

પારસી પંચાચતનો ચાદગાર કેસ.

હાઈ કોર્ટમાં ચાલેલી તપાસનો

સંપૂર્ણ હેવાલ.

“અખબારે સોદાગર” પત્રમાં પ્રગટ થયેલા તુલોતવીલ
રીપોર્ટોનો સામગ્રી સંગ્રહ.

પ્રગટ કરનાર,

“અખબારે સોદાગર” ઓફીસ,

કોટ, ટેમરીંગ લેન-મુંબઈ.

—૧૦—

પ્રાપ્ત રૂપીઓ ૧ એક.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાહિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૮૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પાઠશી પંચાચલ

વિષય સૌગંદ પૃષ્ઠ ૧૧૧૧

સાં કે જો યું.

—:0:—

ખાખત.

પાનું.

સર દીનશાહ પીટીટ અને બીજા વાલીઓએ રજુ કરેલું ફરીયાદનામું.	૧
પ્રતીવાદીઓનો બચાવ	૭
મીં લાઉનાસનું ફરીયાદપક્ષ તરફનું બાંધણું	૧૯
મીં પેસતનજી ફરામજી બાવનમરીની જુખાપી... ..	૩૧
મીં સોરામજી બમનજી પંચકેની જુખાપી	૪૧
મીં અશરબાઈ નસરવાનજી ખાનસાહેબની જુખાપી... ..	૫૬
મુનાખાત્રની જુખાપી... ..	૬૧
મીં બેરામજી મનચેજી મહિજાળાપી જુખાપી	૬૪
મીં ફરુનજી રસતમજી હોટમવાળાની જુખાપી	૬૬
મીં નવરોજી કાવસજી બાલીનની જુખાપી	૬૭
કેરવડ શહેરવારજી દાદાભાઈ બરયાપી જુખાપી... ..	૬૮
મીં બેહરામજોર અંકલેવ્રીયાપી જુખાપી	૭૭
શેખ અમદુલ રહેમાન અને મીં આર. એસ. રસતમજી પી જુખાપી.	૮૩
મીં સોરામજી બમનજી મુનસીની જુખાપી... ..	૮૪
ડો. 'ધનજીજી' મોટાભાઈ વડીલપી જુખાપી	૮૫
મીં રતનશાહ કોલીયાની જુખાપી	૮૮
ખા. બા. બેરામજી દાદાભાઈ પી જુખાપી	૧૦૨
મીં જમશેદજી નાદીરશાહની જુખાપી	૧૦૫
મીં ડોહાભાઈ બેજનજી મોતીલાળાપી જુખાપી	૧૦૭
મીં કોમમેનનું બાંધણું	૧૦૯
એરવડ જીવજી મોડીપી જુખાપી	૧૩૪
ફસલુર દારાજ પેશોતર સંજનાની જુખાપી	૧૭૦
મીં શાહુરજી જીજીની જુખાપી... ..	૧૮૧
ખા. સા. રતનજી સરવેયરીની જુખાપી	૧૮૫
મીં કાવસજી દાદાભાઈ દુપાથપી જુખાપી	૧૮૮
મીં હોરમજી મનચેજી કાપાપી જુખાપી	૧૯૦
મીં કોમમેનનું બાંધણું	૧૯૧
મીં બાઈડસનું બાંધણું	૧૯૬
સમત અનુમતિની જાહેર સમારો હોવા	૧
નરસીમ હોવાની કીમત	૧

પારસી પંચાયતના ત્રસટીઓ

૨૦૮૭

સામેનો મુકદ્દમો.

તેમની સતા સામે ઉઠાવવામાં આવેલો વાંધો.

સર દોનશાહ પીટીટ અને બીજા વાદીઓએ
રજુ કરેલું ફરિયાદનામું.

પારસી અને જરથોસતી કોણને કહેવો તે બાબે તકરાર.

અસલના વખતના કેટલાક બાબુવાળેમ દસતાવેળે.

દોખમાઓ અને ત્રસટની બીજા મીલકતો ઉપર
જુદ્દહીનાનો હક.

પંચાયત ત્રસટની નેમણુક કરે ?

ગઇ કાલે હાઇ કોર્ટમાં શરૂ થયેલો મુકદ્દમો.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૮ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દોનશાહ માણેજી પીટીટ, સર
જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસ
તમજી બહેરામજી જીજાભાઈ, મી. રતન
જી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સો
રાબજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ
તાતા અને ડા. નાનાભાઈ નવરોજી કા
ત્રકે પારસી પંચાયતના ત્રસટીઓ સર
જમશેદજી જીજાભાઈ, મી. હોરમજી એ
લજી બાબુબલેસ, મી. જમશેદજી ખર

શેજી જમશેદજી, મી. મહેરવાનજી મન
ચેરજી કામા અને મી. બમનજી દોનશા
હ પીટીટ સામે જે દાવો માંડ્યો હતો
તેને બગતા મુકદ્દમાની સુનાવણી
મઇ કાલે હાઇ કોર્ટમાં નીકળી હ
તી. નામદાર વડા જડજી ઓનન સર સો
રેનસ જેનકીનસે જે મુકદ્દમાની તપાસ
વાદીઓ તરફથી થયેલી અરબને લીધે
એકને બલે બે જડજીએ કરવી એવો

હુકમ ફરમાવ્યો હતો. તે મુજબ ઓનં
મીં જસડીસ દીનશાહ દાવર અને ઓનં
મીં જસડીસ બીમનની બનેલી કમીટ
સનમુખ એ મુકદ્દમા નીકળયો હતો.

વાહીઓ તરફથી ચેતરસ અરદેશર હો
રમસજી દીનશાહ સોતીસીટરોની ફરમસ
થી એડવોકેટ જેનરલ ઓનં મીં સકો
ટ, મીં બાઉનડસ, મીં પાદશહ, મીં
એફ. મેરાયજી તાલ્યારખાન અને મીં
એફ. પેસાનજી તાલ્યારખાન બેરીસ્ટર હો
જર થયા હતા. પ્રતીપાદીઓ તરફથી સો
લીસીટરો મેજસ્ટ્રેટ કેમી લીચ એનડેઓ
વનની ફરમાસથી મીં કનવેરાનીડી, મીં
રેકસ, મીં સેમિન અને મીં જી. બી.
કોંગા બેરીસ્ટરો હાજર થયા હતા.

આ મુકદ્દમાને તમામ ફરસી કરમાં
આજે દાવસો થયા બાર વચકેરથી ક
રી હો અને તેવું શું પરીણામ આવ
શે તે જાણવાને કારણે મેજસ્ટ્રેટ હાજર
ફેલાન હતી. મુકદ્દમાની ક્ષતિઓ શર
થઈ તે વેળા કમીટ પારસાઓથી ચોકા
ર બરાઈ ગઈ હતી. આશરે સાડાચર
વાગે ઓનરેખત મીં જસડીસ કમીટ
પણ મુકદ્દમાનું કામગીરી નહોતી એ
ય ઉપર આવી બેઠે રહ્યા હતા. વાહી
ઓએ શું દાવો કર્યો હતો તેનો હુક
સાર હમા નામે મુજબ આપ્યો છીયે :-

વાહીઓના દાવાનો સાર.

વાહીઓના દાવો એવા છે કે કારટે
એવું જાહેર કરવું કે ફરીયાદનામના બી
જા ફરમામાં જણાવવામાં આવેલી અવ
મયા સંધાવર મીલકતના પ્રામાણિકતા
કાયદાસર નેમાયલા ત્રસડીઓ નથી અને
તાં ૪ થી ડાસેનઅર ૧૮૫૧ અને
તાં ૨૫ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના
બે ત્રસ્ટ હીડો મુજબ નવા ત્રસડીઓની
નેમણીક કરવા માટે આપણા વારસો યા
આપણા સત્તા વહાળી અને બીજાઓ
છે અને એવું જાહેર કરવું કે મજબૂર
સવલી મીલકતના નવા ત્રસડીઓ નવા
ના સત્તા મુજબના જરૂરોસ કિસ્મતના
માનવ રીતે આપણામાં આવી હતા અને
તે સત્તાના આ માનવત કારણે જી
રીતે યોગ્ય લાગે તે યોજના મુજબ
અમલ કરવો જોઈયે. વધુ એવું જાહેર

કરવું કે ત્રસ્ટ હીડમાં જણાવવામાં આ
વેલા ત્રસડીઓ ના ત્રણ હોખમાંથી અને
સગરમાં અને નસાખવા અને માટે
ફરીયાદનામના આશરે કમીટના વાવ
છે તેના હોખમાંથી એ; કાચ
કે તેમાં અન્ય ત્રસડીઓ મુ
દા પડે છે. જે ત્રસડીઓ કથે
મજબૂર મીલકતના કમીટના નામના
વાહી છે તે ત્રસડીઓ આ કે જે કમીટ
કમીટ જાહેર કરવા અને વધુ કમીટના
હર ત્રસડી કે કરવા કે નવા ત્રસડી
અને ૧૪ માં ફરમામાં જણાવવામાં આ
વેલું જાહેર કરવા માટે. મીટીસ અને ઠ
રાવે નહોતી કે નવા ત્રસડીઓ ડાસ
મજબૂર ત્રસડીઓ નવા ત્રસડીઓ
૧૮૮૦ ના મજબૂર ત્રસડીઓ નવા ત્રસડીઓ
આવડી મજબૂર ત્રસડીઓ. આ ત્રસડીઓ
સવલી મીલકતના ત્રસડીઓ નવા ત્રસડી
એક થયા ત્રસડીઓ ત્રસડીઓ નવા
તાં કમીટ ત્રસડીઓ નવા ત્રસડીઓ

મીં કમીટ ત્રસડીઓ મજબૂર ત્રસડીઓ
પર આવી મીલકતના ત્રસડીઓ નવા
યા વહી વાહીઓ ત્રસડીઓ નવા
સારજી ત્રસડીઓ નવા મુજબ ફ
રવડીઓ ત્રસડીઓ નવા ત્રસડીઓ
સમજાવવા હોય :-

ફરીયાદનામની સપુરણ વીગત.

ફરીયાદનામની સપુરણ ત્રસડીઓ નવા
મુજબ છે :-

(૧) કમીટ ઓનરેખતના વા જરથો
સત્તા યા વહીવટના અનુમતિના સ
મજબૂર કમીટના ત્રસડીઓ નવા પામ
પામ પારે કમીટના ત્રસડીઓ પારેતાઓ
સમજાવવા હોય :-

(૨) જરથો સત્તા વહીવટ પામતાઓના
કામ માટે સમજાવવા વા વહીવટને
મજબૂર સમજાવવા કમીટના અમલથી
જે માલકોના અનુમતિ છે તે હસતી
બેમન છે. આ અનુમતિના જથ્થાસત્તા વ
રમ પામવાનાં ત્રસડીઓ જુદા જુદા વ
ખાતે મજબૂર ત્રસડીઓ મેજબૂરના આ
વા છે. આ અનુમતિના પ્રામાણિકતા કે જે
આ પામતા ૧૮૫૧ ના ત્રસડીઓ ૧૮૮૪
ના ત્રસડીઓ મુજબ ત્રસડીઓ ત્રસડીઓ
કામ કરવામાં સમજાવવા વા છે તે
ઓના કમીટના અને વાહીઓ હોય છે.

(3) વાહાઓના હાથો એવા છે કે મજદુર સવા તદ્દન ચાલી નહીં શકે એવી છે અને મજદુર શીકારોના જીવનમાં એવી નેપથ્યક્રમ વાળી સવા કરીને મુશ્કેલી પડે છે. આવા સવાને કારણે ડાહ્યાઓને આવા સવાની સામે મજદુરો સાંકડાઈ મજદુરો માં નવા પડેલા સહેલાણી સવાનો જેવો મંડળમાં જાય છે. રીયાલિટી તદ્દલ એવી છે કે જ્યારે તે વસ્તુડાને મજદુરો પડેલા જાય ત્યારે કારણના અનુભવો વધી જાય છે તેથી જો સહાય નાખવા નથી અને એ વસ્તુડાના વસીઓ હાથનો હાથ કરનાર શ્રમશીએ મજદુર ડાહ્યાને પ્રગટ કરવા યા તો તે તપાસવા દેવા સાફ ના પાડી છે. જોકે તે પ્રગટ કરવા યા તપાસવા દેવાની મજબૂત વખત વખત કરવામાં ના પાડવા અને ૧૯૦૫ ના કાયદામાંના પડકારોને કારણે વાહીઓ એવી છે તેથી મજદુરોને સવાનું કારણે મુશ્કેલી પડે છે.

[illegible]

(4) १५ गी सादर १८८३ ना
मजदुरा सादर १८८३ ना
द्वितीय १८८३ ना
पाने १८८३ ना
१८८३ ना
१८८३ ना
१८८३ ना
१८८३ ना
१८८३ ना
१८८३ ना

(૬) ૧૪૭૩ પા. ૪ હાજમાજા. મ. નુ
૫૬૩ ૧૬૭૦ મ. મે. ૬૧ હીરજી વા. ૭

ગાંધી તન્દ્રથી આંધવામાં આવ્યું હતું
અને બીજાં જે ૧૭૫૬ માં આંધવા
નું ને થોડાં બાજે જ થયાંતીએના
તેજ આ તથા થોડાં બાજે તાણે: ૨૦ મ
દા વચ્ચેના આ તો મદદથી આંધ
વામાં આવ્યું હતું. ત્રીજું દેખાવું જે
પરજાપતનાં હાખનાં નામે એકત્રાપય
પર ૧૭૭૬ માં જારર ઉઘાણ કરો
ને આવવા માં આવ્યું હતું અને તે ઉપ
ર મરવામાં આવેતી એક તખતી ઉપર
થી જણાવ એ કે તે બાબી જરથોસ્તી
અનુગમનના નાણુંથી આવવામાં આવ્યું
હતું. મજકુર ત્રણ દોખમાએને અરપણ
કરવા જામેનાં સરતો જામે ત્રસીઆ
માહીતગાર નથી પણ તેઓ માને છે કે
એ દોખમાઓ જરથોસ્તીએના મજકુ
ર દોનાના ઉત્થાગ માટે આવવામાં આ
વવા દતા અને તેઓનો અત્યાર સુધી
કોઈ પણ પત્રા પાસતી વગર ઉપધાગ
કરતો આવ્યો છે.

(૭) મજૂરો પાંચ દોષમાર્ગીમાંનું
કેયુ દોષમુ જે અનાહના દખમા ત
રના અગ્રમુ છે તે ૧૮૩૨ માં ફરા
મળી જતાં છ અનાહ તરફથી આંધ્રના
મેં પાસાઈ હતું. તેણે ૧૮૩૧ ના મે
સુકાં ના પાન અધુર મં દારીશીક ઉપર
અંક ના અખી તેરજા અરના કી ક
દાના નાં કા ૩૩માં જાતનાં અ
ક હું નાં અથેલાં દોષમા ઉપયોગ મા
તે અંક દે અધુ અંધના મટે અપરનાં.
પાન અધુ અંધ તેમ કરના કહ્યુતવુ અ
ને અધુ અંધ મજદારનાં ધંમના
લોકનાં ઉપયોગ માટેના દોષમા માટે
નાં જતાં તેજા અધુ સાય આપે છે.
૧૮૩૧ ના સાલનાં છઠી મેનાં દીને મજ
કુર ફરામળી કાંસળ અનાહ તરફથી
“અધુ જરયાસની કામની અનઅમન”
ઉપર અખમાના આર્યા હતો જેમા તે
વધુ અધુ વધુ કે તવશે મજદારનાં
ધરનાં લોકાને માટે મજકુર દોષમુ
અધુનાં ઉત્તર દરયા હતો અંત મજ
કુર અધુ અંધ તે માટે પતાની જાતી
નાં અંધ અધુતવુ હતું. તાળ ૩૭ મે
કાંસર નાં દીને મજકુર દોષમુ અંધા
યા પછી અંધ દોષમાન ત્રગાં કાયા ય
છે ૬૧, જે વેલાં અંધ મજકુર ફરામ

કાવસજી બનાજી તરફનો એક બીજો પત્ર વાંચવામાં આવ્યો હતો જેમાં તેમણે જજીવણું હતું કે મજકુર દોષમુ મજલસનાન ધરમની જરથોસ્તી અનજીમનના ઉપયોગ માટે તે દીવસે બુદ્ધિ મેલવામાં આવ્યું હતું અને તે મુજબની એક તખતી મજકુર દોષમા ઉપર મારવામાં આવી હતી.

(૮) એ પાચ દોષમાએનું છેલ્લું બીસની અથવા કાપીસખાઉવાણું. દોષમું ૧૮૪૪ના સાલમાં કાવસજી એલજી બીસની તરફથી બાંધવામાં આવ્યું હતું. મજકુર દોષમાની કીયા વેળા મજકુર કાવસજી એલજી બીસનીએ તા. ૭ મી મે ૧૮૪૪ ની તારીખનો એક પત્ર મુંબઈની જરથોસ્તી અનજીમન અને તેના આગેવાનો ઉપર મોકલાવ્યો હતો જેમાં તેમણે જજીવણું હતું કે “આપણી કોમ”ના લોકો માટે એક નવું દોષમું બાંધવાની મોટી જરૂર હતી અને તેથી તેમણે મજકુર દોષમું બાંધ્યું હતું અને તે દોષમાને મજકુર અનજીમનના સવાધીનમાં આપ્યું હતું એ કામગીરી પંચાયત તરફનો જવાબ જાહેર રીતે વાંચવામાં આવ્યો હતો, કે જેમાં તેઓએ સવીકાર્યું હતું પણ મજકુર દોષમું તેઓને હસતક આપી અનજીમનના ઉપયોગ માટે થયું હતું અને મજકુર કાવસજી એલજી બીસનીના સખળા જરથોસ્તીએ આભારી થયા હતા. મજકુર પંચાયતના સભાસદોની સહી સાથની એક યાદી તા. ૨૧ મી જુન ૧૮૪૫ ની તખતાર કરવામાં આવી હતી, કે જે યાદી મુજબ તેઓએ કહ્યું હતું કે મજકુર દોષમું સખળા જરથોસ્તીએના ઉપયોગ માટે નાંધવામાં આવ્યું હતું અને તે મુજબની એક તખતી તે દોષમા ઉપર મારવામાં આવી હતી કે એ દોષમું “પત્ર અને ઉંચા માજલસની ધરમની કામના મુવેલાના શાતી માટે” બાંધવામાં આવ્યું છે. વાદાઓ એવું માને છે કે પ્રતી વાદાઓ એ વખતે મજકુર પંચાયત ના પછી ચતારાઓ પ્રારંભ માન છે,

(૯) મજકુર સમડીઆમાંની એક કે જે સહીવારની સમડીને નામે જાણખાય

છે તે ૧૮૩૦ માં હાલમાઈ કાવસજી સહીવારની યાદમાં બાંધવામાં આવી હતી અને તેને પરચવાની કીયા વેળા મજકુર હાલમાઈના બેટાએએ લખેલા અનજીમન જોગો એક પત્ર જાહેરમાં વાંચવામાં આવ્યો હતો, કે જેમાં જજીવણું હતું કે માજલસની ધરમના લોકો માટે મજકુર સમડી બાંધવામાં આવી હતી. અને મજકુર અનજીમનને તે સવાધીન કરવામાં આવી હતી અને તે મુજબની તખતી એ સમડી ઉપર મારવામાં આવી છે.

(૧૦) એક બીજી સમડી મરકુમ સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ તરફથી ૧૮૭૩ ના સાલમાં બાંધવામાં આવી હતી અને તેવચ તેમજ મજકુર પંચાયત વચે ચાલેલા પત્ર વડેતાર ઉપરથી જજીવણું છે કે મજકુર સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટને હરાદો સખળા જરથોસ્તીએના ઉપયોગ માટે એ સમડી પુરી પાડવાનો હતો. મજકુર સમડીને પરચવાની કીયા વેળા મજકુર સર દીનશાહ પીટીટ તરફનો એક પત્ર વાંચવામાં આવ્યો હતો, જેમાં જજીવણું હતું કે એ સમડી “જરથોસ્તી અનજીમનના આખા દોળા માટે” બાંધવામાં આવી હતી અને તે મુજબની એક તખતી તે ઉપર મારવામાં આવી હતી.

(૧૧) મજકુર નજારખાનું ૧૮૭૩ માં બેહરામજી હોરમજી પટેલ અને બાબાએ હાલમાઈ રસતમજી પટેલના એકબીજા પુત્રો તરીકે અરપણ કર્યું હતું અને તેઓ તરફના પત્રમાં જજીવણું હતું કે મજકુર નજારખાનું “જરથોસ્તી કામના ઉપયોગ માટે સખાવતમાં આપેલું” હતું. એ નજારખાના ઉપર મારવા તખતી ઉપર એ મુજબનો લેખ છે.

(૧૨) ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના મજકુર તસદ દીકને લાધી મુંબઈના ચોક્કસ આગવાન પારસીઓ મજકુર માલકતોના તસદીઓ થયા અને તેઓના હાથમાં મજકુર માલકતોનો કારાખાર આવ્યો કે જે માલકતાના સંબંધમાં પ્રતીવાદાઓ થોડક થયું એવું દરશાવ્યું છે કે તેઓના પારસી અને જરથોસ્તી ધરમ ખાળનારા સખસોને મ

ટેજ છે. એટલું છતાં વાહીઓ માને છે કે મજકુર મીલકતોને લગતું દીક જ્યારે તક્યાર કરવામાં આવ્યું તે વેળાએ મજકુર મીલકતોનો લાભ ઝોરાઓપન પરમ પાળવાનો હોવો કરનારા કાંઈ પણ શખસને નહીં આપવાની નેમ રાખવામાં આવી હતી નહીં યાતો હવે પછી જે બનાવો વીશે ઇશારો કરવામાં આવશે તે બનાવો બન્યા તથા સુધી પ્રતી વાહીઓ યા તેઓની આગળ યદ ગયલાઓ તરફથી બાકાત રાખવાની ઠઠી પણ કોશિશ યદ હતી નહીં.

(૧૩) ૧૯૦૩ ના સાલમાં એકસ શખસો કે જેઓ ઓલાદ પારસી હતા નહીં પણ જેઓને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, તેઓના હકોના સવાલ ઉભા થાય અને તેથી કરીને મુ'બઇના પારસીઓમાં મોટી ચકચાર ચાલી અને એ બાબદ વીશે સમાચાર મારા અને કમીટીઓ નમવામાં ગાવી. પરીણામમાં એવું એકમત જાહેર થયું કે જરથોસ્તી ધરમમાં પારસીઓને દાખલ કરવું એ ધરમના ફરમાનોને અનુસરી હતું, પણ તે છતાં પારસીઓની એક મોટી સંખ્યા કે જેમાં પ્રતીવાદીઓ પણ હતા તેઓ સંસારી કારણોસર આવી રીતે કાંમમાં દાખલ કરવાના વીરુધ્ધમાં હતા અને તેથી કરીને મજકુર તસદીકની સરતોનો લાભ લઇને મુ'બઇના મુજરાતી વસ્તમાનવોમાં નોચલી મતલબના બખર તેઓએ પ્રગટ કરાવી અમે સહી કરનારા પારસી પંચાયતના ધરમના ફેડો અને મીલકતોના તસદીઓ સહળાઓને જાહેર કરવાના રજા લઇએ છીએ કે બાહાશ પારાશાઓઓએ અમેને સલાહ આપી છે કે અમારે હસતકના સહળા ફેડો અને ધરમના ખાતાંમાં જેવાં કે દોખમાઓ, ધરમશાળાઓ, આતશબેદરામાં વગેરે અમારે હસતક છે અને તે ફક્ત તેઓનાજ ઉપયામના માટે છે કે જેઓના પાતા અને વડવાઓ પારસી છે તથા જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે તથા તેમ હોય તો જ તેઓએ મીલકતોનો લાભ મળવી શકશે. આથી અમે જાહેર કરાયે છીએ કે જેઓ આવા પારસી ઝોરાઓપનો નહીં

હોય તેઓને મજકુર ફેડો ધરમાદખાતાંઓ કે જે અમારે હસતક છે તેનો લાભ આપવામાં આવશે નહીં. અમારી આ ચેતવણી છતાં જેઓ પારસી જરથોસ્તીઓ નહીં હોય તેઓ જે અમારે હસતકનાં ફેડોનો લાભ લોગવવાની કોશિશ કરશે તેમજ દોખમામાં એક પારસી જરથોસ્તી નહીં હોય તેઓ લાલ્લ લાવશે તથા તેમ કરવામાં જેઓ મદદ કરશે તેઓ તે પોતાના જોખમે કરશે.

(૧૪) તસદીઓએ જાહેર કરેલી મજકુર બખરથી કોમમાં જખમી ચકચાર ચાલી રહી. જે ઉપરથી તેઓએ એક પધુ નોટીસ બહાર પાડી જેમાં તેઓએ જાહેર કર્યું કે મજકુર પહેલી નોટીસ પારસી બાપ અને ગુલ્લીન માને પેઠનાં બાળકોને અને ઇરાનથી આવનારા જરથોસ્તીઓને લાગુ પડતી હતી નહીં.

(૧૫) મજકુર જે નોટીસ બહાર પાડવા પછી પ્રતાવાદીઓએ મુ'બઇમાં પારસી જરથોસ્તીઓની એક સમા બોલાવી કે જે સમામાં વડું આકાશ મલનારા ઠરાવ પસાર થયા અને એ ઠરાવોના નકલો પ્રતીવાદીઓએ પોતાના ધરમાદા ફેડોના ખરચે છપાવી અને મુ'બઇ તેમજ બહારગામોમાં વહેંચાવી.

(૧૬) વાહીઓ જણાવે છે કે મજકુર સમા જરવાના અગાઉ પ્રતીવાદીઓને ધરાશાઓએ સજાહ આપી હતી કે આજ ઠરાવાથી લામતાવળમતાઓના હક ઉપર કાયદા સંબંધી કાંઈ પણ અસર થનાર નથી અને કાંચ એ ઠરાવો મોટે ભાગે પસાર પણ થાય છતાં તેથી સામેના નાના પક્ષના હકો તે છીનવી લઇ શકે તેમ નથી. પ્રતાવાદીઓએ એ બાબદ ઉપર મળેલી સલાહ જણાવ્યુંને બહાર પાડી હતી નહીં. અને મજકુર ઠરાવો પસાર થવા દાખા હતા અને મુ'બઇ તેમજ બહારગામોમાં એ ઠરાવોના છુટયા ફેલાવો કર્યો હતો.

(૧૭) વાહીઓનું કહવું એવું છે કે પ્રતાવાદીઓ મજકુર રમ મી સપદમર ૧૮૮૪ ના દાંતપ સરતોના જે મુજબ અરથ ઉઠાડે છે તે મુજબ તે સરતો વાહીઓને કાંઈપણ રીતે બાંધી હતી નથી

અને મજકુર મીલકત કુલ જરથે સી
જોના ઉપયોગ માટે તેજોની મીલકત
તરીકે રે.

(૧૮) વાહીઓ અરજ કરે છે કે મ
જકુર માલકતો અને ફોરેન ડાયર
કરવા માટે આ માલકતો કે જેકો
જના યા તેથી વધુ યોજના બે તકવાર
કરવી.

(૧૯) મજકુર વસતીમાં વધુ માં
ખતો છે અને તેથી ફાયરલો સાથ
તેના નકલો જોડા શકતા નથી, બુલ્ડ
વાળકારો જવારે તે રાહ કાં તવારે જો
વાની અરજ કરે છે.

(૨૦) વાહીઓ દાવો કરે છે કે આ
મુદ્દામાં સાંભળવાને અને તેના ચુકાદો
આપવાને આ કોરટને સત્તા છે, કારણ
કે પ્રતિવાદીઓ મુબત્તમાં રહ છે તેમજ
આ મુદ્દામાં કારણ મુબત્તમાં ઉશું થ
યું છે અને મજકુર માલકતો વધુ મુ
બત્તમાં આવી છે.

(૨૧) વાહીઓ અરજ મુજારે છે કે:-

(ક) એવું જાહેર કરવું કે મજકુર
આ ફાયરલો મેં જાણી રહ્યો
આવેલા બીજા કોઈના જવાબ
માં આગલો સવારે વાજીમ
મીલકતોના કાદીપુત્રક રોતે ત
માવલા વસતીમાં ગયા અને જ
બી ડીરુબજાર પટવારે તવારે
મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના તવારે
હાંકા મુજબ ગયા વસતીમાં ને
મજકુર આગલો કરેલા વાજી
પેલા સત્તા નકામી અને વધુ
અમલમાં આવે એવી નથી.

(ખ) એવું જાહેર કરવું કે મજકુર
મીલકતોના નવા વસતીઓની નેમ
લુક કરવાની સત્તા મુબત્તના જર
થોસતીઓના સામયિક મુજબને
હમેશાં આપવામાં આવી છે અને
તે સમાજના આ નામની કો
રટ જે બેજા ઉપર થેજના પડ
તે વાજી મુજબ લેવામાં આવે.

(ગ) એવું જાહેર કરવું કે મી
સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના તવારે સેક્ટર
મ જાણી ને વધુ દાખામાં,
સગડાઓ અને નસાવાનાના પી
ગતો નકામી છે.

(ધ) મજકુર મીલકતો જે વસતીને
ફસતક છે ને આ રેડના તવારે
મજકુર જરથે સી મુજબ
રેડના મુજબ મજકુર વસતીમાં
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં

(નોંધ) વાહીઓ જાહેર કરે છે કે આ
રેડના મુજબ મજકુર વસતીમાં
મજકુર વસતીમાં મજકુર વસતીમાં
વેલી મજકુર તેમજ બીજા મીલ
કતોના પટવા કાગલારની જેક
યોજના તકવાર કરવી.

(ચ) મજકુર હાંકામાં સમાજનાં આ
વેલી માલકતોના લયક વસતીઓ
રેડના

(છ) મજકુર વસતીમાં મીલકતો કેટ
લેન ફસતક છે અને આગલો કેટ
યારે મજકુર વસતીમાં મીલકતો
જ તેમજ મીલકતો કેટલાક
ના મીલકતો કેટલાક મીલકતો
મીલકતો કેટલાક મીલકતો કેટલાક
વસતીમાં મીલકતો કેટલાક
હાંકા છે.

(સહી) હીનશ ક એમ પીટીટ,

(સહી) જે. વ વજી જાહાગીર,

(સહી) રસતેસજી બહામજી

છજીભાગ,

(સહી) આર. જે. તાતા,

(સહી) બાપુજી સોરાબજી પટેલ,

(સહી) આર. ડી. તાતા,

(સહી) નાનાસાઈ નવરોજી

કાગરક.

અમો જર નવાજ માફીજી પટીટ,
બરેલિટ, સપ્ટેમ્બર, ૧૮૮૪ ના તવારે
જરથે સી મુજબ; જર જેક મીલકતો
જરથે સી મુજબ, મજકુર વસતીમાં
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં;
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં;
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં;
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં;
જરથે સી મુજબ મજકુર વસતીમાં

(૮) જે તાડીસો અને ઠરાવો ઠરાવામાં આવતા હતા તે નકાનાં હતા એવી જણાવામાં આવેલી યોગના પ્રતીતારીઓ જનકાર કરે છે. પ્રતીતારીઓ જણાવે છે કે એ તાડીસો તેઓએ વાજખીરીને મોકલી હતી અને જે ઠરાવો થયા છે તે પરતી કોમે કરેલા કોપકાસર ઠરાવે છે. પ્રતીતારીઓ જણાવે છે કે ન સડા માં નેમ જુકના સંજોગમાં વાહીઓએ જે યોગના વીથો ઇશ્વરો કર્યો તે તે યોગના તદ્દન બીનજરૂરી છે, આખા પરતી કોમે, કે જેમા વાહીઓ પશુ ને તેઓ પ્રતીતારીઓ તરફથી પર મહા મીલકતોના અભાવમાં આવતા કારણતરથી સારી રીતે સત્તાજ પામવા છે. જે આજ કોમી પડીઓ અને પ્રતીતારીઓ પચ માફર પડ્યા છે તે મજૂર કેવળ માનુસ સંજોગમાં છે. પ્રતીતારીઓએ ત્રેપન લાખ રૂપવાળી રકમના કંડેન તેજ જણાવ્યું કામતી મીલકતોના ત્રેપડીઓ છે. દર પરસે પ્રતીતારીઓ અક મોટી હાસાગના ચોપડા જ

હાર પાડે છે, જેમાં કારોબારની સંધની પીમતો સમાવવામાં આવેલી હોય છે.

(૧૦) ત્રસ્ટીઓ તરીકેના તેઓના ઓધાપરથી પ્રતીવાદીઓને ખસેડવાને અને તેઓની જગાએ નવા ત્રસ્ટીઓની નેમણૂક કરવાની જરૂર છે, એવી બી નાનો પ્રતીવાદીઓ ધનકાર કરે છે.

(૧૨) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ધાર્મીક યા સંખ્યાવતી કામ માટે જ્યારે કોઈ ત્રસ્ટ કરી જાય છે ત્યારે કોરાબી યતો, મજ્જ્યસનાન, જરથોસ્તી અનગુમન, કોરાબીયન અનગુમન એ નામોથી સંખ્યાવત યાય છે અને તેથી કરીને તે સંખ્યાવત કરનારની નેમ જરથોસ્તી ધરમ પાલનારા પારસી કોમના સમાસ દોના લાભ માટેજ તે સંખ્યાવત કરવાનો ઇરાદો રહે છે અને નહીં કે જરથોસ્તી ધરમમાં વટથી દાખલ થનારાઓ ને માટે.

(૧૪) પારસી કોમ હંમેશાં નીચે મુજબ આસામીઓની બનેલી મણુવામાં આવતી હતી:- (૧) ઇરાનથી અસલ હીંદુ સત્તાન આવેલાઓના વારસો. (૨) ઇરાનમાંના આમજા જરથોસ્તીઓના વારસો કે જેઓ પોતાના બીજા સાથીઓ સાથે હીંદુ આવયા હતા નહીં તથા જેઓ ઇરાની પારસીઓના નામથી ઓળખાય છે (૩) પારસી પીતા અને જીવન માતાને પેટના બાળકો કે જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાલતા હોય, એ ત્રીજા વરમના લોકોના હકને સવાલ અવારનવાર ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો પણ લાંબા વખતના ચાલતા આવેલા રીવાજથી ત્રસ્ટીઓએ એ હક સ્વીકાર્યો છે અને તે બાબે વાંધો ઉઠાવ્યો નથી.

(૧૫) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે પારસી કોમના સમાસદો જેઓ છેલ્લા ફકરામાં જણાવવામાં આવેલી સરતોમાં સમાઈ ગયા હોય અને જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાલતા હોય તેઓ સીવાજ બીજા કોષ્ટક ત્રસ્ટોનો લાભ મેલવવા ને હક ધરાવતા નથી.

(૧૬) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે વાદીઓ મજ્જુર જણાવેલી પારસી કોમના સમાસદો છે અને મજ્જુર ત્રસ્ટોના સં

બંધમાં તેઓના હિંદુઓના સવાલ કહી પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી યા ના પાડવામાં આવ્યો નથી.

(૧૭) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ફરી ચાલનામાંના બીજા ફકરામાં જણાવવામાં આવેલી જરસમજીતીમરી છે.

(૧૮) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે રૂપ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ દીડની અમાઉ તેમજ પછી જુદાં દીડાથી ઉમાં થયાં છે અને એ દીડામાં મોટે ભાગે નવા ત્રસ્ટીઓની નેમણૂક કરવાની સત્તા વીશે જણાવેલું છે.

(૧૯) એ દીડો જ્યારે રજી કરવામાં આવે ત્યારે તે તપાસવાની પ્રતીવાદીઓ અરજી ચુનરે છે અને તે ઉપરથી માલમ પડશે કે મજ્જુર મીલકતોના ત્રસ્ટીઓની નેમણૂકની સત્તા જરથોસ્તી આલમને સોંપવામાં આવી હતી નહીં.

(૨૦) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ફરી ચાલનામાંના જણાવવામાં આવેલાં ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ ના દીડોની હુકમવારોબ નીચે મુજબ છે:- ૧૮૭૬ ના સાલમાં મુબઈ સરકારે પારસી કોમના બાર સમાસદોને પારસી પંચાયત તરીકે નેમયા. ૧૮૯૮ ના સાલમાં પારસી કોમે ૧૮ સમાસદોની પંચાયત નેમી, જેમ જગા ખાલી પડતી ગઈ તેમ બાકી રહેલા પંચાયતના સમાસદો નવા સમાસદોથી પૂરવા ગયા. અને તે મરનાર સમાસદના હિંમણુના હિસાબે તે પછીની અનગુમનની સમામાં તે વીશેની ખબર આપવામાં આવી હતી.

(૨૧) ૧૮૨૩ ના સાલમાં પંચાયતના એક સમાસદ હોરમસજી બમનજી વહાડીયા જેવણુ ફડોનો હિસાબ રાખનાર હતા તેવણુ વધુ વાર એકલા હિસાબી તરીકે કામ કરવાને રાજી નહીં હોવાથી તેવણુ પંચાયત ઉપર એક પત્ર લખી અરજ કરી કે ફડોનો કારોબાર ચલાવવાની ઘટતી જોઈવણુ કરી લેવી. એ પત્ર ઉપર પંચાયતે વીચાર ચલાવી ચાર ત્રસ્ટીઓ વાડીયાજી હોરમસજી બમનજી, ફરમજી કારસજી બનાજી, વાડીયા નવરોજી જમશેજી અને જમશેજી જીજીભાઈ ફડોનો કારોબાર ચલાવવા માટે નેમયા.

(૨૨) મજકુર ચાર ત્રસડીઓમાંના વાઢીયાજી હોરમસજી બમનજી ૧૮૨૬માં મરણ પામ્યા અને તેવજીની જગ્યાએ તેવજીના બેટા હોરમસજી બમનજીએ ત્રસડી તરીકે નેમણમાં આવ્યા. તેવજી ને અનુજીમને નહીં પણ પંચાયતે એમ યા હતા.

(૨૩) ૧૮૫૧ ના સાલ સુધી કાંઈપણ ફેરફાર થયો નહીં પણ એ સાલમાં ફરામજી કાવસજી મરણ પામ્યા તેવજીની જગ્યાએ કંઈક મુતવામાં આવી નહીં, મજકુર બમનજી હોરમસજી ૧૮૫૧ માં ત્રસડીથી પમાંથી રીટાયર થયા અને તે વેલાએ ૧૮૫૧ ના સાલનું ડીડ તઘયાર કરવામાં આવ્યું અને તેમાં જણાવવામાં આવેલા પાંચ ત્રસડીઓના હાથમાં ફંડને મેલણમાં આવ્યું અને નવા ત્રસડીઓની નેમણક કરવાની સત્તા હથળા ત્રસડીઓને આપવામાં આવી. આ પ્રતીવાદીઓનું એવું કહેવું છે કે ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ નું ડીડ આ કોરટે વાજ્યી તરીકે સવીકારવું.

(૨૪) ૧૮૮૪ ના સાલમાં ફરેક જીલ્લા જીલ્લા ડીડથી ઉર્માં થતાં ત્રસડોના નવા ત્રસડીઓ નેમણની જરૂરથી મોટો ખર્ચ અને ખટખટ થતી માલમ પડી અને તે ઉપરથી ૨૫ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ નું ડીડ એક ત્રસડ તઘયાર કરવાના આવ્યું.

(૨૫) પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ૨૫ માં સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ નું મજકુર ડીડ બરાબર રીતે રેજિસ્ટર થયલું હવું અને તે બાબેની ખર્ચ પારસી કોમને સાત્તાનય રીતે હતી. ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ ના ડીડો તઘયાર થયા પછી ત્રસડીઓને જીલ્લા જીલ્લા ત્રસડોના સંબંધમાં મોટી રકમ મળી છે અને ૧૮૫૧ પછી હોદ લાખ ઉપરથી ફંડ વધીને ૫૩ લાખ સુધીનું થયું છે.

(૨૬) ત્રસડીઓએ મજકુર ડીડ હવે શાં તપાસવા દેવાની ના પાડી છે એ બાબનો પ્રતીવાદીઓ ધનકાર કરે છે. ૧૮૬૮ માં એ ડીડ ત્રસડીઓના હોદમથી છાપવામાં આવ્યું હવું અને કોઈને પણ તેની આડસ હવે તો રેજિસ્ટરને અરજી કરવાથી તેની નકલ મળી શકતે.

એ ડીડ જોવાની તજી વખત ત્રસડીઓ ને અરજ કરવામાં આવી હતી. એક વખત તે ના પાડવામાં આવી હતી પણ એ વખત સંપૂર્ણ રીતે તેની તપાસ લેવા દેવામાં આવી હતી. ૧૮૮૪ ના ડીડ મુજબ નવા ત્રસડીઓની નેમણક કરવાની સત્તા હથળા ત્રસડીઓને આપવામાં આવી હતી.

(૨૭) ૧૮૮૪ ના મજકુર ડીડમાં કોઈ પણ ત્રસડને જોડી રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યું હવું એવી બીનાનો ત્રસડીઓ સાફ ધનકાર કરે છે.

(૩૦) પ્રતીવાદીઓ કહ્યું કરે છે કે ફરીયાદનામાં જણાવવામાં આવેલા તજી દોખમાઓના સંબંધમાં કાંઈ પણ ડીડો નથી. પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર દોખમાઓમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબનાજ પારસીઓ જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય તેઓનીજ લાસાને મુકવાનો હક છે. અત્યાર સુધીમાં એ દોખમાઓનો એવીજ રીતે ઉપયોગ થતો આવેલો છે.

(૩૧) ફરીયાદનામાંના ૭ મા ફરામાં જણાવવામાં આવેલા અસલ ખતો તપાસવાની જવ બદલો અરજ મુજબ છે અને તેઓ ફરામજી કાવસજી બનાજ તરફથી પ્રગત કરવામાં આવેલી જાહેર ખર્ચ ઉપર આધાર રાખે છે. જવાબદારો જણાવે છે કે મજકુર ફરામજી કાવસજી બનાજનાલું દેખમું જરથોસ્તી ધરમ પાલનારાઓ અને નહીં કે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલેલાઓના ઉપયોગ માટે હવું.

(૩૩) ફરીયાદનામાંના આઠમાં ફરા ના સંબંધમાં પ્રતીવાદીઓ અસલ ખતો તપાસવાની અરજ મુજબ છે અને તે ઉપર ત તેઓ એ બીના ઉપર આધાર રાખશે કે મજકુર દોખમાના સંબંધકે એવો પણ ધરાદો રાખ્યો હતો કે જે પારસીઓની લાશો ઉપર જુરો બરાબર હોય તે લાશો માટે પણ તે દોખમાનો ઉપયોગ કરવો નહીં. પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર બીસનીવાલુ દોખમું જરથોસ્તી ધરમ પાલનારા અને નહીં કે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલેલાઓ ના ઉપયોગ માટે હવું.

(૪૪) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે ૯ મા અને ૧૦ મા ફરમાં જણાવવામાં આવેલી સમસીઓ જરૂરથી ધરમ પાલના પારસીઓના ઉપાગ મટેલી. “જરૂરથી કોમની અનુમતિ ન,” “જરૂરથી કોમની અનુમતિ,” અને “જરૂરથી કોમની અનુમતિ” એ સમસીઓ અરથ જોડાઓના ધરમ પાળના જરૂરથી કોમની અવેલો કાય છે અને નહીં કે કોમ બીજાઓ.

(૪૫) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે જે નસાખાના વીશે મજાના કથા છે તે જરૂરથી કોમની ધરમ પાળનાઓના ઉપાગ માટે સથાપવામાં આવ્યું છે અને નહીં કે કોમ બીજાઓ માટે.

(૪૬) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે ૧૮૮૪ નું ત્રસ્ટ નીક બરી અને જામીની તપાસ કરવામાં આવ્યું હતું. ફરીયાદનામાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે જેઓ પારસી નહોતા પણ જરૂરથી કોમની ધરમ પાળના હતા તેઓને મજકુર ત્રસ્ટોના કામમાં પથમાં આવ્યા છે એ વાત ખરી નથી.

(૪૭) સંસ્કારીક કારણોસર પ્રતિવાદીઓ કેમકે જુદીદીની બાબત થઈ હોવાને ઉત્તર નહીં આપવાને હાતેજરૂર હતા એ બીજાનો પ્રતિવાદીઓ કનકાર કરે છે. ત્રસ્ટીઓ તરીકે તેઓની ફરજ ત્રસ્ટની શરતો મુજબ માલવાની હતી અને તેઓએ એ શરતો નો જેમ જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ કરી કામ લાધી નથી.

(૪૮) જે ફરીયાદના સંબંધમાં ફરીયાદનામાં જણાવ્યું છે તે પારસી કોમના અરથ ઉપરથી હાવાની વહેંચાવવામાં આવ્યા હતા.

(૪૯) પ્રતિવાદીઓ જણાવે છે કે તેઓએ કોમની કોમની મત પોતાની રાહ બરી માટે લાકું હતું અને તેઓને પારસી કેમ કંઈ કરવા કરે તે પસાર કરવા પા ના પસાર કરવાની કાંઈપણ સતા નહોતી.

(૫૦) ફરીયાદનામાં ૧૭ મા ફરમાં જણાવવામાં આવેલી વાગતનો પ્રતિવાદીઓ કનકાર કરે છે.

(૪૧) ત્રસ્ટોને કમની સધળી હાજરો કોમની કમની વાગતો પોતાની કોમની પ્રતિવાદીઓ પ્રગટ કરાવે છે તેમાંથી મળી શકે છે ત્રસ્ટોના સંબંધમાં કાંઈપણ જોઈતી જરૂર નથી. પ્રતિવાદીઓ અરથ કરે છે કે આવેલો એ કે મજકુરો ચલાવવાનો વાદીઓ હાજરો કરે છે કે કેમ તે પહેલાં કેરો નહીં કરવું જોઈએ કે જોઈ કરી. પ્રતિવાદીઓને સધળી તવારીખ પાને કોમનાલ રજુ કરતાં મોટો અરથ અને મહેનતમાં ઉતરવું પડે નહીં.

(૫૧) જમશેદજી હાજરો.

” હાજરોએ હાજરોએ હાજરોએ

” જમશેદજી અરશેદજી જમશેદજી

” મેરવાનજી મનચેરજી કામા.

” બમનજી દીનશંક પીટીટ.

અમતયનો પત્રવહેવાર.

પ્રતિવાદીઓના બચાવનામાં સાથ પત્રવહેવારો તેમજ આગલી નોંધિતો એ કે મોટો જોઈએ જોડવામાં આવેલો છે જેમાંથી અમતયના કામો અને નીચે મુજબ રજુ કરીએ છીએ:-

૧૭ મી એપ્રિલ ૧૮૭૨ ના યોગે કુરિયરમાં ફરમજી કાવનજી તરફની નીચ લી મતલબની જાહેર ખબર પ્રગટ થઈ હતી :-

ફરમજી કાવનજી વધુ જણાવવાની રજા લે છે કે આગલી તા. ૩ જી મેના દીને પારસીઓના એક સામાન્ય મેટો મેળાવડો ભેટો મળશે અને સધળા ભેટો મળેલાઓનું એક ખાણું થશે. આણું મા સની તા. ૨૬ મી પછી કોમની બીજી કોમનાને હાજર કરવામાં આવશે નહીં.

એ બાદ તા. ૨ જી મે ૧૮૭૨ ના યોગે મજકુર ફરમજી કાવનજી તરફની બીજી એક જાહેર ખબર પ્રગટ કરાવવામાં આવી છે જેમાં સધળા જરૂરથી કોમની કોમની કોમના કોમના હાજર રહેવાને જણાવવામાં આવ્યું છે તથા પારસી કનકારકો અને કાવનજીના શેઠોને જાહેર અરથ કરવામાં આવી છે કે એ દિવસ તેઓને રજા આપવી.

બીસનીવાલા દોખમા વીરો

ચેતવણી.

બીસનીવાલા દોખમાના સંબંધમાં નીચેના નાટક તા. ૧૯ મી એપ્રિલ ૧૮૪૪ ના દિને બહાર પાડવામાં આવી હતી :-

પાસી કાવસજી એલજી બીસની હોં દુઓ, મુસલમાનો અને ખ્રીસ્તીઓને ન અતાપુરવક ખતર કરે છે કે મેં મુંબઈ ની પારસી પંચાયતની ટેકડી ઉપર એક દોખમું પારસી ધરમના રીતજ મુજબ બાંધવું શરૂ કર્યું છે અને તે હવે પૂરું થયું છે. વધી મજદુર કોમના જે કોઈ સમસરો તે જોવા માગતા હોય તેઓને તા. ૩૦ મી સુધી જોવાની છુટ રહેશે પણ તપાસકા ધરમ કીવા શરૂ થતી હોવાને લીધે દાખલ કરામા આવશે નહીં.

મજદુર કાવસજી એલજી બીસની તરફથી તા. ૨ જી મે ૧૮૪૪ ના મુંબઈ સમાચારમાં એક જાહેર ખતર પ્રગટ કરાવવામાં આવી છે જેમાં પોતા તરફથી બાંધવામાં આવેલાં દોખમાની કીવા વેળાએ સધળા જરૂરયાતીઓને હાજર રહેવાને એતલેમાસ કરી છે.

ચેક ફરામજી કાવસજીનો અનનુમન

જોગો પત્ર.

ચેક ફરામજી કાવસજીએ તા. ૩ જી મે ૧૮૪૨ ના દિને અનનુમન જોમા લખેલા પત્રમાં પોતાના દોખમાને પારસી કોમને માટે ખુલ્લું મેલાયતું જાહેર કર્યું છે. આ પત્રમાં તેવણે હમેયું છે કે રસમી કમીટી તરફથી બાંધવાર ફેરમસજી બેરામજી શેઠનાએ મારી ઉપર તોઠડી રીતે એક ચાલી લખી હતી જે ઉપરથી હું જાહેર કરું છું કે જેઓ ઇચ્છતા હોય તેઓને આ દોખમાનો ઉપયોગ કરવાની છુટ છે પણ એ દોખમાની પાલીઓ જરૂરયાતી ધરમના ફરામનો મુજબ વાળેલા પગલાઓ ને માટે છે.

ચેક કાવસજી એલજી બીસની તરફથી બાંધીને ખુલ્લા મેલામા આવેલા દોખમાની જશન કીવા વેળાએ પંચાયત તરફ અરેસ વાચવામાં આવ્યું હતું જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એ

દોખમાની બધી જરૂર હતી અને તે માટે એક 'પુંજી' ફેર એકઠી કરવામાં આવી હતી પણ એ દોખમું શેઠ કાવસજીએ બંધી આવેલું હોવાને લીધે એ 'પુંજી' બંધી છે અને જરૂરયાતીઓ તેવણના આમારો થયા છે.

બાંધાજરી લાશેને દોખમામાં

મુકવાની મનાઈ.

વાઘ્યા નરરાજ જમશેજી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેજી જીજીનાઈ, બહમતજી ફેરમસજી, ખરસેજી કાવસજી, વાઘ્યા ખરસેજી રસતમજી, જીજીનાઈ દાદાનાઈ, વાઘ્યા દાદાનાઈ પેલનાજી, દાદાનાઈ રસતજી, ફરામજી નજારાજી અને માણેજી નજારાજીની સહી સાથેના એક પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે શેઠ કાવસજી એલજી બીસનીએ અરજ કરી હતી કે પંચાયતના સાહેબોએ નસીતાબારાને ફેરમ કરવો કે આ નવા દોખમાના બાંધાજરી લાશને મુકવી નહીં. આ ઉપરથી પંચાયતની નોકરીમાના શાપુરદાર અને અરદકરને ફેરમ કરવાના આવ્યો કે તેઓએ નસીતાબારાને ફરામરવું કે એ નવા દોખમામાં બંધી લાવા મુકવી નહીં.

એક નવું દોખમું બાંધવાની

રુચના.

ફરામજી કાવસજી તરફથી જાણ સાહેબ વાઘ્યાજી નરરાજ જમશેજી અને જમશેજી જીજીનાઈ અત વહાલ્યા બમનજી ફારમસજી અને ખરસેજી માણેજી અને જીજીનાઈ દાદાનાઈ અને બીજાઓ ઉપર લખાયેલા પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે આ કામલ લખવાની મતભજ એ છે કે આપણી પંચાયતની ટેકડા ઉપર પારસી કાવસજી એલજી બીસનીએ એક નવું દોખમું બાંધીને તેન ઇજાવયું છે, પણ તેન ઉપયોગમાં લેવાના સંબંધમાં હાલ થઈ છે અને તેન કાંચુ એ છે કે પારસી કાવસજી એલજીએ પંચાયતની સાહેબોને અરજ કરી છે કે જે લાચી જુરોના તાલ માટે ચીરવામાં આવી હોય તે લાચી એ નવા દોખમામાં મુકવી નહીં. આ અરજ

મને પણ વાળબી લાગે છે કારણકે હાલમાં લાંબા ચીરવાનો બુરો રીવાજ પણ શરૂ થયો છે તેથી કુરીને એવી ચીરેલી લાગેા માટે પંચ પાવીનું એક નવું હોખમું પંચાતના ખમ્બે બંધવું.

સમડીને લમતો પત્ર.

પરસી અનજીમનને સમડીને કબજે આવવામાં આવ્યો તે વેળાએ બેહેસતન શીન દાદાભાઈ કાવસજી સાહેબના બેઠા કોના એક પત્ર નાંવામાં આવ્યો હતો. જે વળાએ તેઓએ તે પોતાના પીતા દાદાભાઈ કાવસજી સાહેબના નામથી એ સમડી બાંધી હતી તથા અનજીમન સાહેબને સવાધીન કરી હતી એમ જણાવ્યું હતું તથા એ સમડી માટેની જગીર ન આપવા માટે શેઠ ખરશૈલ અરદેશ રજીને, સમડી માટે પોતાની વાડીની હિવાજ તોડાવી પડાવનાર અને પોતાના કુવાનું પાણી પૂરું પાડનાર વાડીયાજી બે હરામજી હારમસજીને, જોરાણવાના રસતે સમડીને માટેના આસબબ માલિકો મારફતે જાય તે માટે પોતાના છાપરાંઓ તોડાવી પાડી સમવક કરી આપનાર આ છાપરાંભાઈ તે શેઠ હીરજી જીવજીના બેટીને તેમજ પંચાતના અઠાઈર સાહેબોના આજાર માનવામાં આવ્યો હતો.

શેઠ દીનશાહ માણેકજી પીટીટ એક મેટી સમડી બાંધી આપવાની જાહેર દેલી પોતાની ખાદેશ ઉપરથી પંચાત દુનના તસદીઓએ તેવજી ઉપર એક પત્ર લખી એ સમડી બંધવાની પરવાનગી આપી હતી અને તેમાં વધુ જણાવ્યું કે અમેએ બાઈ નશરવાનજી બેહરાજી સે કરારીને હોંકમ કીધો છે કે આ બધાં કામ માટે જોડતા બને એટલી અનજીમ નની જગા આપવી.

નસાખાના ઉપરની તખતી.

બહારકોટના જે નસાખાના માટે ફરવાહનામાના ઇશારો કરવામાં આવ્યો છે તે ઉપરના તખતી નીચે મુજબ છે:-

“ જોહા, ઇનસાફના આપનાર, મદદ કરે છે. આ નસાખાનું આ સહ પારસી કાવસજી રસતમજી પટેલે પોતે બાંધ્યું હતું. પણ તે

જીનુ થવાથી પારસી દાદાભાઈ રસતમજી પટેલે ફરીથી તે પોતાના મુરબી (પીના) રસતમજી કાવસજી પટેલ બેહસતનશીનના પુત્ર અરથે જરથોસ્તી અનજીમન (કામ) ના ઉચોગ માટે બાંધ્યું છે.

ચબ્દેજરદી સાલ ૧૨૧૯ ના ત્રીજા કે દેમી માહના પેલો રોજ અને શેહનશાહી બીજા મહીનાના પેલો રોજ, ૧૮૪૯ ના ખ્રીસતી સાલની ૨૭ મી અક્ટોબરના દિવસ અને અઠવાડિયાનો દિવસ “ શનીવાર.”

મીં એફ. સોરાબજી તાલપારખાને ફરીઆદનામું તથા લેખીત બચાવ વાંચી સમજાવવા બાદ મીં સેંગમેને ઉભા થઈ નીચે મુજબ મુદ્દા ઉભા કરીને હતા મીં સેંગમેને ઉભા કરેલા મુદ્દા.

મીં સેંગમેને કહ્યું ઉભા કરતા જણાવ્યું કે જરથોસ્તી શબ્દ: યા મજ દીયસતી અંજીમન શબ્દ કે જે હસતારે જોનાં વાપરવામાં આવ્યો છે. યા ફરીઆદનામાં જણાવવામાં આવ્યો છે તે અબદોમાંના અરથમાં જરથોસ્તી ધરમના હાખત કરવામાં આવેલા અખસો આવી જાય છે કે નહીં.

(૧) મજકુર હસતારેજોમાં એ શબ્દો વાપરવામાં આવ્યા છે તેમાં લેખ.ત બચાવના ૧૪ માં કકરામાં જણાવેલા અખસો સંવાય બીજાઓ પણ આવે છે કે નહીં અને જો આવતા હોય તો તેવા અખસો કાણ છે?

(૨) મોટી અને તવંગર સથાગર અને જંગમ મીલકતો ધરમ સંબંધ અને સખાતી કામો માટે અને જરથોસ્તી ધરમ પાલતા અખસોના ફાયદા માટે આપવામાં આવી છે કે નહીં કે જે અખસો મો જરથોસ્તી ધરમનાં હાખત કરતામાં આવેલા કોનવરટો પણ સંબંધ જાય છે.

તાં ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ માં કરવામાં આવેલું ડીક જોઈ તસદ એક ઇનવેસ્ટીક ડીક છે કે નહીં અને તે મુજબ જે તસદ થયું છે તે પહેલેનાં જણાવવામાં આવ્યા મુજબ મેરકાપદાપુરવક છે કે નહીં.

મી० લાઉનડસ-મેં એમ કહ્યુંજ ન થી કે તે ત્રસટ ઝેરકાયદાપુરવક છે. મેં એમ કહ્યું છે કે તેવાનો ચોક્કસ ભાગ 'ખેડ' છે.

નામદાર જડજ-એ મુજબ કયા પેરેઆ ફમાં છે ?

મી० સ્વેંગમેન-૧૭ માં ફકરામાં તે મજ ૧૨ માં ફકરા પ્રમાણે. હું એ મ પુછું છું કે પલેનટમાં જ્યાં શુ ધી જણાવવામાં આવ્યું છે ત્યાં સુધી માં ત્રસટો 'ખેડ' છે કે નહીં.

મી० લાઉનડસ-તે સામે મને તાંધી નથી.

મી० સ્વેંગમેન આગળ ચાલતાં જ જણાવ્યું કે પાંચમે પ્રશ્ન એ છે કે ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ ને દીવસે જે ડીડ કરવામાં આવ્યું હતું તે મમયરની સત્તા આ તકત ઝેરશબ્દથી છે કે નહીં ?

(૬) ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ને દીવસે દરવામાં આવેલી ડીડમાંથી આપરા માં આવેલી સત્તા ફરીયાદના ૨ જ ફકરામાં જણાવતાં મુજબ ઝેરકાયદા પુરવક છે કે નહીં ?

૭ સથ વર અને જંગમ મીલકતના ત્રસડાંના સત્તા જે મજકુર જે ત્રસટ ડીડમાં આવી જાય છે તે હંમેશા મુંબઈના જરથોસત્તાનામાં છે કે નહીં ?

(૮) મજકુર ડીડા યા તેમાંનું કોઈપણ પારસી કોમમાંથી છૂપાવવામાં આવ્યું હતું કે નહીં અને તેની તપાસ લેવા દેવામાં આવી હતી કે નહીં ?

નામદાર જડજ-એ પ્રશ્ન ઉપરથી તમે શું કહવા માગો છો ?

મી० સ્વેંગમેન-હું એમ દેખાડવા માગું છું કે મજકુર ડીડના તપાસ કોઈપણ દીવસ ના પાડવામાં આવી હતી નહીં અને પારસી કોમ તેથી માહતગાર હતી.

(૯) મેં પ્રશ્ન પારસી કોમ સામાન્ય રીતે અને વાડાઓ મુખ્ય કરાને મજકુર ડીડની હયાતી વાંચે ધણી વરસો થયાં જાણતા હતા કે નહીં ? અને પારસી કોમના સભાસદો મજકુર ડીડા એક જીકયુટ થયા પછી તેમની હમતી વીશે જાણતા હતા કે નહીં.

(૧૦) વાદીઓના દાવો જ્યાં સુધી મજકુર ૧૮૮૪ ના ડીડને સુધારવા માટે

છે ત્યાં સુધી અને જ્યાં સુધી તે મજકુર ડીડમાં આપવામાં આવેલી સત્તાને ચોક્કસ કરે છે ત્યાં સુધી તેને લીમીટેડ જનને આપ બાથ પડે છે કે નહીં ?

(૧૧) મજકુર ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૮૪ નું ડીડ એકજીકયુટ થયા આગ મય કાંઈ સથાવર મીલકતના લેલીડ ત્રસટો થયાં હતા કે નહીં ?

(૧૨) ફરીયાદના કાયદા ધવાનમાં લેતાં વાદીઓ કોઈપણ ત્રસટ જે ૧૮૮૪ ના ડીડમાં આવેલા ત્રસટની વીરુદ્ધ હાથ તે પુરવાર કરી શકે કે નહીં સીવાય કે તેઓ કોઈ જાણાણથી મજકુર કાયદાની જરૂરીયાતોને સંતોષ આપી શકે.

(૧૩) પ્રતીવાદીઓ મજકુર જે ત્રસટ ડીડમાં જણાવેલી કોઈપણ મીલકતના કાયદાપુરવક ત્રસડીઓ છે કે નહીં ?

(૧૪) મજકુર મીલકતોના કારોબારના સંબંધમાં કોઈપણ ચોક્કસ પડી કાઢવાની જરૂર છે કે નહીં ?

૧૫ ઉપલા ૧૮૮૪ ના ડીડમાંના ચોક્કસ ત્રસટો ખોટી રીતે ડીક્લેર કરવામાં આવ્યા છે કે નહીં ?

(૧૬) મજકુર પલેનટના ૫, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦ અને ૧૧ માં ફકરામાં જે તોહમ તો મુકવામાં આવ્યાં છે તે ખરાં છે યા નહીં ?

(૧૭) મજકુર ડીડમાં ત્રસટો કોઈપણ રીતે બાજાં ચોક્કસ ત્રસટોથી જુદાં પડે છે યા નહીં ?

(૧૮) જેમ પલેનટના ૧૨ માં ફકરામાં જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ કોઈપણ યખસ જે લેખાત બતાવના ૧૪ માં વરગમાં આવતો નહીં હોય તેણે કોઈપણ વળ ત્રસટનો ભાગ લેવાનો દાવો કર્યો છે યા નહીં ?

(૧૯) ફરીયાદનામાના ૧૩ માં ફકરામાં જે સવાલા ઉઠાવવામાં આવ્યા છે તે સવાલો એક કેંચ બાનુને એક ફરીયાદીની માંદારદાર થાય છે તેવડના જરથોસતી ધરમમાં દખલ ચનાથી ઉભા થયા હતા કે નહીં ?

(૨૦) ફરીયાદનામાના ૧૬ માં ફકરામાં જે તોહમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે બાથ પડતાં છે કે નહીં ? મુખ્ય કરી તેનો સંબંધ ૪ માં ફકરા સાથે સરખા

વી જોતાં ! અને મજબૂર તોડોમતો માંના થોડા જે પ્રતીવાદીઓ સામે ચોક્કસ આરોપો મુકે છે તે ખરાં છે કે નહીં ?

(૨૧) ૧૮૮૪ ની ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર રજુ ડીડ વાદીઓ ઉપર પણ બંધન કરનાર છે કે નહીં ?

(૨૨) પ્રતીવાદીઓ યા તેઓમાંના કોઈપણ ત્રસદીઓ તરીકેના પોલિશન માંથી ખસેડવા જોઈએ કે નહીં કે જે મુજબ ફરીઆદનામાંમાં મલામણ કરવા માં આવ્યું છે ?

૨૩ લેખીત બચાવના ૨ જા અને ૩ જા ફરરામાં જે તોડોમતો મુકવા માં આવ્યા છે તે ખરાજ છે યા નહીં.

૨૪ આ ફરીઆદી માંડવાતુ સીવાય કે ૩ જા અને ૯ માં ફરરામાં જણાવવા માં આવ્યા સીવાય કોઈ વાજબી દારણ છે કે નહીં અને જો નહીં હોય તો જે રીલીફ માગવામાં આવ્યો છે તે વાદીઓને આપી શકાય કે નહીં.

૨૫ લેખીત બચાવના ૮ મા ફરરા માં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે યા નહીં.

૨૬ પહેલમાં જે ચીજો જણાવવા માં આવી છે તેથી ફરીઆદીને ટેકો મળે છે કે નહીં અને જો નહીં મલતો હોય તો પછી વાદીઓને રીલીફ મળે કે નહીં ?

૨૭ લેખીત બચાવના ૧૩ મા ફરરા માં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે કે નહીં ?

૨૮ લેખીત બચાવના ૧૪ મા ફરરામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે યા નહીં ?

૨૯ મજબૂર ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ ના ડીડોની તવારીખ ખરાં રીતે લેખીત બચાવના ૨૬ અને ૨૮ માં જણાવવામાં આવી છે કે નહીં ?

૩૦ પ્રતીવાદીઓ ત્રસદીઓ તરીકે મોટાં ફેડો જે ત્રસદીઓને આપવામાં આવ્યાં છે તે તેઓ ધરાવે છે કે નહીં ?

૩૧ મજબૂર ડીડો પ્રમાણે લાંબો વખત થયાં ચાલતું આવ્યું છે કે નહીં અને તે બહાલ રાખવા જોઈએ કે નહીં ?

૩૨ પારસી કામના મોટા ભાગ મજબૂર ડીડોને પસંદ કરે છે કે નહીં અને તે જરી રાખવાં જોઈએ એવી તેઓ ધમણ રાખે છે કે નહીં અને તે રીતે અને તેઓ જરી રાખતાં જોઈએ તે નકકી કરતાં માટે મજબૂર જીના ધયાનનાં રાખવી જોઈએ કે નહીં ?

૩૩ લેખીત બચાવના ૩૧-૩૫ માં ફરરામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરા છે કે નહીં ?

૩૪ લેખીત બચાવના ૩૬ માં ફરરામાં જે તોડોમતો મુકવામાં આવ્યા છે તે ખરાં છે યા નહીં.

૩૫ અને ૩૭ મા ફરરામાં જે તોડોમતો છે તે ખરાં છે યા નહીં.

અત્રે મીં જોગમેને પોતાની બેઠક લીધી હતી.

મીં લાઉનડસે શરૂ કરેલું

ઓપનીંગ એડરેસ.

મીં લાઉનડસે જો પછી જણાવ્યું કે મારા હોરડ, હમણું હમણા આ કેરમાં એવો રવઘથા પડી ગયો છે કે મુઠ્ઠામતું ફરીઆદનાપુ પુર થવા પછી સામા પક્ષ તરફથી અસંખ્ય મુદ્દાઓ ઉભા કરવામાં આવે છે. આવી રીતે અમણીના મુદ્દાઓ ઉભા કરવાથી થું ફાવેલો થાય છે તે હું જોઈ શકતો નથી ઉભડું એવી નવાયના કામમાં ઘણી ખુલ્લ પહોંચ છે. મારા વીચાર મુજબ જો ઇશ્યુઓ ફોરટ તરફથી ઉભા કરવાના આવે તો તે વધારે બેહેતર થઈ પડે મારા વીચાર મુજબ સામા પક્ષને આવી રીતે આટલા બધાં મુદ્દાઓ ઉભા કરવાનો કોઈપણ હક નથી.

મીં જસટીસ હાવર-એક હક તરીકે મીં જોગમેને આ મુદ્દા ઉભા કર્યા નથી.

મીં લાઉનડસ-તે હું જાણું છું મારા હોરડ, પણ માતા વીચાર મુજબ જા માત્ર અનતવાજાં ઇશ્યુ કરવામાં આવતે તો બેહેતર થઈ પડતે. ગમે તેટલાં ઇશ્યુ સામા પક્ષ તરફથી ઉભા કરવામાં આવે તેની નને કોઈ ફરકાર નથી.

મીં જસટીસ હાવર-તમને ગમે તે ઇશ્યુ માટે જોઈતો વાંધો લેજો.

મીં લાઉનડસ-તે ખર પશુ મુઠાઓ
નેા સારા અચીત ધણો કંટળા
બરથો થમ પડે. હું છ અમતના મુ
ઠાઓ નીચે મુજબ રચુ કીશ:-

મીં લાઉનડસે રચુ કરેલા ૬ મુઠા.

૧ જવ ખારે. કાંદ પુરવક તસડી
ઓ છે કે નહીં ?

૨ તે મધે મળેલી સનાઓ ડીડ પ્રમાણે
કાપદા પુરવક છે કે નહીં ?

૩ મીંકતોન તસડો બનાવર જાહેર
કરવામાં આવ્યા છે યા નહીં ?

૪ તસડોના લાભ કોણને મળવો
જોઈએ ?

૫ બીજાનના કાગેખાર માટે કાંઈ ન
હી યોજના ધડો કઠાડવાની જરૂર છે
યા નહીં ?

૬ અને આ સવધા સંજોગોને ઠગા
ઇને લગતા કાપદા (સરેટયુઠ ઓફ ક્રાડ
સ) ન શું લાગેવડતે છે ?

મીં લાઉનડસે એ મુજબ ૬ ઇશ્યુ
ઉમાં કરી જશુ વધુ કે મારા લોરડ આ
પ્રાણે આ અમાયના સવાવનો નીચેડો
૬ મુજબ મુઠાઓમાં સમાઈ જાય છે.

એ ૬ ઇશ્યુને હું બે મોઠા સવાલ
માં પાછા લેહડી નાખીશ અને તે એ
કે (૧) મીંકતોના તસડો કયા છે અને
તેમના લાભ મેલવાના કોણને હક છે ?

(૨) પ્રતીવાદીઓ કાપા પુરવક તસડી
ઓ છે કે નહીં.

પારસી અને જરથોસ્તી એટલે શું ?

મારા લોરડ શરૂઆતથીજ હું એક ચીજ
કહીશ કે મારા એડરેસ લેલા પારસી અને
જરથેસા શ્રમદો વાપરીશ તે કાંઈ પશુ
પ્રેમુડીસ વગર વાપરીશ ધણો ખરો તો
હું પારસી શ્રમદ વાપરીશ કેમકે તે બો
લવામાં સહેલ છે અને મારા વીધવાન
માત્ર પારસી શ્રમદનો જે એથનેલોહ
કલ મીનીંગ રચુ કર્યો છે તે મી
નીંગ મુજબ હું એ શ્રમદ વાપરી
શ. તેજ પ્રમાણે તસડી શ્રમદ પશુ હું
કાંઈ પશુ પ્રેમુડીસ વગર વાપરીશ

અને જ્યાર હું તસડીઓના ગેરમાલ
(મીસકોનક્ટ) વાંચ કહીશ ત્યારે તો
માત્ર કાપદાની માસ કોનકટજ છે એ
મ હું કહીશ. મેં કહીપશુ કાંઈ ઉપર

બીજી જાતની ગેરમાલ યા બીજો કાંઈ
આરોપ મુક્યો નથી. માત્ર લીગર મીસ
કોનકટ એટલે કાપદામાં જેને ગેરમાલ
કહી છે તેજ હું તેમને માટે કહીશ.
હું પ્રુવુડું કહું છું કે લીમલ મીસ કો
નકટ માટે તેઓ તકસીરવાર છે વાલ
જે કેસ આપણા સનખ છે તેજ એ
ને તેને મલતાજ કચો હંમલકમાં પશુ
ધણા બન્યા છે અને મોનકનફારમીનક
કંડોના સંબંધમાં એવા ધણા કેસો કોર
ટની ફાડીએ ચડ્યા છે.

ધણા ઇશ્યુ જામે મીં લાઉનડસ
નો પાછો વાંધો.

મીં લાઉનડસે આમત આલતાં જણા
વધુ કે મારા લોરડ, કે જેમ એક મુકામાં
માં ધણા મુઠાઓ ઉમાધાય તેમ નવાપના
કામમાં ધણી આવ્યશુ પડે છે. જો આર
પાંચ ઇશ્યુસ હાપ તો કોરટ પશુ નહી
કરે કે તે પુરવાર કરવાની ફરજ કોણને
માથે છે. પશુ જો ઠપ મુઠાઓ ઉમા
કરવામાં આવે તો પછી તે પુરવાર કર
વાનું કામ કોણને માથે રહે તે કોરટ
પશુ કેવી રીતે નહી કી શકે. આ લે
જો કોરટ શું કરશે તે હું જાણતો ન
શું, પશુ હું આશા રાખીશ કે કોરટ
મારી સાથ વાજની રીતે વરતાશે.

કેસ બરાબર લડાય તે જોવાની

કાઉનસલની આગેશ.

આ એક ધણોજ અગત્યનો મુદ્દો
છે તેમાં મોઠા અને બીકટ સવાલો સ
માયલા છે માટે મારી સંપૂર્ણ આગેશ
છે કે તે વાજબી રીતે અને પુરેપુરો લ
ડાય. આ કેસમાં પુશકળ જાગની પડશે
અને જેમ વધુ જાગની પડે તેમ સારું
કેમકે તેથી નવું અજવાળું કેસ ઉપર પ
ડશે. હવે મેં કહ્યું તેમ આ મુકદ્દમા
માં બે મુખ્ય સવાલો છે. પહેલો તો એ
કે એકલ માલકતો કયા તસડે મુજબ
હસડી ધરાવે છે અને તે સધળી શું જ
રથોસ્તીઓના કાપદા માટે છે કે ? અ
ને તે શું સધળા જરથોસ્તીઓના કે
જરથોસ્તી કેમ ? એક એકલ બામને
માટેજ છે અગર એક પેરંટ પારસી હોય
અને બીજું નહીં હોય તો તેવાં બાળકને તે

ના લાભ મળે કે નહીં. પારસી કોમની તથા રીખમાં જોવા બનાવ વારંવાર બનવા છે કે જ્યારે પારસીઓએ બીજા ધરમની સ્ત્રીઓ રાખી હોય અને તેમના છોકરાંઓએ પારસી તરીકેના દાવો રજૂ કરી ત્રસટોના લાભ મેળવ્યો છે. હવે જુઓ કે જે પારસી ધરમવાળાઓ જરૂરયાતી ધરમ અખતયાર કરે છે તેમને એ કોડોના લાભ માંથી બાકાત રાખવામાં આવે છે. હું કહું છું કે આ રીવાજ એક ફારસ સમાન છે તેમાં નથી કાંઈ અરથ, નથી કાંઈ અકલ, નથી કાંઈ કાયદો કે નથી કાંઈ કસ્ટમ. પારસીઓ વચ્ચે માત્ર એક બધ ન હસતી ધરાવે છે અને તે ધરમનું બંધન છે. ત્રસટીઓને એ બાબદમાં સરવધી વધુ ઠીસકેશન આપવામાં આવ્યું છે અને તેજ બધું બચબર્યું છે.

ત્રસટીઓની સત્તા કેટલી બહોળી છે.

આ ત્રસટીઓની સત્તા ધણીજ બહોળી છે જેમ થવું જોઈતું નથી. આ મુકદ્દમામાં જે મુખ્ય ત્રસટીડો સંપાદક છે હવે એ કોડોના અરથ થું ૧૮૫૧ ના ત્રસટીડો જંગમ મીલકતના સંબંધમાં છે જ્યારે ૧૮૮૪ વાળું ત્રસટીક સંપાદક મીલકતોને લગતું છે. બીજો સવાલ એ છે કે ત્રસટીઓની નેમબુક કાયદા પુરવઠા રીતે થઈ છે કે નહીં અને પંચાયતના બનીશવના કારોબાર માટે કાંઈ નકી ચોજના ધડી કઠાવાની જરૂર છે. મારે હવે બધું ઉમરવાનું નથી. હું પાછું કહીશ કે ત્રસટીઓ ઉપર મેં જે આરોપ મેલ્યો છે તે માત્ર તેમની કાયદા સંબંધી ગેરમાલને લગતો છે. હું જોઈને ખુશી છું કે મારા વીદ્વાન મીત્ર પશુ કબુલ કરે છે કે આ ફરયાદી ગેરકાયદાપુરવઠા રીતે લાવવામાં આવી નથી.

મુકદ્દમાની તવારીખ.

હવે મારે મુકદ્દમાની તવારીખ રજૂ કરવાની છે. ઘરઆતમાં હું કહીશ કે એક ત્રસટ કરવામાં આવે તે વેળા ત્રસટ કરનારા પોતાના વીચારો થું હતા તે જાણવું બધું અગત્યનું છે. ત્રસટમાં જણાવેલા મીલકતો જ્યાર બહેન કાવામાં આવે તે વેળા પારસીઓ થું જ

જુગા હતા તે જાણવું અગત્યનું છે અને બીજા ધરમવાળાઓએ પોતાના ધરમમાં હેરા એ તેમનો માન્યતાનો એક ભાગ હતો કે નહીં તે જાણવું પણ બધું અગત્યનું છે. એક દાખલા તરીકે એક જણ દોષધુ બંધાવે તો તે દોષ મામાં કોણને નાખવા તે વીશે તેના પોતાના વીચારો થું છે તે જાણવું બધું અગત્યનું છે. આ એક ધણો અગત્યનો સવાલ છે અને એ બાબમાં પુશ્કળ જોશોરીડીશ છે જેમના મત હું વાંચી સંભળાવીશ. હું કહીશ કે સામી પારસીએ માત્ર એકજ વધુ લીધો છે અને તે તદ્દન ખોટો છે. એ વાંધાની તવારીખ થું છે તે જોવાનું છે. કાન ના જવાબદારો હવે કરે છે કે આગળ પંચાયતના ત્રસટીઓના તેઓ ઠીસનડ ટો છે. ફરીયાદનામાના આઠમાં ફરમામાં તેમ ખુલી રીતે ફરજાવવામાં આવ્યું છે અને હું આશ્ચર્ય રાખીશ કે મારા વીદ્વાન મીત્ર તે સામે વાંધો લેશે નહીં.

મીં સ્વેંગમેન-હાલ હું તે બાબે કથું કહેવા તકવાર નથી.

મીં લાઉનડસ-એમ જે હોય તો બપોરના ખાણ પછી હું આગલ ચતારી સ કેમકે એ બાબદમાં જે તે નકી થવાની જરૂર છે.

મીં જસડીસ દાવર-તમે હમણા તો આગલ ચતારાને. જે મીં સ્વેંગમેનને વાંધો હશે તો તેવજ પાછતયા જુ કરશે.

મીં લાઉનડસ-તયારે તો પછી મારા જોશુકલ આરમ્યમેન્ટમાં ખલલ થવા સમાન થશે.

મીં જસડીસ દાવર-હાલ તુરત તો તમે એમ સમજ આગલ ચલવો કે તમારા મજકુર કહેવામાં સામી પક્ષ તરફથી વાંધો લેવાજોમ કાંઈ નથી.

મીં લાઉનડસ એ પછી આગલ આલતાં જણાવ્યું કે આ પંચાયતની તવારીખ ધણી જાણવાજોમ છે. પારસીઓને એક પંચાયત જોઈતી હતી તેમને એ બાબદમાં પોતાપોતામાં વાંધો પડ્યો. તેઓ સરકાર પાસે ગયા અને કહ્યું કે હમને પંચાયત આપો. સરકારે તેમને પંચાયત આપી. પંચાયતે કસ્ટોડીઅરો નમ્યા, અને તે કસ્ટોડીઅરો તે પંચા

મતા ત્રસડીઓ હતા. હવે થું થયું તે જુઓ. પંચાયત તો થોડા વખતમાં પડી ભાંગી પશુ ત્રસડીઓ ચાલુ રહ્યા. ત્રસડીઓ ચાલુ રહ્યા એટલું જ પશુ પોતાની મીલકતને પણ વળગી રહ્યા. પહેલાં તેઓ થોડા વખત માટે કસ્ટોડીઅને તરીકે આવ્યા હતા પણ પછી તો તેઓ ચાલુજ રહ્યા જેમ રાખયથી શીનીકસ પક્ષી ઉગી નીકળે તેમ આ ત્રસડીઓ ઉગી નીકળ્યા. હવે કોમનો કેટલોક ભાગ તેમની આ સત્તા સામે થોટો વાંધો ઉઠાવે છે. પંચાયત શરૂઆતમાં યુટી કાઢવામાં આવી હતી પણ ત્રસડીઓ કાંઈ યુટી કઢાયા હતા નહીં.

મીં જસડીસ દાવર-તમે કહો છો કે સરકારે પંચાયત નેમી તે કેવી રીતે? થું કાંઈ ઠગાઈ બહાર પાડ્યો હતો કે?

મીં લાઉનડસ-એ તો પારસીઓની તવારીખ ઉપરથી જણાય છે. એને લગતો હસતાવેજ કાંઈ નથી. નામદાર સરકાર ડીકલેરેશન અટકાવતા માગતી હતી અને તેથી તે વચે પડી હતી.

મીં જસડીસ બીમન-પંચાયતના હાથમાં થી સત્તા હતી?

મીં લાઉનડસ-તેમની સત્તા ત્રસડીઓ કરતાં બહાળી હતી. તેમની પાસ થોટા સંસારી સત્તાઓ હતી. તેઓ ધનમયુરને મના કરતા કે એકસ કોયાઓ કરવી નહીં. થોટો ડાલાવની કરો પંચાયતને પોતાના મીલકતો સોંપતા હતા.

અને કોરટ ટીશીન માટે ઉઠી હતી.

ટીશીન પછીની એકઠ.

મીં સેંગમેને બપોર પછી કોરટને જણાવ્યું હતું કે મારા કુલ પંચાયતના પાછળ આવનાર તરીકે નથી.

મીં લાઉનડસ જણાવ્યું કે તમારે તે થું છે તેને લગતો મુદ્દો બચાવ પસંદ કરવો જોઈએ કારણકે મુદ્દો ઉઠા કરવા વગર અમાર તે સામે બચાવ થું કરવાના છે તે સમજ પડી શકે નહીં.

મીં જસડીસ દાવર-તમારે તમે આ માટે તે માટે મુદ્દો ઉઠા કરતા નયા.

મીં લાઉનડસ જણાવ્યું કે વાહીએ તે મુદ્દો ઉઠા કરવો જોઈએ અથવા તો કશું કરવો જોઈએ કે તેઓ પંચાયત

ના પાછળ આવનારાઓ છે કે તેઓ પાછળ આવનાર નથી,

મીં જસડીસ દાવર-આમળ આવતાં મુદ્દાઓ ઉઠા થશે નહીં?

મીં લાઉનડસ તમાર પછી એવો મુદ્દો ઉઠા કરવો હતો કે પ્રતિવાદીઓને પંચાયતના પાછળ આવનાર ન હોય તો તેઓ કાયદાપુરવક ફરિયાદ કરીને ધરાવવા હકદાર છે કે નહીં.

મીં લાઉનડસ આમળ માણ્યું કરતાં જણાવ્યું કે પંચાતી ઉઠવા આમળ પારસી અને જરથોસ્તીઓ વચે કાંઈ તફાવત નથી અને તે જુદા જુદા હસતાવેજો ઉપરથી નામદાર કોરટ જોઈ શકે. પારસીઓની તવારીખ મીં કોસા બાઈ ફરામજીની એપડી ઉપરથી જણાય છે. આમળના વખતમાં પંચાયતને ન્યાયના ગુનાહમાં સજા કરવાની સત્તા હતી પણ પાછળથી તેની સત્તા પંચાયતને વાપરવી મુશ્કેલ બાબી હતી અને તે ઉપરથી પારસીઓએ મુજબની સરકારને કોમના ખરાબ ચાલનારાઓને સજા કરવાની માગણી કરી હતી અને સરકારે પંચાયતને ગુનાહ કરનારને તેના ગુનાહના પ્રમાણ પ્રમાણે આસાં મારી તેમને શરમ લગાડવા માટેની સજા કરવાની પંચાયતને પરવાનગી આપી હતી. પાછળથી પારસી પંચાયતના બધારણ મારે સરકારે નામ આપવા હતા અને તેમાંથી જ એવેદો અને જ એવેદાનના નામ પસંદ કરો સરકારે તેની પંચાયત ઠરાવી હતી પણ તેમની આથી પાતી જમયા પુરવા માટે કાંઈ કરવામાં આવ્યું નહોતું. તમાર પછી ૧૮૧૮ આ સરકારે એક નવી પંચાયત ઠરાવી હતી જેમાં જ એવેદ અને બાર એવેદીન નેમવામાં આવ્યા હતા અને અદાર માણસની તે વખતે પંચાયત બની હતી. ઉપરના જતાવને જતા હસતાવેજો મીં લાઉનડસે વાંચી સંભળાયા હતા.

મીં જસડીસ દાવર-આ હસતાવેજો તમે ક્યાંથી લાવ્યા છો?

મીં લાઉનડસ-હું પારસી પ્રકાશમાંથી તે વાંચું છું.

મીં જસડીસ દાવર-તે અસલ હસતાવેજ હસતી પ્રસાવે છે?

મીં બાઉનસ-હુ ધાર છુ કે પારસી પંચાયતના કચ્છમાં તે, છે એમ હું માનું છું.

મીં તાલેયારખાને અત્રે પારસી પ્રકાશમાંથી કરતા મીં બનનજીએ કીધી નોટ વાંચી સમગ્રાવી હતી જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉપરથી દસતા વેળ સહી સાથેના મીં માણેકજી ખર શેણ શ્રારાના દસતકમાં મોજુદ છે.

મીં જસડીસ દાવર-તેવણુ ધણા વરસો થયાં મરણ પામેલા છે.

મીં લાઉનડસ-હા જે દસતાવેળે હું પારસી પ્રકાશમાંથી વાંચું તે દસતાવેળે સામે સામી પક્ષના વાંધા હોય તો તે કે રટને જણાવવો કારણકે હું સમજું છું કે પારસી પ્રકાશ પારસીઓ સંબંધમાં એક સતાદાર લખાણુ ગણાય છે.

મીં સેંગમેન-બધી બાબદમાં તે સતાદાર લખાણુ મારા કુલ ગણતાં નથી.

મીં લાઉનડસે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પારસી પ્રકાશના બીજા વોલ્યુમમાં પારસી અનજીમનની બીજી સમાવૃત્તિ વરણન આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે પંચાયતના એક મેમબર ચાંન જવાથી તેમની જગ્યાએ એદલજી દોરાબજી સંજીનાને અનજીમને ન મયા છે.

મીં જસડીસ દાવર-આ બધા દસતાવેળે ક્યાંથી લાવવામાં આવ્યા છે તે જણાવવાની જરૂર છે.

મીં લાઉનડસ-અસલ દસતાવેળે તો કાંઓ વખતના યુમ થયા હોયે પશુ પારસી પંચાયતમાં જે દસતાવેળે છે તે ઉપરથી મીં બનનજી પટેલે ઉતારો કર્યો છે. ખુદ પંચાયત કયુલ કરે છે કે તેમના દસતકમાં જે દસતાવેળે છે તે અસલ ઉપરથી ઉતારવામાં આવ્યા છે અને સરખા મણી કરી તેનો ઉતારો કર્યો છે અને તે મથકા દસતાવેળે મીં બનનજી પટેલે પારસી પંચાયતના દસતકમાંથી મેલવી તેમનો ઉતારો કર્યો છે. સર જમશેદજી જીજીભાઈના વખતથી પંચાયતમાં એકના જગ્યા બીજાથી પુરવામાં આવતી હતી ત્યારે અનજીમને પુછવામાં આ

વતું હતું કે તે નામ તેમને પસંદ છે કે નહીં અને તેના જવાબ મળવા પછી પંચાયતના દફતરમાં નોંધ લેવામાં આવતી હતી. ૧૮૩૬ ના વરસમાં તો પંચાયત હતીજ નહીં. ત્યાર બાદ મીં લાઉનડસે ફેટલાક દસતાવેળે વાંચી સંજી જાણ્યા હતા જેમાં પંચાયતના જે મેમબરોએ પોતાના રાજીનામા આપ્યાં હતાં અને તે રાજીનામામાં જે લખાણુ કરવામાં આવ્યું છે તે ઉપરથી જણાય છે કે પારસી અને જરથોસ્તીઓ વચ્ચે કાંઈ તફાવત ગણવામાં આવતો નથી, અને બંને શબ્દો એકજ રીતે વાપરવામાં આવતા હતા. ત્યાર પછી ૧૮૩૮ માં પંચાયત પછી સરકાર મારફતે કરવા માટે તજવીજ કરવામાં આવી હતી પણ તેમાં કાંઈ વલયુ ન હોતું. ત્યાર પછી નવેમબર ૧૮૨૩ માં મીં હોરમસજી બનનજી તે પંચાયતના એક અધીકારીએ પોતાનું રાજીનામું આપવા એક પત્ર પંચાયતને લખ્યો હતો અને આખી અનજીમને જણાવવા માગ્યું હતું કે તેવણુ રાજીનામું આપવા માંગે છે અને તેમના દસતકમાં જે ફંડ છે તે તેવન બીજાને પ્રાપ્તવા માંગે છે તે વખતે એવી સુચના કરવામાં આવી હતી કે ત્રણ ત્રણ સભાસદોએ ફંડના નાણા રાખી એક કે વરસ હીસાબ રાખવો. એવી રીતે પારસી પંચાયતના ફંડોનો વહીવટ કરવામાં આવ્યો હતો. હવે આ પેલેલી વારજ આવી રીતે વહીવટની ગોઠવણુ કરવામાં આવી હતી અને પહેલી વારજ તેઓને પારસી પંચાયત ફંડના ત્રસડી તરીકે ગણવામાં આવ્યા હતા અને ત્યાર પછી તેઓ પછી આવનારા ફંડનો વહીવટ કરતા આવ્યા છે પણ અસલ રીત પ્રમાણુ તેઓને પારસી અનજીમને કાંઈ સુટી કઢેલા નથી.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

પારસી પંચાયતવાલો મુકદ્દમો.

મયા શનીવારની તપાસનો
હેવાલ.

મીં હાઉનડસનું ફેરીયાદ પક્ષ
તરફનું બાશણ.

“પારસી કોમ” એ શબ્દોમાં
જરથોસ્તી ધરમ પાળનારા
સઘળા આવી ભય છે.

પંચાયતના ત્રસદીઓની ચુંટ
ણી કરવાનો હક કોણનો છે ?

ત્રસદીઓની વરતણુક બાબે
ટીકા.

હોખમાઓની જમીનની
માલિકી બાબે સવાલ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૧૦ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારોને
દ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં
ફસતમજી નાનાભાઈ ખેરામજી જીજીભા
ઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં
બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી
દાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભાઈ નવ
રોજી કાન્નકે મુજબની પારસી પંચાયતના
ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બા
રોનેટ, મીં હોરમજી એકજી આલબ
લેસ, મીં જમશેદજી ખરશદજી જમશે
દજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સાથે
નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ્ય પર
મ હાઉનડસનના નામદાર જજ મીં

દીનશાહ મનજીભાઈ દાવર અને બાં
મીં જસડીસ બીમન સનમુખ નીકલી
હતી. વાદીઓ તરફથી મેહરસ અરદેશર
હોરમજી, દીનશાહ અને કંપતીની હરમા
સખી મીં બાઉંડસ, મીં ફરદુનજી સોરા
બજી તાલીયારખાન, મીં પાદશાહ અને
મીં એફ. પી. તાલીયારખાન અને પ્રતી
વાદીઓ તરફથી સીલીસીટરો મેસરસ
કેમ્પી, લીં અને જોબનની હરમાસખી
મીં ધનવેરાસીટી, મીં રેકસ, એમ્બેન
અને મીં જે. બી. કાંગા દાવર થયા
હતા.

મીં હાઉંડસનું બાશણ.

મીં બાઉંડસ આગલી સુનાવણી વ
ખતનું પોતાનું અધુરું માણણ આમળ
ચલાવતાં જણાવ્યું કે નામદાર કોર્ટને
યાદ હશે કે ધરમખાતાના ફંદની પેઢેલી
ડીપોઝીટની મેસરસ કોર્ટ રોમીંમટનની
૧૮૨૩ ની રસીદ મધ્ય કાલે કોર્ટ હતી
તે આમમય મેં વાંચી હતી. તેજ વર
સમાં શેઠ હોરમજી કાવસજીએ આખી
પારસી પંચાયતના સમાસદોને બખેલો
પત્ર લેવે ફં વાંચીશ. તે વેળા થું કર
વામાં આવ્યું હતું તે એ પત્ર બરાબર
ખતાવે છે. તે વેળાના કહેવાતા ત્રસદી
ઓ પંચાયતના રેલીમેટો સરખા હતા.
ફસતાવેલો ઉપરથી દેખાય છે કે પંચાય
ત ચુંટી કાઢેલું મંડળ હતું જે અનજી
મનને જવાબદાર હતું. ત્રસદીઓ ફક્ત
પંચાયતના મેમબરો તરીકે ત્રસદીઓ
હતા. શેઠ હોરમજી બમનજીએ ૧૮૨૩
માં ફંડનો કબજો છોડી દીધો હતો. તે
વધુ ૧૮૨૬ ના મારચમાં મરજી પામ્યા
હતા. તેવજી પોતાના મરજી સુધી ત્રસદી
રહ્યા હતા. તેવજીની જગાએ તેવજીના
બેટા શેઠ બમનજી હોરમજી આવ્યા હ
તા જેમણે પંચાયતે નેમ્યા હતા. પં
ચાયતના કામકાજ ઉપર નજર રાખવા
તેવજીને નેમવામાં આવ્યા હતા. તેને લ
ગતા ફસતાવેજી ઉપર તા. ૫ મી મે
૧૮૨૬ ની તારીખ છે અને પંચાયતના
મેમબરોની સંખ્યા છે. આ ખતાવે છે કે
હમણા જેમ ઘણા કરવામાં આવે છે તે
મ હજીવાત ત્રસદીઓ ખાલી પડેલી જગા
નવા ત્રસદીથી પૂરતા હતા નહીં પણ તે

ખાલી પડેલી જગ્યાં નવાં ત્રસડીયાં પંચા
યત પુરતી હતી. એ નવા ત્રસડીયાં પં
ચાયતે કાઢેલી નેમણુંકની ખમર તે વળા
સુરતની અનુમનને પહોંચાડવામાં આ
વી હતી. શેઠ દરામજી કાચજી તા. ૧૨
મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૫૧ માં મરણ પામ્યા
તથા સુધી ત્રસડીના ઓધા ઉપર ચાકુ
રહ્યા હતા. તેમજ ૧૮૨૩ માં નેમાયા
હતા. તેમજ ૨૮ વરસ ત્રસડીનો ઓધો
ભોજવણી હતા. સર જમશેદજી મજીના
૪ ૧૮૫૬ માં મરણ પામ્યા તથા સુધી
ત્રસડીના ઓધા ઉપર ચાકુ રહ્યા હતા.
૧૮૫૧ સુધી ત્રસડીએ પંચાયતના ડેલી
જેટા તરીકે નેમવામાં આવ્યા હતા. પંચા
યતના મંડળને કામ ચુંડી કા
લી હતી. પંચાયતના જે મેમબરો
ને ત્રસડીઓ બતાવવામાં આવતા હતા
તેઓ ૧૮૫૧ સુધી પંચાયતના ત્રસડી
આ તરીકે ઓળખાતા હતા.

પેહલુ તકીયાર ચમડું ડીક.

તા. ૧૦ મી નવેમ્બર ૧૯૦૫ ના
અમારા કામચલા જવાબમાં તેજ વરસ
ની તા. ૨ જી ડી મખરે પ્રતિવાદીઓ
એ જે જણાવ્યું હતું તે ઉપરથી જણા
ય છે કે તેઓ કમુલ કરે છે કે ૧૮૫૧
નું ડીક પેહલવેહકુંજ હતું. ત્રસડીઓએ
પંચાયતની કરનાસથી ડીક તકીયાર કરા
વ્યું હતું એમ જણાય છે. સવાલ એ
છે કે પ્રતિવાદીઓ શું જીતી પંચાયતના
સકસેસરો યાને પાઠશાળી એ ઓધો બો
મવનારાઓ છે કે સર જમશેદજીએ તે
વેલા લખેલાં સરકમુલરમાં જણાવ્યું હ
તું કે પંચાયતના ફક્ત ત્રસડી દીક કર
વાની મણી જરૂર છે. ૧૮૨૩માં નેમાય
લા ત્રસડીઓ પંચાયતના ડેલીજેટા હ
તા. તે પછી પંચાયતે જણાવ્યું કે ત્રસ
ડી દીક કરવાની જરૂર છે. તેઓએ કમુ
લ રામજી હતું કે પંચાયત ૧૨ માણ
સાની છે અને ફક્ત પંચાયતનું છે. સર
કમુલરમાં પુલવામાં આવ્યું હતું કે પં
ચાયતના મેમબરોમાંથી કયા મેમબરો
ત્રસડીઓ થાય ? તે પછી દીક કરવામાં
આવ્યું હતું. દીક કરવામાં આવ્યું હતું
તે વાળી હતું પણ હવે એવો દારો ક
રવામાં આવે છે કે અનુમનને ત્રસડી

જો નેમવાની સત્તા નથી એ મેહુલ છે.
અને દારો કરીશો છે કે કામને પંચાય
ત ઉપર દેખરેખ રાખનારો હક છે. અ
મે અમારો એ દારો તપાસી જ ઉપરથી
પુરવાર કરી આપીશું. દીક તા. ૪ થી
ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ ના દીકસે કરવામાં
આવ્યું હતું. તેની ખમર કામને કડી
પણ મચી હતી નહીં. તમે નામદારોને
બંને દીકની નક્ક પુરી પાડવામાં આવી
છે, એટલે તે દીકો ફક્ત અમે વાંચવા માં
ગતો નથી. પણ તમારો એકસ પામતો
ઉપર તમે નામદારોનું ફક્ત ધર્મન જેમ
શ. સર જમશેદજી, - શેઠ તવરાજી જમશે
દજી તકીયાર અને શેઠ અમનજી દારામ
જી એ દીકના એક બાજુના પક્ષકારો છે.
તેમાં તેઓને ત્રસડીઓ તરીકે કામ કર
નારા પોર તે પંચાયતની મેમબર તરીકે
ઓળખવામાં આવે છે. પંચાયતના
મેમબર તરીકે તમાને ફક્ત ૨ મેમબરો
તરીકે નેમવામાં આવેલા જણાવવામાં
આવ્યા છે. એ પછી તા. ૧૦ લાઉડસે દી
ડમાંથી ફેરવાંક ફકરાઓ ગાંધી સામળા
વી જણાવ્યું કે કામ પંચાયત તમારી
હતી અને ત્રસડીઓ તો ફક્ત પંચાયત
ના ડેલીજેટા હતા. તેથી દીકમાં તેઓએ
જે સત્તા ખમસી છે તે ખમસવાનો તે
ઓને અધીકાર હતો નહીં. દારામાં ત્રસ
ડીઓની મુનસરી ઉપર જે કાંઈ છાડવા
માં આવ્યું છે તે તેની રાંતે છાડવાના પ
ણ તેઓને કાંઈ અધીકાર હતો નહીં.

પંચાયતના મેમબરો અનુમનના

ડેલીજેટા કે ?

કામને જણાવ્યા વમર તેઓએ પગ
લાં ભર્યા હતા અને હવે એવો દારો
કરવામાં આવે છે કે જે કાંઈ કરવામાં
આવ્યું છે તે સાચું છે. આમલા પત્રવ
હેવાર ઉપરથી ખુલ્લું જણાય છે કે પં
ચાયતના મેમબરો અનુમનના ડેલીજે
ટા હતા. ૧૮૫૬ માં વડીક પત્રવહેવાર
ઉપરથી જે વાત કમુલ રાખવામાં આ
વેલી જણાય છે. ત્રસડીઓ ફક્ત પંચા
યતના સમાસદો હતા. ત્રસડીઓ પંચા
યતના સકસેસરો છે એમ ફક્ત ધારતો
હતો પણ તેઓ તે વાતની ના પાડે છે.
ત્યારે તેઓને કાંઈ રીતના અધીકાર ન

થી એમ કાઢે છે. હવે આપણે ૧૮૭૧ ના દીઠ ઉપર આવીશું. હું એવું બતાવવા માગું છું કે ૧૮૭૧ નું દીઠ કાંઈ એક સંવત્સર દીઠ નથી પણ તેને ૧૮૫૧ ના દીઠ સાથે નીસંબત છે, તેના સંબંધમાં કોમની કોષ્ટરી તે સલાહ લેવા માં નથી આવી. બક્ષેસ પંચામતના વખતો વખતના જે મેમબરો ત્રસ્ટીઓ હોય તેઓને કરવામાં આવતો હતો. હું નાહીસામેના મથાળામાં “કુમ્ભ જરથોસ્તીઓ” કમ્પેડો વાપરવામાં આવે છે જે બતાવે છે કે દરેક જરથોસ્તી માટે એ હુંડો એ કમ્પેડો વજુ બહોલા છે. પણ હવે એવું કહેવામાં આવે છે કે જે જરથોસ્તીઓ પારસીઓ નથી તેઓને હુંડોના લાભ આપવામાં આવશે નહીં પણ ફક્ત પારસી જરથોસ્તીઓને જ હુંડોના લાભ આપવામાં આવશે. પારસી કમ્પેડો અમારી વ્યાખ્યા મુજબનો પારસી જે કોષ્ટ જરથોસ્તી હતો નહીં તેને અમે હુંડોના લાભ આપીશું નહીં એવું જાહેર કહેવામાં આવે છે. ૧૮૮૪ ના ત્રમટ દીઠોમાં હુંડો ૧૨ વરસ કરતાં વધુ મુદત થયાં ત્રસ્ટીઓના કમ્પેડોમાં હોવાના કાલો કરીને અંગત હક મેલવવાની કોથિલ કરવામાં આવી છે. પણ હું પુરવાર કરી આપીશ કે તેઓને તેવા કશો પણ હક નથી અને હુંડોની મીલકતના સંબંધમાં પોતાની મરજીમાં આવે તેમ કામ લેવાની તેઓને સત્તા નથી. તેઓ અરસપરસની જાહેરજુદી પોતાની મેલ ત્રસ્ટીઓ બનેલા છે. ૧૮૮૪ ના દીઠની રૂચે જેઓ નેમાયલા છે તેઓ પંચામતના રેલીજેડો છે. કોમની કોષ્ટકોષ્ટરી તે સલાહ લેવામાં આવી નથી એ હું માફ કહેવું છે, ૧૮૮૪ માં દીઠ તથા કરવામાં સેક્રેટરીએ સાલીસીતરો ને ફરમાશ કાઢ્યા તથા પછી તેઓએ પોતાને “પારસી પંચામતના ત્રસ્ટીઓ” તરીકે જાહેરઆવ્યા છે જે કમ્પેડો વજુ અરથસુચક છે.

પંચામતના મેમબરોનું કામ.

પંચામતના મેમબરો કોમના રેલીજેડો હતાં અને અસલ તેઓનું કામ સં

સારી કળ્યાણી મુકવવાનું હતું તે મો નામદારનું હું ક્યાન એવું હું એ કે દોખમાં કોષ્ટ માલિક જેનોની મલિકાની જમીન ઉપર બાંધીને સંબાધીન કાંઈ નથી પણ એક સીવાય દરેક જ અંશમાં પંચામતની જમીન ઉપર દોખમાં બાંધવામાં આવેલાં હતાં. કોષ્ટ બીજાની જમીન ઉપર દોખમાં બાંધવામાં આવેલાં છે, તેથી જ્યાં ફટકાનો કાયદો અંગે કાયદો પાતો નથી અને જે કાયદો સાથે એ બાબતમાં કોષ્ટપત્ર નીમંબત નથી. દીઠમાં “પારસી કામ” કમ્પેડો બજેલા છે તેનો અરથ “જરથોસ્તી ધર્મના સંબંધમાં મેમબરો” એવા થાય છે એમ અમે કહેવા માંગીએ છીએ. તમે નામદાર બોલો છો કે તકરારી બાબત એ છે કે દોખમાં કોષ્ટના વપરાસ માટે અરથ કરવામાં આવેલાં છે. એક માણસ પારસી ધર્મ પાળે છે કે નહીં તેના સંબંધમાં જો કંઈ પડે તો તેની કામ જોડાવવા માટે ખાસ જોતરો અગાઉના રાખવામાં આવેલો છે એમ દીઠ ઉપરથી માલમ પડે છે જે બજે અરથસુચક છે. તમે સન ૧૮૫૧, ૧૮૭૧ અને ૧૮૮૪ ના દીઠો ને રજુ કાઢો છો. તે મુજબ કેટલાંક વખત સુધી સમાધાનીથી ચાલ્યું.

કોમમાં બજેલી ખટપટ.

૧૮૦૩ માં કોમમાં કમનસીમે ખટપટ જાગી. અમે કહીએ છીએ કે અનુક્રમની સત્તા ખુશરી લેવામાં આવી છે અને ત્રસ્ટીઓએ એક તરફ વળ્યું અખતવાર કાંઈ છે. મારા મિત્રો એવો મુદ્દો ઉભો કાઢ્યો છે કે એક એ જવાન પારસી મહસબ એક ફેનચ બાનુ સાથે પરખ્યા તે ઉપરથી આ મુદ્દો ઉભો થયો છે કે નહીં? એ મુદ્દો બંધમેસતો નથી, હું તે વીરે હવે પછી બોલીશ, એક પારસી મહસબ પરીસમં એક ફેનચ બાનુ સાથે પરખ્યા હતા. તેવજુને મુજબમાં લાવવામાં આવ્યા હતા. તેવજુ પોતાના કબજીના પારસી ધર્મ અખતવાર કાંઈ હતા, તેવજુને જરથોસ્તી ધર્મમાં ફરમાન જમા સેદરેક કસ્ટી પહેરાવવામાં આવેલા હતા. તેવજુને જ

દેર રીતે જરથોસતી ધરમમાં વતલાવવામાં આવશે હતા. મુંબઈના એક આ તકએકામના વડા દસવરે નવજોતની કીયા કરી હતી. એ બાબતમાં એ સજ ખોસર ખટપટ જનમ પામી હતી. એક સજ બેએવો હતો કે વટલેલને ધરમમાં લેવામાં આવે તે રવા નથી અને બીજું સંસારી નજરે તે ધમ્મલ જોમ નથી. તે પછી તા. ૨ જી આગસ્ટ ૧૯૦૩ ના દીવસે એક સભા બોલાવવામાં આવી અને ૧૯૫ માણસોની એક કમીટી નેમવામાં આવી. જુહાપુરના ધરમમાં લેવાના સવાલ વીશે જુસતેજો કરવા એક કમીટી નેમવાનું ત્રસડીઓને રેકવીઝીશન કરવામાં આવ્યું હતું. ધરમ સંબંધી અને સંસારી નજરે જોતાં જુહાપુરના જરથોસતી ધરમમાં ધમ્મલ કરવાનું ધમ્મલ જોમ છે કે નહીં તે વીશે જુસતેજો કરવા માટે એ માંગણી કરવામાં આવી હતી. તેને ૧૯૫ મેજબરોની કમીટી નેમી હતી. એ કમીટીએ અનુમતીઓની એક કમીટી નેમી હતી. સજ કમીટીની ૧૪ બેઠકો સર જમશેદજી જીજીભાઈ ધનસડીટપુટમાં મળી હતી. તેણે ધરમ સંબંધી બાબતોના અનુભવીઓની એક બીજી નાની સજ કમીટી નેમી હતી. એ નાની સજ કમીટી એ એવો રીપોર્ટ કીધો હતો કે જુહાપુરના જરથોસતી ધરમમાં ધમ્મલ કરવામાં આવે તે નારવા નથી. પણ ધરમે જુહાપુરના વડલાવવાની સામી ખાસ તા કીદ ફરમાવેલી છે. એ રીપોર્ટ મળવા પછી ચોટા સજ કમીટીએ સંસારી સવાલ હાથ ધર્યો. તેના સંબંધમાં કમીટી નીચેના ઉપર આવી ચઢી નહીં. તે પછી એ બાબત એક ચોટી કમીટી સનમુખ પાછી ગઈ. તે પછી એ બાબત અનજીમન સનમુખ મજબૂતી વાત ચાલી. આ ઉપરથી કોમના વજીઆએ જાન એ મજબૂતોએ ત્રસડીઓને અરજ કરી જણાવ્યું કે અનજીમનની સભા બોલાવવી નહીં અને અનજીમન સનમુખ એ સવાલ રજુ કરવો નહીં.

મી. ફરદુનજી સોરાબજી તાલીયારખા ને મી. લાઉનડસની અરજ ઉપરથી આ

જકુર રેકવીઝીશન એ પછી કોર્ટ સનમુખ વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

વધુ જુહાપુરના જરથોસતી ધરમમાં.

તે બાદ મી. લાઉનડસે પોતાનું બાણજી આગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે તે પછી એક વધુ જુહાપુરના રજપુત ઓને તથા તેણીના બાલકોને જરથોસતી ધરમમાં વતલાવવામાં આવ્યા હતા.

આ. મી. જસડીસ ડાવર-તે ઓ કે મળ્યા જીવતી છે ?

મી. લાઉનડસ-તેણીના મારાં નસીબે તે જીવતી છે. તેણીના ડોકરોએ તેણીના મરજી બાદ તેણીની બાણ જરથોસતી ધરમના ફરમાન મુજબ ડોકાણે પાડવામાં આવે એવી ખાહેશ ધરાવતા હતા તેથી તેણીની ખાહેશથી તેણીને વડલાવવામાં આવી હતી. કેટલાકો તેવજીના બાળકોને તેઓના મરજી બાદ જરથોસતી ધરમ મુજબ ડોકાણે પાડવા તકયારી બતાવે છે પણ તેણીને તેણીના મરજી બાદ જરથોસતી ધરમના એ ફરમાનોને બાબ આપવા ના પાડે છે. મી. લાઉનડસે એ પછી પોતાને હસતકની મીલકતો તથા ફોનોના બાબ કોણને આપવામાં આવશે તેના સંબંધમાં ત્રસડીઓએ બહાર પાડેલું જાહેરનામું વાંચી સંભળાવીને જણાવ્યું કે એ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં ત્રસડીઓએ વાજબી પગલું મરજી નથી. ત્રસડીઓએ ધારાના હિમાયતીઓના મતો લીધાં હતાં. પણ તેઓ વચે મતબેદ પડ્યો હતો. ત્રસડીઓએ આવી રીતે તદ્દન ગેરવાજબી વલણ અબતાય કરી હતી. તેઓ જાણે પોતેજ ફનયાના માલિક અને ખલીફા હાથ તેમ તેઓએ પોતાનું ફરમાન બહાર પાડ્યું છે. તા. ૩ જી માર્ચ ૧૯૦૫ ના દીવસે સેક્રેટરી જેરવડ જીવજીજી જમશેદજી ચોટીએ મજકુર જાહેરનામાના સંબંધમાં કેટલીક ગેરસમજીની ઉભી થયેલી જણાવી તે વીશે વધુ ખુલાસો આપ્યો છે.

એ પછી કોર્ટ ડીશીન માટે ઉભી હતી.

બપોર પછીની બેઠક.

ડીશીન પછી કોર્ટ પાછી બેસતાં મી. લાઉનડસે આગળ ચાલતાં જણાવ

યું કે તા. ૧૬ મી એપ્રિલે અંજુમનની સભા બોલાવવામાં આવી હતી, જોકે તેમ નહીં કરવાને પ્રતિવાદીઓને એક તારફથી અરજ કરવામાં આવી હતી. એ અરજને બંધાવવા સમયુક્તઓએ એર વડે જીવનજી જમશેદજી મોદી જેવણ પારસી પંચાયતના ત્રસડી છે અને જેવણ આગેવાન એકતરફી ભાગ લેતા હતા તે વણે આપ્યો હતો. આ જવાબમાં એ યું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૨ જી આગસ્ટ ૧૯૦૩ ના દિવસે નેમા યહી કમીટીએ જે રીપોર્ટ કર્યો છે તે રીપોર્ટ અંજુમન સનયુખ રજુ કરવા વગર ચાલે એમ નથી માટે જણાવવાને વણી દક્ષીની ઉપર છે કે અરજ કરવા પ્રમાણે વરતવાને અમે પણ તબ્બ અશકત છીએ. આ સભા “પારસી જરથોસતીઓ”ની બોલાવવામાં આવી હતી પણ સેક્રેટરીએ હા જર રહેલાઓની વંજાવણી તપાસવાની થા પુછપરછ ચલાવવાની જરાએ તબ્બી જ કરી હતી નહીં, કે તેઓ કયા વજ માંથી ઉતરી આવેલા છે. (હસાહસ). એ સભામાં ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

ધારાશાહીઓએ યું મત

આપ્યું હતું ?

મી. લાર્ડેસે અત્રે આ ઠરાવો વાંચ્યા સંબંધિત વાતો અને તેપર ફીલ કરતી વેળાએ તેવણે જણાવ્યું કે આ ઠરાવો ધરમ સંબંધી મોટી ઉધજપાઈલ કરનારા છે. આ ઠરાવોમાં મોમેદ વરગ ને ફરમાવવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ એ જુદાં જાળકાને સુદરે કસતી પહેરાવવી નહીં.

મી. જસડીસ દાવર-એ ઠરાવો યું એકમતે ચલાવતા કે ?

મી. એંગેલેન-હા, નામદાર.

મી. લાર્ડેસે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે વટલેલને પ્રતિવાદીઓ હસતકના ધરમના ખાતાઓનો લાભ મળવો જોઈ એ કે નહીં તેના સંબંધમાં ધારાશાહીઓના મતો લેવામાં આવ્યા હતાં, તે માં જે ધારાશાહીઓએ એક તરફ અને એક બીજી તરફ મત આપ્યું હતું. આટલું જતાં પ્રતિવાદીઓએ

મત જાપાદવારે પ્રમટ કરાવ્યાં હતાં, અને તેમનું આ કામ જોઈએ તેવું પ્રમાણીક હતું નહીં. વળી કાઉનસીલો સનયુખ પણ જે બીના રજુ કરવામાં આવી હતી તે પણ વણી અધુરી હતી. જાહેર સભાએ કરેલા ઠરાવોમાં ‘પારસી’ અને ‘જરથોસતી’ સબટે આવે છે તે ના અરથ નહીં કરવા બાબે પણ ધારાશાહીઓએ વીરુદ્ધ મત આપ્યું હતું. ત્રસડીઓને ધરમના સવાલોમાં વચે

પડવાનો હક નથી.

મી. લાર્ડેસે અત્રે એ અભીપ્રાય વાંચી સંબંધિત વાતો જણાવ્યું કે ધરમ સંબંધી સવાલોમાં ત્રસડીઓ કાંઈ કરી શકે કે ? તેના સંબંધમાં ધારાશાહીઓ ખુદલે ખુદલું મત આપ્યું હતું કે ત્રસડીઓએ તેવા સવાલોમાં વચે પડવું જોઈએ નહીં અને જોકે આ અભીપ્રાય ત્રસડના નાણાંમાંથી અરથ કરીને માંગવામાં આવ્યો હતો જતાં જાહેર કામની જાણ માટે તેઓએ આ બીના પ્રમટ કરી હતી નહીં. ત્રસડીઓને તેઓ ના સેક્રેટરીએ આવી રીતે એક મંદાનાં રોળાં માફક દોરવવા હતા.

મી. જસડીસ દાવર-યું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે ત્રસડીઓએ કામને લગતા જાહેર સવાલોમાં બીજાકુત ભાગ લેવો નહીં પણ પોતાના હસતકનાં ફંદ નીજ વ્યવસયા કરવી ?

મી. લાર્ડેસે ઉપલા સવાલના જવાબમાં ત્રસડ દીકમાંને એક ફકરા વાંચી સંબંધિત વાતો જણાવ્યું કે કુદલે જરથોસતીઓ માટેના ફંદને તેઓને વહીવટ કરવાનો છે.

મી. લાર્ડેસે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે આ જાહેર સભાએ મજકુર ઠરાવો પસાર કરવા પછી મારાં કુલે તા. ૧૦ મી મેને દીને પ્રતિવાદીઓ ઉપર એક જાણી પત્ર લખ્યો હતો, અને તેના જવાબ છેક એક આખો મહીના ઉપર રહીને થા તા. ૧૬ મી જુનને દીને વણજ દંડી રીતે વાળવામાં આવ્યો હતો. અમે એ અમારા કામ માં હવે નહીં માંડવાની મક્કસથી પ્રતિવાદીઓ પાસથી ખુલાસો માંગ્યો હવે

અને અમર ને અમોને જોઈતો બોલાસો
મળતે તો ઘણો મોડવની અમોને ફર
જ પડતે નહીં.

ત્રસટ હીડો રજુ કરવાની હકત.

ત્રસટી પંચાયત તરફથી નેમાતા હતા
અને પ્રાણથી તેઓ પોતે પોતાને પં
ચાયત લેખવા લાગ્યા. આગલા વખત
માં એક વરતમાનપત્રે તેમજ મીં મંત્રે
રજુ કાવસથ લંગરાનાએ ત્રસટ હીડો ર
જુ કરવાની જુર લીધી હતી પણ તે
આજ સુધી સહેલાઈથી દેખાડવામાં આ
વ્યાં હતાં નહીં. ત્રસટીઓ પોતાને કામ
ના જોખંડો તરીકે લેખવા માંજે છે અ
ને તે અનજુમતી સમામાં સર જસશેદ
જીએ જણાવેલા વીચારેથી પુરવાર
થાય છે.

સર જસશેદજી ત્યાં એવું બોલેલા જા
હેર કરવામાં આવ્યા છે કે ત્રસટીઓને
તમામ આખી પ્રાંતસી કામના રોકા છે
અને તેઓ કામના આપવાઓ છે.

મીં લાઉનક્સે જણાવ્યું કે મારા
કુલે કબોલો કામળ જરા પણ ચુસો
ઉત્પન્ન કરનારો છે કે તે તમે નામદારો
એ બેવાવું છે.

ત્રસટીઓને સત્તા કોણે આપી ?

મીં લાઉનક્સે આગળ ચાલતાં જણા
વ્યું કે એ જુને પ્રતીકાસ કહી સંજળા
વચો છે તે બતાવી આપે છે કે સામ
ળા વખતમાં પંચાયત કેવો ફજળે બો
ગવતી હતી. પંચાયતની કાર્યાલય કેમ થઈ,
તે કેમ ખીલવા માંજે અને ત્રસટીઓએ
તે પોતાની કેવી રીતે કરી લીધી અને
તે પછી ધરમ સંબંધી તકરારમાં તેણે
કેવી રીતે ભાગ લીધો તે એ ઉપલા
પત્રવહેવાર ઉપરથી બતાવી આપ્યું છે.
તેઓએ જે સત્તા અપ્રતયાર કરી છે
તે મોતે પોતાની જેને અલગ કરી લીધી
છે અને તેવી સત્તાના ઉપયોગ તેઓએ
પ્રમાણથી જુસલામાં કર્યો છે.

હવે તેઓ કેવી ભૂતની શીલકતાના
સંબંધમાં વહીવટ જલાવે છે તે માલક
વિના ત્રસટ સંબંધી કું મોલીક. સયા
સર શીલકતાના પાંચ દેખાતા ત્રણ સગ
હી છે ત્રસટીઓ અને કાંટ મ

જીની મોઢવડા અમચારી છે. એ
અમચારી મામકયાની અમચારીને ના
મે પણ જોળખાય છે. એ સયાવર શી
લકત ઉપરાંત ત્રસટીઓના હાથમાં કુલે
જરથોસતીઓનું ફર છે. એ શીલકતો
જુદા જુદા વરગનાં વહેંચાઈ ગયલી છે.
કેટલીક માલકતોના સંબંધમાં કશા અ
સલ હસતાવેળે નથી. તેન લગતી જે
અમર મલી છે તે થોડેક માંજે તેના
વપરાસથી અને થોડે માંજે તેના સયાપ
કના હેતુની પરપુછથી મલી છે. એ શી
લકતોના ખીળે એક વરગ એવો છે કે
જેના સંબંધમાં હસતાવેળે પુરાવાઓ છે
અને તે અસલ હસતાવેળે નથી પણ
તેની નકલ છે. એ વહેવાર હસતાવેળે
પ્રતીવાદીઓના કબજામાં છે અને તે
એક ચોપડીના આકારમાં રાખવામાં આ
વ્યા છે. તેના પુઠા ઉપર 'અસલ હસતા
વેળ નહી પણ નકલ' એ એવું મચાણ
કરવામાં આવ્યું છે, અને અસલ હસતા
વેળ વાડ્યાછ પાસે છે એવી નાંખી કર
વામાં આવી છે. પ્રતીવાદીઓ હવે કહે
છે કે અસલ હસતાવેળે મળતા નથી.

મીં જસટીસ હાવર-કયા વાડ્યાછ
ના હસતકમાં તેઓ જણાવે છે ?

મીં લાઉનક્સે-તે તેઓ કહેતા નથી

મીં ઇનવેરાસીટી-મીં તસરોછ વાડ્યા.

મીં જસટીસ હાવર-મીં સોરામળ
વાડ્યાના બાવા કે ?

મીં ઇનવેરાસીટી હા.

ત્રસટ હીડો તપાસવાની જુર.

મીં લાઉનક્સે આગળ ચાલતાં જણા
વ્યું કે એ હસતાવેળેના સંબંધમાં પ્રતી
વાદીઓ હવે એવી જુર લાઈ તપાસ
વા દેવાની ના પાડે છે કે તે "સ્ટેટ
યુટ ઓફ ફેડ" તા કાવદાની રૂએ ત
પાસવા અપાય તહીં કરજીકે તેમના
સામે કોનો પુરવાર થવો જાય.

મીં ઇનવેરાસીટીએ જણાવ્યું કે બે
તેના પુરાવા તરીકે ઉપયોગ કરવામાં
તહીં આવે તો તે રજુ કરવાને કું ત
માર છું.

મીં લાઉનક્સે-કું એવું દેખાડવા
માંજું છું કે "સ્ટેટયુટ ઓફ ફેડ" તે
ને લાંબું પડે નહીં.

એ પછી મીં. લાઉનડસે આમજ આજ્ઞા જણાવ્યું કે મોટી હીરજી વાચ છે એ ઉક ૧૬૭૦ ના સાલમાં પહેલીજ વખત સુબંધમાં ચોપારી મધે એક દો ખમું સગરી અને મોદીખાના ઉપર દરે હમેદર ખંધાવ્યાં હતાં. અને તે જરથો સતીઓ માટે વાપરવા ખુદશાં ચુકામાં આવ્યાં હતાં. આ બીના ધણી અમતય ની એરી રીતે છે કે તે એક તો તારી ખ દરજાએ છે અને બીજું તો સમાપ કની ધરમની તીક્ષ્ણ જાગ્યી દેખાડે છે. દરેકમેદરનું મહાન જરથોસતીના વ પરામ માટે બાંધ્યું હતું.

મીં. જસટીસ દાવર-આ થું પહેલવ પહેલું દોખમું હતું ?

મીં. લાઉનડસ-છતીકાસ પ્રમાણે તે પહેલુંજ હતું.

મીં. લાઉનડસે આમજ આજ્ઞા જણા વ્યું કે બીજું દોખમું માણેજી શેઠના માણુ છે.

મીં. જમટીસ દાવર-પહેલાં દોખમા ના સંબંધમાં “પારસી પ્રકાશ”માં કાંઈ વધુ અજગણ નાખવામાં આવ્યું છે કે ?

મીં. લાઉનડસ-નહી. પણ હાલના ત્ર સટીઓના કમળમાં જે હસતાવેળે છે તે ખરેખરી નકલ છે એમ તેનાપર નો ધ લેવામાં આવી છે.

મીં. જસટીસ દાવર-મારા ધારણ પ્ર મણે અસલ હસતાવેળે કુદુઓ પસે ર હંતા હતા અને તેની નકલે. “પારસી પ્ર કાશ”માં લેવામાં આવી છે. કેટલાક કા ખલાઓમાં ખુદશું નાંકી બતાવ્યું છે કે અસલ હસતાવેળે કોણની પાસે છે અને કોણની પાસે તેની નકલ લેવામાં આવી હતી.

“પારસી-પ્રકાશ” ની અમતયતા.

મીં. લાઉનડસે જણાવ્યું કે “પાર સી-પ્રકાશ” છતીકાસીક બીનાઓ માટે એક ધણું કીમતી પુસ્તક છે. મીં. જ હમનજી પટેલ સામા પક્ષના એક સાક્ષી છે જે અને તેઓ પોતે એ હસતાવેળે ના સંબંધમાં વધુ અજગણ પાડશે એ માં કાંઈ સંદેહ નથી.

માણેજી શેઠનાના દોખમાને લગતા સતાવેજ ઉપરથી ખુદશું જણાવ આવે

છે કે જરથોસતી વસતીના હક થું હ તો. જે લોકો જરથોસતી ધરમ પાળતા હોય તેમના હક તેમાં ખુદશી જણાવ વામાં આવે છે.

મીં. જસટીસ દાવર-“પારસી-પ્રકાશ” માં એને લગતી કાંઈ નોંધ છે કે ?

મીં. તાલધારખાન-હા નામદાર. સને ૧૭૪૮ ના વીચમાં એ વીચે ઇસારો હ રવાની નોંધ છે. હખમું સને ૧૭૫૬ માં બંધાયું હતું.

મીં. લાઉનડસે આમજ આજ્ઞા જણાવ્યું કે ત્રીજું દોખમું અનજુમનનું છે અને તે સને ૧૭૭૮ માં બંધાયું હતું. જે ત્રણ દોખમાને લગતા હસતાવેળે લખા જુજ છે. ચોથું દોખમું ફગા મજ કાવસજ બનાજીરાણું છે અને તે ને લગતા હસતાવેળે આ અજગણ પા ડનારા છે.

ત્રસટીઓની દોખમા ઉપર સતા.

મીં. ફરામજી પંચાતપના એક અધી કારી હતા. તેણે ૧૮૩૧ મીં. બાઈ નચુઆઈ ઉપર એક કામળ લખી હખ મા માટે જમીન લેવાની માંમણી કરી હ તી. એ હસતાવેળની નકલ ઉપર લખ વામાં આવ્યું છે કે અસલ હસતાવેળ ઉપરથી તેની નકલ કરવામાં આવી હ તી અને તે સરખાવવા માં આવી હતી. એ હસતાવેળમાં “જરથોસતી કોમની લોક માટે” એવા ખુદશા લખદો દરજાવવા છે. એની અસલ નકલ પણ વાડખાજ પા સે છે એમ તેપર નોંધ લેવામાં આવી છે. એ કામળના જગણ બાઈ બચુબાઈએ એવો આપયો હતો કે અનજુમનના કા મ માટે એ જમીન આપવામાં આવે છે કે જે ઉપર તમે દોખમું બાંધવા માંજો છે. એ જવાબમાં પણ એણે ખુદશું જણાવ્યું છે કે મજબીયસના ધરમ પાલ નારાઓનાજ વપરાસ માટે એ જમયા આપવામાં આવી છે. એ જગણ મળવા પછી મીં. બનાજીએ પોતાની બેટી હી નખાઈના હિમજીમાં બીજે પત્ર વાંચયો હતો જે અનજુમનને લખવામાં આવયો હતો અને તેમાં જણાવ્યું હતું કે મા જહાવસતી ધરમ પાળનારાઓ માટે એ જમા ઉપર દોખમું બાંધવામાં આવેલ,

એ પત્ર દેખાડી આરે છે કે સખાવત
કર્નારની નેમ દેખાના કબજે ત્રસી
એને આપવાનો નહીં પણ અનુગ્રહ
ને આપવાનો છે ત્રસીઓ તો માત્ર
તેના રખેવાણ છે. એપરથી પુરવાર થા
ય છે કે ધરમખાતાઓ ઉર આખી અ
નુગ્રમનના હક પુરે છે અને હાલના ત્ર
સીઓ એવું કહેવા માંડે છે કે અનુગ્ર
હન તેવો હક ધરાવતી નથી.

આદ વધુ તપાસ મુશ્કેલી રહી હતી.

પારસી પંચાયતવાલો મુકદ્દમો.

ગઈ કાલની તપાસનો હેવાલ.

મીં લાઉનડસનું ફરયાદ
પક્ષ તરફનું બા. યુ.

અસલ દસતાવેળે રજુ કરવા
ના ફરજ સંબંધી હતીલ.

દોખખાઓને લગતાં ઓચર
યાંઓ રજુ કરવાના મારમનાં
અડચણો.

દોખખાઓનો ઉપયોગ કરવા
ના હક સંબંધી તકરાર.

પારસી સખાવત જાહેર કર
વાનો રાખેતાનો રીવાજ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૧૧ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ આરો
નેટ, હર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર
મીં રસતમજી નાનાખાઈ એકરામજી જી
જીભાઈ, મીં રસતજી જમશેજી તાતા,

મીં આપજી સોરામજી પટેલ, મીં રતન
જી દાદાખાઈ તાતા અને તા. નાનાખા
ઈ નવરોજી કાવસજી મુખમજી પં
ચાયતના ત્રસીઓ સર જમશેજી જી
ભાઈ આરોટ મીં હો મુખજી એકરામ
આવજીસ, મીં રસમજી ખરોદજી જ
મશેજી, મીં મેહરામજી મતચેરજી કાના
અને મીં અમતજી દી. શાહ પીટીટ ના
મે નાંધાવેલા હવાની વધુ હુતાવળી મુક
કાલે હાઈકોર્ટમાં નામદાર જડજી મીં
દીનશાહ ધનજી હાદવાર અને આ. મીં
જસદીપ ખાંમત સનમુખ નીકલો હતી.
વાદાઓ તરફથી મેશ્વરસ અરેશ્વર હારમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાલથી
મીં લાઉનડસ, મીં ફરદુજી સોરામજી
તાલીયારખાન મીં બા. શાહ અને મીં
એફ. વી. તાલીયારખાન અને પ્રતીવાદી
ઓ તરફથી સેલ્સીસીટર મેશ્વરસ કેમો,
લીંચ અને ઓનાનજી દાસથી માંડી
બેરાણી, મીં રેલસ, સે. મમત અને
મીં જે. આ. ગંગા હાજર થયા હતા.

મીં લાઉનડસનું બા. શા. યુ.

મીં લાઉનડસે પોતાનું બ. શા. યુ. આ
ગઈ ચાલતાં જજીવણું કે દગા કટકાને
લગતો કાપદો જે સ્ટેટ્યુટ એક ફોરને
નામે ગણખાય છે તે કાયદા સાથે ની
સત્ત ધરાવતી નથી તકરાર હું લગાર
કાંખાણથી તથા પાંચતવર રજુ કરવા
ના ખાદ્ય રાખું છું એક સખાવત ક
રનારના તે સખાવતને લખતા અસલ
દસતાવેળેના નાશ કરવાનાં આવે અથ
વા તે ગુન થઈ જાય અ અનુગ્રામે
છે. દસતાવેળેની નકલો રજુ કરી શકાય
નહીં અને અસલ દસતાવેળે રજુ કર
વા જોએ એવા દસતાવેળેના સ
ખાવતને કદી પણ લાગુ પડી શકે નહીં
મારા વીદવાન મીં જ્યાં સુધી હું જ
ણું છું ત્યાં કુધી એવી દલીલ રજુ ક
રે છે કે દસતાવેળેની નકલો રજુ કરી
શકાય નહીં. આ કારણના સમ્મત હું
આ બાબદમાં લગાર વાગતવાગે તકરારમાં
ઉતરવા ન હચ્છ રાખું છું.

મીં સે. મે. નસી. એવી નકલો ર
જુ કરી શકાય નહીં એવા અમારી દ
લીલ છે.

મીં ભાઉનડસે એ બાદ કેટલીક વ
ધુ સાહદતો ટાંકા બતાવેને પુરવાર કરો
આપવા માંગ્યું હતું કે કાયદામાં એવું
કાંઈ પણ બદલે કરવામાં આવ્યું નથી
કે એક ત્રસટ કાંઈ બખાણુ મા
રૂંતે બદલે થવું નિષ્ક્રિય. પણ
જ્યારે તે ત્રસટ પુરવાર કંવનુ
હોય ત્યારે તે કાંઈ બખાણુથી પુ વાર
થવું નિષ્ક્રિય, ઇંગ્લેન્ડ અદાલતોએ અસ
લ હસ્તાવેજો વગર પુરવાર કરી આપવા
માં આંસ ત્રસટો બહાલ રાખેલા હો
વાના કણા દાખલ.ઓ નોંધાયલા જોવા
માં આવે છે.

આચર્યાઓ રજુ કરવાની ફરજ.

મીં ભાઉનડસે એ બાદ પોતાની ફલી
લના ટેકામાં કાયદાની કેટલક વધુ સહ
દતો ટાંકા બતાવેને આચર્યાઓ રજુ
કરવાની ફરજ પાડનારા કાયદાની ૭ મી
કલમ ઉપર કણું લખાણુથી વગતવાર
વિવેચન કંયુ હતું. એ બાદ આગળ
ચાલતાં મીં ભાઉનડસે જણાવ્યું કે જુ
બાંતને લાંતા કાયદાની હર મી કલમ
ધ્યામાં લેતા મોહડેના જુબાની રજુ
કરી શકાય. આ સંબંધી કેટલુંક વીચ
અન કરી આગળ ચાલતાં મીં ભાઉનડ
સે આચર્યાઓને લગતી આડકતરી જુ
બાની કોન્ટ ક્યારે સંબંધી શકે તેન
લગતી સાહદતો લખાણુથી ટાંકા બતાવ
વી હતી. તે બાદ તેમણે જણાવ્યું કે
અસલ આચર્યાઓ ગુમીષ ગયા હોય
ત્યારે મુઠ્ઠામાને ટેકા આપનારાં બીજાં
જ કાંઈ આડકતરાં આચર્યામાં હસતી ધ
રાવતા હોય તે સાહદત તરીકે રજુ કરી
શકાય.

ઓં મીં જસ્ટીસ દાવરે અત્રે જ
ણાવ્યું કે મીં ભાઉનડસ વધુ સાહદતો
ટાંક તે આગમ્ય પ્રતી ગદીઓ તરફથી
હું જણવા માગું છું કે તેઓ પામે દો
ખાઓને લગતા આચર્યાઓ રજુ કર
વાના સંબંધી વાંધો લે છે કે કમ કે
કારણ કે જે એવું પુરવાર થાય કે બ
ધા દાખલાઓના માધદા ધરાવવાનો
ત્રસટીઆને હક નથી અને એક પણ
દાખલું વાપરવાનો જુદીમાને હક હો
હોય તો પછી બીજાં માર દાખલાઓ

તેઓ સામે બંધ કરવામાં આવે કે ન
હી તે બધું એકસરખું છે.

મીં એંગમેન-અમે કહીએ છીએ
કે સને ૧૮૮૪ માં કરવામાં આવેલાં ત્ર
સટ હોડ ઉપર અમે આધાર રાખ્યે છી
એ તથા બધા દાખલા અમારા સવાધી
નમાં છે એવું અમે જણાવીએ છીએ.

મીં જસ્ટીસ દાવર-પણુ સને ૧૮૮૪
નું ત્રસટ હોડ કાંઈ અસલ નથી. તેની
આગમ્ય સમાવત કરનારોએ ત્રસટ
હોડો કાપાં હતાં. સમાવત કરનારાઓની
શું ઇચ્છા હતી તે આપણને જણાવું
છે કાણુકે દાખલાના સથાપકો કાંઈ હા
લના ત્રસટીઓ નથી.

મીં એંગમેન-અમે જણાવીએ છી
એ કે અમે સને ૧૮૮૪ નું ત્રસટ હોડ
ધરાવ્યે છીએ, અને તે ઉપર આધાર
રાખ્યે છીએ. તે આગમ્ય કાંઈ ત્રસટ
કરવામાં આવ્યાં હોય તે પુરવાર કરવા
નું કામ રાખી પક્ષનું છે.

મીં જસ્ટીસ દાવર-સત સથાપના
કરવામાં આવ્યા પછી કણુ સામે વખતે
તમેએ ત્રસટ ઉજું કાધુ છે અને હવે
તમે સામી પક્ષ નોજતાં આચર્યાઓ
મેળવતા નકામાં અટકવો છો.

મીં એંગમેન-અમે આજુબ કહી
એ છીએ કે ત્રસટના સંબંધમાં અસલ
સીતાય બીજી જુબાની કાયદો સર્વકાર
તી નથી અને તપી જુબાની સામી પક્ષ
તરફથી રજુ કરવામાં આવે તો તે સા
મે અમે વાધો લઈએ છીએ.

મીં જસ્ટીસ દાવર-તમેએ જે પો
ઝીશન લીધું છે તે કાંઈ મન હીક લાગ
તું નથી. કરવામાં આવેલી સમાવતને
લગતાં અસલ આચર્યાઓ મેળવવાના
સામી પક્ષના મારગમાં તમે કરકત નાં
ઓ છો તથા પાંચગાના ફકત એ.જ
દાખલાના સંબંધમાં સામી પક્ષનામાં પો
તાનો મુકાબો પુ વાર કરે તો પછી બીજીના
દાખલાઓ જુદાંતો સામે બંધકવા
માં આવે કે નહીં, તે જુદીનો જો દો
ખાઓના ઉપયોગ કરી શકે તે જોતાં
નજીવી વાત છે. આથી મને લાગે છે કે
આચર્યાઓ મેળવવાના સામી પક્ષના
માગમાં નકામી કરકતો નાંખી તમે
ફાકમાં નકામો વખત ગુમાવો છો. અ

બળતે તમોજીએ તે રીતે મુકદ્દમો ચલાવવાને મુખતયાર છે. પણ એ ચરખાંએ મેળવવામાં સામી પક્ષને હરકત ન ખરા જેવી તમારાં કુળને સલાહ આપવામાં તમોએ ઠીક કર્યું હોય એમ મને લાગતું નથી.

મી० જોએન-જે મુળની આ મુકદ્દમામાં રજૂ કરી નહીં શકાય તે રજૂ કરતાં હતા એમો તેઓને અટકાવીએ છીએ.

મી० જસ્ટીસ હવર-પણ તમે તેઓને ફાઇનાલ જેવા દેતા નથી તથા તેઓના મારમમાં વગર જરૂરે હરકત નાંખો છો.

દોષમાઓનો ઉપયોગ કરવાનો

કેસ.

મી० લાઉનડેસે જણાવ્યું કે મુખ્ય મથિના બીસનીના દોષમાને ઇજ્જતી ફીયા કરવા આમમ્ય તે જેવા આવવા તથા જસનમાં ભાગ લેવાને જે આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું તેમાં ખુલ્લેખુલ્લું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે હીડુ સમાનના બધા સહેરના જરથોસ્તીઓને તેમાં ભાગ લેવાની છુટ છે, તથા દોષમાનો ઉપયોગ માજલીયસના ધરમ પાળનારા બધાઓ માટે રાખવામાં આવે છે. જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે તસદીઓએ હાથમાં બહાર પાડ્યાં જાહેરનામાં દોષમાનો ઉપયોગ કરવાનો કે ફોત અસલ ઇરાદાઓથી ઉતરી આવેલાઓનેજ આપવામાં આવ્યો છે.

સને ૧૮૪૩ માં પહેલા સર જમશેદજીએ બહાર પાડેલા પુલતકમાં ૧૮૪૦ માં દોષમું બીસની તરફથી આપી જરથોસ્તી કેમ માટે ખાંચવાની અનગુમન પાસે પરવાનગી માંગવામાં આવી હતી.

મી० બનજીએ દોષમું બંધાવ્યું તેમાં પંચ જરાવલી લાશોન તેમાં નહીં સુઝા વજેરના સંબંધમાં વધી લાંબા હતો. માણકજી સેના દોષમામાંજ જે આની લાશોને જુદાંનો અડક્યાં હોય તેઓને નાંખવાનું કરાવવામાં આવ્યું હતું.

હવે સગદીના સંબંધમાં કું બોલીશ. પહેલાં સાહેબની સમઠી છે. તેના સંબંધમાં ૧૮૩૦ નું એક અનગુમન પત્ર જે

વામાં આવે છે. પારસીઓમાં ચેરીટી હી લેર કરવાનો રાખેતાનો રીતજ અનગુમન પત્ર છે, ઉડામના આતશવંદરામ નું પત્ર અનગુમન પત્ર છે. આ પત્રે ઉપર કોઈની સહી હોતી નથી. ઉપરનાં અનગુમન પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે માજલીયસના ધરમના લોકોને વંચપરમપરા આપવે છીએ.

આદ આણું માટે તપાસ મુલતવી રાખી હતી.

મી० લાઉનડેસે બપોર પછી ચોતાનું બાશય અમાળ ચલાવતાં સર હીનસાહ માણેકજી ખીટી પોતાના પીતના પુત્ર માટે જે સપડા બધારી હતી તેને લમ તેા દસતાવેજ વાંચી સંભળાવી જણાવ્યું કે તે ઉપરથી એટલુંજ જણાય છે કે જરથોસ્તીઓના ઉપયોગ માટે કોમને તે આપવામાં આવી હતી. ઉપરથી સપડીના દસતાવેજોના જુદા જુદા ભાગે વાંચી સંભળાવી તે સપડામાં સપળી જરથોસ્તી કોમના ઉપયોગ માટે આપવામાં આવી છે એમ જણાવવામાં આવ્યું છે, ત્રીજી સપડા માજી શરાફને નામની છે. તે ૧૭૬૫ માં બંધારામાં આવી હતી. રતનજી હરામજી વાયજા “મુબની બહાર” માંથી માજી શરાફની સપડી સંબંધમાં જે લખાયું હતું તે વાંચી સંભળાવી મી० લાઉનડેસે જણાવ્યું કે તેમાં પંચ જરથોસ્તીઓના વપારાસ માટે તે આપવામાં આવ્યું છે એમ જણાવવામાં આવ્યું છે. હવે જે નસાખનાની મલકતમાં એક નસાખાનું કાઢ્યું છે. અને તે ૧૭૫૦ માં બાંધવામાં આવ્યું હતું. તે માણેકજી નવરોજી શહે કાસજી પટેલ એટલામાં બંધાવ્યું હતું. ૧૮૪૭ માં તે બીનમાર હાલતમાં આવી ગયું હતું એને તેથી તે પાછું બંધાવવામાં આવ્યું હતું તે પારસી પંચાયત બંધાવ્યું હતું અને તેના ખરચ તસદીઓએ નહીં પણ પારસી પંચાયતે આપવા હતો. હાલ તસદીઓ કડ છે તેમ પારસી જરથોસ્તીઓ માટે નહેતું પણ કુલ જરથોસ્તી કેમના ઉપયોગ માટે અસલ બંધાવવામાં આવ્યું હતું. બીજું નસાખાનું બહારકાદું છે. તે નસાખાનું પંચ જરથોસ્તી કેમના ઉપયોગ માટે બંધાવવામાં આવ્યું હતું.

ધાવવામાં આવ્યું હતું. સધાવળાના મહાનને લગતા કાંઈ દસાવેજ નથી પણ તે પારસી પંચાવળાના ત્રસડીઓને સવાધીન કરવામાં આવ્યું તેને લગતો દસાવેજ કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં જે સાલીસીટીને ફરમાસ કરવામાં આવી હતી તેટલુંજ લખાયું જોગ્યું છે. ૧૮૩૩ માં તેની મરામત કરવામાં આવી હતી અને ત્યાર પછી તેને લગતો ખર્ચ પારસી પંચાવળે કર્યો હતો. તેને લગતા સધળા દસાવેજ ઉપરથી એટલું જણાય છે કે જરથોસ્તી કોમના ઉપચાર માટે તે બાંધવામાં આવી હતી અને તે દસાવેજ ઉપરથી પારસીઓ અને જરથોસ્તી એ બે બે કાંઈ ફરક નહોતો. ૧૮૧૦ માં જોગવારા અમીયારો બાંધવામાં આવી હતી તેના દસાવેજ ઉપરથી પણ જોગમાં આવે છે કે તે જરથોસ્તીઓના ઉપચાર માટે બાંધવામાં આવી હતી. પણ તે દસાવેજમાં પારસીઓના માટે તે બાંધવામાં આવી હતી એવું કાંઈ કરવામાં આવ્યું નથી વળી અમીયારો પાછી બાંધવામાં આવી તે આગમજની તખતીમાં પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે જરથોસ્તીઓએ ઉપરાણું કરીયાને પંચાવળા ફરમાવી તે બાંધવામાં આવી હતી.

મી. તાલેપારખાને જાણે તે તખતી ઉપરના ગુજરાતી લેખ વાંચી સંભળ્યો હશે કે તે “કુત્ર જરથોસ્તી બાંધામ” ના વપરાશ માટે બાંધવામાં આવી છે.

ઉપરથી સધળી ત્રસડીઓના હસ્તકની મીલકતના ત્રસડની કલથો વાંચી મી. લાઉડસે જણાવ્યું કે તેમાં પારસી એટલે કુલ જરથોસ્તી અરથ થાય છે અને પારસી અને જરથોસ્તી અનુદેમાં કાંઈ ફરક નથી. પણ તે બંનેના અરથ એક જ થાય છે, એકે કેટલે જુદી જુદી કલથોમાં પારસીઓ માટે અને તેની પાસની બીજી કલથમાં “કુલ જરથોસ્તીઓ માટે એવા કલથો છે. અને તે ખુલ્લું દેખાડે છે કે તે અનુદે વચ્ચે કાલ ત્રસડીઓ જણાવે છે તે માટે કાંઈ ફરક નથી પણ

બંનેના અરથ એક જ છે હું જે કમીલ રજુ કરવા માંડું છું કે છેલ્લું ત્રસડી દીઠ કરવામાં આવ્યું છે તે અને તેમાં મી. જોખને તે બનાવતાં જરથોસ્તી અને માજી સનને પારસીના એક નામે વર્ણવ્યા છે, પારસી અને જરથોસ્તી એ બંનેનો ૧૮૮૪ આગમજ જે અરથ થયો હતો તેમાં ફેરફાર કરવાને મી. જોખને કાંઈ કહેવામાં આવ્યું ન હતું અને ત્યાં ત્રસડ દીઠમાં તેના કાંઈ પણ ફેરફાર કરવાની તેમને ફરમાસ કરવામાં આવી ન હોવી મી. જોખને ત્રસડ દીઠ બનાવતાં જરથોસ્તી અને માજીવસનીવચ્ચે કાંઈ તફાવત નહીં જોઈ તેમણે “પારસી” કલથ ઉપરામમાં લીધી છે. હવે ૧૯૦૩ માં પારસી પંચાવળા ત્રસડીઓ ત્રસડમાં ઉપજા કલથની શુદ્ધતા લાભ લેઈ એવું કહેવામાં આવે છે કે ૧૮૮૪ ના ત્રસડીથી તેમને જે કલથ મળ્યો તેની રચના તેઓએ પાછળથી જે ફાવે કર્યો છે તે મુજબ તેઓ જે પારસી માળાપને પેટના નહીં હશે પણ પારસીનાં ખપતી હશે તે અને તેમને હસ્તકના દોષમાં વીમરેના લાભ તેઓ આપવા ફેરો નહીં. હું કહું છું કે તેઓ જે પગલું ભરના માંડે છે તે નીતાંના કાબુનની રીતે નહીં પણ કાલ પ્રમાણે તે તેઓની જેમ અપનાવી છે, પારસી પંચાવળા ત્રસડીઓને ધરમ કરનારાઓના ધરમ પ્રમાણે જે ધરમાદા સધાવળામાં આવ્યા હતા તેના ત્રસડીઓ બનાવવામાં આવ્યા છે અને ૧૯૦૩ પછી જ્યારે પારસીઓમાં જે તમા ક્યાં તે વખતે જ્યારે ત્રસડીઓને બંને તરફ વચ્ચે સરખી પુષ્ટતા થી કામ કરવું જોઈએ ત્યારે આ ત્રસડીઓ પોતાના મત પ્રમાણેના ટેળાને ટેકા આપી ઉપજા ત્રસડ દાઉથી શુદ્ધતા લાભ લેવાની તખતીજ લાલ કરી છે અને પોતાની પક્ષને એ રીતે ટેકા આપવા બહાર પડી છે મી. લાઉડસે જણાવ્યું કે ત્રસડ દીઠ બનાવ્યું ત્યારે ત્રસડીઓને તેમાં કાંઈપણ ફેરફાર કરવાની સલાહ નહોતી હવે જો નામદાર કોઈ એવું કહેવું કે અસલ પંચાવળા જે ધરમાદા સધાવળામાં આવ્યાં હતાં

તેમાં જરથોસ્તીએને લાભ આપવાની મતભય હતી અને પારસી અને જરથોસ્તી શબ્દો વચ્ચે તે ધારના કરનારોએ તે વખતે કાંઈ ફરક મળતા ન હતા. તે વાદીઓની હાલતી એવી દાદ છે કે તે ત્રસટ દીદની કલમનો ના મહાર કારટે અરથ ઉઠાવે.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તમારે તમાની દલીલ જેવી છે કે ત્રસટીએને જે દીદથી ત્રસટીએ નેમવામાં આવયા છે તે દીદ તો બરાબર છે પણ તેનો “પારસી” શબ્દ લખવામાં આવયો છે તે ની અને જરથોસ્તી અને માજદીયશની શબ્દો વચ્ચે કાંઈ ફરક નથી.

મીં લાઉનડસ-મારું કહેવું એવું છે કે ત્રસટમાં પારસી શબ્દ છે તે અને આ સલાહસલાવેજીના જરથોસ્તી શબ્દ છે તે બે બે કાંઈ ફરક નથી અને તે નો અન્ય ક્રેટલેજ થાય છે કે જરથોસ્તી ધરમ પાલનાર.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તે કારક એમ ઠરાવે કે તે બંને શબ્દોમાં કાંઈ ફરક નથી તો તે વતનાએ ત્રસટ દીદ બીજી બધી બાબદમાં બરાબર છે એમ મા રું કુળ મળે છે.

મીં લાઉનડસ-ત્રસટીએની જગ્યા પુ રા સંબંધમાં ત્રસટમાં જે જોઈવણ રા ખવમાં આવી છે તે શીવાય ત્રસટ દીદ બીજી બધી બાબદમાં બરાબર છે એમ મા રું કુળ મળે છે.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તમારો બીજો વાંચો ત્રસટીના પંછીના ધનાર ત્રસટીએની કલમ સંબંધીનો છે.

મીં લાઉનડસ-અને તેટલા માટેજ અમે એવી દાદ આપી છે કે ત્રસટ દીદમાં પારસી જે શબ્દ લખવામાં આવ્યો છે, તેના અરથ શું થાય છે તે કારટે મુક રર કરવો.

નામદાર મીં જસડીશ દાવર-તમારો દલીલનો સાર એવો આવે છે કે પ્રતીવા દીએ ત્રસટ દીદમાં મીં આવન કરેલી છુત્તો લાભ લેવા માંગે છે, અને તે દાદ બનાવવામાં આવ્યું તે આગમજ ક્રેટલે ૧૮૮૪ ના આગમજ પારસી અ ને જરથોસ્તી વચ્ચે કાંઈ ફરક મળવા

માં આવતો નહોતો અને તે બંને શબ્દ દો એક સરખો ગેતે વપરાતા હતા.

મીં લાઉનડસ-હા, મારી દલીલ એવી જ છે. ત્રસટ દીદ મીં આવન કર્યું છે. તેમાં તેમજ મારા વીચાર પ્રમ.એ કાંઈ છુત્ત કી હોય તો તે સવમાત્ર છે કારણ કે મીં લખસતરે પારસીનો જે અ થ કર્યો છે તે ઉપરથી તેમને પાર સી શબ્દ દીદમાં વાપરેલો લાગે છે. અને મીં લાઉનડસ લેખસતરના શબ્દ કોશમાં થી પારસી શબ્દનો અરથ વાંચી સં જાણવો હતો.

મીં જસડીશ દાવર-પણ દાખલાઓ છે જેમાં કેટલાકો પોતાને પારસી કહે છે, પણ બુદ્ધિ ધરમ પાળે છે.

મીં લાઉનડસ-જણાવું કે આપ નામદાર કા હો તે તર છે. થોડા વ ખત ઉપર નામદાર મીં જસડીશ બેટી આગળ એવો એક મુકામો આવયો હ તો જેમાં તે નામદાર મુકાદો આર્યો છે. તેમાં એક દામાએ જુનાની આપી હતી અને તેને પુછાં જણવણ હતું કે તે સુસલમાન છે, તેના ચેહરો જેમાં મને લગત નવાંઈ ઉગી હતી કારણ કે તેના ચેહરાનો ઘટ પારસી હતો. મે તેની ઉત્તરપાટ તપાન ચલાવી હતી અને આ ખરે તને કયુલ રરવ પાયુ હતું કે અસ લા તે પારસી હતો પણ સુસલમાન ધરમમાં તે પાછગથી વરતી ગયા હતા. આ ઠેઠાએ કાટન એટલુંજ નવારું છે કે ૧૮૮૪ આગમજ પારસી શબ્દ કાણ ને લગાડવામાં આવતો હતો અને વર માદા કરનાર ધણીઓએ પારસી અને જરથોસ્તી શબ્દોનો અરથ શું થાય છે.

મીં જસડીશ દાવર-પારસી એ વટલી જા જુદા ધરમ પાતે છે પણ પોતાને તો પણ પારસી કહેવાય છે અને તેમના છોકરાં પણ પોતાને પારસી કહેવાય છે. રેવરંડ ધનજીનાં અને રેવરંડ રાનાજીના નામો જણી તાં છે. વળા મસ કોરનલ યા સિરામ જ પોતાને હજી પારસી કહેવાય છે.

મીં લાઉનડસ-પણ ધરમાદ કરનારો કાએ તે વખતે શબ્દ વાપરયા હતા તેનો અરથ તે વખતે શું થયો હતો અને તેણે ધરમાદ કાણ

ના લાભ માટે કર્યા હતાં તે કોરડ ને જોગનું છે, કોઈ પણ જગ તક । રી સત્યાં ધનમાદના અસલ દસતાવે જે જે ઉપચી હાનનું ત્રપટ હીડ કર વામાં આપું છે તે વાંચને તો તેના બુદ્ધિ અગ્ય કરી શકને નહીં.

મીં લાકિનડસે આપલ ચાવતાં જ જીવનું કે પારો કે ૧૮૪ માં ત્રપટ હીડ કરતાં પારસી શયન વાપરતામાં મીં એવાને જીવ કરી હતી પણ તેથી તે શયનનો પ્રતિગદીઓ હાથ જેવો અરથ કરાવવા માંગે છે તેવો અરથ થ તો નથી કારણકે વીતસન ગ્લોસરીનાં તેમજ વેપસતર જાનકોસમાં પારસી નો અરથ આપતાં આવ્યો છે અને તે ઉપ વી ખુરલુ જીવ્યુય છે કે પાર સી એટલે જરથોસ્તી ધરમ પાસનાર એ પછી મીં લાકિનડસે આગલાં ત્રસટ દાદો જેવાં કે ૧૮૪૯ ના સર જમશે દજી જીમાઈ પારસી બેતાચોવંટ ઇ ન-દીચુશન, ૧૮૫૦ નું નપરવાનજી કમ તું ધનખાતું અને કોલાયાતી પાં કે સેનેટોરીય જેને લગતું ત્રપટ દાદ ૧૮૭૫ માં થયું હતું તે વાંચી સંન જાતી જીવ્યાવતું કે, એ સવળા ત્રસટ દાદોમાં પારસી શયનનો અરથ જરથો સતી ધરમ પાનાર એરો કરવામાં આ વ્યયો છે.

બાદ વધુ તપાસ મુલતરી રહી હતી.

પારસી પંચાયતવાળા મુકદ્દમો.

મીં લાકિનડસે ખતમ કરેલું
ભારીયું.

જરથોસતી ધરમમાં જીહદી
નોને લેવાની તવારોખ.

મીં પેસતનજી ફરામજી ભાવ
નગરીનાં અમતયની જીખાની.

દુકાળ વખતે પારસી કુટુંબે
વેચાતાં લ.ધેલાં બાગકો.

જીહદીન બાગકો જરથોસતી
ધરમ પાળી અગયાતનાં
દાખલ થવાના પુરાવા.

જીહદીનના પારસી બાઈ સાથ
થયલાં લગન.

જરથોસતી ધરમમાં વટલેલો
સુરતના પારસી ગ્રહસથનો
સીધી નોકર.

જરથોસતી ધરમમાં વટલો
ગયલા સુરતના દુખરાઓ.
(અખબારે સોદાગર, તાં ૧૨ મી
ફેબરવારી ૧૯૦૮.)

સગ દીનશાહ માર્ગેજી પ્રીતિ બારો
નેટ, સર જવાબીર કવસજી બહાંતીર,
મીં ફરામજી નનામાઈ એદર મજી જી
જીમાઈ, મીં રતનજી જમતાજી તાવા,

મીં બાપુજી સારાજી પહેલ, મીં રત
નજી હાલભાષતાના અને કાં નાનાભા
ષ નવરોજી કાચકે મુંબધવી પારસી પં
ચાચતાના ત્રસટીઓ સર જમરોજી છજી
ભાષ આરોનેટ, મીં દોરમસજી એકમજી
આસખલેસ, મીં જમરોજી ખરોજી જ
મરોજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મીં બમનજી દીનજી પીટીટ સા
મે નાંધાવેલા હાવાની પધુ સુનાવણી મ
ધ કાણે હાથ ફેરવતાં નાંધાર જમજ
મીં દીનજી ધનજીભાષ હાવર અને
આં મીં જસટીસ બીમન સનમુખ
નીકળી હતી. વાઢીઓ તરફથી ચેશરસ
અરેશર ફેરમજી, દીનજી અને કંપ
નાની ફરમાવણી મીં લાઉનકમ, મીં
ફંડુનજી સારાજી તાલીયારખાન, મીં
બાહજી અને મીં એફ. પી. તાલીયા
રખાન અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સાલી
સીટરો ચેશરસ કેમી, શીચ અને જોવ
નની ફરમાવણી મીં ઇનવેરાસીરી, મીં
રેકસ, એમમેન અને મીં જે. બી. કાં
મા હાજર થા હતા.

મીં લાઉનકમનું બાજબી.

મીં લાઉનકસ પોતાનું મધ કામનું
અધુરું રહેલું બાજબી આમળ ચકાવતાં
જણાવ્યું કે કું મારી તકરાર આમળ
ચકાઈ તો આમળ મેં ઊઠી દાખવી
જે બામતો ઉપર વીવેચન કરવાની કું
ધરજા ધરાવું છું. સને ૧૮૮૪ ના ત્ર
સટીક ઉપર વીવેચન કરવાનું કું મધ
કાણે મુખી મથો હતો માટે આજે પહે
લાં તે બાબત કું હાથ ધરીશ. આ ત્ર
સટીક સલાવર મીલકતને ભગવું છે.
આ ત્રસટીકમાં ફોખમાને લમતાં ત્રસટ
ના સંબંધમાં જણાવવામાં આવે છે કે
ચોપાટી ઉપરનું ફોખમું પારસી કામ
માટે વપરાશે તથા તે ફોખમાનો કેમપ
જી પારકા ધરમનો. જખસ ઉપયોગ કે
રી શકે નહીં. મારા સોરક, કું તમા
ફંધવાન જેમવા માંડું છું કે આ ત્ર
સટીકમાં જેમ નથી જણાવવામાં આ
વ્યું કે જે જખસ પારસી નહીં હોય
તે જે વાપરી શકશે નહીં પણ તેમાં
જેમ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારકા
ધરમના લોકોને નહીં આપવું.

મીં જસટીસ હાવર-કાચમ માટે ન
હીં, જે કમરે નો અરથ એવોજ દોવો
જેમકે કે બુદ્ધીને ને તથા રહેવા દેવા
માં નહીં આવે.

ત્રસટ દીકામાં “પારસી” ચળકની
ગેરહાજરી.

મીં લાઉનકસ પોતાનું બાજબી અ
મજ મલાવે જણાવ્યું કે બીજા ફકરા
માં પણ જેવીજ મતલમનું જણાવવામાં
આવ્યું છે.

બીજા ફરમામાં જણાવવામાં આવે છે
કે તે વખતની જરથોશ્ટી કામના જે
સમાહદોની પંચાચત બનેલી હોય તેજે
આ અને તે મુજબ કામ કરવું.

સને ૧૮૫૧ ના દીકામાં જણાવવામાં
આવ્યું છે કે મરફુમ મીં પારેખનું
આંધલાં પાંમલાંઓનું ફંડ જે જરથોશ
તીઓના મઠમાં હેકમ રાખવામાં આવ
્યું છે તેમાં પારસી ચમક વાપરવામાં
આવશે નથી. શીકીનના ફંડમાં પણ જ
રથોશ્ટીજ જળક વાપરવામાં આવેલો
જેવામાં આવે છે. હાલના ત્રસટીઓ જે
વું જણાવે છે કે તેઓને હસતકના ફં
ડનો કામ લનારાઓ પારમીઆજ હાવા
જેમકે પણ આ હીસાબે તેઓ પાર
સી જે લ વાપરે છે. જ્યારે બીજે કે
કાણે નવસરીના પારસીઓ મટેનું ફંડ
એવા બોલો પણ વાપરવામાં આવ્યા.

બીજી મેફુસીલાં આંધળા પાંમળા
નું ફેરત માટેનું ફંડ એવા કમદો વપ
રાયલા જેવામાં આવે છે. બીજા એક
સર જમરોજી છજીનાં કામ ફંડમાં જર
થોશ્ટીઓ માટેનું ફંડ એવા કમદો વા
પરવામાં આવ્યા છે.

તમે નામદારોએ આમળ કહ્યું હતું
કે ત્રસટીઓને પોતાનું હીસકેશન વાપર
વાની સતા ફકત નાણાં આપલે કરવાના
સંબંધમાં આપવામાં આવી છે. બાક લ
ધ જવાનાં ફંડમાં હીસકેશન વાપરવાની
સતા આપવામાં આવી છે કે નહીં
તે કું ચોક્કસપણે જણાવી શકતો નથી.
હવે જ્યારે મેં ઉપર જણાવેલાં ફંડોમાં
ત્રસટીઓએ પોતે પોતાના હીસકેશનને
ઉપયોગ જરથોશ્ટીઓ માટે કાપ્યા છે.

સંભાવત કરનારાઓની મુજ નેમો
શું હતી ?

હવે સંભાવત કરનારાઓના મુલ હેતુ સંબંધી વીવેચન કરીશ. પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે જરથોસ્તરી માજ્દીયમના ન જરથોસ્તરી અનમુમન વગેરે શબ્દો જ્યાં જ્યાં વાપરવામાં આવ્યા છે ત્યાં આ સંભાવત કરનારાઓની નેમ જરથોસ્તરી ધરમ પાલવા પારસીઓ માટે અને નહીં કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાની હતી કારણકે તેઓના ધર્માનમાં એવા વટલાવા સંભવો હતા નહીં.

હવે દોષમાંથી વગેરે જે મીલકતો ના ત્રસદીડો આપણને મળતાં નથી ત્યાં આસપાસના સંજોગો તપાસી તે વખતે કામ કેવા વીચારો ધરાવતી હતી તેને ભગતી જ્યાંની ઉપર આપણે જઈશું. આ સંભાવતના સંચાલકો ધરમમાં વટલાવવાનું કામ-એક ધાર્મિક કામ તરીકે ગણવા હતા અને હાલમાં ત્રસદીઓ આ પણને એવું જણાવવાને બહાર આવ્યા છે કે સંસારી સમસાસર હાલના વખતમાં વટલાવવાનું ધાર્મિક કામ છોડી દેવું. એ ઉપરાંત ત્રસદીઓએ ખુદસે ખુદહું જાહેર કર્યું છે કે તેઓ એ મુજબ ચાલશે અને એ રીતે સંચાલકોની મુજ નેમનું તેઓ ઉત્તંબન કરશે.

પ્રતીવાદીઓને માથે પુરવાર
કરવાની જોખમદારી.

જરથોસ્તરી ધરમની અસત્તાના વખતની એક એવી માન્યતા છે કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાનું કામ ધણું અગત્યનું છે. છતીહાસ ઉપરથી હું એક સ વખત સુધી એવું પુરવાર કરી આ પવાને શકતીવાન છું કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાનું કામ ધણું ધાર્મિક ગણાવ્યું હતું. આ તો પ્રતીવાદીઓને પુરવાર કરવાનું રહેલું છે કે આ રેવાજ હાલમાં ધરમમાંથી નીકળી ગયો છે તથા તેના હવે ઉપયોગ થતો નથી.

હવે પ્રતીવાદીઓએ ધારાના હીમાયતીઓનું મત મેળાવા માટે પોતાનો મુકદ્દમો કેવી રીતે જાહેર કર્યો હતો તે સંબંધી હું વીવેચન કરીશ. પહેલપહેલાં

તેઓ જે ધારાના હીમાયતીઓ પાસે ગયા હતા અને તે પછી ત્રીજાનું મત લેતી વેળાએ જણાવ્યું હતું કે જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાનું કામ સેંકડો વરસ થયાં બીલકુલ ચાલતું નથી.
મીં જસરીસ હાવર-કષ ઉમરે ?
મીં બાકિનડસ-હું તે કાંઈ જાણતો નથી.

હવે ૧૨૦ વરસની વાત ઉપર ધરાવતી મત મંજાવવામાં આવ્યું હતું. તે વેળા રેવાયત ચોપડીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અત્રે એવો રેવાજ ચાલે છે. જરથોસ્તરી ધરમમાં વટલાવવાના હાખલા.

પંચાયતના એક આગેવાન સભાસદ મીં ફરામજી બનાજી જણાવે છે કે જાનામના એક મુસલમાને સુદરેહ કસતી પહેર્યો હતો. તથા તેને એક પારસી ઓએ પોતાના છાતરો કરી લીધા હતા તથા તેને એક પારસી ઓ સાથે પરણાવ્યો હતો.

મીં ફરામજી તેના સંબંધમાં એટલો જ વાંધો દર્શાવે છે કે તે માટે પ્રથમ પંચાયતની બહાલી મેળવવામાં આવી હતી નહીં.

જરથોસ્ત પેગમબર પોતે વટલાવવાનું કામ ધણું મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા તથા તેવણે પોતાની આખી જીંદગી આ કામમાં જ ગુજારી હતી. વીસતાસપ રાજ્યના માનીતા થોડાના ચાર પગા તેના પેટમાં ચાલી ગયા હતા તે ફતેહમંદથી કહાડવા માટે જરથોસ્ત પેગમબરે વીસતાસપ પાસે વીસતાસપ તેની રાણી તથા પાત્ની કુંવર વટલાવવાનું વચન લીધું હતું.

એમણે એટલેવર ઉપરથી જણાય છે કે પંદરમા સદીની શરઆતમાં ધરાવતી ગુજરાતમાં આવેલા પારસીઓની સંખ્યામાં વધારો હીંદુઓ તેમના ધરમમાં વટલાવાથી થયો હતો. તેને વખતી નાં ધર્મમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સને ૭૦૦ થી ૧૩૦૦ સુધીના વરસમાં પારસીઓ જ્યારે સંખ્યામાં આગાહ હાલતમાં સુખો જીંદગી ગુજારતા હતા ત્યારે

તેઓએ પોતાના ધરમમાં પણ હીંદુઓ ને વટલાવવા હતા.

એ ઉપરથી તમે નામદારો જોશો કે હીંદુઓની ચોટી સંખ્યા આગલા વખતમાં પારસી ધરમમાં વટલી હતી એ વીગત "પારસી પ્રકાશ" પત્રના અધીપતી મી. બહમનજી જેરામજી પટેલ તરફથી પણ જણાવવામાં આવે છે, વળી બીજી એક અસહના વખતની ચોપડી ઉપરથી આપણને માલમ પડે છે કે ઉમરે પુગેલા માણસોને પણ પારસીઓ પોતાના ધરમમાં વટલાવવાને કહી પણ ના પાડતા હતા નહીં, સીવાય કે તેઓ ધણી અરાખ વરતણક અથવા ચાલ્યલણના હોય. આ ચોપડી સને ૧૮૦૮ ના સાલમાં પ્રગટ કરવામાં આવી છે. આ ચોપડીમાં ઊંઠરાઓના સંખ્યામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારઠા મઠકબના ઊંઠરાઓને પાવક બનાવી પારસી ધરમમાં વટલાવવાના બનાવેલા ધણા આધારણ નજરે પડે છે. અરમ સતાનમાં નીચબુતી નમને એક મુસાદર પોતાની મુસાદરીની ચોપડીમાં ૧૭૬૪-૬૪ માં તેણે હીંદના લીધેલા પોતાના પ્રવાસના સંખ્યામાં જણાવે છે કે એક પારસીને અરાખ કુકરમ માટે કાંસી દેવામાં આવ્યો હતો. મને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે કાંઠ એક પારસી હતો નહીં પણ એક જુદીન ગુજામ હતો જેને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવ્યો હતો. પારસીઓએ પારઠા ધરમના જાઓને પોતાના ધરમમાં લેવાને કહીપણ ના પાડી નથી. "

ગખર લોકો કૌણ હતા ?

વળી એલીયતની હીંદની તવારીખ એ ૧૮૭૩ ના સાલમાં પ્રગટ કરવામાં આવી છે, તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે હીંદ તથા સીંધના કેટલાક ભાગો ગખર લોકોના છે તથા ત્યાં ધણી મુરતી પ્રજાના રાજો રહે છે. સરહ-ઉદ-દીન તથા બીજા તવારીખનવેરો ગખરના સંખ્યામાં લખતાં જણાવે છે કે તેઓ બધા ધરાનથી નાશી આવેલા હતા પણ મને લાગે છે કે તે બધા નાશી આવેલા ધરાનીઓજ નહીં પણ ખુદ હીંદના એ ધરમમાં વટ

લાવતનીઓ પણ હોવા જોઈએ. વળી ચોસ આદમજીને પણ વટલાવેલા હોવાની વીગત આ ચોપડી ઉપરથી માલમ પડે છે. ધુપનીરંગની કીયામાં આશરે ૧૫૦ વરસ ઉપર પ્રગટ કરવામાં આવેલી એક ફેંચ મંજુકારની ચોપડીમાં જણાવવામાં આવે છે કે એ કીયામાં વટલાવવામાં આવેલા ત્રણ પંડીતોના નામ દેવામાં આવે છે એ પંડીતોના નામો એ ચોપડીમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

ધરાન ખાતે ખોલાસો લેવા મયલા પારસીઓ.

રેવાયરની ચોપડીમાં જણાવવામાં આવે છે કે ૧૩૨ વરસની અગાઉ મુઝાં શી રોઝને લઈ તેના પીતા મુઝાં કાઉસ તથા બીજાઓ ધરાન ખાતે ચોક્કસ સવા ભોના જવામે મેલવવાને ગયા હતા જ્યાંથી તેઓ જવામે લઈને આવ્યા હતા. આ સવાલોમાંનો ૧૩ થી સત્તાજ એ હતો કે પારસીઓ હીંદુ ઊંઠરા ઊંઠરાઓને સરો કસતી પહેરાવે છે તથા તેઓના હાથનું ખાણું ખાય છે તેઓ દરવંદના ઊંઠરાં હોવાથી તેઓને દોખમાં નાખવા દેવામાં આવતા નથી તે શું બરાબર છે કે ?

વલી ઉપલીજ ચોપડીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જુદીન ઊંઠરાઓને ગાલામે તરીકે ખરીદ કરતી વેળાએ પોતાને તેઓથી કાંઈ તુજાન નહીં થાય તેની સંભાળ લઈ તેઓને અવસતા શીખવી પોતાના ધરમમાં લેવાને રેવાજ પણ અસહના પારસીઓમાં સાધારણ માલમ પડતો હતો, પણ આવી રીતે ધરમમાં વટલાવેલા ઊંઠરાઓને હાથનું ખાણું વગેરે ખાધા પછી તેઓ મરણ પામે ત્યારે તેઓને દોખમાં નાખવા સામે હીંદના કેટલાક પારસીઓ વાંધા લે છે તે માટે અમે દબંગીર છીએ. એવો વાંધો લેવાનું તેઓનું કામ પણ ગુનાહનરયું છે. આપણા ધરમમાં તો વટલાવવાની આ પણને માથે ફરજ નાંખવામાં આવી છે. વળી અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે કેટલાક પારસી દસ્તુરો તથા મોખેદો જુદીનેને અવસતા શીખવવાના મારમ

માં હરકત નાંખે છે. આ કામ અમે જણાવીએ છીએ કે ધરમથી તકત ઉલટું છે.

આ ફતવો સને ૧૭૭૩ માં આપવા માં આવ્યો હતો અને તમે નામદારો ભેદ સ્પષ્ટ કરી કે એ ફતવો તકત સત્તાવાર ગણાવો નેમ.

અનુભવીઓની કમીટીનો એક આગલો અભીપ્રાય.

અનુભવીઓની કમીટી પોતાના રીપોર્ટમાં જણાવે છે કે બધી સત્તાઓ ધરા નમાં હોતાં આ સભા ફરવે છે કે કોઈ પણ ઠેકાણે ધારમીક પુસ્તકોમાં જુદી ન ધરમ પાલનારાઓને પારસી ધરમમાં વટલાવવાના સંબંધમાં કઠિપણ બાધ નાંખવામાં આવ્યો નથી પણ ઉલટું ધરમમાં જુદીને વટલાવવાની ફરજ નાંખવામાં આવી છે. આ કમીટીના કમ શુભએલમાં એવવડ જીવણુ જમશેદજી મોદી પોતે સેક્રેટરી હતા, જેઓ આ મુકદમામાં સરવેથી જુસાદાર પ્રતીવાદી છે.

માટે જુ જણાવવા પછી કું કહી સ્પષ્ટ કે પારસી ધરમમાં જુદીને વટલાવવાનો રેવાળ ફાલમાં બંધ પડ્યો છે તે પુરવાર કરવાનું કામ પ્રતીવાદી યોતું છે. હવે કું મારો જુગાનીઓ ર જુ કરીશ. અલગતે આપણને એ જોવાનું નથી કે ફાલમાં પારસીઓના અભીપ્રાય શું છે, પણ ફાલમાં વજેર સથાપવામાં આવ્યાં તે વેળા પારસીઓ કેવા ધારમીક વાંચારો ધરાવતા હતા જે આપણને જોવાનું છે, તેમજ સથાપકોની નેમ એજમાં પારસીઓના માટે હતી કે વટલેલા સુધા બધા જરૂરોસતીનો માટે હતી તે આપણને જોવાનું છે.

પ્રતીવાદીઓની વાંચાબરી ફલીલો.

પ્રતીવાદીઓ તરફથી લેવામાં આવેલા એક વાંધામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે સથાપકોની નેમ ગમે તે હોય પણ ફાલમાં જે રેવાળ થઈ પડ્યો છે તેની વચે કોરડે આવવું નહીં. પણ મંગલક માં એક ત્રસટના સંબંધમાં વાંધો ઉઠતા કેટલીક સદીઓ સુધી ત્રસટના સથાપકોની નેમથી જુદી રીતે કામ લેવાનો રે

વાજ પડી ગયો હતો તે રદ કરી કોરડે અસલ સથાપકોની નેમ મુજબ કામ લેવાનો હોકમ આપ્યો હતો, જ્યારે આ મુકદમાને બગલાં ત્રસટો તેા ફકત ૩૦ થી ૪૦ વરસની મુદતની અંદરના છે.

કોરડની અતાનો સવાલ.

અસલનો રેવાળ ત્રસટીઓની નેમણુ કને પણ લાગુ પડે છે. જે તેઓની નેમણુકે રેવાળથી ઉભી રીતે કરવામાં આવી હોય તેા તેને ગમે એટલી મુદત પસાર થઈ હોય તે છતાં કોરડ તે નેમણુકે રદ કરી કાયદેસરના ત્રસટીઓની નેમણુકે કરી શકે છે.

પોતાના આ જોલવાના ઠેકામાં મીં લાઉનકસે કેટલાક દાખલાઓ ટાંકી બતાવ્યા હતા. તે પછી ત્રસટ અલાવવાને બગલી બવીશયની ચોખના ધરાવાની કોરડની સત્તાની તરફથી મીં લાઉનકસે વીલેચન કર્યું હતું.

મીં લાઉનકસે આમળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ત્રસટીઓ મુદતની બાધનો આધાર લે છે પણ ઉલટી તે તેઓના ડીસકેડીટમાં નાંખે છે. તે સોડાનું કહેવાનું એ છે કે અપલ ત્રસટ ગમે એવું જોડું હોય અને તે પુરવાર થાય તે છતાં તેઓ કહેવા માંગે છે કે અમે વરસો થયાં જોડું કામ કરતા આવતા હોવાથી હવે કોરડને તે સુધારવાનું થણું અસુરં થઈ ગયું છે અને તે એમનું એમ ચાલવા દેવું નેમ.

જેવા માંગવામાં આવેલું ત્રસટ દીડ.

આમળ ચાલતાં તેવણે જણાવ્યું કે કું પુરવાર કરી આપીશ કે એ ત્રસટ દીડા ફકત મ.ડોમાહેની જોઈવણુ સમાનની છે. વરતમાનપત્રોમાં એવું બતાવનારો આરટીકલો પ્રગટ થઈ છે કે ત્રસટીઓ કેવી રીતે પહોંચત ચલાવે છે તે કોઈ સમજ પડતું નથી અને ત્રસટ દીડોમાં શું જોઈવણુ છે તે વીશે કામ કોઈ પણ જાણતી નથી. ૧૮૫૪ માં ત્રસટ દીડ જેવા માંગવામાં આવ્યું હતું પણ તે બતાવવામાં આવ્યું હતું નહીં.

નામદાર જડજ મીં કાવર-કોણુ જેવા માંગ્યું હતું ?

મી० બાઉનડસ—જરથોસતી ધરમ અ
ને કીયા ઉપર એતેકા વધારનારી મંડ
ળીએ ત્રસટ દીડ જોવા માગયું હતું. એ
પછી મી० બાઉનડસે એ બાબે માગણી
કરનારી ત્રસટીઓ ઉપર મંડળીએ બંને
સો કામળ અને તેનો ત્રસટીઓએ વા
જેસો જવાબ વાંચી સંભળાવ્યો હતો.
મી० બાઉનડસ તે પછી જોલ્યા કે ત્રસ
ટીઓના જવાબમાં ત્રસટ દીડ બતાવવા
ના પાટલામાં આવી હતી. ત્રસટીઓની
પોતાના કબજામાંના સઘળા દસ્તાવેજો
તે જોવા માંગનામાં આવતા બતાવવાની
ફરજ છે છતાં તેઓએ ત્રસટ દીડ બતાવ
વા ના પાડી હતી. આ ઉપરથી કાયદા
ની નજરે જોતાં ત્રસટીઓની જરવરતણું
કે પુરવાર થાય છે. દીડના સં
બંધમાં ગંભીર સવાલ ઉઠ્યો હોય, તથા
તે ત્રસટીઓની ફરજ છે કે તેઓએ એક
પક્ષની તરફદારી નહીં કરતાં કોરટ સનમુ
ખ તકરારી સવાલ હડયા માટે રજુ કર
વો જોઈએ. અમેને અસલ દસ્તાવેજો મ
ળવા પછી અમેએ કહ્યામાં ઉતરવાને
જહલે કાઉનસલ સનમુખ નવો કેસ રજુ
કરવા સુકદમો માંડવા આગમજ ત્રસટી
ઓને સુચવ્યું હતું. પણ ત્રસટીઓએ
ના પાડી હતી. ૧૮૮૪ નાં ત્રસટ દીડને
આધારે પ્રથમ ત્રસટીઓએ કાઉનસલનું
મત મેળવ્યું હતું. પણ તે પછી અમે
દોષમાંઓની સથાપનાને જમતા અસલ
દસ્તાવેજો મેળવીને તપાસ્યા. તે પછી
તે આધારે કાઉનસલ સનમુખ નવો મેગે
કેસ રજુ કરવા અમેએ ત્રસટીઓને સુ
ચવ્યું, અને કહ્યામાં ઉતરવાને જહલે
તે કામમાં મદદ કરવા વટીક અમેએ સુ
ચવ્યું. અમારી એ વલણ થું વાજળી
નથી કે કોઈ એ કરતાં બીજી વધુ સારી
વલણની અમારી પાસેથી કેવી રીતે આ
જ્ઞા રાખી શકે? અમેએ એવી માગણી
કરનાર કામળ તા० ૫ મી આગસ્ટે
બખ્યું હતું, જેનો તેઓએ તા० ૬ ઠી
અક્ટોબરે જવાબ વાળીને તેમ કરવા ના
પાડી હતી. મી० બાઉનડસે એ પછી મ
જકુર પત્રવહેવાર વાંચી સંભળાવ્યો
હતો.

બંને પક્ષોએ ધારણા હીમાયતીઓનું
મત લેવાની સુચના.

આં મી० જસટીસ દાવર—કાઉનસલ
નું મત લેતાં તેઓએ ૨ ત્રસટ દીડોજ
તેની સનમુખ રજુ કરયા હતા, અને
અસલ દસ્તાવેજો રજુ કરયા હતા ન
હી, તે ત્રસટ દીડોને આધારે કાઉનસ
લે મત આપ્યું હતું. તે પછી તમેએ
તેઓ પાસેથી અસલ દસ્તાવેજોની નક
લો મેળવીને તપાસી હતી. તે ઉપરથી
જણાયું હતું કે ધારણા હીમાયતીઓનું
મત જોટા આધારે લેવામાં આવ્યું હ
તું એમ થું તમે કહેવા માંગો છો ?

મી० બાઉનડસ—હા મારા કોરટ ત્રસટી
ઓને અમારું કહેવાનું એવું હતું કે
ઝાચરીયાઓની અસલ નકલો તપાસવા
પછી એવું ખુલ્લું જણાય છે કે તમે
એ પાછળથી પારસી તથા જરથોસતી
ખોલો વચ્ચે જે ફરક બતાવવા માંડ્યો
છે તેવો કાંઈ ફરક હંડોના અસલ સઘા
પકોએ રાખ્યો હતો નહીં. આથી એ
બાબદ ઉપર બંને પક્ષે સાથે મળી ધા
રાના હીમાયતીનું ફરી મત લેવું એવું
અમેએ તેઓને સુચવ્યું હતું.

મોક્ષીલના પારસી સાક્ષીઓ.

મી० બાઉનડસ તયારબાદ જણાવ્યું કે
આ મારો સુકદમો છે. હું હવે મારા સા
ક્ષીઓ ખોલાવવા માગું છું. કેટલાક સા
ક્ષીઓ મોક્ષીલના પારસીઓ છે તેઓ
ને હું પ્રથમ ખોલાવવા માગું છું.

બાદ કોરટ દીરીને લેવા ઉઠી હતી.

મી० ભાવનગરોની જુબાની.

દીરીને પછી કોરટ પાછી એસતાં
મી० પેસતનજી ફરામજી ભાવનગરીએ
મી० બાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે
હું પારસી અને જરથોસતી છું. સેકેટ
રીચેટમાં હું એકાઉન્ટન્ટ અને ફશીયર
છું. મારા બાપ અને બપાવા સુરતમાં
આવી રહ્યા હતા અને હું ત્યાં ઉધર
યો હતો. પારસી ધરમના કાનુનાથી
હું માહિતગાર છું અને ખાસ કરીને વ
ટલેલ પારસીઓ સંબંધમાં મારા વીચા
ર પ્રમાણે પારસી ન્યાયમાં જુદાંબીને
પોતાના ધરમમાં લેવાનો રીવાજ છે.

સં-તમારું મત શું છે ?

આ સમજ સામે મીંડેંગમેને વાં
બી લીધો હતો અને સાક્ષીને નામદાર
કારટે બહાર જવા ફરમાવ્યું હતું.

મીંડેંગમેને જણાવ્યું કે કુડંગી
રોવાજ શું છે તે આ સાક્ષીથી કું પુ
રવાર કરવા માંડ્યું હતું. તેના કુડંગીમાં
ધણા જીંદગીનાને વટલાવવામાં આવ્યા
હતા અને તેમને સઘા જરથોસતી હ
કો આપી સેવટે દોષમાંમાં ચઢાવવામાં
આવ્યા હતા. વટલાવવામાં આવ્યા તે
ની જોકે સાક્ષીને ખબર નથી અને ન
જરે વટલાવવાનું કામ તેવણે જોયું ન
થી, તો પણ તેઓ સંજોગમાં કુડંગી
માં કેમ કરવામાં આવ્યાં હતાં તેને લ
ગતી તે જીજ્ઞાસી આપે તે પુરાવા તરી
કે ગણવી જોઈએ.

અત્રે સાક્ષીને પાછા બોલાવવામાં આ
વ્યા હતા અને સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું
કે, પારસી નયાતમાં પરકોમનાઓને વટ
લાવવાનો રીવાજ છે.

સં-તમે જે મત આપો છો તે કાં
ઈ દાખલાએ ઉપરથી આપો છો કે ?
જન્-હા. તેજ દાખલા છે. જીવી, રૂપ
લી, રસતમ અને જીજ્ઞાના દાખ
લા કું જાણ્યું હતું. મારા કુડંગીએ તે
મને દુકાળ પખતે લેવાતા લી
ધાં હતા, તે પછી તેમને પારસી ધર
મમાં વટલાવવામાં આવ્યા હતાં. તે વા
ત મને મારા માખાપે ટકી હતી. મારો
પોતાની જાણ પ્રમાણે તેઓ જરથોસ
તી ધરમ પાળતા હતાં. તેઓ અગીયા
રીમાં જતાં હતાં. જીવી રસતમ અને જી
જ્ઞાની મા થતી હતી. જીવી મરણ પામી
ત્યારે તેણીને દોષમે ચઢવી હતી, જી
વીને સાહુકારીથી સજાવાની જાણ પ્રમાણે
દોષમે ચઢાવવામાં આવી હતી. રસતમ
અને જીજ્ઞાના બાપ કોણ હતા તેની મ
ને ખબર નથી. સુરતમાં પાંચ છ દોષ
માં છે. જીવીને કયા દોષમાંમાં લેઈ જ
વી તે જખતે સવાલ ઉભો થયો હતો.

સાક્ષીને ફરી પૂછવામાં આવતાં તેણે
જવાબ દીધો કે બે કે ત્રણ દોષમાં સુ
રતમાં છે, કયા દોષમાંમાં જીવીને ના
ખવામાં આવી હતી તે કું જાણ્યો ન
થી, એતરો ઉપર આપખાત કરનારાઓ

ને અને કદાચ વટલેલો નાંખવામાં
આવે છે.

રસતમ પેહેલાં રૂપલીને પરણ્યો હતો.
રૂપલી પણ વટલેલ હતી. રસતમ બીજી
વાર ધનયાષ સાથે પરણ્યો હતો ધન
યાષ જરથોસતી હતી કે વટલેલી હતી
તે કું જાણ્યો નથી, ધનયાષના મરણ
પછી તે આનાયાષ સાથે પરણ્યો હ
તો. આનાયાષ પારસી હતાં, રસતમ ધ
રમી પારસી હતો. રસતમ પછે બણ
નાર ગણ્યાર હતો. તે પાંચે ગેહનો બ
ણ્યાર ગણ્યાર હતો. તે ચુસત જરથો
સતી હતો રસતમને તેહેમુલજી નામે છો
કરો હતો. તેહેમુલજીને સુદરે કસતી પે
હેરાવવામાં આવ્યો હતો ત્યારે કું હાજર
હતો. તે પેહેરાવવાની કીયા અરસતા
મુજબ કરવામાં આવી હતી. રસતમ મ
રણ પામ્યો હતો અને તેની બાસ દો
ષમે ચઢાવવામાં આવી હતી. જીવી, ર
પાઈ વીઝેરે સજાની સજા હતાં. જીજ્ઞા
ના કુડંગીની માફક લાલ પાંદડી પેહેરતો
હતો. જીજ્ઞાના રોવાજને પણ અમારા
કુડંગીને ખરચે દોષમે ચઢાવવામાં આ
વ્યા હતા. તેહેમુલજી ૧૮ માસ ઉપર
મરણ પામ્યો હતા. તે ભાવંદરમાં સટે
જન માસતર હતો, તે પારસી તરીકે
ખપતો હતો. વળી મારાં માખાપે પા
રસી ધરમમાં વટલાવવાના બીજા દાખ
લાઓ પણ કહ્યા હતા. એક દાખલો
સુરતમાં કેખશર નશરવાનજી ખાનસાઈ
બના નોકરનો છે, તે અસલ સીધી હ
તો એમ મને કહેવામાં આવ્યું હતું.
બીજો દાખલો ખાનખાદુર અરદેશર
કોટવાલના ધરવા નોકરનો છે. તેવું ના
મ જીવી છે અને તેણી હજી જીવે છે.
તે સીધીને પણ પારસી ધરમમાં લેવા
માં આવ્યો હતા અને તે પારસી તરી
કે પોતાને ઝાળખાવતો હતો. મેં તેને
જોયો હતો અને વાતચીત કરી હતી
અને તેણે મને કહ્યું હતું કે તે સીધી
હતો પણ તેને પારસી ધરમમાં લેવામાં
આવ્યો હતો. આવી રીતે પારસી ધર
મમાં વટલાવવાના બીજા ધણા દાખલા
ઓ મેં કાંમલ્યા છે પણ તેને ભગતી
વીમત કું જાણ્યો નથી. તેવીજ મરણ

ની વચે મેં સુરત હોયું હતું પણ હું ત્યાં ગઈં આવું છું.

ઉલટપાલટ તપાસ.

સાક્ષીએ ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે, જીવી મારા ઘરમાં રહેતી હતી. તેણી મારા બપોવાની નોકર હતી. રૂસતમ અને કીજી પણ નોકર હતા. તેમને બાપ કોણ હતો તે હું કહી શકતો નથી. રૂસતમ અને કીજી પારસી ધરમ પાળતા હતા. હું પોતે તેમને વટલાવવાની બાબતમાં કાંઈ જાણતો નથી. રૂપલી મારા બપોવાના ધરમાં નોકર હતી. તે મરી ગઈ ત્યારે હું મુંબઈ હતો. તેણીના બાપ કોણ હતો, અથવા તે કોણ હતી અને ક્યાંથી આવી હતી તે હું જાણતો નથી. તે નોકરો આગળ થું હતાં તે હું કાંઈ જાણતો નથી. કોઈ પારસી છે કે નહીં તે કીજી કહી દેવા તેવાને ચોતરામાં નાંખવામાં આવે છે, કીજીને ચોતરામાં નાંખવામાં આવ્યો હતો કે દોષમે અદાવતો હતો તે હું જાણતો નથી. સીધી મરણ પામ્યો છે તે ખાનસાહેબની નોકરીમાં હતો. સીધી સદરો અને કુસતી રાખતો હતો પણ પાછી ફગલી પહેરતો નહોતો. તેણે જરથોસ્તી ધરમ ક્યારે અખતયાર કર્યો હતો તેની મને ખબર નથી પણ સદરો કસતી રાખતો હતો, કીજી જીવી છે એમ હું ધારું છું. તેણીને ઊકરાં નહોતાં. હું ધારું છું કે તેણી પરણી નહોતી. આ વાંબાઈ પારસી હતાં. એક પારસી મરદ અને જુદીન આંના ઊકરાંને હું પારસી તરીકે ગણું છું તેમજ મુંબઈમાં જાયુક કે ચોડો વખત રહેનાર ધરાની ને પણ હું પારસી ગણું છું. જુદીન કોઈ પારસી ધરમમાં વટવાન આવે તો હું તેને પારસી કહું. એક જાહમણને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવે તો હું તેને પણ પારસી કહું. આવબાઈ ના માબાપ હું જાણું છું ત્યાં સુધી પારસી હતાં. હું ખ્રીસ્તી ધરમમાં વટલી જઈતો હું પારસી કહેવાઈ નહીં. હું તેવાને પારસી ધરમમાં વટલેલો ખ્રીસ્તી કહું.

મીં એમને-ધારો કે હું જરથોસ્તી ધરમમાં વટલી જઈં તો તમે મને થું કહો? જા-તમને હું પારસી ધરમમાં વટલેલ પારસી કહું.

નામદાર જસરીસ દાવરે મીં એમને નને જણાવ્યું કે આવા સવાબથી મારી નોંધ પુરી કહેવાય નહીં. કદાચ ખ્રીવી કા ઉનસીલમાં જવું પડે અને તે મારે મારી નોંધ સંપૂર્ણ હોવી જોઈએ.

સાક્ષીએ આગળ આજ્ઞા જણાવ્યું કે પારસી એક કામ છે. જે જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય તેજ એ કામના કહેવાયા પછી તે ગમે તે કામના હોય. આ મુકદ્દમામાં પક્ષકારો વચ્ચે થું વાંધો છે તે હું જાણું છું. હું એક ચુસત જરથોસ્તી છું.

કોરટના સવાલના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમના બપોવા વચાએ નાણા ધીરતા રહ્યા હતા. ૧૮૭૫ માં તે વણ મરણ પામ્યા હતા. તેમની વય ૬૫ વરસની હતી અને હું તે વખતે ૨૩ વરસની વયને હતો. જીવી હું સતર અઢાર વરસનો હતો ત્યારે મરણ પામી હતી. કીજી જીવી આગમજ મરણ પામ્યો હતો. મારા બપોઈ ૮૨ વરસની વયે ૬૩ વરસ ઉપર મરણ પામ્યા હતા. હું પાપદસતે નહીં ગયો હતો એકાદે ગયા હતા, રવાનને દોષમે ક્ષેપ જવામાં આવ્યું હતું. પણ દોષમામાં નાખવામાં આવ્યું હતું કે ચોતરા ઉપર મેત્રવામાં આવ્યું હતું તે હું જાણતો નથી. ચોતરા અને દોષમાના બંધારણમાં કાંઈ ફેર છે કે નહીં તે હું જાણતો નથી, જીતા દોષમાને આપણા કરેલાએને મારે વાપરવામાં આવે છે. જુદીનને અકેલા રવાનને પણ ચોતરા ઉપર નાંખવામાં આવે છે. સુરતમાં ધણાં દુભરા વટલેલા છે. લોકો કહે છે કે તેમના જવાંનને ચોતરા ઉપર નાંખે છે. જીવીના ઊકરાં મારા બપોવાના ધરમાં જનમયાં હતાં. રૂસતમ મારા બપોવાના ધરમાં જનમયા હતા. રૂપલી મારા બપોવાના ધરમાં જનમી નહોતી, પણ તે બોધાનથી આવી હતી, એમ કહેતાં હતાં. સુરતમાં પારસીઓ દુબરી ઓ રાખે છે એમ મેં જાનવું છે, પણ

તેઓ કાંઈ તેવી દુખરીને પોતાના ઘર
માં રાખતા નથી.

બાદ વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મુરતની પંચાયતે વટલેલાઓ
ને તેઓની હુકયાતીમાં
આપેલો પગાર.

પંચાયતને ખરચે વટલેલાઓ
ની હોખમે ચઢાવવામાં
આવેલી લાશો.

મુરતના એક બુઝોરગ
મોખેદની જુખાની.

ગાહમખારનાં જમણમાં
વટલેલાઓ લીધેલો ભાગ.

જુહદોન વટલેલો દોખમે
લઢવાના પુરાવાઓ.

વટલાવવાની રૂઢી તરફ ધરમ
મુરૂની પસંદગી.

(અખખારે સોદામર, તા. ૧૫ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ ખારો
નેટ, હર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર,
મી. ૩૬૨૦૭ નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. ૩૨૧૭ જમશેદજી તાતા,
મી. ૩૫૫૭ સોરાબજી પટેલ, મી. ૩૨૧૭
જી દાદાભાઈ તાતા અને ૩૦ નાનામા
ઈ નવરોજી કાન્કે મુબઈની પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જી

ભાઈ ખારોનેટ, મી. ૩૦૭૩૬૭ જીદમજી
આલબજીસ, મી. ૩૭૨૭૭૭ ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. ૩૬૨૭૭૭ મનચેરજી કામા
અને મી. ૩૭૨૭૭ દીનશાહ પીટીટ સા
મે નેપાલેલા કાવાની વધુ સુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર બહુ મી. ૩૦
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. ૩૦ મી.
જસડીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી.
વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાસખી
મી. ૩૦૭૩૬૭, મી. ૩૨૬૭૭ સોરાબજી
તાલીયારખાન. મી. ૩૫૬૭૭ અને મી. ૩૦
એફ. પી. તાલીયારખાન અને પ્રતીવાદી
ઓ તરફથી સિલીસીટરો મેજસ્ટ્રેસ કેમી,
લીંચ અને ઓખનની દરમાસખી મી. ૩૦૭૩૬૭
રરારીટી, મી. ૩૦૭૩૬૭, મી. ૩૦૭૩૬૭ અને
મી. ૩૦૭૩૬૭. કાંગા હાજર થયા હતા.

મી. ૩૦૭૩૬૭ દાવરે માંગેલો
ખુલાસો.

આ. ૩૦ મી. ૩૦૭૩૬૭ દાવરે સરખાતમાં
જણાવ્યું કે મી. ૩૦૭૩૬૭, આ મુકદમા
માં જુખાની આગળ લેવાનું કામ ચાલુ
કરવામાં આવે તે અમાઉ હું તમારી ત
રફથી રજુ કરવામાં આવેલા મુકદમા મુ
જબ જે સત્તાઓ ઉભા થવા પામયા છે
તેના સંબંધમાં તમે તરફથી કંટાળા
ખુલાસો મેળવવાની કચ્છા રાખું
હું તમે એવું જણાવો છો
કે સધળાં તસદો જરથોસતીઓ માટે
એટલે કે જરથોસતી ધરમ પાળનારાઓ
સધળાના બાબને માટે કરવામાં આવ્યાં
છે, પછી તેઓ પારસી બાપ તરફથી
ઉતરી આવેલા હોય અથવા નહીં પણ
હોય. વળી તમારું કહેવું એવું છે કે એ
કે પરદેશી ધરમનો અખસ જ્યારે જર
થોસતી ધરમમાં દાખલ થાય ત્યારે તેને
જરથોસતી કામને ભગતાં સધળાં તસ
દોનો બાબ મળવો જોઈએ. વળી તમે
એવું પણ જણાવો છો કે તસદીઓને
પોતાને નવા તસદીઓ નેમવાની કશી
પણ સત્તા નથી. આ શું સધળું ખરું
છે કે? ઉપરી સધળો દલીલો ઉપરાંત ત
મારી શું બીજી પણ કાંઈ દલીલો છે કે?
કારણ કે વધુ જુખાની લેવાનું શરૂ કર
વામાં આવે તે આમમય તથાને ઉઠ

લેલા સવાસોના સંબંધમાં હું તમારી પાસેથી વીગતવાર ખુલાસો મેળવવાની ક્ષમણ રાખુ છું.

મીં લાઉનડસ-મારી એક બેંજ પશુ હતી છે. આ હતી જ એ છે કે સને ૧૮૫૧ ના સવાસના ત્રસટમાં ત્રસટીઓને મુનસરી વાપરવાની જે સત્તા આપવામાં આવી છે તે તેઓને મદદની જેમજ નહીં.

આં મીં જસટીસ હાવર-તમે શું આ મુદ્દામાં આટલાજ સવાસોના સંબંધમાં વાંધો ઉઠાવો છો કે ?

મીં લાઉનડસ-ખરા સવાસો તો એજ છે.

ત્રસટની મીલકતોનો લાભ લેવાનો

હક.

આં મીં જસટીસ હાવર-તમારે તમે જણાવી શા આધારે રજુ કરો છો ?

મીં લાઉનડસ-ત્રસટના સ્થાપકોના ધરમનો એતેકાદ શું હતો તે મેં ઇતિહાસીક શાહાદતથી બતાવી આપ્યું છે, તે એતેકાદ તે પછી બદલાયો નથી તે બતાવવા માટે મેં જણાવી રજુ કરવાનું માથે લીધું છે તો એકે તેથી કલ ટી વાત પુરવાર કરી આપવાની જોખમ દારી ખજા જેતાં તો સામા પક્ષને માથે રહેલી છે.

આં મીં જસટીસ હાવર-મુદ્દામાં ખરા સવાસો શું છે તે વીશે મીં સ્કેમ મેન હવે તમારા અવાજ શું છે તે હોમને જણાવશો ?

મીં સ્કેમમેન-ખમે ત્રસટો મુજબ ચોક્કસ સથાવર તથા જંગમ મીલકતોનો કબજો ધરાવે છે છીએ તે મીલકતોના સંબંધમાં મુકદ્દમો ઉઠાવેલો છે તે મીલકતો જરથોસતીઓના લાભ માટે અરપણ કરવામાં આવેલી છે. ૧૮૫૧ ના દીઠના સંબંધમાં કોરટને જે ચુકવવાનું છે તે એ છે કે નવા ત્રસટીની નેમ્બુકની સત્તા કાયદાપુરવક છે કે નહીં, અને મીલકતો જરથોસતીઓના લાભ માટે અરપણ કરવામાં આવેલી છે કે નહીં. ૧૮૮૪ ના ત્રસટના સંબંધમાં નવા ત્રસટીની નેમ્બુક કરવાની સત્તા સામે એલંજ કરવામાં

આવશે છે, અને એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે એ સત્તા જરથોસતી અનુમતની છે, એ ત્રસટ કાયદાપુરવક છે કે નહીં તે કારણે એવું છે ત્રસટ જે જરકાયદેસરનું ઠરાવવામાં આવે તો ત્રસટીઓને દુર કરી નવી ચોબના ધડવાનો સવાસ વળી ઉઠો થયેલો છે. જરથોસતી માબદીયસનાન, વગેરે શબ્દોનો અર્થ ઉઠાવવાનો છે. અમારો મુકદ્દમો અમારાં લેખીત બચાવનામાના ૧૪ માં ફકરામાં જણાવેલો છે. અમે એવું કહી ચે છીએ કે ધરાનથી અત્રે આવતા જરથોસતી ધરમ પાળતા ધરાનીઓને અમારા કબજામાંની મીલકતોનો લાભ મેળવવાનો હક છે. અત્રે આવનાં જરથોસતી ધરમ પાળતા ધરાનીઓ જરથોસતી માબાપોને પેટેજ જનમેશા હોય છે એવું માની લેવામાં આવે છે.

આં મીં જસટીસ હાવર-તમે શું એમ કહેવા માગો છો કે પાસી આપને પેટે નહીં અવતરેલા કોઈ જુદીને શું ૧૯૦૩ સુધી જરથોસતી ધરમમાં દાખલ કરવામાં નહીં આવેલો હતો ?

મીં સ્કેમમેન-હા અમે એમ કહેવા માગ્યે છીએ.

આં મીં જસટીસ હાવર-તમે કહ્યું લ કરો છો કે જરથોસતી ધરમ જુદી નો ધરમમાં લેવાની તારીફ કરવાને છે.

મીં સ્કેમમેન-હા.

આં મીં જસટીસ હાવર-એવ. વટલેલ જુદીને ને ધટી રીતે ધરમમાં લેવામાં આવવા હોય તો પશુ તેઓને મીલકતોનો લાભ નહીં મળે એમ તમે કહેવા માગો છો ?

મીં સ્કેમમેન-હા. બે સખમે સર તેઓને અમારા કબજામાંની મીલકતોનો લાભ મેળવવાનો હક નથી. એક ધરમનો સખખ છે. બીજો જનમનો સવાસ છે. ત્રસટીઓનું કહેવાનું એવું છે કે વટલેલા જુદીનેની લાશો ચોતારાપર ના ખતી પડે.

એમાં માણસો માટે કાંઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી. આ બીના કમનસીબ હોય એ ખનરાજો છે પશુ તેને ત્રસટીક સાથે કાંઈ લાગવલમવું નથી.

આં મીં જસટીસ દાવર-નસીસા
રા ઉપર ત્રસટી જોડી સતા હોવાથી તે
ઓ નસીસાનાં આવા જીંદોન વટલે
લાઓની લાશો ઉઠાવી લઈ જવાની પ
રવાનગી આપી શકે કે નહીં ?

મીં સેગમેન-તે હું કહેવાને અચ્છ
ત છું. તમે અને સવાસોની ટીપ આ
પો અને તે વીશે હું ક્રેકેટરી એરવદ
જીવજીત મેદીન પુછી જોશ.

આં મીં જસટીસ દાવર-નસીસા
રા એક રીતે કામના નોકરો જેવા છે
અને તેઓ ઉપર ત્રસટીઓ સતા ધરાવે
છે. એ પાંચ દોખમાઓ સીવાય મુજ
ઇમાં બીજાં દોખમાઓ નથી. અગા
રી, આતશખેહેરામ વગેરે એવાં ધરમના
ખાતાંઓનો વડીવટ એ ખાતાંઓને જ
મતા જુદા જુદા ત્રસટીઓ તરફથી તે
ઓના ત્રસટીડો મુજબ ચલાવવામાં
આવે છે. ત્રસટીઓના હાથમાં તો ફક
ત એકજ નજવી જેવી અગચારી છે, પ
છુ દોખમાઓ તો સધળા અસટીઓના
જ કબજામાં છે. જ્યારે આવી બાબત
માં ત્રસટીઓની તથા જુદકીઓની સધી
તી થું છે તે હું જાણુવા માગું છું.
લાશો ઠેકાણે પાડવાનું સધલું કામ ત્ર
સટીઓના હાથમાં છે. વધી લાશો ઉચ
કાચનારાઓ અને દોખમાઓ ત્રસટીઓ
ના હોકમ હેઠલ અને કાળુમાં છે તે પ
છુ ધયાનમાં લેવું જોઇએ.

પરહેસોમાં લાશો ઠેકાણે પાડવાની
રૂઠી.

મીં સેગમેન-અત્રે એરવદ જીવનજી
મોઠી સાથ કેટલોક વખત મસલત ચલા
વ્યા પછી જણાવ્યું કે મોદકીઓમાં પા
રસી કબજતાનો છે.

આં મીં જસટીસ દાવર-કેટલાંએક
ક નાના નાના શહેરોમાં દોખમાઓને જ
હસે પારસી કબજતાનો છે તથા કેટલાક
દોખમાઓમાં તો આવા કબજતાનો પણ
નથી. તેવે ઠેકાણે કામ બતતીજ અનુક
ળ પડતી જગામાં લાશ દાટવામાં આવેછ.

કેટલોક ઠેકાણે તો ખંભી જણનારા અ
ને કીપાકામ કરનારા મોમેદો પણ મળી
શકતા નથી. તેવે સમયે નાચારો ધટતાં
બહુતર અને કીપાકામ વગરજ લાશ ઠે

કાણે પાડવામાં આવે છે. હું અંને બાજુ
ના મુકામા સંબંધી વીચારો બરાબર જા
ણુવા મગતો હતો કે જેથી જવાની કે
ટલાક હદ સુધી અંધમેસતી છે તેનું તો
લ કરી શકાય.

મીં ભાવનગરીની વધુ જણાની.

એ છી આં મીં જસટીસ દાવર
તપાસમાં મીં ભાવનગરીએ જણા
વીયું કે હું ફરત તેમજનીજ નવજેત
વેળાજ હાવર હતો બીજાઓને વસતા
વવાની વાતના સંબંધમાં મેં જે કંઈ સાં
જળ્યું છે તે સીવાય બીજુ કાંઈ પણ
હું જાણતો નથી. હું ફકત જીવીનેજ
આંડવે મેદો હતો એવું મને યાદ છે. પા
યદસની બાપા હું કાંઈ જાણુતો નથી.
તેમુજી રસતમના મેદો હતો. રસતમ
ની ધણીઆણી ધનયાઇને પેટે તે જન
મેલો હતો રસતમ ફકત પારસી નામ છે
રસતમને કોઇ બીજા નામથી હું પીછા
ણુતો હતો નહીં જીવીને ધણી જરથોસ
તી ધરમમાં વટલ્યો હતો. રસતમ ગા
ડીવાળો હતો. નવજેત, લગન અને નર
જીકાપાનો ખરચ મારા કુટુંબે કરેલો હ
તો.

મીં લાઉડકની ફરી તપાસમાં સાક્ષી
એ જણાવ્યું કે એ વટેલેલો મારા બાપ
યા બપાવાના ગેરકાયદેસરનાં ફરજાંદો હ
તા એવું માનવાનું મને કારણ નથી. જી
વી અને મારા કુટુંબના માધપણ મેમ
બર વચે કોઈ પ્રકારનો ગેરકાયદેસરનો
સંબંધ હતો એવું માનવાનું મને બી
લકુલ કાંઈપણ કારણ નથી.

અત્રે મીં ભાવનગરીની જુબાની પુ
રી થઈ હતી.

મીં સોરાબજી પંચકીની જુબાની.

મીં સોરાબજી બમનજી પંચકીએ
મીં બાઉવસની તપાસમાં જણાવ્યું કે
માની ઉમર ૬૮ વરસની છે. હું અંધયા
ર છું તથા એક અંધવાર તરાકે આજ
ધણી વરસો અ્યાં કામ કરું છું. જરથો
સતી ધરમોનાં ફરમાનોથી હું પુરતો વા
કેદગાર છું. અમારા ધરમમાં પરકામના
લોકોને જરથોસતી ધરમમાં વટલાવવાનું
ફરમાન કરવામાં આવ્યું છે અને તે ઝુ
જળ તેઓને વટલાવવામાં આવે છે, જ

રથોસની ધરમમાં વટલાવવાનો રવાજ થઈ શક્યા વખતનો ચાલનો આવયો છે. એવી રીતે વટલાવવાના ધણા દાખલા જોઈ બન્યા છે. ધણા હીંદુઓને વટલાવવામાં આવ્યા હતા. તેઓમાંના ધણાઓ મરણ પામ્યા છે તથા કેટલાકો હજીપણ જીવતા છે.

આં મીં જસડીસ દાવર-એઓ મું બધના છે કે ?

સાક્ષી-નહી, હું સુરતથી આવયો છું તથા સુરતનો રહેવાસી છું.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં મીં લાઉન ડસની તપાસમાં વધુ જણાવ્યું કે જર થોસતી ધરમમાં વટલાવાના થોડાક દાખલાઓ મેં પોતે જોયા છે તથા થોડાક સાંમજેલા છે. સુરત મધિના ભાવનગરીના કુટુંબને હું સારીકાની ઓળખું છું. તે કુટુંબ સુરતમાં સારી રીતે જાણીતું થયેલું છે. તે કુટુંબમાં એવા કેટલાક દાખલાઓ બનેલા મેં પોતે જોયા છે. હું તે કુટુંબની મુલાકાતે અચારતવાર જાવ આવ કરતો હતો. હું તે કુટુંબની એક મીત્ર તરીકે નહીં, પણ એક અધ્યયાર તરીકે મુલાકાત લેતો હતો. ખરેશબે પટેલ નારના એક અધ્યયાર તે કુટુંબના અધ્યયાર તરીકે કામ કરતા હતા. તેવણુ કાલમાં મરણ પામ્યા છે. તેવણુનું મરણ મુખમાં નીપજ્યું હતું.

જરથોસતી ધરમમાં વટલેલા

જુદીનો.

બનતજ ભાવનગરીના વખતમાં હીંદુઓને સુદરક કસતી પહેરાવવામાં આવ્યાં હતાં. આ વાત મારા વખત આગમ થઈ હતી. આ વટલેલાંઓના છોકરાંઓને મારી નજર સનમુખ સુદરક કસતી પહેરાવવામાં આવ્યા હતા. એક અધ્યયાર તરીકે આ વાત હું જાણવાને શક્તીવાન થયો હતો. વટલેલાંઓમાં સરથળી મોદી ઉમરની જીવી હતી, જે ઓછી તથા જાડી હતી. બીજી વટલેલ જાઓમાં રૂપાંબા તથા એક બીજી હતી, જેનું નામ મને ધ્યાન નથી. હમણાં પણ મને તે નામનું સંક ધ્યાન આવતું નથી. મુક વટલેલાંમાં રસતમ નામનો એ

ક શખસ હતો. એ વટલેલો સંજોમાં ખાવનગરી કુટુંબનાં હતાં. ઉપરી બુદ્ધિ અને જાડી અને મેં જ્યારે જોઈ હતી ત્યાર તેણી ધણી બુદ્ધી હતી. જીણાં અને રસતમ તેણીનાજ હતા કે નહીં તે બાજે મને કશીપણ માહતી નથી. જીવી પાગસી થોડાક પડરતી હતી તથા કેસીયાઈની સેવા કરતી હતી. તેણીને જ થોસતી ધરમમાં વટલાવીને ધરમાં રાખવામાં આવી હતી. તેણીના ધરમાં ફરજોએ એક નોકર કરતાં ચઢેલા હતા નહીં. પણ તેમને કાંઈપણ પમાર આપવામાં આવતો હતો નહીં. તેણીજ આજ કુટુંબના ધરમાં રહીને તળાંજ ખાતી પીતી હતી. વળી તેણી મજુરી ગણતી પણ હતી. દોસીયાઈ જમઃસણના ધણીયાણી થયાં હતાં. જીવીને વટલાવવામાં આવી હતી એવું મને મારા બાબાએ કહ્યું હતું.

ઓં મીં જસડીસ દાવર-“ મારા બાપે મને કહાણુ કહ્યું હતું ” એવી વીગત જુથાનીમાં દાખલ કરી શકાય કે નહીં તે વીશ અમો હજી શકમંદ છીએ.

મીં લાઉનડમ- મીવી લાઉનસીએ રવાજ નહીં કરવાના સંજયમાં એવી રીતની જુથાનીને કાપડેસરની મણી છે. તે છતાં જો તમે નામદારને આવી જુથાનીમાં કાંઈપણ સંજય ધરાવનારી વીગત નહીં લાજે તે જો તમે નામદાર કહાડી નાખશો તો તે સામે મને કશાપણ પ્રકારનો વાંધો નથી.

મીં લાઉનડસે તવારબાદ સાક્ષીની ફરી આમજ તપાસ ચલાવી હતી.

મારસીઓમાં વટલાવવાના રવાજના પુરાવાઓ.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જરથોસતી ધરમમાં જુદીનોને વટલાવવાનો રવાજ છે એવી વીગત વણુક પારસી કુટુંબોનાં વટલાવવાના દાખલાઓ બનેલા મેં જોયા છે, તે ઉપરથી હું જણાવી શકું છું. કેટલાકાની નવજોતની કીયા કરવામાં આવી હતી. તે કીયા કરનારાઓમાં હું પણ સામેલ હતો, મેં વટલેલાંઓના દાખલાઓ જોયા છે તેમજ સંજોગ પણ છે, જે

જુદ સખસોએ મને વડેલ સખસો
મતાવી એવું જણાવ્યું છે કે તેઓ પ
હેલા મુસલમાન હતા અથવા તેઓ પ્ર
થમ હીંદુ હતા વગેરે તથા તેઓ હાલ
માં પારસી થયા છે. વળી કેટલાક પાર
સી ધરમ પાળતા સખસો મારે મને
કેટલાકો તરફથી એવું પણ જણાવવામાં
આવ્યું હતું કે તેઓ પહેલાં દુબરાઓ
હતા, પણ પાછળથી પારસી ધરમમાં વ
ટલી ગયા છે. એવી રીતે મને ધણીઓ
ના સંબંધમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું.
મારા બાપા ધરમગુરનો ધંધો કરતા
હતા. તેમણે મને જણાવ્યું હતું કે જી
વીને વટલાવવામાં આવી હતી. રસતમ
ને સદેરા કસતી પહેરીને કરતાં કરતાં
મેં મારી નજરે જોયો હતો. રસતમ
નો ભાઈ જીજી પણ જરથોસ્તી ધરમ
પાળતો હતો એ કું જાણ્યું છું.

જીજી નામ ધણી પારસીઓના છે.
પારસીઓમાં મીં જીજીજીને જીજી કરી
ને હાંક મારવામાં આવે છે. રૂપર જો
કે વડેલ હતી તે છતાં તે પારસી પો
શક પહેરતી હતી. જીવી મરો મધ તે
વેળા તેણીની મરણ કીયાનો સરલો ખ
રચ જામસજીએ પાતે આપયા હતા.
તેણીને દમને મધ જવામાં આવી હતી
તથા તેણીની મરણ કીયા આતશબેરા
મમાં કરાવવામાં આવી હતી.

પારસીઓમાં વટલાવવાનો રવાજ હ
તો તે પુરવાર કરી આપયા માર કું
ખીજ બે ત્રણ હાખલાએ આપીશ. આ
હાખલાઓ કાલામાઇના કુટુંબમાં બનયા
હતા. આ વડેલો સખસો અસલ દુબ
રા હતા. કાલામાઇના બાપનું નામ મ
ને ખબર નથી. પણ તેમજીના ઊકરા
નું નામ નાદીરશાહ હતું.

મીં લાકેનાસે અત્રે જણાવ્યું કે કા
લામાઇવાળું કુટુંબ હાલમાં પણ સુરત
પાતે રહ છે.

પંચામત તરફથી વડેલોઓને

મળેલી મહદ.

મીં લાકેનાસની તપાસમાં સાક્ષીએ
આગમાં આવતાં જણાવ્યું કે તે દુબ
રાઓના નામે કાનજી, ધનજી તથા બે
જણ હતા. વળી આ કુટુંબમાં બે વટ

લેલ ઊકરાઓ પણ હતી. તેઓના નામ
કું જાણ્યો નથી તે બધાઓ
ને મેં જોયાં હતાં. તેઓ થોડાજ વખ
ત ઉપર મરણ પામ્યા હતા. કાલામાઇ
ની પદસાની સંધીતી ખરામ મધ અપ
લી હોવાથી તે બધાઓ રખડતાં રવડ
તાં મધ ગયાં હતાં. બાપા વડેલો મર
ણ પામતાં તેઓની લાસો તે પંચામત
તરફથી કેમણે પાડવામાં આવેલે. તેઓ
ને દોખમે મહાવરામાં આવ્યા હતાં.
મરણની આમમમ સુરતની પંચામત તે
લોકોને લગાજમ આપતી હતી. આજી
મહેર એ વાત જાણ્યું હતું. મહેરજી શે
કનાના કુટુંબમાં બે સીધીઓને વટલા
વવામાં આવ્યા હતા. તેઓના અસલ
નામ પનજી, તથા બેલાલી સોઇ
હતાં.

બાદ મારે દીરીન મારે ઉઠી હતી.

તીરીન પછીની તપાસ.

ખપોરના ખાણ પછી સાક્ષીએ આ
ગમ જીવાની આપતાં જણાવ્યું કે રતી
પંચી અને બેલાઇલાઇને મેં જોયા હતા
તેઓ ધણી ધરમ હતા તેઓ એક કે
હાણેથી બીજા કેમણે બટકતાં હતાં. પા
રસીઓ તેમને પારસી તરીકે ગણતા હ
તા તેઓના પોશાક સીવાય તેઓ કાંઈ
પારસી જેવા દેખાતા ન હતા, પણ તે
ઓના વાળ ગુઝમાં ગુઝમાં રાખી સીધીના
જેવા હતા. તેઓ પણ કાળા હતા તે
ઓ પારસી ધર બીજા માંમતાં હતાં અ
ને પારસીઓ તેમને કહેતા હતા કે પા
રસીઓમાં બીજા માંમવાનો રવાજ ન
થી મારા બાપાએ મને કહ્યું હતું કે તે
બનને સીધીઓએ આમળના વખતમાં
ધણી બહારીના કામે કરયાં છે અ
ને પારસીઓનું તેઓએ રક્ષણ કર્યું
છે, તેઓ સુતમાં સારી રીતે જાણીતા
હતા તેઓને પારસી ધરમમાં વટલાવવા
માં આવ્યા હતા તે વાત બધાઓ જા
ણતા હતા તેઓને મહમબારમાં મોલા
વવામાં આવતા હતા મહમબારના જમ
ણનાં જે જરથોસ્તી નહો હોય તે જ
મહદ નહી તેઓ આતશબેરામ બાંક
ઉપર બેસતા હતા અને બીજા માંમત
હતા. તેઓ આતશબેરામમાં મજબૂત ન

ના મારી તો બધ કહે પણ સુખ
મહાવવા જતાં મેં જોયા નથી. કાળામાં
મને તમાના દુખરાઓ જોએ પારસી ધ
ક્રમમાં વટલી ગયા હતા તેઓને આત્મ
બેહેરામમાં સુખ મહાવતા મેં જોયા છે
આ સીધીઓ પણ અંદર બધવા જવા
માંગત રોય તો તેઓને કાંઈ અટકાવ
નથી. તેઓને દોખમાં નાખવામાં
આવયા હતા. ખજૂરમાં ખાનસાહેબના
કુટુંબને હું જોળાયું છું. તે કુટુંબમાં
પણ પારસી ધરમમાં વટવેલ હતા. જીવે
તે કુટુંબમાં હતો. ખાનસાહેબ તેમને
પોતાના કુટુંબમાં લાવયા હતા. બીજો
એક નવરોજી અને ત્રીજો એક જીવી
નામની ઓ હતી. જીવાજી જીવી સાથે
પરણ્યો હતો. દુકાળના વખતમાં તેમ
ને ધરના કામકાજ માટે વટલાવવામાં
આવ્યાં હતા. તે ખયાલ ગાતો હતો
અને વાહરાઓ સામે કલમોર તોરના
ખયાલ ગાવામાં ઉતરતાં વાહરાઓ તેને
તાણા મારતા કે તું તો દુખરો છે. ત્યા
રે તે કહેતા કે અને તો પારસી કામ
માં લીધેલો છે. નવરોજી રાધવાસીધરા
તુ અને બજારમાં જવાનું કામ કરતો હતો
તે પણ સુદરેહ કુમતી પડેરતો હતો
કમજરમાં ખાનસાહેબના પીતાએ એ
દુખરાઓને પપ્પા આપી લીધા હતા તે
ઓને મેં પોતે જોયલાં જીવાજી, નવરો
જી, અને જીવી ખજૂરમાંના વખત
માં મરી ગયાં હતાં. તેવજે મરણ કીયા
નો ખરચ કાપેલો, અને તેઓને દોખ
મે પોંદ્યાડ્યાં હતા. હીરજીમાં કવચજી
વાહાડ્યાએ રતનજીને રાખેલી મને યા
દ છે રતનજી હાલ જરથોસ્તી ધરમ
પાળે છે. તેથીનું પારસી નામ રામેહ
છે રતનજી પેહેલાં જરથોસ્તી હતી નહીં.
તેથી ખારવણી હતી. તેથીના હાથપગ,
પેટ, વગેરે ભાગોપર બીજામાંના ચોખા
છે. રતનજી પારસી કપડાં પહેરે છે.
હાથપર મેહોગપર તથા પગ
પર ચોખા દેખાય છે. તેથી
અસલ એક ખારવા સાથે પરણે
લી હતી. તેથીને હીરજીમાં પેટના ૩
૪ છોકરાં થયાં ત્યાં સુધી તેથી સુદરેહ
કુસતી પેહરતી હતી નહીં. ૩-૪ છોકરાં
થવા પછી તેથીએ સુદરેહ કુસતી પહે

ર્યો. મોઝેરે તેથીને સુદરેહ કુસતી
પહેરાંવ્યો. તે અસપડીયારજી અપુ ના
મના પોરખંદરનો મોઝેરે હલો. તેથી
મારા ધરમાં સુ ત્યાં એ ત્રણ વરખતી
વાતપર ઉતરી હતી, કારણકે એ છોક
રાના લગન હતા. લગનની કીયામાં તે
થીએ ભાગ લીધો હતો. લગન પુરા
થવા પછી તેથી સુતમાં આત્મમેહે
રામમાં ગઈ હતી. લગન સુરતમાં થયાં
હતાં એક છોકરી સુરતની હતી અને બીજી
રાજકોમની હતી. રતનજીને લગનમાં પા
રસીઓમાં બેગાતી હતી અને સિત બધ
ને ચાલતો હતો. હું એકલો નહીં પણ
બીજા સપલાઓ તેથી પારસી ધરમમાં
આવી હતી તે જાણુના હતા, નડીયાદ
માં ચુલ્યાધને હું જોળાયું છું, તે જ
તે સોનારજી હતી. તેથીએ સુદરેહ કસતી
પેહર્યો હતો. તે ફરામદારને ત્યાં રહે
તો હતો પણ તેની સાથે તે પરણી હ
તી કે તે તેની રાખેલી હતો તે હું જા
ણુતો નથી. સુદરેહ કસતી પડેર્યો હતો
અને તે પારસી થઈ. પારસજી મને
વર્ગી મોરાણી યમ (હસાહસ) દરમ
રાખના છોકરા હોસંગજી અને કહ્યું
હતું કે તેથી સોનારજી હતી. તેથીને
મેં પહેલાં વડાદરે જોઈ હતી અને ફરા
મદાર સાથે રહેતી હતી તે વખતે તે
થીએ સુદરેહ કસતી પડેર્યો ન હોતો.
મેં તેથીને જોઈ એવે મને હીંદુ બા
બી અને તે ઉપરથી તેના સગાંને પુછ
યું અને તેને મને કહ્યું કે તે જાત
ની સોનારજી છે. વડાદરામાં તેથીનું
નામ થું હતું તે મેં પુછ્યું નહોતું
જ્યાં મુસલમાનોને પારસી ધરમમાં વટ
લાવેલા હું જાણુ છું એમ ના
મની ઓ હિત્તાથી આતી હતી. ફ
રામજી બીખાજી રાસ તેથીને બાર્યો
હતો. એક છોકરો અને છોકરી તેથી સુ
રત આતી તયારે બારી હતી. છોકરો પાં
ચની અને છોકરો ત્રણ વરસનો હતો
આ બનાવને વીજળી બારીક વરસ થ
યાં હશે. સુરતમાં આવ્યા પછી છોકરાં
ઓને ઉઠાડે સુદરેહ કુસતી પેહેરાવ્યો
હતો. ફરામદારના બાપ બીખાજીએ સુર
તમાં સુદરેહ પેહેરાવના સામે વાંધો લી
ધો હતો, તેથી તેમને ઉઠાડે

સદરાઈ પેહેરાવવામાં આવેલા હતા. બેગમ હવાટે મધ નહોતી. ફરામજીના આપે તેમને સુગતમાં સદરાઈ પેહેરાવવા દીધી નહોતો કારણકે તેના આપ ફરામજી નહોતો પણ તે દીલ્લીના મુસલમાની ન શ્રેયના ઊકારાં હતાં તેમને આપ મરજી પામયા પછી બેગમને તેમને સુરત બાવી હતી. ફરામજીને તથાં હું કામકાજ માટે જતો હતો અને તથાં બેગમ સાથ મને વાતચીતો મધ હતી. ઊકારાંએ સદરાઈ પેહેરાવવા પછી તેમને પારસી તરીકે ગણવામાં આવતા હતાં. ફરામજીએ તે ઊકારને સદરાઈ પેહેરાવવા કહ્યું હતું પણ તેમના આપે મને તેમ કરવા ના પાડી હતી. પેહેલાં મારી મરજી સદરાઈ પેહેરાવવાની હતી. તે વખતે મેં તે કાણુને પેટના ઊકારાં હતાં તે માટે મેં પરખ કરી હતી. બીજા ધણાવવાની પણ મને એ ઊકારાંને સદરાઈ પેહેરાવવા ના પાડી હતી. ફરામજીના કુટુંબીઓ સીવાય બીજા કામએ મને કાંઈ કહ્યું નહોતું. બીજાજીએ મને સદરાઈ પેહેરાવવાની ના કહી જણાવ્યું હતું કે તે મારા દીકરાના પેટના ઊકારાં નથી પણ તે ના મરજી પછી મને તે કરજો અને તે ઉપરથી બીજાજીના મરજી પછી ઉવાડે ભેજ જમ તે ઊકારાંને સદરાઈ પેહેરાવવામાં આવેલા હતા ને ફરામજી મારેથી શુભે થયો હતો અને તેથી મેં તેને સદરાઈ પેહેરાવવા ના પાડી હતી, પણ જો તે મારી પાસે પાછો આવતો અને મને આપવા લેવાની ગોઠવણ કરતો તો અચીત સદરાઈ પેહેરાવતો. હું શા માટે સદરાઈ નહીં પેહેરાવું? મુજબમાં સદરાઈ પેહેરાવવામાં આવે છે અને બીજા બધે કેમણે પણ પેહેરાવવામાં આવે છે. છોકરીનું નામ કુંવાઈ હતું તે કુંવાઈના રાખવામાં આવ્યું હતું, અને ઊકારાનું નામ ધનજીશાહ હતું, ધનજીશાહ હતું જીવે છે. કુંવાઈના બરચમાં પરજી હતી. તે પારસી સાથ પરજી હતી. ફરામજી આગળ સરકારી નોકરીમાં હતો પણ પાછળથી જોતપોરના દીવાન થયો હતો સુરતના સપળા ભોંકા જાણે છે કે ધનજીશાહને સદરાઈ

પેહેરાવવામાં આવેલા હતા હજી તે જ ને છે.

સંસ્કૃતવાચક જે મુસલમાન હતી અને પારસી ધરમમાં આવી હતી તે તમને ખબર છે,

સાક્ષી-હું તે બીના જાણુ છે, પણ તે સાર કુંવાઈમાં છે અને તેથી તે વીશે હું બોલવા માંગતો નથી કારણ કે તેઓ મોટાં છે અને મને મરાતી પણ નાંખે.

અત્રે આ બાબત માટે મી. બ. બેન્ટન સે વધારે પુછવા માંગ્યું ન હોય.

નામદાર કોરડના સવાલના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કુંવાઈએ વટલાવામાં કાંઈ શરમ બરેલું નથી અને જરથોસ્તી ધરમનું તે ફરમાન છે.

નામદાર મી. જસ્ટીસ દાવરે અત્રે સાક્ષીને જણાવ્યું કે તેને કુંવાઈના સંબંધમાં બધું કહ્યું પડશે.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કુંવાઈના મુસલમાન હતી અને ફરામજી વડાજીના કુંવાઈમાં તે હતી તેથી ના કાવચશાહ, એરચશાહ અને અરદેશર ઊકારા હતા. ૫૦ વરસની વાત ઉપર તે ભત્રી આવી હતી. ફરામજી વડાજી સાથ કુંવાઈના પરજી હતી. આલીજાઈ નો દાખલો હું જાણુ છું. તેણી સુરતમાં હતી તથાથી હું જોળાયું. વડાજીનું કુંવાઈ પણ સુરતમાં રહેલું હતું. આલીજાઈ આમલ કુસારી હતી આલીજાઈ બુચા કુંવાઈની ઊકારી થાય છે. બુચો કાળામાઈની નોકરીમાં હતો. આલીજાઈની મા કુંવાઈ હતી પણ તેણીને સદરાઈ પહેરેલા હતા. બુચાએ પણ સદરાઈ પહેરેલો હતો આલીજાઈ હજી સુરતમાં જીવે છે. બુચો નામ પારસી છે, એક અધીયાર હતો તેનું નામ પણ બુચામાઈ હતું. બુચાના રાત્રાને દોખમાં લઈ જવામાં આવ્યું હતું બુચાને નશરવાન નામનો ઊકારો હતો તે મારા સમાતી નોકરીમાં હતો. બીજા ઊકારો નામે મનચેર હતો. નશરવાન અને મનચેર સદરાઈ પહેરેલા હતા અને પારસી શેશાહ પહેરતા હતા નશરવાનને સાંપે કરકરો હતો અને તે મરજી પામ્યો તથાઈ

તને પંચાવતને ખરચે દોખમામાં ચઢા
વવામાં આવ્યો હતો નશરવાન અને યુ
યો હીંદુઓ જેવા લામતા હતા.
માઠ વધુ તપાસ મુકતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એક સાક્ષીને ડારટની બહાર
મેકલવાનો સવાલ.

પારસીઓને ઓળખવાની
મેબેદ સાક્ષીએ આપેલી
સમજણ.

સુરતના દોખમાંઓ સંબંધી
વીગતવાર ખેલાસો.

જુદહીન સ્ત્રી પરણવાની
નામેશીના સંબંધમાં સાક્ષીએ
આપેલું મત.

આતશબહેરામમાં દાખલ
થમલી વટલેલ સ્ત્રી.

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૭ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેડ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સીરામજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાચકે મુબંઈ પારસી પં
ચાયતના મસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેડ, મી. દોગમસજી એલેજી
આલમલેલ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનમેરજી કામા

અને મી. જમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
થે મેધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
યમ દીને હાઈ કોર્ટમાં નાખદાર બહુ
મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આ. મી. જસદીસ ખીમન સનમુખ
જીભી હતી. વાડીઓ તરફથી મેશરસ
અરદેશર દોરમસજી, દીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમામથી મી. લાઉનડમ, મી.
ફ્રંડનજી સીરામજી તાલીપરખાન, મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સીધી
સીટરો મેશરસ કેમી, લીંચ અને ઓલ
નની ફરમામથી મી. ધનવેરાસીટી, મી.
રેકસ, મી. સેંગમેન અને મી. જી. બી.
કોંગા હાજર થયા હતા.

મી. સીરામજી જમનજી પંચકીની
જુબાની.

મી. સીરામજી જમનજી પંચકીએ
મી. લાઉનડસની વધુ તપાસમાં જણા
વયું કે ચોતરો યુ. છે તેના મને ખબ
ર નથી. અત્રે ચોતરાને અરથ સાક્ષીને
હીં સંબળાવતાં તેઓએ જણાવયું કે
એવો કાંઈ સુરતના દોખમાં ચોતરો
નથી. ચોતરાને અરથ પારી વગરનું
દોખમું એવો થાય છે.

મી. જસદીસ દાવર-ચોતરાઓ યુ.
દોખમાંઓની મારફત ઇજામાં આવે
છે કે ?

મી. સત્રેંગમેન- જુના દોખમાંઓ
નો ચોતરાઓ તરીકે ઉપયોગ કરવામાં
આવે છે.

સાક્ષીની ઉલટપાલટ તપાસ.

મી. સત્રેંગમેનની ઉલટપાલટ તપા
સમાં સાક્ષીએ જણાવયું કે સુરતમાં આ
ર દોખમાંઓ છે. આ સધલા દોખમાં
ઓ એકજ કમપાઉનમાં છે. આ દોખ
માંઓમાંનું એક દોખમું બહુ જુનું છે.

આ દોખમું આપવાત કરનારાઓ અ
થવા જુદહીન વટલેલો માટે વાપવામાં
આવે છે કે એવી મતલબના પુછવામાં
આવેલા ચલાલનો જવાબ આપતાં સા
ક્ષીએ જણાવયું કે તે દોખમું જમનજી
ખીતમાર હાલતમાં હોવાથી તેમાં લાલા
મેલી સહાય નહીં. જો આવી રીતે લા
સા તે દોખમુંમાં મેલવામાં આવે તો
કુતરાંઓ તે ખેતી બધા બધા એ પહુ

બનનાએમ છે સુરતમાં અમારું સાત દો
અમારો દર્તા કે નહીં તે કું જમાવી
શકતો નથી, પણ હાલનાં સુરતમાં આ
ર દોખમારો છે તે કું જાણું છું. બ
ધાં ૨૦ શીટની ઉચાઈના છે કે, નહીં
તે કું કહી શકતો નથી. બાહેંગના કોઈ
જામસી અંદરના રાહવાત જોઈ શકે ન
હીં તેટલી પુરતી ઉચાઈએ આ દોખ
માની દીવાલો છે. બધાં દોખમાંનો એ
કસરખીજ ઉચાઈના બાંધવામાં આ
વ્યાં છે.

આર દોખમારોમાંનું એક દોખમું
જુલું છે કે નહીં તે કું જાણતો નથી.
કું બધી બેળાએ દોખમા આમળ ગ
યો છું.

દોખમારોને લગતી બીજોતો.

સાક્ષીએ આમળ જાણતાં જણાવ્યું કે
આ આર દોખમારોમાંનું એક પણ દો
ખમું ખરાબ સંચાલીમાં મે જોયું નથી.
આ આરમાંના બે દોખમારો સાધારણ
પારસીઓની લાશો માટે વપરાય છે,
ત્રીજું બીજકુલ વપરાતું નથી તથા એ
શાનાં આપધા કરેલા અથવા જુરી ભ
રાયલા જામસીની લાશોને મેલવામાં આ
વે છે એ વાત ખરી નથી. આ આર
દોખમારોમાંનું એક દોખમું નાનામાઈ
મોઢીના દોખમાને નામે જોળખાય છે
તે દોખમામાં આપધાત કરનારાઓ કે
જેઓની લાશો ચીરવામાં આવે છે તે
ઓને નાંખવામાં આવે છે એ વાત ખ
રી થી.

જેઓની યુનયાદ વીશે શક હોય એવા
જામસીની લાશો મોઢીના દોખમામાં
નાંખવામાં આવે છે કે જેવી મતભનના
મીં એંગમેને કરેલા સવાલનો જવાબ
આપતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે નસેસાના
રો સાથે કું કાંઈ એક દોખમાવેર જતો
નથી. કું જ્યારે પણ પાપદસન જઈ
છું ત્યારે મરનારનાં સમાવકાલાંઓ દો
ખમાની બેઠકો દુર તકાવતે ઉભા રહી
જાય છે તેટલજ દુર કું પણ ઉભો રહું
છું. નસેસાનારો લાશને કયા દોખમામાં
નાખે છે તે અમા અમારી ઉભા રહવા
ની જમયાંથી જોઈ શકાયે છીએ. સુર
તમાં કોઈ જામસી આપધાત કરેલો હોય

એવા જામસીની પાપદસતે કું બધી મે
ળાએ મયો છું. એવા જામસીની લાશ
ઉપર જુરી પણ બગાડ હતી. જુરી ભ
રાયની તથા ચીરવામાં આવેલી બધી
લાશોને દોખમે ચઢાવતાના બધા જામ
સીઓ મારા હમાનમાં છે.

દોખમારોના નામો.

આ દોખમારોમાંનું એક દોખમું
નારઢીના દોખમાને નામે જોળખાય છે
જ્યારે એક બીજું દોખમું અનજુમનના
દોખમાને નામે જોળખાય છે. ત્રીજું
દોખમું મંચેજી શેઠનાના દોખમાને ના
મે જોળખાય છે જ્યારે છેલ્લાં ચોથાં
દોખમાને કાંઈ નામ આપવામાં આવ્યું
છે કે નહીં તે કું જાણતો નથી. આપ
ધાત કરેલાઓની લાશોને અનજુમનના
તેમજ મંચેજી શેઠનાના દોખમારોમાં
નાંખવામાં આવી હતી તે વાત કું જા
ણું છું.

આને કું તમેને એક દાખલો આ
પીશ અને તે એ છે કે પેસતનજી જમ
નશાહ પરવારના એક છેલ્લાએ નહીમાં
નખાવી દધને આપધાત કરેલો હતો અ
ને તેની લાશને મનચેરજી શેઠનાના દો
ખમામાં નાંખવામાં આવી હતી. તેની
લાશને ચીરીને તપાસવામાં આવી હતી.

જુદા જુદા દોખમારો કું તેઓના
નામથી જોળખી શકતો નથી. તેથી
અંજુમનનું દોખમું ક્યું, મોઢીનું દો
ખમું ક્યું અથવા શેઠનાનું દોખમું ક
યું તે કું જણાવી શકતો નથી. જેવી
બધી લાશોની પાપદસતે કું મયો છું
કે જેઓની યુનયાદ વીશે શક હોય.
આવી લાશોને મોઢીના દોખમામાં નાં
ખવામાં આવી હતી નહીં એવું કું કાં
ઈ પણ ચોક્કસપણે કહી શકતો નથી.
મોઢીનું દોખમું ક્યું તે પણ કું જા
ણતો નથી.

એક સાક્ષીને કોરટની બહાર

ચોકલવાનો સવાલ.

મીં લાઉનસે ને જણાવ્યું કે એક
સાક્ષી કોરટમાં બેસીને જમાનીના સખે
ધમાં મીં એંગમેને સાથ મસબહત ચ
લાવ છે તે ઉપર કું મારા વીદવાન મીજ
નું ધવાન જેવવા મીજુ છું. કાંઈ કહી

પણુ જે મહસબે આખો દીવસ કોરટમાં હાજર રહી ધારાના હિમાની સાથે જુ બાનીના સંબંધમાં મસલહત ચલાવ્યા કીધી હતી. હું અત્રે જણાવવાની જરૂર જોઉં છું કે મારા વીત્તવાન માત્રજ સાક્ષી એને બહાર કઢાવવાનો હોકમ મેળવ્યો છે.

મીં જલ્દીસ દારે જણાવ્યું કે મીં જોંગમેન સાથે મસલહત ચલાવવા સાર આ મહસબની ખાસ જરૂર છે.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે ત્યારે તેના સંબંધમાં મને શંકાપણ ખાસ વાંધે નથી પણુ મીં જોંગમેન તે માટે મારી પહેલાં બહાલી મેળવવી જોઈતી હતી.

મીં જોંગમેને જણાવ્યું કે જો મીં લાઉનડસે સાક્ષીને બહાર મોકલવાની હોજ લેતા હોય તો પછી તેવજુને બહાર જવાની ફરમાશ કરવાની ફરજ પડશે. પણુ જેવલ જીવનજી મોઢી શંકા સુરતના વતની નથી અને તેથી મને ધનસત્રકંટ કરવા સાર એવજુની હાજરીની ધણી જરૂર છે.

મીં લાઉનડસે એ ઉપરથી પોતાનો વંધિા ખેંચી લીધો હતો.

પારસી ધરમમાં વટલેલાં દુખરાઓ.

પારસી ધરમમાં વટલેલી દુખરીઓનાં મેં મઠ કાલે કાખલાઓ આપ્યા હતા, પારસીઓએ દુખરીઓ રાખેલી તરીકે રાખવાના કાખલાઓ ધણા સાધારણ છે. આવી રીતે રાખવાનું કામ આખરદાર ગણાય કે નહીં તે રાખનાર પોતે જાણે. એવી રીતે એક બી રાખવામાં જેરઆપસમાન થું છે તે હું જોઈ શકતો નથી. એમ તો ધણા જણાઓ રાખે છે. એક મોમેદના એક છાકરાએ એક દુખરી રાખવાનો કાખલો મેં મઠ કાલે આપ્યો હતો. મોમેદે દુખરી રાખવાના કાખલાઓ હું જાણતો નથી. એવી રીતે રાખવામાં આવેલી જુ ફીન બીઓને સુઝેદકસતી પહેરાવવામાં આવે છે. તેને પટના છાકરાઓને જરૂર થાયતી ધરમમાં ઉછેરવામાં આવે છે. તમારે તેઓને સુઝેદક કસતી પહેરાવવામાં આવે છે.

કુંવરમાઈ વટલવા અગાઉ મુસબમાન ધરમ પાળનરી હતી, જેને પરમી ધરમમાં લેવના કાખલો એ મઠ કાલે આપ્યો હતો. આવી રીતની જુબાની મેં ધણી નમરજીથી આપી હતી કારણ કે એક કુટુંબને ધણી નામોશી લગાડનારી બીના હતી.

મીં લાઉનડસેનો નહીં સર્વીકારા થયો વધો.

મીં જોંગમેન-કુંવરમાઈને લગ્નની વાતો પ્રગટ થવા નહીં પામે એવી વડીલ કુટુંબની ઇચ્છા હતી એવું હું તમે ધારો છો ?

આ સવાલ પુછવા દેવા સામે મીં લાઉનડસે વધો ઉદાર્યો હતો પણુ કોરટે તે વંધિા નહીં સર્વીકારતાં આ સવાલ પાછો પુછવામાં આવ્યો હતો.

સાક્ષીએ આ સવાલનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે હા, હું તેમ ધારું છું. ભાવનગરી કુટુંબ સંબંધી ખુલાસો.

સાક્ષીએ આગળ ચારતાં જણાવ્યું કે હું ભાવનગરીના કુટુંબમાં જન્મઆવ કરતો હતો. હું જણવાગણ્યા જતો હતો, જ્યારે હું શરૂઆતમાં આ કુટુંબમાં જણાતામણ્યા જતો હતો ત્યારે મારી ઉંમર ૧૫ થી ૧૭ વરસ જેટલી હતી. જે વખતે હું ભાવનગરી કુટુંબમાં જવા માગતો ત્યારે જીવલી, રૂપતમ, રૂપજ વગેરે એજ કુટુંબમાં એજ ધરમાં રહેતાં હતાં. જે વખતે મેં તે કુટુંબમાં જવાની શરૂઆત કરી હતી ત્યારે જીજાની ઉંમર ૧૯ વરસ કરતાં વધુ હતી.

સાક્ષીએ જીવીની ઉંમર લગભગ ચોક્કસપણે જણાવવાની કોરટ તરફથી ફરમાશ કરવામાં આવતાં તેવજુ જણાવ્યું કે તે આશરે ૩૦ વરસની વયની હતી. રૂપતમ માડી હંફવાના ધણી કરતો હતો અને તેની ઉંમર આશરે ૩૦ વરસની હતી. રૂપજ એક યુગી બી હતી. તેથી રૂપતમ અને જીજા કરતાં વધુ ઉંમરની હતી કે નહીં તેની મને કાલમાં યાદ નથી. આ બેમાંથી મોટું કાણુ હું તે હું જણાવી શકતો નથી. હું જે જાણુ છું તે એજ છે કે બંને બીઓ

ધણી બહી તથા ઠીંગણી હતી. આ સ
ધણી ધણી જાંબા વરસે અગાઉ બનેલી
વાત હું અને યાદ રાખી શકતો નથી.
જ્યારથી હું તેઓને જોળખવા લાગ
શો ત્યારથી તેઓ પારસીના પોશાક
પહેરતાં હતાં.

એ ચાર જણાઓ જીવી, જીણા, રૂપ
પ અને રસતમ એક એક સાથે થું
સમાપ્ત થયે છે, એવા સવાલનો જવા
બ આપતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે રસત
મ અને જીણા બંને બાઇઓ થતાં હતાં.
જીવી રસતમની અથવા જીણાની કોઇ સ
મી થતી કે નહીં તેની મને ખબર ન
થી. રૂપ પછુ આ ચાર જણાઓ સાથે
થું સમાપ્ત થયેલી હતી તે હું જાણ
તો નથી જીણા, જીવી, રસતમ અને રૂ
પ પછને મારા વખાની પછુ અગાઉ
સરે કસતી પહેરાવી હતી એવી જે વી
મત મેં મધ કહે જણાવી હતી તે ખ
રી ખીના છે. હું તેઓનાં ધરમાં જાવ
આવ કરવા લાગ્યો તેના અગાઉ તેઓ
ને સરે કસતી પહેરાવામાં આવ્યા હ
તા. આ ચારે જણાઓનો બાપ કોણ હ
તો તેનો મને કાંઈપણ ખ્યાલ નથી.
પારસી કુટુંબમાં વટલેલાં દુબરાંઓ.

સુરતમાં પારસીઓ ફરારીયાને રાખે
છે એ ધણી સાધારણ વાત છે. અગાઉ
આ વાત ધણી સાધારણ હતી પણ હા
લમાં આવ્યા દોષભાઓ ધણી છુટછાટથી
શામ છે. જ્યારે હું એક નાના છોકરો
હતો ત્યારે આવી જુદીન આંખોને રા
ખવાના દોષભાઓ ધણી સાધારણ હ
તા. જીવંતને ભાવનગરા કુટુંબમાં રાષ્ટ્ર
એ રાખી હોય એ બની શકે એવું ન
થી અને એ જાત હું જાણતો પણ ન
થી, જીણા, રસતમ અને રૂપના બાપ
પારસી હોય એ બનવાનું નથી કાર
ણકે તેઓ તો બુન માટે ફરારાજ હ
તા એમ મને મારા બાપાએ વાત કરી
હતી અને હું ખાતરીથી માનું છું કે
તેઓના બાપ પારસી હતા નહીં. તેઓ
ને સરે કસતી પહેરાવવામાં આવી હ
તી. મારા બાપાએ કાંઈ તેઓની નાજ
વ કીધી હતી નહીં. આ દુબરાં છોકરાં
ઓનો બાપ પારસી હોવાનું નહીં. દુબરાં

છોકરાંઓનો બાપ પારસી હોવાનું કેમ
શકે? તેઓ ચહેરામાં કાળા તથા ધણી
બદસુરત હતાં, તથા તેઓના ચહેરા ઉપ
રથી તેઓ પારસી હોય એમ લાગતું
હતું નહીં.

દોષભાઓના નામ સંબંધી
ગુચવાડો.

હું રસતમ અને જીણાની પાવદસતે
મળે હતો પણ બીજા બેની પાવદસતે
હું મળે હતો કે નહીં તેની મને યાદ
નથી. જીણા પહેલાં મરી ગયો હતો.
જીણા અને રસતમને કયા દોષભામાં
નાખવામાં આવ્યા હતા તે હું જણાવી
શકતો નથી કારણ કે દોષભાઓ ઉપર
કાંઈ નામની તખતીઓ મારેલી નથી કે
જેથી હું જણાવી શકું કે તેઓને કયા
દોષભામાં નાખવામાં આવ્યા હતા. પ
છુ હવે મને યાદ આવે છે કે અભજવ
તેઓને અનજીમનના જ દોષભામાં ના
ખવામાં આવ્યાં હતાં.

અત્રે આવી ઉઠડાસુઠરી વીમતો જ
ણાવા માટે નામદાર જડજ મીં દાવરે
સાક્ષીને ઠપકો આપતાં તેવણને બરાબર
વીચાર કરીને જવાબો આપવાની ફરમાશ
કરી હતી.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે
આ દોષભાઓના નામો હું જાણું છું
પણ કયાં દોષભાને કયું નામ આપવા
માં આવ્યું છે તે હું જણાવી શકતો ન
થી. તેઓને અનજીમનના દોષભામાં
લઈ જવામાં આવ્યા હતાં તે હું એટલા
ઉપરથી જણાવું છું કે સપજાં રવાનાને
ત્યાં લઈ જવામાં આવે છે.

મીં જસટીસ દાવર-જીણા અને રસ
તમના રવાનાને પંચાયતના દોષભામાં
લઈ જવામાં આવ્યા હતાં એ વાત ખ
રી છે કે?

સાક્ષી-હા.

મીં જસટીસ દાવર-અનજીમન
નું દોષભયું કયું અને બીજું કા
ઈ દોષભયું કયું તે તમો જોળખી શ
કો છો કે?

સાક્ષી-નહી, હું તેમ જોળખી શક
તો નથી.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે

જુદાં જુદાં દોષમાઓને હું ઓળખી શકતો નથી. જીજ્ઞાસુ અને રૂઝતમની પાયા હસતે જેઓ મર્યાદા તેઓ જ્યાં શોધ્યા હતા તેની બગાડ સામેના દોષમાંમાં ગઢાવવામાં આવ્યાં હતાં પણ આ દોષમાં કયું છે તે હું જાણતો નથી. જાં પાંચસ દબીર છે તેની નામે આ રાખ્યાં છે દોષમાં છે અને આ કાના માન્ય છે જાણ્યો છે. આ બધે નામે દોષમાં આપ્યાં છે એમાં તેના બંને અહો વેરાં આપ્યાં હાં.

કાળામાષના કુટુંબમાં વટલેલાં વુદ્ધીનો.

કાળામાષના કુટુંબમાં ધનજી, કાનજી તથા બેજન નમના ગુદીન મ દો હતા પણ વુદ્ધીન એરતોના નામે અને બગાડ નથી. નાદરશાહ કાળામાષ હજી જીવે છે તે હાલમાં કાંઈ પાસ-દાર નથી. તે ધણી મીઠા હાલમાં છે, પણ તે જમીન ધરાવે છે. સુતમાં તે જે વેર ધરાવે છે તે કાંઈ પણ સસ નથી. નાદરશાહ મરીબ છે એણે હું ઉપરથી જણાવું છું કે તેની માનીક આક રા. ૫૦ થ રૂ. ૧૦૦ જેટલી છે. હું તેના કુટુંબમાં અધ્યયનું કામ કરતો નથી. કાળામાષના કુટુંબમાં અવારનવાર જતો હતો અને નાદરશાહના વખતમાં ધણી છુટા હું જાણવા કરતો હતો. હું દર મહીને અથવા બે મહીનાને અંતર એક વખતે જતો હતો. જ્યારે હું ૨૫ થી ૩૦ વર્સની ઉમરનો હતો ત્યારથી આ કુટુંબની મુલાકાત લેવાની મેં શરૂ કરી હતી. જ્યારે મેં કાળામાષના ઘરમાં જવ આવ કરવાની શરૂઆત કરી ત્યારે તેવ જુના કુટુંબમાં એક બે દુબરાઓ હતા. હું જ્યારે ત્યાં આગળવ કરતો હતો ત્યારે હું ત્યાં એક યુવાને જોતો હતો જે વખતે હું કાળામાષના કુટુંબમાં જવાની શરૂઆત કરતો હતો તે બળ કાનજી, મનજી તથા બેજનજી તે કુટુંબમાં ફરતા હતા. જો બેળા હું આ કુટુંબમાં જવા આવતા બાગચા ત્યારે મનજી, મનજી તથા બેજનજી મોટી ઉમર પુરના સખસા જેના બાગમાં હતા અને

તેઓની ઉમર ૩૦ થી ૪૦ ની વચ્ચેની હતી. તેઓ સુરેહસની પહેરતા હતા પણ ખીજ પાંસી વિવા પોશાક પહેરતા હતા નહીં દુબીઓ પાંસી સીઓ જે પોશાક પહેરતા હતા. હુંની માની વિમર દુબરા લોકાવાના જેટલી જ હતી. દુકળાંએ પાંચથી નેમને કોમાં આપ્યાં હતા પણ તેઓ રીજાનાં આપ્યાં હતા કેમ તે હું કહી શકતો નથી, તેથી તેઓ આ પાંસીઓ લાવક નહીં તે હું જણાવી શકતો નથી. તેઓ ધણી બદલુત હતા અને તેઓના અહોર પારમાં જેના બીજકુત માલમ પાંચ હતા નહીં. કાનજી, ધણી તથા બેજન દાકુસા તથા રોપી પહેરતા હતા. તેના કુલકાપાત્રી તથા બધા પહેતાં મેં કહી જનાં નથી. જુઝના કોઈનું નામ આગામાષ હતું. કાળામાષને તથાના દુબરો જ્યારે મરણ પામ્યાં ત્યારે નજા પાસને હું મર્યાદા કરતો નહીં. હું તમાને આજખ તો વધો તે આગર તેઓ મધના આખ સહેર કુવત પહેરતા હતા. તથા જાણે તો ધરમ પાળતા હતા.

શેઠનાના કુટુંબમાં વટલેલાં સીધીઓ.

મચેરજી શેઠનાના બાપનું નામ ખર શેઠજી છે કે નહીં તે હું જાણતો નથી. આજ મચેરજી શેઠનાએ સુરતનું એક દોષમાં બંધાવડું બે. તેવજે બે સીધી જોતે જરથોસ્ત ધરમમાં વટલાવવા હતા. મચેરજી શેઠનાને મરણ પામવાને ૧૨૦ વરસ થયા આજ્યાં છે એવી કાર જે જણાવેલી વીમતના સંબંધમાં સહી એ જણાવડું કે તેવજી ક્યારે જીવેરી મર્યાદા તે હું જાણતો નથી. મારા જનમની ધણી હાંઓ વખત આગમજી તેવજી મરણ પામવા હતા. મજકુર સીધીઓ ને મેં નાજીવીમાં જોયા હતા. જે બેળાએ મેં તેઓને જોયા હતા તે બેળાએ તેઓ ધણી યુદ્ધ થઈ મર્યાદા માજીવીમાં સુરતને એક મોહલો છે. જે બેળા મેં સીધીઓને જોયા તે બેળા મારી ઉમર આજ ૧૫ થી ૧૭ વરસની હતી. વળી એજ વખતે તે

ઓ મરણ પામ્યા હતા. મેં ફક્ત તે જોને માછલીપીઠમાં જોયા હતા. બીજે કોઈપણ ઠેકણે તે જોને જોયા નથી. આ સીધી જોને મેં મંચેજી શેઠ નામે ઘેરે જોયેલા હતા નહીં. માછલી પીઠમાં મારા ઘેર નજદીક એક ચક્રો છે અને ત્યાં મેં આ જ સીધી જોને જોયા હતા. લોકો જ્યાં ખેસે છે તેને ચક્રો કહેવામાં આવે છે. હું સીધી જોની પાવલસતે ગયો હતા નહીં.

માછલીપીઠમાં ધરમજી મકાન.

માછલીપીઠમાં આગલા વખતમાં એક અગીયાની હતી પણ આતલ્યમેદર મ જેવું ટાંપ હતું નહીં. એક અગયાતો હાલમાં ત્યાં છે અને તે વાડયા ફર્યાદી અગયારોને નામે ઓળખાય છે. આપણી અગયારી જી ગઇ નહતી અને તે હાલ અગયારીને નામે ઓળખાતી હતી. હું જે અગયારીની વીગત જણાવું છું તે માછલા પીઠમાં નહીં પણ માછલીપીઠના પછવરે આવેલા છે.

ખાનસાહેબના કુટુંબે વટલાવેલ.

જુહાપો.

અશરમાઈ ખાનસાહેબના કુટુંબમાં જીવજી, નવરેજી અને જીવી નામના ત્રણ જુહાપો વસતાં હતાં. અને અશરમાઈના કું પંચડા હોતો નહીં. હું અશરમાઈના ધરમાં કોઈ કોઈ વેળાએ મુલાકાતે જતો હોતો. આ વેળા મારી ઉમર આશરે ૨૫ વરસની હતી. હું જ્યારે મુલાકાત લેતો હોતો તે વેળા કુટુંબમાં ફક્ત નવરેજી રહતો હોતો જ્યારે જીવજી અને જીવી અખાતમાં રહેતાં હતાં પણ અવારનવાર ખાનસાહેબને ધરે આવ્યાં જતાં હતાં. જે વખતે હું ખાનસાહેબના કુટુંબમાં શરૂઆતમાં જવા લાગ્યો ત્યારે નવરેજીની ઉમર આશરે ૨૦ વરસી હતી, અને જીવજીની આશરે ૬૦ જેટલી હતી. જીવજી કેટલાં વરસની ઉમરમાં હતી તેના અંગ્રેજો હું જણાવી શકતો નથી. પણ હું ધાર છું કે તે આશરે ૨૫ વરસના ઉમરની હશે. તે વેળા તેઓ સખાઓ પારસી પોશાક પહેરતાં હતાં.

તેઓ સખાઓ સુદેહ અને કસતી પહેરતા હતા. જીવજી જીવજી દારાશાહ કીની યોગાવચમાં આવતો હતો નહીં. તેઓનાં બાપ કાણુ હતા તે હું જણતો નથી. તેઓનાં બાપ પાછી હોય કે નહીં તે હું જણાવી શકતો નથી તેઓનાં ચહેરો પારસી જેવા હતા નહીં.

મીં જસરીસ દાવર-તમે પારસી જેવો ચહેરો જણાવો છો તે શું?

સાક્ષી-પારસી ચહેરાઓ ઉપર તેજ અને રંગી હમેશાં પ્રગટી નીકળે છે.

આતલ્યમેદરામમાં જુહાપોનો.

દાખલ થવાનો એકરાર.

સાક્ષી-આગળ ચાનતાં જણાવ્યું કે હું એની પાવલસતે ગયો હતા નહીં. હોરખાઈ કાસજી વહાલ્યાએ રતનખાનને રાખતાં હતી. તેઓના લગન થયાં હતાં નહીં. રતનખાનના છોકરાઓના લગન થયાં પછી તેવજી આગળ પહેરામણ ગયાં હતાં. તેના સખાઓ છે કે તેવજી પતાના છોકરાઓને પહેરામણ ગયાં હતાં. રતનખાન આતલ્યમેદરામના મકાનની અંદર ગયા હતા. તેવજી પાંચ દેનારને પછલા આપ્યા હતા તથા મેંમેદાને આશાદાદ આપી હતી.

એક બીજાં જુહાપોન લગન.

શુભખાઈ નામની રંગારજીના ફરામદાર સાથે લગન થયાં હતાં કે નહીં તે હું જણતો નથી. બોદરા અને નાયાદાં મેં તેઓને પહેલવહેલી જોષ્ટ હતી અને તે વેળા તેણી પારસી પોશાકમાં હતી. તેણીએ દીલમાં સાડી પહેરાં હતી અને તેથી અંદર સદેહકસતી હશે એમ હું માનું છું. મેં પોતે તેણીને બોદરામાં સદેહ કસતી પહેરતાં કહી જોષ્ટ હતો નહીં પણ ફરામજીના બાઈના છોકરાએ મને જણાવ્યાં હતાં કે તેણી ધરમાં સદેહ કસતી પહેરી હતી.

નામદાર જડજના પુજારી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે સાડી સાથે મેં સદેહકસતી પહેરી જોષ્ટ હતો. આ આનાડી લપર હદેહકસતી મેં નડ્યાના જોષ્ટ હતો. પારસી માંમેદાને જુહાપોનીઓ

રાખવી એમજે નહીં પણ આ રેવાળ
ધણી સધારણ છે. એક મોવેલે જો
હીન જીને રાખે તો તે સંબંધમાં ટી
કા થવા પામે.

બાદ કાર્ટ ટીશીન માટે લઠી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

સાક્ષીએ બપોર પછી મીંડે જોગમેન
ની ઉઘટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે કા
ળાભાષને તયાંના દુબરાને શેઠેનશાહી તે
મજા કદમી આતશખેદરામમાં મેં જોયો
હતો. ધનજી, કાનજી અને જેજનને જો
ટલા ઉપર ખેસી બીજા માંગતા મેં જોયો
છે. જોડલો એટલે આતશખેદરામની
અંદર દાખલ થવાનો. જોડલો. કાળા
ભાષના ધરતી દુબરીજોને કુઝાર બધને
આતશખેદરામમાં જતા મેં જોયા છે.
તેને કંઈ વરસ થયાં હશે. હું પણ તે
વખતે આશીદાદ લેવા તે વખતે આત
શખેદરામમાં હતો. બહુતાર તે દુબરી
જોને આતશખેદરામમાં મેં જોયું છે.
બંને આતશખેદરામમાં મેં તેમને જોયું
છે. ફરામજીએ મારી સાથ નાણાં સં
બંધી જોડવણ કરી હોત તો હું
તેના હોઠરાને સદરો પહેરાવતો.

સં-ત્યારે તેમને કોઈ બંગીને સદ
રા પહેરાવવા કહે તો તમે તે કરો કે ?

સાક્ષી-વહી બંગીને કોઈ સદરા પહે
રાવવું હશે ? (હસાડસ).

કાર્ટે સાક્ષીને સવાલનો જવાબ આ
પવા ફરમાવડું હતું અને સાક્ષીએ તે
ઉપરથી જણાવ્યું કે મને કહેવામાં આ
વે તો પણ હું બંગીને સદરા પહેરાવું
નહીં.

મીંડે જોગમેન-કોઈ ટેક આવીને કહે
કે મને ધરમમાં લો તો તમે લેશો કે ?

સાક્ષી-નહીં.

મીંડે જોગમેન-પણ તમે કહો
છો કે જરથોસતી ધરમમાં પરકામના
જોને લેવા જોમાં પુન છે.

સાક્ષી-હા, પણ તવાજોને ધરમમાં
લેવું જો શોભાભરેલું નથી.

મીંડે જોગમેન-હવે જો આજે તમા
રી પાસે એકસી દુબરા આવે ને કહે
કે મને ધરમમાં લો. અને તમારી સાથ
જે પાસા આપવાની જોડવણ કરે તો

તમે તેને તમારા ધરમમાં લો કે ?

સાક્ષી-તેમની પોતાની અરજ ઉપર
થી હું લઉં નહીં.

મીંડે જોગમેન-ત્યારે તમને કોઈ પા
રસી અરજ કરે તો તમે તેને તમારા
ધરમમાં લો ?

સાક્ષી-હા.

જુદહીનેને ધરમમાં લેવાની

હીમાયત.

સાક્ષીએ આગળ આજ્ઞતાં જણાવ્યું
કોઈ પારસી આવીને મને કહે કે આ
દુબરાને પારસી ધરમમાં લો કાર
ણકે મારા ધરમાં તે મને કામ
લાગશે તો હું તેમને ધરમમાં લઉં; પ
ણ ટેકા, મદાર અને કદાર માટે મને ક
હેવામાં આવે તો હું તેમને લેવાની ના
પાડું. એક પારસી મને કહે કે તે તેને
પોતાના ધરમમાં રાખશે અને બરાબર
રીતે જરથોસતી મહજબ તે દુબરાને શી
ખવશે અને જો તે મને દરસત બાને લો
હું તેવાને ધરમમાં લઉં.

સં-પણ એક પારસી આવીને કહે
અને દુબરાં આવીને વટલાવવા કહે તે
વખતે તમે ફરક શું માટે રાખો છો ?

સાક્ષી-કારણકે પારસી તેને પોતા
ના ધરમાં રાખી મહજબ શીખવવા મ
ને કહે છે.

મીંડે જોગમેન-એક પારસી આવીને
કહે કે આ ટેકા કે જમીયાને ધરમમાં
લો અને તે કામ લાગશે તો તમે તેને
ધરમમાં લો કે ?

સાક્ષી-નહીં.

સં-શા માટે નહીં ?

સાક્ષી-શું ટેકાને, બંગીને ધરમમાં
લેવાના છે ?

મીંડે જોગમેન-પણ તમે કહો
છો કે તમારા ધરમમાં પરકામનાને લેવા
ને ફરમાવેલું છે ત્યારે શા માટે ટેકાને
લેવામાં નહીં આવે ?

સાક્ષી-શું ટેકાને લેવાનું ફરમાવવામાં
આવ્યું છે ?

મીંડે જોગમેન-હવે શું ધરમ
માં ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે ટેકા ન
ને બંગીને નહીં લેવા ?

સાક્ષી-કહે લેવાય નહીં. તેજા નીચ

ભાત છે.

મીં જસડીસ દાવર-હોઝો કરતાં ફુમરા ઉંચી વરખ છે ?

સક્ષી-હા, કાંચુકે તેઓ ખીજાં ઝોને ત્યાં કામ કરે છે. હીંદુઓને ત્યાં તેઓ કામ કરે છે.

મીં જસડીસ દાવર-હું તમને કહું કે મારાં લોહાવાલાને તમે ધરમમાં લો તો શું તમે તેને ધરમમાં લેશો ?

મીં જસડીસ દાવર-હું કહું કે તે કાળી છે તો તમે તેને લો કે ?

સક્ષી-જો આપ નામદાર મને કહો કે તમે તેને ધરમાં લાખશો અને તેને ધરમનું શીખવશો તો હું તેને ધરમમાં લઉંશ.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ફામજીના સંબંધમાં એટલેજ મને અટકાવ હતો કે તેના બાપે સદરો પહેરાવવા મને ના પાડી હતી. મારા જેવા ખીજાએ પણ જુદીદીને સદરો પહેરાવનાર હોશે. તેણે હામ તેના નામ કું જાણ્યો નથી. ફરામજી પેતાના હો કરાને ઉઠાડે આ માટે સદરો પહેરાવવા મયા તેનું કારણ કું કહી શકતો નથી. સદરોહસતી પહેરાવશે ત્યારે કું ઉઠવા કે મરો નહોતો. તેમને કયા મામેડે સદરો પહેરાવશે હોતો તેના મને ખબર નથી. ઉઠવાડે કયે ઠેકાણે સદરો પહેરાવવામાં આવશે હોતો તેના મને ખબર નથી. ઉઠવાડે સદરોહસતી પહેરાવી આવવા પછી મને ફરામજી સાથે વાતચીત થઈ નહોતી. ફરામજીના પંચકીએ મને કહ્યું હતું કે ઉઠવાડે સદરો પહેરાવવામાં આવશે હોતો. ફરામજીએ સદરો પહેરાવવા માટે મોમેન શું કહ્યું હશે તે કું કહી શકતો નથી. મેમમની હોઝરીનાં ભમન નવજોત પછી પાંચ છ વરસે થયાં હતાં. મેમમ સુરતમાં મરણ પામી નહોતી. ભમન થયા તેની અને નવજોત થઈ તેની વચે હોઝરીને મેં જોઈ હતી. મેમમનો હોઝરો ધનજીજીદ લમણા સુરતમાં નાનપુરામાં છે. ધનજીજીદને મેં બધે ઠેકાણે જોયો છે અને લમનમાં પણ મેં તેને જોયો છે. તે અગીયારી અને આવજમેહરામમાં આવે છે. બે મ

હીના ઉપર કાપીસખાઈના આઠરીયાનમાં મેં તેને જોયો હતો. ગઢબારમાં, લમનમાં, જલનમાં અને અતજમેહરામ અને આઠરીયાનમાં મેં તેને બધી વખતે જોયો હતો. છેલ્લી કદમના આવજમેહેરામની સાલમરેક વખતે આવજમેહેરામમાં મેં તેને જોયો હતો. યુવા, આ લીજાઈ અને તેની માને કું પ્રથમ જોળખવા લાગ્યા તે આમજીજી તેમને સદરોહસતી પહેરાવેલાં હતાં. નસરવાન અને મનચેરને પણ આમજીજી સદરોહસતી પહેરાવવામાં આવશે હોતો. નસરવાનની પાયદસત મારા ધર આમજીજી મજ હતી. કયા દોખમાં તેઓને ચઢાવામાં આવ્યા હતા તે કું જાણ્યો નથી. ફરામજી સોરામજી અધીન કું ઝોળણું કું. ખામજીજી તેણે રાખી છે.

સક્ષી-મેં સાંજળણું છે કે મોચજીને રાખી છે.

સુરતના પારસી પંચાયતના મેનેજર.

સક્ષીએ જણાવ્યું કે આં બાં બરજોરજી નસરવજી વડીલને કું ઝોળણું કું. તેવજી પારસી પંચાયતના ફડા સુરતના મેનેજર છે. પંચાયતના જડા તો મીં મોડા છે અને પંચાયત તેમને ત્યાં કરાવ છે. ફરામજી અધીના કાકાનો હોઝરો મારી પાસે આવ્યો હતો અને તેને ખાનખડાદુર પાસે મને લઈ જવા કહ્યું હતું અને દાઢામાઈ પોસ્ટવાલા સાથે કું ત્યાં મરો હતો. દાઢામાઈએ ખાનસાહબને મોચજીની બાજુ દોખમે ચઢાવવા જણાવ્યું હતું.

મીં કાઉનડસે આ જુવાની સામે વાંધા લીધા હોતો અને જણાવ્યું હતું કે જો ખાનખડાદુરને સક્ષી તરીકે બોલાવવામાં આવે તો તે સામ અને વારા નથી.

મોચજી પોતે પહેરેલો સદરો.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ખાનખડાદુરે રમ આપી નહોતી. મોચજીને સદરો કાંઈ મામેડે પહેરાવશે નહોતો પણ તેણીએ પોતેજ પહેરેલો હતો. ખીજી કાંઈ બાઈએ તેની રીતે સદરો પહેરેલો કું જાણ્યો નથી. જ્યારે દાઢામાઈ સાથે કું ખાનખડાદુરને ત્યાં

મથો હતો તયારે આ રીતે મોમણે સ
દરો પહેરેલો હતો. એમ કું જાણ્યો ન
હોતો. તે વાતની ખચર મને તે પછી
પડી હતી.

સાક્ષીની ફરી તપાસ.

સાક્ષી ન જણાવ્યું કે ખાનગીદાર
હયત છે અને સુરતમાં વકીલોના ઘં
ધા કરે છે. પ્રીવ-દીઓએ દોષમાનો
લામ કોણને આપ્યો. તે માટે જે ફરાવ
કર્યો હતો તે મને યાદ છે. તે દરમિયાન
સુરતમાં પણ આવ્યો હતો. મોમણ સં
બંધમાં કું ખાનગીદાર પાસે ગયો હતો.
તે આ ફરાવની આમમજ હતો કે તેની
પાછળ હતો તેની મને યાદ નથી. મોમણ
સંબંધમાં કું ખાનગીદાર પાસે ગયા
હતો તેને આરપાય વરસ થયાં છે એ
મમ સાથે ફરામજ ન નપુરામાં ધસા વર
સ રહેલો હતો, એમના પેટનું ફરામ
જને કાંઈ કોઈકે થયું ન હોતું. એમ
ના કુવરખાઈ આ ધનજીશાહ શીવાય
ખીજા છોકરાં નહોતાં ફરામજના પંથ
કી પાનથુજીએ ઉદગાડે સદરા પેહેરાયો
હતો એમ મને કહ્યું હતું. પાનથુજી
ધારસયાન મરજી પાનયા છે. સુરત કર
તાં ઉદગાડા ધરમજીયા કરે. માટે વ
ધારે પાનથ સથળ ગણાય છે, કરજી
કે આતશખેદરામનું તે સસત મચક
છે. ટેક કે બંગી સાથે ધરમાં રહેતા હો
ય એવો કાંઈપણ પાસી મારી જાણ
માં નથી. પરીત્રાઈ અને ચોખાવના સં
બંધમાં આમરો ધરમમાં ખાસ ફરામ ન
છે. બંગીના ધરમાં રહેતાથી ધરમા આ
ફરામનો મમ થાય છે. જે એમ મો
વેદ બંગીને અડકે તો તેના કપડાં કહ
કાવી નાખા તેને 'નાહન' નરરાવી પાક
કરવા જોઈએ જે એક મોવેદ દુબરાને
અડકે તો નાહન લેવાની જરૂર પડતી ન
થી. એક ધરમચુસત બેડદીન બંગીને
અડકે તો તેને પણ કપડાં કહાકી નાહી
ધાઈ નાહાતું નાહતું જોઈએ જે તે ધાર
મીક માથુસ હોય તો તેણે તેમ કરવું જ
જોઈએ. જે તે દુબરાને અડકે તો તે
મ કરવાની કશી જરૂર નથી. દુબરાએ
સાધારણ રીતે પારસી ધરામાં મોકરે ત
રીકે રહે છે.

યાદ નથી. તપાસ સુખતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

બંદગી કરવા આતશખેદરામ
માં દાખલ થયેલી જુદદીન સી.

તાલીમબાજ વટલેલના ખયાલો
સંબંધી વીવેચન.

દુબરાઓને પારસી ધરમમાં
વટલાવવાને લગતી જુબાની.

પારસી કુટુંબોમાં નામગરણ
નો રેનાજ.

પારસી ધરમમાં વટલેલી સી
ની જુબાની.

આતશખેદરામોમાં દાખલ
થવાને એકરાર.

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૮ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સગ દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી ન નાભાઈ બેદરામજી જી
જમાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સીરાળજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નરરાજી કાનકે કુંબઘડી પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેટ, મી. દોડમસજી એલજી
આલમલસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેદરવાળજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દાનશાહ પ્રટીટ સા
થે મોંધાલેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
પરમ દીને હાઈ કોર્ટમાં નાનદાર બજા
મી. દાનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આ. મી. જસટીલ બીમન સનમજી
જીકથી હતી. બંદીઓ તરફથી મેદરસ

અરેશ્વર હેરમજી, દીનજી અને કંપ
નીની ફરમાનથી મીં લાઉનડમ, મીં
ફરુનજી સોરામજી તાલીમરખાન, મીં
બાદશાહ અને પ્રતીવાદ એ વરદથી સોલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લાંચ અને એવ
નની ફરમાનથી મીં ફરનારીડી, મીં
રેકલ, નાં સેંગમેન અને મીં જ. બી.
કાં. હાજર થયા હતા.

મીં સોરામજી બમનજી પંચ

કાની વધુ બુખની.

મીં સોરામજી બજી પંચરાએ
મીં લાઉનડમના ફી તપાસના જણાવ્યું
કે કુવ બાધના બગાડરખમાં વ્યાં હતાં.
હું તણીના બરથનું નામ જાણ્યું ન
થા, બનજીશાહના બગાડ થયા છે. તેની
ધણપાયા મરણ પામી છે. કુરખાધને
વર પારસી હતો. બનજીશાહના ધણીના
ધણ પછી પરસી હતો. ફી જી રેલ
તેઓના બેગર તથા બે છોકરાઓ ધણી
સારી પામી જાયતા હતા. આ અને છા
કરાઓ પારસી સંસ્કૃતિ મંડળોમાં ફરતાં
હરતાં હતા. જ્યારે બે મના છોકરાઓ
ના બગાડ થયાં હતાં ત્યારે મેં તેણીને
પારસી મંડળમાં ફરતી જોઈ હતી. મેં
તેણીને બીજા કોઈ સરખવસરે જોઈ ન
થી. જે જે મંડળોમાં તેઓ ફરતાં હતાં ત
યાં ત્યાં સારી પેઠે જણાયલું હતું કે બે
મમ આ બે છોકરાઓના ફરમજી
સાથે જાયતા હતા. મેં મજ પરમ દિવસે
જણાવ્યું હતું તેમ હું જ્યારે પુર
તના આતશબેહરામમાં આસાહાહ લેતાને
જોઈ હતો તે વળાએ કામાનાનના કું
હુંબમાં વટજેતા ફરારાએ આતશબેહરા
મમાં બાંક ઉપર બેઠેલા મેં જોયા હતા.
મોમેદાનો આવી રીતે આતશબેહરામમાં
બેસીને આસાહાહ લેવાનો સ્વખએ મણો
સાધારણ છે. બીજા બીજા મોમેદા પ
છી આવી જ રીતે આતશબેહરામમાં બે
સાને આસાહાહ મેલવે છે. હારજીમાઈ
કાવસજીએ રતનબાઈને રાખેલા હતા તે
વીજત હું જાણ્યું છું. તેઓના છોકરાં
ના બગાડ થયા તે વળા કું તેઓના
સાથે આતશબેહરામમાં ગયા હતા એ
મ હું મજ પરમ દિવસે જણાવી ગયો
હતો.

પારસીઓમાં બાણીતા થયલા
સીધીઓ.

મીં લાઉનડસે અત્રે સાક્ષીને સવાલ
કર્યો કે આગળ તમે જણાવી ગયા
હતા કે આ સીધીઓને મેં અગાધારી
માં જોવા હતા તથા હાલમાં તમે જ
જાવે છો કે તેઓને મેં ચકલા ઉપર
જોવા હતા ત્યારે તેમાં ખરું શું છે
તેના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે
આ માંવાળાને મેં અગાધારીમાં બીજી
સખળી ધારમીક કર્યો એનાં તથા બીજી
ધણેકે સંજો જોયા હતા મેં
તેઓને વાડયાજીની અગાધારીમાં જોયા
હતા. આ સીધીઓ પુરાના પારસી
ઓનાં ધણી જણાવી હતા. આ સીધી
ઓ જમ પુરામાં પારસીઓ તે વળા
પોશા પહેતા હતા તેવો જ પોશાક તે
જા પછી પહેતા હતા. પુરતમાં એક સા
ધારણ પરથી તે વળા સદરો, કસલી, લે
ઓ આ તોપી પહેતો હતો. ફગલી બહ
યાન કે પાપડા કે જ પહેરતો હતા નહીં.

મીં સેંગમેનની ઉત્કટપાત્રટ તપાસ
મેં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જોવા તાલીમ
બાજ હતા તથા તે પોતે અયાલો જો
ડી કહાડીને માનો હતો. તેના અયાલો
ની કાંઈ ચોપડીઓ મારી પાસે નથી.
મેં પોતે તેને અયાલો માતાં સાંભળ્યો
હતો. તેના અયાલોમાં કાંઈ ચોપડી મ
ગડ થઈ છે કે નહીં તે હું જાણ્યો નથી.

અત્રે મીં જસડીસ દારે નાં સેંગ
મેનને અયાલો કટકે શું તેના
સગજણ આપતાં જણાવ્યું કે આ અયા
લોમાં પડ્યાં અકસબલ સવાલ કરે છે
જેનો સામેવાલો જવાબ આપે છે.

છણાએ જોડી કહાડેલા અયાલો.

મીં સેંગમેન જવાબે જોડી કહાડે
લો એક અયાલ કોરકમાં રજી કર્યો
હતો જે સાંભળી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે
તે અયાલ સાંભળેલો મારા ધયાનમાં નથી.
મેં જવાને તેના બીજા હરીફ સાથે બે
સીને અયાલ માતાં જોયો છે. મેં પોતે
તેને અયાલ માતાં સાંભળ્યો હતો.
અત્રે સાક્ષી આગલ ચોક્કસ અયાલ
ની લીડાઓ પાંચી સંભળવાનાં આ
વી હતી.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મને વાંચી સં
ભળાવવામાં આવ્યા તેની મતભજના
ખ્યાલ મળતાં જીવાના વીરધીનાને મેં
સંભળ્યા હતા.

આ ખ્યાલ નીચે મુજબ છે:-

સખ પારમીથી ચામડી ગોરી,
જના તેની ચામડી ક્યું કાળી
તોખમમાં ક્યું ફર હોળી,
તેરી મા હોળી દુયરી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે
જીવાને તેના વીરધીઓને પાછો જવા
ખ આપતાં મેં સાંભળ્યો હતો. ખ્યાલ
પુરો થતાં ધણીવાર મારામરી થી
હતી. જીવાના વીરધીએ ખ્યાલમાં
એવી મતભજ કહેતા હતા કે તું દુનગથી
હતી આવેશો છે તે તું શું જાણે ?
એના જવાબ નેચે મુજબ આપનામાં
આવતો હતો કે નહીં તે કું નહીંપણ
જીવાની શકતો નવાં પંથુ ધણીખર
નાચકી મતભજને જવામ વાલરામાં
આવતો હતો.

કાળી ચામડી સાં એમમઝી,
મેરી મા જો હમ દુયરી,
પથુ તોખમેશ મે કું પારસી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું
કે જીવો જવામ કેવી રીતે આપતો તે
મને હાર યાદ નથી. ઉત્તરી મતભજને
પથુ જવામ હાથ કે નહીં તે કું ચોક્ક
રપણે જણાવી શકતો નથી. મને તેનો
હવે કાંઈ ખ્યાલજ રહ્યો નથી.

મીં ભાઉનસ-મારા મીત્રે આ સત્ર
સો કોઈ ચોપડીમાંથી પુછતા છે કે તે
કું જાણવા માંથ કું કારણ તેમણે તે
વી મતભજને હસારો કર્યો છે.

મીં સેમમેન-નહીં, ચોપડી જેવું
કાંઈ નથી

દોખમાઓ સંબંધી વીવેચન.

મીં જસદીસ કારરની ઉલટપાલટ ત
પાસમાં સક્ષીએ જણાવ્યું કે દોખમા
ખાયા પછી તેના ઉપચોગ કરવામાં
આવે તે અગાઉ તેને ઇચ્છાની કીયા
કરવામાં આવે છે. દોખમું વપરાસ મા
ટે ખુદકું મુકવામાં આવે તે અગાઉ પા
રસી લોકાને અંદર જઈને સપથું જોવા
ની પરવાનગી છે. એક વેળા દોખમું વ

વપરાસમાં લેવામાં આવ્યા પછી નસીસ
કારો સીચાય બીજા કોઈથી પણ અંદર
જઈ શકાય નહીં. સુરતના દોખમાઓ
મારા જનમની આમમચના ઇચ્છામાં હતાં.
જેથી તે દોખમાઓ મે અંદરથી કહી
જેયાં નથી. બાવનગરી કુદુંખમાં જ્યારે
ટેમુલજી નામ । દુયરાની નવજોત કરવા
માં આવી ચાર કું તાં હાજર હતા.
એ સીચાય એ કુદુંખમાં કોઈ બીજાઓ
ની નવજોત કરવામાં આવી હોય તે વે
ળા કું હાજર હતા નહીં

નાળેતની કીયા ફક્ત એક મોખેક પ
થુ કરી શકે. જેને મમે તે પાંચ, દસ
કે પંદર મોખેકો મોસાચે પણ એક મો
ખેક પણ નાળેતની કીયા કરી શકે. સુર
તમાં એક દુયરાને વટલાવા દોપ તવારે
કે છતી ખાસ પરવાનગીની જરૂર નથી.
એક મ માંદી મુનપરી ઉપરજ રહે
છે. પોરમંદર ખાતે કું પોતે મચો હતો.
મે પોરમંદર ખાતે એક મોમદને મોક
લાચ્યો હતો અને તેને મોકલાવવાનું
કારણ એ હતું કે તે માહમવાર વજેરે
બીજા ધારમાક કીયાઓમાં હાજર રહે.
જે વેળા રતનખાતની નવજોતની કીયા
કરવામાં આવી હતી તે વેળા કું હજ
ર હતા નહીં. એક પારસી મરણ પામ
તાં તેની લાશને નીરમથી નવકાવીને
સાચકવામાં આવે છે. એક રવાનને એક
વખત સચક્યા પછી એક જુદીન તેને
જોઈ યા હાથ લગાડી શકે નહીં. જો
આવી રીતે કોઈ કું વંદ રવાનને જોય
અથવા હાથ લગાડે તો તે રવાનને પા
છું નીરમથી નહવકાવીને સચકવું
પડે છે.

અત્રે મીં સોરામજી બમનજી પંથ
કીની જીવાની પુરી થઈ હતી.

ખસડલાઈ નસરવાનજી ખાન

સાહેબની જીવાની.

મીં ખસડલાઈ નસરવાનજી ખાનસા
હેમે જણાવ્યું કે મારી ઉમર ૫૭ વરસ
ની છે. મારું કુદુંખ સુરતમાં ધણું જ
છીવું છે, કું સુરત મયુનીસીપાલીટીને
૧૦ થી ૧૨ વરસ સુધી એક સમાસક
હતો, તથા ડીઓકટ બોરડને સમાસક
હતો તથા સુરતની પારસી મેત્રીબોનય

૧૮૬૨માં એક ઉલ્લેખ છે. પારસી ધરમના ફરમાનો. હું જાણું છું. પણ મો બેઠો મારું ધરમનાં ફરમાનો પછી રીતે જાણતો નથી. હું જાણું છું કે મારા ધરમ મુજબ પરકામવાળાઓને જરૂરથી તી ધરમમાં સેવાનું ફરમાન છે. ધરમ માં આ ફરમાન હોય કે નહીં તે સગા બને બાળુએ મેલાં હું જાણું છું કે પરકામવાળાઓને પારસી ધરમમાં વડાવવાને રૂબરૂ છે. હસી ધરાવે છે. અમારા બપાવાના વખતમાં અમારાં કુટુંબમાં જુદીમોને વડાવવામાં આ વધે હતા. જીવાજી મરદ અને હીરી બીના દાખલાઓ હું જાણું છું. મેં તેઓ ને જાતે જોયા હતા, હીરાજીને હીરી તરીકે બોલાવવામાં આવે છે અને એ પારસી નામ છે. જીવાજી અમારા રાખ તો હતો અને તે એક ઉસતા હતા. જીવાજી ક્યારે મરી ગયા હતા તે હું જાણું છું. તે ૧૮૭૬ માં મરણ પામ્યો હતો. તે વખતે મારી ઉંમર આસરે ૨૨ થી ૨૩ વરસની હતી. હીરી ૧૮૭૦ માં મરણ પામી હતી. જ્યાં સુધી તેઓ મરણ પામ્યાં ત્યાં સુધી હું તેઓને ઓળખતો હતો. જીવાજી અને હીરી બંને ધરતુ કામકાજ કરવા હતા. તેઓ ને જરૂરથી ધરમમાં વડાવવામાં આવ્યા તે વેળાએ તેઓ કયો ધરમ પાલવ્યા હતા તે હું જાણું છું નથી માર જુકે તેઓને તો મારા જનમની આગમ્ય વડાવવામાં આવ્યા હતા પણ મારા માવાએ મને જાણવડું હતું કે તેઓ ધણી હેઠળી વરજના દુબરાઓ હતા. તે ઓ મારાં કુટુંબમાં કેમ કામલ થવા પામ્યા તેને જાતી વીગતો હું જાણું છું. દુશળના વખતમાં મારા બપાવાએ તેઓને અમારા કુટુંબમાં લીધા હતા અને એ વેળા તેઓ તદ્દન બાળકો હતાં. તેઓને પછલા આપીને વેચાતા લીધાં હતા કે કેમ તે હું જાણું છું નથી. જ વારે ૧૮૭૦ માં હીરી મરણ પામી ત્યાં રે હું સુરતમાં હાજર હતો. તેવજુની પાવલસતની કીયામાં મેં જામ લીધી હતી અને તેણીના કીયાકા મના પછલાને મેં ખરચ કર્યો હતો. હું તેણીને એક બેઠો હતો ત્યાં તે

ણીની પાવલસતે પણ મયા હતો તેણીના રવાનને સુરતના દોખમાં અહાવવામાં આવ્યું હતું તે મેં જાતે જોયું હતું. સુરતમાં મજુ દોખમાં એ અને એ દોખમાં જુદીમોને નાખવામાં આવે છે તે દોખમાં હીરીને નાખવામાં આવી હતી, હું જુદીન જામ એવી મતલબમાં વાપરું છું કે જેઓ જુદીન હતા પણ જેઓને પારસી ધરમમાં વડાવવામાં આવ્યા હતા એ દોખમાં હીરી ને નાખવામાં આવી હતી તે દોખમાં કોઈ નામ પાલવામાં આવ્યું નથી. આ જ દોખમાં મલા બલા હવર હવરો ને પણ નાખવામાં આવ્યાં હતાં.

જીવાજી રવાનના સંબંધમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે અમે તો સમડી આમળ ઉભા રહ્યા હતા. પછી ત્યાંથી નસીસા બારો રવાનને દોખમાં લઈ ગયા. પછી તેઓએ તે રવાનને ક્યાં દોખમાં નાખ્યું તે હું જાણું છું નથી. વડોલ જુદીમોને રવાનને જુદાં દોખમાં નાખવામાં આવે છે તે વીગત સુરતના સબળા પારસીઓ જાણે છે, આ જુદાં દોખમાં ઘણી સારી હાલતમાં છે અને કોઈ પણ રીતે તે બીસમાર હાલતમાં છે અમ કહેવાય નહીં. સુરતમાં વડોલા જુદા દીનો ઘણા સાધારણ છે.

પારસી કુટુંબમાં નામગરજુનો રેવાજ.

જીવાજીની પાવલસતની કીયાઓને જાતી બીનાઓ હું જાણું છું અને તેના પાવલસતે હું મયા હતો. પારસીઓમાં નામગરજુનો રેવાજ સાધારણ છે. નામગરજુ એટલે એક એવી કુટુંબી ચોપડી કે જેમાં મુજ રજાઓના નામે લખવામાં આવે છે. અમારા ધરની નામગરજુની ચોપડીમાં અમારા કુટુંબના નીમકલકાલ જરૂરથી તી નાકરોના નામે પણ કામલ કરવા માં આવ્યાં છે પણ ખીલ પારસી કુટુંબોમાં આવો રેવાજ છે કે નહીં તે હું જાણી શકતો નથી. મજુતરામાં નામ દેતી વખતે મરનારની નામની સાથે તે ના બાપનું નામ પણ દેવામાં આવે છે. જેઓને જરૂરથી ધરમમાં નહીં વડ

ભાવવામાં આવ્યા હોય તેઓનું નામ અંદોળમાં ચેવાનું રવા નથી. મરનારને બાપ એ જુદીન બાપ હોય તો મરનારના નામની સાથે "વહમાન" બોલવા પરવામાં આવે છે. ખુદ એક જરથોસ્તીના બાપનું નામ એ બપર નહીં હોય તે તેના નામ સાથે પણ "વહમાન" જુદા વાપરવામાં આવે છે તથા વળી નામ નહીં પાડવામાં આવેલાં એક બાળકનું નામ પણ અંદોળમાં "વહમાન" તરીકે લેવામાં આવે છે. કાષ્ટ જરથોસ્તી અક્ષમાતથી મરણ પામ્યો હોય અથવા દરવામાંથી તેની લાશ મળી આવી હોય અને એ તેના બાપનું નામ જણી નહીં સકાયું હોય તો તે વેળાએ તેના નામ સાથે "વહમાન" કહીને વપરાય છે. જીવાણ અમે ઠીરીના સંપર્ષમાં પણ બાપના નામને ગણે "વહમાન" કહીને વાપરવામાં આવે છે. મારાં કુટુંબમાં અસલ નામગરણ પણ જીવું હતું. હું અસલ તેમજ તેની નકલ બંને નામો સાથે બાવે છું.

કુટુંબમાં વટલેલાંઓના નામગરણની ચોપડીમાં નામો.

અને સાક્ષીએ આ નમરજીનો નકલ તેમજ અસલ હસ્તાલેખ કોરડ સમુદાય રજુ કર્યો હતો. કુટુંબમાં વટલાવવામાં આવેલા ઉપનામે જુદીન ઉપરાંત મહેરી તથા હીરાજી પણ હતાં. મહેરી પારસી નામ છે અને મહેરમ છને ગણે સાધારણ રીતે ધરમાં મહેરીને નામે બોલાવવામાં આવે છે. મહેરી અને હીરાજીને પણ દુકાળના વખતમાં મારા કુટુંબમાં લેવામાં આવ્યાં હતાં અને એ તેઓને કદી જોયાં હતાં નહીં કારણકે હું જ્યારે એક નાનો બાળક હતો તે વેળાએ તેઓનાં મરણો નીપજ્યાં હતાં. હીરીના લગન હીરાજી સાથે થયાં હતાં. હીરાજીને પશ્ચાંક છેકાંઓ હતાં. તેવણ ના એક છેકાંનું રસતાઇ નામ હતું. તેનું નામ પણ અમારા કુટુંબની નામ મરજીની ચોપડીમાં છે. હીરાજીના સંબંધો છેકારાંઓના નામો આ ચોપડીમાં છે. ધરમાં કરનામાં આવતી બજારોના ગાર આક્રમણ વગેરે ધરમ કીયામાં તે

ઓના નામો તેનામાં આવે છે, તેઓનાં નામો તેઓના બાપ સાથે ચેવામાં આવે છે. કાષ્ટલા તરીકે રસતાઇ બેઠીન હીરાજી. માણેકબાઈ કરીને હીરાજીને એક છેકરી પણ હતી. એ તેણીને પણ જોઈ હતી નહીં. રસતાઇ અને માણેકબાઈને પેટે કાંઈપણ છેકરાં થયાં હતાં નહીં. રસતાઇ અને માણેકબાઈ ધરમાં નો કર તરીકે કામ કરતાં હતાં.

ભાવનગરી કુટુંબમાં વટલેલાં
દુબરાઓ.

ભાવનગરી કુટુંબને હું સારાં કાની ઓળખું છું તે કુટુંબ અમરાં મોહલામાં જ રહે છે. તેઓના કુટુંબમાં પણ દુબરાઓને વટલાવવામાં આવ્યાં હતાં. એ આ વટલેલ દુબરાઓને મારી આંખે જોયાં હતાં. તેઓના નામો રૂપા, જીવી, અને રસતાઇ હતાં એ મહું જાણું છું. જીવી રસતાઇની મા હતી અને તેણી પછી જીવી હતી. જીવી ધરમાં નોકરને કામને ભોગવતી હતી અને જમાસજીના પછીયાણી ડોસીમાઈની સારવાર કરતી હતી. રસતાઇ શેઠી ગાડી લાંકવાને ધંધો કરતો હતો અને રૂપા ધરમાં કામકાજ કરતી હતી. તેઓને વટલાવવામાં આવ્યાં હતાં. એ મ જમાણ, મારા બાપા તથા મોહલામાં વસનારા સંબંધીઓ જણાવતા હતાં જેથી તેઓને વટલાવવામાં આવ્યાં હતાં એમ હું જાણું છું. પારસી કુટુંબમાં આરી રીતે જુદી ને વટલાવવામાં આવતા હતા તે બીના છુપી રાખનામાં આવતી હતી નહીં પણ તે આખી દુનયા જાણતી હતી અને તે બીના સંબંધીઓને જણાવવામાં આવતો હતો. તેઓ ધરમાં સાધારણ પારસીઓ તરીકે જ રહતા હતા હતા અને ખુદ દરાનગાજ કરવાના કામમ મહક કરતાં હતા જીવી મરજી પાપા તયારે તેણીને એટલે હું ગયો હતો. તેઓની પાપસતતા કીયા એક સંધ્યા છુ. પારસીના મરણ વેળાની કીયા જોવાનું કરનામાં આવી હતી.

માં એમનાની ઉત્તરપાલટ તમાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે છુરતમાં આતં માણેકબાઈ પણ દુબરી આંખને રાખ

તા નથી. સુરત શહેરમાં દુબરોએને રા
ખેલી તરીકે રાખવાનો રેવડયો નથી, પ
ણ આસપાસના ગામના ગામડાઓ આ
વી રીતે રખે છે. સાનગઢ તથા વધારા
જેવા ગામોમાં એવું બને છે. દુબરીને
પેઠના ઊઠારોએ પારસી કામમાં પરણે
છે. હું જ્યારે ૨૦ વરસની વયને હતો
તમા સુરત શહેરમાં કાંઈ આજરફાર શ
ખસે દુબરીને રાખવાનો દાખલો મેં જો
યો હતો નહીં. ફરામજી સારામજી ગાંધી
ને હું જોળણું છું. તેવજી કાંઈ મરજી
પામયા છે. તેવજી કાંઈ આજરફાર માણસ
હતા નહીં. હાલમાંજ મેં સાંભળ્યું છે કે
તેવજી એક ખાલપણુ ઓને રાખી હ
તી. આ ખાલપણુ જાત પછી હમણી
તરીકે ગણાય છે.

તેવજીને હું આજરફાર શખસ તરીકે
ગણતો હતો નહીં. તેવજી અગાઉ કા
ઈ કહાડો સારા માણસ તરીકે ગણાયજા
અથવા સારા માણસની સંક્રમાં ફેલા
પણ મેં કહી જોયા નથી. ફરામજીએ
આ સી રાખી હતી તે ઉપરાંત તેવજી
ની બીજી કાંઈ ખરાબ ચાલ હોય એવું
હું જાણતો નથી. જીવાજી, હીરી, મહ
રી તથા હીરાજી એકજ ઉમરના હતા ન
હીં. હીરાજી અને મેહરીને તો મેં કહી
પણ જોયાં હતાં નહીં. હીરા જીવાજીની
સાસુ થાય અને તેણી પછી બુદી હતી.
આ બધાઓના નામો કુટુંબના નામમર
જીમાં લેવામાં આવે છે. આ નામ જીવાજી
જેહ ન વહમાન તરીકે લેવામાં આવે છે.
જો એક જરથોસ્તીના બાપનું નામ
હેવા જેવું નહીં હોય તોપણ તે હેવુજ
જોઈયે. તે હીધા વમર બીલકુલ ચાલેજ
નહીં. હું જ્યારથી જનમયો ત્યારથી તે
હીરી મરી મજ તથા સુધી હીરી ધરતુ
કામકાજ કરતી હતી. તેણી ધરતુ સખ
જી કામકાજ કરતી હતી. તેણી મારા
કુટુંબની નોકર હતી. જીવાજી ધરતુ કા
મકાજ કરતો હતો. પછી પાછળથી તે
ઉસતાદ થયો અને તાલીમખાતુ કહાડ્યું
તોપણ તે ઘેરમાં તો તે આવતો જતો
રહ્યો હતો તે મારા ઘેરમાં કામ કર
તો હતો તેની અને યાદ હતી. જીવા
જી મરી મયા પછી તેનું કામ કરવા
માટે અમારા કુટુંબમાં ગજી નોકરો

રાખવામાં આવ્યા છે તથા મરી મયા
પછી પણ તેણીનું કામ કરવા માટે જુ
દા નોકર રાખવામાં આવ્યા છે. જીવાજી
અને હીરીની પછીના નોકરોમાંના જેઓ
એ અમોને સંતોષ નહીં આપ્યો હતો
તેઓને રાખવામાં આવ્યા હતા અને
જેઓએ સંતોષ નહીં આપ્યો હતો તે
ઓ કહાડી મેલવામાં આવ્યા હતા. આ
વી રીતે ઘણા નોકરો અમારી નોકરીમાં
રહી ગયા હતા. તેઓમાંના કે બાકો
આજે જીવતા છે જ્યારે કેટલાકો મરજી
પામયા છે. આ નોકરો પારસી મુલક
માન નહીં કામના હતા.

અને કાર્ટ ડીરીન માટે ઉઠી હતી.

અપોરના ખાના પછી ચાલેજું

કામકાજ.

મીં અસરખાઈ નસરવાનજી ખાનસા
હેમે મીં એંગમેનતી ઉત્તરપાલટ તથા
સખા જણાયું કે, મારા પાસની નામ
મરજીની ટીપમાંનો ડેરજો પારસી નોકર
મરજી પામવા પછી મારા કુટુંબમાં બી
જા ઘણા પારસી નોકરો થઈ ગયા છે.
નામમરજીમાં જે નોકરોના નામો આપ
વામાં આવ્યા છે તે સખા પ્રમાણીક
નોકરો હતા અને ધર્મના ઊઠારો જેવાં
હતા. અને તેમના વીજવાન ઉપર ધર
ઉપાડુ રેલી અમે ચાલી જઈએ એવા
હતા. નામમરજી શીવાયના મારા કુટુંબ
માં જે પારસી નોકરો રહી ગયા હતા
તેમાંનું કાંઈ મારા ઘરમાં મરજી પામયા
નહોતા. જીવો અને મીજી કાંઈ પમારજ
ર નોકરો ન હતા, પણ અમે તેમનું ક
રેક રીતનું પાલનું કરતા હતા. ફરતમ
અને માલેકજાઈ મારા કુટુંબમાં કહેલો
વખત નોકરીમાં હતા તે હું કહી શક
તો નથી. તેમજ તેમને કહેલી વયે મર
જી પામયા હતા તે પણ હું કહી શક
તો નથી. ફરામજી મારા બપાવાનું નામ છે
અને જીવો પોતાના બપ તરીકે મારા
બપાવાનું નામ લખાવતો હતો. જીવો
ઉસતાદ હતો અને હમણીના તે જયા
જ ગાતો હતો. વેહેરંઆ તોસવાલા
ઓ છે અને તેઓ તોરના બપમાં
ગાતા હતા.

સાક્ષીએ આમળ માલતાં જવાનું
કે ખાસો મવાતા હતા અને મારામા
રો થતી હતી અને પોલીસે જતા હતા.
છપાને દુખરો કહેવો અને ત્યાં સેટા
ઉબળતા હતા. આ બધી વાત સાંભળેલી
કું કું હું.

સુરતના દોખમા.

સુરતમાં આમળ સાત દો
ખમા હતાં તેમાંના ત્રણ હવે પછી
છે. જે પારસીઓને મારે અને એક વ
ટલેલાને મારે. એક અનજીમનનું અને એ
ફલજી શેઠનું કહેવાય છે અને બીજું મ
નમેરજી શેઠનું કહેવાય છે. ત્રીજું નાના
ભાઈ મોદીનું કહેવાય છે. હાલ તે સાધા
રજી પારસીઓ મટે વપરાયું નથી પણ
નસીસાભારો તેમાં કાઢને નાખી આવતા
હોય તો કું થું જાણું. મારા વખતમાં
તે દોખમામાં કાંઈ પારસીને ચઢાવવામાં
આવ્યો હોય તે કું કહી શકું નહીં. આ
પ્રમાત કીધો હોય અને જે રવાનાની
લાજ ચીરવામાં આવી હોય તેઓને ચ
ઢાવવામાં આવતી હોય એ વાત કું જા
ણુતો નથી. કું એટલું જ જાણું છું કે
“પરવારો” મારે તે વપરાય છે. દર
વંદ માવખાપનો હોય તેને અમે “પર
વારો” કહીએ છીએ એ બંને મા અ
ને બાપ દુરવંદ હોય તે “પરવારો”
કહેવાય.

સ-એતરો એ શું છે તે તમે સ
મજો છો?

સાક્ષી-જમારે ત્યાં એતરો જેવું કાં
ઈ નથી અને એતરો શું તે કું સમજ
તો નથી.

સાક્ષીએ આમલ માલતાં જવા
નું કું છવાની પાયદસતે
કું મથો હતો, સધડી સુધી કું મથો
હતો અને ત્યાંથી નસીસાભારો તેને ક
મે કખમે ચઢાવી આવવા તે કું જાણુ
તો નથી. રૂપાઈ અને રસતમ વીસ મે
નજરે કાંઈ જોયું નથી. તેમના વીસ મે
માત્ર સાંભળેલું છે. રૂપાઈને એટલે કું
મથો હતો. તેથીને કમે દોખમે ચઢાવ
વામાં આવી હતી તે કું જાણુતો નથી.
રૂપાઈ અને રસતમના નામે ભાવનગરી
કહેવાના નામધરજીમાં છે કે નહીં તે કું

જાણતો નથી દુખરાં દુખરીથી દરાજી થા
ય નહીં દરના મોરાતીય તે કરો શકે.

ફરી તપાસ.

મારે ત્યાંના દુખરાં જો મારા કુટુંબ
ના કાંઈ પણ માણસના ફરજંદ હતાં
એમ જોલવું એ શુનાકનરેલું છે. એવી
સુચનામાં કાંઈ પણ સમાઈ નથી, કાર
ણકે મારાં કુટુંબીઓ કણ્યા ભણનાર મ
ણનાર હતાં. સુરતના પારસીઓ ખમા
રા સંબંધમાં એવું જોલવું હરામખરો
ખર સમજે, કારણકે સુરતમાં ખમાર
કુટુંબ કણ્ય જાણીતું છે.

સ-ધનજીશાહ દાદાભાઈએ મીં એમ
મેનને સધળો ખખર આપે છે તેને એવી
કાંઈ સુચના સુરતમાં કરી હતી?

સાક્ષી-તેવી સુચના કરવાની તે હીમ
ત પણ કરી શકે નહીં તે તો અમને સ
રખી કહે છે છવાજી પોતાના બાપનું
નામ દારાશાહ લખાવતો હતો. ખમા
કે માય કે સરવે હોય તો તે વખતે
તેના કાંઈ બાપ નહીં એટલે તે દર
શાહનું નામ લખાવતો હતો.

મીં જસટીસ દાવર-એનો બાપ નહીં
એટલે શું તેને બાપ હતોજ નહીં.

સાક્ષી-એને પણ પોતાના બાપનું
નામ ખખર નહીં અને અમે પણ તેના
બાપનું નામ જાણતા નહોતા. મારા જ
પોતાના તે ગેરકાયદેસર ફરજંદ હતું
એમ માનવાનું કાંઈ કારણજ નથી અને
તે કું સોમંદ ઉપર કહુ છું બીજાજ જે
હેઠીન કાવજીજ વેરના મોખેડે એવું
નામખરજીની ટીપમાં છે અને તે મારા
બાપના કાથનું જાણેલું છે. મારા બાપ
૧૮૮૦ માં મરણ પામ્યા હતા ૧૫-૧૬
વરસની વયથી કું મારા બાપનું વર
ચંલાવતો આવ્યો છું. કારણ
મારા બાપ બીજાને બાપો વખતે
પડેલા હતા.

નામદાર મીં જસટીસ દાવરના સવા
લના જવાબમાં સાક્ષીએ જવાબનું છે મારા
દરના દુખરાંઓના નામે નામખરજી
માં છે તેમ બીજા કુટુંબમાં પણ છે કે
નહીં તે કું જાણુતો નથી.

સુનાગાઇની જુબાની.

સુનાગાઇએ મીં બાઉનડસની તપાસ માં જણાવ્યું કે મારી વય ૨૫ વર્સની છે. હું પરણેલી છું. મારા ભરથારનું નામ બેરામજી મનચેરજી માંડવીવાળા છે. હું મારા પછી સાથ સુરતમાં રહું છું. સાત વરસ ઉપર મારાં બચન થયા હતાં. બચન આગમજી ડાહરર ધનજીજીએ મોઢાબાઇ વઢીબ અને તેમના પછીવાળી બીબાઇજી સાથ રહેતી હતી. પહેલાં તે મના સાથ હું જુનાગઢ રહેતી હતી અને પાછળથી અંભાતમાં રહેતી હતી. તે જો મને પોતાના બચાં તરીકે ગણતા હતા હું તેમની કાંઈ રીતે સગી થતી નથી. ડાહરરના ઘરમાંથી મને પાછળથી ખજાર પડી હતી કે—

અમે મીં જોએને વાંધા લેતા જણાવ્યું કે જો ડાહરર ધનજીજીને જો આવવામાં આવે તો પુરાવા સામે મને કાંઈ વાંધા નથી.

મીં બાઉનડસ-હું તેમને મારા સાક્ષી તરીકે જોવાવવા માંગું છું અને અમે તેને તાર કર્યો છે.

નામદાર મીં જસડીસ ઘણે જણાવ્યું કે જો સાક્ષી રજુ કરવામાં નહીં આવી તો જુબા ૧૧ ઉપર આધાર રાખવો કે નહીં તે અમે જોઈશું.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ડાહરર ધનજીજીના કુટુંબમાંથી મેં સાંભળ્યું છે કે મારા માતાપ દુરવંદ હતા અંભાતમાં મારી નવજોત થઈ હતી. ડાહરર ધનજીજીને નવજોત કરાવી હતી. નવજોત કરનાર મોમેદ ચેરવાનજી હતા તે જ વખતે ડાહરર ધનજીજીને જોઈ કરીએ વીરજાઇ અને મેહેરજાઇની પચ્ચ સાથે નવજોત કરવામાં આવી હતી. મારા બચન પચ્ચ અંભાતમાં થયાં હતાં. મેહેરજાઇ અને નવરાજી નામના મોમેદાએ આસીરવાદ સારવા હતા. તે મોમેદાને જો મને બતાવવામાં આવે તો હું જોઈશું.

અમે મોમેદ નવરાજી કાવસજી વાલી નાને જોવાવવામાં આવ્યા હતા.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આસીરવાદ સા ર્શાસનોમાં તેવજી એક હતા.

સ-તામદાર ભરથાર પાસેથી છે ?

સાક્ષી-હા.

સ-નાજોતની કીયા પછી તમને પાર સી તરીકે જણવામાં આવ્યા છે કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સ-તમારે જોઈનાં છે ?

સાક્ષી-મે મરજી પામ્યા છે અને મે જીવે છે. પહેલું જોઈર અમદાવાદમાં પચ્ચા દીવસનું થઈ મરજી પામ્યું હતું તે બાળ કને કયાં ચઢાવવામાં આવ્યું હતું તે હું જણતી નથી બીજું મુલેલ જનમેલ જોઈર સુરતમાં જનમ્યું હતું અને તેને જોઈર ચઢાવવામાં આવ્યું હતું.

સ-સુનાગાઇ આતજમેહેરામમાં તમે મયાં જોતી ?

સાક્ષી-મોઢાં આતજમેહેરામ જે બનજી મનવું કહેવાય છે તેમાં હું મજા છું. બીજા વઢાયાજીના આતજમેહેરામમાં પચ્ચ હું મજા છું, બનાજીના આતજમેહેરામમાં પચ્ચ હું મજા છું. તે પારસીઓની મોટી ધરમજાળા પાસે છે. તે પાડેની ધરમજાળા કહેવાય છે અને ત્યાં હું રહું છું.

સ-આ આતજમેહેરામોમાં તમે મજા કરતાં તમારે કાંઈ પચ્ચ વાંધા લેવામાં આવ્યો હશે ?

સાક્ષી-નહીં.

સ-તમે તમને કેવી રીતે જોળ્યા પડે ?

સાક્ષી-પારસી તરીકે.

સ-તમે પારસી ક્યારે થયાં ?

સાક્ષી-સદરા કુસતી પેહેરચો વંચારથી. સ-તમારું નામ સુનાગાઇ છે અને તે સાધારણ પારસી નામ છે ?

સાક્ષી-હા.

સ-સદરા કુસતી પેહેરચો હશે તો આગમજી તમારું નામ શું હતું ?

સાક્ષી-તે વખતે મારું નામ જુદર હતું.

નામદાર મીં જસડીસ ઘણે જણાવ્યું સવા બના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ડાહરર ધનજીજીના દનાખાના આગમજી હું રહેતી હતી એટલી વાત મને માલ છે પચ્ચ તે વખતે કોણ સાથ રહેતી હતી તેની મને ખબર નથી.

ઉલટપાલટ તપાસ.

સાક્ષીએ મીંડ એમનેની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે ધનજીશાના ધરમાં આવી ત્યારે મારી વય ત્રણ ચાર વસતી હશે. નવજોત નવ વરસની મ્મદ ત્યારે રૂવામાં આવી હતી. નવજોતની કીયાનું હવે મને યાદ નથી. ગાકટરના બાઈ એકરીએ સાથે મારાં લગ્ન થયાં હતાં તેની મને યાદ છે. નવજોતની કીયામાં બધા બાળુસા હાજર હતાં.

સ-ગાકટર ધનજીશા હાલ ક્યાં છે ?

સાક્ષી-હાલ તેણે અમાતમાં છે.

સાક્ષીએ અમળ આશતાં જણાવ્યું કે લગ્ન પછી હું સુરત ગઈ હતી. મારા મામાપ દુવંડે હતાં એમ સુરતના લોકોને કહેતી નથી તેમજ હું વટલી પારસી ધરમાં આવી છું એમ પણ મને કહેતી નથી. આતશમેહેરામમાં જઈ છું ત્યારે હું કાકને કહેતી નથી કે હું જુદીન છું. સુરતમાં લોકો માને છે કે હું પારસી મામાપને પેટા છું.

નામદાર મીંડ જસદીસ દાવર-બીજા સાધારણ પારસી તરીકે તમને પણ લોકો પારસી ગણે છે ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ અમળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ગાકટર ધનજીશાહના ધરમાં રહેવા માં મીંડ ત્યારથી હું પારસી પેઢરવેલ પેઢરવા માગી છું.

સ-તમારા ધણી શું કંઈ કરે છે ?

સાક્ષી-નસરવાનજી અમારને ત્યાં જ બસે છે.

સ-તેવજુને પમાર શું છે ?

સાક્ષી-તેવજુને રૂ. ૧૭ મળે છે.

સ-લગ્ન વખતે તમારા આપતુ નામ શું આપવામાં આવ્યું હતું ?

સાક્ષી-તે હું જણતી નથી.

મીંડ જસદીસ બીમન-ગાકટર ધનજીશાહના ધરમાં રહેવા ત્યાર પછી ધનજીશાહને તમે શું નામે બોલાવતા હતા ?

સાક્ષી-બાવા.

ફરી તપાસ.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે બીમાઈજને હું માપજી તરીકે બોલાવતી હતી. ગાકટર ધનજીશાહની દીકરી વીરબાઈજ મારે કરતાં ૧૫ દીવસ નાંદણી હશે. હું તેણે

રાખે તેમજ માતા સાથે એમલાસથી રહેતી હતી,

સ-માઈ દીવસ પણ એકરીએએ કે કોઈએ તમને કહ્યું હતું કે ગાકટર ધનજીશાહની જેરકાવે દીકરી કે ?

સાક્ષી-કહી નહીં.

મીંડ જસદીસ દાવર-તમે દુરગંદને પેટના છો એમ લોકોમાં જણીવું હતું કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગળ વધતાં જણાવ્યું કે નવજોત આગમજ જઈ અવસતા હું શીખી હતી. મને જઈ અવસતા દાશે શીખવી તે મને યાદ નથી. હું આગળ જણી હતી તે મને યાદ નથી પણ કસતી કરી ચકું છું અને ચોપડીમાંથી બધું છું. મને સમન પુમાડવામાં આવ્યો હતો તેથી પંદર દીવસ થયાં મુંબઈ આવી હતી. નવજોત થવા પછી ગાકટર ધનજીશાહ સાથે હું મુંબઈ એ ત્રણ વરસ પછી આવી હતી. ત્યારે તર વરસ ઉપર હું મુંબઈ આવી હતી ત્યારે મને આતશમેહેરામ લઈ જવામાં આવી હતી કે નહીં તેની મને યાદ નથી. મુંબઈમાં આવવા પછી હું આતશમેહેરામ જઈ આવી છું. કહેનશાહી અને કદમી વચ્ચે હું ફરક સમજતી નથી. હું કદમી પ્રમાણે જણું છું.

નામદાર મીંડ જસદીસ દાવર-આ પંદર દીવસમાં તમે શા માટે ત્રણ આતશમેહેરામમાં ગયાં હતાં ?

સાક્ષી-કારણ કે કમકારના દીવસ હતો. આતશમેહેરામમાં હું મારા ધણી સાથે ગઈ હતી. સુખક ચ દાવડું હતું, પંજે પડી હતી. ઉંચરને પંજે લાગી હતી અને આશોદાઈ આપી હતી. અગીયારીમાં હું અમદાવાદમાં એક વાર ગઈ હતી. અમાતમાં પણ હું અગીયારીમાં ગઈ હતી. સુરતમાં હું અગીયારી આતશમેહેરામમાં ગઈ હોઉં તેની મને યાદ નથી. ત્યાં હું ગઈ નથી. સુરતમાં હું પાંચ વરસ રહી હતી. અમાતમાં ત્યાર પાંચ વાર હું અગીયારીમાં ગઈ છું. સુરતમાં અગીયારી અને આતશમેહેરામ મારા ધરથી બધા દુર છે હું સુરતમાં આવી ત્યારે ચોઈ મોઢે

હાની અગ્રીયારમાં મધ હતી એવી મને યાદ છે.

સ-મુ'અમમાં તમે આતશબેરામ ગયા હતાં તે તમને કાંઈએ જાના કહ્યું હતું શું ?

જ-નહી. મુ'અમમાં હું આતશબેરામ મધ હતી કારણકે ઘડી ઘડી મુ'અમમાં કાંઈ હું આતી નથી.

અને વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતો.

પારસી પંચાયત કેસ.

જુદહીન ઓરતના બાળકને દોખમે ચઢાવવાની પાડેલી ના.

બાળકના રવાનને ડાટવાની પાડેલી ફરજ.

વટલેલ સોનો આતશબહેરામમાં હાખત થવાનો એકરાર.

ખંભાતમાં પારસીઓમાં લગ્ન નની સરદારીકેટની ગેરહાજરી.

એરવદ શેહેરયારજી દાદાભાઈની જુબાની.

પરકોમના વટલેલને દોખમે ચઢાવવાનો ધરમમાં અટકાવ નહીં હોવાની જુબાની.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટી બારો નેટ, હર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મીં રસવમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જીભાઈ, મીં સોનજી જમશેદજી તાતા,

મીં બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને મીં નાનાભાઈ નવરોજી કાન્કે મુ'અમલી પારસી પંચાયતના પ્રમુખીઓ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બાગેરેટ મીં હોમસજી એલજી બાલબહેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં બેહરામજી મનચેરજી કાના અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટી સામે ગંધાવેલા હવાની વધુ સુનાવણી મધ કાલે કાંઈ કોરટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ ધનજી નામદાર અને આં મીં જસ્ટીસ બામન સનમુખ નીકમી હતી. વાદીઓ તરફથી મેહરાજ અરદેશર, દારમજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાલથી મીં લાર્ડેસ, મીં ફરુજી સોરાબજી તાલીયારખાન મીં બાંચક અને મીં ફરુજી પસતાજી તાલીયારખાન અને પ્રતિવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેહરસ ફૂમી, લીંચ અને ઓરનના ફરમાલથી મીં ઇનચેરારીટી, મીં રેસ, મીં જેમમે ન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

જુબાની સંખંધી બંને પક્ષોની ધચ્છા.

મીં લાર્ડેસે સાબ્યામાં જણાવ્યું કે મધ કાલે સજે તપાસ પુરી થયા પછી જુબાની સંખંધી અમારી સમીતી બામે અમેએ પણ વીચાર ચલાવેલો છે. હું આમાં પ્રમાણની બીજી બધી જુબાની રજુ કરવાને સમરથવાન છું, પણ જો તમે નામદારની ધચ્છા હથેલો આવી જુબાની હાજર વચ્ચે રજુ કરતા તું હું મોટું રાખીશ કે તમે નામદારોને જણાવવાની રીત લઈ છું કે, આ ઉપરથી તમે નામદારો અ એમ પારી લેવું નહીં કે હું મારી જુબાની રજુ કરવાને તકવાર નથી, પણ માર મારી જુબાની હાલમાંજ રજુ કરવી કે સાત ક્ષેત્રે જુબાની રજુ થયા પછી તે તાલવા નરે પણ વધુ જુબાની રજુ કરવી તે સંખંધી હું મને પોતાને કારટની મુનસરી ઉપર હોવા માંગું છું.

મીં જેમમેને પણ વળતે જણાવ્યું આપતાં જણાવ્યું કે આ બાબતમાં હું

પણ મને થોડાંને કારણેના મુવસરી ઉપ
ર ઓળખાં માંડું છું.

અમે નામદાર બહોળેએ કેટલોક વખ
ત સુંધી ચસલત ચલાવવા બાદ ઝોાં
મીં બસદીસ દાવરે મીં બાઉનડસને
જણાવયું કે તમેએ કોટને બધી મુશ
કેલ તમા કદંબી સથીતીમાં બાવી મેલી
છે; કારણકે તમે કમા પ્રકારની જુબાની
રજી કરશે. તે કારણ જાણતી નથી, તેણી
કું પાર છું કે તમે કારણ પાસે તમા
રી જબાનીના સંબંધમાં મંદપણ અબી
મદદ કરવાવવા માંગતા નથી.

મીં બાઉનડસ જણાવયું કે કું જે
તમે નામદાર પાસે ખરજ કરે છું,
તે એ છે કે સમા પક્ષની જુબાનીએ
તેમના સાર જે મને વધુ જુબાની ર
જી કરવાની ફરજ પડે તો તેમ કરવાની
કારણે મને પરવાનગી આપવી.

ઝોાં મીં બસદીસ દાવરે મીં બાઉ
નડસને જણાવયું કે અતવારસુંધીમાં ત
મારો મુકદ્દમા અમે સમજવા છીએ તે
મ તમે એકસ કહો માટે ખરજ કરો
છો. ઉઠવાપાલટ તપાસ ઉપરથી મીં એ
મનેનને મુકદ્દમા થું છે તે અમે કશ
જાણી શક્યા નથી.

મીં એમને જણાવયું કે જબાની
સંબંધમાં અમારી સંધાતી કેવી છે તેને
જાણતો જે એકાસી હાથમાં કું કરવા
માયું તો ખખટ મણો નીકળી જશે અ
ને તેમાંથી નવા નવા સવાલો ઉભા થ
વા પામશે. જ્યાંસુંધી અમે માનમે
છીએ ત્યાંસુંધી મુજબમાં જુદીદોને
જરણોસતી ધરમમાં વટલાવવાના હાખ
હાઓ-આજ મણો હાંમે વખત થયા
બાન્યા નથી. કું કયુમ કરે છું કે જુદ
દોનેને જરણોસતી ધરમમાં વટલાવવાનું
ફરમાન છે. પણ અમે જણ્યે છીએ
ત્યાંસુંધી તો સંબંધમાં આજ મણો
હાંમે વખત થયાં આજ હાખહાંમે બ
ન્યાં નથી. હાંમે સુરતમાં તેઓને ધર
મમાં સેવામાં આવવા કહે. કું મીં લા
ઉનાંકને મદ કારે રજી કરવામાં આવે
હા સુનાખાળના હાખહાંમે લમતી જુબા
ની પુરી કરવાની ફરમાણ કરીશ.

મીં બાઉનડસ જણાવયું કે મારા
મીનની ખાહેશને ખાતર કું તેલી જ
બાની ખચીતજ પુરી કરાશ.

મીં બેરામજી મંચેરજી માંડે
વીવાબાની જુબાની.

મીં બેરામજી મંચેરજી માંડેવીવાબા
એ મીં તાલવારખાનવી તપાસમાં જણા
વયું કે કું બખરચીના ધંધો કરે છું,
મારી ઉમર આશરે ૩૫ વરસની છે.
મારાં લગન થયાં છે. મારાં લમન સુના
ખાઈ સાથે થયાં છે. આ સુનાખાઈ મદ
કામે સાક્ષી આપી મયાં હતાં તેજ છે.
સુનાખાઈ સાથે આશરે ૭ વરસની વાત
ઉપર મારાં લગન થયાં હતાં. મારાં લ
ગન ખંખાત ખાતે થયાં હતાં. કું આ
મદદવાદમાં દાદાખાઈ કરાકાને તયાં બખ
રચી તરીકે નોકરીએ હતો. તયાં મારા
બનેવી ફરદુનજી સુરતથી આવવા અને
મને જણાવયું કે મીં ધનજીશાહના કું
કુંબમાં એક ઓકરી છે. તેણી સારા કે
ખાખની કેળવાયલી ઓકરી છે અને તે
ણીના સંબંધમાં મારો થું વીચાર હતો
તે મને પુછયું હતું. મેં ફરદુનજીને પુ
છ્યું હતું કે તેણી મીં ધનજીશાહની
ઓકરી હતી કે અથવા તેણીને તેમજીના
કુંબમાં ઉછેરીને મોટી કરવામાં આવી
હતી. ફરદુનજીએ જવાબ આપ્યો કે
આ ઓકરીના માખાપો દુરવંદ હતાં.
મેં હા પાડી હતી અને લમન કરવાની
કયુબાત આપી હતી. તેણી સદરો કસ
તી પહેરતી હતી કે નહીં તે મેં ફરદુન
જીને પુછયું હતું. ફરદુનજીએ જણાવયું
કે તેણી સદરો કસતી પહેરતી હ
તી અને મજુરા મજુરાનું પણ જાણતી
હતી. પછી કું અમદાવાદથી સુરત મેં
અને તવારખાં મેં ખંખાત જઈને મીં
ધનજીશાહના ધરમાં સુનાખાઈ સાથે લ
ગન કર્યાં હતાં. મારા આશીરવાદ સાર
નાર મોખેદો ખંખાતના હતા. કું તે મો
ખેદોના નામે જાણતો નથી જે કું આ
જે તેઓને જેવું તો ઝોળાયું.

અમે આશીરવાદ સારનારા એક મો
ખેદ નવરોજજી કાવસજી હાંવીને સાક્ષી
સમમુખ રજી કરવામાં આવવા હતા. સા
ક્ષીએ આ મોખેદને પોતાના લમનના

આશીરવાદ સારનાર મોખેડ તરીકે આ
ળખાયેલો હતો.

સાક્ષીએ આગળ ગાલનાં જણાવયું કે
નવરોજી કાવચી લાવી આ આશીરવાદ
સા નારમના એક મોખેડ હતો. આ આ
શીરવાદ એ મોખેડે એ સરવાલો. શ્રી
જી મોખેડ કોણ હતો તે હું જાણતો
નથી. સુનાવાણને પેટ અને છાત્રનાં ક્યાં
છે. મારા જે છોકરાંઓ મરી ગયાં છે અ
ને એ છોકરાંઓ હજી જીવતાં છે. એક
બાલક અમદાવાદનાં જનમયું હતું અને
બાળુ બાળક પટેડીને દીવસે સુરતમાં
મરણ પામેલું જનમયું હતું.

હોખમે ચઢાવવાની વડા મોખેડે
પાડેલી ના.

અમદાવાદમાં જનમેલું બાલક ૨૧ દી
વસ જીવ્યા બાદ મરણ પામ્યું હતું.
આ બાલકને હોખમે ચઢાવવામાં આવ
યું હતું નહીં કારણ કે અમદાવાદના વડા
મોખેડે તે બાલકને હોખમે ચઢાવવાના
સમયમાં વાંધા લીધા હતા. તેના વાં
ધા એ હતા કે મારી સ્ત્રીના માથાપે
દુરવંદો હતો. તે બાળકને હોખમે ચઢા
વવામાં આવ્યું હતું નહીં પણ તેને ઠા
ટરામાં આવ્યું હતું. સુરતમાં મરણ પા
મેલા બાળકને હોખમે ચઢાવવામાં આવ
યું હતું. હું તે બાળકની પાવદત્તે હો
ખમાં સુધી ગયો હતો. તે બાળકના ર
વાનને સાધારણ વપરાસવાળાં હોખમા
માં નાંખવામાં આવ્યું હતું. આ હોખ
મું મનચેરજી શેઠનાના હોખમાં તરીકે
ઓળખાય છે. આ બાળકનાં મરણની
ક્રીયાકામ સંધળી સુરત ખાતે કરવામાં
આવી હતી અને આ સંધળી ક્રીયાકામ
પારસી ધર્મ મુજબ કરવામાં આવી હ
તા. મારી સ્ત્રી પારસી ક્રીયાકામમાં બા
ગ લે છે. તેણી પાંચરણે બેસવા જાય
છે, અને પારસી લગ્નનાં પશુ જાય છે.
તેણી અગયારી, આત્મજન્મદેતામાં પશુ
જાયવા ગણવા જાય છે.

માં એ મેનેની ઉલટપાલટ તપાસ
માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મારા માંપ હું
ગંદ હતો અને મારા બાપા પારસી હ
તા. પારસી છોકરાંઓ પંચે છે તપાસે
તેઓને રીત આપવાનો દેવાળ છે. મ

ને માં ધનજીજી તરણી ૩૦ થી ૪૦
રૂપયાની રીત મળી હતી તથા માંદરેજ
સંધળો લગનનો ખર્ચ કાળો હતો એ
કે મેં પશુ મારી ગુંજસ મુજબ ખર્ચ
કાળો હતો. હું આ રીતને મોડી રીત
તરફ ગણું છું.

મારી સ્ત્રીના માથાપ દુરવંદ છે એમ
સુરતમાં હું માને કહતો હતો નહીં. મારી
સ્ત્રી સ્ત્રી પશુ આવી રીતે કાષ્ટ આપળ
વાત કરતી હતી નહીં. જાણે મારી સ્ત્રી
ના માથાપ પારસીજી હોય એ પ્રમાણે
હું તેણીને ઝાગખારતો હતો, અને
તેણી પશુ પોતાને એરીજ રીતે ઝાળ
ખાવે છે કે તેણીના માથાપ પશુ પાર
સી હતા. જો તેણીને કાષ્ટ પુછે તો તે
ણી એમ જણાવતી હતી કે તેણીના
માથાપ પારસી હતા. સુરતના કોઈ તો
એમજ માને છે કે તેણીના માથાપે
પારસી હતા.

જ્યાંસુધી હું જાણું છું ત્યાંસુ
ધી તો સુરતના કાષ્ટપશુ કોઈમાં કંઈ ન
થી કે તેણી દુરવંદને પેટ હતો આવે
લા છે.

અમદાવાદના વડા મોખેડને કેવી
રીતે માલમ પડ્યું કે સુનાવાણના મા
થાપ દુરવંદ હતા એવી મતલબના પુછ
વામાં આવેલા સવાલનો જવાબ આપ
તાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આ વડા મો
ખેડની તાણ તે વેળા અમાતમાં હતી
અને તેથી તેણી મારી સ્ત્રીને ઝાળખ
તી હોવાથી આવી ખર્ચ દસદરજને
આપી હતી જેથી દસદરે અમારા બાળ
કને હોખમે ચઢાવવા દેવા સામે વાંધા
ઉઠાવ્યો હતો.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે,
હું ધારું છું કે પારસી લગનમાં
કાષ્ટ પરકામવ લી સીધી જવાય નહીં.

પરોણાઓ તરીકે બોલાવવામાં આવ
તી હશે તથા બીજી મોડી બાતુઓ
ખાનગી ક્રીયા વેળાએ હાજર થઈ શકે
પશુ નીચ કુળી દુનરીઓ જેવી બીજી
કાષ્ટ સ્ત્રીને લગનની ક્રીયા વેળાએ
બીજી બાતુઓ સંજાત લેખવા દેવામાં
આવતી નથી.

વટલેલી સ્ત્રી ધરમના મકાનોમાં

દાખલ થવાનો એકરાર.

ફરત અને મુઅઝમાં મારી સ્ત્રી અમયારી તથા અતશ્ચાંદરામમાં જવા ઉપરાંત ખંભાતમાં તેણી આદરયાનમાં પણ ગઈ હતી. તેણી મુઅઝના આતશ્ચાંદરામમાં પણ ગઈ હતી. અમદાવાદના આદરયાનમાં પણ તેણી ગઈ હતી કે જે આદરયાનનો વડો મોમેદ જમશેદજી દસ્તુર હતો. જ્યારે તેણી આવી રહે તે ધરમના મકાનોમાં દાખલ થતી હતી ત્યારે કોઈને માલમ હતું નહીં કે તેણી દુરવંદ માયાપને પેટની ઉતરી આવેલી છે. અમદાવાદમાં પણ કોઈને આવી રીતની ખબર હતી નહીં. ખંભાતનાં આદરયાનમાં મારાં લગન પછી હું મારી સ્ત્રી સાથે ગયો હતો. હું આવી રહે તે ખંભાતનાં આદરયાનમાં મારી સ્ત્રીને લઈને એક જગત ગયો હતો. ખંભાતના આદરયાનનો વડો ફરુખ મારી સ્ત્રી દુરવંદ માયાપને પેટની છે કે નહીં તે જાણતો હતો કે નહીં તે હું જણાવી શકતો નથી. હું આ વડા મોમેદને જાણવતો નથી. હું આ આદરયાનના બીજા મોમેદને પણ જાણવતો નથી.

મારી મા એક રજપુત સ્ત્રી હતી. મારો જનમ માંડવીમાં થયો હતો. મને જર થોસતી ધરમમાં ઉછેરવામાં આવ્યો હતો જે વેળા મારાં બાળકના મરણની કીવાકામ કરવામાં આવી હતી તે વેળા સખળાએ એમજ ધારતા હતા કે મારી સ્ત્રી પારસી માયાપને પેટની હતી.

ફરદુનજી રસતમજી હોટલવાલાની જુવાની.

ફરદુનજી રસતમજી હોટલવાળા નામના સુરતના એક વતનીએ મીંઝ લાઉનડ સની તપાસમાં જણાવ્યું કે મારું નામ ફરદુનજી રસતમજી હોટલવાલા છે. ગઈ કાલે સુનાયાદ નામની જે પારસી સ્ત્રી સાથે આપી ગયાં હતાં તેઓને હું જાણ્યું છું. તેણી માર વરસ યુવા ફરત મા માતા ધરમાં રહે છે. મારું ઘેર સુરતમાં નાનપરામાં આવેલું છે. મેં જરા એક મંઝેલ માંડવીવાલા સાથે સુના

યાદ સાથના લગનના સંબંધમાં વાતચીત કીધી હતી અને તે વેળા મેં તે વચ્ચે જણાવ્યું હતું કે તેની માયા પ દુરવંદ હતા એ વાત મને ૩૦ ધનજી શાહે જણાવી હતી. ૩૦ ધનજી શાહેના ધરમાં તેણી નાનપણથીજ ઉછેર હતી. જ્યારે તેણી નાની બાળકી હતી તે વેળા મેં તેણીને ૩૦ ધનજી શાહેના ધરમાં જોઈ હતી. પહેલાં આ બાળકનું નામ સુંદર હતું અને હું પોતે પણ જાણતો હતો કે તેણીનું નામ સુંદર હતું. સુંદર કાંઈ પારસી નામ નથી. એ છોકરીના સંબંધમાં મને ૩૦ ધનજી શાહ સાથે વાતચીત થઈ હતી. ૩૦ ધનજી શાહ મને મોનાલીને કહ્યું હતું કે તમે આ છોકરી માટે એક વર શોધી કઢાડો. જે વેળાએ ૩૦ ધનજી શાહે મને ઉપર મુજબ કહ્યું હતું ત્યારે આ છોકરીને લગતી સખળા વાગત તેવણે મને જણાવી હતી. તેવણે જણાવ્યું હતું કે તેવણ આ છોકરીને જુનાગઢથી લાવ્યા હતા. મેં ૩૦ ધનજી શાહેને તે વેળા પૂછ્યું હતું કે તેણી સદરા કસતી પહેરે છે કે, જેના જવાબમાં તેવણે જણાવ્યું હતું કે હા, તેણી પહેરે છે. આથી મેં મેરાનજી સાથે તેણીના લગન કરવાને લગતી મેઠવણ કીધી. જ્યાં કે ૩૦ ધનજી શાહે મને જણાવ્યું કે આ છોકરી દુરવંદને પેટની હતી તથા તેણીને તેવણે પોતાના ધરમાં ઉછેરને મોટી કીધી હતી ત્યારે હું જરાપણ અન્યથા થયો નહીં. હું બીનકુલ અન્યથા થયો નહીં કારણકે આના તો બધા દાખલાઓ બનેલા છે.

કાકેરના ધરમાં ઉછેરેલું દુરવંદનું બાલક.

મીંઝ એગેનની ઉચ્ચતપાસ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું અમરયાનો કાંઈ કરું છું. મારા માયનું નામ કુકા બાઈ છે. તેણી ખારવણ જાતની છે, અને તેણી હીંદુના પોશાક પહેરે છે. અને હજી તેણી મારી સાથેજ રહે છે તેણીને સદરા કસતી પહેરવામાં આવેલી નથી. માતા બાઈ પારસી હતા. અને મને જરથોસતી ધરમમાં ઉછેરવામાં

આવશે હતો. હું વહીવટના કુટુંબમાં રા
ત દહારો. જતો આવતો હતો અને ત
માં મેં તેણીને જોઈ હતી. ૩૦ ધનજી
શાહ અને આ વહીવટ બાપ બેટા થતા
હતા. હું વહીવટને ત્યાં બપોરની તરીકે
કામ કરતો હતો. સુનાયાઈને પ
છ ૩૦ ધનજીશાહની બીજી છોકરી
માફકજ કપડાઓમાં પહેરાવવામાં આવ
તાં હતાં. સુનાયાઈને મેં જ્યારે પહેલ
વહેલી જોઈ હતી ત્યારે તેણીની વય
આશરે ૪ વરસની હતી. મેં તેણીને પહેલ
વહેલાં વહીવટનાં કુટુંબમાં જોઈ હતી. ૩૦
ધનજીશાહ સુનાયાઈને પોતાની જ છોકરી
જેવી ગણી તેણીની સાથ વતનતા હતા.
એક વેળા હું જુનાગઢ ખાતે કામને સ
બધે ગયો હતો. જે વેળા મેં તેણીને
ખંભાતમાં જોયેલી હતી, તે વેળાએ તે
ણીને મારે એક વર શેધી કઢાવવાની
૩૦ ધનજીશાહે મને ફરમાણ કરી હતી.

તેણીના માથાપ દુરવંદ હતા એમ
૩૦ ધનજીશાહે પોતાને શું કામ જણા
વયું હતું એવી મતલબના પુછવામાં આ
વેલા સવાલનો જવાબ આપતાં સાક્ષી
એ જણાવયું કે તે તો તેવણની ખુશી.
તેમાં હું શું જાણું? હું સુરતમાં
હતો તે વેળા ૩૦ ધનજીશાહે મ
ને ખંભાત ખાસ આ છોકરીના
સંબંધમાં વાતચીત કરવા સારે બે
લાવ્યો હતો. હું કાજ કરવાનું કામ કર
તો નથી. ૩૦ ધનજીશાહ કદાચ એવું
ધારતા હતા કે મને છોકરો અથવા બા
ઈ હશે જેથી તેના લગન સુનાયાઈ સા
થ કરી શકાય. તેવણે મને પોતાને જ શું
કારણસર બોલાવ્યો તે હું જાણતો ન
થી. તેવણે જો આવડતે તો બીજા કામ
ને પણ બોલાવતે.

સુરતના પારસીઓમાં પરકોમની

શ્રી રાખવાનો રવાજ.

પાછળથી સાક્ષીએ જણાવયું કે આ
વી રીતે ૩૦ ધનજીશાહે આ છોકરીના
લગન માટે મને એખલાનેજ નહીં પણ
બીજા ધણા જણાઓને ખંભાત બોલા
વ્યા હતા. જુનાગઢ હું જ્યારે ગયો હ
તો ત્યારે વહીવટના ઘરમાં ફક્ત અરધો
કે એક કલાક નહીં પણ આખો દિવસ

ચામશે હતો. ખંભાતમાં હું ૩૦ ધન
જીશાહે મથ્યો તે અગાઉ સુરતમાં મ
ને તેવણ સાથ સુઝાકાત થઈ હતી અને
તે વેળા પણ સુનાયાઈના સંબંધમાં વા
તચીત થઈ હતી. સુરતમાં આ વાતચી
ત કર્યા પછી એ વરસે હું ખંભાત ૩૦
ધનજીશાહ ખામળ ગયો હતો. મારા
બાપા પણ બપોરની સાંધા કરે છે. સુ
રતમાં પારસીઓ પરકોમની શ્રીઓને રા
ખે છે એ વાત ધણી સાધારણ છે. મા
રા બાપ પણ સુરતના વતની હતા. સુ
રતમાં કાંઈ બપોરની સાંધા બીજા ગ
રીબોજ પરકોમની શ્રીઓને રાખતા ન
થી પણ ખુદ તરંગર પારસીઓ પ
ણ આવી રીતે પરકોમની શ્રીઓને
રાખે છે. પોતાની ધણીયાણીઓ દોષ તે
છતાં પણ સુરતમાં પારસીઓ પરકોમ
ની શ્રીઓને રાખે છે. મારી ઉમર હા
લમાં ૬૦ વરસની છે. આજે છેલ્લા ૪૦
વરસ થયાં હું સુરત રહું છું. તે આમ
મય હું હંદરાબાદમાં હતો.

મીં લાઉનસની તપાસમાં સાક્ષીએ
જણાવયું કે ૩૦ ધનજીશાહે મારી આ
ગળ વાત કીધી હતી કે સુનાયાઈને
માટે મારે એક વર શેધી કઢાવે ત
યારે ફક્ત તેજ વેળાએ કાંઈ એવી વાત
કીધી હતી નહીં કે તેણીના માથાપો
દુરવંદ હતાં, પણ મારી આમળ આ
મતલબની વાત તેવણે બીજા ધણીક આ
મળી વેળાએ કીધી હતી. ૩૦ ધનજી
શાહના ધણીયાણી બીખાઈ પણ સુના
યાઈ સાથ પોતાની એક દીકરી માંકજ
વરતતાં હતાં. સુનાયાઈ ૩૦ ધનજીશા
હને પેટની છોકરી છે એવું મેં કહી
સાંભળ્યું નથી તથા તેમ માનવાનું પણ
મને કાંઈ કારણ નથી.

૩૦ ધનજીશાહના પહેલાં ધણીયાણીને
હું જાણખતો નથી. સાક્ષીએ ફરી જ
ણાવયું કે સુનાયાઈ ૩૦ ધનજીશાહને
પેટની છોકરી છે એમ માનવાને મન કે
શું કારણ મથ્યું નથી.

નવરોજી કાવસજી લાલીનાની

જુબાની.

નવરોજી કાવસજી લાલીના નામના
એક મોખેદે માં લાઉનસની તપાસમાં

જ્યુન્યુ' કે હું પારસી થાએ છું. હું મઠ કાઢે સંનિ જુનાની આપી ગય્યાં માંહ સુનાગામને જોળ્યું છું. તેણીના લગનના મેં આશીરવાદ સારવા હતા. આ આશીરવાદ મેં ખંભાતમાં સારવા હતા. તે વેળા ખંભાતમાં હું આદરવા નમાં કામ કરતો હતો. ખંભાતમાં ફક્ત એક જ આદરવાન છે. એ આદરવાન મેં જો મોદે, જે વેળા આશીરવાદ સારવામાં આવ્યા તે વેળા હતા. બીજા માએદુ' નામ શહેરવારજી છે. શહેરવારજીએ પણ આશીરવાદ સારવાની કીધામાં કામ લીધો હતો. તેણીના લગનની વેળા તેણીના માબાપ કોણ હતા તે હું જાણતો હતો. તેણીના માબાપ જુદીન હતા એમ હું જાણતો હતો. એ માંહ વટલેલી છે તથા તેણી એ સરો કસતી પહેંયા છે એ વાત હું જાણતો હતો. આમાં સંજોગો વચ્ચે આ બાદના માબાપ જુદીન હોવાથી તેણીના એક પારસી સાથે લગન થવાના સંબંધમાં અટકાવ જેવું ઠાંઠું હતું નહીં. શહેરવારજી પણ હું જે સંબંધ જાણતો હતો તે જાણતા હતા. જ્યારે હું ખંભાત ગયો ત્યારે કાંઈ ધનજીકાદ તથા શહેરવારજી બંનેએ મને જ્યુન્યુ' કે હું સુનાગામના માબાપ જુદીન હતા.

ખીં જો મેં મેનની ઉચ્છટપાલટ તપાસમાં સક્ષીએ જ્યુન્યુ' કે બધાં મળીને હું પાંચ વરસ સુધી ખંભાતમાં રહ્યો હતો. હું ખંભાતમાં રહ્યા પછી ૩ વરસે આ લગનની કાંધા મેં કરી હતી. ખંભાતમાં લગનનું રેજીસ્ટર જેવું કાંઈ રાખવામાં આવતું નથી. હોકરા હોકરી પરણે તે વેળા જો કાંઈ તેઓને લગનની સરટીકેટ આપતા નથી. નવાનું રાખ્યું હોવાથી ત્યાં આવી સરટીકેટ આપતા નો રવાજ નથી.

એટલેક શહેરવારજી કાંઈકાંઈ સંસ્કારના જુનાની.

ખીં શહેરવારજી દાંતનાં કડ્યાએ ખીં લાઉનસની તપાસમાં જ્યુન્યુ' કે મારી ઉતર ૬૫ વરસની છે. હું પહેલવી, સસકત અને પાશ્વરના ભાક્ષાઓને અજાણી છું. મેં જરથોસ્તા ધરમને લગ

તા પ્રમતોનો ખાસ અભ્યાસ મીધો છે. હું મુઝબ યુનીવર્સીટીને જોનગરી ફેલો છું. આ યુનીવર્સીટીમાં ૧૩ વરસ થઈ આવેલતા અને પહેલવી ભાક્ષાઓને પરીક્ષક છું. મેં જરથોસ્તી ધરમ ઉપર રાહનુમાયે માર્ગદર્શનના સભા તરફથી ધક્કાંક જાહેર ભાષણ આપ્યાં છે.

જુદીનોના સંબંધમાં સને ૧૯૦૩-૧૯૦૪ ના સાલમાં તપાસ કરતા સાર નેમમાં આરેલી કમીટી બામે મને ખબર છે. હું તે કમીટીમાં એક સભાસદ હતો. અનજીમને આશરે ૨૦૦ સભાકદની એક કમીટી નેમી હતી, અને આ કમીટીએ પેતાનામાંથી ૪૦ સભાસદોની એક સમ-કમીટી નેમી હતી અને આ સમ-કમીટીએ પેતાનામાંથી ૧૦ થી ૧૨ અનુભવી સભાસદોની એક સમ-સમ-કમીટી નેમી હતી.

આ કોરટ ટીનીન માટે ઉઠી હતી.

આણું પછીની તપાસ.

અપોરના આણું પછી કોરટ પાછો બેસતાં એરવદ શેહેરીવારજી દાંતનાં ભક્ષાની જુનાની આગળ ચલાવવામાં આવી હતી. એરવદ શેહેરીવારજીએ ખીં લાઉનસના સવાલના જવાબમાં જ્યુન્યુ' કે, એક્ષપરટોના જુદીનોના સવાલ સંબંધમાં શું મત હતો તેનો સમાવેશ સમ-કમીટીએ જનલ-કમીટી ઉપર જે રીપોર્ટ કર્યો છે તેમાં થાય છે.

તેમાં જે બેબેજી છે તે ઉપર સવાલને લગતું મારું મત છે. અત્રે આ રીપોર્ટ પુરામાં રજુ કરવામાં આવ્યો હતો જે ઉપર તા. ૨૫ મી એપ્રિલ ૧૯૦૪ ની તારીખ છે. ફક્ત નાની બાબત સીવાય બીજા સપળા સવાલો ઉપર એક્ષપરટોના એકમતી અબીપાય હતો.

સં-તમારા સાથે એક્ષપરટો એટા મત ઉપર આવ્યા હતાંકે જરથોસ્તી ધરમ પર કોમનાઓને વટલવાની ના પાડતી નથી, પણ પરકોમનાઓને ધરમમાં લેવા ફરમાર છે અને સપળા જરથોસ્તીઓને પરકોમનાઓના પેતાના ધરમમાં લેવા ફરમાર કરે છે ?

સક્ષી-હા.

સં-બન તે માટે તમે સાહદતો દેવા તૈયાર છો ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમારો ધરમ મળ્યું પામેલાંઓ ની ભાષના સંબંધમાં શું કહે છે ?

સાક્ષી-ધરમ એવું ફરમાવે છે કે મરણ પામેલાંઓની લાશ બનતાં સુધી સુરખના તાકાત મોકલી અને દાટવી નહી.

સં-પરકોમનાઓ જે પારસી ધરમમાં આવ્યા હોય તેમની લાશને દોખમે ચઢાવવા ધરમ શું ના પાડે છે ?

સાક્ષી-પરકોમનાઓને દોખમે ચઢાવવા માટે ધરમમાં કાંઈ અટકાવ નથી. જેઓ એક પગપાનના જરથોસત્રી ધરમમાં આવે છે તેઓજ તે પરકોમના કહેવાય નહી, પણ પારસી ધરમનો કહેવાય.

સં-મુળ્યમાં પારસીઓ કે જે એક સામાન્ય ગાંડથી બધા થતા છે તે શા ઉપરથી છે ?

સાક્ષી જ થોસત્રી ધરમ ઉપરથી.

સં-તે સંબંધ હીંદુસતાના સવળા પારસીઓને લાગુ પડે છે ?

સાક્ષી-હીંદુસતાનનાજ પારસીઓનેજ નહીં પણ કબ દુનીયાના પારસીઓને તે લાગુ પડે છે.

સં-જેને જરથોસત્રી ધરમ મુજી દીધો હોય અને તમે પારસી કહો કે ?

સાક્ષી-નહી.

સં-જરથોસત્રી ધરમમાં વટજેતા જુદા દીનને તમે પારસી કહો કે ?

સાક્ષી-હા ?

સં-પારસી અને જરથોસત્રી અબદ એ કળ છે કે નહી ?

સાક્ષી-તે બંને એકજ છે, એ બંને અમરો અચાજ અરથથી વપરાતા આવેલા છે અને હજી પણ આવે છે. પારસી અબદ ખોલતાં વીંધાર પ્રથમ એટલેજ ઉભો થાય છે કે તે જરથોસત્રી ધરમ પાળનાર છે.

સં-તમારામાં બહુશાઓ રવાયત શાને કહે ?

સાક્ષી-રરમના ફરમાનના તે પુસ્તકો છે.

સં-ત ફરમાનો કેણે આપ્યાં ?

સાક્ષી-મે. હમણેરો અને જરથોસત્રી ધરમના મોટા બહેલાઓના તે ફાવા આ છે.

સં-આગળના વખાના ધરમના અગત

યના સવાલો ધરાનના હસણો અને મણેલાઓને પુછવામાં આવતા હતા કે ?

સાક્ષી-હા.

સં-અને તેઓ તરફથી ફરી વળેલા જવાબોને હીંદુસતાનના પારસીઓ કેમ ગણતા આવયા છે ?

સાક્ષી-તેઓના જગરો જે આવસતા બધાજને મળતા હોય તે તે મુળ્ય ધના પારસીઓ ઉપર બંધાયું કરતા ગણાય છે.

રવાયત એટલે શું ?

નામદાર મીં જમ્દીસ બીમન-જે તેમના જવાબો વાળ્યા અને અકલમંદ ન હોય તે પછી તેમને સવાલો પુછવામાં ફાવેલા શું છે ?

સાક્ષી-ધરાત્રી જવાબો મંગાવવામાં આવે છે કાણકે ધરાનના લોકો આ મારો ધરમ સારી રીતે સમજતા અને ગણીએ છીએ.

નામદાર મીં જમ્દીસ દાવર-મુળ્યના પારસીઓના કરતાં તેઓ ધરમ વધારે સારીપેટ સમજે છે.

સાક્ષી-હા.

સં-રવાયત એટલે શું ?

સાક્ષી-રવાયત આરમી મુળમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તેનો અર્થ ધરમને લખવું છે.

સં-મુસલમાનોમાં ફતવા શાને કહે છે ?

સાક્ષી-મુસલમાનો જેને ફતવા કહે છે તેને પારસીઓમાં રવાયત કહે છે.

સં-પરકોમનાઓની લાસાને ઠેકાણે પાડનાર ભગતી જાણીતી રવાયતો કઈ છે તે તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-તેમાં પણ રવાયતો હું જાણું છું.

સં-એરવદ તેકઝુરસપ દીનશાહ અકલેશીયાને તેવજુના ચાપાનીયામાં સંબંધમાં તમે જાણો છો કે ?

સાક્ષી-હા.

સં-તેવજ કમીડીના મેમજર હતા ?

સાક્ષી-કમીડી તમારું તે આમ જ તે વજુ મરણ પામ્યા હતા. તે રવાયતો તરજુમે ન અલગ પારસી લખાણ લાઈ મુદત્તારીરોજ લાઈએડીનાંથી સરખા પડે છે અને તેનો જે યુજરાતીમાં તરજુમે કરવામાં આવ્યા છે તે બરા

બર છે.

સં-આ સ્વાયતો તમારા કોડા ઉપર બંધન કરતા છે ?

સાક્ષી-મારા મત પ્રમાણે ઉપલી ત્રણે સ્વાયતો સધળા પારસીઓ ઉપર બંધન કરતા છે.

સં-આ મહદમાના પ્રતિવાદીઓને તમે એળખો છો ?

સાક્ષી-હા.

સં-તેઓએ પરકામનાઓની લાશ ઠેકાણે પાડી. સંબંધમાં અને દોષમાં એના લાભ કાઢ્યું તે મત્રએ તે માટે જે ઠરાવ કર્યો છે તે તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-હા.

અત્રે ઉપલો ઠરાવ પુરાણમાં રજુ કરવામાં આવ્યો હતો.

મીં બાઉનસ-તે ઠરાવ ઉપર સધળા પ્રતિવાદીઓએ સહી કરી છે ?

સાક્ષી-હા, તે હું જાણું છું.

સં-તે ઠરાવમાં જરણાસતી ધરમમાં વટલેનાંઓને પારસી ધરમખાતાંનો લાભ આપવાની મનાઇ કરે છે તે ઠરાવ તમારા ધરમથી ઉઘટા છે કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સં-તે ઠરાવમાં આતશમેહરામ, આદરીયાન, ફરહમેહરે, દોષમાં અને ધરમજાળાના લાભ પારસી ધરમમાં વટલેનાંને નહીં આપવા જણાવવામાં આવ્યું છે તે તમારા ધરમના ફરમાનથી ઉઘટું છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમારું કહેવું એવું છે કે, તે સધળાં ધરમ સથળે નો લાભ પારસી ધરમમાં જનમેનાંઓને તેમજ પારસી ધરમમાં વટલેનાંઓને એકસરખો મળવો જોઈએ.

સાક્ષી-હા, મારું કહેવું એવજ છે.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં સેંગમેનની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે એક વાદીના ફેર્ય મોહાંદાર અને તેની પછી વટલાવવામાં આવેલા એક સ્ત્રીના દાખલા શીવાય પારસી માળાપને પેટનાં ન હોય એવાંને પારસી ધરમમાં ચલાવવામાં આવ્યાં હોય એવા દાખલા મારી હાથાતીમાં મેં જોયા કે સાંભળ્યા નથી. પારસી માળાપને પેટના છોકરાંઓને ધરમમાં લેવાના દાખલા મેં સાંભળ્યા છે. તેઓ પા

છવથી પરણેલા છે.

સં-રાજકોટવાળી બાઇને ફેર્ય બાનુ પછી વટલાવવામાં આવી હતી ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે છેલ્લાં ૪૭ વરસ થયાં હું મુજબમાં રહું છું. તે સમયના પારસીઓ તરફથી મુજબમાં તદન મુદ્દેન માળાપોને પેટનાંઓને ઉપલા દાખલા શીવાય વટલાવની તજવીજ કરી હોય એમ હું જાણતો નથી. કેટલાક વરસોની વાત ઉપર મહુમ ફરરજ જમાસજએ પંદર, સતરને પાસી ધરમમાં લેવા હતા પણ હું જાણતો નથી કે તેઓ લેવા તમામ મુદ્દેન માળાપને પેટના હતા અથવા તો તેઓ અંધા પારસી માળાપને પેટના હતા. તે વખતે હું નવસારીમાં રહેતો હતો. ઉપલાં ૪૭ વરસ માંથી આઠ વરસ હું નવસારીમાં રહ્યો છું. અરબથી હું ૧૭-૧૮ વરસની વયે મુજબમાં આવ્યા હતા.

સં-મુજબમાં પારસી બાનુને પેટ જનમેલા પરકામના જરથારના આળ ને પારસી ધરમમાં ઉધરેલા કે જરથાસતી ધરમમાં લેવાના કાંઈ દાખલો તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સં-મુજબ સીવાય બીજા ઠેકાણેના કાંઈ દાખલો તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-હું તેવો દાખલો જાણતો નથી.

દોષમાના ચોતરા ઉપર ચેલાતી

લાશો.

સં-મુજબમાં ચોતરા છે તે તો તમે જાણો છો ?

સાક્ષી-ચોતરા છે એમ મેં સાંભળ્યું છે, પણ તે વીશે હું કાંઈ જાણતો નથી. મુજબમાં ચોતરા છે એમ મેં સાંભળ્યું છે પણ બીજા કોઈ ઠેકાણે તેવું કાંઈ નથી.

સં-લાશ ચીંવામાં આવી હોય એવા કોડાને માટે ચોતરા હોય છે કારણ કે તેની લાશને પરકામનાએ અડકેલી તેથી તે અપવીત્ર થઈ કે ?

સાક્ષી-અપવીત્ર થઈ એવું હું કાંઈ જાણતો નથી. મારા માન મુજબ માર

ધરમમાં લાશ અપવીત થાય એવું કાંઈ નથી.

મીં જસદીસ દાવર-તયારે તમે મીં ક્ષેંગમેન કહે છે તેમ લાશને તેની હાલતમાં અપવીત ગણતા નથી.

સાક્ષી-નહી, હું તેમ ગણતો નથી. મારા ધરમ પ્રમાણે લાશ ખુદ અપવીત છે અને તે વધુ અપવીત જ્ઞાની થાય. તેતો અપવીત છેજ.

મીં ક્ષેંગમેન-તયારે તેવી લાશ અને એક માણસને ફાંસી દેવામાં આવ્યો હોય તેની લાશમાં કાંઈ ફેર નથી?

સાક્ષી-અમારા ધરમ પ્રમાણે લાશ નસો છે અને તે નસોજ રહે છે અને તે બંનેમાં કાંઈ ફેરક મારા મત પ્રમાણે નથી.

સં-પણ એવી રીત તમારામાં નથી કે જેને ફાંસી દેવામાં આવ્યો હોય તેની લાશ સાધારણ દોખમામાં ચઢાવવી નહીં?

સાક્ષી-તેવી રીત મુબ્બમાં હોય એ મ મને ખબર નથી.

મં-શકરેલા મ આપનાઓને અથવા તેમની આલદ વીશે શક હોય તેવાને કે શણે પાડવાને મુબ્બમ શુ રીતજ છે?

સાક્ષી-તે હું જણુતો નથી.

પારસીઓ એટલે શું?

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પારસી શબ્દ પારસ ઉપરથી નીકળેલો છે.

સં-પારસો વરસ ઉપર પારસીઓ અહીં આવ્યા હતા એવું ધારવામાં આવે છે ?

સાક્ષી-હા. અસલ વખતમાં પારસથી આવેલા તે પારસીઓ કહેવામાં આવતા હતા. પણ હવે તે તો અસલ અરથ જુ લાઇ ગયો છે અને પારસીનો અરથ જરથોસ્તનો ધરમ પાલનાર થાય છે, આ પણ પારસી વાડ અને મુસલમાન વાડ કહીએ છીએ, પારસી વાડ એટલે જે વાડમાં જરથોસ્તી ધરમ પાલનાર છે અને મુસલમાન વાડ એટલે જે મોહોલામાં મુસલમાન ધરમ પાલનાર છે.

નામદાર મીં જસદીસ બીમન-અને આપણે કુબારવાડ પણ કહીએ છીએ તે શું બતાવે છે ?

સાક્ષી-તેમાંતો ધંધાના અરથનો અને

નિત જાતનો અરથ સમાય છે અને તે ધંધો તે અથવા નયત જાત બતાવે છે.

મીં જસદીસ દાવર-તયારે તમે કહો તે પાસ જે આપણે પારસી શબ્દ બોલીએ છીએ તે એટલે કે તે જરથોસ્ત તો ધરમ પાલનારનો છે ?

સાક્ષી-હા.

મીં ક્ષેંગમેન-તયારે આપણે હાલ મુબ્બમાં પારસી શબ્દ વાપરીએ છીએ એટલે તે જરથોસ્તી ધરમ પાલનાર થય છે ?

સાક્ષી-હા.

રેવાયતોનો રીપોર્ટ.

સં-તમે મુકતાફ તસદ કેસમાં જુ બાની આપી છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમે તે વખતે કહ્યું હતું કે નહીં કે તે રેવાયત પેહેલા પ્રકારની સત્તા નથી પણ ત્રીજા પ્રકારની સત્તા છે ?

સાક્ષી-હા, તેમ મેં કહ્યું છે. હજુ પણ મારું તેવુંજ મત છે. તે ધરમના કાનુને મળણું હોય તો હું તેને પેહેલા પ્રકારની સત્તા ગણું છું, પણ જો તે ધરમના કાનુનને મળતી ન હોય તો તેને હું ત્રીજા પ્રકારની એટલે ઉતરતી સત્તા તરીકે ગણું છું.

મીં જસદીસ દાવર-ધરમના કાનુનો તે અનુસરતો ન હોય તોપણ તેને તમે એક સત્તા તરીકે ગણવા માંગો છો ?

સાક્ષી-હા.

મીં ક્ષેંગમેન-અનુભવીઓની કમીટી એ પોતાના રીપોર્ટ કરવામાં આ ત્રણ રેવાયતો ઉપર આધાર લીધો નહોતો ?

સાક્ષી-નહી, તે રેવાયતોના આધાર લેવામાં આવ્યો છે.

મીં જસદીસ દાવર-ત્રણ રેવાયતોના આધાર લેવામાં આવ્યો હતો ?

સાક્ષી-હા.

મીં ક્ષેંગમેન-પેહેલી જે બાબી રેવાયત છે તે જુઓ. તે ઉપર આધાર લેવામાં આવ્યો હતો કે નહીં ?

સાક્ષી-તેના આધાર લેવામાં આવ્યો હતો પણ રીપોર્ટમાં તે વીશે કાંઈ જ જણાવવામાં આવ્યું નથી.

સં-અનુભવીઓની સળ સળ મળી હતી અને તમે એમાં હાજર થયા હતા?

સક્ષી-હા.

સં-અને તમે જે મીટીંગમાં હાજર થયા હતા તેપણ તમે રહેવા માંગે છો કે તે લાંબી રીવાજતમે રીપાર્ટ ધરાવતાં આખાર લેવામાં આવ્યો હતો?

સક્ષી-હા.

અને વધુ તપાસ મુજબની રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવદ શેહેર્યારજી બર્યાની
વધુ તપાસ.

ધારાના હિમાયતીઓ વચે
તકરાર.

જુદહીનોને વટલાવવાના સંખં
ધમાં એરવદ શેહેર્યારજીનો
એકરાર.

મીં બેરામગોર અંકલેશ
રીયાની જીભાની.

જુદહીનોને ધરમમાં લેવાના
ફેરમાનની સાફહતો.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨૧ મી
ફેબ્રુવારી ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેજી તાતા,
મીં બાપુજી સારાજી પટેલ, મીં રત
નજી હાદાભાઈ તાતા અને મીં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાઝકે મુંબઈની પારસી પં

ચાયતા ત્રમટીઓ સર જમશેજી જી
ભાઈ બારોનેટ, મીં રોગસજી એફમજી
જામજી, મીં જમશેજી ખરેજી જ
મશેજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કાપા
અને મીં બમનજી હીનશાહ પીટીટ મા
મે મેંધાવેલા દાવાની વધુ સનાવણી મધ
કામ દીને હાઈ કોર્ટમાં ના દાર જડજ
મીં હીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આં મીં જસટીસ બીમન મનમજી
નીચી હતી. વાહીઓ તરફથી મેશરસ
અરદેશર હોગમસજી, હીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાનથી મીં લાઉનડમ, મીં
ફ્રંડુનજી સારાજી તાલીમ રખાન, મીં
બાદશાહ અને પ્રતીબાઈ ઓ તરફથી સોલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લીચ અને ઓલ
નની ફરમાનથી મીં મનચેરારીટી, મીં
રેકસ, મીં સ્વેંગમેન અને મીં જે. બી.
કાંગ હાજર થયા હતા.

એરવદ શેહેર્યારજી હાદાભાઈ
બર્યાની વધુ ઉડટપાલટ
તપાસ.

એરવદ શેહેર્યારજી હાદાભાઈએ મીં
સ્વેંગમેનની વધુ ઉડટપાલટ તપાસમાં જ
બાવવું કે કોઈ પણ જરૂરોસતી ફરન
કરી શકે અને તે મોઝેદ જી શ્રે પજી
દબતી વખતે ચોક્કસ રીતે ગોઠવેલા જે
ફરનો એક મોખેદ અથવા મોરણીએ
બનાવેલા હોય તેજ ફરની મોખેદ આ
સની કરી શકે. મોખેદ જે બરસનુમ ધ
રાવતો નહીં હોય તો તે કોઈ પણ ફર
ની આસપણી કરી શકે. બરસનુમ ધરાવ
તો મોખેદ એક મોખેદ અથવા મોર
ણીએ બનાવેલા ફરનીજ આસપણી કરી
શકે.

આં મીં જસટીસ દાવર-રવાયતમાં
૭૮ સવાલો પુછવામાં આવ્યા છે કે ?
સક્ષી-હા.

આં મીં જસટીસ દાવર-તેમાંથી
મુંબઈમાંના પારસીઓ તરફથી કાંઈ સ
વાલો પુછવામાં આવ્યા છે કે ?

સક્ષી-મુંબઈના પારસીઓ તરફથી
સવાલ જવાબો પુછવામાં આવ્યા છે કે
નહીં તે કું જણાવી શકતો નથી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે
આ સવાલો આખી હીંદુસ્તાનમાંના પા

કે બાગે એવા રીઠા થઈ ગયા હોય. તે થી હું ધારું છું કે તમે જે હમણાં એમ કહો કે પ્રતીવાદીઓ સામે તેઓ અપક્ષપાત રીતે વરતયા હતા નહીં એ વું ખોલેતાન મુકવા સીવાય ઓયરયાં આ દયાવી રાખવાનાં અથવા બીજાં કે કપણ વધુ ખોલેવાનો તમે મુકતા ન થી તો અમે તે મુજબની નોંધ લઈશું. હું ધારું છું કે મી. સ્વેંગમેન તેટલાથી સંતોષ પામશે.

મી. સ્વેંગમેન-તમે નામદારની સુચના હું સંપાદકશું.

આ નામદાર જડજોએ ઉપર મુજબની નોંધ લીધી હતી.

પ્રતીવાદીઓએ પ્રગટ કરેલાં

ત્રસટ ડીડો.

મી. સ્વેંગમેન-જે વખતથી તમે મુખ્યમાં હતાં ત્યારથી પ્રતીવાદીઓ એ દર વરસે ત્રસટ ડીડો પ્રગટ કરયાં હતાં કે ?

સાક્ષી-હા.

મી. સ્વેંગમેન-તેની નકલો જાહેર બાઈબ્રેરીઓ તથા કોમના આગેવાનો માં વિહેંચવામાં આવી હતી ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગલ ચાલતાં જણાવ્યું કે ત્રસટીના ધણાં ધરમાદા ફંડોના વહીવટ અંગત છે અને જ્યાં સુધી હું જાણું છું ત્યાં સુધી તેઓ ફંડોના વહીવટ ધણાં સારી રીતે લાભકારી ચલાવે છે. ત્રસટીઓના હસગક ધરમાદા ફંડોમાં દર વરસે મોટી મોટી રકમો ધરમાદા ખાતે ભરવામાં આવે છે.

સાક્ષીની ફરી તપાસ.

એરવડ શહેરવારજીએ મી. લાઉનડસની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે જે રેવાય તો ધરમના પુસતકો મુજબ છે તે પહેલાં પ્રકારની સત્તા સમાન લેખાય છે અને તે દરેક શખસ ઉપર બંધન કરતા થઈ પડે છે. જે રેવાયતો ધરમના પુસતકોથી વેગલી છતાં તેમાં બુદ્ધિરોગ અને અનુભવી શખસોની સલાહ તથા જ્ઞાન હોય તેવી રેવાયતોને હું ત્રીજા વરગની સત્તા ધરાવનારી રેવાયતો જણાવું.

ધરાની ભાષામાં પ્રગટ થયેલી રેવાયતો જે અસત્ય અવસત્તા અને ઝીંદ પહેલવી ભાષામાં પ્રગટ થયેલી રેવાયતોની અગત્યરજ હોય તો તે પણ સ્વઘાઓ ઉપર બંધન કરતા છે. આ રેવાયતોમાં પુછવામાં આવેલા સવાલો ફક્ત ભરૂચ અને સુરતના પારસીઓ તરફથીજ પુછવામાં આવ્યા હતા નહીં પણ હીંદુ સત્તાનના સધળા પારસીઓ તરફથી પુછવામાં આવ્યા હતા, અને તેના પુરાવામાં આ સવાલોના શરૂઆતમાં “હાં હીંદુસતનમાં” જે એમ છે તે ટાંકી બતાવવા હતા. હું પારસી ધરમ સંબંધી અનુભવી છું પણ પારસી તથા ત્રીજામાં અનુભવી હોવાનો હું કાવો કે રી શકતો નથી. એક મોખે જે વેળા બરસનુમમાં મોકો હોય તે એક બેહેલીન કાથનાં પકાવેલા ખોરાકને હાથ લગાડી તથા ખાઈ શકે નહીં. બીજી કોઈ વેળા એ એક બેહેલીનના કાથના પકાવેલા ખોરાક તે લઈ શકે. એક મોખે એક બેહેલીનની છોકરીને પરણી શકે.

આ દસગુર જમાસજીનાં ચોપાનયામાંથી જરથાસતી ધરમમાં વટલવા પ્રયત્ન કરતાં કેટલાક જુદીનાએ તે વેળા પારસી પંચાયત માં ત્રસટીઓ ઉપર લખેલો પત્ર મી. લાઉનડસે રજૂ કરતાં જણાવ્યું કે આવી રીતે વટલવા પ્રયત્ન કરનારાઓની વય ૩૫ અને ૨ વરસની વયના વચ્ચેની હતી. મી. શેહરવારજીએ જણાવ્યું કે આમાના એકને ૩૫ વરસના વયે સદરો કસતી પહેરાવવામાં આવી હતી અને તેથી તે પોતાનો ૩૪ વરસ સુધીની વયમાં એક જરથાસતી તરીકે લેખી શકાય નહીં.

મી. લાઉનડસ-પારસીઓમાં સદરો કસતી પહેરાવવાનો વય શું છે.

સાક્ષી-૭ થી ૧૫ વરસની વયની અંદર.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે જરથાસતી ધરમમાં વટલાવવાના સંબંધમાં નયાતબ્બતોના કાંઈ પણ ફરક નહીં રાખવાનું ફરમાન કરવામાં આવ્યું છે.

રેવાયતની નેમો સંબંધી જોલાસો.

આં મીં જસટીસ દાવરના સવાલ ના જવાબમાં સાક્ષીએ જણવ્યું કે રેવાયતના સંબંધમાં મારેર હોય તો હરે કે પોતાની મરજીમાં આવે તે મત પ્રમાણે આશે. રેવાયતની જેમ ધરમના સંબંધમાં જરથોસ્તી કોમને દેરવવાની છે. ધરમ પ્રમાણે જેતાં લાશ એક નસો છે અને તેથી તે અસવચ્છ છે, આથી કે શાને અડકવાથી લાશ અસવચ્છ થાય છે એમ કહેવું જોડું છે. પારસી કોમ નો જુનો વીચાર ધરાવનારો મોટો ભાગ માને છે કે લાશ પવીત્ર છે. તેઓનું તેવું માનવું તદન જુઠ્ઠામરડું છે. એ જુના વીચારના જરથોસ્તીઓ ધરમ સંબંધી બાબતોમાં પુરવીચ હોતા નથી, જેથ તેઓ એ જુઠ્ઠામરડો ખયાલ માનતા આવેલા છે. સચકાતી કંયા રવાનાના લાભ માટે નહીં પણ ખાંધીયાઓના લાભ માટે છે. એથી ખાંધીયાઓના મગજપર સારી અમર થાય છે. લાશ સ અડવા પછી દુરવંદ તેને લાથ લગાડે તો તે અસવચ્છ થાય છે અને તેથી તે સાચચ કરવાની જરૂર છે, એમ પારસીઓના માટે ભાગ માને છે તે જુલમરડો છે. પારસી લાશને દુરવંદો દોખમે લઈ જઈ શકે નહીં. ધરમ દરમાન પ્રમાણે દુરવંદ લાશને અડકી શકે નહીં. પારસી લાશ દુરવંદ જોય તે સામે ધરમ સંબંધી કાંઈ બાધ નથી, પણ લાશને દુરવંદની નજર પડવા દેવાના નીતિ નથી. ઉપલું મારે પોતાનું મત છે. બીજાનું તેવું મત છે કે નહીં તે હું જણતો નથી.

મીં જસટીસ બીમન-તમે કહો છો કે કોઈ પણ માણસને નાતબાના ત દાવત વગર વટલાવી શકાય ?

જા-હા.

મીં જસટીસ બીમન-૧૦૦ બંગીઓને વટલાવવા કહેવામાં આવે તો તમે મોમેદને લેવી બજામજી કરો કે ?

જા-શામાટે નહીં. પણ તેઓ બંગીનો ધધો જુદા રંગે ચઢાવી શકે.

મીં જસટીસ બીમન-તમે દુરવંદને વટલાવવાની કદી હામયત કરો છો ?

જા-નહીં. વળી બીજાએ વટલાવશે હોય એવું હું જણતો નથી.

બાદ કોરટ ટીશીન માટે હા હા.

અપોર પછીની ચાલેલી તપાસ.

અપોરના ખાશા પછી એરનદ શહેરીય રજી બરયાએ કોરટના તપાસમાં જણાવ્યું કે, જેમ નસેસાબાર અને ખાંધીયાઓને આતશમેહરામમાં લેવામાં આવતા નથી તેજ રીતે મદાર જે પારસી ધરમમાં વટલશે હોય તેને પણ તેમાં જ રજીબર આતશમેહરામમાં લેવામાં આવતા નથી.

મીં જસટીસ બીમન-પારસી ધરમમાં વટલેલ બંગીને તમે દોખમાં લઈ જવા દેશો ?

સાક્ષી-હા, મારું તેવું મત છે.

મીં જસટીસ દાવર-તમારે તમારા કહેલા પ્રમાણે એમ થાય છે કે એક બંગી વટલેલ જ્યારે જીવતો હોય ત્યારે પારસી તેમને અડકે નહીં પણ જ્યારે તે રર. જાય ત્યારે પારસી તેમની લાશ લઈ જઈ શકે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જસટીસ દાવર-એક મદારને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવશે હોય તો તમે તેને આતશમેહરામમાં લેવો કે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જસટીસ દાવર-ધારો કે એક બંગી પોતાના ધધો છોડી દે અને તે પારસી ધરમમાં વટલેલો હોય તો તેને તમે આતશમેહરામમાં જવા દો કે ?

સાક્ષી-હા, ત્યાર પછી તે બંગી મજાબ નહીં.

મીં જસટીસ દાવર-આ તમારા મત સાથે બીજા કોઈ મગતા થાય છે કે ? તેવા કોઈ છે ?

સાક્ષી-હું જણતો નથી. રાહનુમાય સભાએ મને પારસી ધરમમાં જે ખાડું હોય તે દુર કરી સુધારો કરવાના અને ચોપડી લખવાના કામ માટે રોક્યો હતા.

મીં જસટીસ દાવર-દસતુર જમાસ પછીને સદરો પહેરાવવા માટે જે જુદા નોએ અરજ કરી હતી તેમાં તેઓ

પામી ખુંદના તેઓ છે એમ જણાવ્યું હતું એ તમે જણો છો ?

સાક્ષી-હા.

મી० જસટીસ દાવર-મી० નવરે છ વહાણા અને સર દીનશાહ પીટીટ તે આપનાં તપાસ કરી હતી તે તમે જણો છો ?

સાક્ષી-નહી.

મી० જસટીસ દાવર-પારસી ધરમમાં કામને પણ વટલાવવા માટે પરવાનગી લેવાની કે તપાસ કરવાની શું જરૂર નથી ?

સાક્ષી-તપાસ કરવાની હોય તો કરે પણ તે કાંઈ તે માટે બંધાવેલો નથી.

મી० બેહેરામગોહર અંડલેસ

રીઆની જુખાની.

મી० બેહેરામગોહર તેમજ અંડલેસ રચાએ મં० એક. સારખજી તાલેવાર ખાનની તપાસમાં જણાવ્યું કે, અવસતા અને પેહેનવીના અભયાન કર્યો છે અને જરથોસ્તી ધરમના થોડા ભાગના હું અભયાસી છું. પરકામનાઓને જરથોસ્તી ધરમના લેવા માટેના સવાલ ઉપર વીચાર કરવાને અનુભવીઓની કમી ટી નેમવામાં આવી હતા તેના હું સભાસક હતો અને છેલ્લા ચાર વરસ થયાં તે સવાલના મે અભયાસ કર્યો છે. સં-પરકામનાઓને જરથોસ્તી ધરમના લેવાની તમારા ધરમમાં લેવાની શું છુટ છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-જરથોસ્તી ધરમ પરકામનાઓને તમારા ધરમમાં લેવા કરમાન કરે છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-અને તમે સહાદતા ટાંકી બતાવશો ?

સાક્ષી-હા.

સં-તમારા અભયાસ મુજબ તમામ જુદીન માખાપને પેટનાઓને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવેલા છે એવા દાખલા થયા છે ?

સાક્ષી-હા.

સં-અને તે માટે તમારા પાસે સહાદતા છે અને તે ટાંકી બતાવવા તમે તૈયાર છો ?

સાક્ષી-હા.

સં-“વહમાન”ના અરથ શું થાય છે ?

સાક્ષી-તે પેહેનવી શબ્દ છે અને તે ના અરથ “એવો” “ફાણા ફાણો” થાય છે.

સં-તે શબ્દ વપરાતો તમે સાંભળ્યો છે ?

સાક્ષી-તે શબ્દ મેં વાંચ્યો પણ છે અને પારસીઓમાં તે વપરાતો મેં જોયો છે. એક માણસ મરણ પામે અને તેનું નામ નહીં જણાવ્યું હોય અને તેની ધરમ ક્રીયા કરવી હોય તો તે ક્રીયામાં તેના નામ માટે વહમાન શબ્દ વપરાય છે. હવે મરનાર ના બાપનું નામ જો જણાવ્યું ન હોય તો તેના બાપના નામને ઠેકાણે વહમાન શબ્દ વાપરવામાં આવે છે. એક માણસ મરણ પામ્યો હોય અને તેના બાપ ફત્વે હોય તો ધરમ ક્રીયામાં તે નામને બદલે “વહમાન” શબ્દ વપરાય છે. એક પારસી કુટુંબમાં જરથોસ્તી ધરમમાં વસેલો નોકર હોય અને તે મરણ પામે તો બાપનું નામ જણાવ્યું ન હોય તો તેવાને તેનું નામ દેખ બેહેન વહમાન એવી રીતે ધરમ ક્રીયામાં બોલવામાં આવે છે.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મી० સ્વેંગમેન-તમે કહો છો કે પારસી ધરમ વટલાવવા માટે કરમાન કરે છે; છઠા પ્રતીવાદીના ધર્મચાચી કેન્થ બાબુ અને રાજકોટની બાઈ શીરાય તદ્દન જુદીન માખાપને પેટે આવતરેલાંને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યાં હોય એવા દાખલા તમે જણો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સં-પારસજી મા અને જુદીન મા પને પેટના છેકાંને જરથોસ્તી ધરમમાં ઉઠેરામાં આવ્યાં હોય એવા દાખલા કાંઈ જણો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-પણ પારસી બાપ અને જુદી ન માને પેટને હોઠાંને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવે છે કે નહીં ?

સાક્ષી-હા.

સા-પરકોમનાઓને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવા માટે મુંબઈમાં કોશેશ કાંઈ કરવામાં આવી છે એમ તમે તમારા અભ્યાસ ઉપરથી કહી શકો છો ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-જ્યાંમુઘી તમે જાણો છો ત્યાં મુઘી ઉપલા બે દાખલા શીવાય તમામ જુદીન માબાપને પેટનાઓને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાની મુંબઈમાં કાંઈ તબવીજ કરવામાં આવી છે કે નહીં ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-રીપોર્ટમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે બે પંડીતોને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવ્યા હતા એ તમારા રીપોર્ટને તમે મળતા શાઓ છો ?

સાક્ષી-હા, એ બનાવ પારસીઓ હીંદુસ્તાનમાં આવ્યા પછી બનેલા છે, તે બનાવ નેરીયોસંગના વખતમાં બન્યા હતા. કેટલાકોના મત પ્રમાણે આ બનાવ ૧૨૦૦ વરસ ઉપર બન્યો હતો જ્યારે કેટલાકોના કહેવા પ્રમાણે તે ૫૦૦ વરસ ઉપર બનાવ બન્યો હતો.

સા-અનુમતીઓની કમીટીમાં તમે હાજરી આપી હતી ?

સાક્ષી-હું પાઈ છું કે હું બધી મીટીંગમાં હાજર હતા.

સા-તમે રીપોર્ટ કર્યો તે વખતે જુદીનોને પારસી ધરમમાં લેવાના સત્તાવર દાખલાઓ કાંઈ સાંભળ્યા હતા ?

સાક્ષી-સત્તાવર દાખલા હું જાણતો નથી, પણ તેના ધણા દાખલા બનેલા હતા એમ મેં સાંભળ્યા હતા.

સા-તે વાત તમે કમીટીમાં કહાડી હતી ?

સાક્ષી-કમીટીમાં એટલી બધી માબદ ચાલી હતી કે તે વાત મેં કમીટીમાં કહી હોય એમ મને યાદ નથી.

સા-આ દાખલાઓ તમે કોઈ ચોપડીઓનાં વાંચ્યા હતા ?

સાક્ષી-નહીં.

સા-તમે જુઝાનીમાં જણાવ્યું છે કે પારસીઓ હીંદુસ્તાનમાં આવ્યા ત્યાર પછી જુદીનોને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા છે; એમ તમે શાને આધારે કહેવા માંગો છો ?

સાક્ષી-ત્રણ પંડીતોને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા હતા તે ઉપરથી તેનજ ધરાન સવાલો ત્રણ મરતમે પુછાવવામાં આવ્યા હતા તેન લગી જુદે જુદે વખતની ત્રણ રવાયતો ઉપરથી હું કહું છું. વળી બીજી જુદી રવાયતોના કકરા છે તેના આધાર ઉપરથી હું કહેવાને શકતીવાન થાઉં છું કે જુદીનોના પેટનાઓને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા છે. છઠોતેર રવાયતોના સવાલો સુરત અને ભરૂચના આમેવાન મેમેદા અને બેહેનોએ ધરાન એક ભરૂચ પારસી સાથે મોકલ્યા હતા. તે ધરાન મથો હતો ઉપલા સવાલોના જવાબો તે પોતાની સાથે લાવ્યો હતો.

યાદ વધુ તપાસ સુવતવી રાખવામાં આવી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મીં બહેરામગોર અંકલેસર
યાની વધુ જુઝાની.

જુદીનોને વટલાવવાની
પારસીઓની પસંદગી.

એહોમેદન સરવેયરની જુઝાની.

આગળ પારસી હોવાનો
કરેલો એકરાર.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૨૨ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારે
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાબાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા
મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રતન

છ દાદાબાઈ તાતા અને ૩૦ નાનામા
૪ નવરોછ કાત્રકે મુંબઈની પારસી પં
આયતના ત્રસટીઓ સર જમશેદજી છજી
ભાઈ આગેનેટ, મીં હોમસજી એલજી
આલખજી, મીં જમશેદજી અરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરજાનજી મનચેરજી કાના
અને મીં બમનજી દીનશાહ પટ્ટીટ સા
મે મેંધાવેલા કાવાની વંતુ સુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જડજી મીં
દીનશાહ ધનજી ભાઈ દાવર અને આં મીં
જસડીસ બામન સનમુખ નીકવી હતી.
વાહીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હારમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મીં લાર્ડેક્સ, મીં ફરફુનજી સારાખજી
તાલીયારખાન, મીં બાંશહ અને મીં
ફરફુનજી પેસતાજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તિવાદીઓ તરફથી સિાતીસીટરો મેશરસ
ફૂગી, લાંચ અને ઓતનતી ફરમાસથી
મીં ઇનવેસ્ટીગેટી, મીં રેંસ, મીં સેગમ
ન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર થ
યા હતા.

મીં બેરામજોર તેહમુરસ અં કલેસરીયાની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં બેરામજોર તેહમુરસ અંકલેસરી
યાએ મીં સેંમકેનની ઉલટપાલટ તપા
સમાં જુલાય કે જી એક મરજી પામે
લા હોકરાનો આપ જુદીન હોય તો
બજારમાં હોકરાતુ નામ લેતાં તેના બા
પડું નામ લેનામાં આવવું નથી પણ
તેના નામ સાથે વહમાન શયદ વાપર
વામાં આવે છે, એવું મેં ગઈ કાલે
મારી જુલાનીમાં જણાવ્યું હતું પણ
તેના ટેક.મા હું કાંઈ સાહજતો ટાંઠી બ
તાતા શકતો નથી.

મારા હાથમાં મેલવામાં આવેલી રેવા
યત સને ૧૮૬૦ ના સલ પછી બખ
વામાં આવી છે અને તેમાં વહમાન શ
યદને બહો આદરદેહર શયદ વાપરતા
જરૂરિયાતમાં આવ્યું છે. આખી રેવાયત
શુજરાતી ભાષામાં લખનામાં આવી છે.
આ રેવાયત સધળા હાથની લખેલી છે.
આ રેવાયતમાં કોણે સવાલો પુછ્યા, કે
જુન પુછવા તથા તેના કોણે જવાબ

આપવો તે માત્રમ પડવું નથી. મા આ
રેવા આપ જુદીન હોય તો તે વેળા
પેકરાનો કેવી રીતે નીકાલ કરવો તેને
લખતો સવાલ કોણે પુછ્યો હતો, કોણ
તે પુછવો હતો તથા તેના કોણે જ
વાબ દાધો હતો તે કાંઈ આ રેવાયત
ઉપરથી માત્રમ પડવું નથી. મેં ગઈ
કાલે જણાવ્યું હતું કે બજારમાં જુદીન
નામને બહો વહમાન શયદ વાપરવામાં
આવે છે પણ તેના હું કાંઈ દાખલાઓ
આપી શકતો નથી પણ હું જણાવું છું
કે આવા રીતે નામ દેવાનો રેવાજ છે.

મુંબઈમાં પહેલવહેલું આતશખેહેરામ,

મુંબઈમાં ૧૬૦૧ માં દાઈ પારસીઓ
હતા નહો. પારસીઓ મુંબઈમાં ૧૬૪૦માં
આવ્યા હતા. પહેલવહેલું આતશખેહેરા
મ મુંબઈમાં આશરે ૧૬૦૦ માં બાંવવા
માં આવ્યું હતું નહી પણ ૧૭૦૦ ના
સાલમાં બાંવવામાં આવ્યું હતું.

મેં ગઈ કાલે હારમ પુંજ્યાની રેવા
યતનો દાખલો આપ્યો હતો. આ રેવા
યત છાપેલી ચોપડા છે અને તેમાં જુ
દી જુદી રેવાયતોમાં આવેલી બાજતો
નો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. એ સં
ગ્રહ કાંઈ સંપૂર્ણ નથી. એ રેવાયતના
સંબંધમાં જરૂરિયાતી ધરમમાં વહેલા
જુદીનેના સંબંધમાં સુરા તથા ભર
ચનાજ નહી પણ આખા હિંદુસતાનના
ગ્રીજ ભાગોમાંયા પણ ધરાન ખાતે પુ
છાવવામાં આવેલા સવાલોના જવાબો
આપવામાં આવ્યા છે. ૧૪૭૮ થી ૧૭૮૭
ધીમાં જુદી જુદી રેવાયતો પ્રગટ થઈ
હતી. ખંખાત, અંકલેસર, સુરત, ભર
ચ તથા હોંદના તે વખતે જણાવેલા
બીજાં મુખ્ય મથકો ખાતેથી ધરાનમાં
થી પુછાવી મંગાવવામાં આવેલા સવાલો
ના લખેલા જવાબ આપવામાં આવ્યા
છે. મેં ગઈ કાલે જણાવ્યું હતું કે જુ
દીનેના જરૂરિયાતી ધરમમાં લેવામાં
આવ્યા હતા તેને લખતા સવાલો ખ
ખાત, સુરત વગેરે મથકો ખાતેથી પુછા
વવામાં આવ્યા હતા. તેના ધરાનથી મ
લેલા જવાબોમાં ચોપડા સને ૧૮૨૬

માં નવસારી ખાતે પ્રગટ કરવામાં આવી હતી. રેવાવતે ના તરજુમાઓની કોઈ પણ ચોપડી કંઈ પ્રગટ કરવામાં આવી નથી.

જુદ્દીનોને વટલાવવાની પારસીઓની પક્ષદગી.

મી० અંકલેશરીયાએ અત્રે રેવાવતમાંથી એક ફરો ટાંકી બતાવતાં જણાવ્યું કે તે ઉપરથી માલમ પડે છે કે તે વેલાના પારસીઓ પરકોમવાલાઓને ધરમમાં વટલાવવાના કામ તરફ પક્ષદગી બતાવતા હતા અને એ ઉપરાંત એ રેવાવને ટેકા આપનારા બીજી બીજી રેવાવતોમાંથી ફેટલાક જાખલાઓ મી० અંકલેશરીયાએ ટાંકી બતાવ્યા હતા. તેવણે જણાવ્યું કે મેં જણાવ્યું છે કે જુદ્દીનોને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનું ફરમાન કરવામાં આવ્યું છે તથા આવી રતે જુદ્દીનોને જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવવાનો રેવાવ હીંદુસ્તાનમાં જયારથી જરથોસ્તીઓ આવ્યા તમારથી ચાલુ છે. મારા એ બેઝવાના ટેકામાં હું સામેતી એ: ટાંકી શકીશ. એ સામેતાઓ નીચે મુજબ છે:-

મઠ કાલે ઇ. ૧, ઇ. ૨ તથા ઇ. ૩ તરીકે જે એકઝીબીટા હું જણાવી ગયો હતો તે,

તથા બીજી સામેતી એક્ષપરટ કમીટીના રીપોર્ટમાં ૩૩ માં પાનામાં ૩૦ તથા ૩૧ મા ફરોમાં હું રજુ કરું છું.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે આ ફરોમાં એવું કંઈ નથી કે જેથી આપણે કહી શકીએ કે જુદ્દીનોને વટલાવવામાં આવ્યા હતા. ઉપલાં સીવાય મારી પાસે બીજી કંઈપણ સત્તાઓ નથી.

મી० લાઉનડસે જણાવ્યું કે કોર્ટને મને તો આવા સવાલો પૂછતાં બટકાવે હું તબ્બ કોર્ટના હાથમાં છું.

બાદ આ સવાલો ઉપર સાક્ષીની ફરી ઉલટપાલટ તપાસ ચલાવવા કેવાને મી० લાઉનડસે વધી નહીં કઠાવવાથી આવા સવાલો પૂછવા કેવામાં આરથા હતા.

સાક્ષીની ફરી તપાસ.

સક્ષીએ મી० લાઉનડસની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે મઠ કાલે ધુપરંગના નામોના જાખલો આપ્યો હતો અને આપણા આ સવાલના સંબંધમાં એ ક સત્તા તરીકે કોઈ શકાય.

મી० લાઉનડસ-શું આ બાબદ સાથ સંબંધ ધરાવતી બીજી કોઈ કંઝેશ ચોપડીઓ છે ?

સાક્ષી-ડાક્ટર ડરમંડે પ્રગટ કરેલી એક ચોપડી છે, અને એ ચોપડીમાં પારસી બોલનો બોલાસો કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારસીઓ જુદ્દીનોને પોતાના ધરમમાં વટલાવે છે. આ જુદ્દીનો બેક્ટીન વરગમાં ગણાય છે. આ ચોપડી ૧૮૦૮ માં પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

સાક્ષીનો ગુચવાડો.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હું તો પહેલાં ધારતો હતો કે મને આવડતા પહેલવી તથા ફારસી ભાષામાં પ્રગટ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોને આ ધારેજ સત્તા જણાવવાના હતી. જેથી ઉલટપાલટ તપાસમાં મેં બીજી સાબિતી ટાંકી બતાવી હતી નહીં.

મી० લાઉનડસ--તમે કેમ નબેલ એકે ટપર બેચું છે.

સક્ષી-હા.

મી० લાઉનડસ--તેમાં પણ જુદ્દીનો ના સંબંધમાં જણાવ્યું આવેલું છે કે ?

સાક્ષી-હા.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે કેમપબેલવાલાં બેંબે એકેટરમાં આ નબહાદર બહમનજી બેરામજી પટેલ, તથા ખરચેદજી નશરવાનજી ચીનાન્ના હાથે પારસીઓને લગતો એક જાગ લ આવેલો છે, જેમાં જુદ્દીનોને પારસી ધરમમાં વટલાવવાને લગતી બાબદ જણાવવામાં આવી છે. આ નબહાદર બહમનજી બેરામજી પટેલ પારસી પ્રકાસનાં આધાપતી છે. એકેટરમાંના આ હેરાત એક જુદ્દાં ચોપાનવાના આકરમાં છપાયેલો છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારસીઓની સંખ્યા વધવાનો સંખ

હીદુઓને પારસી ધરમમાં વટનાવવાનો હતો. હું આ ચોપડીમાં બીજા કોષ્ટક કરાવ્યા હોવામાં સાહક તરીકે ટંકી બતાવી શકતો નથી. એક બીજા સાહક ત એકમતની હીદુસતાનની તવારીખમાં આપવામાં આવી છે.

ધારના હીમાયતીઓ વચ્ચે તકરાર.

મીઃ સિંગમેને અત્રે વાંચી લેતાં જ જાણ્યું કે મારી સામે મારા વીદવાન મીઃ ત્રે વખત લંબાવવાનો આપ મેલ્યો છે, પણ આવા સંક્ષોની તદ્દન નવેસરથી તપાસ કરવામાં આવતી હોય એમ માલમ પડે છે.

મીઃ જસીસ દાવર-હું પણ તેવાં મત સાથે મળતો થાવું છું. આવા સવાલ મુખ્ય તપાસ દરમિયાન પુછાવા જોઈતા હતા.

સક્ષીને આગળ ચાલતાં એલીયટની હીદુસતાનની તવારીખવાલી ચોપડીમાંથી એક ફરો ટંકી બતાવ્યો હતો જે ઉપરથી જણાય છે કે હીદુસતાનમાં વસતા પારસીઓ જુહીનો વીશે તેઓની રાહ રસમો ઠેઠાંથી તેઓને પારસી ધરમમાં લે છે. તેમાં વધુ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે શહેનશાહ અકબરના વખતમાં કેટલાક બરખા પારસીઓ મોગલ રાજધાનીમાં ગયા હતા તથા શહેનશાહ અકબરને પારસી ધરમમાં વટલાવ્યો હતો, જે ઉપરથી અકબરે અણુલ શકતને પારસીઓની રાહરસમ મુજબ એક ખાસ આતશ સળગાવવાનો તથા તે હંજાં બળતો. આણુ રાખવાનો હોકમ કર્યો હતો. એ ચોપડીમાં આપવામાં આવેલી એક ટુંક નોંધ ઉપરથી જણાય છે કે શહેનશાહ અકબરે પણ પોતાના ખાનગી મગાનમાં અવીજ રીતે આતશ રાખ્યો હતો. હીદુસતાનમાં પહેલવહેલું દોખમું બરખામાં આશરે ધસવી સન ૧૦૦૦ માં બંધવામાં આવ્યું હતું અમ હું ધારું છું.

હતીહાસના અભ્યાસી નહીં

હોવાનો એકરાર.

સક્ષીએ મીઃ સિંગમેનની ફરી ઉલટ પાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે મેં જે જે સાહક તરીકે ટંકી બતાવી છે તે સીવાય

બીજા કોષ્ટક પણ બાકામાંની સાહક તરીકે મારી પાસે મોકલ્યું નથી, હું કોષ્ટકની હાસના અભ્યાસી નથી. મેં અત્રે ટંકી લી સાહક તરીકે મીઃ એલીયટની હીદુસતાનની તવારીખની સાહક એક્ષપરટ કમીટી આગલ ટંકી બતાવી હતી. મને ફક્ત એટલું યાદ છે, બીજા કોષ્ટક સાહક તરીકે ટંકી બતાવી હતી કે નહીં તે હું યાદ કરી શકતો નથી. હું એક્ષપરટ કમીટીમાં દાખલ થાય તે અગત્રે ગેઝેટપરમાંના પારસીઓને જ મતી બાબત મેં વાંચી હતી નહીં. ડરમંદ એક ડાકટર હતો એટલું જ હું જાણું છું. તેને લગતી બીજા કોષ્ટક પણ વાગતો હું જાણતો નથી. તે કોષ્ટક હતો અને થું કરતો હતો તે પણ હું જાણતો નથી. તેની ચોપડી એક સામાન લેખાય કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી.

સક્ષીને પોતાને ફરી પુછવામાં આ લેખા સવાલનો જવાબ આપતાં જણાવ્યું હતું કે હું આ ચોપડીને સત્તા સમાન લેખું છું કારણકે તેમાંનાં જણાવ્યું રેવાપતને મહત્ત્વ આવે છે.

અનુભવીઓની કમીટીનાં આખા રીપોર્ટ સાથે હું મળતો થાઉં છું એમ મેં મઠ કાલે કહ્યું હતું પણ હવે મારું મત ફેરવું છું અને કહું છું કે હું તે વખત સવાલ બરાબર સમજ્યો હતો નહીં અનુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાં અકબર શહેનશાહને વટલાવવાની કોષ્ટક વાત આત્મ નથી. નીબરગણુ લખાણ સત્તા સમાન છે કારણકે તે હીદુસતાનના આવ્યો હતો અને તેને લાગ્યું તે લખ્યું હતું.

અત્રે મીઃ સિંગમેને રમુજમાં જણાવ્યું કે, એમ તો મીઃ કેર દારડી પણ મુંગમમાં આવ્યા હતા અને તેથી તેવણુ આવી બાબતોમાં તમારા મુખ્ય સ્તાસમાન લેખાવા જોઈયે. (અત્રે કોર્ટમાં ધણી હસાહસ થઈ રહી હતી.)

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે અનુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે જુહીનો નોન જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનો આગળ રેવાજ નહીં હતા અને તેવો અ

બીપ્રાય તે વખતે જે આપણે હતો.
પણ બેઠેલી સાહેબો વાંચતા પછી જે
મારો તેજા અભીપ્રાય ફરવા છે.

ખડકાટ ટીપીન લેના ઉડી હતી.

અપેરપછી ચાલેલી તપાસ.

મીં એહેરામજોદર મીં સેંગમેન
ની ઉમટપાટ તપાસમાં આગળ ચાલ
તાં જણાવ્યું કે, ગેઝેટપરનો વજાવત
સંબંધનો ભાગ મીં અમનજી પટેલ અ
ને મીં સીરવાષ્ટને હાથે લેવાયેલો છે.
અમનજી પટેલ હાથપાત છે અને તેવજુને
બાંધાવવામાં આવનાર છે.

ફરી તપાસ.

મીં લાઉનડસની ફરી તપાસમાં શા
ક્ષીએ જણાવ્યું કે રવાયત કાંઈ પ્રાંત
ના લોકોનાજ બાથ પડે છે અથવા તેમાં
કાંઈ નથી.

ગેઝેટપરમાં જણાવવામાં આવ્યું છે
કે સુરતમાં મોટી આગ લાગવા પછી
પારસીઓનું મોટું મથક સુબષ થયું કે
વું તે સાથ તમે મળતા ચાલો છો ?

મીં સેંગમેન તે સાંને વાંધા લી
ધો હતો.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું
કે, મારી ઉમર ૪૪ વરસની છે. મારા
અભયાસ ઉપરથી હું કહું છું કે ધરાન
થી જરથોસ્તીઓ અઠવાર નાશી આ
વયા હતા. ૧૭૭૩ ની છેલ્લી રવાયત અ
નુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાંથી
પણ તે રવાયત પણ કમીટી સન
સુબ રજુ થઈ હતી અને તે રવાયત
ખરી નથી એવો કોષએ સચાલ ઉભો
કર્યો નથી કોષએ તે વખતે એવો સ
વાલ ઉભો કર્યો ન હતો કે તે રવાય
તમાં પ્રુબેન્સ સવાલો ખગ નહોતા.

અનુભવીની કમીટીના રીપોર્ટ કોષે
પડી કહાડ્યો હતો ?

સાક્ષી-મીં જવજુજી મોદીએ.

તેવજુ કમીટીમાં શું હતા ?

સાક્ષી-તેવજુ કમીટીના તેમજ સજ
કમીટીના સેક્રટરી હતા કમીટીના ૧૭૫
સભાસદો હતા તેમાંથી જવજુજી મોદી
સેક્રટરી હતા.

રવાયતનો ગુજરાતીમાં એક ફારો
છે તેનો અરથ બગઅર સમજવામાં આ
લેલો લાગતો નથી તેમાં જણાવ્યું છે કે
ગુલ મોના હાથના કરેલા હરને ધન્ય
છે અને તેજાએને હાથનું રંધિયું લોડ
સાનાના સરળા જરથોસ્તીઓ આવ
છે અને પાન છે. ઉલ્લા ફકતો એવો
અરથ કાંઈ થતો નથી કે ગુજરાતમાં કરે
લા હરન અસતુમગાત મોએદો ચાસતી
કરવામાં લેય છે. તેનો અરથ એટલો
જ થય છે કે તેવા હરને પણ ધન્ય
છે. વળી ૪૫ મો સચાલ જે પુછામાં
આવ્યો છે તે ઉપરથી પણ પ્રુબેન્સ થાય
છે કે જુહીનને હાથના કરેલા હરન પર
સમજવાળો મોએદો ચાસતી કર નહીં
અને જો કરે તો તેનું નહાન ભાગે અ
ને તેને ફરી અસતુમ લેવું જોઈએ.
૧૮૯૬ માં નાસારોચાળા દસતુર ફસતમ
જી સોરામજી મેદરજી યાજ્ઞાના ચાંડીનાં
એક ફકરા છ જેમાં જણાવવામાં આવ
યું છે કે કોઈ જુહીન જરથોસ્તી ધર
મમાં આવ્યા માગ અને તે જરથોસ્તી
ધરમના મહજબ મુજબ ચાલે અથવા
જો તો તેજાને જરથોસ્તી ધરમના લે
વાની રવા છે. માણેજી ફસતમજી ઉન
વાળાની રવાયત સંબંધમાં હું બોલી ગ
યો છું. તેવજુ હાલ કોર-માં આવેલા
છે. તેરને કમીટીમાં જે રવાયત જુહ
રી હતી તે ઉપર બધી તપાસ ચલાવતા
માં આવી હતી, તેવજુની ચોપડા ઉપર
ના કમગજો કમીટીએ બરાબર તપાસી જો
યાં હતાં અને કમીટીએ તે ઉપર એક
લખાણ માનાટ કરી હતી.

સ-તે રવાયત ખરી છે કે નહીં તે
તમે કહોશો ?

જ-હું કહી શકતો નથી કારણકે તે
માં સચાલ કરનાર કોણ છે અને જવા
બ આવનાર કોણ છે તેના નામો નથી.
તે એક હાથથી બીજે હાથ ગચેલી દ
ખાય છે અને મીં ઉત્તરાળાના હાથમાં
તે કેવી રીતે આવી તે પણ જણાવું
નથી.

સ-દરેની ચોપડીમાં પારસીઓ વી
શે જે લખ્યું છે તે સપજું તમે વાં
ચ્યું છે ?

જ-હા.

સ-અને વટલાવવા સંબંધના સીમા
ય તેમાં જે લખાયું છે તે બરાબર છે
કે નહીં ?

જ-હા.

સ-અને તે ઉપરથી શું તમે કહી ન
થી શકતા કે વટલાવવા સંબંધમાં પણ
જે લખાનામાં આવ્યું છે તે પણ ખરું
હોવું જોઈએ.

જ-હા.

શેક અબદુલ રહેમાનની જીખાની.

શેક અબદુલ રહેમાને મીં લાઉનસ
ની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી ન
થી પણ મુસલમાન છું અને યુની
વરસીટીને એસ સી. પ્ર. છું. જી. આઈ.
પી. ફેલોમાં દશ વર્ષ થયાં હું સર
વેયર છું.

તમે હમેશાં મરોમેદન છો ?

જ-હું પારસી જનમયો હતો.

સ-તમારું નામ તે વખતે શું
હતું ?

જ-અરહેસ નસરવાનજી યાજ્ઞેરાજા.

સ-તમે પારસી ક્યારથી થતા બંધ
થયા ?

જ-આજ બાવીસ વરસ વયાં. તે
વખતે હું ૨૬ વરસનો હતો.

સ-વસતીની ગણતરીની તમને યાદ
છે ?

જ-ખે વખતની મને યાદ છે અને
તે મને વખત હું મુસલમાન હતો.

સ-અને તે દર વખતે વસતીની ગ
ણતરીનાં તમે શું લખાવ્યું છે ?

જ-મહામેદન.

સ-તમે કોઈ પણ સંજોગ વચ્ચે
પારસી લેખાયા બંધો છો ?

જ-નહીં.

સ-શા માટે નહીં ?

જ-કારણકે તે ધરમ મેં તજી એ
હયો છે.

સ-તમે જમીનને લગતા આ કોર્ટ
માં આજે એક મુકદ્દમામાં થોડા વખ
ત ઉપર સાક્ષી હતા ?

જ-હા.

સ-અને મેં તમને તપાસ્યા હતા.

જ-હા.

મીં એગમેનની ઉપર પાસટ તપાસમાં
સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું સુની છું.

સ-સેનસના રીપોર્ટમાં ધરમન લગતી
એક કોલમ છે ?

જ-હા.

આર. એસ. રસતમજીની જીખાની.

આર. એસ. રસતમજીએ મીં બાઉ
નસની તપાસમાં જણાવ્યું કે મારી ઉ
મર ૩૭ વરસની છે. હું પારસી છું. હું
હમેશા પારસી નહોતો. સોળ વરસની
વયે મેં પારસી ધરમ તજ્યો હતો. તે
ની અગાઉ મારો નવજોત કરવામાં આવી
હતો. સોળ વરસની વયે હું ખ્રીસ્તી
થયો હતો અને છ સાત વરસ ઉપ
ર હું પાછો પારસી થયો હતો.

સ-તમે પારસી કેમ થયા ?

જ-મારો નવજોતની કીયા કરવામાં
આવી હતી.

સ-એમ આગળ નવજોતની કીયા
થઈ હતી તેમજ ?

જ-હા.

સ-તે નવજોત કીયા કોણે કરી
હતી ?

જ-દસપુર કારાળ સનમનાએ કર
ી હતી.

સ-તે આગમજ તમે કાંઈ કર્યું
હતું ?

જ-તેણે ચાર વરસ સુધી મીં જી
વણજી મેં દીધે મને જઈ અવત્રતા શી
ખાડા હતા અને નવજોત આગમજ એ
ક મહાનો થોમેદ મને જણાવ્યું શાખ
વ્યું હતું.

સ-તમને ધરમમાં થેવા કોઈએ બતા
વણ કરી હતી ?

જ-સર જમશેદજી જીજીમાઈ અને
બીજાઓએ.

સ-નવજોત બીજાકાર ક્યાં કરવામાં
આવી હતી ?

જ-બાતશમેહેરામની સામેના
ધરમાં.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું
કે ૧૮૯૧ અને ૧૯૦૧ માં સેનસમાં
મેં મારું નામ નોંધાવ્યું હતું તેમાં મેં

મારો ધરમ ખીસતી લખયો હતો. નવા તની કોલમમાં “ઈન્ડિયન ફિશ્ચીયન” અથવા “નેટીવ ફિશ્ચીયન” એ લખેલું હોવું જોઈએ પણ એ “પારસી” તરીકે લખ્યું નથી એવી મારા ખાતરી છે. ખીસતી ધરમ પાળતો હતો તે વખતે પારસી તરીકે એ મને જાણખાતરો હોય એવું મને યાદ નથી. જો પરીક્ષક એ લીધું અને હું ખીસતી થયો હતો.

હિલ્ટપાલટ તપાસ.

મીં એમને-તમારી જાત (રેસ) શું છે?

જ-મારી જાત શું છે તે હું જાણતો નથી (હસાહસ). હું એક ઈન્ડિયન અને પારસી છું. હિન્દુસ્તાનમાં બધા જ નમેશ્વાને હીંદી જાત હું ગણું છું. સાક્ષીએ આગળ ચાલત જણાવ્યું કે ધરાનથી નવા આવતા ધરાનીઓ પારસી કહેવાય.

મીં જસટીસ ખીમન-તમને કોણે વટ લાવ્યા હતા?

જ-નેવરડ જેમણે મેકડોનાલ્ડે.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પારસી ધરમમાં આવ્યા પછી એક પારસીબાઈ સાથે હું પરણ્યો છું.

મીં નક્કરવાનજી મેરવાનજીએ ૧૮૭૫ ના સાલનું ત્રસ્ટ કોર્ટમાં અત્રે રજૂ કર્યું હતું.

સર જમશેદજી ઇનસ્ટીટ્યુટના એક સેક્રેટરીએ ૯ મી જાનેવારી ૧૮૪૬ નું ત્રસ્ટહીક તયારખાદ રજૂ કર્યું હતું.

કામા ચેરીટીના સેક્રેટરીએ તાં ૧૬ મી જુન ૧૮૬૬ નું ત્રસ્ટહીક અને બીજા જુદા જુદા ત્રસ્ટહીકો તયારખાદ રજૂ કર્યા હતા.

મીં સોરાબજી બમનજી

મુનસીની જુખાની.

મીં સોરાબજી બમનજી મુનસીએ મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પ્રેસીડેનસી એસોસીએશનનો કલારક છું. પારસી લો એસોસીએશન ૧૮૫૫ થી ૧૮૬૫ ક્રેધીના કાગલખાઓ મેં વાંચ્યાં છે. તે સમા કેમ ઉભી થઈ તેને લગતો હોવાનું પારસી પ્રકાશમાં છે. અત્રે સા

ક્ષીએ ઉપલી મંડળી ફેવી રીતે સથપા તેને લગતી વીગત અને કાગલખાં રજૂ કર્યાં હતાં.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ગઈ પરમ દીવસની તપાસ.

જુદાંદાન છોકરીને વટલાવનાર પારસી કાઠટરની જુખાની.

પારસી પંચાયતમાં સમાસહે ને ચુટી કાહડવાનો એકદાર.

પારસી લો એસોસીએશનની હકીકત.

(અખખારે સોદાગર, તાં ૨૪ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માર્કેટ પીટીટ બારો નેટ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મીં ફસતમજી નાનાબાઈ મેહરામજી જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાબાઈ તાતા અને ૩૦ નાનાબાઈ નવરોજી કાવકે મુંબઈની પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જીભાઈ બારોનેટ, મીં હારમસજી એદસજી આબબલસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સાથે મોંવાલેલા હાવાની વધુ કુનાવણી મઈ પરમ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જડજા મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આં મીં જસટીસ ખીમન સનમુખ નીકલી હતી. વાઠીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર હોરમસજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી મીં લાઉનડસ, મીં ફરદુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલી સીટરો મેશરસ કેમ્પી, શાંચ અને બોવનની ફરમાસથી મીં ઇનવેસ્ટીગેટી, મીં

રેકસ, મી૦ સ્ત્રેંગમેન અને મી૦ જી. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

સરઆતમાં મી૦ બાર્ડેસે જણાવ્યું કે ડો૦ ધનજીશાહ બહાંગામધી આવયા છે તેમની જાણી અને હું રજુ કરવા ની રમ માયું છું.

ડો૦ ધનજીશાહની જાણી.

ડો૦ ધનજીશાહ મોટાભાઈ વકીલે મી૦ બાર્ડેસની તપાસમાં જણાવ્યું કે મારી ઉમર ૫૨ વરસની છે.

સ૦—હમણું શું નોકીએ છે ?

જ૦—અંભાતમાં હોસપીટલમાં. અંમા તમાં હું ૨૬ વરસ સુધી નોકરીએ હતા અને મને ત્યાં રૂ. ૧૪૦ ના પગાર મળતો હતો અને તે વિપરાંત રહેતા હું સુરત તેમજ માડીભાડું મળતું હતું. જુનાગઢ ખાતે હું પાંચ વરસ સુધી નોકરીએ હતો તે વેળા હું હોસપીટલના બડો નહીં હતો, પણ આવી મદદનીશ તરીકે કામ કરતો હતો. આ સુકદમામાં જ્યાંની આપ ગયલાં ખાઇ સુનાખાઇને હું ઓળખું છું. તેણીને મારો કુટુંબમાં ઉછેરવામાં આવી હતી. તે છોકરાનાં પાંચ જુનાગઢ ખાતે એક દરદી તરીકે પોતાની છોકરીને લઈને આવ્યો હતો. તે આપ એક જાતના આવો યાને ફકીર હતા. તે વેળા તે બણે ખીમાર હતા અને ખાંસીથી પીડાતો હતો. તે વેળા તે છોકરીના ઉમર ૩ થી ૪ વરસની હતી. તે વેળા તે છોકરીનું નામ સુંદર કરીને હતું. તે વેળા તે ફકીરને હોસપીટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. તે હોસપીટલમાં તે પછી મરણ પામ્યો. તેટલો વખત તે છોકરી તેની સાથે જ હોસપીટલમાં રહી હતી. બ્યારે તે આવો હોસપીટલમાં આવ્યો ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારામાં મારી બધરી કાલેરા થી મરી ગઇ છે અને તેટલા માટે હું મદદ મેળવવા આવ્યો છું. તે બધરાં જુનાગઢ આવતાં મરણ પામી હતી.

અંભાતના લોકોને શું ખબર હતી ?

મરણ વખતે તેનું કાષ્ઠી સચુંવા હમું હમણાં હતું નહીં. તે આવનાં મ

રણ પછી મને સીપાઇએ આવીને કહ્યું કે આવો મરણ પામ્યો છે અને તેની પાસડું બાળક નીરાધાર છે, માટે તેનું શું કરવું. મેં તે ઉપરથી એવો હુકમ તે સાંપડને આપ્યો કે કાંઈ હીડુને એ બાળકને કબજે લેતો હોય તો તેને તેમ કરવા દેવું. પણ તેમ કરવાને કાંઈએથી ના પાડી. તે ઉપરથી તે બાળક પર મને ક્યા આવી અને મેં તેને મારા ઘરમાં રાખ્યું. એ પછી તેને મેં મારી બાઇ છોકરીઓની માફકજ ઉછેર્યું. તે પછી મેં તેની નવજોત કરી હતી. મારી છોકરીઓની પણ તેજ દીવસે નવજોત થઇ હતી, પણ સુંદરની જુદા ઓરડામાં કરવામાં આવી હતી. હું કદમી છું. નવજોત થઇ તે વેળા હું અંભાત ખાતેજ હતો. અંભાત ખાતે કાંઈ બી કદમી દસવર યા મોબેદ હતો નહીં અને તેથી મોમેદને સુરતથી બોલાવવામાં આવ્યો હતો. તેમનું નામ મદરવા નજી ફાંડુનજી કરીને હતું અને તેણે કોયા કરી હતી. એ નવજોતની કોયા કરવા અગાઉજ મેં તે મોબેદને સુરત ખાતે લખ્યું હતું કે મારે એક જુદાં કાન છોકરીને સદરા પેહેરાવવા છે અને તે બાબત મેં પુરતી રીતે તેને માહિતગાર કર્યો હતો. તે વેળા અંભાતમાં પારસીઓની સારી વસતી હતી, તે વેળા નવજોતની કોયામાં સઘળા પારસી અને બોલાવવામાં આવ્યા હતા. તે વેળા અંભાતનાં લોકોને ખચોતજ એવી ખબર હતી કે એ છોકરી જુદીનજ છે અને તેના મા તેમજ આપ હાંડુ હતાં. નવજોત સામે તે વેળા કાંઈ એવો વાંધો ઉદાર્યો હતો નહીં નવજોત પછી તે છોકરીને સુનાખાઇ કરીને બોલાવવામાં આવી હતી. તે અગાઉ તે અમે સુંદરજ બોલાવતા હતા. સુંદર હાંડુ નામજ. નવજોત અગાઉ તે છોકરીને જરથોસ્તી બંદગીની કલમો શીખાડવામાં આવ્યા હતા, અને નવજોતની કોયા વેળા તે છોકરી તે કલમો પઢી હતી. તે છોકરી મારી છોકરીઓની ઉમર બરાબર થઇ હતી.

નવજોત થયા પછી સુનાખાઇ દરેક રીતે બજાવગજુવા મંડી મયાં તેમજ બી

છાધારમીક કીયામાં ભાગ લેતાં હતાં, અને તેઓ મારી બેટીઓની માફજ બંને જગી કરતાં હતાં. વળી ખંખાતમાં આદર યાત્રા છે તથા તે મારી સાથે આવતી હતી. તથા મોખેદ એક શેહેનશાહી હતો. ખંખાતમાં તે વેળા બેજ મોખેદ હતા. તે વેળા તે મોખેદોએ કરીએ વાંધા લીધા હતા નહીં. તે પછી સુનાયાધનાં લગન કરવામાં આવ્યાં હતાં. ફરફનજી તા. ટેલવાજાને હું જોળખું છું. આ લગન કરવા સંબંધી તે માણસને ભાગવં વળાવું છે તે છોકરી જ્યારે મોટી થઈ ત્યારે મેં તેને પરજીવવાને વીચાર કર્યો. સુરતમાં તે વેળા પરજીવવામાં બે કુટુંબ હતાં, જેમને ત્યાં પારસી બાપ અને જુદીન માને પેટના છોકરાં હતાં. મેં ફરફનજીને કહ્યું કે સુનાયાધને માટે વર શોધી કહાડો. ફરફનજીએ મને કહ્યું કે મારો એક સગો અમદાવાદ ખાતે મીં કરાકાને ત્યાં નાકરીએ છે તેને હું મળીને કહીશ ને તેની સાથે ગોઠવી આપીશ. તે સગાનું નામ બેહરામજી હતું. બેહરામજીના બાપનું નામ મચેરજી હતું. ફરફનજીએ આખરે સુનાયાધનાં લગન બેહરામજી સાથે કરાવી આપ્યાં. તેઓ કાલ સાથે રહે છે અને તેમને છોકરાં પણ થયાં છે. લગન થયાં અગાઉ સુનાયાધ જુદીન હતી તે ખીના મેં બેહરામજીને કહી હતી. મેં આજે કોરટ સનમુખ જે કહ્યું છે તેજ ખીના મેં બેહરામજીને કહી હતી. લગનના આશીરવાદ સાર્યા અગાઉ મોખેદો તે છોકરીની યુન યાદ વીશે માહીતમાર હતા. આશીરવાદ એ મોખેદોએ સાર્યા હતા જેમાંના એક હું નામ નવરોજી બાલીના હતું. નવરોજી બાલી ખંખાત ખાતે પછાંથી આવે છે. લગનના આશીરવાદ સાર્યા પછી તે મોખેદ સુરત ખાતે ગયા હતા. એ છોકરી મારી પોતાની છાકરીજ છે એવી વાત તદન ખોટી છે.

સુનાયાધનાં એક મરણ પામેલા છોકરાની કાસને ઠેકાણે પાડવા સંબંધી યાને દખમે ચકડાવવા સંબંધી વાંધા ઉઠેલા હતા તે ખરી વાત છે. અમદાવાદના ફરફનજી નામે જમણીજીએ મને

કહ્યું કે સુનાયાધના બાળકને દખમે ચકડાવવા બાબે મને વાંધા છે. બેહરામજીએ મને આ બાબે કાગળ લખ્યું તે ઉપરથી મેં ફરફનજીને મળવા જવજી મોડીપર કામગીરી લખ્યાં.

અત્રે એરવદ જીવજીને પ્રજાં તેઓ એ જણાવ્યું કે એવું કંઈ ખી કાગળ મને મળ્યું હોય તેની મને યાદ નથી. પણ તે વીશે હું ફરફનજીમાં તપાસીશ.

શાશ્ત્રીએ કાગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મેં તે કાગળ “જીવજી જમણીજી મોડી, સિકેટરી, પારસી પંચાયત” એ વે સરનામે લખ્યું હતું. તે કાગળ મધે મેં ખુલ્લું જણાવ્યું હતું કે તે બાળકના માઆપ જુદીન હતાં. વળી મેં મીં શેહેરીવારજી બચ્ચા ઉપર પણ કાગળ લખ્યું હતું.

અત્રે મીં લાઉનડસે તે કાગળ કોરટ મધે રજી કર્યો હતો અને મીં શેહેરીવારજીના બેટા મીં શાપુરજીએ તે કાગળ પોતાના પીતાપર લખેલો કાગળ આવર્યો હતો. આ કાગળ કોરટ મધે વાંચવાની માગણી મીં લાઉનડસે કરી હતી અને કોરટે તે બાબેની રજા આપી હતી.

આ કાગળ અત્રે વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું, જે મધે કોં ધનજી શાહે એમ જણાવ્યું હતું કે મારા બરમાં એક જુદીન માઆપને પેટની છોકરીને જરથોસતી રેવાજ મુજબ ઉકેરવામાં આવી છે અને તે પછી તેને વળી જરથોસતી બનેલા જુદીન પારસી સાથે પરજીવવામાં આવી છે. હવે એને પેટનાં છોકરાંને દખમે ચકડાવવાની તેમજ ખીજી માઆપમાં ફરફનજી તરફથી વાંધા ઉઠાવવામાં આવે છે તે બાબે તમે કંઈ ખી ખુલ્લો કરશો. એ જુદીન છોકરીના માઆપ ખીચારાં કોલેરામાં મરણ પામ્યાં અને તે વેળા તે એક નાનું બાળક હતી અને જ્યારે કોઈ ખી હાલુએ તેની સંભાળ લેવાનું થતે તે ઉકેરવને ના પાડી ત્યારે મેં પોતાના બાપને તેને ઉકેરી હતી અને તેમાં મેં ખોટું કંઈએ કહ્યું નથી. તેઓ

માટે એને ભગતો ખલાસો જો તમે રજો તો મોટો ઉપકાર થશે.”

સક્ષીએ આમળ ચામડાં જણાવ્યું કે મેં તે કાગળમાં તેનાં માથાપ કાઢે રાથી મરણ પામ્યાં હતાં એમ જણાવ્યું હતું, પણ તે એક ભૂત છે. તેની માજ કહત કાઢેરાથી મરણ પામી હતી જ્યારે બાપ તો ખાંસીની બીમારીથી મરણ પામ્યો હતો. મીંડુ જીવજીત મોદી તરફથી મને તે કાગળને જવાબ મળ્યો હતો, પણ તે મારી પાસે નથી. પણ તે કાગળ મધે એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સરો પેઢરાવવાની દશીએ અડચણ નથી, અને તે બાપ કે એક સંભારી હોવાથી તેમાં વધારે ઉદાસ જરાની જરૂર હતી નહીં તેમજ તેમ કરવું સલાહકારક હતું નહીં.

અત્રે મીંડુ ઇનવેસ્ટીગેટીવ જણાવ્યું કે કોર્ટમાં રજુ થયેલા કાગળને ઇંગ્લેંડમાં તરજીમો કરવામાં આવે ત્યાં સુધી સક્ષીની વધુ તપાસ મુક્તિથી રાખવી. કેમકે તરજીમો થાય નહીં ત્યાં સુધી સાક્ષીની જખાની પાછળ આપણે બરાબર ચાલી શક્ય નહીં.

અત્રે સક્ષીને જવા દેવામાં આવવા હતા પણ તેમને પાછા ૩-૩૦ કલાકે હાજર થવાનો કોર્ટે હુકમ કર્યો હતો.

મીંડુ મુનશીની વધુ જખાની.

ગયા શુક્રવારની અધુરી રહી સક્ષીમાં મીંડુ સાંભળી જઈ મુનશીએ મીંડુ લાઉન્ડસની વધુ તપાસમાં ફેટાંકે એમ ર્યાંએ અને પારસી લે. એસીસી મેજન ને લગતી કેટલાક હકીકત રજુ કરી હતી અને મહાવચન તેમજ જરથોસ્તી એ બોલોના અરથ તે મધેયાં સમજાવ્યો હતો.

સાક્ષીએ વધુ એમ જણાવ્યું કે પારસીની વચાખવાનાં સંજ્ઞામાં સર જોસફ આરનહઠ આગળ ડેપ્યુટેશન મળ્યું હતું તે મને યાદ છે. તે વચાખવા પારસી લે. એસીસીએજનની ૧૯ મી કલમમાં સમાયેલી હતી. ડેપ્યુટેશન તે વેળા વચાખવામાં સુધારો કરવા માંગ્યો હતો. એ સુધારો એવો હતો કે જે કોઈ “જરથોસ્તી ધર્મ” ધારણ કરે એવાજ

બદો જરથોસ્તી મહાજન માટે પુરતા છે. જરથોસ્તી ધર્મ માનવો કે નહીં તે અબદો કહી નોંખવાની બધામણ થઈ હતી.

એ પછી સાક્ષીએ એમ જણાવ્યું કે પારસી પંચાવતનાં સમાસદોને યુટી કોહાડવામાં આવે છે.

અત્રે સાક્ષીએ તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૮૬૨ ના દિવસે કમીશન મનમુખ પારસી પંચાવત આવે મીંડુ નવરોજ હરદ નજીએ આપેલી જુખાનીને લખતી કેટલીક વીમતો રજુ કરી હતી, જેમાં પંચાવતને નવસરથી રચી તેને એક પ્રમીય મંડળ બનાવવાની બધામણ કરવામાં આવી હતી. અત્રે સાક્ષીએ મરફુ મ શેઠ સાહરાજી શાપુરજી બંગાલીએ હેનરી એનડરસનપર લખેલો પત્ર રજુ કર્યો હતો. એ કાગળ ૧૮૬૪ માં જ આવ્યો હતો અને તે મધે પચાવતના બંધારણ બાબે કેટલીક બધામણો કરવામાં આવી હતી.

સાક્ષીએ આમળ ચામડાં જણાવ્યું કે કોર્ટ મધે મેં જે જોચર્યાં રજુ કર્યાં છે તે મેં જવાબદારોની જોરીસમાં જોયાં હતાં અને તે મને જોવા દેવામાં આવ્યાં હતાં. ફું મીંડુ દીનશાહ સાલી સીટરને મદદ કરે છું. વળી મેં અનજી મનની સભા કેમ બોલાવવામાં આવે છે તેને જમતાં જાહેરનામાઓ પણ વાંચ્યાં છે.

મીંડુ જસડીસ દાવર-(મીંડુ લાઉન્ડસને) તમે અનજીમનને કોમની ઉપમા આપી શકો નહીં, કેમકે ૧૦૦ માણસોની સભા મળી હોય તો ત્યાં પણ સરનથી ન જો બાશણ કરે તો એમ બોલે કે “અનજીમનના સાહેબો.” તેટલા માટે તેવી સભા જે ૧૦૦ ની બનેલી હોય તે કાંઈ બાખી અનજીમન થા કોમ કે હોવાય નહીં.

મીંડુ લાઉન્ડસ-ફું અનજીમનનેજ આખી કોમ મળ્યું છું, અને તે ફું બીજી રીતે મેલી શકતો નથી.

અત્રે કોર્ટ ટીપીન માટે ઉઠી હતી.

હાકટર ધનજીશાહ વકીલની ઉલટ

પાલટ તપાસ.

હાકટર ધનજીશાહે મીં ધનવેરાંરીટીની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવયું કે મેં એ ૨૪૬ શેહેરીયારજીને જે કાગળ લખ્યો હતો તેમાં તે છોકરી સાથે મારો શું સંબંધ હતો તે મેં આડકતરી રીતે બતાવ્યો હતો. આવો જીનાગદની આ સપીટભગં આવ્યો અને ત્યાં છોકરીને મુઠી ગયો એવી કંઈ મોંઘે હોવી ન જોઈએ; કારણકે છોકરી કાંઈ દરદી તરીકે આવી નહોતી. ખાવાનું નામ જળદેવ હું એવી મને યાદ નથી. આના ૧૮૮૯ કે ૧૮૯૦ માં આવ્યો હશે. ખંભાત હું ૧૮૯૧ ના સાલમાં ગયો હતો. મારા ધરમાં છોકરી આવવા પછી મારાં બચાં તરીકે હું તેણીને પેહેરાવતો હતો અને મારાં બચાં તરીકે તેણીને ગણતો હતો. મેં છોકરીને શુદ્ધરાતી શીખવ્યું હતું. જરૂરોસતી ધરમનું પણ મેં તેણીને શીખવ્યું હતું. તેણી હોંડુ હતી અને મેં તેણીને પારસી બનાવી હતી. મારાં છોકરાં અને તે છોકરીનાં પેહેરામાં ધણો તકાવત હતો તેથી છોકરાં તેણી વીચે જમને પુછતાં હતાં અને અમે તેઓને તેણીના કુળને વીજે કંઈ છુપું રાખ્યું નહોતું. મીં જીવજીજી મોઢા ઉપર મેં કાગળ લખ્યો હતો તેમાં છોકરી સાથે નો મારો શું સંબંધ હતો તે મેં દર શાવ્યો નહોતો.

અત્રે મીં જીવજીજી મોઢાએ ઉપત્રા પત્રનેા જવાબ લખ્યો હતો તેના પ્રેસ કાપી રજુ કરવામાં આવી હતી.

મીં લાઉનડસની જણાવયું કે જ્યાં સુધી મીં જીવજીજી મોઢાને મોજાવવા માં ન આવે ત્યાં સુધી તે ચુકાદામાં દાખલ કરી શકાય નહીં.

અત્રે આ હસતાવેજની મોંઘે લેવામાં આવી હતી.

સાક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવયું કે જીદીનોનં સદરો કસતી પેહેરાવના રવા છે એમ મીં જીવજીજીએ મને જણાવ્યું હતું એવી મને યાદ છે. મીં જીવજીજીને હાલ જે જવાબ રજુ કરવામાં આવ્યો છે તેમાં અને મારી યાદાસત

માં ફરક છે. સુરો પેહેરાવના એ જોડું કામ મેં કર્યું હતું એમ મીં જીવજીજીએ મને જવાબમાં લખ્યું એવી મને યાદ નથી. હું હસતમજી રસતનજી વકીલનેા સજો છું. તેજી એક મહામેદન ધણીયાણી પંચય્યા હતા એવું મેં સાં જણ્યું નથી. મારી જાણ પ્રમાણે તે પારસી એગર સાથે પંચય્યા હતા. મારી જાણ પ્રમાણે હસતમજીના ધણીયાણી પારસજી હતાં.

મીં લાઉનડસની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવયું કે હસતમજીના ધણીયાણાને મેં જ્યાં નથી. મારો બચપણમાં તે મરજી પામ્યા હતા. નનાયામ અસલ હોંડુ હતી એમાં મને કાંઈ શક નથી.

મીં સાગળજી મુનશીએ મીં ધનવેરાંરીટીની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવયું કે, જે હસતાવેજી મેં તપાસ્યા હતા તે વાદીના મુકદમાની ન જરૂર તપાસ્યા હતા.

મીં લાઉનડસની ફરી તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવયું કે, પારસી પ્રજા એવા અજાદ જવળેજ જીવામાં આવે છે.

અત્રે વધુ ત્રસટીડો મીં લાઉનડસે રજુ કર્યાં હતાં.

મીં રતનશાહ કોહીયારની જીખાની.

મીં રતનશાહ કોહીયારે મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવયું કે હું મેશર સ અરહેશર, હોરમસજી અને દીનશાહ સાત્રાંસીટરોનેા મેનેજીંગ કલારક છું. પારસી પ્રકાજીનું પહેલું બાલમ રજુ કરું છું.

પારસી પ્રકાજી રજુ કરવા સંબંધમાં કેટલીક તકરાર પછી વધુ તપાસ મુખતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

“પારસી-પ્રકાશ” સત્તાવાર
ચોપડી લેખી શકાય કે ?

ધારાના હિમાયતીઓ વચે
તકરાર.

ઓચરયાંઓ રજી કરવાની
દલીલ.

અસલ દસતાવેબે નહી હોવાનો
એકરાર.

નકલો પુરાવા તરીકે રજી
કરવાની દલીલ.

ઓ. મી. જસટીસ હંવરે
તકરારનો આપેલો ચુકાદો.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૨૫ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારે
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાબાઈ મેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા
મી. બાપુજી સારાબજી પટેલ, મી. રતન
જી દાદાબાઈ તાતા અને ગાં. નાનામા
ઈ નવરોજી કાવકે મુખ્યની પારસી પં
ચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જી
જીભાઈ બારેનેટ, મી. હોમસજી એલજી
આલબલેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે ગંધાવેલા દાવાની વધુ ધુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. ડીનશાહ
ખનજી મહાદેવ અને આ. મી. જસટીસ બી. મન
સનમુખ નીકલી હતી. વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ
અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી

મી. લાઉડસ, મી. ફરદુનજી સારાબજી
તાલીયારખાન, મી. બાદશાહ અને મી. ફરદુનજી
પેસતાનજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાદીઓ તરફથી સાક્ષીસીદરો મેજસ્ટ્રેટ
ફૂગી, લી. અ. અને ઓચરની ફરમાસથી
મી. ધનવેરાસીટી, મી. રેહસ, મી. સ્ત્રેંગમે
ન અને મી. જી. બી. કાંગા હાજર થ
યા હતા.

ધારાના હિમાયતીઓ વચે
તકરાર.

મધ પરમ દીને “પારસી પ્રકાશ” પુ
સતક એક સતા સમાન લખી શકાય કે
તેને લગતી ચાલેલી તકરારની નામદાર
કોર્ટે લીધેલી નોંધ મી. જસટીસ હાવ
રે વાંચી સંભળાવી હતી. જે બાદ મી. લાઉડસે
જણાવ્યું કે હું મારા મીત્રને સને ૧૮૮૪ ના ત્રસ્ટ ડીમાં મુખ્યના
બીજા દોખાઓના સંબંધમાં જે જ
ણાવવામાં આવ્યું છે તે રજી કરવાને
જણાવીશ મેં તે વીશે સામા પક્ષને
આગમચથી ચેતવણી પણ આપી છે.
મી. સ્ત્રેંગમેને જણાવ્યું કે મી. એ
દી ૧૫ વરસની વાત ઉપર સેક્રેટરીના
આધાર ઉપર આવવા હતા અને તે દસતા
વેબે અમેને મલી શકતા નથી.

નામદાર જજનેએ અત્રે નોંધ લીધી
હતી કે પ્રતીવાદીઓને મજબૂર દસતાવે
બે મલી શકતા નથી.

મી. લાઉડસ-હું “પારસી પ્રકાશ”
ના ૪૧માં પાનામાં જણાવેલો ફરો રજી
કરું છું.

મી. સ્ત્રેંગમેને જણાવ્યું કે મી. લા
ઉડસ મજબૂર ફરો શા આધારે જણા
વા માંગે છે તે હું જાણતો નથી.

“પારસી પ્રકાશ”ની અગત્યતા.

મી. લાઉડસે જણાવ્યું કે “પારસી
પ્રકાશ” એક સત્તાવાર ચોપડી સમાન લે
ખવામાં આવી છે મટે આ ચોપડીમાં
યા દોખાને લગતા મુળ હકીકત હું જ
તાવી આપવા માગું છું. દોખાનું નસ
લ થું નમ ઉપરથી સથાપનામાં આવ્યું
હતું તેને લગતી તવારીખ હું પુરવાર
કરી આપવા માગું છું.

મી० સ્ત્રિંગમેન-મારી જાણ મુજબ મી० લાઉનડસ એ ફકરા મારફતે કોઈ ત્રસટ પુરવાર કરવા માગતા નથી.

મી० લાઉનડસે જણાવ્યું કે હું પુરવાર કરી આપતા માત્ર 'હું' કે એક ત્રસટ હસતી ધરાવતું હતું.

મી० લાઉનડસની વીગતો સાથે મતફેર.

મી० મી० જસ્ટીસ દાવરે જણાવ્યું કે મી० લાઉનડસે પોતાના મુકદ્દમા ખુલ્લો કરતી વેળાએ પોતાના ભાષણમાં ખુલ્લે ખુલ્લું જણાવ્યું હતું કે "પાર સી પ્રકાશ"ના કરતાં ખાન બહાદુર બમ નજી ભેરામજી પટેલને સામી પક્ષના એક અનુભવી સાક્ષી તરીકે જુઓની આપવા સાથે જોલાવવામાં આવનાર છે. મારે જણાવવું જોઈએ કે તે વાતને તમેએ તે વેળા કોઈપણ દનકાર કર્યો હતો નહીં.

મી० સ્ત્રિંગમેન અત્રે જણાવ્યું કે મી० લાઉનડસ પોતાને ગમે તે ધારવા ને, માનવાને અથવા વીચારવાને પ્રખત રીતે સખતપાર છે, પણ જ્યાં સુધી હું પોતે એક વાતને ખુલ્લો સ્વીકાર કરે નહીં ત્યાં સુધી તે એક ખરી વાત તરીકે માની લેવાને તેવજીને કોઈપણ કારણ નથી. હું જ્યારે મારો મુકદ્દમા ખુલ્લો કરતાં નામદાર કોર્ટ સનમુખ મારે બા શય કરીશ ત્યારે તમે નામદારો જોઈ શકશો કે મી० લાઉનડસે જણાવેલી ધણીક વીગતો સાથે હું બીજાકુલ એકમત થતો નથી.

પારસીઓને લાગુ પડતો અંગ્રેજી કાયદો.

હેવટે મી० સ્ત્રિંગમેન કેટલીક વધુ સાહેદતો ટંકા બતાવી જણાવ્યું હતું કે પારસીઓને અંગ્રેજી કાયદો લાગુ પડે છે, તેમાં કોઈપણ શંક નથી. અંગ્રેજી કાયદો સને ૧૭૨૬ માં ફક્ત કલકત્તાને જ નહીં પણ મુંબઈને પણ કાયદા પાડવામાં આવ્યો હતો.

ત્રસટીઓની આ મુકદ્દમામાં સથીતી.

તે બાદ ઓઅરયાંઓ રજુ કરવાને લગતાં કાયદાના સંબંધમાં મી० લાઉન

ડસ લીધેલી તકરારને મી० સ્ત્રિંગમેન લંબાવ્યો રહ્યો આપવાનું શરૂ કર્યું હતું.

આં મી० જસ્ટીસ દાવરે મી० સ્ત્રિંગમેનને જણાવ્યું કે તમે એ બાબત ઉપર યોલો તે અગાઉ હાલના મુકદ્દમામાં તમારી સથીતી થું છે તેના સંબંધમાં તમે તરફથી કામ જોલાસો થયેલો જોવાની અમે ઇચ્છા રાખ્યે છાએ. આટલી વાત તો તમે કુચુલ રાખો છો કે સને ૧૮૮૪ ના સાલમાં ત્રસટ દીડ બનાવવામાં આવ્યું હતું. એટલે કે તમે જે મીલકતો ધરાવો છો તેને લગતાં ત્રસટદીડા હસતીમાં છે તથા તમે તે મીલકતોના ત્રસટીઓ છો.

મી० સ્ત્રિંગમેન જણાવ્યું કે એ ત્રસટદીડ બનાવવામાં આવ્યું તે વેળા તેના ત્રસટીઓ હતા.

આં મી० જસ્ટીસ દાવરે-અને તે ઓ પછીના આવનારાઓ તરીકે તમે છો કે ?

મી० સ્ત્રિંગમેન કરેલો જોલાસો.

મી० સ્ત્રિંગમેન-તમે નામદારો જોશે કે સથીતી લગાર કહીડી છે. સને ૧૮૮૪ ના સાલમાં તે વેળાના ત્રસટીઓના હાથમાં કેટલીક મીલકતો હતી જેમાંની કેટલીક મીલકતોના ત્રસટો હતાં તથા કેટલીક મીલકતોના નહીં હતાં. ધણીખરાં અમે ધાર્યે છીએ કે મુંબઈમાં બાંધવામાં આવેલાં હોખમાં વગેરે મીલકતોના નહીં હતાં. આવા સંજોગો વચ્ચે જુદી જુદી મીલકતોના સંબંધમાં નવાં ત્રસટો બનાવવાનું કામ ધણું ખરચાણુ સ્થ પડવાને સંભવ હતો. આથી તે વેળાના ત્રસટીઓએ એક નવું જ ત્રસટદીડ બનાવ્યું અને તે નવાં ત્રસટદીડની રૂયે સખલી મીલકતો પોતાને કબજે લીધી. આ રીતે કાયદાની નજરે જોતાં હાલના ત્રસટીઓ કોઈપણ ત્રસટને આધારે મીલકત ધરાવતા નથી. પણ તેઓને તેઓની આમળા ત્રસટીઓ તરફથી ત્રસટનો વારસો મળ્યો છે, જે ત્રસટમાં જણાવેલી સરતો મુજબ બદલા કરવાની તેઓ પોતાની ફરજ સમજે છે. આ ત્રસટનો વહીવટ કરવામાં ત્રસટીઓને પો

તાને કાંઈ અંમત લાભ નથી. હાલના ત્રસટીઓ સધળા સને ૧૮૮૪ ના સાબતું ત્રસટીઠી ધરાવનારા ત્રસટીઓની પછીના આવનારાઓ છે. અને ૧૮૮૪ નું ત્રસટીઠી પોતા માટે બનાવનારા ત્રસટીઓનાં કાંઈ પણ ત્રસટી હાલમાં હયાત નથી.

ત્રસટીઓની ફરજ શું છે ?

આથી હાલના ત્રસટીઓને પોને જે મીલકત ધરાવે છે તેનું ત્રસટ છે કે નહીં તેની સાથે કાંઈ કામ નથી. તેઓ ને તો ફક્ત પોતાની આગત યજ્ઞ અથવા ત્રસટીઓ તરફથી ચોક્કસ વારસો મળ્યો છે જેના પોતાથી બની શકતી સરસ રીતે તેને વહીવટ કરવાની તેઓ પોતાની અંમત ફરજ સમજે છે. ત્રસટીઠીમાં બુલો પુરવાર કરવાની હલીલ.

આમ મીં જસટીસ દાવર-મીં લાઉ નક્કસ જે તકરાર લે છે તે એજ છે કે તમારી આગલના ત્રસટીઓએ જે ત્રસટ ઠીક બનાવ્યું છે તે તદ્દન ચેરક પદેસરનું છે તથા તે ત્રસટીઠીમાં કરવામાં આવેલા બુલો મીં લાઉનક્કસ ચોક્કસ હસતાવેળે તથા સાહદતો ટાંકી બતાવીને પુરવાર કરી આવવા માગે છે. તમે તેઓને આવી રીતે બુલો પુરવાર કરવામાં કેવી રીતે અટકાવ નાખી શકશો?

મીં સ્કેંગમેન-સામીપક્ષ તરફથી જણાવવામાં આવે છે કે સને ૧૮૮૪ ના સાબતું ત્રસટીઠી બનાવવામાં આવ્યું તે આગમન ધણીક ત્રસટો હસતી ભોગવતાં હતાં. આથી અમે કહીએ છીએ કે તે તમે પુરવાર કરી આપો. તેઓએ આ મળ ત્રસટો હસતી ભોગવતા હતા. તે પુરવાર કરવા માટે ચોક્કસ ઓચરયાંઓ રજૂ કર્યાં છે પણ અમે જણાવીએ છીએ કે તે ઓચરયાંઓમાં આગલાં ત્રસટોની હસતી પુરવાર થતી નથી.

વીગતો પણ રજૂ કરવાની ફરજ.

ઓમ મીં જસટીસ દાવર-સને ૧૮૮૪ ના ત્રસટીઠીની આગમન ત્રસટો હતા એટલુંજ સામી પક્ષની પુરવાર કરવાની ફરજ તમે સમજેછો કે તેની વીગતો

પણ તેઓએ પુરવાર કરવી જોઈએ એવું તમે કહેવા માગો છો.

મીં સ્કેંગમેન-તેઓએ વીગતો પણ પુરવાર કરવી જોઈએ. હું તે વીશે આજ્ઞા પછી બપોરે કોર્ટ પાછી બેસતાં લંચાણથી કાપઠાની સાહદતો ટાંકી બતાવવાની ધમકી રાખ્યું. એમ જણાવવા માગ્યું કે જ્યારે હું બધી વીગતો ફરીને જાહેર વાપરણ તથા ફરેક અગતની વીગતો એવું જણાવવાની મારી મતજાય છે.

તે બાદ મીં સ્કેંગમેન ફરજયાત ઓચરયાંઓ રજૂ કરવાને ભગતી મીં લાઉનક્કસ તકરાર તોડવાના સંબંધમાં વધુ સાહદતો રજૂ કરવા માંડી હતી.

અસલ હસતાવેળેની નકલો સર્વી કારવાને લગતો કાયદો.

અસલ હસતાવેળેની નકલો પણ પુરાવા તરીકે રજૂ કરી શકાય એવી મીં લાઉનક્કસ ફરેલી ફલીલને જવાબ આપતાં મીં સ્કેંગમેન જણાવ્યું કે મીં લાઉનક્કસની ફલીલ મુજબ ધંબલમાં અસલ હસતાવેળેની નકલો પુરાવા તરીકે સર્વીકારવામાં આવી છે. તેના સંબંધમાં મીં લાઉનક્કસે જે મુકદ્દમાઓ ટાંકી બતાવ્યા હતા તે મકદ્દમાઓ મધેના ત્રસટો ફરજયાત ઓચરયાંઓ રજૂ કરાવવા માટેના કાયદો હસતીમાં આવશે તેની આગમન સથાપન થયેલાં હતાં. એ કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યા પછી સથાપનામાં આવેલાં ત્રસટો પુરવાર કરવા માટે ઓચરયાંઓનાં નામે સર્વીકારવામાં આવ્યા હાય એવો કાંઈ પણ મુકદ્દમો જોવામાં આવતો નથી.

બાદ કોર્ટ ટીરીન માટે ઉઠી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોરના આજ્ઞા પછી મીં સ્કેંગમેન પોતાની ફલીલ આગળ ચલાવી હતી અને કાયદાને ભગતી સાહદતો ટાંકી બતાવી હતી.

મીં લાઉનક્કસે જવાબ તપાસતાં જણાવ્યું કે “સ્ટેચ્યુ ઓફ કોડ”ની ૭ મી કલમ લાગુ પાડવા માગે છે પણ તે કાયદો રીતે અવધાર મુખી હીંદુસ્તાનમાં બા

શુ પાછવામાં આવી નથી. તે કલમ મા
ત્ર કામકાજ લેવાની રીતી બતાવે છે અ
ને બ્યારે પુરાવાના કાયદો અસલ દસ
તાવેજ ગુમ થયો હોય તો બીજી રીતે
તે પુરવાર કરવાનું જણાવે છે ત્યારે
અસલ ત્રસ્ટો જે હાલ હસતી ધરાવતાં
નથી તે બીજા પુરાવાથી સામેત શા મા
ટે નહીં કરવામાં આવે તે જોઈ શકાયું
નથી. ધારો કે સવામે સદી ઉપર એક
જાહેર ધરમાદા ચાલતું હતું અને અત
તાર સુધી લોકો તે જાણતા હતાં. પા
છળથી તે ધરમાદાને લગતું ત્રસ્ટ આ
ગમાં બળી ગયું તો શું તે ત્રસ્ટ
જે વીશે સવામે સદી સુધી લોકો
જાણતાં હતાં તે બીજી રીતે પુરવાર થ
ઈ શકે નહીં અને ત્રસ્ટ તદન રદ બા
તેમ થઈ જાય એવું તે કહી બની શ
કેજ નહીં.

સહજા જરથોસતીઓ માટે

કરવામાં આવેલાં ત્રસ્ટો.

નામદાર મીં જસદીસ દાવરે મીં
સેંગમેનને જણાવ્યું કે ધારો કે એક
ત્રસ્ટ વરસો સુધી શહેનશાહીઓને અને
કદમીઓને બંનેને લાગુ પડતું હતું. વ
ખતના લેહેવાથી તે ત્રસ્ટના ત્રસ્ટીઓ
એ ફક્ત શહેનશાહીઓના લાભનું જ છે
એમ જાહેર કરી તે મુજબ તે ત્રસ્ટનું
કામ ચલાવવા માંડ્યું તો તે ત્રસ્ટ કર
નારના અસલ ધરાદા મુજબનું નથી એમ
શું સામી પક્ષ બતાવી શકે નહીં? અ
થવા ધારો કે એક ત્રસ્ટ આગળ દસ
હજાર માણસોને લાભ મળે તેમ કરવા
માં આવ્યું હોય અને પાછળથી ફક્ત તે
નો લાભ ૫૦૦૦ જેવો મળી શકે એમ
પાછલા ત્રસ્ટીઓ જાહેર કરે તો પા
છલા ત્રસ્ટીઓએ જાહેર કરે
શું ત્રસ્ટ અસલ ત્રસ્ટ કરનાર
ના ધરાદાને મળતું નથી એમ શું
સામી પક્ષ દેખાડી શકે નહીં? મીં લા
ઉનકસની દલીલ એવી છે કે અસલ ત્ર
સ્ટો જે કરવામાં આવ્યાં હતાં તે સહ
જા જરથોસતીઓ માટે કરવામાં આવ
્યાં હતાં અને ૧૮૮૮ ના ત્રસ્ટ પ્રતીવા
દીઓએ પારસી મા બાપના પેટના જ
રથોસતીઓનાજ લાભના જાહેર કરવા છે,

તો મીં લાઉનકસ પાછલું ત્રસ્ટ અસ
લ નેમથી ઉલટું કરવામાં આવ્યું છે
એવું સંકેતી પુરાવાથી શું પુરવાર ક
રી નહીં શકે?

મીં સેંગમેન-નહી, સટેચ્યુ ઓફ કો
ડ તેમ કરતાં આડે આવે છે.

ઓં મીં જસદીસ દાવરનો

તકરારનો ચુકાદો.

કેટલીક વધુ તકરાર પછી નામદાર
મીં જસદીસ દારે તકરારી સલાહનો
ચુકાદો આપતાં જણાવ્યું કે આ સલા
હો ઉપર લખાયું ચુકાદો અમે અમારા
ચુકાદામાં પાછળથી આમેજ કરશું પ
છુ હાલ અમે કરાવીએ છીએ કે મીં
લાઉનકસ જે દસગણેને રજુ કરવા માં
જે છે તે સંકેતી પુરાવાથી તેમજ કાય
દા પ્રમાણે રજુ કરી શકે.

મીં લાવનગરીની વધુ તપાસ.

મીં પેસતનજ કરામજ લાવનગરાએ
મીં સેંગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે
નામગરણની ચોપડી હતી. રસતનું ના
મ રસતમ બેહેદીન સોરામજ લેવાતું હ
તું. જીવીતું જીવી બેહેદીન સોરામજ ના
મ લેવાતું હતું. ધનબાહજ નામ ધનબા
હ બેહેદીન રસતમજ અને રાષતનું ના
મ રાષાહ બેહેદીન રસતમજ લેવાતું હતું.
બેહેદીન બે મરદ નામે વચે વાપરવામાં
આવે ત્યારે પેહેકું નામ બીજાને ઓક
રે અને મરદ અને ઝોરતા નામે વ
વચે વપરાય ત્યારે ઝોરત તે મરદના વ
ણાયાથી મણાવ પણ તઓ બેહેદીને
હોવા બેહેદી. સોરામ જીવીના વણી થ
તો હતો. સોરામ તાડીતું પાકું માલતો
હતો તેને પારખી ધરમમાં લવા પછી
જીવી સાથે પુરણો હતા એમ મારા કા
કાએ અને કહ્યું હતું. હાલનાં પેસત
નજ જમાસપનાએ તેને વટલાવ્યો હતો.

અત્રે વધુ તપાસ સુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મધ કાલે ચાલેલી વધુ તપાસ.

મીં લાઉનડસે “પારસી પ્રકાશ”માંથી રજુ કરેલા ફરિયાઓ.

“પારસી પ્રકાશ”ની સત્તા સંબંધી ખોલાસો.

જુદાં જુદાં દોખખાઓના સંબંધમાં વીવેચન.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૨૬ મી ફેબ્રુવારી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ મણેકજી પીટીટ આરો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં રૂસતમજી નાનામાષ બેદરામજી જી જીભાષ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સૌરાયજી પટેલ, મીં રતનજી દાદામાષ તાતા અને ડાં નાનામાષ નવરોજી કાત્રકે મુંબઈની પારસી પંચાયતના ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જી જીભાષ બેરોનેટ, મીં હોરમસજી એલબજી આમબલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે નેંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી ગઈ કાલ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ બનજીમાષ દાવર બને આં મીં જસ્ટીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી. વાગીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર હોરમસજી દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી માં લાઉનડસ, મીં ફેરફરજી સૌરાયજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેશરસ કેંગી, વીંચ અને ઓવનની ફરમાસથી માં ઇનવેસ્ટીગેટી, મીં રેકસ, મીં સ્કેંગમેન અને મીં એ. બી. કોંગા હાજર થયા હતા.

કોર્ટ જેસતાં મીં રતનશાહ આર. કોલીયારને સાક્ષીના પીંજરામાં ખોલાવવામાં આવ્યા હતા.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે મીં ભાવનગરીએ ગઈ કાલે જણાવ્યું હતું કે મારું કુટુંબ અથોરનાન છે. મારા કુટુંબની નામગરજીની ચોપડીમાં મારા કાષ કુટુંબીના નામ સાથે “મેહરીન” શબ્દ નહીં પણ “અથોરનાન” શબ્દ વાપરવામાં આવે છે. તમે નામદારોએ આ બાબેની નોંધ લીધી છે કે નહીં તે હું જાણવાની ઇચ્છા રાખું છું.

ઓં મીં જસ્ટીસ દાવરે જણાવ્યું કે તેના પ્રકારની અમેએ નોંધ લીધી છે.

મીં લાઉનડસે રજુ કરેલી એકઝીબીટો.

મીં લાઉનડસે “પારસી-પ્રકાશ” ના ૪૧ માં પાનાના બીજાં દોખખાં વાંધવાના સંબંધમાં આવેલો ફરિયા રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. મીં લાઉનડસ આ ફરિયા સાંભળતર રજુ કરવા બંધે છે તે મીં સ્કેંગમેને જણાવતા માંખતાં મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે એ દોખખાં કયા સંજોગે વચે બાંધવામાં આવ્યું હતું તે પુરવાર કરવા માટે હું આ ફરિયા રજુ કરું છું.

મીં સ્કેંગમેને આ ફરિયા રજુ કરવાના સંબંધમાં વાંધા લીધા હતા. કેટલીક વધુ તકરાર બાદ ઓં મીં જસ્ટીસ દાવર આ ફરિયા રજુ કરવા દીધા હતા.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે ૧૮૮૪ ના ત્રસદ દીઠ બનાવવાના સંબંધમાં સોલીસીટરોને કરવામાં આવેલી સુચનાને લગતો ફરિયા હું રજુ કરું છું. ત્રસદોની જુદી જુદી મીલકતો વીશે ૧૮૮૪ નું ત્રસદ તકરાર કરવામાં આવ્યું તે આગમજી સામી પક્ષવાળાઓ થું જણાવતા હતા તે એ ઉતારાઓ બતાવી આપે છે.

મીં રતનશાહે મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે “પારસી-પ્રકાશ” ના ૧૭ માં પાના ઉપરનો ફરિયા હું રજુ કરું છું.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે એ ફરિયામાં પડેલા દોખખાં વીશે હમારો કર

વામાં આવ્યો છે. તેમાં એ દોષમું જરથોસ્ત્રીઓ માટે બાંધવામાં આવેલું જણાવવામાં આવે છે જ્યારે ત્રસ્ટ દીડ માં તેના સંબંધમાં “પારસી” શબ્દ વાપરવામાં આવ્યો છે.

મીંડ શ્રેંગમેને ઉપરોક્ત કરેા રજુ કરવા દેવા સામે વાંધા લીધા હતા.

ઓં મીંડ જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે “પારસી-પ્રકાશ” દોશાબાઈ ફરામજી ની પારસી તવારીખવાલી ચોપડી કરતાં વધારે સારી સત્તાવાલી ચોપડી તરીકે લેખી શકાયે. શોધખોળને આધારે રચવામાં આવેલી એ એક સત્તાવાર ચોપડી છે.

નામદાર જડનેએ એ પછી મીંડ લાઉનસને “પારસી-પ્રકાશ” માંનો મજકુર કરેા રજુ કરવાની રજા આપી હતી.

દોષમા ઉપરની તખતી.

મીંડ લાઉનસે જણાવ્યું કે હવે હું ત્રીજું અથવા અનજીમના દોષમાં ઉપર મારવામાં આવેલી તખતીને “પારસી-પ્રકાશ” માં આનેલા કરોએ છ’ ગ્રેજી તરજીમેા રજુ કરીશ. આજ દોષ માને લગતો પારસી પ્રકાશમાં ૧ લા પુસ્તકમાં ૨૫૬ માં પાના ઉપર આવેલો કરેા પથુ રજુ કરવા માંયું છું, કે જે કરેા આ બાબદ ઉપર ધણું અજવાળું નાખશે. જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે આખી જરથોસ્ત્રી કોમના પદસામાંથી આ દોષમું બંધાવવામાં આવ્યું છે.

એ પછી મીંડ લાઉનસે જણાવ્યું કે ચોથા એટલે ફરામજી કાવસજી બનાજના દોષમાના સંબંધમાં મીંડ ફરામજી કાવસજીએ તાં ૫ મી મે ૧૮૩૧ ને દીને લખેલા બે ગુજરાતી પત્રો જે પારસી પ્રકાશમાં ૧ લા પુસ્તકમાં ૧૦૦ મે સફ આપવામાં આવ્યા છે તેનો તરજીમેા હું રજુ કરજી. તેમાં બચુબાઈ પાસે દોષમા માટે જગયા માગવામાં આવી છે જેમ કરતાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જરથોસ્ત્રીઓ માટે આ જગયા બેધયે છે. એ પત્રનો અંગ્રેજી તરજીમેા અત્રે રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

મીંડ લાઉનસે અત્રે જણાવ્યું કે ત્ર સદીઓએ પુરા પાડેલા ચોપડાઓની ત

પાસ કરતાં અમને માલમ પડ્યું છે કે એ કાગલ ધરાવનારો ચોપડો અસલ નથી પણ અસલ ચોપડામાંથી તેની નકલો કરી છે. ચોપડાના પુકાં ઉપર અસલ લખાણની નકલ એવી ચીકા ચોટાડવામાં આવી છે એ ચોપડામાં ૪ થા પાનામાં ૨ જ મારચ ૧૮૫૮ માં એદલજી મેહતાએ અસલ સાથે તપાસવા આપી છે. તાં ૧ લીધી ૧૧ મી એપ્રેલ સુધી તપાસ લેવામાં આવી હતી એવી તેમાં નોંધ છે. હસતાવેજને મથાળે ગુજરાતીમાં નોંધ કીધી છે કે આની અસલ નકલ વાહયાજના ચોપડામાં છે. તે વહાયાજી મીંડ નવરોજી જમશેદજી વહાયા છે એમ જણાવવામાં આવે છે મીંડ નવરોજી જમશેદજી વહાયા પત્ર આચતા એક સમાસદ હતા.

ઓં મીંડ જસટીસ દાવરે આ ચોપડાની તપાસ લખને જણાવ્યું કે ચોપડાના પુકાંની ઉપરની ચીકીમાં કાંઈ લખેલું છે પણ તે ઉકેલે તેમ નથી હમણા અક્ષરો વચ્ચે ચકાતા નથી.

મીંડ લાઉનસે જણાવ્યું કે એ લેખ બની સરટીશક નકલનો તરજીમેા ત્રાન સલેટરની ઓપીસમાં થાય છે.

દોષમા માટે જગયા આપવાની નેમ.

મીંડ રતનશાહ આર. કોઠીવારે જણાવ્યું કે મને બતાવવામાં આવતા ચોપડામાં ૧૯૪ માં પાના ઉપર મથાળે ગુજરાતીમાં એક નોંધ છે તે તેની નીચે ઉતારવામાં આવેલી ઓચરયાંની નકલને લગતી છે. આ પાનામાં ફરામજી કાવસજી બનાજીએ બચુબાઈ ઉપર લખેલાં પત્રની નકલ છે. ઉપલીજ ચોપડીના ૪ થા પાનામાં પેનસીલ વડે ગુજરાતીમાં એક નોંધ કરવામાં આવી છે જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે તાં ૨ જ મારચને દીને એદલજી મહેતાને અસલ સાથે તપાસવા માટે આપવામાં આવ્યું હતું. તથા એ જ પાનામાં લખવામાં આવેલી તાજે કલમમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે તે તપાસવાનું તાં ૧ લી એપ્રિલે શરૂ કરવામાં આવ્યું તથા તાં ૨૧ મી મેએ પુરું કીધું.

મીં લાઉંડસે મજકુર માદીના તર
જુમે કોરટ સનયુખ એકમીથીટ તરી
કે રજુ કરયો હતો.

મીં લાઉંડસે એ પછી ખાં બાં
બહમનજી ભેરામજી પટેલની “પારસી
ધર્મ સથળો” નામની ચોપડી જે ૧૮૯૬
માં પ્રગટ કરવામાં આવી છે તેના ૬૦
અને ૬૧ માં પાનામાં ફરામજી કાવસજી
ના દોખમાના સંબંધમાં ફરામજીએ જાણે
લાં પત્રો વજેરેની નકલો રજુ કરી હતી.

તે પછી તસદના ચોપડામાં આપવા
માં આવેલો ફરામજીના પત્રનો અયુમાઇ
એ વાંચેલો જવાબનો ઉતારો રજુ કર
વામાં આવ્યો હતો. તેમાં એવું જણા
વવામાં આવ્યું હતું કે એ પત્રની અ
સલ વહાડીયાળના ચોપડામાં છે. એ પ
ત્ર પછી “પારસી ધર્મ સથળો” નામની
ચોપડીમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.
ફરામજી બનાજીએ અયુમાઇને લખ્યું
હતું કે દોખમા માટે જમીન જરૂરોસતી
જોના ઉપયોગ માટે જોઇએ છે. તેના
જવાબમાં અયુમાઇએ જણાવ્યું છે કે
માઝહીયસનાન ધર્મ પાળતા લોકોના ઉ
પયોગ માટે હું જમીન મુફત આપું છું.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે હવે હું
મીં ફરામજી કાવસજીએ લખેલો પત્ર જે
તાં ૬ હી જે ૧૮૩૧ ના દીવસે ઉઠમ
જાની કીયામાં વાંચવામાં આવ્યો હતો
તેની નકલને તરજુમો રજુ કરું છું.
“ધર્મ સથળ” નામની ચોપડીના ૬૦
માં પાના ઉપર એ કાગળ પ્રગટ થ
યું.

મીં રતનશાહ કોહીયાર જણાવ્યું કે
“ધર્મ સથળ” નામની મને ખતાવામાં
આવતી ચોપડીના ૬૦ માં પાનાપર ઉઠ
મજામાં વાંચવામાં આવેલો મજકુર કા
ગળ પ્રગટ થયેલો હું જોઉં છું.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે એ કાગ
ળ માંકેતે શેઠ ફરામજી કાવસજી બના
જીએ પોતાની એટી દીનયામના ઉઠમજા
વેળા એવું જાહેર કીધું હતું કે મારી
એટી દીનયામનાં પુનયાગે હું માજહી
યસનાન ધર્મના લોકોના ઉપયોગ માટે
દોખમું બંધાવનાર છું જે તજવાર થ
વા પછી અંજુમનની સપુરદ કરવામાં
આવશે.

અનજુમન પત્રનો ખોલાસો.

મીં લાઉંડસે એ પછી તાં ૩ જી
જે ૧૮૩૨ ના દીવસે શેઠ ફરામજી કાવ
સજી બનાજીએ વાંચેલાં અંજુમન પત્ર
ની નકલ રજુ કીધી હતી. મીં રતન
શાહ કોહીયાર જણાવ્યું કે પ્રતીવાદી
જોના રેકારડોમાંના ૮ મા નંબરવાળા
ચોપડાના પુઠાપરની લેખલમાં એવું લ
ખેલું છે કે આ ચોપડી અસલ છે.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે શેઠ ફરા
મજી કાવસજીએ વાંચેલાં અંજુમન પત્ર
ની અસલ નકલ એ ચોપડામાં નથી,
પણ તે વેળાનાં માથજીને અસલ સાર
એ ચોપડામાં છે.

મીં સેંમમેને જણાવ્યું કે એ બા
જીપર મીં ફરામજી કાવસજી બનાજીની
સહી નથી. વળી એ ચોપડામાં મીં ફરા
મજી કાવસજી બનાજીના હાથ દસકત કે
ટફેક ઠેકાણે છે. તે અક્ષરોથી એ માથ
જીના અક્ષરો જુદા પડે છે.

મીં રતનશાહે મીં લાઉંડસે પુછે
લા સત્રામને જવાબ આપતાં “જણાવ્યું”
કે એક અંજુમન પત્ર થું છે તે હું
જણું છું. અંજુમન પત્રો એટલે જે
પત્રો અનજુમન ઉપર લખવામાં આવ
યાં હોય તે બનાજીના દોખમાં ઉપર
તખતી મારેલી છે એવું હું ધારું છું.
એ તે તખતી જોઇ છે પણ તેમાં થું
લખેલ છે તે મને હાલમાં યાદ નથી.

મીં લાઉંડસે આ તખતી ઉપરના લ
ખાજીની નકલ રજુ કરી હતી જેમાં જણા
વવામાં આવ્યું છે કે માજહીયસનાન ધર્મ
પાળનારાઓની લારો મુકવા માટે આ
દોખમું બંધવામાં આવ્યું છે. અને મા
જહીયસનાન ધર્મના ફરામજી મુજબ આ
દોખમાનો પાયો નાંખવામાં આવ્યો છે.

મીં લાઉંડસે જણાવ્યું કે તોર
મસજી બમનજી નામના એક તસડીએ
ફરામજી કાવસજી બનાજી ઉપર લખેલા
એક પત્રની નકલ હું રજુ કરું છું. આ
ચોપડીના પુઠા ઉપર લખવામાં આવ્યું છે
કે “આ ચોપડો અસલ છે.”

આં મીં જસડીસ કાવર-આ દો
ખમું શહેનશાહી કે કમી એકજ વરને
વાપરવું એવું કાંઈ જણાવવામાં આવ્યું
છે કે ?

મીં લાઉંડસ-અનબુમન પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એ દોષ મું વાલેલી પગલાળી લાશે માટે છે.

મીં લાઉંડસે એ પછી ફરામ છ કાવસછ બનાજના દોષમાને જગતાં ફેટલાંક વધુ ઝોચરયાંએ રજુ કર્યાં હતાં.

બાદ મીં બીસનીના દોષમાને જગતાં ઝોચરયાંએ મીં લાઉંડસે રજુ કર્યાં હતાં.

મીં રતનશાહે મીં લાઉંડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે ૧૫ નંબરવળી ચોપડાના ૧૪ માં પાનાપર મીં કાવસછ એ જોઈ બીસનીએ તમામ જરથોસતી અંબુમનને લખેલું કાગળ કું જોઈ છે.

મીં લાઉંડસે એ કાગળ રજુ કીધું હતું.

મીં સેંગમેનને તેના સંબંધમાં કાંઈ વાંધો છે કે નહીં એવું મીં લાઉંડસે પૂછતાં આં મીં જસટીય દાવર બોલયા કે અમેએ એવું કંરાવ્યું છે કે પ્રતીવાદીએ રજુ કીધેલા ચોપડાઓમાંના જે ચોપડાઓ અસલ હશે, અથવા જે ચોપડાઓના સંબંધમાં એવું માનવાતું કારણ હશે કે તેમાંના લખાણો અસલ હસતાવેળે સાથે બરાબર સરખાવીને સંભાળથી કરવામાં આવેલાં છે તે ચોપડાઓમાંની નકલોને કોરટ અસલ હસતાવેળેની ખરી નકલો તરીકે માની લેશે.

મીં સેંગમેન-તયારે એ દસ્તાવેજના સંબંધમાં કું કાંઈ વાંધો લતો નથી.

મીં લાઉંડસની તપાસમાં એ પછી મીં કોહીયારે મીં બીસનીનાં દોષમાને જગતા વધુ દસ્તાવેજો પ્રતીવાદીઓના ચોપડાઓમાંથી રજુ કીધાં હતાં. બાદ કોરટ દીરીન લેવા ઉઠી હતી.

ખાણું પછીની તપાસ.

બપોરના ખાણા પછી બનાજ તરફથી નવરાજ જમશેજી વહાણા ઉપર લખેલાં જુલાઈ ૧૮૪૪ ના એક કાગળનો તરજુમા મીં કોહીયારે રજુ કર્યો

હતો. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જેઓની લાસ ચીરવામાં આવી હોય તે મને માટે નવું દોષમું બંધાવવું અને તે સામે એક બીજા ત્રસડીએ વાંધો લીધો હતો અને જણાવ્યું હતું કે નવું દોષમું બંધવાની જરૂર નથી કારણકે તેવી લાસો અને પરગામથી દૂર વંદને અડકેલાઓની લાસો માણેકજી શેઠના દોષમામાં નાંખવામાં આવે છે અને તેવી મતલબને નસીમસારીને હુકમ કરવા. બીસનીએ તયાર પછી દોષમું બંધાવી પચાવતને સવાધીન કંચું હતું. તેના ઉપર તખતી છે અને તે પારસી પ્રકાશમાં લખવામાં આવી છે. તે તખતીમાં જણાવવામાં આવ્યું કે માજીયશનાન જરથોસતી ધરમ પાળનારાઓની લાસને ઠેકાણે પાડવા માટે બાંધવામાં આવ્યું છે.” બોલાસે પંચાયત નામની ચોપડી છે તે કું જણ્યું છે. તે ગેહેલા સર જમશેજીજી બાઇએ પ્રગટ કરાવી હતી, જેવણ પંચાયતના વડા હતા છે તેમાં પારસી પંચાયતે કરેલા કામને વીગતવાર હેવાલ છે. તયાર પછી “મુબ્બ સમાચાર” ના તા. ૧૯ માં એપ્રિલ ૧૮૪૪ ના અંકમાં બીસનીના દોષમાનાં ધજવાને લગતી જાહેર ખબર પ્રગટ કરેલમાં આવી હતી. વળી એ જ તારીખે “મુબ્બ સમાચાર”માં એક બીજી નોટીસ આપવામાં આવી છે જેમાં હીંદુ, ખ્રિસ્તીમાન અને ખ્રીસતી કોમને તે દોષમાં તયાર થયેલું લાવાથી જેને જેવા જવાની મરજી હોય તે જાહેરને જોઈ આવે. તે નોટીસમાં પણ “પારસી” શબ્દ વાપરેલો છે અને તેમ કંઈ એમ બતાવવામાં આવ્યું છે કે તે શબ્દ અને જરથોસતીએ એ શબ્દ વચ્ચે શંક કરક નથી. તા. ૧ લી મે ૧૮૪૪ એક બજી નોટીસ “મુબ્બ સમાચાર” માં પ્રગટ કરવામાં આવી છે જેમાં યુરોપીયન અને હીંદુ તેમજ બીજી કોમને પોતાના પારસી મહેતા અને દોષમું ધજવાને દોરસે રજા આપવા જણાવવામાં આવ્યું છે. “મુબ્બના બહાર” માંથી માંકી

શ્રાવણી સપ્તમીને ભગતો દસતાવેજ કું
રજી કરું છું, આદરની સગડી વીરો પ્ર
તીવાદીઓએ અનજીમન પત્ર રજી કરે
છો છે. પ્રતીગાદીઓએ તે “યુ”આઇ સ
માચાર “માંથી રજી કર્યો છે. તેની
તા. ૨૫ મી માર્ચ ૧૮૩૦ ની છે. તે
સગડી ઉપર પશુ તખતી છે જેની નાં
ધ પારસી પ્રકાશમાં છે. ત્યાર પછી સર
દીનશાહ પીટીટવાળી સપ્તમી છે. ૧૮૭૧
માં તે સંબંધમાં સર દીનશાહ પીટીટ
ત્રસડીઓને એક પત્ર લખેલો છે તે કું
રજી કરું છું. ઉપલા પત્રને ત્રસડી સા
હેમોએ આપેલો જવાબ પશુ કું રજી
કરું છું. ઉપલી સપ્તમી ઉપર પશુ તખ
તી છે. કું પારં કું ત્યાં સુધી કોટના
નસાખાનાને ભગતા કાંઈ દસતાવેજો ન
થી બીજું બહાર કોટનું પટેલ નસાખા
નું છે અને તેના ઉપર તખતી છે. તા.
૩૦ મી અક્ટોબર ૧૮૭૩ નું તેને જગ
તું એક લખત કરવામાં આવેલું છે. તે
ડીકમાં પશુ તખતીને લખતો એ શા
રો કરવામાં આવ્યો છે.

અને કેટલાક વધુ દસતાવેજો ૨
જી કરવામાં આવ્યા હતા જે પછી કો
ટક ઉઠી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ઉધરાણું કરીને બંધાવવામાં
આવેલી અખચારી.

અનજીમન રાખદનો કોરટે
કરેલો અરથ.

૨જી થમલાં વધુ ઓચર્યાઓ.
(અખચારે સોદાગર, તા. ૨૮ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ મારો
નેડ, સર જહાંગીર કાવજી જહાંગીર,
મી. રજીતમજી નાનામાઇ બેહરામજી ઇ
છમાઇ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,

મી. બાપુજી સારામજી પટેલ, મી. રતન
જી દાદાભાઈ તાતા અને ડા. નાનામા
ઇ નરસીજી કાવકે મુ'બત્તી પારમી પં
ચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જી
માઇ બારોનેડ, મી. હોરમસજી એલજી
આલખવેસ, મી. જમશેદજી ખરેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નાંધાવેલા ફાવાની વધુ સુનાવણી મધ
કાલે હાઇ કોરટમાં નામદાર જડજી મી.
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. મી.
જસડીસ બીમન સામુખ નીકરી હતી.
વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરેફજી, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની રજાસથી
મી. બાર્ડેસ, મી. ફરુજજી સેરબજી
તાતાચરખાન, મી. બાદશાહ અને ડા.
ફરુજજી પેસલનજી તાલચારખાન અને પ્ર
તીવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેજસ્ટ્રસ
કેમ્પી, લીંચ અને ઓગનના ફરમાસથી
મી. ઇનચેરાસીડી, મી. રેકસ, મી. એંગમે
ન અને મી. જે. બી. કાંગા હાજર
થયા હતા.

ઉધરાણું કરીને બંધાવવામાં
આવેલું આદરયાન.

મી. બાર્ડેસે શરૂઆતમાં ‘પારસી
પ્રકાશ’માંથી જોશવારાની અગ્રીઆરીને
ભગતો ફરો ૧૯૪ માં પાતાનો રજી
કર્યો હતો જેની માલખ ગઇ પરમદી
નનાં શાક્ષી મી. રતનશાહ કોલીવારે સ
મજવી હતી.

મી. જસડીસ દાવર-એનો તરજીઓ
લખેલો છે કે ?

મી. બાર્ડેસ-હા, એની માલખ એ
છે કે મુ'બત્તના કોટમાં કાવજી પટેલ
અીટમાં જોશવારા મોથેદોના લાલ માટે
જરથોસતીઓનાં ઉધરાણું કરાવી આ
આદરયાન નાંધવામાં આવ્યું છે. એ
આદરયાન તા. ૨ જ ફેબ્રુઆરી ૧૮૨૬
ના દીવસે જનવામાં આવ્યું હતું અને
જરથોસતીઓના વપરાસ માટે ખુલ્લું
મેજનામાં આવ્યું હતું. એવું પરીત મહા
ન નાંધવા પાછળ એકદર રૂ. ૧૦૦૬૪
નો ખરચ થયો હતો, જેમાંથી રૂ. ૬૫૪૦
જરથોસતીઓમાંથી ઉધરાવવામાં આ
વ્યા હતા જ્યારે બાકીના પાર
સી પંચાયતે આવ્યા હતા, એ બાબ

વનો સમયે શુભરાત્રી ખુલાસા “પારસી પ્રકાશ” નાં પહેલાં પુસ્તકના ૧૯૩ થી પાને આપવામાં આવ્યો છે. શ્રી. લાઉડસે તે પછી આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હિંદુસતાન જેવા એક ગો ટા અંદમાં હજારો ન્યાતબત રહે છે અને હજારો ભતતી સંખ્યાત થાય છે. આપણે એ પારસીઓની તવાનીય ત પાસીયું અને પારસીઓના ગેવાળે શું છે તે બધું જ્યારે આપણે નજર પુમા હીયું તો આપણને માલમ પડશે કે જે માલમ પારસીઓને માલમતીવલગતી છે તે કોઈથી રીતે બહાર નથી.

અત્રે ધારાવા હિમાહતીઓ વગેરે ચોક્કસ ભતતનાં ચોક્કસ અને વીચીત્ર રેવાળે બાળે કેટલીક તકરાર આવી હતી. સેવટે કોરટે રજી થયેલા આદરવાનને પુરાવા “પારસી પ્રકાશ” ને એક સત્તાદાર પુસ્તક કે તરીકે બધી તે હાખલ કર્યો હતો.

એ પછી “પારસી ધરમ સંજો” માં થી કોપલા આદરવાનને ફરો રજી કરવામાં આવ્યો હતો. એ મધે મધુ “પારસી પ્રકાશ” અધી કરવામાં આવેલું વી લેચન પાણું બેપસાં આવ્યું હતું.

એ આખા ફરોને હાંમેલ તરજી ચો શ્રી. લાઉડસે કહી સંભળાવ્યો હતો, અને જણાવ્યું હતું કે તે કુલ જ રજીસતરી આલમ માટેના વપરાસ માટે ખાંચવામાં આવ્યું હતું.

પુરાવા તરીકે રજી થયેલા હીસાબ.

એ પછી બરોડસતરીઓને અલમમ જલ પુમાડાના ફંડનો એ વહીવટ પ્રતિપાદાઓ હસતક થાકે છે તેને લગતી વીચતયાં શ્રી. લાઉડસે તેમના હીસાબ અંધી રજી કરી હતી અને જણાવ્યું કે તેને ભતતી પેહેલી ચોપડી ૧૮૬૫ માં પ્રગટ થઈ હતી.

શ્રી. કોંગ્રેને એ હીસાબ પુરાવા તરીકે રજી કરવા દેવા સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

શ્રી. લાઉડસે જણાવ્યું કે શ્રી. પ્રથમ કરવાનામાં રજી કરતી વેળા જણાવ્યું હતું કે જે ફંડો ચોક્કસ તકરારોને હસતક થમાં હોય તે રજી થવાં જોઈએ કેમકે તે પુરાવા તરીકે હાખલ થવા હીયું હતું, અને શ્રી. કોંગ્રેને

ના વાંધાની તોંધ બીધી હતી અને શ્રી. જસટીસ દાવરે જણાવ્યું હતું કે જે શ્રી. કોંગ્રેને એમ કહેવા માં મતા હોય કે આવાં ફંડ બહાર સખા વતને અનુસરતાં અને સદાવરતતી મત લખ રાખતાં નથી તોજ તેમને વાંધો ટકી શકે, પણ હાલના હાખલામાં તેમ નથી, જળી મુકદમાને આવો તબકકો આ પ્રવા પુરાવા હાખલ કરવા દેવાથી મુકદમા આપવાની ખાતપર શું અધર થશે તે કાંઈ સમજી શકાતું નથી.

એ પછી શ્રી. લાઉડસે “પારસી પ્રકાશ” નાં પહેલાં પુસ્તકમાંથી પાને ૧૯૩-૧૯૪ માં એ ફંડને ભતતી નાલી સ પારસી પંચાયતના તસરીએ તરફથી પ્રગટ થયેલી રજી કરી હતી. એ પછી એજ ફંડને લગતા કેટલાક વધુ પુરાવા આ રજી કરવામાં આવ્યા હતા તવારખ હી નવા તસરીઓની નેમજીક ખાવેલા ફરો રજી કરવામાં આવ્યા હતા.

શ્રી. લાઉડસ (સાક્ષીને) એ તસરી આ ઉપર જણાવેલાં ફંડનો વહીવટ અ હાવતા હતા કે ?

જ-હા. એ ફંડનો વહીવટ તેમજ અ હાવતા હતા.

એ પછી શ્રી. લાઉડસ “પારસી પ્રકાશ” ના પહેલાં પુસ્તકમાંથી પ્રતે ૧૩૬ થીનો ફરો રજી કર્યો હતો, જેના મ તલખ શેઠ દાહી તકરવાનજનાં આદરાન માં તા. ૪ થી મારચ ૧૮૫૮ ના દિવસે બળેલી પારસી અંગુમનરી સખાને લગતી હતી. એ સખાએ નીચેલાં કરાવ પસાર કર્યો હતો:-હવેથી ૧૮ શખસી ની બનેલી પંચાયત જેમાંથી ૧૨ બેઠે દિવ અને ૭ મેમ્બેરો તેમજ પારસી કે કુબોમાં ઉઠતા વાંધાઓની પતાવત કરવાને અધીકાર આપવામાં આવે છે. જળી આ ૧૮ શખસીએ પારસી પંચાયતમાં કામદાઓનો ફંડો કરવા પશુ જોયું મળવું અને અલસ મારફતે એ શખસી નામે શેઠ જમરેદજી બનમજી વહાડયા અને શેઠ ફરોમજી નાનાબાઈ દાવરે પારસીઓ માં ઉઠતા વરવાંધાઓની મતલબ કરાવવી, પણ એ બહાર પડે તો શીખાઓની પણ મદદ લેવી. જળી બધાં બધાં કરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે પારસી

પંચાયતની રજા. વગર કોઈથી પારસી
એ બીજા બધી કરતી નહીં. મીં બાઈ
ડસે રજુ કરેલો ઉપદેશ ફરે પુરાવા ત
રીકે કોરટે હાખલ કર્યો હતો, એ પછી
મીં બાઈડસે મીં નવરોજ ફરદુનજીએ
ફેબ્રુઆરી ૧૮૫૬ માં કરેલું બાંધણુ ર
જુ કર્યું હતું, જે મધ્ય અસહનના વખ
તમાં પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓની
નેમણુક કોમ તરફથી કેમ કરવામાં આ
વતી હતી તે બાબે વીવેચન કરવામાં
આવ્યું હતું. મીં નવરોજ ફરદુનજીએ
પેતાના તે બાંધણુ મારફતે ત્રસડીઓનું
બંધારણ સુધારવાની કેટલીક સૂચના ક
રી હતી. કોરટે મીં નવરોજ ફરદુનજીનું
એ બાંધણુ પુરાવા તરીકે હાખલ થવા
હિલું હતું. એ પછી મીં બાઈડસે મીં
હોરમસજી બહમનજી વહાલપાએ સને
૧૮૨૩ ની ૨૧ મી નવેમ્બરે હાવર જા
ગીરજી ફરામજી અને વાઘ્યાજી નવ
રોજી ખરશેજીપર બખેલો. પત્ર
તેમજ જાગીર ફરામજી અને વાઘ્યાજી
નવરોજીપર ફરામજી ઠાવસજી બનાજી
એ તાં ૨૨ મી નવેમ્બર ૧૮૨૩ ના
દિવસે બખેલો. પત્ર રજુ કર્યો હતો. એ
જાને પત્રો પંચાયતના ત્રસડીઓની ને
મણુક કરવા બાબેનાજ હતો.

એ જાને પત્રો પુરાવા તરીકે હાખલ
કરવામાં આવ્યા હતા.

એ પછી તાં ૧૯ મી નવેમ્બર સ
ને ૧૮૨૩ ના સાલમાં અનજીમનની મ
જેલી સભાને ત્રસડીઓની નેમણુક બાબે
નો હેવાલ મીં બાઈડસે રજુ કર્યો હ
તો, જે હાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

એ પછી મીં બાઈડસે બીજાં કેટ
લાક પત્રો પુરાવા તરીકે રજુ કર્યા હ
તાં જે કોરટે હાખલ કર્યા હતા, એ સ
ખળાં પત્રો ત્રસડીઓની નેમણુક બાબે
નાં તેમજ જુદી જુદી સભાઓને લખ
તાં તેમજ ચોક્કસ સંજોગે વચે નેમણુ
ક બાબે ધારાના હિમાવતીનું મત પુછ
જાના સંબંધમાં હતાં.

એ પછી કોરટે ટીકાન લેવા ઉઠી હતી.

અનજીમનનો અરથ.

બપોરની બાજુ પછી કોરટે પાછી
મળતાં મીં બાઈડસે બજાવણું કે અન
જીમનનો અરથ શું થાય છે તે બજાવ

ની જરૂર છે. કોરટેમાં વડો ઇન્ટરપ્રેટર
પારસી છે અને અનજીમન કેમણે કહે
વી તે નામદાર કોમને સારી રીતે સમ
જવી શકશે. તે ઉપરાંત જો કોરટે કંઈ વ
ધુ મદદ માગે તો કું બીજા સાક્ષીએ
બિભાવવાની તબવીબ કરી શકા.

મીં જસડીસ હાવર-અતમાર સુધી
માં જે હસતાવેળે રજુ થયા છે તે ઉપર
થી તો કું સમજી છું કે અનજીમન એટ
લે પારસી કોમ અને અનજીમનની સ
ભા એટલે કોમની સભા, પણ પાલ સ
ખવાની જરૂર છે કે તે વખતે જે સભા
મળતી હતી તેમાં કોમના વડા હાજર
થતા હતા અને તમામ કોમ કંઈ બંધ
રી આપતી નહોતી.

મીં બાઈડસ-કોરજી કે તે વખતે
હોકો તેમાં લાભ સમજતા ન હોતા.

મીં જસડીસ હાવર-હાલના વ
ખતમાં બખેલો મધ્યમ વરમ બાબે
તયને છે આમળના વખતમાં અને હા
લના વખતમાં ચોરો ફેરાર થયેલો જે
વામાં આવે છે.

કોરટના વડા ઇન્ટરપ્રેટરને બેસવાની
અનજીમનનો અરથ તે કું કરવા માંગે
છે તેની કોરટે નોંધ લેવાનો ઠરાવ ક
ર્યો હતો.

રજુ થયેલાં વધુ હસતાવેળે.

૧૮૩૬ ના અનજીમનમાં એક હસતા
વેળ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં
બજાવણામાં આવ્યું હતું કે અનજીમન
ની સભામાં બેઠાંથી સંખ્યા હાજર થ
તી નથી તેથી કહી ની અનજીમન હવે
પછી ચુકર કરવામાં આવે છે.

નામદાર મીં જસડીસ હાવર-ઉપલક્ષ
અનજીમનના ઠરાવમાં પેહેલો ઠરાવ જુદા
દિનનો છે, પણ અંતે ચુકદમામાં જુદા
નને ધરમમાં લીધેલો છે તે વાજબી સી
તે લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે વી
શેની કાંઈ જુઝાની રજુ કરવામાં આવી
નથી. મીં શેરીવારજી અને મીં અંક
લેસરીયાએ જુઝાની આપી છે, પણ એ
ક જુદાદિનને ધરમમાં લેવામાં આવ્યો છે
તે વાજબી રીતે લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં
તે વીગે તેઓએ ધરમના પુસ્તકોની
કાંઈ સહાદતો ઠાંટી બતાવી નથી. તેમ
ની જુઝાની આ અખતની બામદમાં વ

દન નકામી છે. તેઓની જુગાની તો એટલીજ છે કે કોઈ પણ માણસને કોઈ પણ મોખે સફરો પહેરાવી જરથોસતી ધરમમાં લઈ શકે પણ તે બરાબર ધરમમાં લેવાયો છે તે માટે શું કીયા કે કામ કરવાની જરૂર છે તે તમે હજી કંઈ બતાવશું નથી.

મીં બાર્ડનસ-આ બાબતમાં પક્ષકારો વચ્ચે વાંધો હોય એમ હું અત્યાર સુધી સમજી શક્યો નથી. સફરો કસતી પેહેરાવવામાં આવ્યો એટલે તે જરથોસતી ધરમમાં આવ્યો એમ અને ગણી એ છીએ અને તેવી જુગાની અને રજી કરી છે પણ તેને બરાબર રીતે ધરમમાં લેવામાં આવ્યો નથી એવા સવાલો તો ઉઠાપાલટ તપાસમાં સામી તરફથી પુછાયા નથી અને તેથી હું જ્યાં સુધી સમજું છું ત્યાં સુધી એ સવાલ સંબંધમાં પક્ષકારો વચ્ચે કંઈ વાંધો નથી.

મીં જસ્ટીસ કાવર-જુગાની તો એવી પડી છે કે કોઈને પણ સફરો પેહેરાવવાથી જરથોસતી ધરમમાં લેઈ શકાય અને તે સફરો પેહેરાવનાર કોઈ મોખેડે જોઈએ અને કોઈ પણ મોખેડે ગમે તેને જરથોસતી ધરમમાં સફરો પેહેરાવી લઈ શકે. અત્યંતનો સવાલ તો એ છે કે એવી રીતે ધરમમાં લેવામાં આવેલો બરાબર રીતે ધરમમાં લેવાયેલો છે કે નહીં અને તે સવાલ અમારા મુકાદામાં સમાવેલો હોવો જોઈએ અર્થાત્ કેવા મોખેડે અને કેવી કીયાથી લેવામાં આવેલા કપડાસને પારસી ધરમમાં બરાબર લેવામાં આવ્યું છે તે સંબંધમાં ધરમના ફરમાનોને પુરાવો મળેલો જોઈએ.

મીં બાર્ડનસ-ફીશ્ચીયન ધરમ પ્રમાણે કોઈ પણ પાદરી તેવું કામ કરે તો બરાબર રીતે તે ધરમમાં લેવાયેલો ગણાય.

મીં જસ્ટીસ કાવર-તેમ હશે પણ પારસીઓમાં તો તદ્દન ઉત્ક્રાંત છે, તમારા ધરમના પાદરીઓ ભણે છે અને તેઓને માથે વળી ઉપરી સગા છે પણ પારસીઓમાં તો એક મોખેડે મોખેડે કુટુંબમાં જન્મવાથીજ મોખેડે થાય છે અને તેનું મોખેડે થવા માટે બીજી કાંઈ

કાતની જરૂર રહેતી નથી. પછી તે ગમે તેવો પણ હુએ બહારો હોય.

મીં બાર્ડનસ-અમારામાં પણ એક પાદરી ગમે તેવો હુએ બહારો હોય અને તે ધરમના કાનુને મુજબ આવેલો નહીં હોય તોપણ તેને પોતાના ધરમમાં લેને શી ધા હોય કે જામન કીધો હોય તેથી તેવી રીતે ધરમમાં લેવાનું કામ કે જામનનું કામ કંઈ રહ્યાવેલ મળું નથી.

મીં બાર્ડનસે આગળ વધતાં જણાવ્યું કે જરથોસતી ધરમમાં લેવામાં આવેલો અને એને કહીએ છીએ કે જે માજદીયમનાન ધરમના કાનુને સમજે, બધાવાનું મણે અને સફરો કસતી તેને પેહેરાવેલો હોય એવા જે જરથોસતી ધરમમાં બરાબર રીતે લેવામાં આવ્યા છે એમ જો સામી પક્ષ કયુલ રખે તો પછી કંઈ વાંધો જેવું રહ્યું નથી. જો તેમ કયુલ રાખવામાં ન આવે તો બીજી જુગાની અમને તે સંબંધમાં રજી કરવાની જરૂર પડશે.

મીં એમ્મીન-હું તે કંઈ કયુલ રાખતો નથી. અમે અમારા બચાવનામાં ના ૧૪ માં ફરમાં જણાવ્યું છે તેવા જોનેજ અને જરથોસતી ધરમના તરોફે કયુલ કરીએ છીએ.

નામદાર મીં જસ્ટીસ કાવર-કેવલા ફરમાં જરથોસતી ધરમમાં બરાબર લેવાયેલો કોણને કહેવો એ કંઈ તમે જણાવતા નથી. તમે તો તેમાં એટલુંજ જણાવો છો કે ફલાણા પ્રકારનાઓને તમે ફંડને બાબ આપવા માંગો પણ આ મુકદમામાં મુખ્ય સવાલ તો એ છે કે તદ્દન જુદા કીન માળાપને પેટનાઓને પારસી ધરમમાં લેવાનું ધરમનું ફરમાન કે નહીં અને ફરમાન હોય તો તેને બરાબર ધરમમાં લેવામાં આવ્યો છે કે નહીં.

મીં એમ્મીન-પારસી ધરમમાં વટના વવા માટે ધરમનું ફરમાન છે એ તો અમે કયુલ કરીએ છીએ પણ એક માણસને કેવી રીતે જરથોસતી ધરમમાં લેવો તે વીશે પચાવતાના સેકેટરીએ પોતાના રીપોર્ટમાં અનુભવીઓની કમીટી માં વીચાર બતાવ્યા છે.

નામદાર મીં. જસદીસ દાવર-તે વી
ચાર સાથ કારતને મંદ કામ નથી. મીં
લાઉનડસ જણાવે છે કે જરથોસ્તી ધર
મનો મહજબ સમજે અને પારસી બા
ળકાને સદરા પેદરાવતાં જેટલું તેઓ
જણાવતું જણે છે તેટલું જણાવતું જ
ણતો હાય અને તેને સદરા કસતી કાંઈ
પણ મેળે પેદરાવશે હાય તો તેના
ને તમે જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ
થયેલો કમલ રાખો છો કે નહીં.

મીં એમને જણાવયું કે તે તેમ
કમલ કરતા મામતો નથી પણ તે બા
બમાં તેના કુલને પુછી હવે પછી તે
ખોલાસો કરશે.

બાદ મીં લાઉનડસે કેટલાક વધુ ઓ
ચરીયાઓ રજૂ કર્યા હતાં જે પછી વધુ
તપાસ શકતી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

રજુ થયલાં વધુ ઓચરયાંઓ.

પચીસ વરસ ઉપર જુદીનેને
વટલાવવાના સંબંધમાં
કામની લાગણી.

બાં બાં બેરામજ દાદા મા
ધનો લમનની સરદીફીકેટોના
સંબંધમાં ખોલાસો.

ધરાનમાં જનમેલા જરથોસ્તી
એ પારસી શખદોનો સમ
જાવેલો અરથ.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨૬ મી
ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
મેટ, હર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં ફસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જ

જભાઈ, મીં; સતનજી જમશેદજી તાતા
મીં બાપુજી સીરામજી પટેલ, મીં. સતન
જી દાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનામા
ઈ નવરોજી કાન્કે મુંબઈ પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જીજી
ભાઈ બારોન્ટ, મીં હોમસજી એલજી
બાબબેસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરબાનજી મનચેરજી કામા
અને મીં અમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે મેંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મંદ
કાલે કાંઈ કારતમાં નામદાર જજ મીં
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આં મીં
જસદીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી.
વાલીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશ્વર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મીં લાઉંડસ, મીં ફરદુનજી સીરામજી
તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં
ફરદુનજી પેસતાનજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાલીઓ તરફથી સિદ્ધીસીદરા મેશરસ
ફૂગી, લીં અને ઓવનની ફરમાસથી
માં ઇનવેસ્ટીગેટી, મીં રેકસ, મીં એમમે
ન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર થ
યા હતા.

રજુ થયલાં વધુ ઓચરયાં.

મીં સતનશાહ કાલીપારને સાક્ષીના પી
જરાંમા ખોલાવવામાં આવ્યા હતા.

મીં લાઉનડસે “સતપ મીન” પત્ર
માં ૧૮૮૨ ના સાબના જુદીનેને જર
થોસ્તી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં જે
આટીકલ પ્રગટ કરવામાં આવી હતી તે
રજુ કરતાં જણાવયું કે એ રેસાલો કમલ
બહુ જોહજો અરથ ધરાવનારો છે. એ
ક ચોપડી અને એક “ત્રીટીક” (રેસા
લો) વચ્ચે ઘણો ફરક છે.

મીં જસદીસ દાવર-મીં લાઉંડસે જ
ણાવેલા રેસાલો ૧૮૮૨ માં પણ હાલ
ના જેવીજ જુમમેશ ચાલતી હતી તે
દેખાડવાની છે અને નહીં કે તેમાં શું
સમાયલું છે તે જણી લઈ તે ઉપર તોલ
ખાંધવાનું છે.

એ પછી મીં લાઉનડસે તાં ૧૬
મી એપ્રિલ ૧૯૦૫ ના દિવસે ખોલાવવામાં
આવેલી અનુમનની સમાની નાટીસ
રજુ કરી હતી. એ સભાં જોશબેસ
બામ મધે મધે ખોલાવવામાં આવી હ
તી અને તે મધે જરથોસ્તી ધરમમાં

જુલિનીને લેવા કે નહીં તે બાબતેના આ નજીબને નેમણી કમીટીના રીપોર્ટ રજૂ કરવામાં આવશે હતા.

આ નોટીસ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

એ પછી મી. લાઉડસે તા. ૩ જાન્યુઆરી ૧૮૭૫ ના દિવસે મેળેલી આ નજીબની સભામાં થયેલાં કામચલાવેના હેવાલ રજૂ કર્યો હતો એ કામચલાવેમાં જોડેલા જરૂરોસતી અનજીબને એ જ બંને ઉપધોન કરવામાં આવ્યો હતો તે મી. લાઉડસે દેખાડી આપ્યું હતું. કોર્ટે આ હેવાલ પુરાવામાં દાખલ કર્યો હતો.

એ પછી મી. લાઉડસે ૧૮૮૧ માં લેવાયેલી વસતીની ગણતરીના રીપોર્ટ રજૂ કર્યો હતો, અને તે મધે “પારસી” અને “જરૂરોસતી” બોલેના અરથ સમજાવ્યો હતો.

મી. જોગમેનની ઉલટપાલટ તપાસ માં સાક્ષી મી. દોહીયારે એમ જણાવ્યું કે જાતે જે જે જોયેલાં છે તે મધે મને ફક્ત એક જ વી જોઈતી અનુભવ છે. બાકી બીજાં જો વીશે હું કંઈ તેવો અનુભવ ધરાવતો નથી. હું તસદીઓની નેમણું કરવા સંબંધી જે કંઈ જાણું છું તે એટલું જ કે એક તસદીની ખાલી પડતી જગ્યા બીજાથી પૂરતી પૂરવામાં આવતી હતી. હાલ મારી વય ૬૬ ની છે અને મારા અનુભવ મુજબ તસદીઓની નેમણું બાબત એક જ ધોરણે કામ લેવામાં આવતું હતું નહીં.

તસદીઓની નેમણું સંબંધી બોલાસો.

મી. જોગમેનની ઉલટપાલટ તપાસ માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ગુજરાતી વરતમાનપત્રો વાંચું છું, પણ સંધ્યા કંઈ હું કેમેશાં નીચમીતપણે અને દરરોજ વાંચતો નથી. નના તસદીઓની નેમણું કે સંબંધી મેં વાંચ્યું હશે, પણ તે બાબતે મેં કંઈ ધણી અગત્યતા લાગુ પાડી હતી નહીં. વળી અનજીબની સભા બોલાવવા સાથે જે પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો તે ઉપર મેં સહી કરી

છે. એની અગાઉના ૨૫ વરસ દરમિયાન તસદીઓની ખાલી પાતી જગ્યા ખાલી રહેલા તસદીઓ પોતેજ પૂરતા હતા. એવા રેવાજ તેની આગળ હતો નહીં. એવા રેવાજ અગાઉ હતી ધરાવતો હતો નહીં. હું મી. ડોહીયાઈ કરામતની ચોપડીને આધારે ઉપર મુજબ જ જણાવવાને શક્તિવાન છું.

હું મેશ્વરસ અરેશર, કોરમસ જ અને દીનશાહ સોલીસીટરોને તથા મેનેજીંગ કમીટી તરીકે છું. અને આ મુદ્દામાપર જરૂરોસતીના ધ્યાન આપું છું. મારા જોવાની ફરજ દરમિયાન મેં તસદીઓ હસતકના કામચલાવેમાં તપાસ્યાં હતાં, જે મધે કેટલાક તસદીઓ હતાં તેમજ ધારાના હીમાયતીના પત્રો પણ હતાં તે તપાસીને તેની સરકે નકલ જોએ છે ઉતારી લીધી હતી. મારા સોલીસીટરોએ તસદીઓની નકલ માંગી હતી કે નહીં તે વીશે મને કંઈ યાદ નથી. એવી રીતે નકલ માંગવા માં આવી પણ હોય, કેમકે તેની હયાલતી નહોતી તથા પૂરી પાડવામાં આવી હતી, અને તે મધે ૧૮૫૧, ૧૮૭૧ અને ૧૮૮૪ ના સાલોની તસદી ડીડોની નકલો હતી. ૧૮૦૫ ના સાલમાં વાહીઓ ના સોલીસીટરો તરીકે અમારોજ પેઢીએ કામ કર્યું હતું.

સાક્ષીએ ઉલટપાલટ તપાસમાં આમ જ ચાલતાં જણાવ્યું કે મને બતાવવા માં આવેલી જાહેર અથવા વરતમાનપત્રોમાં પ્રમટ થયેલી મારા જોવામાં આવી હતી તે વરતમાનપત્રોની કંઈખી નકલો જાળવી રાખવા બાબતે મને કંઈ યાદ નથી.

ખા. બા. બહેરામજી ઢાઢાબાઈની જુલાની.

ખા. બા. બહેરામજી ઢાઢાબાઈએ મી. તાલવારખાનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પાંચી ભગને રેજીસ્ટર કરવા માટે નો રેજીસ્ટર છું. હું આ જોવાપર ૪૪ વરસ થયા છું. મારી ઉંમર ૭૭ વરસની છે. મી. આર. ડી. ટાટા અને તેવજી ના ધણીયાળી બાઈ સુનાબાઈના ભગનના સરદીશીકેટ હું રજૂ કરી ચકાસ.

અમે સાક્ષીએ માંગવામાં આવેલી સરટીરીકેટ રજુ કરી હતી.

મીં તાલ્યારખાન-આમળ સાલતાં જ જાણવું કે આ લગનની સરટીરીકેટ છે. એ અસલ સરટીરીકેટ છે. એ કાંઈ ન કલ નથી. આ સરટીરીકેટ એક લગન તરીકે મેં રજુસ્ટર કરી છે. મેં પારસી લગનના કાયદા મુજબ આ લગન રજુસ્ટર કર્યાં હતાં. આ લગન પારસી અને પારસી વચ્ચે થયાં હતાં કે કેમ તે બાબે હું કાંઈ મત બાંધી શકતો નથી.

મીં તાલ્યારખાન-સાક્ષી એક રજુસ્ટર તરીકે કામ બજાવે છે અને તેના બોધાની રૂએ લગન કરનારાઓ પારસી બોલે છે એમ તેમણે જણાવ્યું છે.

મીં જસ્ટીસ હાવર-તમારે મને તે વી રીતે સવાલ પુછો કે કાંઈ બગન માટે ત્યાં રજુસ્ટર થાય તે અગાઉ તે લગન કરનારા પક્ષ પારસીઓ જ છે કે તે નક્કી કરવા બાબે હું મારી પોતાની મુનસરી વાપરીને કામ લઉં છું.

હાર્ટે આ સરટીરીકેટ દાખલ કરવા ને ના પાડી હતી.

મીં બાઉતર-જણાવ્યું કે સાક્ષી રજુસ્ટર તરીકે બાબે ૪૩ વરસ થયા એ કામ કરે છે અને તેની રહે તેઓને અલગતાં પોતાના કામની પુરતી માફીતી ફોલી જોડે.

મીં જસ્ટીસ હાવર-જણાવ્યું કે રજુસ્ટર કાંઈ એક એકસપરટ કેડવાય ન હોય તો કે કોઈવાર સરટીરીકેટ બાબે બાંધે છે તો તેના ચુકાદા થું રજુસ્ટર બાબે ?

મીં બાઉતર-હું એ બાબે કાંઈ બોલ શકું કરના માંગતો નથી. પણ તમે નામદારનું તે તરફ ધ્યાન એવું છું.

કેટલીક તકરાર પછી સરટીરીકેટ દાખલ કરનામાં આવી હતી.

ધરાનીઓના લગનોની સરટીરીકેટ ટોની રૂદા.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં મીં તાલ્યારખાનની તપાસમાં જણાવ્યું કે મેં આ બોધની એ અહીં રજુ કરી છે તે લગનો રજુસ્ટર કરવાની છે.

આ લગન તે બધે મેં રજુસ્ટર કર્યું છે. હું તે નાંખ અહીં રજુ કરી શકીશ.

અત્રે સાક્ષીએ તે નાંખ પોતાના એ પકામાંથી રજુ કરી હતી.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં જણાવ્યું કે ધરાનીઓનાં લગનોની સરટીરીકેટ મારી પાસે છે મારી કુખમાંથી કેટલીક સરટીરીકેટ હું રજુ કરી શકીશ ધરાની ધરાના રહેવાસીઓને કહેવામાં આવે છે.

મીં જસ્ટીસ હાવર-સાક્ષી પણ એક એકસપરટ હોય તેમ તેને થું તમે તપાસવા માંગો છો કે ?

મીં તાલ્યારખાન-નહી તેમ નહી. પણ ધરાની લગન ઉપરથી તેઓ સવાલ પુછે છે.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં જણાવ્યું કે આ ધરાનીઓ પારસી ધરમ બાબે છે. ધરાની લગનો હું પારસી લગનો તરીકે રજુસ્ટર કરે છું હું ધરાની લગનની સરટીરીકેટ રજુ કરી શકીશ.

અત્રે સક્ષએ એવી એક સરટીરીકેટ રજુ કરી હતી.

એ સરટીરીકેટ એક પુરાવા તરીકે દાખલ કરવાની બાબે સંબંધી અત્રે બને નામદાર જડને એ કેટલોક વીચાર ચલાવે છે અને તે પછી તે દાખલ કરી હતી.

સાક્ષીએ આમળ સાલતાં જણાવ્યું કે આ સરટીરીકેટ મધિના બંને પક્ષો ધરાનીઓ જ હતા. આના લગનો કુખમાં પણ સાધારણ છે, એ સધળાં લગનો કુખ કાયદા મુજબ રજુસ્ટર કરે છે. કપલી સરટીરીકેટમાં આથી વધારે સારનારા મોખે હોય ધરાનીઓ જ હતા.

સાક્ષીએ તે પછી મીં એમનેની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે હું કુખમાંના રહેવાસી છું અને મારી જીંદગી કુખમાં જ પસાર થઈ છે. આ મેં કાંઈ બીજા લગન રજુસ્ટર કર્યાં નથી આજ પહેલે જાનાવ છે કે જ્યાં મેં જન્મ મીં તાલ્યારખાન સુનાબાઈ સાથેના લગન રજુસ્ટર કર્યાં છે. કુખમાં કે નય સેડા સાથે પારસી ચલસથના લગન લગના આ પહેલપહેલે જાનાવ છે.

સાક્ષીએ ઉઘટપાલટ તપાસમાં વધુ એમ જણાવ્યું કે લગનની કીચા ખતમ થતા પછી ચોખેદો સરદારીકેટ લઇને આવ્યા હતા.

આદ કોરટ આજ્ઞાં માટે ઉઠી હતી.

આજ્ઞા પછીની તપાસ.

અપોરના આજ્ઞાં પછી ખાં ખાં બિરામજી દાદાભાઈ રેજીસ્ટ્રારે મીં સેંગ મેનની ઉઘટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે જુદીનેને દસટ્ટર જામસપજીએ સુદરે પહેરાવ્યો હતો અને તેને લગવું ચોખા નયું તેમણે પગટ કરાવ્યું હતું તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે જુદી નો પારસી બાપને પેટના હતા. દસટ્ટર જામસપજીએ તે ચોખાનયામાં જણાવ્યું છે તે ખરું હોયું જોઈએ.

મીં બહેરામ જોદર તેહમુરસપ અંક સેશરીયાએ મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું કહી ગયો છું કે જર થોસતી ધરમ જુદીનેને જરથોસતી ધરમમાં લેવાતું કરમાવે છે. કેવા જુદી નેને ધરમમાં લેવા તેને માટે અમારા ધરમ પુસ્તકમાં લખાણ છે.

સ-તેવાને લાપકાત માટે થું જો છો છો ?

જા-તેણે પોતાના અસલ ધરમ હો ડી દેવા જોઈએ અને તેને અદુરમજી ના માનનારાઓને ઇજા નહીં કરે એવું વચન આપ્યું.

સા-અને તે વીશે ઇશારો કવા ધર મ પુસ્તકમાં છે ?

જા-વચનના આરમા હા માં તે હા ના છેલ્લા ભાગમાં જે સ્પષ્ટ છે તે કે સતીના બચ્ચતરમાં સમાવવામાં આવ્યો છે. જરથોસતી ધરમમાં જુદીનેને લેવા માટે કવી કીચા કરવી જોઈએ તે માટે ધરમ પુસ્તકમાં કાંઈ ફરમાન નથી. ધરમ પુસ્તકના વખતથી જરથોસતી ધરમમાં લખાલ થવાની નીજાની કુસતી છે, તેને લગતો ઇશારો વંદીદાદના ૧૮ મા પ્રદરજમાં છે. અમલના વખતથી જરથોસતી ધરમમાં નીજાની સુદરે અને કુસતી છે. વંદીદાદ ઇસ ૬૪૬માં અગાઉ ૧૫૦૦ વરસના હ અને માથા વંદીદાદની પછુ આમળના મણુપ છે પછુ માથામાં તેને વીસે કાંઈ લખવામાં આવ્યું નથી. મા

મા અવસતા ભાજામાં લખાયલા છે. નીરંમીસતાનમાં કીચાને લગતો સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે. તે પ્રથમ અવસતા ભાજામાં લખાયલી હતી અને તેનો પેઢે બવી તરજુમો થયો છે, પછુ અંગ્રેજીમાં તેનો હજી સુધી તરજુમો થયો નથી. જુદીનેને જરથોસતી ધરમમાં લેવા માટે કવી કીચાએ કરવી તે જણાવવામાં આવ્યું નથી. અનુભવીઓની કમીડીએ જે રીપોર્ટ કર્યો છે તેમાં જે જુદી નેને ધરમમાં લેવાને લગતી કીચા સંબંધમાં જુદી મીનીટ કરો છે. મારા વીચાર પ્રમાણે જરથોસતી માળકાને જે રીતે પારસી ધરમમાં લેવાની કીચા કરવામાં આવે છે તે કરતાં બીજી કીચાએ જુદીનેને ધરમમાં લેવા માટે જરૂરી નથી. મીં બેહેરામ શેહેરીયારની

જુવાની.

દાદીશેઠ અગીયારીના ચોખેદ મીં બેહેરામ શેહેરીયારે મીં લાઉનડસની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું ધરાનમાં જન મયો હતો. મારા બાપ અને બપાવા મુબ્બમાં આવ્યા હતા પછુ બે ત્રણ વરસ રહી તેઓ પાછા ધરાન ગયા હતા. મને ધરાન હોવાને આજે હ વરસ થયાં છે. તે વખતમાં હું એકવાર ધરાન બધ આવ્યો હતો. હું જરથોસતી છું. ધરાનમાં ઘણા જરથોસતીઓ છે હું ધરાનમાં હોઉં ને મારા ધરમવાળા ને જાળખાવવા હોય તો પારસી જરથોસતી, કયાની કહીએ બીજી. ધરાનના મહામેદના અમને કયાની કહે છે બ્યારે બીજાઓ જરથોસતી અને પારસી કહે છે. ધરાનમાં પારસી સ્થાન પછુ સાધારણ વપરાસમાં છે.

સા-પારસીને અરજ થું.

જા-જરથોસતી પારસીઓ સીવાય બીજાઓ પછુ અમારા સોદાને વીસે પારસી સ્થાન વાપરે છે.

મીં સેંગમેનની ઉઘટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મારા બાપ બપાવા જરથોસતી ધરમના હતા. કયાની બે લ વાપરવામાં આવે છે ત્યારે તેના અરથ એવો પછુ મણુવામાં આવે છે કે અસલ કુલમાંથી ઉતરી આવેલા છે. પારસ જુદી કહે છે.

વધુ હસતાવેએ.

હોરમસજી બમનજી વહાડયાના આત
જ્યોદેરામને ભગવં તાં ૧૮ મી સપ્ટે
મખર ૧૮૬૨ તું તસદીક મીં લાઉનક
સે રજુ કર્યું હતું.

મીં વીથવનાથ વધદયની જીખાની.

મીં વીથવનાથ જીરામ વહદયએએ
મીં લાઉનકસની તપ સમાં જજીવયુ' કે
કું આ કે રમઃ બાતીવરતું કામ કે
૩ છું. કું પોત્યનદરમાં જનમેલો છું.
આતપના કે જીને કહે છે તે કું જન
છું છું. બાવાજાને ભમતો કુંક મુકમે
હતો તેમાં મને સાક્ષી તરીકે બોલાવવા
માં આવ્યો હતો. આતપ બાવાઓમાં કે
ટલાક પરજો છે બાવાઓમાં પરજુવું થ
જું સાધાણ છે.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

અવસતા પહેલવીના અભયા
સીની જીખાની.

પારસી શબેદનો તેવજો સમ
જાવેલો અરથ.

હાઈ કોરટના વડા દુભાશીયા
અને ત્રાનસલેટરની જીખાની.

મીં જીમમેને શરૂ કરેલું
ભાણું.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨ જી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
નેડ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સીરામજી પટેલ, મીં રત

નજી દાદાભાઈ તાતા અને કાં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્દે મુ'બની પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બેરાનેડ, મીં હોરમસજી જ્યોદેજી
આબખશેર, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કા
મા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ
સામે નિંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી
ગઈ પરમ દીને હાઈ કોરટમાં નામદાર જ
કજી મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અ
ને આ. મીં જમશેદીસ બીમન સનમ
અ નીકલી હતી. વાદાઓ તરફથી મેસ
રસ અરદેસર, હોરમસજી દીનશાહ અને
કંપનીના ફરમાસથી માં લાઉનકમ, મીં
પેસતનજી ફરદુનજી તામ્બારખાન, મીં
ફરદુનજી સીરામજી તાલીવારખાન, મીં
બાલશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સી
લીસીટરો મેથરસ કેગી, સી'અ અને
ઓવનની ફરમાસથી માં ઇનવેસ્ટીગેટી,
મીં રેકસ, મીં જોંગમેન અને મીં
જે. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

મીં જમશેદજી નાદીરશાહની
જીખાની.

મીં જમશેદજી નાદીરશાહે મીં લા
ઉનકસની તપાસમાં જજીવયુ' કે કું અવ
સતા પહેલવીના અભયાસી છું. તેમાં
ખસુસ કરીને જરથોસતીઓના પ્રતીકા
સના મેં અભયાસ કર્યો છે, વળી મેં
ઇરાનની ખીલારોહી ભાષાનો અભયા
સ કર્યો છે. કું ઇરાન જમ આવ્યો છું.
એસીરીઅન રેકોરડસમાં પારસી બોલ
આવે છે, એ શબ્દ તે દેશને તેમજ
ત્યાંના રહેવાસીઓને બાથ પડે છે. એ
ખીલારોહી કોટરેલું બખાણુ ઇસુખી
સતના સપ્તકાની ૮૫૪ થી ૮૫૮ વરસ
આગમજીવું બખાણુ છે. એ હોખમાં
ઉપમાં ચાર સાલનો પ્રતીકાસ બખાણમાં
આવ્યો છે. એ હોખોને ભગવં બખાણુ
બેબાલોનયન ઓલિવનટલ રેકોરડના મ
થાળાં લખના મ સીક એ. પાત્યામાં પ્રમ
ટ કરવામાં આવે છે. એ ઓપાનવા લં
કન મધે પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં છે. પર
સી અથવા પરસીયા શબ્દ આમલ એક
આખા પ્રાંતને બાથ પડતો હતો. એવો
ખીજો હોખલો ઇસુખા અથવા હીંદુસા

ન તે સીધે ઉપરથી ઉપભવવામાં આવ
 થો છે. એક ધરાની મધ બખતાર અર
 બી ભાષામાં સને ૧૦૮૦ માં બખાણ
 ઠાપાં હતો, તેનું નામ આબમેરની છે.
 તેણે પારસના જરથોસ્તીઓને 'અબકે
 ડ' કહ્યા છે. વળી કેટલાંક પહેલવી પુસ્ત
 તકોમાં પારસીઓ માટે એરા અબદ વા
 પરમાર્માં આવથો છે, તે એવી રીતે કે
 મહાદેવરદ શેહેરીઆરને. એરા અથવા
 સાલ એ જમાનાને મજુસીયેહ જમાના
 તરોકે ઝોળખાવવામાં આવે છે. મજુ
 સીયેહમાં અરથ તથા જરથોસ્તી તરીકે
 વાપરવામાં આવથો છે. મજુસીયેહ અ
 ને પારસી વચ્ચે કાંઈ ફરક નથી. અરદાવ
 વીરાધ નામની યોપડીને ૬૦ હેમ અને
 હસુર હોસંગઝએ ઇગ્રેજમાં તર
 બુનો ઠાપાં છે. આ યોપડી પહેલાં ઇ
 રાનમાં પ્રગટ થઇ હતી, તેમાં 'પારસી
 વરસ' ફલાણુ કરીને અબદ આવેલો છે.
 એ વરસ બખતારને હીંદુસતાન સાથ
 કથું સામણું નથી. યુરદાને કાટે નામ
 ની યોપડી હીંદુસતાનમાં પ્રગટ થઇ છે.
 તેમાં જરથોસ્તીઓને 'મોધ' 'માકધ'
 'મજુસ' 'આતશપરસત' 'ગ'ર' 'મવર'
 'પારસી' તથા 'ફારસ' એવે નામે ઝોળ
 ખાવવામાં આવ્યા છે. પહેલા પશુ અથ
 ફે એકજ અબદ મધુસ એટલે જરથોસ
 તી ઉપરથી નીકળ્યા છે. આ બોલે કાં
 ઇ. પશુ તદાવત વચર જરથોસ્તી બોલ
 માટે વાપરવામાં આવ્યા છે. આ યોપ
 ડી બધી જુની છે. તે કયા સાલમાં પ્ર
 ગટ થઇ તે પણ તેમાં જણાવવામાં આ
 વડું નથી.

યુરદાની યોપડીમાં પારસી શબ્દકોનો
 અરથ.

અક્ષીએ આજળ ચાલતાં જણાવયું
 કે એક બીજી યોપડી 'મીનેશ્વર બેરદ'
 નામની છે, તે પહેલવી ભાષામાં બખા
 થઈ છે; તેને પ્રાચીન ભાષામાં તરબુ
 મો મળેલો છે. એ યોપડી બધી જુની
 પાને ૫૦૦ થા ૬૦૦ વરસ આગમજની
 છે, તેમાં પણ પારસી બોલ પારસી
 સાથે જલધાવવા વાપરવામાં આવથો છે
 તેમાં પારસી સંવત ૮૬૦ મહાદેવરદી

એવા બોલો આવે છે. તે યોપડીમાં
 પારસીના અરથ જરથોસ્તી થાય છે.

જરથોસ્તી શબ્દ એટલે શું ?

મી. સિંગમેનની ઉઘટપણત તપાસ
 માં સંક્ષીપ્ત જણાવયું કે 'પારસી' શબ્દ
 કેટલે તેમજ તેની સ્થપતને લાગુ પાડ
 વામાં આવથો છે. શરૂઆતમાં તે દેશને
 લાગુ પાડવામાં આવથો હતો અને તે
 પછી તે ત્યાંના રહીશોને લાગુ પાડ
 વામાં આવથો હતો. કેટલીક પહેલવી
 યોપડીઓમાં પારસી સને બોલ એરા
 એકીયન સને તરીકે વપરાયલો છે. પા
 રસી સંવત મહાદેવરદીના મરજુથી શરૂ
 થયો હતો. આ વરસ ૪૦ સં. ૬૫૧
 ના વરસથી શરૂ થયું છે. જરથોસ્તવ એ
 મમળર ઇસુખ્રીસ્તીની બધી આગમજ
 ના વખતમાં થઇ ગયાં હતા. ૪૦ સં.
 ૬૫૧ ના વરસ આગમજ ધરાનમાં થ
 ણ્યા જરથોસ્તી રાજાઓ રાજ કરી ગ
 યા છે. જરથોસ્તી સાલ મહાદેવરદીના
 જમાનાથી શરૂ થયો છે. જરથોસ્તી વ
 રસ બોલ કું 'મજુસીયેહ' સાથેને કડું
 છું. અસલ યોપડીઓમાં જરથોસ્તી
 બોલ બીલકુલ વાપરવામાં આવથો
 નથી, પણ મજુસીયેહ અબદ વાપર
 વામાં આવથો છે. પહેલવી યોપડીઓ
 માં 'પારસી' સંવત બતાવવા માટે
 પારસી અબદ વાપરવામાં આવથો છે.
 યુરદાને કાટે નામની અબદ કોશની યો
 પડીઓમાં જરથોસ્તી અબદ બીલકુલ
 વાપરવામાં આવથો નથી. પણ પારસી
 અબદ વાપરવામાં આવથો છે. યુરદાને
 કાટે અબદ કોશનું ધુસતક છે. હું કહે
 કડું છું કે પારસી બોલને અરથ એ અ
 બદ કોશમાં નથી, એ અબદ કોશમાં ઝો
 રેકેઝીયન બોલ પણ નથી. એ અથ
 હ કોશમાં દેખાઈ એવના તહેવારને અમ
 તી વીગતાનું વરજુન આપવામાં આ
 વયું છે અને તે દીવસે જજન કરવા
 માં આવે તે વરજુઅમ 'પારસી' બો
 લ વાપરવામાં આવથો છે એ યોપડી
 ચોમલ એકેનકાહ જહાંગીરના વખ
 ત પછી પ્રગટ થયેલી જણાય છે. તે
 કયા એકજ સાલમાં ઇ.પા.પ. તે હું કહી
 શકતો નથી. હું અંતરની મજુસી

પાસીમાં બામળાં લોકોને હતો. એ
 હતાં તથા અરવરમાં થયાં જે નોકરી
 છોડી છે. મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષામાં જે
 ફારસી ભાષા પસાર કરી હતી. મધુની
 સીપાઈનીમાં નોકરીએ રક્ષા પાદ મારી
 પુરસ્કૃતે ફું ફારસી, અરબી તેમજ પહેલ
 વી ભાષાઓને અભ્યાસ કરતો હતો.
 અરો જનમ કુળમાં થયો હતો. મારી
 હિમર ભગમમ ૬૦ વરસની છે. જે
 જે હસતાવેળપર મારી સહી કરી હોય
 તેમાંનાં બધાણુ સાથે ફું મળતો થાકે
 છું. તેમાં એવી મતભળવું બધાણુ આ
 વયુ છે કે તસદીઓમાંના કોઈની જગા
 ખાલી પડે તો તે જગા તેઓ પોતે પુ
 રે છે અને એ નીચમ વરસો થયાં આ
 ભતે આરોહો છે એવું કમીટીમાં અક
 ચારાયું હતું. તા. ૨૦ મી અક્ટોબર
 ૧૯૦૪ ના કમીટીના એ રીપોર્ટપર જે
 સહી કરી છે. જુના તસદીઓ શુબર પા
 મવાના હાખલા મને ખબર છે અને
 તેમની જગા પુરવામાં આવેલી પણ મ
 ને યાદ છે. પણ તે નેમણુક કોણ કર
 વું હતું તે ફું જાણતો નહતો. એ
 ખાલી જગા તસદીઓ પોતે પુરતા હ
 તા, એવું જુદીન અરજા ભગ
 વા પછી ફું જાણવા પામયો હતો. તે
 એ પોતાના કારોગાર દેહળના ફારોને
 રીપોર્ટ વરસોવરસ બાહેર પાડે છે તે
 કાંઈ ફું વાંચતો નથી. ફું જરથોસતી
 ધરમમાં શોધખોળ કરનારા મંડળોના સ
 ભાસક છું. એ મંડળોએ ચોક્કસ કરતે
 પંચાવતને ૩૬-૪ હજાર આપયા હતા.
 પારસી શબ્દ જરથોસતીઓ શબ્દ
 ને જહલે વાખરવાનો એકરાર.

સાક્ષીએ ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે
 તે વેળાએ એવરહ જીવનજી મંડળીના હ
 પ-મુખ હતા કે નહીં તે મને યાદ
 નથી. પણ આગમાં વરસોમા તેવા એ
 ધો ભોમવથો હતો. કમલ કોશમાં 'પા
 રસી' કમલ જરથોસતીને બહે વાપરવા
 માં આવ્યો છે મજુસીથેકનો અરથ જ
 રથોસતી થાય છે. એ અરબી બોલ છે.
 ઝોરોએસ્ટીયન બોલ શુધ અંગ્રેજી છે,
 તે કોઈપણ બીજી ભાષામાંથી મળી આ
 વતી નથી. અવસતામાં એ બોલ જર

થોસતી તથા અરબીમાં મજુસીથેક એ
 લખ્ય છે. લેખમાં પારસી સાથે ૫૧૬ થ
 અવામાં આવ્યું છે, તે મજુસીથેક સાથે
 છે. મજુસીથેક ૬૧૬ થું વરસ તે ૫૦
 સ. ૧૨૬૬ ની લખખમ નજીક અથ
 વે છે.

મી. એમ. મેનની ફરી હસતાવેળ ત
 પાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે અમરે
 જ મોલનો અરથ જરથોસતી વરસે
 આલીશીરનીએ વાપરયો નથી.

મી. ડો. સા. સા. ડો. જનજી મે
 તીવાલાની જીભાની.

મી. ડો. સા. સા. ડો. જનજી મે
 એ મી. લાકીસની તપાસમાં જણા
 વ્યું કે ફું હાથ ફારટનો પડો ફાલા
 થો અને ગાનસમેટર છું. અંગુમન
 બોલ અમે આખી પારસી કોમને
 બાહુ પાડયે છીએ પણ કમલ કોશમાં
 તેની મતભળ સમા વગેરે કવચમાં
 આવયો છે. એ કમલ જુબરાતીમાં
 વ પરાય છે, પણ ધરમ ફારસી કમલ
 છે. નાની મોટી અંગુમન કમલ આ
 રી જાણમાં આવયો હતો. પારસી
 એ તેની મતભળ એવી કરે છે કે જ
 વાન બુદાઓની એવી અનજુમન મને
 દેખાડવામાં આવતા હસતાવેળમાં નાની
 મોટી અનજુમન કમલ વાપરવામાં અ
 વયો છે અને તેમાં જણાવવામાં આ
 વયુ છે કે નાનીમોટી અનજુમન એ
 જાવયા વમર પંચાવતના તસદીઓ ને
 મવામાં આવયા છે તેના અરથ નાની
 અથવા મોટી અનજુમન એવો ફું કર
 છું. પારસી પ્રકાશમાં નાની મોટી અન
 જુમન મલીને એવા મોલો વાપરવામાં
 આવયા છે તેના અરથ ફું પારસી કો
 મના સંધળાઓ જવાનો તેમજ બુદાઓ
 એવો ફું કરેછું.

અને મી. જસડીસ બીમને સમ્રાલ
 કરયો હતો કે છોડરાઓ પણ તેમાં સ
 માય કે ?

મી. મોતીવાલાએ તેના જવાબ આ
 પતાં જણાવ્યું કે, જશનની કોયાના સં
 નંધમાં એવા કમલ વપરાયેલા હોય
 સમજણમાં આવેલા છોડરાઓને પણ અન
 જુમનમાં ગણ્યું. અત્યારેનો કંધો કર

નારી પારસી સ્ત્રીઓને અમીવારીઓ તથા આત્મચેદરામમાં કામચલાવમાં આકાવવાના સંબંધમાં આશ્ચર્યજનકતામાં ચલા બોલાવવામાં આવી રતા. તેના હેવાલ આપનારે ચોપાનીયું ત્રસડીઓ તરફથી બાહર પાડવામાં આવ્યું હતું. તેમાં આવેલી નાનીમેટી જરથોસ્ટી અનજુમન બોલાવવામાં આવી હતા એવા જે બોલો આવયા છે તેના અરથ હું જવાનયાઓ તેમજ બુઝરાગોની મહેલી આખી પારસી અનજુમન કરે છે. આ અનજુમનમાં છોકરાઓ આવી શકે નહીં. ફક્ત ઉમરે પુરેલા જવાનયાઓ જ આવી શકે.

અનજુમન એટલે સામાન્ય કામ.

સાક્ષીએ ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે અનજુમનને અરથ સામાન્ય રીતે કામ તરીકે થાય છે ઉઠમજાની કીયામાં ઉઠમજામાં મલકા લોકોને અનજુમનના પ્રતીનીધીઓ તરીકે મજબૂતમાં આવે છે. તેમજ ઉઠમજાની મંડળીને અનજુમન તરીકે જાળખવામાં આવે છે. તેમાં હાજર રહેલાઓની સંખ્યા ઓછી હોય કે વધતી હોય તે છતાં તેને અનજુમન તરીકે જ પીઠાનવામાં આવે છે. મેબેદો ઉઠમજાની મીજબસને અનજુમન તરીકે જાળખાવે છે. એવા ક્યદે વાપરનારો મેબેદો જે ફારસી જાણતો હોય તો એમ બોલવામાં તેની મુજબ મતલબ મંડળી કે સના હોય કે જે ફારસી બોલ અનજુમનના માલમ ઉઠમજાની કીયામાં સજારત જાહેર કરતી વેળા મંડળીન અ જુમન તરીકે બોલાવે છે. તે વેળા તેના અરથ મેબેદો પારસી અનજુમનના પ્રતીનીધીઓ તરીકે કરવો હોય. મારી ઉમર ૫૯ વરસની છે. મારો જનમ મુબમમાં થયો હતો અને મુબમને રહેવાસી છું. પ્રતીવાદીઓ હોખમા તથા બીજાં ધર્મખાતાઓના ત્રસડીઓ છે, તે વાત મને ખબર છે. તેમનાં આ મળ થઇ મલકા ત્રસડીઓ તેમજ હાલના પશુ હીસામે બહાર પાડતા હતા. દર વરસે હીસામ બહાર પાડતા હતા, કે નહીં તે હું જાણતો નથી. પશુ હીસામ બહાર પાડતા આવયા છે. હું પોતે તો તેમના હીસામથી સંતોષ પામતો છું, પશુ

આખી કામ માટે હું મારું મત આપી શકતો નથી. હું જાણું છું તપાસધી કામના કોઈ પણ સમાસદે કરી શકી શકે છે. હું સુધી ઉઠાવ્યો નથી.

મીં જસડીસ દાવરે સવાલ કર્યો કે એ બધી બીજની શું જરૂર છે તે હું સમજી શકતો નથી. સવાલ એટલીજ છે કે તેઓ કાયદેસર નેમાયા છે કે નહીં? સામી પક્ષ માત્ર એટલીજ જાણત ચલાવે છે કે તેઓની નેમજુક કાયદેસરની ન હતી.

મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે તેમના સામે જરૂરકાયદેસરની જરૂરતણક ચલાવવાનો આરોપ છે.

મીં જસડીસ દાવરે જણાવ્યું કે તેમાં હીસામની બાબત સમાવવામાં આવી નથી.

મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે, ધારો કે કાંઈક સંજોગ વચ્ચે તમે નામદાર એવું ઠરાવો કે આ ત્રસડીઓ કાંઈ કાયદેસર ચુકી કહાયા નથી, તો સવાલ એ ઉભો થશે કે કોણ નેમાવા બેઠયે.

મીં જસડીસ દાવરે જણાવ્યું કે, કોણ નેમાવા બેઠયે અને વળી કોણ નેમવા બેઠયે? ધારો કે તેઓ કાયદેસર નેમાયા નથી એવું કહે તો પણ મીં જા ઉઠસ કહે છે કે તેઓ આખરદાર અને સારાં માણસ છે સીવાય કે ઓકસ બાબતમાં આડે મારને દોરવાયા છે, તે સીવાય તેમની સામે બીજી કંઈ નથી.

મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે, મેં એવા ક્યદો મારા માત્રના મોહાનાંથી કે હી સાંજળયા નથી.

મીં જાડડસે જણાવ્યું કે મને એવી સલાહ મળી છે કે સજળા પ્રતીવાદીઓ આખરદાર અને બલા માણસો છે. હજી ગીરીમરયું માત્ર એટલુંજ છે કે તેઓ એ જુજથાપ આધી છે.

મીં જસડીસ દાવરે જણાવ્યું કે, વાદીઓની ફરીબાદ એવી છે કે ત્રસડીઓ વાજમાં રીતે વરતતા નથી. તેઓ પોતાના ઓખા માટે નાખાય છે યા એવાં બીજાં કલાં વીરોપજુ લખાવવામાં આયાં નથી.

આમળ આમતાં મીં સેંગમેને જણાવ્યું કે, મારા મીત્રે જે વાક્યો ઓચરયા

હે તે મારી યાદ પ્રમાણે પ્રતીવાદીઓ તેમના સંકેટરીથી દોરવાયા છે.

મીં જસદીસ દાવર-પણુ એક પણુ રૂપીઓ આટે મારજે ખરચયો છે એવું કાંઈ બોલાયું નથી.

મીં લાઉંડસ-જે મેં તેવું કાંઈ પણુ કહ્યું હોય કે હીસાબમાં બોટું છે, વગેરે તો તે સખળું હું પાછું ખેંચી લઉં છું. એ કે મેં તેવું કહી કહ્યું નથી.

મીં જોંગમેન-આગળ વધીને તમે એવું કહ્યું છે કે ધારાશાહીઓ સનમુ ખ બોટું કહ્યું છે.

મીં લાઉંડસ-હું કહી નથી બોલ્યો.

મીં જોંગમેન-તું કા અક્ષર બખનાર ની નાંખ મોચુ છે.

યાદ કારંટ દીશીન લેવા ઉઠ હતી.

અપોર પછીની તપાસ.

મીં ડોસાભાઈ બેઝનજી મોતીવાલા જે અપોરના ખાણ પછી મીં જોંગમે નની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે, હસતાલેજે મારા હાથમાં આવયા છે તે ઉપરથી ફં નજી છું કે ત્રપટીઓ ખાલી પડતી જમા પુરતા નયછે, તેને દશ પંદર વરસ થયાં હશે.

નામદાર મીં જસદીસ દાવરના સખા લના જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જ શનની મીજબસમાં બાલવા ઉઠનાર અન જુમનના સાહેબો કે મીજબસના સાહેબો ફરી બોલે છે.

અત્રે મીં લાઉંડસ પોતાના મુકદ્દ મા પુરો કરશે જણાવ્યો હતા.

મીં જોંગમેનનું બારાણુ.

મીં જોંગમેન પહેલી જુગાની ઉપર બોલતાં જણાવ્યું કે આ મુકદ્દમાને ત્રણ અઠવાડીયા થયાં છે. વાહીઓનું કહેવું એવું છે કે ત્રસડીઆ કાયદા પ્રમાણે ને માયા નથી. ત્રસડીઓ નેમવાનો હક અ નજુમનને છે. લાયક ત્રસડીઓની કારંટ નેમણુક કરી. વાહીઓ ૧૮૫૧ ના ડીઠ ઉપર ત્રસડીઓની નેમણુક સંજઘી વાં ધી ઉઠાવે છે જ્યારે ૧૮૮૪ ના ડીઠ સા મે બે રીતના વાધો લેવા માંજે છે. કે રૂમાલનામાં ત્રસડીઓને ખસેડવા માટે એકજ કારણુ બતાવવામાં આવ્યું છે અ ને એ છે કે તેઓને કાયદાપુરવક નેમ

વામાં આવયા નથી. હાલના ત્રસડીઓ એ ૧૮૫૪ અને ૧૮૮૪ ના ત્રમરો કયુ જ રાખ્યાં છે અને ત્રસડ નેઓએ કયુ જ રાખ્યાં છે તેના દરેક રીતે તેઓ ખ માવ કરવા તકવાર રહેવા જોઈએ. હાલ તેઓને બચવ કરવાની ફરજ પડી છે કારણુ કે કોમમાં બે તડ પડેલાં છે અને સામી 'ક્ષરા વીચારો છે તે કારંટની સ નમુખ રચુ કરવાની તેમની ફરજ છે. હાલની અરજની સામે થનાર મોરો ભાગ છે અને ત્રસડીઓએ જે ઠાવ કર્યા છે તે ઉપરથી તે પુરવાર થાય છે. અમ રી સામે જોવા આરાપ મેનવામાં આવયો છે કે અમે બને પક્ષ વચે રાસની કાથે વરતતા નથી પણ આ ઠેકણે યાદ રાખવું જોઈએ છે કે પક્ષકારો વચ્ચે તર્ક પડે લાં છે. વાહીઓ છાનું પ્રતીવાદીઓ સા મે કાંઈ આલ મેલતા નથી, પણ મીં લાઉંડસે એવું જણાવ્યું કે કાયદની નમરે જોતાં પ્રતીવાદીઓ જરવરજણુક માટે જવાબદાર છે. તેવા મીં લાઉંડસના બોલવાને વતમાનપત્રમાં જાહે રાત આપવામાં આવી છે અને તેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ત્રસડી ઓ નજીતા હતા તે વાત છુપારી પો તાની મતમબને અરથ ઉઠાવવા માટે ધારાના કામાચીઓ માટે સલાહ લેવા ગયા હતા. ઉપલા આરજો ખેચી લેવા માં આવયા નથી. વલી ત્રસડીઓએ એ કલ વાતો પોતાની જણુમાં હતા એ છુ પારી છે અવા પણ આરાપ મેલ્યા છે પણ ત્રસડીઆએ તેવું કાં જ છુપાવ્યું નથી. વગ જુદીદીનેત ધરમમાં લેવાની બાબદ નેઓએ છુપારી હતી એમ પણ કહેવાના આવ્યું છે પણ વાહીના સાક્ષી ઓથા થું પુરવાર થાય છે. તેઓ મા ત્ર એટલુંજ કહ છે કે સેંકડો વરસોના વાત ઉપર ત્રણ પંડીતોને ધરમમાં લેવામાં આવયા હતા, પણ તે બીનાને તો સેં કડો વરસો થઈ ગયાં છે. એકપ ણુ વાહીના સાક્ષી જણાવી શકતો નથી કે ઉપલા સીતાય બીજા કાષપણુ જુદી ન માબાપના પેટનાત પારસી ધરનમાં લેવામાં આવયો હોય એવો તો એકપ ણુ દાખલા મુંજમાં જણાવશેજ નથી. વલી એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે પંચા

પહે ઠરાવ પ્રમટ કરાવશે તમારે એવો
કે-જનરલનું જે મત લેવામાં આવ્યું
હતું તે ત્રસડીઓએ છુપાવ્યું હતું.
બીજા નીચે મુજબ હતી:-પ્રથમ તે
એ એક પારસી કાઉનસલ પાસે ગયા
હતા અને એકસ મત મેળવ્યું હતું ત
ચારપાછી તેઓએ બીજા કાઉનસલનું
મત લીધું હતું અને તે ઉત્તરું હતું.
પોતાની કામના કાઉનસલે જે મત આ
પ્યું હતું તે મુજબ ચાલવાને બદલે ને
એ ત્રીજા કાઉનસલ પાસે ગયા હતા
અને તે કાઉનસલે પોતાની કામના કા
ઉનસલના મતને મળવું મત આપ્યું
હતું અને પછી ત્રસડીઓ તે ત્રીજા કા
ઉનસલના મત મુજબ ચાલ્યા હતા. હવે
તે મત જામાટે જાહેર લોકોમાં કરવા
માં ન આવ્યું હતું? તે કાંઈ છુપાવવા
માં આવ્યું નહોતું પણ તેમના ધારાના
હિમાયતીએ તે છુપાવવાની ના પાડી
હતી. તથાપછી અનજ્ઞમનની સભા
મળી હતી અને તેમાં ઠરાવ પસાર કર
વામાં આવ્યો હતો. હવે વાઠીઓ એ
વું આજ કુદે છે કે સભામાં ઠરાવ પસા
ર કરવામાં આવ્યો તમારે અમે એ કા
ઉનસલોના તથા જુદાં જુદાં મતો પ્રમટ
કરાવ્યાં ન હોતાં. અમે તેમ કર્યું હતું,
કારણકે શું ઠરાવ પસાર કરવા તે મારે
કાઉનસલે મત આપ્યું હતું અને તે મ
ત મુજબ અનજ્ઞમને ઠરાવો પસાર કરા
વ્યા હતા. અમે એકસ ત્રસડો ફવીકારે
માં છે અને તે ત્રસડોના કાયદાપુરવક રી
તે બચાવ કરવા મારે બનવું કરવાની
અમારી ફરજ છે. અમે એકસ ત્રસડો
કયુલ રાખેલાં છે અને તે એકસ ત્રસડ
હીડને આધારે કયુલ રાખેલાં છે અને
તેના દરેક કાયદાપુરવક રીતે બચાવ ક
રવા અમે તક્યાર છીએ. વાઠીઓ ધારા
ના હિમાયતીઓના મત છુપાવવાનો આ
રોપ મેલે છે પણ તે મત શું તેની તેમને
દાવો માંડવા આગમજની ખબર મળી
ચુકા છે આથી અમારું કહેવું એવું
છે કે વાઠીઓ દાદ આહે છે કે ત્રસડી
ઓને ખસેડવા બેઠાએ કારણકે તેઓ
એ એકસ બાબદો મત લેતાં છુપાવી
હતી તે વાત તો તદન પુરવાર થઈ નથી.

નામદાર મી. જસડીસ દાવર-મી.
કાઉનસલ જે બાબતુ કર્યું છે તે ઉપર
થી એકલું તે માંડે છે કે ત્રસડીઓને
તેમના જોવા ઉપરથી ખસેડવા બેઠા
એ કારણકે તેઓ કાયદાપુરવક ને
માયદા નથી.

મી. જે. મેને-તમારે મતો છુપાવવા
નો આરોપ મેલવાની કાંઈ જરૂર ન
હોતી અને તે આજ વાઠી તરફથી જે
ચી લેવામાં આવ્યાં નથી. આ આજો પ્રમટ
યમાં છે અને એ તે જે ચી લેવામાં ન
આવે તો કું તે સંબંધમાં સક્ષીએ
બેલાવવા માંડ્યું કું કારણકે વાઠી પક્ષ
તરફથી તે પ્રમટ કરાવવામાં આવ્યું છે.

મી. જસડીસ દાવર-મી. કાઉનસલ તમે
હસતાવેજ છુપાવવાના અને ત્રીજા ધારા
ના હિમાયતીનું મત લેતાં ત્રસડીઓની
બાબતમાં જે વાત હતી તે છુપાવી મત
લેવા મયા તે આજો મારે શું કહેવા
માંડો છે?

મી. કાઉનસલ-કું એકલું જ કહેવા
માંડ્યું કું અને એટલેજ આજ મેલું
કું કે, ત્રસડીઓ આ બાબત અપક્ષ
પાત રીતે વરતયા નથી. તે શીવાયના
હસતાવેજ છુપાવવાના જેવા મેં કાંઈ
આજ મેલ્યા નથી અને તેવું જો કું
બેલાવો હોઈ તો તે કું જે ચી લેઈ કું
મારું કહે તું એકલું જ છે કે ત્રસડીઓ
કાયદા પ્રમાણે નેમાયા નથી અને તેથી
તેમને ખસેડવા.

નામદાર જજે ઉપમા બનાવની નોંધ
લીધી હતી.

મી. જે. મેને આમજ માલતાં બધા
વયું કે, ૧૮૫૧ ના વરસ પછી તે વ
ખતના ત્રસડીઓને બીજા કુંડો સમજા
યા હતાં અને ૧૮૭૧ સુધીયાં મેડી
સંખ્યાના કુંડો ઉમા થઈ હતાં. ૧૮૭૧
માં જે હીડ બનાવવામાં આવ્યું હતું તે
માં આમલા ત્રસડીઓને કયુલ સખવા
માં આવ્યા હતા અને ૧૮૫૧ થી
૧૮૭૧ સુધીમાં જે કુંડો થયાં હતાં તે
તેઓએ લાધાં હતાં. ૧૮૭૧ પછી ત્રસ
ડીઓને બીજા કુંડો ઉમા કર્યાં છે પ
ણ તેને બનવું કાંઈ અસંકોત નથી. પ
રીજીમ એ આવ્યું છે કે ૧૫૦૬ થી
૧૮૫૧ ના હીડના પંદર કુંડો રૂપામાં

સાદા છે બાખના ક્યાં હતાં જ્યારે બી
જ હડો જેતાળીસ બાખના ક્યાં હતાં.
હવે જેતાળીસ બાખના સંબંધમાં હડો
૧૮૫૧ પછીના ઉભાં કરવામાં આવેલાં છે.
અને વધુ તપાસ મંગળવાર ઉપર
મુદતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મીં જસદીસ દાવરે સમજુતી
કરવાને કરેલી મુચના.

કેરટને સમજુતીને લમતી
જહેર કરેલી શરતો.

લસદીઓની નેમજુકે સંબંધી
કેરટનો અભીપ્રાય.

મીં જસદીસ બીમને
બતાવેલી આશા.

નામદાર વડા જડજે વચે
પડવાની બતાવેલી ખાહેશ.
(અખબારે સોદામર, તાં ૪ થી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ અલ્લેજી પીટીદ બારે
નેક, સર જહાંગીર અવજી જહાંગીર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ મેકરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સીરામજી પટેલ, મીં રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ઘાં નાનાભા
ઈ નવરોજી કમરેકે મુખમત્રી પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેક, મીં દારમસજી એકમજી
આકમલસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેકરામજી મનચેરજી કામા
અને મીં જમનજી હીનશાહ પીટીદ સા
થે જોખમેલા દાખાની વધુ જીનમત્રી મધ

કાલ દીમે હાઈ કેરટમાં નામદાર જડજ
મીં હીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
આં મીં જસદીસ બીમન સનમ્રખ
નીકલી હતી. વાહીઓ તરફથી મેકરાસ
અરદેશર દેરમસજી, હીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાસથી મીં લાઉનડસ, મીં
ફરદુનજી સીરામજી તાલીમરખાન, મીં
પેસતનજી એફ. તલવારખાન અને મીં
બાહશાહ અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સીલી
સીટરો મેકરાસ કેમ્પી, લીચ અને જોવ
નની ફરમાસથી માં દનવેરાસીટી, મીં
રેકસ, માં કોંગમેન અને મીં જે. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

સમજુતી કરવાની કેરટની મુચના.

સરખ તમાં વાહીઓ તરફના ધારાના
હીમાપતી મીં લાઉનડસને મેકરાજર
જોઈ મીં જસદીસ દાવરે પુછ્યું કે
કે મીં લાઉનડસ ક્યાં ગયા છે ?
મીં તાલવારખાને જણાવ્યું કે તે
ઓ નાશક ખાતે ગયા છે અને અત્રે
કેરટમાં બાર વાગે આવી પુત્રે એવી
વધી છે.

ઓં મીં જસદીસ બીમને તે પછી
જણાવ્યું કે મીં કોંગમેન પોતાનો મુ
ઠ્ઠો આમળ ચલાવે તે અગાઉ કેરટ
માં મુકદમાનાં સંબંધમાં એવું મત ધ
રાવે છે કે સવળી મતદેરી દૂર કરી હા
લના તસદીઓને જીંદગી સુધી પોતાના
આધાર ચાલુ રાખના, પણ તેમના
પછી કોણને નેમવા તે માટે એક જુ
દી યોજના કમીશન મારફતે હડી કે
હાવી.

ઓં મીં જસદીસ દાવરે જણાવ્યું
કે વડા જડજ સર હીરેનસ જેનકીનસ
ની એવી ખાહેશ છે કે આ મુકદમેા કે
વે વધારે વાર લંબાવેા નહી. અને હા
લના તસદીઓને તેમના આધાર ચા
લુ રાખના. પછી જુદીનીને જરથોસ
તી ધરમમાં દાખલ કરવા સંબંધી તસ
દીઓ જે કાયદા હડી કહાડે તે સવળા
હવે પછીના વખતને લાગુ પડે એમ
અમે ફેરવા માંગ્યે છીએ. વધી જે
નાની મતદેરાઓ હસતી ધરાવે છે તે
પણ દૂર કરી નાખવાની વડા જડજની
મનજી છે.

મીં તાલપારખાન-આ મુકદ્દમો મા રાથી વડા મીં બાઉનડસે ચલાવયો છે. માટે તેઓ પાછા ફરે ત્યાં સુધી મીં એંગમેનને પોતાનો કેસ આગળ ચલાવવા દેવો.

અચાવ પક્ષ તરફથી પોતાનો મુકદ્દમો રજુ કરતાં મીં એંગમેને વધુ એમ જ જણાવ્યું કે હાલના ત્રસડીઓએ પોતાને ફોર્મપલો મીલકતોના વહીવટ પુરસં તે શકારક રીતે ચલાવયો છે અને તેટલા માટે નવા ત્રસડીઓની નેમણીક કરવાને તેમને પુરતો હક છે. બીજા જે ત્રસડીઓને હસતક માલકતો ફોર્મપલો છે તેના સંબંધમાં કોંઈની નવી માલના મધ ચકરો નહીં.

રજુ થયેલા મીલકતોના નકશાઓ.

અત્રે મીં એંગમેને ત્રસડીઓને જુદા જુદા જરથાસીઓએ જે જે માલકતો સોંપી હતી તેને બગતો નકશો નામદાર બડને સનમુખ રજુ કર્યો હતો અને તેને બગતી હરીકા વીગતવારે સમજાવી હતી. મીં એંગમેને આગળ ચાલતાં પોતાનાં બાગણુ મધે જણાવ્યું કે મીં બાઉનડસે પોતાનો મુકદ્દમો જુદકો કરતી વેળા ત્રસડીઓ સામે કેટલાક ખુદલા આરોપો મેલ્યા છે અને કોરટના મન પર અરાય અસર ઠસાવવા માંગી છે. હાંમે વખત થમાં ત્રસડીઓ નેમાતા આવયા હતા અને તેમને હસતક મીલકતો સોંપાતી આવેલી છે અને તેમની સામે હાલ સવાલ ઉઠાવવામાં આવે છે.

જસડીસ મીં દાવર-પણ વાહીઓની કોમના થયા આગેવાન છે અને તેઓથી બહુ લાગવમવાલા પ્રહસથો અને કોમનો સારો વીશ્વાસ ધરાવે છે અને તેઓની એવી ઇચ્છા છે કે ત્રસડીઓની નેમણીકનાં સંબંધમાં કોંઈ નવી ફાયદાકારક થાજના ધડી કહાડવામાં આવે તો આખી કોમને ફાવેલા થાય.

અત્રે મીં લાઉનડસે કોરટમાં આવી પહોંચયા હતા. અને મીં જસડીસ દાવરે તેમને કોરટના વીચારો કહી સંજોગવાયા હતા.

એ પછી મીં એંગમેને આગળ બેઠાં એમ જણાવ્યું કે ત્રસડીઓએ કોઈ ખામી રીતે પોતાને ફોર્મપલો કામને રજવીવટ કર્યો નથી અને તેથી નવા ત્રસડીઓની નેમણીક માટે નવી જુડી થોજના ધડી કહાડવામાં આવે તે સમજી શકાવું નથી.

મીં જસડીસ દાવર-હાજના ત્રસડીઓનાં પ્રતિનિધિપણા, તેમની જવાબત, અથવા તો તેમની સચાઇ સમે કોંઈની સખુત હક જવાની વાદીઓની મતલબ નથી, પણ તેના કાત જે કહેવા માગે છે તે એટલું જ કે હવે પછીના ત્રસડીઓની નેમણીક વખતે આખી કોમના સધળા પ્રતિનિધિઓનું તત્તવ વધારે બેઠાં પ્રમાણમાં આવેજ થાય.

મીં એંગમેન-આ મુકદ્દમો આગળ ચલાવવો કે નહીં તે બાબેની મુનસરી કું કોરટને સોંપુ કું.

મીં જસડીસ દાવર-તે બીના કું બને પક્ષોનીજ મુનસરીપર છોડું કું કું એમ કહેવા માગું કું કે કેસ જવારે ની વેડાપર આવવાની અણીપર આવે છે તવારે તેને જે તે વેળા આગળ ચલાવવા દેવામાં આવે છે તો તેના સંજોગો વચે બંને પક્ષોની બાગણી દુખાવાને સંભવ રહે છે. તેટલા માટે કોરટ એમ જોવા ઇચ્છે છે કે બંને પક્ષોને જે કોઈ ખામી વાંધો ન હોય તો કેસ આગળ ચલાવેા બંધ કરેા.

મીં એંગમેન-નહી, નહી, તેવી અમારી મતલબ છેજ નહી, હાલનો મુકદ્દમો આગળ ચલાવવા કોમનીથી લાગણીઓ અમે દુખવીશું નહી. વાદીઓએ આ મુકદ્દમો સારીજ નામદારથી માંચેા છે એમ અમે માની લાએ છીએ અને તેટલા માટે કું મારો મુકદ્દમો આગળ રજુ કરતી વળા કોમનીથી લાગણી દુખાવે એવું કોશ નહી.

મીં એંગમેને આગળ ચલાવેલો મુકદ્દમો.

આ ઉપરથી મુકદ્દમો આગળ ચલાવવાની કોરટે રજા આપી હતી.

મીં એંગમેને તે પછી આગળ બેઠાં એમ જણાવ્યું કે મેં આગળ એમ જ

જાવયું હતું કે ૧૮૨૩ માં ત્રસ્ટીઓનાં હાથમાં ફક્ત રૂ.૮૦ હજાર જેટલું ફંડ હતું.

હવે ૧૮૫૩ માં એ ફંડ ૩૧૫૪૦૦૦ ની રકમે પોહચયું હતું અને તે આખા ફંડને તે વેળા જહા જુદા ત્રેમાં વહેંચી નાંખવામાં આવ્યું હતું. પાગસી કોમે ૧૮૫૧ પછી આ ફંડ ખતે અવારો નવાર રકમે ૦ રયા કરી હતી, અને તે સમયથી ફંડમાં ઉમેરા થતો હતો. એવી રીતે ફંડમાં વધારો થવાનું મુખ્ય કારણ ત્રસ્ટીઓપર વીજવાસ રાખીને તેમને જુદી જુદી રકમે સાંપાડું હતું. હવે પછી જે જે જાણી રજુ કરીશ તે ઉપરથી હું તમો નામદારની ખાત્રી કરી આપીશ કે જ્યારેથી ત્રસ્ટીઓની જગ્યા ખાલી પડતી હતી ત્યારે ખાટીના ત્રસ્ટીઓજ નવા ત્રસ્ટીઓ ચૂંટી કઢાડતા હતા. એ નાં સંબંધમાં ૧૮૫૪ નાં સાબના “રા સત જૈદતાર” માં એક આરટીકલ આ રહેતો એક જખાણ પ્રગટ થયું છે.

મીં જસડીસ દાવર-તેને સને ૧૮૫૧ સાથે બાળવુંવળમવું છે?

અને મીં લાઉનડસે મજકુર જખાણ સામે વાંધો ઉઠાવી એમ જણાવ્યું કે કોરટે અત્યાર અમાઉતું એમ કહેવું છે કે આરટીકલો આ કેસમાં જાણી તરીકે રજુ કરી શકાય નહીં.

મીં દાવર-અમલતાં એ આરટીકલ જાણી તરીકે કરી શકશે નહીં.

એ પછી મીં જોંગમેને ૧૮૭૬ નાં સાબની “સાચ મીત્ર” ની એક આરટીકલ અને વાંચી સંબળાવી હતી, જે મધે એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કોષ્ટ ખી ત્રસ્ટીની ખાલી પડતી જગ્યા ખાટીનાં વધેલા ત્રસ્ટીઓ પોતેજ પુરતા હતા અને તે જાણેના હેવાન વરતમાન પત્રોમાં આવતો હતો.

આ ખીના આખી કોમને રોજન હતી અને આખી કોમ એમ જણુતી હતી કે નવા ત્રસ્ટીની નેમણુક ખાટીનાં ત્રસ્ટીઓજ કરતા હતા. જળી તે સામે આખી પરસી કોમે કહીખી વાંધો ઉઠાવ્યા નહો. જળી માં લાઉનડસે પોતે પશુ જણાવ્યું છે કે નવા ત્રસ્ટીના નેમણુક કરવાની સત્તા અનજુમનને છે. વ

ળી મીં લાઉનડસે બાર વેધીને જણાવ્યું છે કે મીં વાહાડયાએ પંચ વતને પોતના ત્રસ્ટી તરીકેના જોધાનું ગણનામું આપ્યું હતું, અને તેના સંબંધમાં મીં દરામજી કાવસજીએ જણાવ્યું હતું કે મીં વાહાડયાએ પોતાના ત્રસ્ટી તરીકેના જોધાનું ગણનામું અને જુમનને નહીં પણ પંચાવતના ત્રસ્ટીઓને જ આપ્યું છે.

નવા ત્રસ્ટીઓ નેમવાની સુચના.

મીં જોંગમેને આમજ અમતાં જણાવ્યું કે મીં લાઉનડસે પોતાની તકરાર દરમયાન એમ જણાવ્યું છે કે નવા ત્રસ્ટીઓને નેમવાની સત્તા આખી અનજુમનને છે, પણ લોકો જ્યારે ત્રસ્ટીના જુદા જુદા ફંડોમાં નાણાની રકમે ભરતા હતા ત્યારે તેઓને પુરતી રીતે ખચર હતો કે નવા ત્રસ્ટીઓને નેમવાની સત્તા ખાટીના ત્રસ્ટીઓ ધરાવે.

મીં જસડીસ દાવર-૧૮૫૧ નાં સાલમાં જે ત્રસ્ટીઓ હાજર હતા તેમને નવા ત્રસ્ટીઓ નેમવાના કાંઈ હકો મળ્યા હતા કે?

મીં જોંગમેને-અમલતાં તેવા હકો તેઓ ધરાવતા હતા અને તે જાણેની ખચર આખી કોમને હતી અને તેની માફીતી સાથેજ તેઓ ત્રસ્ટીઓના ફંડોમાં નાણાંની રકમે કઢાડી આપતા હતા ત્રસ્ટીઓને ૧૮૫૧ માં જે રકમે મળી હતી તેમાં હાલ મોટો વધારો થયો છે અને અત્યાર પુર્ણકમાં તેમની સમીતી ધણી સધર બની છે. એ સમય કોમને તેમની ઉપર વીજવાસ હોવા વગર કહીખી બને નહીં.

એ પછી મીં જોંગમેને જુદાં જુદાં ફંડો જાણેની સમજ કોરટને આપી હતી અને સર હીનજી પીટીટ તેમજ સર જમશેદજી જીજીભાઈના કુટુંબો તરફથી કટલી કેટલી થોટી રકમે મળી હતી તે દેખાડી આપ્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે ત્રસ્ટીઓને પોતામાથી ત્રસ્ટીઓની નેમણુક કરવાનો કંઈક બધો હક રહે છે.

મીં જસડીસ દાવર-પશુ કાંઈખી નહીં થોડા કરગમાં આવે તો ત્રસ્ટીઓની નેમણુક જેઓએ નાણાં ભર્યા હાવ

પણ પાછળથી ખસી ગયા હોય તેમના કુટુંબના પ્રતી ધીએનુંથી તતવ જલ વાળ-એરી રીતે થઈ શકે.

મી. જોંગમેન-મારી તપાસ દુકાન એ મળે છે માટે આપવાની છે કે લેવા જે મ નાણાં રકમે કહાડી આપતા હોય તેમ મુજબ ત્રસડીએના કુટુંબ ન-દૂધી મોટી રકમે મલકી રહી હતી અને એ સમયોત્તરજ તેઓ નવા ત્રસડી માની નેમણુક કરવાની સત્તા ધરાવતા હતા.

મી. જસડીસ દાવર-૧૮૫૧ આગમ અ ત્રસડીએને કોણે નેમવા હતા ?

મી. જોંગમેન-આમલ ચાલતાં તે કું જણાતીશ.

મી. જોંગમેને આમલ ચાલતાં જણ વધુ કે ત્રસડીના પોતાને હસતક જમી ન અને ફરો ઉપરના જે સથાવર મીલ કતો મતાવે છે તે બીના તેા મારા વી દવાન મીત્રે કોટને જણાતીજ નથી. આવી સથાવર મીલકતોમાંથી કેટલાકના ત્રસડીઓ છે જ્યારે કેટલાકના નથી પણ પાછળથી ત્રસડીઓએ પોતાને હસ તકની સધલી સથાવર મીલકતોનું એક જ ત્રસડીક બતાવવાનો ઠાર કર્યો હ તો કે જેથી જુદા જુદા ત્રસડીઓ મા ટે જુદા જુદા ત્રસડીએની નેમણુક કર વાની મહત્તમમાંથી તેના બચી જાય. તેમાં ત્રસડીઓમાં ત્રસડીઓની પોતાની શરતો દાખલ કરવામાં આવે છે.

બાદ નોટ ટીશીન માટે ની હતી.

અપેલ પછીની તપાસ.

મી. જોંગમેને ટીશીન બાદ કોરટ ખેસતાં હસતાવેજ પુરાવા ઉપર બોલતાં જણાવયું કે કેટલાક ત્રસડીઓમાં ત્રસ ટીએને નીમવાની સત્તા આપવામાં આ વી અને એવા ફંડમાંથી આવજાજીની જે મીલકતો ખરીદવામાં આવી છે તે ઉપર પણ ત્રસડીઓનીજ તેવીજ સત્તા રહે છે.

મી. જસડીસ દાવર-જે મીલકતના તમે કાયદેસરના ત્રસડી નેમવા હોય તે બાબદમાં કોરટ તમને કાયમ રાખ પણ જેમાં ત્રસડીઓની નેમણુક કાયદેસર ન હોય તેમાંથી ત્રસડીએને ખસેડી કોરટ નથી ચોજના માટે શા માટે દુકમ ન કે, હાજર તરીકે દોષમાની આજીવા.

જીની જમ્યા માટે ખસેડીએની નેમણુ કે કાયદેસરની નથી.

મી. જોંગમેને જણાવયું કે, તેમને શા માટે ખસેડવા જોઈએ. તેઓ તો તે હક અજ અધી સુધી બોલવાતા આવતા છે.

બાદ કોટ ઉતાં નામદાર મી. જસ ટીસ બીમને જણાવ્યું કે સપરના કોર ટ ચોક્કસ પુરાવાનો કરે છે અને તે ઉપર પક્ષકાર પુરવાં ધરાવ બજારો એ વી દારક ઉમેરે રખે છે. પુરાવા પ્રમાણે ને નહી ચાલવામાં આવે તો અમે એટલુંજ કહીશું કે તેમ કરનારને સારી સજાક મળી નથી.

બાદ વધુ તપાસ પ્રગતરી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

વાલીઓએ કે રટની સુચનાએ કબુલ રાખવાનો બતાવેડી ખુશી.

ત્રસડીઓએ આ સુચનાઓ કબુલ કરવાને પાડેડી ના.

મતીવાદીઓ તરફનો અમળ ચાલેડો મુકદ્દમા.

નામદાર વડા જડને સમજીતી માટે ફરી બતાવેડી ખાહેશ.

(અખબારે સોદાગર, વાં ૬ ડી મારચ ૧૯૦૮.)

સર હીતશાહ માણેકજી પીટીટ બારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. ફસતમજી નાનાબાઈ ખેડરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સારામજી પટેલ, મી. રતન જી દાદાબાઈ તાતા અને ડા. નાનામ

મનવરોજી કાગડે મુખપત્રની પાસે પાંચ માપના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીજી બ્રાધ બારોનેટ, મીં હોમસજી એડલજી આલબેસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જમશેદજી, મીં ચેકરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે મેંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મધ્ય કાલે હાથ કોરડમાં નામદાર જડજી મીં દીનશાહ ધનજીમાધ હાથર અને આં મીં જસડીસ બામન સનમુખ નીકલી હતી. વાદાઓ તરફથી ચેકરસ અરદેશર, હોમજી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી મીં લાઉડસ, મીં ફરડુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન મીં બાડશાહ અને મીં ફરડુનજી પસતાનજી તાગ્યારખાન અને પ્રતિવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો ચેકરસ કેમી, શ્રી અને ઓમનના ફરમાસથી માં ધનપ્રસાદીટી, મીં રેસ, મીં જેમમે ન અને મીં જે. બી. કાંગા હાથર થયા હતા.

ત્રસડીઓએ નામુલ રાખેલી સુચનાઓ.

કોર્ટ એસ્ટાં માં લાઉડસે જણાવ્યું કે છેલ્લા સુનાવણી મેળા તમા નામ હોના મેલામમાંથી જે સુચનાઓ નીકળી હતી, તે ચાકસ નાના ફેરફાર સાથે સંધીકારનાને મારાં કુળો તબયાર છે એમ કું તમા નામદારોને જણાવવાની રજા લઉં છું.

મીં જેમમેને જણાવ્યું કે મારાં કુલો તેમજ અમે પણ આ સુચનાઓ ઉપર પછીજ ધીરજથી ચીચાર ચલાવ્યો છે અને મને ફલગીરી સાથે જણાવવું મટે છે કે જેઓ તે સુચનાઓ કે પુલ કાંતા નથી.

આં મીં જસડીસ હાથર-તમારી તો તપાસ આપજી ચલાવવા વખત આજે છે લાજ નથી.

મીં જેમમેને-અમે સમજીએ છીએ કે નામદાર વડા જડજી વચે પડવા માંજે છે, એટલે માસ કુળો ત હાં બુલાસીએ નામદાર સનમુખ થવો જોઈએ, તેઓ આ માટે સુચનાઓ સંધીકારવાની ના ખડે છે.

આં મીં જસડીસ હાથર-અમારી સંધીતી જોવી છે કે અમે આ સુકડમા

નુ સેવટ આગેલું જોવાને આપર છેએ. હાલની સંધીતાએ સમાજાની મારે જાજ બી પાચે રચાયરો કહેવાય. અમતતાં પક્ષકારો ધચાજતા હોય તેવા ફેરફાર માટે છુટછટ મુકવી જોઈએ. સમાજાની કરવાડુ કામ કાંઈ અમારું નથી, પણ પક્ષકારાનું છે. સુકડમાનું છેવટ ચાવવા વધુ તકરાર ચલાવવી હાય તો તે તમારી અને મીં લાઉડસની વચે થવી જોઈએ, પછી તે બાબદ અમારે હાથ ધરવી જોઈએ.

મીં લાઉડસ-ચોક્કસ ફેરફાર સાથે કું નામદાર કોર્ટ તરફની સુચનાઓ સંધીકારવાને તબયાર છું.

મીં જેમમેને-મારા કુળો સંધીકારી શકે તેમ નથી.

મીં જસડીસ હાથર-અને અમતતા સુ ઉપર ?

મીં જેમમેને-હા, નામદાર અને સુ હાઓ દેવ.

મીં જસડીસ હાથર-તમારી ખાલી પડતી જમા પુવાના સવાન ઉપર વાલીઓએ પણ વીચાર કવાના છે.

મીં જેમમેને-મને એ ત કાય છે કે કો ઠની સુચના નહીં સંધીકારવાની અને સારી સમજ વાપરી નથી. જોવા ખચા લ ખેસી જશે.

આં મીં જસડીસ હાથર-તમારી પાસે જણાજ મજબુત કારણ હોનાં જોઈએ તે અમાસથી ના પગશે વહીં. અમે ત મારો આખો સુકડમા સમજવા નથી અને હવ પછી સુકડમા કેવી વલણ લેશે તે જણાવતા નહીં હાવાથી અમારા મન પર ખોટો છાપ ખેડે હાય, મને વધુ સુદલાં દીલથી કહેવા દો કે આ સુકડમા માં ચોક્કસ સમજો જણાજ અમતવતા ધરાવનારો છે. જો સંધીકાર કુકમનાકુ મેલામા આવશે તો તેમા અમે જે ડાકેરેશન કર્યું તે કામને ક્રિક અધન કરતાં ચાક પડે. તેનાં જુદાઈને મટે ચાવવાની સંજોગનાં આશુમને કેસા કરાવો પણ સંજોગના કુકમનામા દરજા વી શકે. વાદાઓ આજે ડાકેરેશન મેળવવાને બધાયજા છે. તમસા કુલો જણુ કામનો લાભ જળીરકાને મેલાથી બનવું કરે છે અને એ કરાવો સદમા અજ

વાપલા રહેલા જોવાને ધણા આતુર છે. સમતીનું કુકમનામું કામ ઉપર બંધન ક્રાંતિ હોય કે નહીં હોય પણ કામ જીવન નોને પારસી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં અંકિશ મુકમાનો હક ધરાવે છે તે કો ઇથી ના પાડી શકાવતું નથી. તેઓને એના સંબંધમાં કાપડા કાનુનો કરવાનો હક છે. એવા કાનુનો કામને લાગતા વળગતા છે અને નહીં કે એકાદ આસા મીને.

મીં જોંગમેન-એ એકલી આગત પર આમરે વીચાર કરવાનો નથી. ધર મ આવાઓના સંબંધમાં પણ અમારી હકત છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-અમારી પક્ષી આગ છે કે અમારી સુચનાઓ નહીં સરીકારવામાં તમારી પાસે ધણામજબુત કારણો છે. જો આપણે અને મીં જોંગમેન એવા મતપર આવશે કે મતફેર ની બાબતો ઉપર આપણે તકરારમાં ઉતરવું ધણું ઉપયોગી થઈ પડશે અને તે મ કરી મુકમાનો નીવેડો લાવી શકાયે તો નામદાર વડા જજને મેહેનતમાં શા માટે લાવવા તેની મને સમજણ પડતી નથી. તે નામદારનો વખત ધણો કીમતી છે અને હવે કુંડ વખતમાં તે નામદાર જવાના છે.

મીં જોંગમેન-સમજીતીપર આવવા માં કાંઈ પણ મદદ મળતી હોય તો અમે ખુશ થઈશું અને આપણે એમજર માં બેસી મારા કુળો વરફેને ખુલાસા નામદાર વડા જજ પણ સાંભળશે તો લાભજ થશે. વળા બીજી સુચનાઓ બા કાર આગવાની વધી રખાય છે.

મીં જોંગમેન-મીમન-હવે નામદાર વડા જજ સનમુખ તકરારમાં ઉતરવા માટે વખત કામલ પડતો હોય એમ મને લાગતું નથી.

મીં જોંગમેન-તયાં માત્ર ઇનફોરમશ કામ મલ વસામાં આવશે. એવા કામથી યું સારું પરીણામ નાપળત શકાયે તે જાણતું છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-તમારે પક્ષકારો, સીલીસાદરા, કાઉનસીલો અને જે ચ સા ધ નામદાર વડા જજ સાથે આપણે કાલે એમજરમાં બેસા મળશે અને જે

કુકમનામું લેવામાં આવે તેની શરતોપર વીચાર ચલાવશે!

મીં જોંગમેન-અમને લાગેવળગે છે તયાં સુધી અમે અમારી સધીતા તયાં સમજાવીશું અને પછી જે સુચનાઓ થાય તે ભરી અને સારી થઈ પડશે. અમારી સધીતી શું ચલાવશી છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-કેટલો વખત લાગશે?

મીં જોંગમેન-ધણેક વખત નીકળી જશે નેધે.

મીં જોંગમેન-મીમન-એમ તમે તમારી સધીતા રજુ કરો. નેમ તેને ફરી વળવા સામી પક્ષને પણ વખત નેધે. પણ તેનું સેવટ સારું આવે કે નરસું તે બીજી વાત છે.

મીં જોંગમેન-અગતી તેથી આમ મચેતી કરતી અશક્ય છે. મને મારો મુદ્દમો રજુ કરવા દેવો અને પછી તે ઉપરથી જુઓ કે અમારી સધીતી શું છે.

મીં જોંગમેન-દાવર-તમે પોતે અને મીં જોંગમેન મસબત ચલાવી જુઓ અને કાંઈ સેવટ પર આતી શકાય તેમ લાગે છે કે નહીં તેની તપાસ કરી કાર ટને જણાવજો. કાલ તો તમારો મુદ્દમો રજુ કરો.

અને મીં જોંગમેન-દાવર જણાવ્યું કે તસડીઓ કારેકમાં કાબર થયા છે તે જો ધણા રોકાણવાળા આસામીઓ છે. અને તેઓ કારેક છોડી જવા માંગતા હોય તો જાવ.

આ ઉપરથી મીં જોંગમેન પીટીટ, મીં જોંગમેન ખરેદેજ જમરેદેજ અને મીં જોંગમેન મનચેરેજ કામા કાર ટ છોડી ગયા હતા.

મીં જોંગમેન આગળ ચલાવેલો મુદ્દમો.

મીં જોંગમેન અ પછી પોતાનો મુદ્દમો રજુ કરતાં જણાવ્યું કે ૧૮૫૧ માં તસડીઓ કલતક જાન હોડા આ વયાં હતા. હવે અ ૧૫ ફેડના તસડી તરફ તેના વાજની રીત નેનાયા હતા તે સવાલમાં ઉતરવાનું છે. અ તસડીઓને ૧.૪૫ લાખના રકમ મળ્યા છે. અને તેમની સધીતી કામાડેજ સધીત

હતી નથી. વળી ત્રસડીઓના કુટુંબોએ નાજાની યોગી રકમો સંખ્યાવર્તમાં કઢાડી એ ત્રસડીઓને સોંપી છે. સર જમજેદ છ પીટીટ તેમજ આજીવન સરકારે મળી રૂ. ૧૩ લાખ કઢાડી આપ્યા છે. મારા મીઠા મીઠા લાઉનડન જણાવે છે કે ૧૮૨૩ ના ત્રસડીઓની રૂએ નેમાયત ત્રસડીઓના વરસ તરીકે આ ગણવા જોઈએ અને અન્ય ત્રસડી ગણવાનો કોઈ હક નથી, પણ ૧૮૯૬ ન ત્રસડીઓના પાછલા વરસમાં મળેલી સંખ્યા વત જણાવવામાં આવી છે તે પછી ૧૮૦૩ ના ત્રસડીઓની રૂએ અમે વાર સમાં ઉતરેલા કેમ ગણાવ્યે. પાછળના ત્રસડીઓની રૂએ અમે ત્રસડીઓને માયલા ગણવા જોઈએ. ૧૮૮૪ નું ત્રસડીક તેજ વરસમાં રજીસ્ટર કરવામાં આવ્યું હતું. એની રૂએ અમે મીલકતો નો કમળે લીધા હતા. તે વળા પાંધે લેવાને જોઈતા હતા. તેમ થયું નથી અને છેક ૧૯૦૫ માં હાલના વાહીઓ તે સામે પાંધે ઉઠાવવા નીકળ્યા છે આથી વાહીઓના હાવાને મુદતની આવક લાગે છે.

પારસી તવારીખ સંબંધી બીવેચન.

હવે હું પારસી તવારીખ ઉપર આવીશ. મીઠા ડાહ્યાભાઈ કરાકાની 'પારસી ઓની તવારીખ' ને લગતી ચોપડીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પંચાયત કે રહતી અદાલત જેવી હતી, પણ તેની સત્તા પાછલા વખતમાં નામની થઈ પડી હતી. ૧૭૭૮ માં પંચાયતે પોતાની સત્તા પાછી મેલણ કરવાની અરજ સરકારને કરી હતી. એ વળા મોમદો અને બેહીનો વચ્ચે મગડો જમચો હતો. સરકારે ઠરાવ બહાર પાડી જણાવ્યું હતું કે પારસીઓએ પોતાની કેમનાંથી ૨૪ જણનાં નામ મુચવવાં, તેનાંમાં સરકાર ૧૨ ન પસંદ કરશે. આવી રીતે સરકારે ૧૨ જણના પંચાયત નેમી હતી. તા. ૪ થી મારચ ૧૮૧૮ ને દીને અનજીમ ને ૧૮ જણાઓની પંચાયત નેમી હતી અને તેમાં ખાલી પડતી જગ્યા પંચાયત પોતે પુરતી આવી હતી. અજીમનો

અરજ આખી કામ કે કામના થોડા બાગનો થાય છે તે કોરટે નહીં કરવાનું છે. નવસરીમાં કોઈ વખત એને અરજ દેશામજા અને હમુરગ અને કોઈ વખતે આખી પારસી કામ કરવામાં આવે છે. ૧૮૧૮ વાળી અંજીમન આખી પારસી કામની કે થોડાઓની હતી તે કહી શકાતું નથી, તા. ૨ છ નું છે ૧૮૧૮ માં પંચાયતે પેતે ખાલી પડેલી જગ્યા પુરવાનો હાખલો મળી આવે છે.

મીઠા લાઉનડન-મીઠા ડાહ્યાભાઈ કરાકાએ પોતાની ચોપડીમાં ૧૮૧૮ ની સંખ્યા વીશે લખતાં અજીમન તથા પંચાયત એકજ બોલો હેય એવી રીતે વાપર્યા છે. એ ઉપરથી બુલબુલ જણાય છે કે મીઠા એમને પંચાયત તરીકે સંખ્યા જણાવે છે તે અંજીમનની સંખ્યા છે.

ખાલી પડતી જગ્યા પુરવાની રહી.

મીઠા એમને આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ખોલાય પંચાયતમાં પંચાયતના ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જગ્યા કેવી રીતે પુરવામાં આવતી હતી, તેના હેવાલ છે. એ પરથી જણાય છે કે હમુરગ રહેતા પંચાયતના ત્રસડીઓ બાકીના ત્રસડીઓની નેમણુક કરી તે માટે પાછળથી અંજીમનની બહારી મેજરતા હતા અને તે પછી હાલ રમાં તેવી નેધ લેતા હતા. ૧૮૧૮ માં પંચાયતના પહેલા ૧૮ ખાલી કારીઓની નેમણુક કરવામાં આવી હતી ૧૮૨૩ માં બે ત્રસડીઓની ખાલી પડેલી જગ્યા એજ રીતે પુરવામાં આવેલી લાગે છે. ૧૭૮૭ માં સરકારે ૧૨ ત્રસડીઓની પંચાયત નેમી હતી, તે ક્યાં સુધી ચાલુ રહી તે કહેવું મુશ્કેલ છે. કોઈથી રીતે તેના ૧૮૧૮ પેઢાં અંત આવ્યો હતો. એ વરસમાં ૧૮ જણાઓની પંચાયત બનેલી જણાય છે.

હવે હું ત્રસડીઓ ઉપર આવું છું. ૧૮૨૩ના નવેમ્બર માસમાં વહાડયામ અંજીમન ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યું હતું કે મારી પાસ પંચાયતના નામમાં વધારે અનામત મુકાં છે, તે હું જણાવવા માંગતો નથી. તમે એ

હેરમાની કરી એ નાણાં મારી પાસેથી લઈ લમારે ગમે ત્યાં વ્યાજે મુકા. બીજે સ્વતાવેશ તાં ૧૯ મી નવેમ્બર ૧૮૨૩ ના છે અને તેની તારીખમાં છુલ છે. એમ બીજા દસ્તાવેજે ઉપરથી જણાય છે. ખરું જોતાં એપર તાં ૨૮ મી નવેમ્બર ૧૮૨૩ ની જોડ્યે. મીં તકાડયાના પત્ર ઉપરથી ચાર આ સામીજોએ કાયદેસર નાણાં મેળવ્યાં હતાં અને તે મેજરસ રેગાંમટન અને ક રાફરડને ત્યાં મુકવામાં આવ્યાં હતાં. જોના સંબંધમાં ચાલેલા પત્રવહેવાર મીં જોમ્બેને વાંચી સંભળાવયો હતો. એ નાણાં વચાજે અનામત મુકવાની રસીદ તે વખતના ૪ તસદીઓને મળી હતી.

અત્રે કોરટ દીશીન લેવા ઉઠી હતી.

અનજીતીની ફરી જુઓનાં.

ખપોરના ખાણ પછી કોરટ પાછી મળતાં નામદાર મીં જસદીસ બીમને મી બાઉંસથી જણાયા માગયું હું કે, પ્રતાપાદીઓ પુઠીનને જટનારવા ર અંધમાં સમજીતીની ખામતમાં છુટકાટ રજવા તપ્પર થાય તો વાડા પક્ષ તસદીઓની નેમજીકના સંબંધમાં તેજ મુજબ છુટકાટ મેલવા તપ્પર છે કે નહીં.

મીં બાઉંસે જણાવ્યું કે મારાં કુળ અહીં નથી તેથી હું કાંઈ કહી શકતો નથી પણ નામદાર કોરટ કાંતપણુ વાજબી સુચનાઓ કરે તે મુજબ તેઓ માલવા તપ્પર છે.

મીં જોમ્બેને જણાવ્યું કે મારા કુળને મુકદમા શું છે તે હું ચાહા બોલોનાં રજુ કરી શકીશ પણ હું તે જાહેર કોરટમાં બેસવા મંગતો નથી.

મીં જસદીસ કાવર જણાવ્યું કે મીં જસદીસને આ ખામતમાં અજીં બામે છે. તમને હાલની જેમ આ મુકદમા સાંભળવા નેમી હતી ત્યારે મીં પાદશાહના કહેવા પ્રમાણે સાત દીવસ અને મીં જોમ્બેનના કહેવા પ્રમાણે દસ દીવસ મુકદમા ચાલશે એમ મેં તે નામ દારને જણાવ્યું હતું અને તે ઉપરથી તે નામદાર હાલની જેમ આ મુકદમા સાંભળવા નેમી હતી. હવે મીં પાદશાહના અને મીં જોમ્બેનના બોલનામાં

છુટકાટ મેલીએ તો મુકદમા ખંદર હીન સ કે તેથી ચાહા વધુ દીવસમાં પુરો થવા જોઈતો હતો. તોપણ આ મુકદમા શું સેવટ બાંધો વખત સુધીનાં આવે એવું કાલ જે રીતે મુકદમા ચાલે છે તે ઉપરથી હું જોઈ શકતો નથી આ જેમ બાંધો વખત રહેશે કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી, કારણ કે મીં જસદીસ બીમન પ માસની રજા ઉપર જનાર છે. આથી ઓરીજનલ સાધના કામકાજને લખી અગવડ પડે છે. તમે જણો છો તેમ તકરારી એમખરો બાખડ મને મારા રજના દીવસોમાં અને કોરટ ઉઠવા બેસવા અમારું આટકાપણુ પડે છે તેમજ મીં જસદીસ બીમનને પણ કરવું પડે છે. આ અમારી અંમત અગવડની અમે કાંઈ ફરીમાલ કરતા નથી પણ તેથી ઓરીજનલ સાધનું કામકાજ કાંઈ થઈ શકતું નથી. કારણ કે બીજી કોરટમાં નામદાર મીં જસદીસ રસલ એક બાંધા મુકદમામાં રાકાઈ પડે બા છે.

આ પછી નામદાર જડજો, પક્ષકારો તેમના ધારાના હીનાયતી અને આથી સાદરો નામદાર મીં જસદીસ કાવરની એમખરસમાં મસલત કરતા પુત ઉઠવા હતા પણ કોરટ ઉઠતાં સુધી પાછા ફરી શકતા નહોતા.

પારસી પંચાયત કેસ.

નામદાર જડજની ચેમ્બરમાં
ચાલેલી મસલહત.

કેસમાં પહેલવહેલીવાર હાજર
થયલા પક્ષકારો.

મુકદ્દમનો સમજાવીથી છેડો
આવવાની રખાતી વડી.

આવતી તા. ૧૬ મી ઉપર
મુકદ્દમની રહેલો મુકદ્દમો.

(આખરે સોદાગર, તા. ૭ મી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સારાબજી પટેલ, મી. રત
નજી હાશભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાવકે મુબઈની પારસી પં
ચાયતના મસલીઓ સર જમશેદજી જી
જીભાઈ બારોનેટ, મી. હાનસજી મહંમદજી
આબજલસ, મી. જમશેદજી ખરતજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાળજી મનચરજી કામા
અને મી. બમનજી હાનશાહ પીટીટ સા
મે મોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મં
કાલ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જડજ
મી. હાનશાહ ધનજીભાઈ હાવર અને
મી. મી. જસદીસ ખીમન સનમુખ
નાકલી હતી. વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ
રરહેસર, હોરમસજી, દીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાસથી મી. લાઉન્ડસ, મી.
ફરદુનજી સારાબજી તાલીયારખાન, મી.
પેસતાનજી અંદ. તાલીયારખાન અને મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સોલી
સીટરો મેજસ્ટ્રેટ કેપ્ટી, લી. ચ અને ઓવ
નની ફરમાસથી મી. ઇનવેરારીડી, મી.
રેકસ, મી. એ. એમ. અને મી. જ. બી.
કોમ્પ હાજર થયા હતા.

પારસી પંચાયતને લગતાં બરવાસત
કોમમાં બારે ચરયા ફેલાવી રહેલા ઉપ
લા મુકદ્દમાની ૧૬ મી સુનાવણીને
દીવસ મંડ કાલે હતો અને મંડ પરમીને
સાંજે નામદાર જડજની ચેમ્બરમાં બં
ને પક્ષકારો વચ્ચે ચાલેલી મસલહતમાં
પરીણામે મંડ કાલે બારે ૧૨મી વાગ
તે ચેમ્બરમાં ઉપર મુકદ્દમા સંજવેલી
સમજાવી માટે વધુ મસલહતરૂપી તપાસ
ચાલી હતી.

આ ક્ષતિ ધણાક વાહીઓ (સર
દીનશાહ માણજી પીટીટ બારોનેટ, સર
જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસ
તમજી બેરામજી જીજીભાઈ, વીજેર)
પહેલીબાર મંડ કાલે કોર્ટમાં હા
જર હતા. તેઓ અને હાજર રહેલા
પ્રતીવાહીઓ તેમજ બંને પક્ષના ધારા
ના હીમાયતીઓ ચેમ્બરમાં ઉપરે વખ
તે હાજર થયા હતા પણ તે પછી કો
ર્ટની સુનાવાને અનુસરી પ્રતીવાહીઓ
પોતાના ધારાના હીમાયતીઓ સથ
પાછા ચેમ્બરની બહાર આવ્યા હતા,
એ પછી ચેમ્બરમાં વાહી પક્ષની કેટલી
ક મસલહત અને વીગત રજુ કરી હતી
આ મસલહત અરફા કલાક સુધી ચાલી
હતી. જે પછી તેઓ ચેમ્બરમાંથી
(વાહી પક્ષ અને તેઓના ધારાના હી
માયતીઓ) બહાર પડ્યા હતા, જે
પછી પ્રતીવાહીઓ (સર જમશેદજી બા
રોનેટ જે.) અને તેઓના ધારાના
હીમાયતીઓ ચેમ્બરમાં ફરલાક મસલહત
અને વીગત રજુ કરવા માટે અમલ
હતા.

પા કલાક ઉપર પ્રતીવાહી પક્ષની મ
સલહત ચાલી હતી, જે પછી નામદાર
જડજની મુકદ્દમથી પંચાયતના સેક્રેટરી
એરવડ જીવજી જમશેદજી મોહાને કેટ
લાક ખુલાસા માટે ચેમ્બરમાં બોલાવ
વામાં આવવા હતા.

એ પછી થોડો વખત રહી વાહી પ
ક્ષના ધારાના હીમાયતી મી. લાઉન્ડસ
પણ ચેમ્બરમાં હાજર થયા હતા અને
આ મુકદ્દમા સંજવણમાં વધુ મસલહત
૨૫ વાગતા સુધી ચાલી રહી હતી, જે
પછી કોર્ટ ટાલીન માટે ઉઠી હતી. મં
ડ તા છુટાબહ બંને પક્ષ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ

આ મુકદ્દમાને છેડો સમજીનીથી આવ
શે એવી સમજે વહી નાખવામાં આવે છે.

મુલતવી રહેલી તપાસ.

તીશીન બાદ કોરટ પછી મલી નહોતી
પણ એમઅરમાં પક્ષકારો વચ્ચે થયે
લી મોલહત રહે કેરટ તરફથી કરવામાં
આવેલી સુચના ઉપર પારસી કોમના
વીચારો જાણવાનું બની આવે તે માટે
મુકદ્દમની વધુ તપાસ આવતી તા. ૧૬
મી ઉપર મુલતવી રાખવામાં આ
વી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મધ કાલે પાછી ચાલેલી
તપાસ.

પ્રતીવાદીઓએ મુકદ્દમો
આમળ અક્ષારવાની બતાવેલી
ખાહેશ.

મી. જિંગમેને આગળ
ચલાવેલું ભાષણ.

ત્રસટીઓની નેમજીક કાયદેસર
હોવાની દલીલો.

મરમીની રજા સુધીમાં મુક
દ્દમો પુરો કરવાની મી.
જિંગમેનની કળુક્ષાત.
(અખબારે શ્રોદાગર, તા. ૨૦ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ ખારો
નેટ, સર જહાંગીર કાચ.જી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાગાંધી બેઠરામજી જી
જમાઇ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,

મી. બાપુજી સૌરામજી પટેલ, મી. રતન
જી દાદાબાપ તાતા અને ડા. નાનામા
ઇ નરરાજી દારકે મુખબરી પારમી પં
ચાયતના ત્રપડીઓ સર જમશેદજી જી
જમાઇ બારેનેટ, મી. હોરમસજી જોદલજી
આબબેસ, મી. જમશે.જી ખગેરીજી જ
મશેદજી, મી. ચેકરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે મેંધાત્રેજી દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
કાલે હાઇ કોરટમાં નામદાર જજ મી.
દીનશાહ પનજીભા. દારર અને આ. મી.
જસડીસ બીમન સામુખ નીકળી હતી.
વાદીઓ તરફથી જેજરસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાશથી
મી. બાર્ડેસ, મી. ફરદુનજી સૌરામજી
તાલીયારખાન, મી. બાદશાહ અને મી.
ફરદુનજી પેસલનજી તાલ્યારખાન અને પ્ર
તીવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો જેજરસ
કેમ્પી, લી.અ અને ઓગનની ફરમાસથી
મી. ઇનવેરારીટી, મી. રૅકસ, મી. જોંગમે
ન અને મી. જે. બી. કામા હાજર
થયા હતા.

પ્રતીવાદીઓની મુકદ્દમો આમળ
ચલાવવાની ખાહેશ.

કોરટ બેસતાં મી. ઇનવેરારીટીએ જ
ણાવયું હતું કે પારસી અનજીમનની સ
મા મળી હતી અને તેના શું અભીપ્રાય—
મી. લાર્ડનકપ-મારા નાત જ કોઇ
કહે તેના સંબંધમાં હું વધી જઈ છું.
તેમણે તો કોરટને એટલું જ જણાવ્યું
જેમણે કે તેઓ મુકદ્દમો આગળ ચલા
વવા માંગે છે કે નહીં.

ઓ. મી. જસડીસ દારર-સભામાં
થયલા કામકાજ સાથે અમોને કશું પ
ણ લાગવળગવું નથી. અત્રે સવાલ
એટલોજ છે કે મુકદ્દમો આમળ ચલાવ
વામાં આવનાર છે ના નહીં.

મી. ઇનવેરારીટી-તપાસે અમો અમા
રા મુકદ્દમો આમળ ચલાવશે જીએ.

મી. જોંગમેને એ પછી ત્રસટીઓનો
મુકદ્દમો આમળ ચલાવતાં જણાવયું કે
સને ૧૭-૭ ના સાલ ૧૧ બગાડ પંચાય
તની મંજૂરી પારસી કોમોના આમવાના
ના બનેલી એક મંડલી હતી. અત્રે જે
ના હાથમાં મુખબર શરૂ આવયા પછી

પહેલી પંચાયત કચાપરામાં આવી હતી જેટલે કે તે પારસીઓનું નકુ મથક બનવા પામ્યું હતું. મુબઇની પંચાયતની સલાહ બીજાં મામોના પારસીઓ લેતા આવવા હતા, જે કે ધર ના કામકામે માં તેા નવસારી પોતાને આજેવાનમાં અપાવવાને હાથે કરતું હતું. મીં કરા કામ પ્રગટ કરેલી ચોપડી ઉપરથી જ હાથ છે કે મુબઇની પંચાયત ચુકાદા એ અપનારી એ અદાલત જેવી હતી. મુબઇની પંચાયત કોઇની પણ ફરકાર કયા વીના ચુકાદાઓ આપતી હતી અને આ ચુકાદાઓ પશ્ચિમી બધી બુધીથી સતીકરતા હતા. મુબઇની પારસી પંચાયતની આવી સતા ૧૮ મી સદી સુધી રહેવા પામી હતી. જે મુદત પછી સરકારે નવી પંચાયત ૧૨ અખસોની બનાવી હતી. એક ત્રસડીએ પારસી પંચાયતના કંઠના સંબંધમાં તાં ૪ મી ડીસેમ્બર ૧૮૨૩ ને હાને એક પત્ર લખ્યો હતો. આ પત્ર લખનાર મીં ફરામજી કાવસજી બનાજી હતા. જે પત્ર ઉપરથી માલમ પડે છે કે ૩ ૧૮૦૦૦ ઉપરાંત ૩ ૨૦૦૦ વધવા હતા જેટલે કે ત્રસડીઓના હાથ માં તે વખતે ૩ ૨૦૦૦૦ થી સહેજ વધુ નાણાં હતાં:-

અત્રે મીં જેમને ઉપલો પત્ર નાં આ સંબંધાવશે હતા.

આં મીં જસડીસ ઘવર-પહેલી ચુકાદા ક્યારે થઇ હતી ?

મીં જેમને-૧૮૧૮ માં.

પહેલી પંચાયતની સથાપના.

અનુચિતને ચોક્કસ સંખ્યા ચુકી કે હાઠી હતા અને તેમાંથી સરકારે થાકી સખવા પસંદ કરી હતી. મીં લાઉનઃ એ જણાવતું હતું કે સર જમશેદજીએ ૧૮૪૪ માં પત્ર લખ્યો તે આમજી પંચાયતના સભાકક્ષેના ચુકાદા અનુસાર તરફથી થતી હતા અને સર જમશેદજીના પંચાયત એ રૂઢી બંધ થઇ ગઇ હતી. સરકારે ૨૪ અખસોના મોં મામળાં હતાં અને તેના ૧૨ અખસોને સરકાર પસંદ કરવા હતા. આ આજના કામે મામણી કરવાયાં અમલમાં

શિકરામાં આવી હતી. આ ચુકી કદાચ લા અખસો કોમના અજેવાને હતા. સરકારી ચુકી એ રૂઢી ૧૮૧૮ માં અમલમાં આવી હતી અને તે ૧૮૨૩ સુધી ચાલી હતી. ૧૮૨૩ સુધી કથું પા દેક જુથું કરવાના તબીબ કરવામાં આવી હતી નથી. ૩. ૧૮૦૦૦ જેટલી રકમ એક અખસ પાસે વધાને ચુકાદામાં આવી હતી. આના સંબંધમાં સર જમશેદજી ચુકાદા માં છે તે આપણે જોઇશું. આ બાબત વીશે તેા ફરકો બુદાસે પંચાયત નામની ચોપડી માં આપવામાં આવ્યો છે. તે ફરકામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પારસીઓને મુબઇમાં આવી વસવાને ૧૦૦ વરસ થવા આવ્યાં છે. તેઓમાં ધણા તરબર છે અને આ અરસામાં ધણી મોટી મોટી રકમો સખાવતમાં આપવામાં આવી છે તેવી જ રીતે મોટી રકમો ખરચાઇ પછી છે. આ ખરચેના હીસાબ રાખવા માં જેમને તેવી સંખ્યા લેવામાં આવતી નથી. તેથી મુદત છે કે આવી જે ફરકોના સખને કોમ વધુ સખાવત કરવાને વાળખી રીતે આનાકાની બતાવે છે. આથી હવે આ સવાલ પંચાયતે ઉંચા લેવા જેમને છે. મીં વહાલ્યા જી હોરમજી બમનજી તાં ૧૨ મી મા ૨૪ ૧૮૨૬ ને હાને ગુજરી ગયા હતા અને તેવજીના હીકારાને પંચાયતના સભા સદા તરોકે પંચાયતે નેમ્યા હતા. તેવજી પોતાના પીતાની જગ્યા સતીકારી હતી એમાં તેા કશો કંક નથી. પણ તે વજીને હથાત ત્રસડીઓને નેમ્યા કે કોઇ બીજાઓને નેમ્યા તે માલમ પડતું નથી. તાં ૫ મી મે ૧૮૨૬ ને હાને એના સંબંધમાં હસતાવેજ લખવામાં આપ્યો છે. જે હસતાવેજ ધણા ગુચવા ઝારવા છે. મીં વાડ્યાજી નવરોજી ત્રસડી હતા અને મીં જેહાંબીર ફરામજી દાર પંચાયતના સમસદ હતા એમ આ હસતાવેજમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું. ૧૮૨૬ થી ૧૮૩૫ સુધીનો કશો પણ હસતાવેજ કાથ લાગતો નથી, પણ તાં ૮ મી જુન ૧૮૩૬ નો પત્ર કાથ લાગ્યો છે. મીં વહાલ્યા જી નવરોજીએ પારસી પંચાયતના સભા

સરો ઉપર એ પત્ર લખાયો હતો, પણ દેહા મીં ફરામજી મવજી બનાજી બખાવુ છે, અને મેરો મારયો છે. એ ક સમાસદનું રાજનાયું હોય એવી મત લખના એ પત્ર મ લખ પડે છે અને તે માં પાતાની જમયાએ એક નવા સમા સદની નેમણુ કરવાનું સુચવવામાં આવ્યું છે. ઉપરા શેરામાં જે વીગતો જણાવવામાં આવી છે તેપરથી મલમ પડે છે કે, પંચાયત માત્ર સંસારી બામ તો માટે હતી અને તરી કે ધરમખાતાં આ માટે. એ પત્રમાં વધુ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પંચાયતનું સંસારી કામ તેના સમાસદોને માથે નાંખવાને બદલે બહારકોટના પારસીઓને બમણું કામ બહારકોટના આસામીઓને તથા કોટનું કામ કોટના આસામીઓને માથે નાખવું જોઈયે. મીં બનાજી પંચાયતને માટે અંજીમન અમલ વાપરે છે. પંચાયતની તા. ૨૩ માં જીન ૧૮૩૬ ને દીને મ જોશી સમામાં નવા સમાસદોની નેમણુ કરવામાં આવી હતી. તે ઉપરા બીજા સવાઈ હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા. તે માંને એક રાખેલી આજીના ઊકરાંઓ ને સદરો પહેરાવનાર મોખેદના સંબંધ માં તેને પંચાયતના હોકમ વમર સદના પહેરાવવા માટે ટપકો આપવાને તથા ના બાન લીધા વગર તેને મોખેદીન કામ કરવા નહીં દેવાને ઠરાવ પસર કરવામાં આવ્યો હતો. મીં નવરાજ વાડયા અને મીં ફરામજી બનાજીએ જણાવ્યું હતું કે પંચાયતના સમાસદો બરાબર કામ કરતા નથી. આથી ઉપર જણાવ્યા મુજબ પંચાયતે ઠગ સમાસદોની નેમણુ કરી હતી. પણ તે માટે પાછળથી અનજીમનની બહલી લેવામાં આવી હતી કે નહીં તે કાંઈ માલમ પડતું નથી.

સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેની બેકટ ઇનસ્ટીટ્યુશન માટે રૂપયા ત્રણ લાખ જેટલી રકમ સને ૧૮૪૨ માં આપવામાં આવી હતી, પણ તેના સંબંધમાં ત્રસ્ટદહીક છેક ૧૮૪૬ ના સાલ માં બનાવવામાં આવ્યું હતું. તા. ૧૫ માં જીન ૧૮૪૪ ને દીને પોતાને સરને ખેતાબ આપવામાં આવ્યો તે માટે તે મને પારસી કામ તરફથી સુબારકબાદી

મળી હતી, તેના બનામમાં સર જમશેદજીએ પારસીઓ માટે શાળાઓ સથાપવા સાથે રૂ. ૨૫૨૦૦૦ ની રકમ કહાડી આપી હતી.

આ. મીં જસડીસ દાવર-તમે જણાવી ગયા છે, કે ૧૮૫૧ ના સાલ માં રૂપયા દોઢ લાખ જેટલી મીલકત હતી, તે સર જમશેદજીશાંથી ઉપત્રી રકમથી અલગ હતી કે?

મીં એંગેલેન-સને ૧૮૫૧ ના ત્રસ્ટ દીમાં ફક્ત ૧૪ ફૂટોજ લાખલ કરવા માં આવ્યાં હતાં, જેની એકંદર રકમ રૂ. ૫૫૫ દોઢ લાખ જેટલી થવા મળી હતી.

આગળ પંચાયતના સમાસદોની કેમ નેમણુક થતી હતી ?

મીં એંગેલેન આગલ ચાલતાં જણાવ્યું કે ખોશાસી પંચાયતમાં જણાવવા માં આવ્યું છે કે ૧૮૪૩ માં ૧૮ સમાસદોમાંનાં ૧૩ હાથાત તો અને પાંચ જમયા ખાલી પડી હતી, જે અનજીમન તરફથી રેવાજ મુદ્દત પુરવામાં આવી હતી નહીં. એ ઉપરા જણાશે કે ૧૮૧૮ પછી પંચાયતે પોતાના એક સમાસદની ને છુક કરી તે માટેની અનજીમની બહાવા મેળાવાની રકમ પડી હતા તે ૧૮૪૩ આમમય બધ પડી હતી. સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેની બેકટ ઇનસ્ટીટ્યુશનનું ત્રસ્ટ દીસને ૧૮૪૬ માં બનાવવામાં આવ્યું હતું, જેના ત્રસ્ટીઓની નેમણુક બામેદી મોઠાણુ કરવામાં આવી હતી તથા ત્રસ્ટીઓની સંખ્યા ૧૨ ની ઠરાવના સાથ ત્રણ વરસે દર વરસે જણાએ રાજનાયું આપી પાછા ચુકે કહાતાં મોઠાણુ રાખતામાં આપા હતો અને સર જમશેદજી ને તેમાં જીગી સુધી ત્રસ્ટી નેમવામાં આવ્યા હતા ૪ ત્રસ્ટીઓ દર ત્રણ વરસે રાજનાયું આપતાં જમાન આ કીના ત્રસ્ટીઓએ બીજા ત્રણની નેમણુક કરી પ્રવાસી હતા, તથા અઠને સરકાર નેમવાનો હતો. તા. ૧૨ માં જીન ૧૮૫૦ ને દીને એક યાદો બહાર પડવામાં આવી હતી. તેપર મારા મીઠે બધું વળત મેળ્યું છે, પણ તે વખત પંચાયતનો અરથ સર જમશેદજી ઇનસ્ટીટ્યુશન

ઢ્યુક્ષનનીજ પંચાવત હતી એવો અરથ કરવામાં આવ્યો હતો. એને પારમી કોનની અજીપન સાથે લાગતું નળનતું ન હતું. સને ૧૮૫૬ માં મી. નરોજી શુદ્ધનજીએ કીચિલાં બાજુમાં પશુ જીવવામાં આવ્યું હતું કે તે વખતે પંચાવત સર જમશેદજી જીજીભાઈ ઇન સ્ટી ટ્યુશન વાળો હતો. તા. ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૫૧ ને હીને કરામજી કાવસજી બન જી મરજી પાયા હતા એ જ વરસની તા. ૨૨ મી અક્ટોબર બી જી એક યાત્રી ફેરવવામાં આવી હતી. તેમાં જજીવવામાં આવ્યું હતું. કે તા. ૪ થી ડીસેમ્બર ૧૮૫૧ વાળું ત્રસદ ડીક બનાવવામાં આવ્યું હતું, એમાં ૧૫ ફૂટો સમાવવામાં આવ્યાં હતાં. એમાં જી એક મરીમ પારસીઓને ઇનસાર અપાવવા માટેના હાથમાં એળ ખાતું ફંક તે વખતે રૂ ૧૦ હજાર જે ટ્યું હતું. તે વધીને હાલ રૂ ૩૨ હજાર ઉપર મધ્ય છે. આ ફંક પહેલાં હીંદુ તથા પારસીઓ માટેનું એવી હતું એટલું ફંક હતું, જેમાંથી બંને કોમોએ પોતા પોતાનો હિસસો છુટો કરી લીધો હતો.

આ. મી. જસ્ટીસ હાનર-એ રૂપી આ ટ્યું પારસીઓ સુકરે લઈતા મા ત્રે તેમને આપવાના છે ?

મી. એનમેન-નહી. કોઈ મરીમ પારસી ઉપર કોઈ ફેબ્રુઆરી આ રોપ મેકાયો હોય અથવા કોઈ સંજોગ વચ્ચે ઇનસાર મેળવવા માટે તેને મદદ કરવા સારું અરથ કરવાનું એ ફંક હતું.

સને ૨૮૨૩ માં ફક્ત એક સામાન્ય સંજાવત માટેનું ફંક હતું. તેમાં થી બધી સખાતો કરવામાં આવતી હતી. તેમાં ધંજારનાં જમણુ વગર પશુ કરવામાં આવતાં હતાં. હાલ મા જે મોટું ફંક જમા થયલું છે, તે ને સખાત ત્રસ્ટીઓએ પોતા નાટી રક મો કહાડી આપવાનો છે. પારસી બેનીબોલંટ ઇનસ્ટીટ્યુશન ૩ રા લા અ અક અલાહદ ખાતા તરીકે આપવામાં આવ્યાં હતાં તે હતા ૧૮૫૧ માં ફંક રૂ ૧૫ લાખનું થયું હતું. તા. ૧

લી જુન ૧૮૨૬ ને હીને હાથની જોશ વરા અગીવારી જ્યાં આંધવામાં આવી છે તે માટેની જમા ત્રસ્ટીઓને સવા ધીન કરવામાં આવી હતી અને મી. એનમેન સામાન્ય ફંડમાંથી ખરેદવા માં આવેલી કેટલીક માલકીતોનાં જે ત્રસ્ટીક કરવામાં આવ્યાં હતાં, તે ખુદ એકસા ત્રસ્ટીઓનાજ નામ ઉપર અથવા તે ત્રસ્ટીઓ અને બીજા સખાતો ના ભેગાં નામ ઉપર કરવામાં આવ્યાં હતા તથા તેમાં ત્રસ્ટીઓને ખાલી પડેલા જમા પુરવાનો કક આપવામાં આવ્યો હતો, તેના હાથમાં આપવા હતા. હીસાત પ્રમટ કરવાની રૂઠીના સંબંધમાં હું જજીવીશ કે ૧૮૪૬ સુધી 'મુનબ સનાચાર'માં તે દર વરસ પ્રમટ થતા હતાં, તે પછી અત્યાર સુધી તે દર વરસે એક ચોપડીના આકારમાં જ હાર પાયામાં આવે છે. એ ચોપડી ૫૦૦ જેટલી હાપવામાં આવે છે અને તે લાઇબ્રેરીઓ, આગેવાન આસામીઓ વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે. ૧૮૫૬ માં મી. નરોજી શુદ્ધનજીએ એક જાહેર સભામાં જજીવતું હતું કે પંચાવતના બીજા સમાસદો મરજી પામેલા હોવાથી ફક્ત ચારજ સમાસદો રહ્યા હતા, તે માતા પશુ બેએ રાજનામાં ચેકલાવી આપ્યાં હતાં, તે છતાં એ જમાને પુરવામાં આવી નથી. તેઓએ બીજી ફરી આદ એ કરી હતી કે સને ૧૮૫૧ ના ત્રસ્ટીકના ત્રસ્ટીઓ તરીકે જે ચાર જજી કામ કરતા હતા તેઓને પંચાવત તે સુદી કહાડેલા હતા નહીં પણ તે છતાં તેઓ પંચાવતના ત્રસ્ટીઓ તરીકે ઓળખાતા હતા. આ ત્રસ્ટીઓ કોણ હતા તે હું જજીવું છું. તેઓ દર જ મજદજી જીજીભાઈ પારસી બેલાજાંટ ઇનસ્ટીટ્યુશનના ત્રસ્ટીઓને સુદી કહાડવાની જેમાં ૫૦૦ અકા બેળા બરે અથવા જેઓ વારસીક રૂ ૨ નો લાભ જમા આપતા રહે તેઓને સુદી કહાડવાની ત્રસ્ટીકમાં સત્તા આપવામાં આવી હતી, તેઓ તરફથી સુદી કહાડવામાં આવ્યા હતા. આ ત્રસ્ટીઓના સુદી કહાડ પારસી અનજીમ તરફથી કરવામાં આવતી હતી નહીં.

અને કારક ડીરિમ માટે હારી હતી.

આણી પછી ડી તપાસ.

અપોગના ખાતા પછી કારક એસતા નામદાર મી. જસડીસ બીમને ત્રસડીઓ ની નેમણુક બાબતો સગાઈ વીજે મી. એમમેન થું કહેતા માંજે છે તે બાબત આગળું વડું.

મી. એમમેને જણાવયું કે જુનાં જુ હાંકે છે અને તેની સંખ્યા વધી પેહી છે, જેમ દરેક હાંક ઉપર હું આ વલો જણાવે તેમ તે ઉપર હું વીજેચન કરેતો જણાવ અને તે ઉપરથી આપ નામદાર જેમ કહેશે કે સખગા હાંકના ત્રસડીઓની નેમણુક બરાબર કરવામાં આવ્યા છે અને તે ત્રસડીઓનેજ પોતા ની જગ્યા ખાલી પડતાં પુરવાનો અધી કાર છે.

નામદાર મી. જસડીસ બીમને જણાવયું કે તે ઉપરથી હાંક બચાઈ પુગતો નથી.

નામદાર મી. જસડીસ હાવરે જણાવયું કે મુકદ્દમે કેટલો લાંબો ચાલ્યો તે બંધાની બહાર છે. બનવા જેમ છે કે હાલની બેચ એસતી કાઢપણુ વખતે બંધ માય અને પછી જો એક જબ તે નહીં કાંમમે તો પછી કાંમમા વખત મુકતવી રહી જાય.

મી. એમમેને જણાવયું કે ૧૮૫૧ પછી જે ફાંકો ત્રસડીઓના હાથમાં આવ્યા છે અને જેનો એક વહીવટ કરતા આવયા છે અને પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા તેઓ પોતેજ પુરતા આવ્યા છે તે ફાંકો ઉપરનો પોતાનો હક જો મી. બાઉનડસે છાંડી દે તો ગર મીસી રજા મુકીમાં તે પોતાનો મુકદ્દમો પુરા કરી શકશે.

મી. બાઉનડસે જણાવયું કે ૧૮૫૧ પછીના ફાંક સંખ્યામાં ત્રસડીઓની નેમણુક સંખ્યામાં હું હાંક દાવો કરતો નથી માંજે તકરાર તો એવી છે કે ૧૮૫૧ ના ત્રસડીઓ ત્રસડીઓ જે રીતે જગ્યા પુરતા આવયા છે તે પુરવાને તેમને હક નથી.

માંજે મી. એમમેને પોતાનું બોલવું આગળ ચલાવયું હતું. ૧૮૫૮ માં સર જમરાઈ જનસીટ્યુટના સભાસભા જ

મક્ક પુગ્યા એકાસરસબર મહાર પાકી નાણા બરનરઓની સભા મેલાવવામાં આવી હતી. તેમાં હાંક આખી કામને નેમણુકમાં આવી નહોતી. ૧૮૫૧ આ ગમજ પંચાયતને નાણા સંખ્યામાં હાંક અખતયાર નહોતો, જે જ વરસમાં ત્રસડીઓ નેમણુક સંખ્યામાં ટીકા વત માન પત્રોમાં પ્રમટ થયા હતા અને ૧૮૬૦ માં તે સંખ્યામાં પંચાયત તર ફરી ખોલાસો પ્રમટ કરાવવામાં આવ્યા હતા. ત્રસડીઓએ ખુલાસો કરતાં જણાવયું હતું કે પંચાયત ફક્ત સંસારી મુકદ્દમા સંખ્યામાં ફર્યો કરે છે. પંચાયત સંસારી મુકદ્દમાની ફરી રીત ફર્યો કરતી હતી. તેનો હાખરો આણું છું. એક માણસ પોતાની છોકરીના મન કરનાર હતા પરજનાર છોકરા પોડો આરથો અને બાપે દીકરીને બીજા સાથે પરચારી દીધી. આમાં પંચાયતે તે કહે અને નવા બાઈર મલયું હતું અને તે માં મરણ નીપજતાં પંચાયત ફાંક લેઈ રવાનને દેખમે ચઢાવવાનો ફકમ આ પથો હતા.

નામદાર મી. જસડીસ હાવર-પણુ તેને ત્રસડીઓની નેમણુક સાથે સંખ્યા નથી. મી. એમમેને આગળ ચાલતા જણાવું કે ૧૮૫૧ પછી ત્રસડીઓ પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા પુરતા આવયા છે અને જે રીતજ પારસી કામને સારી રીતે જણાવે છે. ત્રસડીઓ જે ફાંકો વહીવટ કરતા આવયા હતા તેનો તેઓ હીસાબ છપાવતા હતા આ ત્રસડીઓની નેમણુક કરવામાં આવતી હતી તેને લગતી બરાબર પણ આપવામાં આવતી હતી. ૧૮૮૪ માં જ્યાર ત્રસડ રીસટર કરવામાં આવ્યું હતું ત્યારે જાહેર નોટીસ આપવામાં આવી હતી. ૧૮૫૧ પછી ત્રસડીઓને હાથ ૧૫ ફાંક હતા અને તે ફાંકો ઉપર વધી છાંકા ખાલી થઈ હતી એ પછી બીજા રમં ફાંકે ઉમાં કરવામાં આવયા હતા. ૧૮૬૫ થી ફાંકોના વહીવટ ત્રસડીઓના હાથમાં રહેશે છે અને તેઓ તે વખતથી પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા પુરતા આવયા છે. ૧૮૭૬ માં ૫૨ ત્રસડીઓના હાથમાં ફર્યો ત્રસડીઓ કામને આવવાને હતા.

પણ તેમને કાંઈ કામે ચુકી કાઢવા ન
હોતા. એવી રીતે ત્રસડીઓ ૧૯૧૮
સુધી ચાલુ રહ્યા હતા. ૧૯૧૮ થી
૧૯૨૩ સુધી ફક્ત ત્રસડીઓના કાપનાં
હતાં તેઓને કામે ચુકી કાઢવા હતા
પણ તે પછી ૧૯૫૧ સુધીનાં જે ત્રસ
ડીઓ થયા તેઓ કાંઈ કામથી ચુકી ક
ઢાવા નહોતા.

અને વધુ તપાસ મુતવડી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ગંધ કાલેની તપાસનો હેવાત.

મીંડ સ્ત્રીઓને આગળ ચઢા
વેલું બાશણ.

ત્રસડીઓને નવા ત્રસડીઓની
નેમણુક કરવાનો હક.

મુઢરો કેસતી પહેરાવયા વગર
ના બાળકને હોખમે ચઢાવવા
ના સંબંધમાં હઠીલ.

વાહીઓનો દાવો તહન ખરાબ
હોવાનો મીંડ સ્ત્રીઓને
એકરાર.

(અખબારે સોદાગર, તાં ૨૧ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ અલેકઝાંદ પીટીઠ ખારો
નેહ, સર બહાંગીર દારસજી બહાંગાર,
મીંડ ફસલજી નાનામાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીંડ રાનજી બમશેરજી તાતા,
મીંડ બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીંડ રત
નજી દાદામાઈ તાતા અને શાં નાનામા
ઈ નરરાજી કાવક મુખમની પારસી પં
ચાયતના ત્રસડીઓ સર બમશેરજી જી
જીભાઈ બેરાનેટ, મીંડ હેરમસજી એલજી
આતમશેર, મીંડ બમશેરજી ખરશેરજી બ
મશેરજી, મીંડ ચેહરવાનજી મન્જેરજી કા

મા અને મીંડ બમનજી દીનશાહ પીટીઠ
સામે નોંધાવેલા દારાવી વધુ સુનાવી
ગંધ કાલે દીને કાંઈ કામમાં નાનદાર બ
કમ મીંડ દીનશાહ ધનજીનાઈ દારર બ
ને આં મીંડ બસડીમ બીમન સનમ
બ નીકલી હતી. વારીઓ તરફથી મેજ
રસ અરહેજર, હેરમસજી દીનશાહ અને
કંપનીની ફરમાસથી મીંડ લાઉનકજી, મીંડ
પેસતનજી ફરફનજી તાતમારખાન, મીંડ
ફરફનજી સોરાબજી તાલીમારખાન, મીંડ
બાલશાહ અને પતીલજી તરફથી સો
લીસાઢરો મેથરસ કેમી, પીંચ અને
એવનની ફરમાસથી મીંડ ધનવેરાસીટી,
મીંડ રેકસ, મીંડ સ્ત્રીઓને અને મીંડ
જે. પી. કાંગા હામર થયા હતા
નવા ત્રસડીઓની નેમણુક કરવાનો
હક.

કોરડ બેસતાં મીંડ સ્ત્રીઓને પોતાનું
અધુર બાજુ આમળ ચલાવતાં બહુ
વધુ કે ગંધ કાલે તેમો નહિવારે બહુ
મોગયું હતું કે ૧૯૨૩ ના પહેલાંના ફ
ડોના સંબંધમાં કાંઈ ફસલાવેજી પુનાવો
છે કે? મેં કહ્યું હતું કે તેવો કાંઈ પુ
રાવો નથી, પણ પાછળથી માલમ પડા
આવ્યું છે કે વાલકયાળના કબજામાં
એક ચોપડી હતી, તેની નકલ છે, જે
સામે પછે તપાસી હતી. એ નકલ ઉપ
રથી બહુાય છે કે છેક ૧૯૧૨ ના સા
લમાં ૩૫૮૬ જમા હતા, એ ચોપડી
વઢાલયાળના કબજામાં હતી અને તે
ફક્ત ૧૯૨૬ માં વધીને ૩૧૦૦૦૦ જે
ટકું થયું હતું. એ વખતે સામાન્ય ફક
અને ધખાર ફક હસતીમા હતા હવે
૧૯૫૧ ના ફોડોની વીનતમાં ઉતારવાની
બર છે અને તે અંદલા માટે કે ૧૯૨૬
પછી થયા ક્યા ફોડો સથાપવામાં આવ્યાં
હતા, તે બહુઈ આવે. વળી ૧૯૬૬ પ
હેલાં જે નાણા અપાયા હતાં, તે અખત
નાણાં આપનારાઓ એવું ખુલ્લું બહુતા
હતા કે ગવા ત્રસડીઓ નેમણુક કર
વાના સવા હખાત ત્રસડીઓને હતી.
એવી સુચના કરવામાં આવી છે કે અ
મે પંચાયતના પારસી જેવા જીવે.
૧૯૬૨ સુધી પંચાયતની હસતી ચાલ
આવી હતી, પણ ત્રસડીઓ નેમણુ
કે તો ૧૯૫૧ ના ત્રસડી કાંઈ ફક

સ્વામાં આપતી હતી. આ પ્રમંત્રે પ
આ ત તદન જુદુ કામ કરતી હતી. ત
ચો નામદારે સનાત ઉદાર્યો હતો કે ને
મથુરના સંબંધમાં કોરટ જા માટે ચો
જના પડી પડાડે નહો. જ્યારે જમન
સપ્તમી સથાવર તેમજ જંગમ મીત્રકતો
ના અને હકદાર ત્રમડીઓ છીયે તપારે
માત્ર થોડા કામ માટે જા માટે ચોજના
પડી કહાડી નવા ત્રસડીઓ ઉભા કરવા
જોઈયે. ત્રસડીઓ હાન જે રીતે વડીલ
અભાવવામાં આવે છે તેથી સરસ વડીલ
કે કરવા માટે શું ચે જના હાથ તે સં
મજી કહાડું નથી. અને મીંડ જેમને
પોતાની કબીલના રીકામાં ઇંચકાંડા ઓ
કરનાની સાહસ ટાંચી બતાવી જણાવવું
કે ત્રસડીઓમાં આવી પડતી જગા હા
થાત ત્રસડીઓએ જ કરી જોઈયે એવા
ચુકાદાઓ અવારનવાર અપાયલા છે.

મીંડ જસડીસ દાવરની કહીલ.

મીંડ જેમને આગળ આગતાં જણા
વયું કે ઇંચકાંડા સકદમાઓ જોશો તો
જણાશે કે ત્યાં સપ્તમી સખાવતનાં ત્ર
સડીનાં ત્રસડીઓના જ ખાલી પડતી જ
મા પુરવાના સા છે. કોરટના રવજ્યા
પરથી જ કાપદામાં તેવું પગલું બરવામાં
આવેલું હાવું જોઈયે.

આં મીંડ જસડીસ દાવર-ઇંચકાંડા
તો ધરમખાતાંઓ માટે ખાસ કમીશન
રો છે. અહીં તેના સુચપાયલા કમીશન
રો નથી. અલગતાં અને ઓડોકર-જ
નરસ ધરમખાતાંઓપર નજર રાખનાર
એક અમલદાર છે.

મીંડ જેમને-ધારો કે કોરટ આ
મદદાર માથુસીને તેથી નેમથુક કરવા
ની સતા આપે તો વખતના વહેતો સા
થ નહીં ઇંચકાંડા આગળના અં
દર આવે, તે પસંદ કરા જોગ નથી
હા. ત્રસડીઓ કાંઈ જેરતણુક ચલાવે
તો તેમને ખસડી સકાય.

આં મીંડ જસડીસ દાવર-સા વર
સ કુધી એ સખાવતનું ખાતું હસતી
માં હાથ અને સખાવત કરનારનાં કુટું
બના પ્રતીનિધીનો અવજ તેમાં નહીં
હોય તેમજ હાથાત ત્રસડીઓએ કશી
પણ જેરતણુક ચલાવી નહીં હે.પ તો

તેવા ત્રસડીઓ શું ઇંચકાંડા નથી
એમ નહીં જાણે ?

મીંડ જેમને સર જમનદણના કુટું
બના દાખલો લેઓ. પહેલા સર જમન
દણને મીથન ત્રસડીઓના નાનપર અ
હાવી આપી તે વેળાએ તેઓએ જોડી
શરત નાખી આપી છે કે હાથાત ત્રસ
ડીઓના ખાલી પડતી જગા પુરે. ધા
રો કે ૧૦૦ વરપે સખાવત કરનાના
કુટુંબનો સમાવદ ત્રસડીઓ સાથ સાથે
જ નહીં હોય તો તેવું કુટુંબ કાંઈ કરી
પાડ કરી શકે નહીં. એ નીચમ સખાર
તેમજ જંગમ મીત્રકતને લાગુ પડે.

આં મીંડ જસડીસ દાવર-ધારો કે
એક ત્રસડી મરી જાય તો તેના કુટુંબ
નો કાંઈ અગળ રહેતો નથી કે કુટું
બના કલાણા પશુને નમો ?

મીંડ જેમને-એમ તો હાથ આજ
બલેસ, જીજમ, ઇંચકાંડા તેમજ પીટી કુટુંબ
ના પ્રતીનિધીઓ છે અને હવે મીંડ જ
કાંડીર કાંચસજી રૂ ૪ લાખની રકમ સ
ખાવતમાં આપે, મીંડ તાતા મોટી દોલ
ત કહાડી આપે અને પોતાનો હક પ્ર
તીનિધી દાખર કરવાનો રાખતો માજે
તો સંખ્યા બહુ વધી જાય તથા કરો
છો તેમ તેમને કાંઈ આપી જીંદગી
હક મળે નહીં.

આં મીંડ જસડીસ દાવર-અમે એ
મ કહ્યું જ નથી.

મીંડ જેમને-નીચમ વરસો થયાં
આશતો આવશે છે. તે તોડવાની શું
જરૂર છે. કેટલાક અસંતોષી આવી તે
નીચમ ઉલટાવવા માંજે તે ચાલે નહીં.
ખીજાં ખાસ કારણેસર કોરટ કોઈ પ
ણ ચોજનાં પડી કહાડી શકે. પણ અ
હી તેવું કશું કારણ મળ્યું નથી. વા
દીખાનો દાવા તદન ખરાબ છે, અને
કું કહુ છું કે કોઈ પણ ચોજના પા
વાની જરૂર નથી.

ધરમખાતાઓનો ઉપયોગ કરવાનો

હક.

મીંડ જેમને અ પછી આમળ આ
ભતાં જણાવવું કે વાનીઆ તરફથી એ
વી દાદ ચાલવામાં આવી છે કે દોલ
માઓ, સમીઆ, નતાખાતાઓ અને

જોડાવરા અગીઆનીને જરથોસ્ત્રી
ધર્મ પાળનાના સપળાએ ઉપાગ
કરવાનો હક ધરવે છે. આ અગત આ
મુકદ્દમા બધી અગત ધારે છે. છ
વીએ આ મુકદ્દમા બાંધ્યા છે અને
તેઓ ત્રસ્ટીઓ હસતકની મીલક
તો ૧ લાખ ધરાવવાને હરેક રીતે ૬
કાર છે અને તેઓના હક કરી
ના પાડવામાં આવ્યા નથી. એ હક
જેઓ પારસી કોમના નહીં હોય તેમ
નેજ ના પાડવામાં આવ્યો છે. એ વ
રમમાં વાદીઓ આવતા નથી. એમ
છે તો તેઓ જે વરમના નહીં હોય તે
વરમને ગેરધનસાદ કરવામાં આવે છે
એવું જણાવી તેઓ આ મુકદ્દમા માંડ
વાને કેમ બાધક મણાયાં જે કોઈ પણ
મુકદ્દમા માંડી શકે તો તે જે વરમના
સવીકારવાને ના પાડવામાં આવી હોય
તે મુકદ્દમા માંડી શકે. ત્રસ્ટીનો લાભ
લોભવગને ભમતા જે અખસોના હક
ના પાડવામાં આવ્યા નહીં હોય તેઓ
અથવા તેઓ તરફથી એડવોકેટ-જનરલ
ત્રસ્ટના કારોબારમાં ફેરાર કરવા માટે
ના હાથ માંડી શકે નહીં. હાં કે તમે
નામનાર વાદીઓની વીરુધ્ધ મુકદ્દમા આપો
તો માસીસ તાતા અને રબુપુત આ
તો તે મુકદ્દમા કોઈ પણ રીતે બંધા
વમાં મણારો નહીં, અને તેઓ પોતા ત
રફથી પાંડા મુકદ્દમા બાવી શકશે.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમન-આ મુ
કદ્દમા કોહસ નીયમ નહીં કરાવાની મ
તલબથી બાવવામાં આવ્યો છે.

મા. એમ્મેન-ખરી હકીકત તો એ
છે કે આ મુકદ્દમા માત્ર માસીસ તાતા
ના લાભ માટે બાવવામાં આવ્યો છે.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમન-પણ આ
મુકદ્દમાથી એક મોહસ નીયમ તો નહીં
થશે?

મા. એમ્મેન-માર કહેવું એવું છે
કે આ મુકદ્દમા જે વરમને ત્રસ્ટના બા
ભાઈ બાતલ રાખવામાં આવ્યો છે,
તે તરફની નહીં પણ જે તે વરમના ન
હીં મણાય તેના તરફથી બાવવામાં આ
વ્યો છે. જે વરમને બાતલ રાખવામાં
આવ્યો છે, તે વરમને લાભ અપવાનો
નીયમ નહીં કરવા માગતા હોય તો તે

વા વરમના આસામીએ આ કારમાં આ
વડું જોડણ હતું. હામના પક્ષનારો કાં
મ એમ નહીં કરી શકે કે અમને ત્રસ
ટના કોહસ લભમાંથી બાતલ રાખા
માં આવ્યા છે, જે લાભ અમને મળવા
જોઈએ. હવે હું જરથોસ્ત્રી માજીયસ
ની, પારસી વચ્ચે જુદા જુદા કોના
સંબંધમાં જોઈશ. એ રામદો સને
૧૮૨૬ થી ૧૮૭૭ સુધીનાં સામાન્ય
રીતે વપરાતા માલમ પડ્યા છે. આથી
એ અખદો વાપરતી વખતે તે અખદ વા
પરનારાઓના ધમાનમાં પારસી સીરામ
ખીએ કોઈ અરથ હતો કે તે આપણુ
ને જોવાનું છે. મી. જસ્ટીસ જણાવ્યું
છે કે માજીયસની તથા જરથોસ્ત્રી
જોતનો અરથ પારસી જરથોસ્ત્રીજ
નહીં પણ પારસી હોય કે નહીં
હોય પણ જે અખસ જરથોસ્ત્રી ધર
મ પાળતો હોય તેને તે બાધુ પડે. પ
સ ૧૮૨૬ થી ૧૮૭૭ સુધીનાં આ મો
લો વપરાતા હતા, તે લેખા તેના એવો
અરથ કરી રીતે થઈ શકે તે હું સમજ
શકતો નથી. એ વખતે મુજબના કોઈ
જુદીને પારસી ધરમમાં વડતાવાતા
ખતા કોઈએ જોયો હતો નહીં એવવા
તો કોઈએ સાંભળ્યો હતો નહીં, હવે
તે વખતના પંચાયત ફરના ત્રસ્ટીઓ
પોતે પણ જુદીને વડતાવા સામે
જબરી સુમ વડતા હોવાનો એક હા
ખલો મળી આવે છે. એક ત્રસ્ટી ફરા
મજ બનાજ બીજ એક ત્રસ્ટી ઉપર
પત્ર લખતાં જણાવે છે કે એક જુદી
નન સુદરા પરનાવામાં આવ્યો હતો,
પણ તેને થોડાજ કલાકમાં તેની સામે
દરજાવામાં આવેલી વીરુધ્ધાને બીજ ક
હાડી નાખવો પડ્યો હતો, હવે ફરન
મદ્દ કરનાર એક ત્રસ્ટી પોતે આમનાં
ત્રસ્ટમાં પારસી તથા જરથોસ્ત્રી બા
લો મમે તેમ વપરાતા હતા તેને જાદ
કેમે પારસી તથા ધરન જરથોસ્ત્રી અવા
તથાત દેખાડના સને ૧૮૮૪ નુ ત્રસ
ટના બનાવતાં સામેલ હતા. તેમાં
૧૮૭૭ માં પારસી કોનાર અ
ક સમડા બનાવ નાખી હતી. ૧૮૮૪
ના ત્રસ્ટમાં આ સાડી સના
ક બાધ છે, કે જે ત્રસ્ટમાં રહે

ને જો કોને પાસી તથા ધરને જરથો
સતી હોય તેઓને તેને લાભ મળી શ
કે પણ જો ફેરટ એવા હોય ઉપર આ
વે કે જરથોસતી તથા માજદાયસની
બાલને અર્થ જરથોસતી ધરમ પાળ
નાર કોઈ પણ જાણસ એવો થાય છે
તોપણ ફેરટ એટલું જ કરી શકે કે ૧૮૮૪
ના ત્રસ્ટદીડમાં તે મુજબનો ફેરફાર કર
વાને ફેરમાવે અને તે પછી જો વરગ
માં આવનાર જાણસ અથવા જાણસો
ત્રસ્ટનો લાભ મેળવ નો દાવો માગી શ
કે પણ લાભના વાદીઓ એવો દાવો
લાવવાનો કોઈ હક ધરાવતા નથી કારણ
કે તેઓ તે વરગના નથી.

અને ફેરટ દીક્ષીન માટે ઉઠી હતી.

તીક્ષીન પછીની તપાસ.

બેરોરના આના પછી મી. સ્ક્રોમ્બેને
પોતાનું બાજુથી આગળ ચલાવતાં જણા
વ્યું કે, જ્યારે મુઠા ઉઠા કરાવવામાં આ
વ્યા ત્યારે મી. જસડીશ હાવે રીડના અર
થ ઉઠાડતા સંજ્ઞામાં મજબુત માંધી લીધી
હતી અને આજે કુ ખુશી છું કે તેને
લગતો મુઠો ઉઠા કરવામાં આવ્યો હ
તો. પછી સવાન નામના ફેરફારને આ
મુઠામાં તપાસવાને છે તે જો છે કે
૧૮૮૪ નું ત્રસ્ટ ખોટી રીતે જાહેર કર
વામાં આવ્યું હતું કે નહીં? હવે ત્રસ્ટ
ને મીજકત સંજ્ઞામાં જાહેર કરવામાં
આવે છે તો તે મીજકત શું છે? તે
પાંચ દોષમાં અને તેના કમપાઉડમાં
આપલી ત્રણ સગડીઓ છે. બીજી બીજ
કત સગડીવાળાનું મકાન છે અને તેને
લગતું ત્રસ્ટ ૧૮૬૦ નું છે હવે જો બ
ને માલકોના ત્રસ્ટ દીડમાં પારસીના
વપરાશ માટે લખાઈ લખાવામાં આવ્યા
છે તે પારસી તે કેણું. તે પારસી કે જે
ને સદેશ કસતી પડતાવના પછા જરથો
સતી ધરમનાં સ્વામાં આવે છે તે.

બાળકને દોષથી ચઢવવાની

દલીલ.

નામનાર મી. જસડીશ ફાર-જો સ
દેશ કસતી પહેરાવવા પછી જરથોસતી
ધરમનાં લીધેલા મજાબ તો એક પાર
સીના બાળકને સદેશ પહેરાવવામાં આવ
્યા હોય તેને દોષથી લેઈ નજવાય કારણ

કેળમાં કહેવા મુજબ તે જરથોસતી
બન્યા નથી.

મી. સ્ક્રોમ્બેને જણાવ્યું કે મને કે
હેવામાં આવે છે કે જેવી રીત મરથુ
પામેલાં પારસી બાલકને જરથોસતી ધર
મનાં લીધેલા છે એમ મજાબ માટે સુદ
દેશ કસતી પહેરાવવામાં આવે છે.

મી. સ્ક્રોમ્બેને આગળ વધતાં જણા
વ્યું કે ૧૮૮૪ માં જે ત્રસ્ટ દીડ કરા
માં આવ્યું છે તેમાં અસમ ત્રસ્ટ દીડ
થી કોઈ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે કે
નહી, મી. જોવાને તે ત્રસ્ટ દીડ પડેલું
છે અને હવે મી. લાઉનડસ એમ કહેતા
માર્ગે છે તેમાં પારસી જરથોસતીઓને
જલ્દે નોંધ જનક ૧૮૮૪ ના ત્રસ્ટ દી
ડમાં ત્રસ્ટીઓએ લખાવ કરાવ્યો છે. હ
વે ૧૮૮૪ ના ત્રસ્ટ દીડમાં કોઈપણ ફેર
ફાર કરવાની જરૂર નથી કારણકે
૧૮૭૧ માં સર હીનચાલ માણેકજી પીટી
ટ પારસી પંચાયતના ફંડના એક ત્રસ્ટી
છે અને ૧૮૭૩ માં તેવણ એક સગડી
જરથોસતીઓને વપરાશ માટે ત્રસ્ટીઓ
ને સવાધીન કરે છે અને તેમ સવાધીન
કરવા પછી જ્યાં નવું ત્રસ્ટ દીડ તપ
ચાર કરવામાં આવે છે ત્યારે પણ તેવણ
પારસી પંચાયત ફંડના એક ત્રસ્ટી તરી
કે ચાલુજ રહે છે. આથી માજદાયસની
મન અને જરથોસતી જનક જે
કેણે વાપરવામાં આવે છે તે
નો અર્થ જરથોસતી મહાજન પાળનાર
થાય છે. મજદાયસનેનો અર્થ એક બો
દાને માનનાર અને બહુ હામ કરનાર થા
ય છે. સર હીનચાલ પણ હામલ માણ
સ હતા અને જ્યારે તેમને સગડી બં
ધાવી જરથોસતી રીમના વપરાશ માટે
આપી ત્યારે તેમને તે જરથોસતી ધર
મ પાળનાર મજદાયસનેનો માટે આપલી
હોતી જાહેર અને બીજા માટે નહી.

મી. જસડીશ ફાર-જો તમ એમ
કહેતા મારો છે કે સર હીનચાલે તે ત્ર
સ્ટદીડ માન્યું હતું.

મી. સ્ક્રોમ્બેને નહી, પણ તેમને તે
વાંચ્યું હતું અને તેમના પત્ર જણાવે
છે કે તેમને સગડી પારસી રીમના વપ
રાસ માટે આપી ત્યારે તેમને તેન લ
મટ ત્રસ્ટદીડ બરાબર આપી તે સગડી

હવાલે કરી હતી. કહી એક બારગી ધારીએ કે બીજા ત્રણ દીદાના સંબંધમાં તેવજી સંભળ બરેબા નહોતા, પણ આ સગી તો તેમને પેતે બંધારી હતી અને બપોરે તેમને ડામના વપકાશ માટે આપી ત્યારે તે કાચના વપકાશ માટે આપી હોય એ સમજવું સહેલું છે. મજદીયજીની એટલે એક મોઢાને માન નાર અને તે જ્યાં જરથોસ્ત સાહેબ પેલા થયા તે આગમજને વપરાતાં આ વથો છે.

નામદાર મીં જસડીસ દાવર-મેડેબાઈ કરી તમે કેહેશે કે જરથોસ્ત ક્યારે જનમયા હતા ?

મીં જોમમેન--તે તો હું કહી શકું તો નથી.

મીં જસડીસ દાવર--અને બીજાઓ પણ કહી શક્યા નથી. જરથોસ્તના જ નમને લગતો જુદા જુદાઓ જુદા જુદા વખત ખતાવી ગયા છે.

મોહીવાલું હોખમું.

મીં જોમમેન આગળ માલતાં જણાવ્યું કે, પેહેલું હોખમું મોહીવાલું હોખમું છે અને તેને વીશે બધીવો મુશાર પોતની મુસાફરીની ચોપડીમાં છેક ૧૮૬૮ માં મનબાર હીલ ઉપરની પારસી શ્રેય તરીકે વરજીવી ગયો છે. વધી તેને લખતો 'મુશારો પારસી પ્રકાશમાં પણ છે જે ૧૮૪૮ માં પ્રગટ થયું હતું. આ હોખમા સંબંધમાં બીજો કાંઈ હસતાવેજ અત્યાર સુધી હાથ લાગે નથી. બીજું હોખમું માણેકજી શેઠજી છે તેમને તે બહેર ઉપરાણાથી બંધાવ્યું હતું? હવે બહેર ઉપરાણું તો કોણ આપનાર. અલખતાં પારસી કોમ વતી કાંઈ એવું તો સ્થવવામાં આવ્યું નથી કે તેવન જુદા હીન હતા. તેવન પારસી હતા અને પારસી કોમના વપરાશ માટે તેમને તે હોખમું બંધાવ્યું હતું. આગળા તેમજ હાલના આ માણેકજી રેડના હોખમા સંબંધમાં કાઠર આવરસ પોતાની મુસાફરીની ચોપડીમાં જણાવે કરી ગયો છે. આ બીજા હોખમાને જાગતા હસતાવેજ નથી. હવે ત્રીજું હોખમું નાજીનું છે અને ચોથું બીસની હોખમું છે અને એ બંને હોખમા વીશે એ

હજી અમતનું છે કે તેમાં માજદીયજીની અને જરથોસ્તી ધરમના જથહો વાપરવામાં આવ્યા છે અને તેનો પરથ પોતાની કોમના લોકો થયા છે.

અને બુદ્ધતાપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

વધુ ચાલેલી તપાસના હેતુ.

મીં જોમમેનનું બાશણ.

જરથોસ્તી હીનમાં દાખલ થયેલા જુદાહીન ઓઓ.

(અખબારે સોઢગર, તા. ૨૪ મી મારચ ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેકજી પીટીદ બારો નેટ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાયજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને હાં નાનાભાઈ નવરોજી કાવકે મુખબની પારસી પંચાયતના પ્રસીદો સર જમશેદજી જીભાઈ બેરાનેટ, મીં હોરમસજી એલેક્ષ આલખલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનજેરજી કામા અને મીં બમનજી હીનશાહ પીટીદ સરમે નોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી ગયા શનીવારે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં હીનશાહ ખનજીભાઈ દાવર અને આં મીં જસડીસ બીમન સનમુખ નીકલી હતી. વાઢીઓ તરફથી મેક્સ રસ અરેકજી, હોરમસજી હીનશાહ અને કંપનીની દરમાસથી મીં બાઉનક્સ, મીં પેસતનજી ફરડનજી તાતેવારખાન, મીં ફરડનજી સોરાયજી તાલીવારખાન, મીં બાલ્શાહ અને પ્રતીવાહીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેક્સરસ કેંગી, લીન્ડ અને ઓવનની દરમાસથી મીં ઇનવેસ્ટીટી, મીં રેકસ, મીં જોમમેન અને મીં જે. બી. કામા હાજર થયા હતા.

મીં સે'મને પોતાનું બાપજી આ
ગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે દોખનાઓ
બાપે હું આગળ જોતો ગયો'ત્યું. હ
વે નસાખાનાઓમાં બાહેરકાટનાં નસા
ખાના માટે એક ખત મળે છે. તેમાં
જણાવવા મુજબ તે "જરથોશ્તી અ
જુમન"ના ઉપયોગ માટે બંધાયું હતું.
સમઠીવાળાં મકાનના સંબંધમાં કાંઈ ખ
ત થા તખતી મળતી નથી. જોદારનાની
અગીયારી પેઢલા સર જમશે'જીએ નવે
સરખી બંધાવી ૧૮૭૬ માં તે "અંગુ
મન"ને સવાધીન કીધી હતી. એ અસ
લ ૧૮૨૬ માં બંધાઈ હતી. ઉપથી વી
મતો મુજબ ત્રણ પેઢલાં દોખમાં, જુ
ની સમઠી, નસાખાનું તથા સમઠીના
મકાનના સંબંધમાં કાંઈ ફસતાવેએ યા
લેખો મળતા નથી. જે મકાનનાં અસ
લ ખત નથી, તેના સંબંધમાં સામી પ
ક્ષને માથે જવાબદારી છે કે પ્રતીવાદી
આ તેના ખોટી રીતે નેમાયલા ત્રસ્ટી
ઓ છે એમ પુરવાર કરવું. એ મકાનો
તેઓ જણાવે છે તેમ ખતી ખોઢળા વ
રગના વપરાસમાં હતાજ નહીં કારણકે
પ્રતીવાદીઓ કહેતા આવયા છે કે જુદ
દીનેતને આગળ જરથોશ્તી દીનમાં લેવા
માં આવયાજ નથી. જુદા જુદા લેખો
અને જુદી જુદી તખતીઓપર "પાર
સી," "જરથોશ્તી" અને "મજ્દયસ
ની" એવા જે શબ્દો વપરાયા છે તે સ
ધળા વંશે પારસીઓ માટેજ છે કારણ
કે આગળ જુદદીનો જરથોશ્તી ધરમમાં
આવેલાજ નથી. હાલ એ શબ્દોના કે
વો અરથ થાય છે, તે આપણને જોવાનું
નથી પણ ૧૮૨૬ થી ૧૮૭૬ સુધી જે
શબ્દો કંવી મતલબે વપરાયા હતા તે
જોવાનું છે. ધરમમાં પરદીનવાળાઓને
લેવાનું ફરમાન છે, પણ હીંદુસતાન આ
વયા પછી પારસીઓએ એ ફરમાન કે
હી અમલમાં મુક્યું નથી. અનુભવીઓ
ની કમાટીના જે રીપોર્ટપર એરવડ બર
આ અને મીં બેહરામજોર અંકલેશ્વરા
યાએ સહી મુકેલાં, તેમાં જણાવવા મુ
જબ એ ફરમાનપર હીંદુસતાનના પારસી
ઓ અમલ કરતા ન હતા અને તેમના
જણાવવા મુજબ ફક્ત એટલુંજ કે જે
મથુ દેહવાતા પંઠીતોને વટળાવવા હતા.

પણ જો બનાવ કેમ અને કયારે બન્યો
તે બાપે ધણો મતલબ છે. કોઈ હસે
વરણપર તો કોઈ બારસે વરણપર અ
બનાવ બનેલો જણાવે છે. વળી આગ
ળા વખતના લેખો વાંચતાં માલુમ પડે
છે કે પારસી ઓઢાદના જુદદીને પ
ણ જરથોશ્તી ધરમના સધળા સરખા
હકો આપવા સામે ચીઠ લાગણી હતી.
વાદી પક્ષના એક સાક્ષી મીં ખાનસાહે
બે આપણને જણાવ્યું છે કે એવા જુદ
દીનેતની કાશતે જુદાં દોખમાં મુકવા
માં આવે છે. પારસીઓમાં આગળ જુ
દદીનેતને જરથોશ્તી દીનમાં લેવાને ર
વાજ હતો તે દેખાડવા વાદી પક્ષે પ્રાં
ચીન પ્રવાસીઓનાં વરણપનાં ફકરા કે
ટલીક વાર તગર આધાર દાંકયા છે, જે
ઓમાંના ધણકે તજરે જીયલી નહીં પ
ણ સાંભળેલી વાત જણાવી છે. મીં બા
હંસે વારંવાર ખાં બાં બહમનજી
પટેલને કાહેડ તરીકે જોડાવવાને ધસા
રા કીધો હતો, પણ તેઓએ ખરેખર
તેમ કીધું નથી, એ અજબ છે. એ
પછી મીં સે'મને વાદી પક્ષે દાંકેલા
પ્રવાસીઓના જુદા જુદા ફકરા લખ, તે
પરથી જુદદીનો જરથોશ્તી ધરમમાં
આવેલા પુરવાર થતા નથી અને તેવાં
અનુમાનો માત્ર લેખકોએ બાંધ્યાં હતાં
એમ જણાવવા માગ્યું. અને બાર મુકી
જણાવ્યું કે આગળ હીંદુસતાનમાં જુદ
દીનેતને જરથોશ્તી ધરમમાં લીધાંજ ન
હતાં જુનામદવાળા બાપ સુનાયાઈને
દાખલો વાદી પક્ષના સાક્ષી રજુ કરી
તેને સુદરેક કુશતી પેઢરાવલો જણાવે
છે, પણ અમદાવાદમાં મરણ પામેલાં તે
નાં બાળકને દોખમે ચલાવવા સામે તો
સખત વાંધો લીધામાં આવ્યો હતો અ
ને તેથી તે કાટવું પડ્યું હતું યાને તે
ને વંશે પારસી જોવાના હક મળવા ન
હતો. સુનાયાઈને સધળાં પારસી સમજ
તા, પણ જો કોઈ જણુતે કે તે બાપે
પારસી નથી તો કોઈ તેને અગીયારી
માં જવા દેતો નહીં. મોમદ સાહરાયજી
એ રજુ કીધેલા બીજા દાખલાઓ ઓ
ગા સમાન છે, અને તે સંબંધી કાંઈ
બી પાધરું તે પોતે જણુતો નથી. એ
પછી મીં સે'મને મોમેદની જુનાની

અને ઉલટપાલટ તપાસ વચ્ચેના હેરફેર બાબતથી દેખાડી આપ્યો. વળી સાક્ષીએ રેસ આનંદાનનાં નામ સાથે ધણી અણપટતી છુટ લીધી છે. અમારી પસાના દસતાનેજ પુરાવા મુજબ બીખાજ એલાનીયાએપ્રીલ ૧૮૬૮ માં મરણ પામ્યાં હતા અને તેમનાં ઉકમજાની સખા વત સંબંધી નોંધ જાહેર દફતરે છે. વળી જે ઊકમ ધનજીજ્ઞાહની નવજોત ખામે તેણે વધો લીધેલા જણાવવામાં આવે છે, તેનાં લગનની રૂતાવારે સરડી પ્રીકેટપરથી માણુમ પડે છે કે લગન બીખાજનાં મરણ પછી ૨૫ વરષ થયાં હતાં અને તે વળા ધનજીજ્ઞાહ ભગમગ ૧૮ વરષનો હતો અને મોટા બાવાના મરણ પછી ૭ વરસે તે જનમયો હતો, છતાં આ સાક્ષી આ જનમેલા ઊકરાની નવજોતપર તેના મોટા બાવાને વધો લેતો જુદી રીતે ચીતારે છે. એ દેખાડે કે મોમેદ સાહરાજી જુદી જુદાની આપી ગયો છે. તેણે જેમને “રેસ” તરોકે એ જણાવવા છે તેઓજ દસતાને જમાં જણાવેલા “એલાવીયા” છે એમાં સંદેહ નથી? અને મીં બાઉંડમે એ ખામે ખાત્રી કરવાને સાક્ષીને પાછો યોલાવી રજુ કરવાની પોતાની મરજ જણાવી. મીં સ્ત્રેંગમેને તેની ખાસ અગત્ય ના પાડી અને જાહેદની સંખી જુદાની બીનઅમતવની કોખી. એ પછી વીદતાન મોનીયર વીલ્યમસ, પ્રેફેસર મેક્સમુલર વીજેરેની કીતાબોના ફકરા ઢાંકા મીં સ્ત્રેંગમેને દેખાડ્યા માગ્યું. કે એમના જણાવવા પ્રમાણે પાસીઓમાં વટજેલ ન હતા. કોઈને વટજાવવામાં આવતા ન હતા અને વચે ઉતરેલા સીવાય કોઈને પારસી જણાવવામાં આવતા ન હતા. અને નામદાર જજે મીં સ્ત્રેંગમેને યાદ આપી કે તેઓએ આમ જ સર્વીકારેલું છે કે જરથોશ્તી ધરમ જુદીને લેવાની મના કરતો નથી. મીં સ્ત્રેંગમેને જણાવ્યું કે પ્રતનાહીઓ અનુભવી નથી. અને તેઓનું કેહવું એવું છે કે અનુભવીની કમીડાનું એવું કેહવું ખરું હશે, પણ કમીડીએ હાલની સંપુરણ શોધખોળને આધારે એ અબી પ્રાય આપ્યો છે. આગળ (૧) સડો થયા

તયારે) એવો અબીપ્રાય લોકોમાં ન હશે અને તે મેક્સમુલરનાં જણાવવાપરથી મળે છે, જેમાં જણાવવા મુજબ જરથોશ્તી ધરમમાં વટજાવવાનાં કામને ઉતેજ ન આવવામાં આવ્યું નથી.

અપેર પછી મીં સ્ત્રેંગમેને પોતાનું બાજણ આગળ ગાલુ મખ્યું હતું. તે એએ જનક ક્યારકોશોમાંથી “પારસી” જાણના અરથો સમજાવ્યા જે ખામે કે ટલોક વાદવીવાદ આલ્યો હતો. બાદ સતરમી તથા અઢારમી સદીમાં હપાયલાં લો, થોમસ હ્યારટ વીલ્યમ હેજસ, એલીગટન મેટડેલસી, હેમીનટન, એડવરડ આઇવન, કેપટન બીટલ, જેવરનીયરસ, આઉસલે, લેલેશીયા, ફારપસ, માલકમ, ખીમસ, વીજેરેના પુસતકના ઉતારાઓ ૨ જુ કરી મીં સ્ત્રેંગમેને એવું દેખાડ્યા માગ્યું કે આ લેખકો પોતાના પ્રવાસનાં પુસતકોમાં પારસી ધરમ ખામે ધણીક વીગત આપે છે, પણ તેમાં જુદીને લેવાવવા ખામે કાંઈ નથી, તેમજ “પારસી”ના અરથ ધરાનથી આવેલા અસલ જરથોશ્તીઓના જરવામાં આવ્યો છે. હેમીનટનનાં પુસતકમાં જણાવવા મુજબ પારસીઓ તે વખત સુધી કહી પરકોમમાં પરજુતા ન હતા. અને તેમની જુદી સવચ્છ કોમ હતી જે પરકોમ સાથે કહી લેવાતી ન હતી. આગલા લેખકોની આ સખળી સાહકોતો અસલ “પારસી” જાણના અરથ થું થતો, તસડો બનાવ્યાં તયારે તેનો અરથ કેવો હોવો જોઈયે તે સમજાયે છે અને તેજ અરથ કોરડ ને ધયાનમાં લેવાનો છે. મીં બાઉંડસ ટોળો માત્ર ધરમથી બંધાયેલો જણાવે છે પણ એ તો એક આખી કોમ છે એમ પુરવાર થાય છે કે જે કોમ માલકમસના ધરમ પાળનારી એક જ કોમ છે. એજ કારણે એ ધરમમાંથી વટલી જના ૨ ટોળામાંના એક કહી લેખાતો નથી. જે જરથોશ્તી ન રહે, તે એકે પારસી કોમનો છતાં વધુ વાર “પારસી” લેખાતો નથી અને તે જે પાછળથી ગીરદેશ હાલતાં આવે અને મુકેસ પારસી ઝોનાં ફડનો બામ મામતો આવે તો તે નીરાશીત ફડનો બામ લઈ શકે નહીં, પણ જે તે પાછો પારસી થાય તો

અલખતે એક જરથોસ્તી અને એક પારસી તરીકે એનેા એ હાંડપર હક રહેલા જોધમે અને કાયદા મુજબ તે રહે છે. એ પછી મી. એ. ગમેને સર જમશેદજી હજીમાજ પારસી બેનીવોલન્ટ ઇન્સ્ટીટ્યુશનનું સાથે ૧૮૪૯ નું ત્રસ્ટ ઠીક રચ્યું કરી તેમાંના અનેક ફકરા વાંચી તેમાં “પારસી” શબ્દ કોમને માટે “પારસી ધીક” એવી રીતે વપરાયેલા જણાવેલા. એક જગાએ “જરથોસ્તી ધરમ પાળનારાઓ માટે” એમ જણાવયું છે તેની ખરી મતલબ એ કે તે જમાંના માં કેટલાક પારસીઓ ખ્રીસતી થયા હતા અને બીજા ખ્રીસતી થયા નીકળ્યા હતા તેમને બાકત રાખવાની હતી અને જુહીનાને લાગુ પડ્યું એવાં તેા તેમને ખવાઈ ન હતો અને જો સર જમશેદજી આજે હજીવાત હતો તેા તેમના શ્રમ ફોનો અરથ આવી રીતે ઉપલાઈ જતો. જોઈ જરૂર આવ્યું થતે. ડોક્ટર વીલસ ન પારસી જવાનોને ખ્રીસતી થાને બહાવતો હતો તે બાંધેના ખીયાત પહેલાં સર જમશેદજીનાં મનમાં હતો. એ પછી મી. એ. ગમેને નસરવાનજી મનચે રજી કોમાંના ધરમખાતાનું ૧૮૫૯ નું ત્રસ્ટ ઠીક રચ્યું કીધું, જમાં પણ “જરથોસ્તી ધરમ પાળનાર પારસી” બાંધે એવીજ મતલબ સમજાવેલી હતી. એમાં બીજી બાધ હતી તે પારસી ધરમ માંથી પરધરમમાં બદલાનારાઓ માટે હતી. એજ મુજબ ધરાની જરથોસ્તીઓની હાલત સુધારનારી મંડળીનું ત્રસ્ટ ઠીક રચ્યું કરી મી. એ. ગમેને તેમાંથી “પારસી” શબ્દનો આપેલો અરથ સમજાવેલો હતો અને તે “પારસી કોમ” માટે વપરાયેલા જણાવેલો હતો, એ મુજબ ધરાનીઓને પણ “પારસી કોમ” માં ગણવાં હતા. વાડાયાજીનાં અત્તજો હેરામના ૧૮૫૧ ના ત્રસ્ટ ઠીકમાં પણ “પારસી કોમ”ના ઉચ્ચારો હતા. એ સથળાં “હીડો”માં “પારસી” અને “જરથોસ્તી” શબ્દો “પારસી કોમ” માટે ભેળસેળ વપરાયા હતા.

એ બાદ મી. એ. ગમેનું બાંધણું અધરું રાખી કોરટ હી મધ હતો.

મધ કાલની તપાસ.

મધ કાલે મુકદમાની સુનાવણી નીકળતાં મી. એ. ગમેને પોતાનું અધરું બાંધણું આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે જુહીનાને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં જે ફતવાવેળે આગલા વખતમાં જણાયાં હતાં, તે ઉપર હું આવું છું. પડો ફતવાવેજ તા. ૧૦ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬ નો છે તેમાં શરાની સગડી બાંધનારા તથા માધ્યો તરફથી વહાડીના જ નધરાજી જમશેદજી અને તેમના પંચાયતના ગોઠવાઓ ઉપર લખયો હતો. એ પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે પારસી બેરામજી કાવસજી બનાજીએ એક ફરોન સદરા પહેરાવી પોતાના મકાનમાં રાખી છે. તેની ઉપર એક પત્ર લખી જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેણીને સદરા ફહાડી નાખવો. પાલખીવાળા નામના એક પારસીએ પણ એક અધરોને સદરા પહેરાવી રાખી છે. એ બંને જણાને બોલાવી તેઓનાં જનસાક કરવા માટે આપણે સાથે ભેગા મળીશું. બાંધે પત્ર તા. ૧૦ મી ડીસેમ્બર ૧૮૨૮ નો છે. એ મત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કેટલાક પારસીઓ પરમતની આજ્ઞાને રાખી તેઓને પાછળથી સદરા પહેરાવે છે તથા તેઓને પેટે છોકરાંનો શાય છે, તેમને પારસી કોમમાં ગમે તેમ છે, તેમજ વારની મરેજી બીજી સ્ત્રીઓ કરે છે, તેને ત્રસડીઓ અવકાવવા નથી. કોઈ પણ પારસી જુહીના આ સાથે સંબંધ રાખે તેને સાત બહાર ફહાડવો જોઈએ છે તથા તેને કોમમાંમાં પગ નાખવો જોઈએ નહીં. એ પછી અંજુમને સાત કાલે પસાર કીધા હતા. જે સુને ૧૮૩૭ માં પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. રાખેલી સ્ત્રીમાંનાં છોકરાંઓને સદરા પહેરાવી આપણા ધરમમાં લેવાના રીતજ પડી ગયો છે. અતવાર સુધીમાં લેવામાં આવેલી છોકરાંઓને ધરમમાં લેવાં, પણ હું એ પછી અટકાવ નાખવો, કારણ કે તેમાં આપણા ધરમને પણ મુકસાન થાય છે. રાખેલી સ્ત્રીઓને પેટે ચપલું ફર જોડાને ધરમમાં લેતા અટકાવ તથા તેઓની બાંધેને કોમમાંમાં નાખવા દે

વી નહી. રાખેલી જુદીન ઓઝોના છે
કરોને હને પછી કેથે પછ સરો પડેગ
વવામાં આવશે હોય તેઓને જરથોસ્તી
તરીકે સંપીકારવા નહી તથા સરો પડેગવ
નાર મોખેદને મોખેદીનું કામ કરતો અગ્રકા
વેવો. બહારગામથી જે કાંઈ જુદીન ઓ
રતને લાવી પોતાના મકાનમાં રાખે તેને
નયાત બહાર મુકવો તથા તેને જમણ
વગેરેના તેડાં કરવા નહી. એ ઠરાવો ઉપ
ર ફરામજ કાચસજી ખતાજ અને ખીજ
ઓએ સહી કરેલી છે. ૧૮૩૨ માં ખના
જીએ પોતે દોખમું બાંધવાનું જાહેર કર
યું હતું. તેઓ પારસી બાપ અને જુદ
દીન માને પેટના ઓકરાને દોખનામાં ના
ખવાની બહુ મોટી સુગ ધરાવતા, તથા
રે એક સંવતર જુદીનને દોખનામાં ના
ખવાનો વીચર તેઓએ કરી પણ રાખ
ચોહોષકેતે કોરટે જોવાનું છે. તા. ૨૯
મી જુલાઈ ૧૮૩૫ ને દીને પંચાયતની
સભામાં પાચનજી નામના એક બરમા પા
રસી પોતાની રાખેલી ઓના ઓકરાને સ
રો પડરાવી આવજીમેહેરામમાં બધ ગ
યા હતો, તે ઉપરથી આવજીમેહેરામ પા
ક કરવાની કીયા કરાવવા તેમજ સરો
પડેગનાર મોખેદને મોખેદીનું કામ કર
તાં અટકાવવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો
હતો જુદીન મને પેટના ઓકરાઓ પા
રસી ધરમના મકાનનાં. આ છે તે સા
મે આવી સુગ હતી તો ખનાજી, ખીસ
ની વગેરે તરફથી દોખમાં બાંધવામાં આ
વયા તે વેળાં તેઓ પછ જુદીનને દો
ખમે ગાખવા સામે કેટલી બધી સુગ ધરાવતા
હતા તે એટલા ઉપરથી જણાઈ આવ
છે. તા. ૮ મી જુન ૧૮૪૬ ને દીને
નવરોજી વાકડયાએ પંચાયતના સમા
સંવતરોનું પંચાયત ઉપર એક પત્ર લ
ખી પોતાનું રાજીનામું આપ્યું હતું અને
તેમાં એવું કારણ દર્શાવ્યું હતું કે પા
રસી કોમમાં તે વખતે બહુક બહીઓ
દાખલ થઈ હતી, જે સામે તેઓ મેટી
સુગ ધરાવતા હતા. ફરામજ કાચસજી
એ રાજીનામા ઉપર શેરો માર્યો છે કે
પારસી કોમમાં બહુક બહીઓ દાખલ
થવા પાત્ર છે. જે અટકાવવાને હાલની
પંચાયતે શકતી તાત ન હોવાથી બહાર
કાંઈ તથા કાંટના કામે જુદા પાત્રી તે

આટોપવા માટે ખાસ જુદી જુદી કમી
દીઓ નેમત્રી જેમણે. નવરોજી વાકડ
યાએ બખેલો ઉપલા પત્રને લીધે ઉપલા
ઠરાવો અનુમતિને પસાર કીધા હતા.
એક જાત નામનો મહોમેદવ ધરાવી હ
તો, તે સરો પડેરો એક પારસી એક
રી સાથે પરજુયો હતો, જે આવા દાખ
લા બને તો અનુમતિ કામ કેમ
ચાશે, એવા દાખલા ઉપલા પત્રમાં
જણાવ્યા હતા કે આવા દાખલાને
કશે ધનાજ લેવામાં આવે નહી તો પા
રસી કોમનું શું થાય મારા મીત્ર મી
લાઉડસે આ દાખલાપર બાર મુક્યો
હતો કે મુખ્યમાં જુદીનને જરથોસ્
તી ધરમમાં લેવાનો આ એક દાખલો
હતો. મારું કહેવું એ છે કે એ દાખ
સને કાંઈએ પણ સરો પડેરાયો ન
હતો. તેણે પોતે પડેરી લીધા હતા.
અને પોતાને પારસી ધરાવીમાં અપાત્રી
પારસી આ સાથે પરજુયો હતો. તે
આવી છુટી રીતે પારસી ધરમમાં આવ્યો
હતો. તે ઉપરથી જુદીનોને આમલા
વખતમાં જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં
આવ્યા હતા એમ કેમ કહી શકાય?
આ દાખલા ઉપર તથા પારસી ઓઝો
ગાનારી તરીકે કામ કરતી હોય ની
ફરીનાજ જામવાધી અનુમતિ મેં ઉ
પર કહેતા ઠરાવો પસાર કીધા હતા
એ ઉપરથી ખુદજી થાય છે કે આજ
લા વખતે પારસી કોમ જુદીનોને
જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાની તીવ્ર, મ
જ્યુત જામજી ધરાવતી હતી અને કામ
માં જે કાંઈ બહી દાખલ થવા પામી
હતી, તેને બંધીશમાં અટકાવ કરવાનો
ધનાજ કરવામાં આવ્યો હતો. તા. ૨૦
૨૮ મી જુન ૧૮૪૬ ને દીને પંચાય
તની મળેલી સભામાં આ બંધી
દાર તથા સોરાખ દારૂએ એક પારસી
એ રાખેલી ઓના ઓકરાઓને સરો
પડરાયો તે માટે તેમને માત્ર બહાર
મુકારનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો.
આ બંધી જસદીસ દારૂ-ચાત આ
હાર મુકવાથી અસર શું થતા હતા,
તેમને શું શું હકોનાથી આવક કરવામાં
આવતા હતા.
મી. એ. મેન-તેમને ધરમના સરવે

મકાનો આત્મચેહેરાનો અગીયારીઓ વચ્ચેમાં જતાં અટકાવવામાં આવતા, તે મજ તેમને જાતી જમણુ વખતે ઇજન કરવામાં આવતું નહીં તથા તેમના રવા નાને દોખમે અટકાવવામાં આવતાં નહીં યાને તેઓને કોમથી દરેક રીતે અલગ રાખવામાં આવતા હતા.

મીં બાઉન્ડસ-હું આવી ટીકાની નાં ધ લેવાવા સામે વાંધા બઉં છું. મારા મીત્ર બહેને જખાનીથી પુરાવો રજુ કરે, પણ પોતાને મહોડેથી તેવું કશું કહી શકે નહીં.

આં મીં જસટીસ હાવર-હું નાંધ લેતો નથી. પણ માત્ર જખુવા માગતો હતો.

મીં જોમમેને આમળ ચાલતાં જખુ વયું કે આ બાપદમાં નીચે મુજબ સુચ વું છું કે વાડીઓ સધળા જરથોસતીઓ છે અને પારસી છે, અને તેમના હકો સવીકારવાને કરી ના પાડવામાં આવી ન થી, માટે પકડ મીં કલમ પ્રમાણે તેમ ના દાવો ટકી શકતો નથી, યાને તેઓ ને દાવો માંડવાના હક નથી. વાડીઓ જખુવે છે કે ૧૮૮૪ ના ત્રસટીડમાં અમે પ્રતીવાડીઓએ ખાલી જરથોસતી અમને બાંહે ધરમે જરથોસતી અને બાપદાદે પારસી એવા વધારાના અગદો દાખલ કરો હીધા છે, તે ગેરકાયદેસર છે અને તેટલા માટે ત્રસટમાં ફેરફાર કરવા ની જરૂર છે અમારું કહેવું એ છે કે એ અખરો એટલા માટે ઉમેરવામાં આ વયા છે કે આટલાં ત્રસટીડમાં માઝહી અસની ધરમના હોકો તથા જરથોસતી ધરમના હોકો એવા ને અગદો આ વયા છે, તે અગદો વાપરવાની અસલ મતલબ ધરમે જરથોસતી અને બા પદાદે પારસી એવા હોકો માટે વાપરવામાં આવયા છે. જે કોરટ અમા ના આ કહેવા સાથ મળતી નહીં થયા તો કોરટ કહ તે મુજબનેા ફેરફાર કર વાને તકયાર હીથે, પણ તેજ વેળા જે ઓને ત્રસટનેા લાભ લેવા ના પાડવામાં આયો હોય અને લાભ લેવા માંગતા હોય તેવાઓએજ તે પ્રત્યાર કરવું જો ઇચે છે. મારા મીત્ર મીત્ર મીં બાઉન્ડસ કહે છે કે અમે પ્રવેશ કરી ત્રસટી બ

નયા હીથે.

મીં બાઉન્ડસ-મેં તેવું સુચવયું નથી.

મીં જોમમેને-એવા અગદો બોલયા નથી, પણ તેના સાર એજ આવે છે. મીં બાઉન્ડસ કહે છે કે અમને મીલકત ઉપર કશો હક નથી, તેમજ ત્રસટી હો વાનેા પણ હક નથી.

મીં જોમમેને આમળ ચાલતાં જખુ વયું કે ૧૮૫૧ અને ૧૮૮૪ માં ત્રસટ હીકો થયાં તે વચેના હીંગામમાં ત્રસટી ઓની ખાલી પડતી જમા ખાડીના હ ધયાત ત્રસટીઓ પુરતા આવયા હતા અને ૧૮૮૪ ના ત્રસટીડમાં ખાલી પ ડતી જમા પુરવાની સતા હધયાત ત્રસટી ઓમાં જખુવી છે તેવીજ ચ.લુ રહેવી જોઇયે. તમેા નામદારેનો સુકાદો દોખ માઓ, કોટવું નસાખાતું.....ને લાચ પકવો જોઇયે.

મીં જસટીસ હાવર-એ મીલકતના અસલ દસ્તાવેજ હોય તેને ?

મીં જોમમેને-એ દોખમા, એક અ ગીઆરી, અને બહારકોટના નસાખાના ને અને તેજ કારણુપર ૧૮૮૪ ના ત્રસ ટીડમાં આવેલી સધળી મીલકતને મારા મીત્ર મીં બાઉન્ડસ કહે છે કે ત્રસટી ઓની નેમણુક કરવાની સતા સુબધના જરથોસતીમાં છે, અને પ્રતીવાડીઓને કાંઈ અંગુમને નેમયા નથી, પણ ૧૮૮૪ વું ખુદલું છે, અને આમલા વહીવટ પ્ર માણે ત્રસટીઓની એ સતા સામે વાંધા ઉઠાવી શકા નહીં. જે કોરટ નેમણુકે સંબંધી યોજના બડી કહાડવા માંગતા હોય તો કોરટે એટલું તો ઠરાવવુંજ જો ઇચે કે અમે કાયદેસર નેમયા નથી, અને તેટલા માટે અમને ખસેડવામાં આવે છે.

એરવહ જવણુજ મોહીની જખાની.

એરવહ જવણુજ જમશેજી મોહીએ મીં જોમમેનેની તપાસમાં જખુવયું કે હું પારસી પંચાયતના ફેરો તથા સથા વર મીલકતોના ત્રસટીઓનો સેકેટર છું. હું એ ઓધા ઉપર ૧૮૫૭ ના સા બપર આવયો હતો, તે પહેલાં મીં ન સરવાનજ બેરામજ સેકેટરી હતા. ત્રસ

ટીએ ચોક્કસ સચાવર મીલકતોના ધરાવે છે, તેમાંની કેટલીક માટે અસત્ત્વ હસતાવેળ નથી. તા. ૧લી જુન ૧૮૨૬ ના દીવસ નું સરવથી જીવું ચુજરાતી જામન જોવા વરા અગીયારોના સંચાલના છે ૧૮૨૩ થી અત્યાર સુધી ત્રસડીઓએ જે કાંઈ હિસાબ રાખ્યો હોય તેથી હું જરાજર વાકેફમાર બન્યો છું. તે પરથી હું ક હા શકું છું કે ત્રસડીઓ છે. ૧૮૨૩ ના સાલથી ચોક્કસ સચાવર મીલકતોના કબજો ધરાવતા આવ્યા છે.

સ-તમારા અનુભવથી તમો કહેો છો કે ૧૮૨૩ માં કાંઈ મીલકત હતી?

મી. બાર્ડેનસે એ સવાલ પુછવા દેવા સામે વાંધો લેતાં જણાવ્યું કે સાક્ષીને કશો જાતી અનુભવ નથી, અસત્ત્વ હસતાવેળ હોય તો જીડી વાત છે.

આ. મી. જસડીસ દાવર-અભયાસ ઉપરથી કહી શકે.

મી. લાઉનડસ-કાયદાની કલમે તેવી સત્તા અપાતી નથી. જેની હસતીજ ન હો તેનો કેમ પુરાવો આવે.

મી. એંગમેન-હું તો માત્ર કોરટની સગવડ માટે સવાલ પુછું છું જે કોરટ ના પાડે તો હું આગળ ચલાવું.

મી. જસડીસ પીમન-શું ખાસ સવાલ છે?

મી. એંગમેન-તમારા અભયાસ ઉપરથી કહી શકશો કે ૧૮૨૩ ના સાલમાં ત્રસડીઓના કબજામાં શું ધરમાદા મીલકતો હતી.

કોરટે આ સવાલ પુછવા દેવાની પ રવાનગી આપી હતી, પણ વખત થવાથી કોરટ ટીરીન માટે ઉઠી હતી.

એરવડ જીવજીજી જમશેદજી મોદીએ અપેરના ખાણ પછી મી. એંગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે ૧૮૨૩ ના સાલમાં પારસી પંચાયતના હાથમાં હોખમાવાલી જમા અને તે ઉપર મોદી હું માણેકજી શેઠનું હોખમુ અને અનજી મનનું હોખમુ હતું, વળી તેમાં ખાકા શરાદની શપડો પણ હતા વળી હું નકશો રજુ કરું છું જે ઉપરથી જાવામાં આવશે કે કોઈનું નસાખાવું અને શપડીવાળાનું ધર પણ દરજાવેલું છે.

મી. બાર્ડેનસે 'જણાવ્યું' કે પતીવારી ઝોના કબજામાં જે ચોપડીઓ છે તે ઉપરથી હું કબુલ રાખું છું કે ૧૮૨૩ થી તેમના હાથમાંની મીલકતમાંથી આવક અને ખર્ચ કરવામાં આવતો હતો અને તેને લગતી નોંધ તે ચોપડીઓના છે.

મી. મોદીએ જણાવ્યું કે, ૧૮૨૩ ના સાલથી પંચાયતના દફતરમાં જીલ્લા જીલ્લા ખાતાં પાડાનાં આવ્યાં છે. ખ. ૧ રકાનું નસાખાવું અને જોવાનાં અગીયારી પથુ ત્રસડીઓના હસતકમાં છે. ચોક્કસ ધર પાછળ ખર્ચ કરી અગીયારી કરવામાં આવી હતી તે માટેના નોંધોનો ચોડો ભાગ જાહેર નાણું ઉધરાવીને લેવામાં આવ્યો હતો, જાહેર ઉધગણ પારસી કોમ તરફથી હતું.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મઘ કાલે ચલેલી તપાસનો હેવાલ.

એરવડ જીવજીજી મોદીની જીબાની.

(અખબારે મોદાગર, તા. ૨૫ મી મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ મારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસતમજી નાનાભાઈ ખેડરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સોરામજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને ડા. નાનાભાઈ નવરોજી કાત્રકે મુખ્યમંત્રી પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીભાઈ મારોનેટ, મી. હારમસજી એલજી આલબેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સાથે નોંધાવેલા હવાની વધુ સુનાવણી મઘ કાલે હાઈ કોરટમાં નામદાર જડજી મી. દીનશાહ મનજીભાઈ દાવર અને આ. મી.

જસ્ટીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાહીએ તન્દર્યા જેશ્વરસ અરદેશ્વર, હોરમ જી, દીનશાહ અને કંપનીની કરમાણથી મીં બાર્ડિસ, મીં ફરદુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં ફરદુનજી પેસાનજી તાલયારખાન અને પ્ર તીવાહીએ તરફથી સોલીસીટરો જેશ્વરસ કેમ્પી, લીચ અને ઝોવનની કરમાસથી મીં ઇનવેસ્ટમેન્ટ, મીં રેકસ, મીં જેંગમે અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર પાડ્યા હતા.

મીં લાઉડસે શરૂઆતમાં જણાવ્યું કે તાં ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું બખત કાયદેસર નથી એમ કું કહ્યું. કારણ કે એકઝીક્યુટરોમાનો એક ૧૮૬૨ મા મરજી પામયો હતો જે પછી છેક ૧૨ વરસે યાને ૧૮૭૪ માં હાથાત ત્રસટી ઝોએ તકરારી મીલકત પંચાયતના અધીકારીએને નામે કાઢી આપી તે વેળા તેમાં તે અધીકારીએને આલી પડતી જગા પોતે પ્રવાની સતા છે, તે કાયદા વીરુધ્ધ અપાયેલી છે.

મીં જેંગમેને જણાવ્યું કે જુદા જુદા ત્રસટીડોની રૂએ મારા કુસો કાયદે સરના ત્રસટીએ નમાયા છે એવું પુરવાર કરવાની જવાબદારી અમારે શીર છે, પણ મારા મીત્ર જયારે અમારો આજતો આવેલો હક સવીકારવાની નાખડે છે કે એમો કાયદેસરના ત્રસટીએ નથી તો તે પુરવાર કરવાનું કામ તેમનું પોતાનું છે. જે તેઓ તેમ પુરવાર કરે નહીં તો તેમને કાલો રક થવો જોઈએ.

આં મીં જસ્ટીસ હાજર-ઉલટપાલક તપાસથી તેવું પુરવાર કરવાનું કામ મીં બાર્ડિસને શીર રહ છે.

મીં બાર્ડિસ-ગઈ કાલે રજી ચમલા હસતાવેળે તપાસખાને મને પુરતો વખત મલયો નથી. કું જે કાંઈ તપાસી શકેલા છું તે ઉપરથી કહી શકું કે હાલના ત્રસટીએને ત્રસટીમાં જણાવવામાં આવેલી મીલકતોના વહીવટ કરવા માટે કાંઈ સતા આપવામાં આવી નથી એમ કું જે હસતાવેળે ઉપરથી જોઈ શકેલા છું. વળી જ્યાં સતા આપવામાં આવી છે, ત્યાં તે

વી સતા આપનારને તેમ કરવાનો હક ન હતો. હાખલા તરીકે જોડાવરા અગી આવીતા સંબંધમાં જણાય છે કે અસલ ત્રસટીડોમાં અરજીદારએ મીલકત કાંઈ ત્રસટીએને સંપાદીન કાઢી ન હતી, પણ ૧૮૭૨ માં સર જમશેદજીએ તે સંપાદવા પછી ત્રસટીએના નામ પર કરી આપી હતી. અત્રે એટલું યાદ રાખવું જોઈએ કે તે પંચાયતના નામ ઉપર નહી પણ કલત ત્રસટીએના નામ પર કરી અપવામાં આવી છે.

એરવડ જીવણજી મોદીની જીખાની.

સમશુલ્કએલમા એરવડ જીવણજી બોલીએ એ પછી મીં જેંગમેનેની તપાસમાં જણાવ્યું કે તાં ૨૩ મી એપ્રિલ ૧૮૫૫ ને દીને એક કાય ઉપર બમનજી હોરમસજી અને એક બીજો અને બીજા કાય ઉપર સર જમશેદજી જીભાઈ અને બીજાઓ (તે પંચાયતના ત્રસટીઓ) વચ્ચે નામે ચકવવાનું (ઇનવેન્ટનસ) બખત થયું છે. એ બખત બાબુલનાયના મંદીરની પાસેની જગાને જગતું છે. એ મીલકતનો અરમ પારસી પંચાયતને લગતાં જનરલ ફંડ માંથી કરવામાં આવ્યો છે. હીસાબના ચોપાના મથાળો છે. ૧૮૨૩ ના સાલમાં આજ સુધી બખતમાં આવ્યાં છે. પારસી પંચાયતનો સંવત ૧૬૧૧ ના સાલનો મેલ રજી ફરં કું. તેમાં એ મીલકત અરજીદાર પાછળ ક. ૫૭૦૦ અરમેલા જણાવ્યા છે, જેની ઇચ્છેજી તાં ૬ મી જુન ૧૮૫૫ ની છે.

અત્રે મીં લાઉડસે જણાવ્યું કે મધ સાંજે મારા કાયમાં હસતાવેળેનો જથ્થો મુકનામાં આવ્યો છે. જે મેં તપાસ્યા નથી અને મને તપાસખાને વખત પણ મળ્યો નથી.

મીં જેંગમેને તરફથી રજી કરવામાં આવતા મુકદમાના સંબંધમાં કું કાંઈ હરકત કરવા માંમતો નથી. પણ આ બધાં હસતાવેળે રજી કરવાના સંબંધમાં સામી પક્ષે પોતાનાં સીઅંદાશમાં કાંઈ પણ જણાવ્યું કું. નહીં અને હમણાં એકાદ સંખ્યાબંધ જો અરજીઓ રજી કરવામાં આવે છે, જેની

જાતસર તપાસ લેવાનું અમારે માટે અશક્ય છે. આવી રીતે મુકાબો બે રજુ કરવામાં આવે તો એ દસ્તાવેજો અમને તપાસવાનું બને તે માટે મુકાબો આ તો મુકાબી રાખવાને અથવા તો આ બધાં જોગવાઈ દાખલ કરવા સાથે વાંધો લેવો પડશે. સામંતનામાં બધાંયના ઉપરાંત અરણ્ય દગ્ગન જોગવાઈ રજુ કરવામાં આવે તો તે જુદા વાત છે પણ આની રીતે હજારો જોગવાઈઓ રજુ કરવામાં આવે તો તો ખતેર થયું.

આં મીં બસડીસ બીમન-તમે બધાની મુકાબો છે કે સને ૧૮૫૧ ની આમનજાતો ફરોના સાબાધમાં ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જમયા પુરવાના સાબાધમાં કાંઈ હક આપવામાં આવેલો તમે બતાવી શકતા નથી પણ તે પછી પારસી કોમ ખુલ્લી રીતે જાણી આવી છે કે નમેન તેવો હક હતો અને તેવી જાણથી ફરમાં જુદા જુદા આસા મીઓએ નાણાં મર્યાં છતાં.

મીં એમમેન-હા.

આં મીં બસડીસ કાવર-તમે અત્રે દસ્તાવેજો રજુ કરવા માગો છો તે એવી નતબજા ક નાણાં તમને અથવા તમારો આમળના ત્રસડીઓને તેનો વહીવટ કરવાની સત્તા આપે મળ્યાં છતાં ?

મીં એમમેન-હા, અમને કેવી રીતે ફરો મળ્યાં છતાં તે વગેરે હું એ દસ્તાવેજો સાચિત કરવા મથું છું.

આં મીં બસડીસ કાવર-તમે તરફથી રજુ કરતામાં અવાં પત્રોમાં ત્રસડીઓની નેમજુક કરવાની પણ સત્તા આપવામાં આવી છે ?

મીં એમમેન-એ પત્રોમાં બધા વવામાં આવ્યું છે કે અમે નાણાં તમેને તથા તમારા પછી આવનાર ત્રસડીઓના કાયમાં સાંપડે છીએ.

મીં એમમેન તે બાદ બધું વધુ કે સને ૧૮૫૧ ના વરત પછી જુદાં જુદાં બહીસો ફરો યવમાં જોગમાં આવે છે. આ ફરો ફરોને લગતું પહેલું પત્ર તથા ચોપલામાં કરવામાં આવેલાં પહેલી નોંધ હું રજુ કરવા માગું છું.

ફરો ફરો માટે જુદાં ત્રસડી અમલુ છે તથા એ ફરમાં નાણાં ત્રસડીઓને પોતાની ખાલી પડતી જમયા પુરવાનો હક છે એવું જાણીયા પછી પારસી કોમ તરફથી આપવામાં આવ્યું છે.

આં મીં બસડીસ બીમન-એવું તમે અનુમાન બેજો છો. એકમારની પારસી કોમ સામાન્ય જાણીતા હોય કે તમને ખાલી પડતી ત્રસડીઓની જમયા પુરવાનો હક છે તે છતાં એ હક તમને ખાલી હોય તે બનવા જોમ છે.

મીં એમમેન-દસ્તાવેજો રજુ કરી અમે એ અમારી દબોષ પુરવાર કરવા માંગીએ છીએ.

આં મીં બસડીસ બીમન-પણ પારસી કોમની સામાન્ય માન્યતા વગેરેને કમતી તમારી તકરાર સાથે કુધા રું છું કે સાચી પણ તરફથી વાંધો લેવામાં આવતો નથી તમાર તે પુરવાર કરવાની જરૂર શું છે ?

મીં એમમેન-અમે વધી ફરો સચીતમાં મુકાબા રીતે વહીવટો પોતાના ફરોનામાંમાં ખુલ્લી રીતે આરોપ મુકાબો છે કે ત્રસડીઓ તરફની અમલો નેમજુક કાયદેસર થઈ નથી. પણ તેજ વખતે અમારા કોમનેની માન્યતા ફરો પકડેલી છે તે અમારા કોમમાં કેવી રીતે આવનાં પાવી અને આ માટે આવી તે તેઓ કાંઈ જાણીતા નથી. એ પુરવાર કરનારો એમનેમાં મીં કાઉંસને મોંજે મજાવી નોંધએ. પણ તેવું તે કાંઈ જાણીયા નથી તમારે માટે એ બધી વાંધો આપવી પડશે.

આં મીં બસડીસ બીમન-પણ એ બધી વાંધોમાં પારીકામાં ઉતરવાથી શું કામ થનાર છે ?

મીં કાઉંસ-હું સુચના ફરો કે રજુ કરવાના આપમાં દસ્તાવેજોમાંથી બને પછી સામાન્ય રીતે એક જોગ જોગવાઈ નહીં તરફ કુદી ફરો હવાં અને તેલમાં દસ્તાવેજોને વળગી રહી બને પછી તરફર માન્યતા.

મીં એમમેન-હા છે. હું એ સુચના કાયદેસરની ફરો પાછળથી જાણ આપીશ.

એકમાર મોંજે એ પછી આમળ

અન્યથા જણાવ્યું કે તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું લખતું છે, જે બાપુજીના યતી નજીકની જગ્યાને લખતું છે. એ લખતમાં ખાલી પડતી જગ્યા પુરવાની હકયાત ત્રસડીઓને સત્તા આપવામાં આવી છે. એ મીલકત પચાપત ના એકબાના વપસલ માટે છે. સર જ મશેદાએ એ કનવેનન કરી આપ્યું છે. એ લખતમાં સર જ મશેદાએ ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જગ્યા પૂરતે તે મજ હકયાત ત્રસડીઓને પુરવાની સત્તા છે. એ મીલકત જનરલ કંડમાંથી અગ્રીવામાં અડધી છે અને જ રત્ન કંડમાં જે હકયાત ત્રસડીઓને ખાલી પડતી જગ્યા પુરવામાં હક હોય તે પછી આ વકરેરી જગ્યાના સંબંધમાં જણાવે તે બો. હક મળેલો છે.

તા. ૨૦ મી. જસ્ટીસ હાવર-તપારે ત એ હસતાવેજ ઉપર આધાર રાખવા નથી.

મી. એમ.એન-નહી.જ.

મી. મોદીએ જણાવ્યું કે તા. ૯ મી નવેમ્બર ૧૮૫૫ ને દિન ૩. ૫૭૫૫ જમા થયા છે, તેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે એ રકમ જનરલ કંડની છે. તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ ના દિવસોમાં એક ફેરો મારવામાં આવ્યો છે, જેની રકમ તે વખતના હકયાત ત્રસડીઓ સર જ મશેદા, મી. હીરજીભાઈ શેઠના, મી. વાંડે, મી. પાટલ અને મી. પીટીટ જેઓ તે વખતના ત્રસડીઓ હતા, તેમને ખાલી જગ્યા પુરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, નકશામાં જે આંક અને નવમી મીલકત દર્શાવી છે, તે માટે આ હસતાવેજ ઉપર આધાર રહેલો છે. એના સંબંધમાં પહેલાં હસતાવેજ તા. ૨૬ મી મે ૧૮૫૬ ના દિવસનો છે. આંકની અને નવમી મીલકત નકશામાં 'બ' અને 'ગ્રીડ' તરીકે દર્શાવી છે. તા. ૨૬ મી મે ૧૮૫૬ ના કનવેનનમાં ત્રસડી જાહેર કે રેલુ. જણાવ્યું નથી, તેમજ નેમજીક સંબંધી સત્તા આપવામાં આવી નથી. રોકડ રૂબામાં એ જમીનની કીમત રૂ. ૬૦૦ ની જણાવી નોંધ લેવામાં આવી છે. એ રોકડ એકરેક એકરેકમાં જમા

કરી જનરલ કંડમાં તેનો ખરજ ઉધાર વામાં આવ્યો છે. એજ મીલકતના સંબંધમાં તા. ૨૬ મી એપ્રિલ ૧૮૭૪ ના દિવસોમાં ઇશારો કરવામાં આવ્યો છે કે જે દિવસ હીરજીભાઈ હોરમસજીએ કર્યું હતું એ પછી તા. ૨૨ મી જુન ૧૮૭૪ નું કનવેનન લખતું છે, જે એક હાયપર સર જ મશેદા અને જી.મ. હાયપર હીરજીભાઈ હોરમસજી વચ્ચે થયું છે, જે નકશામાં જણાવેલી 'બ' અને 'ગ્રીડ' મીલકતને લખતું છે.

અને કોર્ટ રીશીન માટે ઉઠી હતી. રીશીન બાદ કોર્ટ પાછી ખેસતાં મી. એમ.એન. જાવાલીયા કે.કે. રોડ નજીકની જગ્યાને લખતી જમ્યાનુ ૧૮૭૪ નું ત્રસડીક રજુ કર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે તે ત્રસડીમાં ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જગ્યા હકયાત ત્રસડીઓ પુરે એવું જણાવવામાં આવ્યું છે.

મી. જી.વજીજી મોદીએ જણાવ્યું કે ત્રસડીઓની ૧૨ મી મીલકતનો હસતાવેજ ૧૮૭૪ માં અને ૧૩ મી મીલકતનો હસતાવેજ તેજ વરસના ડીસેમ્બર માસમાં કરવામાં આવ્યો હતો. ૧૫ મી મીલકત ચરતવાડીનું નસીખાનું છે તેને લખત લખત ૧૮૫૨ માં કરવામાં આવ્યું હતું અને તેમાં પછી હકયાત ત્રસડીઓને ખાલી પડતી જગ્યા પુરવાનો હક આપ્યો છે.

મી. એમ.એન. તપારમાફ કેલકે વધુ હસતાવેજ રજુ કર્યા હતા, એ પછી જી. તપાસ કુલતવી રહી હતી.

પરસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોદામર, તા. ૨૭ મી

માર્ચ ૧૯૦૮.)

સગ દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો નેટ, સર જહાંગીર હાવસજી જહાંગીર, મી. રસતમજી નાનાભાઈ જેઠરામજી જી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, ની. બાપુજી સીરામજી પટેલ, મી. રત નજી દાદાભાઈ તાતા અને અ. નાનાભા ઇ નવરોજી કાચકે કુંબઝની પારસી પં ચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીજી આજી બારોનેટ, મી. ડોરમસજી જેલ્લજી આલબલેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા મે નોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મધ કાલ દીને હાઇ કોર્ટમાં નામદાર જડજ મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. મી. જસ્ટીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાઢીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરફેસર, કોરમસજી, દીનશાહ અને કંપ નીની દરમસથી મી. લાઉનડસ, મી. ફરફનજી સીરામજી તાલીયારખાન, મી. પેસતનજી એફ. તાલીયારખાન અને મી. બાલ્શાહ અને ક્તીવાહીઓ તરફથી સાથી સીટરો મેજસ્ટ્રસ કેમ્પી, લીચ અને ઓવ નની દરમસથી મી. ધનવેરાલી, મી. રેકસ, મા. એમ્. એન. અને મી. એ. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

એરવહ મોહીની વધુ જખાની.

એરવહ જખનજી જમશેદજી મોહી એ મી. એમ્. એનની વધુ તપાસમાં જ લુકાઈ કે ૧૬ માં મીલકતને લગતું જખત તા. ૫ મી ફેબ્રુવારી ૧૮૬૬ ને દીમે એક હાથપર, જીભાઈ પેસતનજી અને બીજા હાથપર સર જમશેદજી જી જીભાઈ (બીજા બારોનેટ) અને બીજા ઓ વચે થયું હતું. એજ એ જખત પર તા. ૨૬ મી એપ્રિલ ૧૮૭૭ ને દી ને એક હાથપર હીરજીભાઈ કોરમસ જી ફેક અને બીજામાં, બીજા હાથપર

સર જમશેદજી જીજીભાઈ અને બીજા હાથપર સર જમશેદજી જીજીભાઈ ને બીજામાં વચે એનરેલિસમેન્ટ થયું હતું. એ જખત આમજી હાથપર ત્રસ ડીઓએ નવા ત્રસડીઓની સાથે જોતા ના નામપર અહમવધુ હતું. સગરમી મીલકતવધુ લખત તા. ૧૮ મી માર્ચ ૧૮૪૫ ને દીને એક હાથપર જમશેદજી લીધવા અને બીજા હાથપર સર જમ જે જીજીભાઈ અને બીજા મલુના વચે થયું હતું, એ વેળા મારજ ત્રસ ડીઓ હતા. એ મીલકતને જમશેદજી ફેક લીક જમીન જનરલ ફંડના નાણામાં થી વધુ ખરીદવામાં આવી હતી. એ જખતમાં ત્રસડીની આથી પકતી જમા હાથપર ત્રસડીઓએ પુગવાની સતા આ પવામાં આવી હતી. જનરલ ફંડમાંથી નાણાં ખરચવાની નોંધ ૧૮૪૫ ના અ કટોનર માસની તા. ૨૭ મીએ કરવા માં આવી છે.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમન-જનરલ ફંડમાંથી ખરીદવામાં આવેલી સપ્તમી મી લકતોની ટીપ રજુ કરવામાં આવી તો મદનન બચે અને વખત નકામો જન નહી.

મી. એમ્. એન-મારું કહેવું એવું છે કે એ મીલકતો જનરલ ફંડમાંથી ખરીદ વમાં આવી હોય તે જનરલ ફંડની સ થીતીપરજ મુકાવલી છે.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવર-એ તમે એક પત્રક બનાવી તેમાં જણાવો કે જ લાણી ફલાણી મીલકતો જનરલ ફંડમાં થી ખરીદવામાં આવી છે તે ફલાણી વ ખસે ખરીદવામાં આવી છે અને ફલાણી ફલાણી મીલકતોના સંબંધમાં આથી જ કતી ત્રસડીઓની જમા પુરવાની હાથપ ત ત્રસડીઓની સતા છે એમ ફલાણીમાં નથી એવું પત્રક રજુ કરશે. તો મહી નતો ઉગારો કરો.

મી. લાઉનડસ-મે એક તેવું પત્રક અત્યાર આમજવતું બનાવવું છે અને તેના માન મીચ ઉપયોગ કરવા મામતા હોય તો હું તે આપવી તથ્યાર છું.

મી. એમ્. એન-જનરલ ફંડમાંથી ખ રીદવામાં આવેલી બીજી મીલકત હવે મણી થાડી છે, છતાં તેવું પત્રક બના

વાવીલ. તેથી મીલકત હવે ઘુસી ચવા
આવી છે.

મી. કોંગ્રેસે આગળ આશર્તા જ
જાવ્યું કે ૧૯૫૧ ના બજાર તા. ૨૬
મા કોંગ્રેસે ૧૮૭૩ ને દી. જે એનરે
રમકેટ કરવાનું આનુષ્ઠાન છે તેમાં હવે
યત્ન ત્રસડીએ એ પે ના આપ નવા ત્રસ
ડીએને સાથે કરવામાં આવ્યા છે.

કેરોડ મોડીએ આગળ આશર્તા જ
જાવ્યું કે ૧૮ મી મીલકતને લગતું કે
નવેબનને તા. ૩૩ મી મે ૧૮૭૩ ને
દીને એક કાયદા પર મુજબના હ ત બહાં
મીર નસીરનાથ પંડાનાની વાંધા, બી
જા કાયદા પર નવગણેટ નાણેટ વધાર
યા અને બીજા અને ત્રીજા કાયદા પર સ
ર જમશેદજી જીજીનાથ અને બીજાએ
વચ્ચે થયું છે. એ મીલકત પ્રથમ ૧૮૩૬
માં ત્રસડીએને બહેન દાખલ મળી હ
તી. ૧૮૩૮ માં જહાંગીર નસરવાનજી
વહાલયાન તોપાડી પર દોષમુજબ વાંધા
એક ફેર કર્યું હતું, તેમાંથી એ મીલ
કત ખરીદવામાં આવી હતી, અને પછી
તે ત્રસડીએને ફરજ કરવામાં આવી હ
તી. ૧૮૩૬ માં એ જમીન બહોલ કર
વામાં આવી ઉપર તેને લગતો ચપલા
દસાદેજમાં ત્રસડીએને ખાલી પડતા
જગા પૂરવાની સવા આપવામાં આવી
હતી. આમણીસમી મીલકતને લગતું કે
નવેબનને દી. તા. ૨૫ મી એપ્રિલ
૧૮૭૮ ને દીને થયું હતું તે એક હા
થપર સરકારીનાથ અને બીજાએ આ
ને બીજા કાયદા પર સર જમશેદજી જીજી
નાથ અને બીજાએ વચ્ચે થયું હતું.
એ મીલકત રૂ. ૪૫૮૦ ના બદલામાં મ
ળી હતી. એ મીલકત દોષમાએ અને
તેની આસપાસની જગાએના કારણે
સારું ખરબના ફંડમાંથી ખરીદવામાં આ
વી હતી. એ ફંડ તા. ૪ થી આગસ્ટ
૧૮૭૫ ને દીને સ્થાપવામાં આવ્યું હ
તું. એ મીલકતના ખરીદીને લગતી નો
ધ તા. ૨૬ માં એપ્રિલ ૧૮૭૮ ને દી
ને રોકડ મેળના સોપામાં અગ્ર પાડી ક
રવામાં આવી છે. આ ફંડમાંથી બાજી
કેટલીક મીલકતો પૃથુ ખરીદવામાં આ
વી છે.

આ. મી. જમડીમ દાવર- આ ફંડ
અંધી બીજી કેટલી મીલકતો ખરીદવામાં
આવી છે.

મી. કોંગ્રેસે આ ફંડમાંથી ચાર
મીલકતો ખરીદવામાં આવી છે.

અ. મી. જમડીમ દાવર- તે સખળી
મીલકતો અને બહુાનો ?

મી. કોંગ્રેસે- ફંડ એક પછી એક
તે રચુ કરે, મને તે રચુ કરવાં હાં
ઈ વીતન નહીં હાજર.

મી. કાઉન્સિલ- તેમ કરવા સામે મ
ને કશો વાંત નથી.

આ. મ. જમડીમ દાવર- તમે કહો
છો કે વીતન નહીં હાજર, પણ ફંડ કે
ફંડ ફંડ કે દીવસો હાજર.

મી. કોંગ્રેસ- માર્ટ ખાણી માટે ઉઠે
તે પહેલાં ફંડ તે પુરી કરે.

કેરોડ મોડીએ એ પછી બહુાનુ
કે વીસમી મીલકતને લગતું દી. તા.
૧૦ મી અક્ટોબર ૧૮૮૨ ને દીને થય
લું છે, જે મીલકત પાછળથી પચીસમી
બહુાવામાં આવનારી મીલકતના બદ
લામાં આપી દેવામાં આવી હતી. એ
મીલકતને લગતું કનવેઅનનું લખાણ
તા. ૨૪ મી આગસ્ટ ૧૮૮૩ ને દીને
કરવામાં આવ્યું છે. એ મીલકત પૃથુ
આમણીસમી મીલકતવાળા ફંડમાંથી ખ
રીદવામાં આવી છે. એ મીલકત કવસજી
સોરાબજી સેદ્વારે લેખી હતી. એ મીલ
કતની ખરીદીના ખરચ મેળમાં તા. ૮
મી નવેમ્બર ૧૮૮૨ ને દીને પાડવામાં
આવેલો છે. એ મીલકત રૂ. ૨૦૦૦૦ માં
ખરીદવામાં આવી હતી. એકવીસ અ
ને બારીસમી મીલકતોને લગતું કનવે
અનસ દી. તા. ૨૩ મી ડિસેમ્બર
૧૮૮૨ ને દીને થયું હતું. એ લખાણ
એક કાયદા પર મુજબના અને બીજાએ
અને બીજા કાયદા પર સર જમશેદજી
અને બીજાએ (ત્રસડીએ) વચ્ચે થયું
હતું. એ પાછળ રૂ. ૩૫૦૦ નો ખરચ
થયો હતો, જે પૃથુ ઉપલા ફંડમાંથી
આપવામાં આવેલો હતો. રૂ. ૩૫૦૦ ખ
રચ તા. ૨૦ મી ડિસેમ્બર ૧૮૮૨ ને
દીને પાડવામાં આવેલો હતો. રૂ.
પીઆ ૪૦૦ બાના પેટે એજ ફંડમ
થી આગળ આપવામાં આવ્યા હતા.

તેગીસમી મીલાતનું જન્મ તા. ૧૮ મી
એપ્રિલ ૧૮૮૩ ને દીને એક હાથપર
કરમતી હાથજી અને બીજા હાથપર
સર જમણેજી અને બીજાજી (ત્રસડી
ઓ) વચે થયું હતું. એ મીતકત
૩. ૧૫૦૦૦ માં ઉપલાંજ કંડમાંથી ખ
રીફવા આવી હતી. એને જમતો ખ
રબ તા. ૧૮ મી એપ્રિલ ૧૮૮૩ ને દી
ને ચેળમાં પાડવામાં આવી છે. ચોરી
સની મીલકતનું જન્મ અને ત્રસડ દીક
તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૮૮૩ ને દીને
એક હાથપર આ હાથના બીજા વાડી
જાંઘીર હાથસજી જાંઘીર અને બીજા
હાથપર સર જમણેજી અને બીજાજી
(ત્રસડીઓ) વચે થયું હતું.

આ. મી. જસડીસ હાવર-એ બીજા
વાડીએ આપી છે ?

મી. જોમ્બેન-હા નામદાર, અને હ
ને તેજણ પાછા લઈ લેવા માંગે છે
(હસાહસ).

આ. મી. જસડીસ હાવર-તેમાં ત્ર
સડીઓની નેમણુકની સત્તા આપવામાં
આવી છે ?

મી. જોમ્બેન-હા.

એ જન્મતમાં જણાવવામાં આવ્યું હ
તું કે એ મીલકત પારસી કોમના વપરા
સ માટે હંમેશા સાર આપવામાં આવે
છે. એ વખતે ત્રસડીઓ સમાન્ય
ત્રસડીક બનાવી તેમાં સપલી મીલક
તો સમાવવાને વીચાર અજાતતા હ
તા અને તેવી યોજના અમલમાં મુકવા
માં આવે તો તેમાં આ મીલકત પણ સ
માવવાને સત્તા આપવામાં આવી હતી.
ત્રસડીઓને તે ઉપરાંત મીલકતના સંબં
ધમાં ત્રસડમાં જણાવવામાં આવેલા સા
માન્ય નીયમને અનુસરી કાંઈ થતા આં
કેસ મુકવાની જરૂર જણાય તો તે મુક
વાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

એરવડ મોદીએ આમળ ચાલતાં જ
ણાવ્યું કે પચીસમી મીલકતને જમણું લ
ખત તારીખ ૧૬ મી ડીસેમ્બર ૧૮૮૩
ને દીને એક હાથપર જમણેજી નક્કરવા
નજી દાદી અને બીજા હાથપર સર જ
મણેજી અને બીજાજી (ત્રસડીઓ) વચે
થયું હતું. છવીસમી મીલકતનું જન્મ
તા. ૧૪ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૪ ને દીને

એક હાથપર જમણેજી જમણજી જમણ
અને બીજા હાથપર સર જમણેજી અને
બીજાજી (ત્રસડીઓ) વચે થયું છે.
એ જમીન ધરમના કામે માટે આપવા
માં આવી છે, અને ઉપરોક્ત અથવા સ
તા ઉપર અંકિશ મુકવા અથવા તેમાં
વપસલ ખહેર કરવાની ત્રસડીઓને સત્તા
આપવામાં આવી છે.

અને કુરટ દીરીવ માટે ઉડી હતી.

ખરેખત આના પછી કારટ પછી
એમાં મા. જોમ્બેને જણાવ્યું કે,
૧૮૮૪ સુધીના ત્રસડ દીકરે જાતી
બુખારી મેં રજુ કરી છે પણ હું જ
ણવા માગું છું કે તે પછીના ત્રસડ
દીકરી રફ, ત્રસડીઓ નેમાતા અ. ૧૬
કે તે મારા માત્ર કમુલ રાખે છે કે
નહીં.

મી. લાઉનસ-હું તે કમુલ રાખું છું.

એરવડ જણાવ્યું જમણેજી મો. ૧૬
આમળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ૧૮૮૪
પછી બીજા સત્તાનેજોની રફ ત્રસડીઓ
ને હસાક બીજી મીલકતો આવી છે.
તેમાં એક મીલકત વાંદરાતુ નસાખતું છે.

મી. લાઉનસે જણાવ્યું કે આ મી
લકત કોઠની હતી ખહેર છે અને તે
મીલકતને આ મુકામા સાથે લાખડું
વલખડું નથી.

મી. જોમ્બેને જણાવ્યું કે તે જ
મયાના જન્મ ઉપરથી હું એટલું જ દેખા
કવા માગું છું કે પારસી પંચાયતના ત્રસડી
ઓ ત્રસડીઓ તરીકે જોજાવતા
આવ્યા છે.

મી. જસડીસ બીમન-મી. જોમ્બેન
તમે તે પુત્રના તરીકે કેરી રીતે રજુ ક
રવા માંગો છો ?

મી. જોમ્બેન-૧૮૮૪ ના સાલ પ
છી પારસી કોમના લોકો પ્રતીવાદીઓને
ત્રસડીઓ તરીકે જોજાવતા આવ્યા છે.

મી. જસડીસ હાવર-તે જન્મતના એ
ક બનાવનાર મી. હાલનાઈ મુકાદમે તે
મ કમુલ રાખેલાં છે કે ?

મી. જોમ્બેન-એક કરતાં વધુમે તે
મ કમુલ રાખેલું છે.

કેલીક તકરાર પછી તે સત્તાનેજ
પુરાવામાં હાખત કરવા દેવાની નાનદાર
જરૂરને રખ આપી હતી.

મીં જીવજી મીઠીએ આમજ આજ
તાં જીવજી' કે ૧૮૬૭ માં જીવજીના
ને લમતી મીલકત કોઈ પારસીને વસડી
જોએ મેલવી પતી.

મીં જસડીસ બીમન-તમે મીં જે
એન તે કેવી રીતે પુરાવામાં રજુ કર
વા માંગો છો ?

મીં જેએન-તે મીલકત વસડીએ
ને કેવી રીતે મળી હતી તે ઉપરાંત હવે
તેને ઉપરથી જણાય છે.

નમદર જળેએ ઉપરોક્ત હવેતાવેજ
પણ પુરાવા તરીકે હાથ કરવા કેવાની
રજી આપી હતી.

જેરુદ મીં જેડીએ આમજ વધતાં
જીવજી' કે, ૬૬૬ નસાખાવું
૧૮૬૮ માં મસડીએને જોડેસ મળ્યું
હવે. ૧૮૭૬ માં મીં બમનજી
દીનજી પીટી પારસી જનરલ આસ
પીટીએ માટે પોતાની અબાલા હીલ ઉપ
રની જમીન પારસા પંચાયતના મસડી
એને નામે અડાવી આપી હતી અને
તેને જમણું એક હીલ કર્યું હવે. ૧૮૦૪
થી ૧૮૬૩ સુધી વકાલતી હોરમજી
બમનજી પાસે પંચાયતના જે નાણું હ
તાં તેને જમતા હીસાબની ચોપડી હાથ
મળી આવે છે.

મીં લાઉનડસે તે ચોપડી પુરાવા ત
રીકે રજુ થવા કેવા સામે વાંધો ઉઠાવ
તો હતા.

મીં જેએન જીવજી' કે, વહાલ
જાજી હોરમજી બમનજી થયા વરસો
ઉપર મરજી પામયા છે અને તેમની ચો
પડી ઉપરથી આ નકલ કરવામાં આ
વી છે.

નામદર જળેએ કેટલીક વધુ તકરાર
પછી ઉપરોક્ત હવેતાવેજ પુરાવા તરીકે
હાથ કરવાની રજી આપી હતી જે
આદ પ્રધુ તાં પાસે મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૨૮ મી
મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનજી માણેજી પીટી આરો
નેટ, સર જહાંગીર કામજી જહાંગીર,
મીં રૂપતમજી નાનામાન બેરમજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રત
નજી દાનભાઈ તાતા અને ડા. નાનામા
ઈ નવરોજી કાનકે મુખ્યજી પારસી પં
ચાયતના વતનીઓ સર જમશેદજી જીજી
ભાઈ બારોનેટ, મીં હોમસજી એલજી
આલબેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરજી મનચેરજી કાપા
અને મીં બમનજી દીનજી પીટી સા
થે મેંધાવેલા કાવાની વધુ સુનાવણી મં
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં
દીનજી ધનજી માઈલાવર અને આં મીં
જસડીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી.
વાડીએ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનજી અને કંપનીની ફરમાસથી
મીં લાઉનડસ, મીં ફરફુનજી સોરામજી
તાલીયારખાન, મીં પેસતાનજી ફરફુનજી
તાલ્યારખાન અને મીં બાલજી અને
પ્રતીવાદીએ તરફથી સાલીસીદરા મેશરસ
કેમી, લીચ અને જોવાનની ફરમાસથી
મીં ધનવેરાપીટી, મીં રેકસ, મીં જે
એન અને મીં જે. બી. કાંગા હાજ
ર થયા હતા.

કોર્ટ બેસતાં આં મીં જસડીસ
કાવરે જીવજી' કે જે આ મુકદ્દમા અર
મીની રજી પહેલાં પુરો ન થાય એમ
હોય તો આ મુકદ્દમાના ધારાના હીમાય
તીઓને જે અમલક પડે છે તે થયાન
માં લઈ કુ. જેમજી કામ એક દીવસ
નહી ભેતાં જેમજીને લગતા કામ વાટે
આમજી રહી અખતવાર કરવા માથુ છું.
મારા જોડયા મીં બીમન લાંબી રજીપર
જનાર છે, તેઓ તાં ૧૮ મીના મેમમાં
ઉપડી જનાર છે. તો તાં ૧૭ મી સુધી
મુકદ્દમા ચાંમળીયું.

મીં લાઉનડસ-જે આં મીં જસ
ડીસ બીમન એક અડાવડું ચોડેલી હું.

મજાડ બપ અને રત્નાના દીવસો કોરડ
એસ અને મુકદ્દમો પુરો થાય તે બે
કાને હું ખુશી છું. બે મુકદ્દમો પુરો કર
વામાં ન આવે તો છેક નવેમ્બર સુધી
તે મુલાવી રાખવો પડે અને તે થજી
અગવડમય થઈ પડશે. અત્યુત્તમ
આગલ સગલ લઈ જવાથી બે દીવ
થવાની હતી, તે સવાલ સાથે હું
પણ આનાકાનીથી મલતો થયો હતો.
બે મારા મીત્ર મારી સુચના પસંદ કરે
તો એમણે તારી કહાડેલા હસતાવેગે
રજી કરવાનો વખત રોકારો નહી વળી
હું લખીજ અમતયની બાબતો ઉપરજ
ઉલટપાટત વપાસ લઈશ.

આ બીજી બસડીસ દાર-સામી પણ
ને પોતાના મુકદ્દમો અને એટલો દુકમાં
રજી કરવાની અમે અરજ કરી શક્યે
પણ આવા અગતના મુકદ્દમાં તો તે
વા આંકાશ ચેલવાનું બરા પણ વાજબી
મણાય નહી.

મી બે મેન-હું પણ આ મુકદ્દમો
બનતી ઉતાવળે પુરો કરવાને ખુશી થઈ
શ પણ મી બે લાઉડસની સુચના હું એ
ઠલીજ સર્વીકારી શકું કે સને ૧૮૭૧
પછીના વરસો માટેના સપ્તજા હસતાવે
બે ઉપર ધમાન લેવાનું ક્યાણ નહી
કરતાં તેમાંનાં ચુટી કહાડેલા ઝનેક હ
હસતાવે બે ઉપરજ મહાર બાંધવાને તકમા
ર મળે. આ વરસ આમજના સપ્તજા
હસતાવે બે રજી થયા બેમણે.

આ બીજી બસડીસ દાર-તે ઉપર
ત બીજી બજાની રજી કરવાની ?

મી બે મેન-તે વરો હું મસલત
મલાવવા પછી જવામ આપીશ.

સેવકે આ બીજી બસડીસ દારે બ
જાવયું કે આ મુકદ્દમો મહીનાઓ સુ
ધી મુલાવી રાખવા નહી પડે તે મટે
ના મહાર બસડી બી બીમન એક બે
વાયુ મોલ ઈમજડ જવાને અથવા
તો પોતાની રજામાં ફેરફાર કરાવવાને
ખુશી થશે. એ બામે વગ બસડી સાથે
મસલત મલાવી કાંઈ મોલવણ થશે કે
તે બાળથી બેમણે.

એરમક મેહીનકી વધુ બજામનકી

એ પછી એરવક છવનજી બમણે
મોલકે મી બે મેનની વધુ વપાસમાં

બજાવયું કે વહાયાળ દોરમસજી બમ
નજીમે રાખેલા હીસાબની ચોપડીમાં બે
બામી કહાડવામાં આવી છે, તે તા ૧
થી હીસમખર ૧૮૨૩ ને દીને માર મ
સડીએ વહાયાળ દોરમસજી બમનજી
ફરામજી કારસજી બનાજી, વહાયાળ ન
વરોબજી બમણેજી અને બમણેજી જી
જમાઇએ તે પોતાના બજામના બેતાં
વાં વરસથી તેને બમતો ભેગા હીસામ
ના ચોપડામાં મારવમાં આર્યો છે. એ
પછી તા ૩૧ મી હીસમખરે એ મારે
વસડીએ બે પંચામતના ૩ ૧૮૦૫ર ના
જી રંગામકન અને કાફરકી તથા વખા
બે અનામત મુકદ્દમાં લેતી રસીકની
નકલ બેલાસી પંચામતમાં બજા
વી છે, તે હું રજી કરું છું.
પહેલી નોંધ બુક સંવત ૧૮૮૦ થી
૧૮૮૫ ના સાલ સુધીની છે. પણ
તેમાં ૩૩ વરસ માટેનું મથાણું છે.
બીજી નોંધ બુક સંવત ૧૮૮૩ થી
૧૯૦૭ સુધીની છે, પણ તેમાં જ વર
સનું જીર્ડ મથાણું છે. સંવત ૧૮૮૦નું
સાલ ૪૦ સં ૧૮૨૩ ના અગ્ટેમરથી
શર થાય છે. સંવત ૧૮૮૦ ના સાલની
ખાતાવહી હું રજી કરું છું, બે હીસમજી
કાવજી બનાજીના અખતખરમાં હતી.
સંવત ૧૮૮૬ સુધી જ સાલના મહાજી
એકસરમાં હતાં, પણ સંવત ૧૮૪૦ થી
તેમાં સેફર ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હ
તો. એ મથાણું ફેરફાર સંવત ૧૯૦૦
સુધી ચાલુ રહ્યું હતું. સંવત ૧૯૦૧
થી સંવત ૧૯૦૭ સુધી ખાતાવહીનું મ
થાણું જ વરસો આમજો માફજ ચાલુ
રહ્યું હતું. સંવત ૧૯૦૬ સુધી મેજ
બેવુ કાંઈ ન હતું, પણ સંવત ૧૯૦૭
થી મેજ રાખવામાં આવવા હતો. સંવ
ત ૧૯૦૬ થી માત્ર ખાતીર ૧ રાખવા
માં આવી હતી. સંવત ૧૯૦૭ થી
આવના દીવસ સુધી ત્રણ બુકો સ
ખામાં આવે છે, તેના નામ નોંધ,
ખાતાવહી અને મેજ. સંવત ૧૯૦૭
ના સાલના મેજનું મથાણું એજ સાલ
ની નોંધમાંના મથાણાને બરાબર મળવું
આવે છે.

આ બીજી બસડીસ દાર-એ મ
કામે રજી કરાવવાની મતલબા થું ?

મીં જોગમેન—મારા મીં મીં બા ઉંડસ કહે છે કે ચોપડા પંચાયતના છે અને ત્રસડીઓના નથી. હું એ મથાળાં બોલે પાછી રેખાડવા મથુ છું કે એ ચોપડા ત્રસડીઓ રાખતા હતા અને તે તેમના હતા. હું કહું છું કે મીં લાઉ નહસનું કહેવું ખોટું છે.

મીં લાઉનહસ—હું કહું છું કે ત્રસડી એ એક વખતે પંચાયતના મેમબરો હતા અને તેઓ હાલ તેમ છે.

જોગમેન મોઢીએ આગળ અસતાં જ જુવયું કે સવત ૧૬૦૪ થી સવત ૧૮૭૧ સુધીની ચોપડીઓનાં મથાળાં પણ ઉપલા ચોપડાઓની માફક તે વખતના ત્રસડીઓનાં નામથી શરૂ કરવામાં આવ્યાં છે અને તેમને પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ તરીકે તેમાં લેખવા મંજૂર આવ્યાં છે અને કેટલાકમાં તે તેઓને પારસી પંચાયતનાં કહેના ત્રસડી તરીકે લેખવામાં આવ્યા છે. સંવત ૧૮૭૧ થી આજના દિવસ સુધીના ચોપડાઓને મથાળાં બીલકુલ આવવામાં આવ્યાં નથી. બોલાસા પંચાયતમાં એવું જણાવયું છે કે ત્રસડીઓ હયાતતામાં આ વખતનાં સુધી નાણાં ભેગા કરવાની કોઠાએ મેજેસ્ટ્રેટ કાબી નહતી. સને ૧૮૫૧નાં ત્રસડીઓથી હું મોઢીતમાર છું. એ દીડમાં ૧૫ કહે જણાવ્યા છે, તેણે શીયુલ ક્રમાં તારવી કહાકયું છે જેમાં એ ૧૫ કહેનાં વીગત કરાવી છે. એ શીયુલ અહીં છે અને મીં મોઢીએ શીયુલ કે વા આશરમાં તબદાર કર્યું છે, તેને લ મતી કહીકત જણાવી હતી. ૧૮૫૦ થી દીડ થયુ તમારથી તા. ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૮૦૬ સુધીનાં કહેનાં નાણાનાં લેણાં મોઢી ઉછાળો થયો છે, તા. ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૮૦૬ સુધીનાં લેણાં નહીં કરવામાં આવ્યો છે, ધણીક જણે કો મતી છે, નાણાંની રકમો મળી છે અને વચાંજ વધુ છે એમ કહે કહે મોઢી રકમનાં થવા પામ્યાં છે.

અને કોઠા દીક્ષીત મારે ઉઠી હતી.

બોરોમલ ખાણુ પછી તમામ આમળ માલતાં એરડા છવણુ જમશેદજી મોઢીએ મીં જોગમેનનાં તમામમાં જણાવ્યું કે, ૧૮૫૦ માં એ ત્રસડ દીડ પકજ

માં આવ્યું છે તેમાં પંદર જુદાં જુદાં કહે છે. એ કહેને બગતો એક બાંભી દસતાનેજ છે જે આગસ્ટ ૧૮૫૯ માં કરવા આવ્યો છે. તે એક અમલ દસતાને જ છે અને કાગળ ઉઠમણમાં વાંચવામાં આવ્યો હતો તેના જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મીં પારખે કે ૨૦૦૦ ની રકમ ત્રસડીઓને તેના વચાજ ખરચના મારે પેશાના ધણીઆનીના પુન ખરચે સવા ધીન કરવા હતા.

મીં જોગમેન દાવર—આવી મતલબના બીજા કહેલા દસતાવેળે છે ?

મીં જોગમેન—જાણે છે.

મીં જોગમેન દાવર—મને બીજા બા કહેના કહેના કહેલા દસતાવેળે છે ?

મીં જોગમેન—ચાહો છે.

મીં જોગમેન તમાર પછી અસલ કામગીરી અને તેને બગતી ચોપડામાં લેવાયેલી મોઢી રજુ કરી હતી.

મીં મોઢીએ આગળ માલતાં જણાવ્યું કે પંદરમા નંબરનાળું કહે સામાન્ય ધરમનાળું છે અને તેનાં સ દાવર મીલકતોના નહીં ઉમેરવામાં આવ્યો છે. બીજા કહે છે તેના મોઢી કામ અસલ જણેસો અને તેના વચાજ ના બનેલાં છે. ૧૮૭૧ સુધીનાં એવાં બીજા ૨૩ કહે વધ્યાં હતા અને તેને બગતી વાગતો ૧૮૭૧ ના ત્રસડીમાં સમાવવામાં આવ્યા છે. આ કહેનાં બગતું એક શીયુલ તબદાર કરવામાં આવ્યું છે જેના પંચમા કોઠામાં કહે સચાવજાના નેમ બતાવી છે.

મીં જોગમેન તે રજુ કરવા માંગવાં હતાં જે સામે મીં લાઉનહસે વાં મો લીધો હતો. આ દસતાવેળેના તરજુના થવા નહોતા જેથી તે રજુ કરવાનું કામગીરી કરવામાં આવ્યું નહોતું.

મીં મો.એ અમળ અલગ જણાવ્યું કે ત્રસડીઓએ અને તેમના સમાં જોએ વખતોવખત નાણાંની મોઢી રકમો ત્રસડીઓને સોંપી હતી. સર જમ શેઠ, પાટીલ અને ખાલખલેસે કુકુમે લમગ ર. ૧૩ માખ જેટલી રકમ કાઢી આપી છે. ૧૮૨૩ થી ત્રસડીઓની નેમણું કયાં આવી તમારથી તેને લ મતો કોઠામાં જુલખાં સમાજારમાં મ

મટ થતો. આવશે છે. હું સિકેટરી ને માથે તપાસથી હીમાળને લગતી ૫૦૦ ચોપડીઓ જાપાવવામાં આવે છે જેમાં ફોટોને લગતો વીમતવા હોવાથી આપ વામાં આવે છે. ત્રસડીઓની નેમલુકના સંબંધમાં વરતમાનપત્રોમાં વખતો વખત ખબર પ્રગટ થતી હતી.

અત્રે વખત થઈ જનાથી કોરટ ઉઠી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૩૦ મી

મારચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મી. રસતમજી નાનાભાઈ જોદરામજી જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા, મી. બાપુજી સારાજી પટેલ, મી. રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભાઈ નવરોજી કાન્ક મુબ્બની પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જીભાઈ બારોનેટ, મી. હોરમસજી એડજી આબ્યસેસ, મી. જમશેદજી ખરવેદજી જમશેદજી, મી. મહેરવાનજી મનચેરજી કામા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મઈ ખરમ દીને કોર્ટ કોરટમાં નામદાર જડજ મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. મી. જસડીસ બીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાહીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરહેસર, હોરમસજી, દીનશાહ અને પંચનીની ફરમાસથી મી. લાઉડસ, મી. ફરદુનજી સારાજી તાલીયારખાન, મી. પેસાનજી એફ. તાલીયારખાન અને મી. બાલ્લાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલી સીટરો મેજસ્ટ્રસ કેમ્પી, લી. અને જોવ નવી ફરમાસથી મી. ઇનવેરારીટી, મી. રેક્સ, મી. જોમમેન અને મી. જ. બી. કામા હાજર થયા હતા.

ફરમાતમાં મી. જોમમેન તા. ૪ થી સપ્ટેમ્બર ૧૮૫૯ નું 'રાસત જો જ્ઞાર' પત્ર રજુ કર્યું હતું, તેમાં એ નું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એક ત્ર

સડીની ખાલી પડેલી જગ્યા લેવાને મી. પટેલને હોવામાં આવ્યું હતું. તેવળે ના પાડતાથી મી. હાદીશેઠને અરજ કરવામાં આવી હતી અને તેવળે પણ ના પાડવાથી મી. પાંડેને આપવામાં આવી હતી તેમાં વળી તે વખતના પાંચે ત્રસડીઓના નામે આપવામાં આવ્યા છે. ત્રસડ દીડની રૂયે ખાલી પડેલી એ જ આ હકયાત ત્રસડીઓએ પુરી હતી યા ને મી. પાંડેની ત્રસડી તરીકે નેમલુક થઈ હતી. આ પત્ર ઉપરથી જણાય છે કે તે વખતે ત્રસડીની પ્રગટ કરવાને ત્રસડીઓને આમલ કરવામાં આવશે હતો. એ પ્રસંગે કામ એ નું માનતી હતી કે ૧૮૫૧ ના ત્રસડીની રૂયે ત્રસડીઓને ખાલી પડેલી જ આ પુરવાનો હક છે અને તે પુરવાર કરવા હું આ પત્ર રજુ કરવા મંજુ છું.

મી. લાઉડસ-પંચાયતના ફડમાં નાણા ભરનારાઓમાને એક પણ શખસ એ પત્રને ધરાઈ હતો કે તે પુરવાર કરવાને મારા માત્ર તરવાર છે?

મી. જોમમેન-એ એક અઠવાડીક મુજરાતી પત્ર છે અને તે પારસીઓમાં મોટી સંખ્યા વાંચે છે.

એરવદ મોદીની જબાની.

એરવદ મોદીએ મી. જોમમેનની તપાસમાં એ પછી જણાવ્યું કે 'રાસત જોરનાર' પત્ર પારસીઓની મોટી સંખ્યા વાંચે છે. 'સત્ય મીત્ર' નામનું એક બીજું અઠવાડીક પત્ર પ્રગટ થતું હતું તે આઈ કં દસ વરસ થયાં પ્રગટ થતું બંધ થયું છે. તેના પણ પ્રચાર પારસીઓ ધરાઈ હતા.

સ-તે પારસીઓમાં સારી પેઠે જાણીતું હતું?

મી. લાઉડસ-તે મી. મોદી કેવલ હી શકે? મારી કામના કેટલા 'દાખસ એફ ઈડયા' વાંચે છે અને કેટલા યોમમેન એડેટ વાંચે છે તે હું કંઈ કહી શકું.

આ. મી. જસડીસ દાવર-એક પત્ર બીજા કરતાં વધુ જોણું વંચાય છે એટલું તો કહી શકા?

મી. લાઉડસ-હા.

૧૧ આં મીં જસડીસ દાવર-ઝેરવદ મો
હીનો જવામ પયુ ઝેજ પ્રમારનો છે.
મીં જોગમેને જશાયુ' કે રાસવ
ઝોકતા પતના ઉપલા લખાણની તર
ફેણ કરતાં 'સતય મીત્ર' પયુ જશાય
યુ' હવ' કે તસડીઝોની ખાલી જમાપર
નેમણુક કરવાની સતા અંજુમનને છે,
અને હસતી ધરાવતી રૂઢી ઇમહવાજોગ
નથી.

ઝેરવદ મોહીએ આગળ ચાલતાં જ
જાણયુ' કે 'મુ'બજ સમાચાર' રોડુંડુ પ
ત છે તેનીપયુ સારી જેવી સંખ્યા આગ
લાવખતમાં પારસી કામમાં ખપતી હ
તી. કાલ પયુ તે પારસી કામમાં સાર
વંચામ છે.

તાં ૧૭ મી ડીસેમ્બર ૧૮૮૮ ના
'મુ'બજ સમાચાર' ના અકમાં આવેલું
એક લખાણ મીં જોગમેને અત્રે લખ
લ કરાવવા માગયું હવ', પયુ તેનો સ
તાવાર તરજુમો કરવામાં આવેલો નહીં
હોવાથી મીં લાઉંડસે વાંધો હોતાં તે
પુરાવા તરીકે સુરીકારનામાં આવયું ન
હોવું.

ઝેરવદ જીવનજી મોએ એ પછી
જાણાયુ' કે પ્રગટ કરવામાં આવેલા હી
સાખમાં સને ૧૮૫૧ ના તસડીઝને લ
ગતો ઇશારો આવયો છે. સંવત ૧૯૪૧
ના પ્રગટ કરવામાં આવેલા પંચામતના
હીસાખના રીપોરટમાં સને ૧૮૮૪ ના
તસડ હી વીશે ઇશારો આવ્યો છે, તે
માં જાણવામાં આવયું છે કે હુ'બરગાડી
ની મીલકત વગેરે મળી ૨૩ મીલકતોના
અંબંધમાં મેશરસ કેગી, લી'પ અને ઝો
વન સીલીસીટરો પાસે સામાન્ય તસડ
હી કરાવવામાં આવયું છે. પંચામત
૧૮૬૨ સુધી ચાલુ રહી હતી. ૧૮૬૦
ના સાલમાં પંચામતને એક ચોપાનીકે
પ્રગટ કરાવી તેમાં પોતે કીધેલાં કામો
નો રહ્યો આપ્યો હતો.

મીં જોગમેને એ ચોપાનના પ્રસ
તાવના તેમજ પેડેમાં આઠ પાના પુરાવા
તરીકે રજુ કરા માંગ્યા હતાં.

આં મીં જસડીસ દાવર-ઝેમાં ત
મારી મતલબ થી છે?

મીં જોગમેને-અમે એવું કેજાણવા
માંગ્યે છીએ કે પંચામત કે વખતે પા

રસીએ વગેરે હિમા જતા સંસારી સુદ
માએ વગેરેનું કામ લખાઈ તરીકે કરતી
હતી, તેને તસડ ફંડના વધીવદ સાથે
સેહેજ પયુ નીસખત નહોતી.

ઝેરવદ મોહીએ એ પછી જાણાયુ' કે
૧૮૪૯ ના વરસમાં સર જમશેદજી ઇનસ
ટીકયુજન સથાપનામાં આવયું તવારથી
એ ખાતાના બાર તસડીએ પંચામતના
તસડીએ તરીકે કામ કરતા હતા એમ
મીં લાઉંડસે કહ્યું છે તે ખરું છે. એ
ખાતાના તસડીએ પંચામતના સમા
સદો તરીકે ઓળખાવવામાં આવ્યા છે.
૧૮૪૯ થી ૧૮૬૨ સુધી એ ખાતાના
જે તસડીએ તરીકે કામ કરતા હતા,
સ-હસતાવેજીની તપાસ ઉપરથી ત
મો કહી શકે છે કે ૧૮૪૯ થી ૧૮૬૨
સુધી સર જમશેદજી ઇનસટીકયુજનના
જે તસડીએ હતા, તેએજ પંચામત
ના તસડીએ હતા?

મીં લાઉંડસે એ હવાલ સામે વાં
ધો લેતાં જાણાયુ' કે ચોક્કસ હસતાવે
એ રજુ કરીને તે ઉપરજ સાક્ષીને સ
વાલ પુછી શકાય.

મીં જોગમેને ઉપલો સત્તામ પુછવા
નું ફંડાણુ કરયું ન હવ'.

ઝેરવદ મોહીએ આગળ ચાલતાં જ
જાણયુ' કે મારા હાથમાં સુદવામાં આ
વેલા હસતાવેજપર તાં ૧૦ મી અક
રોખર ૧૮૮૫ ને હીને શેરો મારવામાં
આવ્યો છે, તેમાં જાણવામાં આવયું
છે કે રૂ ૫૦૦૦ ની રકમ તસડીએના
હાથમાં આ તસડીઝની રૂએ આપના
માં આવી છે.

મીં લાઉંડસ-જેખીત ખચાવનામાં
માં જાણવામાં આવયું છે કે તસડી
એના હાથમાં લાખો રૂપીઆની જામ
મીલકત છે, જે સરવે તેઓ ૧૮૫૧ ના
તસડીઝની રૂએ ધરાવે છે અને જે
મારા મીત્ર તલન નવુંજ તસડીઝ
રજુ કરે છે, કે કે જેમાંના રૂ ૫૦૦૦
સને ૧૮૫૨ ના તસડીઝની રૂએ ન
હી પયુ તલન અનાદફાં હીડી રૂએ
ધરાવે છે.

મીં જોગમેને-તપાસ કરતાં થોડાજ
દિવસપર આ હસતાવેજ મળી આવ્યો
છે, જેની નકલ અમે મુક કાઢે છીએ

પણને આપી છે કે તસર ફેરવે વહી
વટ ચલાવવા માટે કોરટ કોષ ખોલ
નો વહી કહાડવાનું સબાઈકરિક ધા
રે તો કોરટને મદદ મળે એવી મતલબ
બધી બધી વાસેના સધળાં દસતાવેળે
કોરટ સનમુખ રજી કરતા માંગુ છું.
જે કોરટ ધારે કે આ દસતાવેળ આ
મને ભેજતો નથી તો હું તે બેઝી
બંધશે.

મીં લાઉડસ-આ દીક ૧૮૫૧ થી
તદમ ઉલટું છે. તેને લગતી રકમ
તદન અલાહેદી છે, માટે જો તે પુગ
વા તરીકે મારા મીત્રો રજી કરવા માંગે
તો લેખીત બચાવનામાં તેઓ સુધા
રે કરે.

અત્રે કોરટની સુચનાથી બચાવનામાં
માં એવો સુધારો કરવામાં આવ્યો હ
તો કે એક અલાહેદા તસર દીક
ની રૂએ તસરીઓને રૂ ૫૦૦૦ મલયા
છે, તે સીવાયની સધળી મીલકતો તેમ
ને ૧૮૫૧ ના દીકની રૂએ મળી છે.

એરવઢ મોડીએ આમલ આલતાં જ
જીવયું કે રૂ ૫૦૦ થી વધુ રકમ મોક
લનારાઓ તે સાથે સામાન્ય રીતે એક
પત્ર મોકલે છે. જે તસરીઓના નામે
ધણ કરીને મોકલવામાં આવે છે.

અત્રે મીં જોંગમેને એક ઓચરયાં
ના સમયમાં સાક્ષીને એક સવાલ પુ
છતાં તે મામે મીં લાઉડસે વાંધો લી
ધો હતો અને આખરે કેટલીક તકરાર
પછી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે
મીં જોંગમેને પોતે કષ્ટ ભાતા ઓચ
રયાંઓ રજી કરતા માત્ર છે તે એક
દમ જાહેર કરવું તથા તેમાંથી નમુના
તરીકે મીં જોંગમેને ૬ ઓચરયાંઓ સુ
દી કહાડવા, મીં લાઉડસને જે એ
ઓચરયાં સાથે વાંધો મહી હોય તો તે
છ ઉપરજ તકરાર ચલાવી અને મહી
તે મીં લાઉડસ પોતા તરફના બીજા
છ સુદી કહાડે અને તે ૧૨ ઉપર તક
રાર ચલાવતી. આ મોડલજી સોમવારે
બનતાં સુધી અમલમાં મુકવાનું ઠરાવવા
માં આવ્યું હતું.

મીં જોંગમેને પુછેલા સવાલના જ
વાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પંચાયત
ના હિસાબના રીપોર્ટ પ્રમટ કરવામાં

આવે છે તેમાં દરેક હિસાબની વીમતો
આપવામાં આવે છે.

મીં જોંગમેને જણાવ્યું કે હવે હું
મારા મુકદમાની બીજા મુદ્દા ઉપરે એટલે
વટચેલા જુદીતો ધરમખાતાંઓના લાભ
આપવાનો ઉકાલવામાં આવેલા સવાલ
ઉપર આવું છું.

તે બાદ મીં જોંગમેને એ બાબતને
લગતા કેટલાક ઓચરયાંઓ રજી કીધાં
હતા, તેટલાં બખત થઈ જવાથી કોરટ
ખાણાં માટે ઉઠી હતી.

જુદીન સવાલ પર એરવઢ

જીવન જ મોદી.

મીં જીવજી મોદીએ કેટલાક વધુ
દસતાવેળે બપોર પછી રજી કર્યા હતા.
૧૮૩૫ માં વહાડયાછના ધરમાં મળેલી
પંચાયતની સમાની એક ઠરાવ મીં મો
દીએ રજી કર્યો હતો. તેમાં પંચાયતે
એક ઠરાવ કરી એક મોમેદનું બરજનું
ભાંજેલું જાહેર રજી હતું અને જુદીન
પેટના બાળકની એક સરાવનાર બે પાર
સીઓને નયાત બાહેર મુકવામાં આવ્યા
હતા.

મીં લાઉડસે જણાવ્યું કે જે એ
પદમાંથી ઉપલો ઉતારો લેવામાં આવ્યો
છે તે અમને બતાવવામાં આવ્યો નથી.
તેજ મુજબ ૧૮૩૬ ની પંચાયતે સ
ભામાં જુદીન બાંબકોની નવજોત કરના
ર બે મોમેદાને નયાત બહાર કાઢવાના
પંચાયતને ઠરાવ પણ બતાવવામાં આ
વ્યો નથી.

મીં મોદીએ આમલ આલતાં જણા
વ્યું કે છઠા મીત્રાદીના ધણી બાણી અ
ને એક બીજા દાખલા શીવાય જુદીન
ને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા હોય
એમ મુજબમાં બનેલા દાખલા હું જાણ
તો નથી. અનુભવીઓની કમીટીમાં હું
હતો અને તેમાં જે વીચારો દરજાવવા
માં આવ્યા છે તેથી હું વુઠો પડતો
નથી. જે પારસી ધરમના અમલાસ કે
ર્યો છે અને તે ઉપરથી હું કહું છું
કે પારસીઓ હિંદુસતાનમાં આવ્યા તથા
રથી તેઓમાં વટચાલવાનું હામ મલક્યું
નથી.

મીં લાઉંડસ-ખરી બીનાના સંખં
ધમાં સામીના અનુમાનની જુવાની બે
વાય નહીં.

સાક્ષીએ આમજ ચાલતાં જણાવયું
કે અનુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટમાં
બહેલા પંડિતોની બાબત જણાવવામાં
આવી છે. તેના સંખંધમાં હું પુલાસા
કરેશ. જેમ મુલાં બોલ પારસીઓમાં
વપરાય છે તેમ બનના જેમ છે કે તે
પંડિતો બહેલા હોય અને પારસીઓ
હોય તોપણ તેઓ પંડિતો કહેવાયા
હોય. મેં જ્યારે રીપોર્ટ ઉપર સહી કરી
ત્યારે હું એકમત ધરાવતો હતો કે
આ પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં આવે
લા હશે પણ પ્રેક્ટિસર બંડારકર સાથે
તે સંખંધમાં ગત ચીત કરતાં તેમજ
તે બાબતના મારા વધુ અભ્યાસ ઉપ
રથી હાલ હું કહું છું કે તેઓ પારસી
હોવા જોઈએ પણ બહેલા તેથી તેઓ
પંડિત કહેવાતા હતા અને તેજ પ્રમાણે
પારસીઓમાં બહેલાઓને મુલાં પ્રી અટ
કથી જોળખવામાં આવે છે. શીરદુશી
વૃથીનું નામ મહજુમા બોલાય છે. તે
મણે પારસીઓની સારી સેવા બજાવી
હતી તેથી તે નામ દેવાય છે પણ તે
મને પારસી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા ન
હોતા તેમજ તે પંડિતોએ બજાવેલી
સેવાને લીધે તેમના નામે પણ નામ
મહજુમાં લેવામાં હશે પણ તે ઉપરથી
કાંઈ એમ થવું નથી કે તેઓ વટના
વત્તામાં આવ્યા હોય.

મીં જસડીસ બીમન-તેઓ ક્યારે
મહ મથેલા હોવા જોઈએ ?

સાક્ષી-મારસો વરસ ઉપર.

મીં જસડીસ બીમન-જે વખતે પા
રસીઓ પેહેલા હીંદુસતાનમાં આવ્યા હ
તા ત્યારે ?

સાક્ષી-હા.

મીં જસડીસ બીમન-પણ તે
વખતે પારસીઓને તેના પંડિતો ઉમા
કરવાની જરૂર નહોતી કારણ કે તેઓ
નો તેજ વખતે હીંદુસતાનમાં આવ્યા
હતા.

સાક્ષી-નેરીઓસંગ તે વખતમાં સર
વથી બહેલા ગણાતા હતા અને તેમણે
રાજ્યોને સંસકોત શીખવ્યું હતું.

મીં મોહીએ આમજ ચાલતાં જણા
વયું કે ૧૮૪૯ પછીના ચોપડાઓની મે
તપાસ લીધી છે અને તે ઉપરથી કહું
છું કે તે વખત પછીના ત્રસડીઓ પાર
સી પંચાયતનાં સભાસદોજ હતા પો
તાના બોજવાના ટેકામાં મીં મોહીએ
પોતાના સોલીસીટરને લખેલો પત્ર મીં
જેંગમેને રજુ કરી તે ઉપરથી માહાસત
તાજ કરવા મીં જનજને આપ્યો
હતો.

મીં લાઉંડસ તે સામે વાંધો લીધો
હતો આ તે ઉપરથી નામદાર કોરે
ત્રસડીઓને એવો હુકમ કર્યો હતો કે
તેઓએ સામવાર સુધીમાં પંચાયતની
આશીસમાં જે દસતાબજે ઉપર તેઓ
આધાર નમવા માંગતા હોય તે સવળા
બતાવવા.

મીં લાઉંડસની ઉલટપાલટ તપાસમાં
સાક્ષીએ જણાવયું કે પંડિતોના સંખં
ધમાં મેં મારો વીચાર ફેરવ્યો છે. અ
નુભવીઓની કમીટીના રીપોર્ટ પછી મીં
શાપૂરજ કાવસજ હોડીાળએ જે જે
અંગ્રેજ પત્રો લખ્યાં હતાં તે ઉપરથી
મેં મારું મત ફેરવ્યું છે.

સ-મીજ શોધ તમે શું કરી છે કે
જે ઉપરથી તમે તમારું મત ફેરવ્યું છે ?
જ-શીરદુશી વૃથીનું નામ મહજુમાં
લેવામાં આવેલું જોઈએ.

સ-તે શામા છે ?

જ-મીં રમતમજ ઉનાલા પાસે
જુના પુસતકો છે તેમાંનાં એક પુસત
કમાંથી.

સ-તે ચોપડી તમારી પાસે છે ?

જ-સામવારે હું તે લઈ આવીશ.

સ-તે હસત લેખનો બનાવનાર
કોણ છે ?

જ-તેનો કરતા બખેસો નથી અને
તે કોણને હાથે લખાયેલી છે તે હું જા
ણતો નથી. એરી બધી ચોપડીઓમાં ક
રતાનું નામ આવતું નથી.

સ-એક ચોપડી જેનો કરતા ન હોય
અને જે કાંઈ બીજાને હાથે લખાયેલી
હોય તો બહેલા માણસ તરોકે તમે તેને
સારો સત્તા લેખો છો ?

જ-આ બાબતમાં હું તેને સારો સ
ત્તા લેખું છું.

સં-ધુપતીરંગ જેમાં પંડીતોના નામ આવે છે તેની ધણી નકલો છે ?

જા-તેવી ધણી થોડી ચોપડી મારી બધામાં છે.

સં-અને શીરદોશીનું નામ જોયું છે તેની તો એક જ ચોપડી છે ?

જા-હા, પણ તેમાં શીરદોશીનું નામ વચમાં આવે છે.

મીં જસદીસ કાવર-તેમાં તે નામ કેવી રીતે આવે છે ?

સક્ષી-શીરદોશી પુથી એદરીયાદખાદ ર વા તે રવાની.

મીં લાઉનડસ-એ નામ આ કાવો માં કયા આમળ તમારા વાંચવામાં આવ્યું નહોતું ?

સાક્ષી-સાત વરસ ઉપર મેદરજીરાણી ની આબમાં તપાસ કરતાં મેં વાંચ્યું, હું અને આ કાવો મંડાતા આમળ તે મેં સાંભળ્યું હતું.

મીં લાઉનડસ-પારસીઓના ચોટા બામ ધારે છે કે તે એક પારસી હતો ?

સાક્ષી-નહી, પણ તે પારસી ધર્મ માટે તેને લામણી હતી.

સં-તમે કોઈ પારસી પંડીત હોય એવું તમે તમારા અભવાસ દરમિયાન જોયું છે ?

જા-બહેલો હોય તેને પંડીત તરીકે કહેવામાં આવે છે.

સં-મુદલાં એ તો સુધ પારસી ક્રમ છે ?

જા-હું કહું છું કે તે આરબી ભાશાના છે પણ ફારસીમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે.

સં-તમે ધણી મંથો રચ્યા છે ?

જા-હા, મારી કલ્પી મુજબ મેં લખ્યાં છે.

સં-અને તે વીલ્લાન મંડોને પુરાં પાડેલાં છે ?

જા-હા.

સં-તમે એનથરોપોલોજીકલ સાસાપટી માટે ધણી લખાણો કર્યાં છે.

જા-હા.

સં-અને રોયલ એશિયાટીક સાસા પટીનાં પણ તમે ધણું લખેલું છે ?

જા-હા.

સં-અને તમે જુદી જુદી સાહિત્ય

ની ખાખમાં જુદાં જુદાં ભાષણો આપ્યાં છે ?

જા-હા.

ખાદ મુકલ્લો મુક્તરી રહ્યો હતો.

પારસી પંચાયત કેસ.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ મારો નેટ, મર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર, મીં રસતમજી નાનામાધ ખેદરામજી જીમાધ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રતનજી કાદામાધ તાતા અને ડા. નાનામાધ નવરોજી કામકે મુંબઈની પારસી પંચાયતના ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જીમાધ બારોનેટ, મીં દારમસજી એલજી આલમપેસ, મીં જમશેજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેદરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સામે નોંધાવેલા કાવાની વધુ સુનાવણી મધ કાલે કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ દાર અને આ. મીં જસદીસ બીમન સમુખ નીકળી હતી. વાદીઓ તરફથી મેજસ્ટ્રેટ અરદેશર, હોરમજી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાસથી મીં લાઉડસ, મીં ફરદુનજી સોરામજી તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં ફરદુનજી પેસતનજી તાલયારખાન અને પ્રતિવાદીઓ તરફથી સોલીસીટરો મેજસ્ટ્રેટ કેમ્પી, લીમ અને ઓગનની દરમાસથી મીં ધનવેરાસીરી, મીં રેક્સ, મીં જોંગમે અને મીં જે. બી. કામા હાજર થયા હતા.

કોર્ટ એસતાં આ. મીં જસદીસ દીનશાહ દારે જણાવ્યું કે આ કલ્પો આવતી કાલથી આખો દિવસ સાંભળવાની આપણે ગોઠવણ કરીશું. તેથી એમઅરુનું કામ હું રાખેતા મુજબ ૧૨૧૧ વાગે કાલ નહીં થરતાં ૧૦૧૧ કાલ વહેલું વાને ૧૧ વાગે કાલ ધરી શ અને તે ૧૧૧૧ વાગા સુધીમાં પુરું નહીં થશે તો હું સાંજના ૫૧૧ વાગા

પછી હાથ પરીચ. એવી જાણવણી પડીત તે કૃષ્ણ પડીતને આ મુદ્દાને ૧૧૧ નામાથી પણ વાગા છે. એવો તે સાબલ પડીતને ઠાકરો એવા જે નામે આવે છે તે ધરાની નામે નથી, પણ કદાચ તે પારસી ના મો હોય માથો કૃષ્ણ તથા સાબલ એવા પારસી નામે જે કડી સંબંધમાં નથી.

એરવહ મોદીને મીં બાઉંડસની

મુંચેની.

એ પછી મીં બાઉંડસે સમશુભ જોતમ એરવહ જીવજીત જમશેદ મોદીને જણાવ્યું કે હું તમેને ઉત્તર પાલટ તપાસવા માગું છું. તેથી તમે કોઈ રીતના બંધાણ પુલાસામાં બન તાં સુધી ઉતરવા વગર મારા સવાલોના બરાબર જવાબ આપશો હું જે સવાલો હોવાનું તે સાથે જે તમે મળતા નહીં થાવો તેા હું કદાચ તેમ કહેશો. પણ બંધાણ પુલાસા અથવા તકરારમાં બનતાં સુધી ઉતરશો નહીં અને મારા સવાલને વળગી રહીનેજ તેના બરાબર જવાબ આપશો.

એરવહ જીવનજી મોદીની

ઉત્તરપાલટ તપાસ.

પંચામતના સેકેટરી સમશુભ જોતમ એરવહ જીવજીત જમશેદ મોદીએ મીં બાઉંડસની ઉત્તરપાલટ તપાસમાં એ પછી જણાવ્યું કે હું પરચુટલુ લખાણોની એક ચોપડી રજુ કરું છું. તે અવસતા માથામાં લખેલી છે. એક બીજી પણ ચોપડી હું રજુ કરું છું. એ ચોપડીમાં માં નામજરણ્ય શ્રીરદોશી ટુસીનું નામ છે. બીજી એક ચોપડી હું રજુ કરું છું જેમાં પંડીત અને શાસ્ત્રી તરીકે એક જ રથોસતી હસપુરને જોળખાવેલા છે. એ ચોપડી “પારસી મરતચુક” નામની ગુજરાતી ચોપડી છે. તેમાં હસપુર એકજી દોરામજી સંજનાને પંડીત તથા શાસ્ત્રી તરીકે જોળખાવેલા છે. એ ચોપડી ખાંડા બંધનજી બેહેરામજી પરેલે પ્રગટ કરાવેલી છે. એ ચોપડીમાંના મજકુર કરો “જામે જમશેદ” ની ૬૦ વરસ ઉપર લખાયેલી એક આરટીકબમાંથી ઉતારી લીધેલા છે. મજકુર કરવામાં એ હસપુરને પહેલવી તથા અવસતા બાકામાં પંડીત તરીકે જોળખાવેલા છે, એ આરટીકબની તાલીમ ૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૭ ની છે.

એવો જે નામે આવે છે તે ધરાની નામે નથી, પણ કદાચ તે પારસી ના મો હોય માથો કૃષ્ણ તથા સાબલ એવા પારસી નામે જે કડી સંબંધમાં નથી.

આં મીં બસડીસ કાંવરના પુત્રવંશી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પારસીઓ હીંડુ નામે વાપરે છે. માલિકજી જીવનજી એવા પારસીઓના નામે હીંડુ નામે છે.

મીં બાઉંડસની વધુ તપાસમાં સાક્ષી જોલયા કે આ હીંડુઓના નામે છે એવું આપણે માની લઈએ તેા બીજા હીંડુઓને જરથોસતી ધરમમાં વટલાવ માં આવે તેા તેઓ પણ પોતાના આ મના હીંડુ નામે જરથોસતી ધરમમાં વટલાવ છતાં પણ વખતે કદાચ રાખે.

સાક્ષીએ કોરટનું માંગેલું રક્ષણ.

અત્રે મીં બાઉંડસે એરવહ મોદીને જણાવ્યું કે તમેએ મારા સવાલને ફક્ત હા કે ના કરીને જવાબ આપવો અને કોઈ રીતની તકરાર અથવા પુલાસામાં ઉતરવું નહીં.

આ ઉપરથી એરવહ જીવનજી મોદીએ કોરટનું રક્ષણ માંગતાં જણાવ્યું કે મારા કોરટ હું અને પોતાને તદ્દન કોરટના હાથમાં મુકું છું. મીં બાઉંડસે કે જે છે કે મારા સવાલને તમેએ ફક્ત હા કે ના જવાબ આપવો પણ આ બાબત કાંઈ એવી નથી કે એવી રીતનેજ જવાબ વાળીને હું સંતોષ પકડી શકું. મારી સમીતી વીચીત્ર પ્રકારની છે, અને મને મારા જવાબનાં સંબંધમાં જરૂર જણાતાં કોરટે ધટવો ખુલાસા કરવાની રજા આપવાની મેહેરબાની કરવી. નહીં તેા મારી સમીતી કદાચી થઈ પડશે, અને હું કદાચી હાથ તમાં મુકાઈશ.

શ્રીરદોશીની હંકીકલ.

એ પછી મીં બાઉંડસની વધુ તપાસમાં એરવહ મોદી જોલયા કે શ્રીરદોશી નાં શાહનામની પ્રસતાવનામાં તેણે એવું લખ્યું છે કે હું ૩૦ વરસ ધરામાં રહ્યો છું. શાહનામમાં શ્રીરદોશીએ ચોતે લખેલી કવીતા છે. શાહનામમાં

મોહતના દીઆઆવાળી ચોપડી એ પછી
મીં લાઉંડસે રળુ કરી સાક્ષીને તેના
સખંધમાં સવાસો પુછતાં એરવદ મોહી
એ જણાવયું કે એ ચોપડી મુજબ શીર
ળીદોશી જરથોસ્તીઓ સાથે ધણા મ
ગયા હતા અને તેમની રીતો તથા રા
વાળે તેવણે અખતયાર છીધા હતા તે
આધારે તેવણને કેટલાકોએ જરથોસ્તી
તરીકે લેખવા પણુ હોય. પણુ એ કેટ
લાક લખનારાઓએ શીરદોશીનું નામ ધુ
પ નીરંગમાં દાખલ છીધું હોય એમ
હું કહેવા માંગતો નથી. શીરદોશી તુશી
આશરે ૧૦૦૦ વરસ ઉપર ચલ્ય ગયો છે.
નામકાર જરજની સાક્ષીને સલાહ.

આં મીં જસટીસ દાવરે અત્રે એ
રવદ મોહીને જણાવયું કે તમેએ
મીં લાઉંડસના સવાસોને વળગી રહીને
જ તેના જવાબો વાળવા તમેએ તમા
રા બારીસદરપર મીં એંગમેનપર વીજ
વાસ અને આધાર રાખવો. તમારે મો
હોડેથી કાંઈ ખુલાસો કહડાવવાની જરૂર
હશે તો મીં એંગમેન તેમ કરશે.

મીં લાઉંડસના પુછવાથી એરવદ મો
હી બોલ્યા કે હું એક ધારમીક માણસ
હું. દુનીયાઈ બાંબદો અને ધરમની બા
બદો જ્યારે એકમેક સાથે અધડામણ
માં આવે ત્યારે હું અબખતાં ધરમની
બાબદોને સરસાઈ આપું.

મીં લાઉંડસે અત્રે એવો સવાલ પુ
છ્યો કે ધરમ જો એક ચીજ કરવા કે
હે અને કામને અવાજ બીજી ચીજ કે
રવા કહે તો તમે શું કહો ?

સાક્ષી-મારા હોરડ આ સવાલનો જ
વાખ આપવાને હું બંધાયેલો છું કે ?

આં મીં જસટીસ દાવર-હા.

સાક્ષી-ધરમના "સપીરીટ" પ્રમાણે
હું માણું.

સ-તમારો ધરમ કયો છે ?

જ-જરથોસ્તી.

મીં લાઉંડસની વધુ તપાસમાં સા
ક્ષી બોલ્યા કે મારો ધરમ બેદાપરનો
એતેકાદ, બવીચની હાંમીનો એતેકાદ
અને આ દુનીયાનાં કામોની માણુમની
બેખમદારીનો એતેકાદ ધીખવે છે.

સ-જરથોસ્તી ધરમનું એ સામાન
ય શીક્ષણ અને માનવતા છે કે ?

જ-એકલા જરથોસ્તી ધરમની જ ન
હી પણ બીજા બધા ધરમોની પણ એ
વી સામાન્ય માનવતા છે.

આં મીં જસટીસ બીખત-જરથો
સ્તી ધરમનું ખાસ સવરૂં શું છે ?

એરવદ મોહી-જરથોસ્તી મેં દરજા
વેશ આ તણુ એતેકાદોના સખંધમાં
જે કાંઈ શીક્ષણ આપેલું છે તે મુજબ
દરેક જરથોસ્તીએ ચાલવું બેઠવું અ
ને જે કાંઈ તેવી રીતે ચાલે તે જરથો
સ્તી કહેવાય સુદરે અને કુસતી એક
માણુસને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ
કરવા માટેનાં સવીકરાયમાં ચીનહો છે.
અમેરીકામાં જરથોસ્તી ધરમ
પાળતો ટોળો.

આગળ માલતાં મીં લાઉંડસની ત
પાસમાં સાક્ષી બોલ્યા કે માજબીયસ્તી
ધરમ માનતા કોઈ જુમસે સુદરેક કુસતી
નહી પહેર્યો હોય તો તેને હું જરથો
સ્તી તરીકે ગણું. પણુ હું વેસ સરીક
ક નહી. હું તેને પારસી કામનો મેમ
બર ગણું નહી.

મીં લાઉંડસ-તમે એ રીતના જના
ઓ આપો છો. તમારો ખરો જાણ
શું છે તે જણાવશો ? તમે જવાબ આ
પતાં મહુ વખત લેવો છો.

સાક્ષી-હું તેને જરથોસ્તી કામનો મે
મબર લેખું નહી.

સાક્ષીએ વધુ જણાવયું કે કોઈ પા
રકા આદમીએ સુદરેક કુસતી પહેર્યો
હોય અને તે જરથોસ્તી ધરમ માનવો
હોય તોપણ હું તેને જરથોસ્તી કામનો
મેમબર માણું નહી. જરથોસ્તીઓને બાં
ધનારો સામાન્ય ગાંઠ ધરમ ઉપરાંત કા
મનો છે. કેટલાક એવા જરથોસ્તીઓ
છે કે જેઓ જરથોસ્તી કામના મેમબ
રો તરીકે ગણાય નહી. જરથોસ્તી ધર
મ પાળતી જણાવણી બે જુદીની સીઓ.

ઉપરાંત અમેરીકામાં જરથોસ્તી ધરમ પા
ળતો ટોળો છે એવું મેં વાંચ્યું છે. પ
ણુ તે ટોળાના સખસો જરથોસ્તી કા
મનો મેમબરો ગણાય નહી. તેઓને હું
જરથોસ્તીઓ તરીકે માનું છું, પણ તે
ઓને હું જરથોસ્તી કામના મેમબરો ત
રીકે લેખતો નથી.

સાક્ષીએ આગળ માલતાં જણાવયું

કે જે ક્રમ સંબંધી છે કે અમેરીકામાં ચોક્કસ લોકો જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે. પણ તેઓ શું કરતાને માને છે તથા પાળે છે તે જ્યાં સુધી હું જાણું નહીં. વ્યાસુધી હું તેઓને જરથોસ્તી તરીકે માત્ર હું એમ કહેવાને હું તક્યાર નથી. જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ થવાની બે અમેરીકનોની ખાહેશ.

મી. લાઉડસ-ત્યારે જે લોકો વીશે તમે કાંઈ જાણતા નથી તેઓ આ જુએ મુકા અને કહો કે તમે કાંઈ એવા અખસીને જાણો છો કે જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે પણ જેઓ જરથોસ્તી કાના એમબરો નથી.

સાક્ષી-હું જાણું છું. પણ તેઓના નામ મને હમણાં યાદ નથી. હું અપેરના મારી નોટમાં જોઈને તેઓના નામ રજુ કરીશ થોડાંક વરસની વાત ઉપર જે અમેરીકન ત્રસથોએ મને લખ્યું. હવે ૧૮૯૩ માં તેઓએ લખ્યું હતું અને પોતાને જરથોસ્તી ધરમના એમબરો બનાવવાની અને એકતમાસ કાંધી હતી.

એરબઝ મોઢીએ ઓરયાંઓ જોઈ જણાવ્યું કે એક અહસથનું નામ મારટીન મોઢેની અને બીજા અહસથનું નામ રીઅરડ એલસો વપોનરોય છે, તેઓ બંને એ અલાહાં કાગળો લખ્યાં હતાં બંને એ એકજ વરસમાં કાગળો લખ્યાં હતાં એ પત્રોની તારીખો ૨૨ મી અક્ટોબર ૧૮૯૩ અને તા. ૩૦ મી નવેમ્બર ૧૮૯૩ છે ૧૮૯૩ ના વરસમાં ચીકાગોમાં જુદા જુદા ધર્મોના પ્રતિનીધી માની કા નક્કેસ મળી હતી. તેમાં જરથોસ્તી ધરમ પર રેસાંમાં લખવામાં આવ્યો હતો. તે ઉપરથી આ બે અમેરીકનોએ જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ થવાની ખાએ જાતારી હતી.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમનના પુછવાથી સાક્ષી બોલ્યા કે આ બે અહસથો તરફથી છુટાં છુટાં કાગળો મળ્યાં હતાં.

મી. લાઉડસની તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે એક ત્રીજા અહસથ વીશે પણ હું જાણું છું. તેણે પણ મને લખ્યું હતું તેવજ્યું નામ નથી તેમણે ક્યારે લખ્યું. હવે તે મને યાદ ન

થી. પણ હું ધારું છું કે ઉપલાં બે કાગળો મળવા પછી કેટલેક વખતે તેવજ્યું મને લખ્યું હતું. હું જાણું છું ત્યાં સુધી એ ત્રણ અહસથો ઉપરાંત બીજાઓ હોય તે હું જાણતો નથી કે જેઓ ધર્મે જરથોસ્તી હોય પણ જેઓ જરથોસ્તી કામના એમબરો નહીં હોય.

ઉત્તર અફઘાનીસતાનમાં જરથોસ્તી ધરમ પાળતો ટોળો.

ઉત્તર અફઘાનીસતાનમાં એક ટોળો જરથોસ્તી ધરમ પાળતો હતો એવું જે સંબંધી છે. જરથોસ્તના વખતથી ૧૮૯૩ સુધી અફઘાનીસતાનના એ ટોળાને બાજુએ મુકતાં બીજા એવા કાંઈ અખસ વીશે હું જાણતો નથી કે જે ધર્મે જરથોસ્તી હોય પણ જરથોસ્તી કામના એમબર નહીં હોય. પેલી બે અમેરીકનોએ તથા ત્રીજા અખસ સુદરેક કુસતી પહેર્યો નહીં હતો. અફઘાનીસતાનના પેટ્રો ટોળો પણ હું જાણું છું ત્યાં સુધી સુદરેક કુસતી પહેરતો નહીં હતો.

ફ્રેંચ બાલુની નવજોતની કથા.

આ મુકદ્દમામાં જણાવેલી બંને બાજુઓએ યાને ફ્રેંચ તથા રજુત બાજુએ સુદરેક કુસતી પહેર્યો છે. વાઢીઓ માંહેના એકની ફ્રેંચ મોહોરદારને કુબંધ ના એક મુખ્ય સ્વરૂપે સુદરેક કુસતી પહેરાવ્યો હતો એ વાત યાદ છે. પણ તેણીને પુરગલીરાઇ સાથની કાંઈ કીવાથી સુદરેક કુસતી પહેરાવવામાં આવ્યો હતો એનું હું માનતો નથી. તેણીની નવજોત વેળા સાદા મોહોરદાર પારસીઓની મોટી સંખ્યા હાજર હતી નહીં. ફ્રેંચ બાજુએ જણાવ્યું હતું કે કદાચ મોટો પણ હોઈ આપણા માણ વડા જાજર સર હોરેનસ જેનકીનસ પણ હાજર હતા. મોહોરદારની મોટી સંખ્યા તે વેળા હાજર હતી કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી. મોહોરદારની સંખ્યા કેટલી હતી તે હું કહી શકતો નથી પણ તેઓની સંખ્યા સારી હતી, પુનાના વડા સ્વરૂપે પણ હાજર હતા. હું પોતે તે વેળા હાજર હોતો નહીં પણ એ વાત જાહેરમાં સ્પષ્ટ રીતે જાણીતી થયેલી છે તેણીની નવજોત

પુર જઈને સોપની પહેલાં કીયાઓ સા
થે કરવામાં આવી હતી નહીં કારણ કે
કીયા કરનારા વડા દસતુર એવું માનતા
હતા કે સપત્તી કીયા કરવામાં આવી હ
તી નહીં. પરંતુ મની કીયા અને બીજી
નવજોતની કીયા કરવામાં આવી હતી ન
હી. ખુદ વડા દસતુર પોતે એમ કહ્યું
હતું. નવજોતની કીયા કરનારા વડા દસા
તુરને અત્રે સાક્ષી તરીકે બોલાવવાને
અમારા પક્ષને ધરાડો નથી. સુદેહ કુ
સતી પેહેરાવવાની કીયા નવજોત કહેવાય છે.

બરજનુમનો સવાલ.

નવજોતની એવી કીયાના કું પચા
દાખલા બાળું છું કે જ્યારે બરજનુમની
કીયા કરવામાં આવી હતી. પારસી બાપ
અને જુદીન માતાને પેટમાં બાળકોના
સંબંધમાં બરજનુમની કીયા નવજોત
પછી કરવામાં આવી છે. એવા કાંઈ
પણ પ્રસંગે કું કહી પણ હાજર હતો
નહીં મજાગમ આતે જે અરથ જુદી
નાને સુદેહ કુસતી પહેરાવવામાં આવ
તો હતો તેઓ સરવેને બરજનુમ આ
પવામાં આવ્યું હતું તે વીશે કું તદ્દન
ખાતરીપૂરવક છું. વહીલામાં બરજનુમની
કીયાના સંબંધમાં જણાવેલું છે. જરથો
સ્ત્રી ધરમ મુજબ એવી નવજોત પછી
બરજનુમ આપવાની જરૂર છે. વહીલા
ના નવખા પ્રકરણમાં બરજનુમ વીશે જ
ણાવેલું છે. તેમાંથી ખુદલા અપદોમાં
કાંઈ કરમાવી બતાવી શકાય તેમ નથી.
પણ એ પ્રકરણને સાર એ નીકળે છે
કે એવા અરથ જુદીને નવજોત કી
યા પછી તેઓને બરજનુમ આપવું જો
ઈએ. મીં દારમસરેટર જણાવે છે કે
પંદર વરસની ઉંમરની ઉપરના દરેક પા
રસીની નવજોત કરવા પછી બરજનુમની
કીયા કરવી જોઈએ. સાત વરસની ઉંમ
રના બાળકને બરજનુમ આપવાની જરૂર
નથી.

મજાગમમાં વટલાવવાનું કીયા.

મજાગમમાં ૧૮૮૨ માં વટલાવવાની
કીયા થઈ હતી.

મીં એમનેન-વટલાવવાની નહીં પ
ણ દીનમાં લેવાની.

સાક્ષીએ મીં બાઈદસની વપાસમાં

વધુ જણાવેલું કે તે દાખલાએ બનવા
પછી દસતુર પેશોતને એક ચોપાનીયું
પ્રગટ કર્યું હતું. દસતુર જમાસપણ એ
વચ્ચે તેઓને ધરમમાં લેવાની કીયા કી
ધી હતી તેવજના સંબંધમાં દસતુર પે
શોતને પોતાનાં ચોપાનીયાંમાં એવા કસુ
ર કાઢ્યો છે કે બરજનુમની કીયા પહેલાં
કરવામાં આવી હતી નહીં.

આં મીં જસડીસ હાવર-ચોપાની
યાં ઉપરથી જણાવે છે કે દસતુર પેશોતને
એવા કસુર કાઢે છે કે દીનમાં લેતી ન
ખતે પહેલાં બરજનુમ આપવામાં આવ
્યું હતું નહીં.

સાક્ષી-હા તેમજ છે.

આં મીં જસડીસ હાવર-તમે એ
મ કહો છો કે તમે ખાતરીપૂરવક છો
કે તે વેળા બરજનુમ આપવામાં આવ
્યું હતું ?

સાક્ષી-હા. કારણ કે મેં ચોપાની ક
રી ખાતરી કીધી છે. દસતુર પેશોતને
દરીઆદ એવી છે કે પહેલાં રીમન બર
જનમ આપવું જોઈતું હતું. તે પછી
નવજોત કરવા જોઈતી હતી, અને તે
પછી મોડું બરજનુમ આપવું જોઈતું
હતું. દસતુર જમાસપણએ નવજોતનું
મોડું બરજનુમ તેઓને આપ્યું હતું.
દસતુર પેશોતને ચોપાનીયાંના જવાબ
માં દસતુર જમાસપણએ ચોપાનીયું
બાહર પાડ્યું હતું. એ ચોપાનીયામાં દ
સતુર જમાસપણ જણાવે છે કે રીમન
બરજનુમની જરૂર નથી. દસતુર જમાસ
પણનાં ચોપાનીયાંમાં એવું બતાવનાર
કાંઈ છે કે નહીં કે મોડું બરજનુમ આ
પવામાં આવ્યું હતું નહીં તે કહેવાને
એ આખું ચોપાનીયું વાંચ્યા વગર કું
તપ્પાર નથી.

એ પછી કોરટ દીરીન લેવા ઉઠી
હતી.

ખાણા પછીની તપાસ.

બપોરના ખાણા પછી મીં જવજી
મોડીએ આગળ ચાલે જણાવ્યું કે દ
સતુર જમાસપણના ચોપાનીયાંમાં એવું
કાંઈ પણ નથી કે મોડું બરજનુમ આ
પવામાં આવ્યું હતું. પણ તેમાં એવું
છે કે મોડું બરજનુમ આપવું જોઈએ.

બીજા લોકોએ જે કહ્યું છે તે આપણે તેમજ દસપુર જામાસપણના ચોપા નીચામાં છે તે આધારે કું કહું છું કે, ખરસતુમ આપવામાં આવ્યું હતું.

સં-તમારા ધરમ પુત્રતામાં એકજ પ્રકારનું ખરસતુમ જણાવેલું છે ?

જા-નહીં.

સં-દરેક નવજોતમાં નાન હોમ છે ?

જા-હા.

સં-વંદીદારની ફરમરમાં નવરાતનું ખરસતુમ છે તે થીવાયનું બીજું ખરસતુમ શામાં છે ?

જા-આવતી કાલે તપાસ કરી કું કહીશ.

સં-નવજોતની કીયા જરથોસ્તી ધરમમાં હાખમ થવાની એમ કહે છે તથા જે પેલી બે બાનુઓની નવજોતની કીયા કરવામાં આવી હતી કે નહીં ?

બીં એમને તે સામે વાંધા થીધા હતા.

નામદાર જાએએ જવાબ આપવાનું ફરમાવવાથી બીં ચોદીએ જણાવ્યું કે નવજોતની કીયા કોષ પશુ ચોષેદ કે રી શકે, ધરાની જરથોસ્તીઓમાં પશુ સુદરા કુસતી પેદરાવનાની આવીજ કીયા કરવામાં આવે છે, એવી રીતે સુદરા કુસતી પેદરાવના તે જરથોસ્તી ધરમમાં હાખમ કરવાની બહારની નીશાની છે પશુ ધરાની પારસીને કે, હીકુસતાનના પારસીને તે પેદરાવેલો હોવા જોઈએ, એક બાળકને સુદરા કુસતી પેદરાવવામાં આવથો તવારથી તે જરથોસ્તી ધરમમાં હાખમ થયેલો કહેવાય. મામગરના મંથને દસપુર દારામ પેથોતને તરજુમાં કર્યો છે. તેના પત્ર મેં પાને બીજા ફરમામાં સુદરા કુસતી પેદરાવના માટે જે લખ્યું છે તે સાચ કું મળતો થાઉં છું. જરથોસ્તી ઇસુ ખ્રીસત પુરવે ૭૦૦ વરસ ઉપર થઈ ગયા હતા એમ કું કે કું છું. માફ કરેવું એવું છે કે જરથોસ્તી કોમ શંક એકજ નથી દરેક દેશની જરથોસ્તી કોમ છે જેમ કે ધરાની જરથોસ્તી કોમ, પુરાની જરથોસ્તી કોમ, બીનની જરથોસ્તી કોમ વીગેરે. મંમજાંડની જરથોસ્તી કોમનો કોષ કું જાણમાં આવે અસે તે મુંબાની જરથો

સ્તી કોમના રહા-રીવાજ અજાણ માણવા ન માંડે તો તેને મુંબાની જરથોસ્તી કોમ પોતાના એક સમાસદ તરીકે જોખવા ના પાડે તેમાં તેઓ વાજબી છે. બીં દાદાબાઈ નવરાજ સાથીસ વરસ મંમજાંડમાં રહ્યા હતા તે દરમયાન તેઓ મુંબાની જરથોસ્તી કોમના ચેમબર લેખાવા જોઈએ.

સં-પેલી બે બાનુ કહ જરથોસ્તી કોમની તમે કહેશો ?

જા-કું કેમ લેડીને મુંબાની કેમ જરથોસ્તી કોમની અને રબપુતાનીને મુંબાની જરથોસ્તી રબપુતાની કોમની કહું પશુ તેમને કવી રીતે કહેવા તે કું કહી શકતો નથી.

નામદાર બીં જસડીસ દાવર-તમે કે હો છે કે મંમજાંડનો જરથોસ્તી મુંબામાં આવે અને મુંબાના જરથોસ્તીઓના મહા રીવાજ પ્રમાણે ચાલે નહીં તો મુંબાના જરથોસ્તીઓ તેને પોતાની કોમનો સમાસદ મણવા વાજબી રીતે ના પાડે. ધારો કે મંમજાંડનો એક જરથોસ્તી મુંબામાં આવે અને ઉપાડે માથે ફરે તો તમે તેને મુંબાની જરથોસ્તી કોમનો નહીં કહેશો ?

બીં ચોદી-તે નહીવી બાબદ છે.

બીં જસડીસ દાવર-ધારો કે તે મોલમાં બીડી લેતો બેસે ?

બીં ચોદી-એ પશુ નાની બીના છે,

બીં લાઉનકસ-ધરમમાં વરસાવનાઈ ફરમાન છે ?

જા-મારો ધરમ વરસાવનાઈ રૂબ આપે છે. ધરમમાં તેવું ફરમાન છે પણ તે ફરમાન એવી રીતનું છે કે તેણે જરથોસ્તી કોમને હજા નહીં થાય, અને વધુ તપાસ સુલતથી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવઢ મોહી સામે મીં
જસટીસ બીમનના ટીકા.

એરવઢ મોહીની મુશકેલી.

આં મીં જસટીસ હાવરે
સાક્ષીને આપેલો ધીરજ.

મીં લાઉંડસ અને મીં મોહી
વથે ઉઠેલો અથડો.

એરવઢ મોહીએ કોરટનું
માંગેલું દક્ષણ.

આં મીં જસટીસ હાવરે
ઠરાવેલી સમાધાની.

(અખબારે સોહાગર, તાં ૧ થી
એપ્રેલ ૧૯૦૮.)

સર હિનકાઢ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કામસજી જહાંગીર,
મીં હુસતમજી નાનામાઝ બેદરામજી જી
જીભાઈ, મીં રાનજી જમશેજી તાતા,
મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રત
નજી હાલભાઈ તાતા અને ડાં નાનામા
ઈ નવરોજી કાનકે મુબઈની પારસી પં
ચાયતના તસદીઓ સર જમશેજી જી
જીભાઈ બારોનેટ, મીં હોરમસજી એકબજી
આબલવેસ, મીં જમશેજી ખરજી
જમશેજી, મીં એરવઢ નજી મનજીજી
કામા અને મીં બહમનજી હિનકાઢ પી
ટીટ સામે નોંધાવેલા હવાની વધુ સુના
વણી મધ્ય કાલે દીને હાઈ કોરટના નાન
કાં જજ મીં હિનકાઢ ધનજીભાઈ ઘ
નવ અને આં મીં જસટીસ બીમન
સુનમુખ નીળી હાલ વાહીએ તરફથી
પ્રેક્ષક અરહેસર, હોરમસજી, હિનકાઢ
બીં પનીની ફરમાણથી મીં લાઉંડ

સ, મીં ફરુનજી સોરામજી તાલીવાર
ખાન, મીં પેસાનજી એફ. તાલીવારખાન
અને મીં પાદશાહ અને પ્રતીવાહીએ
તરફથી સાક્ષીસીટરો મેશરસ કેપ્ટી, લી
અ અને આનની ફરમાણથી મીં ધન
વેરાની, મીં રેકસ, મીં જોંગવેન
અને મીં જી. બી. કાંગા હાજર થયા
હતા.

એરવઢ મોહીની વધુ ઉઠટપાલક
તપાસ.

એરવઢ જીવનજી જમશેજી મોહીએ
મીં લાઉંડસની વધુ ઉઠટપાલક તપાસ
માં જણાવ્યું કે કોમને નુકસાન નહી
થાય તેવા ઘખલાઓનાં જીહીનોત
વટલાવવાનાં સંબંધમાં મારાં ધરમપુત્ર
તકોમાં બીજી કોઈ સાહાઈ શોધી કઢા
ક્યા માટે મેં મન સાંજ પછી જોયું
નથી. જરથોસ્તના માધ્યમ અવસતાનો
એક સઉની નામીએ ભાગ છે. વસન
કે તેમાંના સરવથી સરમ જણાયેલો
ભાગ છે. તેમાં ખુદ પેગમબર પોતે
બોલે છે. પ્રોફેસર જેક્સનનાં યનીન કે
ના ત્રીજી ક્લીનાં તરજુમા ઉપરથી જ
જાય છે કે અમારા પેગમબર જીહીનોત
ને વટલાવવાના સંબંધમાં કંઈ બાંધ
મુકતા નથી. પ્રોફેસર જેક્સન અવસતાના
એક નામીયા સહોદર છે. પછી પ્રોફેસર
જેક્સનના તરજુમાની કું જીહો કું.
એ ફકરામાં જીહીનોત વટલાવવાનાં
ત નથી. સહોદરો અવસતાનો તરજુમા
કરવામા વારંવાર જીહો પડે છે. એ ફક
રાનો કું જીહી રીતે તરજુમા કું કું.
વહીશનાં ૮ માં પ્રકરણના ૯૭ થી
૧૦૩ સુધીના ફકરાઓમાં રીમન બરજીનુ
મના સંબંધમાં જણાવેલું છે, એક અ
રથ જીહીનોતે દીનમાં લેવા આગમબ રી
મન બરજીનુમની જરૂર છે એવું માફ કે
હેતુ એ ફકરાએ ઉપરથી વાજબી ઠરે
છે. એ આખા પ્રકરણમાં રીમનની ફકી
ના સંબંધમાં જણાવેલું છે. રીમન અગ
દને "રમેડીકમ" અગદ સાથે સંબંધ છે.
કારતી વબરકરે દીનીમાં આવેલાં લખા
ણુપરથી આ પ્રકરણમાં જણાવેલી રીમન
હીવાને જીહીનોતે ધરમમાં વટલાવવાની
કોવા સાથે સંબંધ છે.

આં મીં જસડીસ ખીમને

સાક્ષીને દીધેલો ઠપકો.

મીં લાઉંડસ-એ કાંઈ તમારું ધરમ
તું પુસતક નથી એ ખરું કે?

સાક્ષી-પણ એ.....

મીં લાઉંડસ-તમે ખુલાસો આપવા
ના મંદી જાવો. હું જે સવારો પૂછું
તેના સીધા જવાબો આપો.

આં મીં જસડીસ ખીમને-મીં મો
દી હું ધણો દલગીર છું કે તમે કોરટ
ના ધણો વખત નકામો બરયાદ કરો
હો. તમે ખુલાસો ના કરો, પણ સી
ધા જવાબો આપો.

સાક્ષી-કોરટ જો એમ ધારતી હોય કે
હું વખત બરયાદ કરું છું તો હું દલ
ગીર છું. પણ ધરમની બાબદમાં એક
લખાણુનો ખીજાં લખાણુ સાધનો સં
બંધ મારે ખુલાસાવાર બતાવી આપવો
જોઈયે. કારણકે આવી બાબદમાં મારા
જવાબો ખુદલા પ્રકારના બતાવવાની હું
જરૂર વીચારું છું.

આં મીં જસડીસ દાવર-પણ અ
મો તમેને કહી ચુક્યા છીએ કે તમારા
બારીસ્ટર અને બેઠેલા છે, અને તેવજ
તમારા મોહોડામાંથી જે કાંઈ ખુલાસો
કહાવવાના જરૂર હશે તે કહાવવાની
ખતીતજ સંજાળ રાખશે.

એરવડ મોદી-પણ મીં લાઉંડસ જો
મારી ઉત્તરપાલટ તપાસ હમણા થોડા
વખતમાં પુરી કરી નાંખે, અને તે પ
છી તુરતજ અમારા ધારાના દીમાયતી
મારે ફરી તપાસ શરૂ કરે, તો મારે
મોહોડેથી કયા ખુલાસાઓ કહેવાવવા તે
જાણી લેવાની તેવજુને વક મળશે નહીં
અને તેથી મારે મોહોડેથી જોઈતો ખુ
લાસો કહેવાવવાને તેવજ અશકત થઈ
પડશે.

આં મીં જસડીસ દાવર-મીં મો
દી હું તમેને કહ્યુલાત આપું છું કે કો
રટ તમેને જોઈતો ખુલાસો કરવાની
દરેક પ્રકારની પુરેપૂરી તક આપશે. મા
ટે તમે હાલ દુરત તો મીં લાઉંડસ
ના સવાલોના સીધા જવાબો આપીનેજ
સંતોષ પકરી, અને કોઈ સવાલના સં
બંધમાં તમે ખુલાસો કરવા માંગતા

હોવો તો તે વીશે તમારા પાસે કામજ
ના એક દુપડો રાખીને તેની ઉપર મોં
ધ કરતા જાઓ.

એરવડ મોદી-તમે નામદારે આપે
લી કહ્યુલાત માટે હું કોરટનો ઉપકાર
માનું છું.

મીં લાઉંડસ-સાક્ષીને ખુલાસો કર
વાની તક કોરટ જો આપવા માંગતી
હોય તો તેમાં મને સહેજ પણ વાંધો
નથી.

મીં લાઉંડસ અને મીં
એરવડ મોદી વચ્ચે ઉઠેલા

ઝઘડો.

મીં લાઉંડસ-વંદીદાદનાં નવમાં પ્રકર
જુમાં જણાવેલાં નવરાતનાં બરજનુમ મા
ટેના કાનુનોમાં અસમી જમાના કરતાં
આજના જમાનામાં પછી છુટ મુકામાં
આવી છે એ વાત ખરો છે કે નહીં?

સાક્ષી-તમારો સવાલ હું સમજી શક
તો નથી. અને તેનો હું જવાબ આ
પી શકતો નથી. “બરજનુમના કાનુનો”
એ શબ્દો બોલીને તમે શું કહેવા માં
ગે છો તે હું સમજી શકતો નથી. તે
થી તમે જો મને તમારો સવાલ ખુલા
સો આપીને સમજાવો તો હું તેનો જ
વાબ આપી શકું. બરજનુમના કાનુનો
એટલે શું? બરજનુમની કીયાતો દરમયા
ન પાળવામાં આવતા રીવાજો એમ ત
મે કહેવા માંગો છો?

મીં લાઉંડસ-(નામદાર જાહેરને)
તમે નામદારો મીં મોદીને જવાબ
નાંધી લેશો. એવજ કહ છે કે તમારો
સવાલ હું સમજી શકતો નથી, અને તે
નો જવાબ હું આપી શકતો નથી. મારે
કહેવું જોઈયે કે તેવજુને એ જવાબ
પ્રમાણીક નથી.

એરવડ મોદી-(નામદાર જાહેરને)
હું પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવું છું, કે હું કોરટનું ર
ક્ષણ માગું છું. મીં લાઉંડસ કહ છે
કે મારો જવાબ પ્રમાણીક નથી. તેવ
જુના એ શબ્દો સામે હું પ્રોટેસ્ટ ઉ
ઠાવું છું.

આં મીં જસડીસ દાવર-(મીં લા
ઉંડસ) તમે પુછો છો કે બરજનુમ

ના કાનુનેમાં છૂટ મુકા છે કે નહીં ?
 મી० મોદી કહે છે કે નહીં. તમે જો
 જેમ પુછવા માગતા હોવો કે બરજનુમ
 ની ક્રિયા આગલા વખત કરતાં હમણું
 ઝોઝી વારંવાર કરવામાં આવે છે કે
 કેમ તો મી० મોદી તેનો જવાબ આ
 પછે, મી० મોદીને જવાબ અમામણીક
 બીજાકુલ હતો નહીં.

મી० લાઉન્ડસના પુછવાથી મી० મો
 દી જોડયા કે અસલી જમાનાની જેટ
 લી મધી વારંવાર હમણું બરજનુમની
 મા અમલમાં મુકવામાં આવતી નથી. આ
 જ જેટલા દાખલાઓમાં બરજનુમ લેવા
 માં આવતું હતું તેટલા બધાં દાખલાઓ
 માં બરજનુમ લેવાની હવે જરૂર લેખવા
 માં આવતી નથી. આમલા વખતમાં ફરે
 કે પારસીને જુદાઓમાં એક વખત પછી
 બરજનુમ લેવાની ફરજ નહીં હતી સદ્દાર
 અમારી ધરમની એક ચોપડી છે જે બ
 ણું લખાણો કીધાં છે.

આનરેબલ મી० જસ્ટીસ દાવર-તમે
 એ ધરમ સંબંધી બાબદોપર બધું લખાં
 લો કીધાં છે ?

સાક્ષી-હા મારા ભોરડ.

મી० લાઉન્ડસ- તમારાં કોષપણુ લ
 ખાણમાં સદ્દાર ચોપડીમાંની કોષપણુ બા
 બદ સાથે તમે ઠીક પછી શકે બતાવ્યો
 છે કે ?

ઝેરવદ મોદી-મને હમણા તે યાદ ન
 થી હું કામે ચોપડીએ જોઇને કહ્યું.

મી० લાઉન્ડસ-મી० મોદીની આખી
 લાઇબ્રેરી હમણા તેવજની સાથે પડેલી
 હું તો જોઈ છું.

મી० લાઉન્ડસની તપાસમાં ઝેરવદ
 મોદી એ પછી જોડયા કે મુકતાલ કે
 સમાં મેં સાક્ષી આપી હતી. તે વેલા
 મેં સદ્દારમાં ફરિયાદ કર્યા હતા.

સ-તે વેળા તમેએ તેને સત્તાદાર પુ
 સતક તરીકે મણાવ્યું હતું ?

જ-મેં મારી જબ્બાનીમાં મને જે કાં
 ધ પુછવામાં આવ્યું હતું તે જણાવ્યું
 હતું. એ પુસતક સાથે બધીજ રીતે મા
 રે મળતા થવું જોઈએ એવું કાંઈ નથી.

સ-મુકતાલ કેસ મયાં ચોમાસામાં આ
 બધો હતો તે તમને યાદ છે કે ?

જ-હા.

મી० લાઉન્ડસ-અને તે છતાં ફક્ત મ
 યા ચોમાસામાં અનેથી વાત તમને યાદ
 નથી તેથી હું અજબ થાઈ છું.

જુદાઈનાને વટલાવવાનો
 સવાલ.

ઝેરવદ મોદીએ મી० લાઉન્ડસની વ
 ધુ તપાસમાં જણાવ્યું કે મારો ધરમ
 મોખેદને કાંઈને વટલાવાની જો તાકીદ
 ફરમાવતો હોય તોપણ હું મોખેદને કો
 ઈને વટલાવતાં અટકાવું કારણ કે હું
 એવું માનું છું કે બદલાયલા ફેસમ
 ફરવાયલા વખામાં અને બદલાયલા
 સંજોગોમાં ખુદ જરથોસતે પોતે પ
 યુ તેમજ કીધું હતું. હું એમ કહીશ
 કે જુદાઈનાને પારસી જરથોસતી કોમ
 માં વટલાવતાં હું મોખેદને અટકાવું. કો
 ઈપણ કાંઈને જરથોસતી બનતો અટકા
 વી શકે નહીં. સંસારી તથા બીજા સખ
 બોસર લોકોને પોતાના ધરમના ફરમાનો
 પાલતાં અટકાવવામાં કોમ તદ્દન બાજબી
 છે. બદલાયલા સંજોગોમાં સંસારી તથા
 બીજા સખબોસર અમારા ધરમના ફે
 લાંક ફરમાનો બાજુએ મુકતાં પડે અને
 એવી રીતે તે બાજુએ મુકવામાં આવ
 યાં છે તેના હું દાખલા આપી શકીશ.
 બદલાયલા વખત અને સંજોગો વચ્ચે ગ
 મે તેવા સંજોગોમાં પછી અમારા ધરમ
 માં જુદાઈનાને લેવનું હું ફરિયાદ ધારતો
 નથી કારણકે જુદાઈનાને બદલાયલા સં
 જોગો વચ્ચે અમારા ધરમમાં લેવાથી અ
 મારો કોમને બધું મોડું તુકશાન થશે એ
 મ હું માનું છું.

સ-તમે યુ એમ ધારો છો કે કોઈ
 સામા માણસો તમારા ધરમમાં આવવા
 માંજે તો તેઓને ધરમમાં લેવાનું સલા
 હકારક છે ?

જ-હાલના બદલાયલા સંજોગોને લી
 ધે કોષપણુ જુદાઈનાને કોષપણુ સખબસ
 ર અમારા જરથોસતી ધરમમાં લેવાનું
 હું ફરિયાદ ધારતો નથી.

સ-અનુભવીઓની કમીટીના જે રીતે
 રટ રજુ થયો છે તેમાં એવું જણાવવા
 માં આવ્યું છે કે કોષ પસંદ કરનારો
 ગ જુદાઈના સાચાં દીવથી જરથોસતી દી
 નમાં દાખલ થવા માંજે તો તેને ધરમ

માં લેવા સલાહકારક છે. એ રીપોર્ટને
ખરડા તમે પોતે ધડી કઢાડ્યો હતો કે ?

જ-હા.

સ-એ રીપોર્ટ પર તમે સહી કીધી કે
કે ?

જ-હા.

સ-અને હવે થું તમે તમારો વીચાર
ફેરવ્યો છે ?

જ-મારો વીચાર એવો છે કે કોમને
નુકસાન નહીં થવું હોય તો જ જુદીનને
દીનમાં લેવા. હાથ સંજોગો બદલાઈ ગ
યા છે. પારસી કોમની હાલની નાણાં સ
ખંધી, સંસારી, વગેરે હાલન જોતાં કોઈ
પણ સંજોગ વચે કોઈપણ જુદીનને જ
રથોસતી ધરમમાં લેવાનું કું હવે સલા
હકારક લેખતા નથી.

સ-ત્યારે મજબૂર રીપોર્ટ બહાર પ
ડ્યા પછી તમેએ તમારો વીચાર થું
ફેરવ્યો છે ?

જ-હા, અને મારો વીચાર ફેરવવાને
સમય તમેએ પોતેજ આ મુકદ્દમામાં
રજુ કીધેલી જખાનીપત્રી મળ્યો છે.

સ-તે કઈ જખાની ?

જ-પેલા સુરતનાળા અને એવા બી
જા ત્રણ સાક્ષીઓની જખાની.

એરવદ મોદીએ એ પછી ખુલાસો
કીધો કે અનુભવીઓના રીપોર્ટ ફક્ત
ધરમ સંબંધી બાબદો ઉપરજ ધ્યાન
આપીને તપ્યાર કરવામાં આવ્યો હતો.
તે કમીટીએ સંસારી બાબદોપર ધ્યાન
આપ્યું હતું નહીં.

સ-મજબૂર રીપોર્ટ બાહેર પડ્યા પ
છી તમેએ તમારો વીચાર ફેરવ્યો તે
બાત પણ તમેએ બાહેર પાડી હતી કે ?

જ-નહીં.

સં-કોઈના પ્રુછવાથી પોતાનાં કુળો
સાથે મસલત ચલાવવા પછી મીંં એ
મને કારટને એવું જણાયું હતું કે
ચોક્કસ કોયાઓ કરવા પછી જુદીનને
જરથોસતી ધરમમાં લેવાના સંબંધમાં ધ
રમ સંબંધી અનુભવીઓની કમીટીના
રીપોર્ટ સવીકારવા અમે તપ્યાર છીએ.
મીંં એમને એ મસલત ચલાવી ત્યા
ફેતવો હાજર હતા કે ?

જ-હા.

એરવદ મોદીએ મીંં લાઉડસની ત

પાસમાં વધુ જણાયું કે એ મસલત
ચલાવવામાં આવી તે આગમજ રો
મારો વીચાર ફેરવ્યો હતો. એવું મેં
કોઈ મીંં એમનેન જણાયું હતું
નહીં. ચુકવાડો ચતો બટકાવા કું જ
ણાવવા માયું છું કે કમીટી એ રીપો
ર્ટ કરતી વેળા ધરમનીજ બાજુ ધ્યાન
માં લીધી હતી જ્યારે મેં સંસારી બા
જુ પણ ધ્યાનમાં લઈ મારો વીચાર બ
દલ્યો છે.

અત્રે મીંં એમને ખુલાસો કરવા
ઉઠવાથી સાક્ષીને બાહેર જવા જણાવવા
માં આવ્યું હતું.

મીંં એમને ખુલાસો કીધો કે
જુદીનને એ જરથોસતી ધરમમાં લે
વામાં આવે, તો કેટી કોયા કરવા પછી
તેને જરથોસતી ધરમમાં જ સ્થાય તે
વીશે કારર માગે અગ્રીપાય માંગ્યો હ
તો. તેના જવાબમાં મારાં કુળો સાથે
મસલત ચલાવવા પછી મેં જણાવ્યું
હતું કે ધરમ સંબંધી કમીટીએ કીધેલા
રીપોર્ટ મુજબ ચાલવાને અમે તપ્યાર
ચકથું.

મીંં લાઉડસ બોલ્યા કે જુદીનને
દીનમાં લેવા માટે ચોક્કસ કોયા કીધેલી
જેવાને મીંં એમને તપ્યાર થયા તે
ખતાવે છે કે તેઓએ ચોક્કસ સંજો
ગો વચે જુદીનને દીનમાં લેવા સામે
વાંધો હો નહીં. પણ હવે એરવદ મો
દી કહે છે કે તેવણ કોઈપણ સંજો
ગ વચે એક જુદીનને જરથોસતી દીન
માં લેવા માંગતા નથી; ધરમ સંબં
ધી કમીટીએ જુદીનને દીનમાં લે
વા ચોક્કસ કોયા કરવાની જરૂર બતા
વી છે. તે સાથે સાક્ષી મળતા થયા
હતા. પણ હવે તેવણ પોતાના વી
ચાર ફેરવ્યો છે. તેવણ કહે છે કે
તેવણ હવે કોઈપણ સંજોગ વચે
જુદીનને જરથોસતી દીનમાં લેવા
માગતા નથી.

નામદાર જજને એ બંને પક્ષોના ધા
રાના હીમાયતીઓના ખુલાસાની નાંખ
લીધી હતી.

જુદ્દીને વરલાવવાના સવા હની ધરમ સંબંધી અને સંસારી બાળુ.

મી. લાઉડસના વધુ તપાનમાં એર
વડે મોડી બોલવા કે ધરમ સંબંધી ન
જે અને પુછવામાં આવે તો હું કહું
જે જુદ્દીને દીનમાં લેવામાં નુકસાન
નથી. પણ સંસારી નજરે જોતાં હું જુ
દ્દીને દીનમાં લેવાનું દરસત નથી એ
વા વીચાર ઉપર હું આપ્યો છું. પાર
સી સંસાર મંડળને જો નુકસાન થતું ન
હી હોય તો એક જુદ્દીને દીનમાં લે
વામાં વાંધો નથી એવા મારો હથ પ
ણ અભીપ્રાય છે. સંસારી નજરે જોતાં
મેં મારો અભીપ્રાય બદલ્યો છે. મેં
મી. જોગેનેને તથા મારા તસડીઓ
તે આ મુદ્દાના પ્રતીપક્ષીઓને તેઓ
સમજતી મસલત લેખા એમ કહ્યું હતું
નહી કે મેં મારો વીચાર બદલ્યો છે.
તેઓ મારો એવો વીચાર ગ્રહણતા હ
તા કે જુદ્દીને ધરમમાં લેવાનું નુકસા
નનારક છે.

આ. મી. જસડીસ દાવરના પુછવા
થી મી. મોહી બોલવા કે મારા તસડી
ઓ તથા મી. જોગેનેને મસલત આ
હી હતી નહી. પણ તસડીઓની સલામ
ળી હતી અને તેઓનાં ઠરાવથી મારા
ધારાના હિમાયતીને વાકેફ કરવામાં આવ
્યા હતા.

આ. મી. જસડીસ દાવર-તપારે તમે
હમથ્યાં એમ કેમ કહ્યું કે મસલત ચ
લાવી હતી ?

સાક્ષી- મેં એમ કહ્યું હોય તો તે
શુભ હોવી જોઈએ.

આ. મી. જસડીસ દાવર-તમે સવા
હના બરાબર જવાબ આપતા નથી, અને
પછી ફરવાદ કરો છો.

એરવડ મોહી મી. લાઉડસના પુછ
વાથી વધુ બોલવા કે આ સવાહતી સ
સારી બાળુના સંબંધમાં લોકો જુદા પ
ડે એ બનવાજોમ છે એ સલાહની ધર
મ સંબંધી અનુભવીઓની કમીટીના રો
બારડ એકમતે કરવામાં આવ્યો હતો.
તે પછી એક સળ કમીટી એ સલાહની
સલાહી બાળુપર વીચાર ચલાવવા બેઠી

તે કમીટીના હું સંકેટી હતો હું સમજી
કમીટીને રો સંકેટી હતા સળ. કમીટીમાં
બને આ જો નવ નવ મતો આપ્યાં હ
તા બીજાઓએ મત આપમાં હતાં નહી.

આ. મી. જસડીસ દાવર-તમે ધર
મમાં દાખલ કરવાની તરફેણમાં અને
કોમપણ સંજોગ વચે ધરમમાં દાખલ ન
હી કરવાની તરફેણમાં મત આપ્યા હતાં ?
સાક્ષી-હા મારા દોરડ.

આ. મી. જસડીસ બીમન-તમે એ
મત આપ્યું હતું કે ?

સાક્ષી-મેં મત આપ્યું હતું નહી.

જુદ્દીનેની લાશો દોખમે

ચહકાવવાનો સવાહ.

સાક્ષીએ મી. લાઉડસના વધુ પુછવા
માં જણાવ્યું કે દીનમાં લેવાની હિમાય
ત કરનારા હ જણા હતા એમ જો ધર
મ અને તેઓ જે જુદ્દીને દીનમાં
લે, તો પણ મારા અભીપ્રાય મુજબ તે
ઓના ખેડીઓને તેઓની જાસો દોખ
માં મુકાવેા હક નથી. ફક્ત વન જ
ણ તરફેણમાં મત આપે તેથી કંઈ એ
ઓને એવો હક મળે નહી એમ હું કે
ડવા મળ્યું છું. મારી કોમના મેમબરો
ની લાશો દોખમાંમાં ખુદશી કુઠવી એ
મારા ધરમ મુજબ એક કુખ્ય અમતય
હોય એમ જે ચાની લખ્યે તો તેઓની
લાશો ઠેકાણે પાડવા માટે કેમે તેઓનાં
ખેડીઓને તેઓને પોતાના દોખમાં
ઓ પુરાં પાડવા જણાવ્યું જોઈએ પારો
કે એક સખસ મુખ્યમાં આવે અને તે
એકદમ મરો જાય તો તને માટે કોણે
દોખમું પુર પાડવું એ સલાહનો જવા
બ હું આપી શકતો નથી. તેણે પોતા
માટે આગમજ્યા સાવચેતીથી જોઈવું કે
રો રાખવી જોઈએ.

મી. મોહીએ મી. લાઉડસની તમા
સમાં આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મી.
બમનજો મેરામજી પટેલ અને મી. હો
ડીવાળા ૭૮ રેવાયતો સાથે સહ સેક
જાય છે. મુખ્યમાં વડેલ જુદ્દીનેની
લાશ ઠેકાણે પાડવા માટે દોખમાંજોના
સંબંધમાં સલાહ હોવામાં આવેા છે
તે ચોવામ કમીટી એક પછી લેખમું ન
હી. પછી જુદ્દીનેની બારે એક પછી

અમીયારી કે આનકમિદેરામ હસતી ધરા
વડું નથી. તેઓને જોઈએ તો તેઓ
જુદાં આતકમેદરામ અને જુદી અમી
યારા ઉભી કરે. મારા ધરમ પુરુષમાં જ
જાણેયું છે કે એક લાસ દોખમાં ન
હી મુઠ્ઠી જે માફ નહીં કરાય એવો
કુનાઈ છે. પણ મારા વીચાર પ્રમાણે તે
ફરમાન સખળા સંજોગોને અને સખળા
જમાનાઓ મારે નથી. મારા વીચાર પ્ર
માણે તે કાલના જમાનાને લાગુ
પડ્યું નથી. વંદીલાલના જમાનામાં
ધરાની જરૈયાસતી કોમે પોતાની કોમને
લખતા, નહીં હોય એવા જરૈયાસતીઓને
પોતાના દોખમાં નાંખવા દીધા હોતે
કે નહીં તે કું સામંત ઉપર કહેવા તબ
યાર નથી. વંદીલાલના જમાનામાં જુ
દીને નવટલાવવામાં આવતા હતા તે
પણ તેવા નવટેલોની લાસ અસલ
જરૈયાસતીઓના દોખમાં નાંખવા કે
વામાં આવી હતા નહીં. તેવું કહેવાના
ટકામાં વંદીલાલમાંથી કું કાં ફરો બ
તાવી શકતો નથી. જયારથી પારસીઓ
હીંદુસતાનમાં આવ્યા તયારથી જુદીને
ને પારસી ધરમમાં લેવાતું નહીં બની
શકે એવું થઈ પડ્યું છે. અને સને
૧૮૮૨ માં હસપુર પેશાવને મજમામના
દાખલામાં જે ચોપાનીઈ હપાવ્યું છે તે
માં તેમને જુદીને કબ્ર વાપરેલો છે
પણ તેમાં તેવન અરથા જુદીને મારે
જોઈ છે, જુદીનેમાં અને પારસી આપ
ના પેટના છોકરાંને સદરો પહેરાવવા આ
મજબૂ કું જુદીને કહું જુદીનેનો અ
રથ જુદો ધરમ પાળનાર માય છે કું
તેને મારા ધરમનો છે એમ કહું નહીં.

સૌ-તયારે તેવાને સદરો પહેરાવી જ
રૈયાસતી ધરમમાં લેવામાં આવે તો દેમ
ને વટેલાલેલાં કહેવાય.

જૌ-હીનમાં નવટલાવવા કરતાં હીનમાં
લેવા તરીકે લેયું.

સૌ-મજમામવાળામાં એકતો પાંત્રી
શ વરસનો હતો.

જૌ-હી.

સૌ-અને તે જુદીને હતો.

જૌ-ચોપાનીયામાં ઉપરથી કહું છું
કે સે પારસી ધરમ માનતો હતો.

જૌ-તેણે આનક મિદેરામને જણા

વ્યું કે, મજમામના દાખલાઓમાં જે
સંજોગોના આપને સદરો પહેરાવવામાં આ
વશે નહોતો અને પારસી કોમને તે
કાંઈ સબાસદ નરોતો કું તે આપને પા
રસી કહું જે તેના આપ પારસી હોય તો
તેને દોખમાં લઈ જવો જોઈએ નહીં
કારણ કે તે જ યોગ્યતી ધરમ
પાળનાર પારસી નહોતો. નસા જે મારા
ધરમ પ્રમાણે અપરીત્ર ગીજ છે. લાસ
એ નસા છે અને તેને નહીં અકબના
ની ધણી તાલીફ કરવામાં આવી છે. લાં
સને અકબના મારે નસાલાંરોને મોજા
પહેરાવવામાં આવે છે. વંદીલાલ પ્રમાણે
કાંઈ પણ લાસને જમીનમાં દાટવાથી જ
મીનને ખરાબ કરવાતું છે. જમીનમાં
આમળ વટલાવવામાં આવતા હતા તે
વીથે અને કાંઈ શક નથી પણ તેવા ન
ટલેલાઓ મારે તેઓનું જુદું દોખ
હોય જે બનવાજોમ છે. અકબરને સૌ
દરો પહેરાવવામાં આવેલો હતો એવું
પુરતાર કરવા મારે મેં કાંઈ ચોપડી લ
ખી નથી. કું કહું છું કે અકબરને સૌ
દરો પહેરાવવામાં આવેલો નહોતો.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવદ જીવનજી મોદીએ
અરશનુમ સામે ચલાવેલી
લડત.

પાછળથી અરશનુમ લેવાની
તેવણને પડેલી ફરજ.

દીનમાં જીવદીને લેવાનો
તેવણનો સખત વાંધો.

શહેનશાહ અકબરની દરખા
રમાં પારસીઓ.

પંચાયત બંધ પડવાની
લેખાન સહાદતો.

(અખબારે સોદાગર, તા. ૩ જ
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનામાન બેકરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ૩૦ નાનામા
ઈ નવરોજી કાતકે મુખ્યથી પારસી પં
ચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જીજી
ભાઈ બારોનેટ, મી. હોમસજી એલજી
બાલબચેસ, મી. જમશેદજી અરશદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા
અને મી. અમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મધ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મી. જી.
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આ. ૧૦ મી.
જસ્ટીસ બામન સનમુખ નીકલી હતી.
વાદાઓ તરફથી મેજસ્ટ્રસ અરદેશર, હારમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી
મી. લાઉડસ, મી. ફરદુનજી સોરાબજી

તાલીયારખાન, મી. રસતનજી ફરદુનજી
તાલીયારખાન અને મી. બાલશહ અને
પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોશીસીટીરો મેજસ્ટ્રસ
કેમી, લીંચ અને જોવાનતી ફરમાસથી
મી. ઇનવેસ્ટીગેટી, મી. રેકસ, મી. સે
ગમેન અને મી. જી. બી. કાંગા હાજ
ર થયા હતા.

એરવદ જીવનજી મોદીની વધુ

ઉલટપાલટ તપાસ.

પંચાયતના સેક્રેટરી સમશુવઓલમાં
એરવદ જીવનજી જમશેદજી મોદીએ મી.
લાઉડસની વધુ ઉલટપાલટ તપાસમાં જ
જીવનજી કે આર. એસ. રસતમજી જેવજી
અને સાક્ષી આપી મયા છે તેવજીને હુ
પાછાણું છું. તેવજી ખ્રીસતી ધરમમાં
આવી મયા હતા. તેવજીને પાછળથી
ખ્રીસતી ધરમમાંથી જરથોસ્તી ધરમમાં
વટનાવવામાં આરયા હતા. મેં તેવજીને
કાંઈ થીખાયું હતું નહીં. તેવજી મારી
આગમ આપ્યા, અને મારી સત્તા હુ
છી કે જરથોસ્તી ધરમને કમતી કેમ
જોપડીઓ અમારા ધરમમાં અન્યાસ
કરે. નાટ તેવજી નાચારી જોધયે કરે
કે ખ્રીસતી ધરમ ઉપરનો તેવજીને એ
તેકાઈ દાખાડી બનયો હતો તેવજીને
એમ કહ્યું હતું કે તેવજી ત્રણ માસ
સુધી માતા હાથ હેડેજી જરથોસ્તી ધર
મના અન્યાસ કરયા હતા તો તે બાત
ખોટી છે. અમારા ધારાના હાંમયાયી
મી. સેગમેન જ્યારે તેવજીની ઉલટપા
લટ તપાસ કરી ત્યારે હું મી. સેગ
મેન આગળ બેઠેલા હતા. પણ મેં
મી. સેગમેનને એમ કહ્યું હતું નહીં
કે તેવજી કહેલી વાત ખોટી હતી.
મેં તેવજીની રાહગરી કરી હતી તથ તે
વજીને મદદ આપી હતી. તેથી તેવજી
એમ કહેવામાં સલામત લેખાય કે તેવ
જી મારા હાથ હેડેજી અમારા કાષ્ટાઈ
તો. તેવજીને ફસતુર દાંગમે જરથોસ્તી
દીનમાં દાખલ કાષ્ટાઈ હતા. મજમામતા
દાખલાઓ સંબંધી ૧૮૮૨ નું ચોપાનયું
બાહર પડનાતા ફસતુર પસોતનના ફસતુ
ર દારાજ બેટા છે ફસતુર દાંગમે અનુમ
વીની કમીટીના રીપોર્ટર સહી કાષ્ટાઈ
છે, અને તેથી હું કહું છું કે તેવજી વ

દલાવવાના સવાલના સંબંધમાં મારા વી
આરોને મળતા વીચારો ધરાવે છે. હું
ધારું છું કે તેવજી અહીં મને ટેકો આ
પવા આપનાર છે. હું એમ કહેતો નથી
કે તેવજી મારા વીચારોને ટેકો આપવા
આવનાર છે, પણ હું એમ કહું છું કે
તેવજી અત્રે સાક્ષી આપવા આવનાર છે.
અનુભવોએની કમીટીના રીપોર્ટ જોતાં
હું વધારામાં છું કે તેવજી મારા વીચારો
ને ટેકો આપશે. આર. એસ. રૂસ્સેલમજીને
વટલાવવાના દાખલાના સંબંધમાં નવરા
તના બરજનુમની જરૂર હતી એમ હસ
પુર દારાએ સુચવ્યું હતું કે નહીં તે હું
જાણતો નથી. હસપુર દારાએ તેવજીને
એકસ કીયાઓમાંથી પસાર કીધા હતા પ
ણ તે કીયાઓ શું હતી તે હું જાણતો ન
થી. આર. એસ. રૂસ્સેલમજીની નવજો
ત વખતે તેવજીનાં બચન થયાં હતાં એ
મ હું ધારું છું. તેવજીના બચનની કો
યા મેં કીધી હતી. તેવજી બરજનુમ
લીધું હતું કે નહીં તે વીશે મેં તપાસ
કીધી હતી નહીં. કારણકે કીયા વડા
હસપુરે કીધી હતી. મેં એવી વધી રા
ખી હતી કે હસપુર દારાએ ઘટતી કીયા
ઓ કીધી હતી.

**એરવહ જીવનજી મોહીને બર
જનુમ આપવાનો ઉલો થયેલો
સવાલ.**

હું અમેરિકા ગયા હતા નહીં. હું યુ
રોપ ગયા હતા. હું યુરોપમાં પાછો ફ
ર્યો ત્યારે જે અગીયારી સાથે મને સં
બંધ હતો તે અગીયારીના ત્રસ્ટીઓ
એ મને બરજનુમ લેવા કહ્યું હતું અ
ને મેં તે લીધું હતું. મજબૂર અગીયા
રીના ત્રસ્ટીઓ ધરમ સંબંધી બાબતો
ના જનુનવાઓ નથી. મેં બરજનુમ લે
વા અમમજ તે સામ સખત વાંધો
લીધો હતો અને મેં તેઓને કહ્યું હ
તું કે બરજનુમ લેવાની જરૂર હતી નહીં.
હું કહ્યું પણ તેમ માનું છું. મેં રાજી
નાથું આપ્યું હતું. આ ઉપરથી મેં
જીવન ત્રસ્ટીઓ અને જજાલયું કે બરજ
નુમ લેવાની જરૂર નથી તો બસે પણ ત
મેં તે લેશો તો ચાહું કુદું જ ખુશ થ
શે કારણકે તમે મારા કુદું બને ત્યાંની

ધરમકીયાઓ કરો છો. મને બરજનુમ
લેવા સમજાવવામાં આવ્યો હતો. બર
જનુમ હું ચાહું તો લઈ શકું. તેમાં કાંઈ
ખોટું હતું નહીં. મારા મિત્રોએ પણ મ
ને બરજનુમ લેવા સમજાવ્યો હતો. હસ
પુર દારાએ પેશોતને કાંઈ ગાંધીયરની મા
યામાં બરજોસતીવાલી ચોપડીમાં તરજી
ઓ કીધેલો છે. તેવજી હસપુર પેશોતન
ના બેટા છે અને તેવજી અ
ત્રે જમાની આપવા આવનાર છે.
૧૮૬૭ માં ત્રસ્ટીઓની મહદી
એ તરજીઓ બારે પાડવામાં આવ્યો
હતો. એ તરજીમાં કંઈ કંઈ નાંટ કી
ધેલા છે પણ તે તરજીમાં કરનારા કો
નાંટ છે કે અસલ મંચકારની નાંટ છે
તે હું કહી શકતો નથી. જીવદીનેનો
દીનમાં લેવાનો રીપોર્ટ સંકેતો વરસો
થયાં નાણુદ થયેલો હોવા છતાં એ તરજી
માં જીવદીનેનો દીનમાં લેવાની પવીત્ર
દરજી એવા ફકરા હસપુર દારાએ કથી પ
ણ નોંધ કીધા વગર આ માટે પસાર
થવા કીધો તેના ખુલાસો હું આપી
શકતો નથી.

છઠા વાદીની બાબતીની નવજોત.

છઠા વાદીની બાબતીની નવજોત કર
વામાં આવી તે આગમજ તેના સંબં
ધમાં મારી સજાદ પુછારામાં આવી હ
તી નહીં મને જતાવવામાં આવતું કામ
જ મેં લખ્યું હતું. તે મજબૂર બાનુ
ની નવજોત કરવામાં આવી તેની ક-૪
કલાક આગમજ લખારમાં આવ્યું હતું
મીં બાઉન્ડસે મજબૂર કામળી કોરડ સ
નચુખ રજી કીધું હતું.

એવહ મોહી મીં બાઉન્ડસની તપા
સમાં વધુ જોતવા કે એ કામળામાંના
મારા વીચારો “જાએ જમશેદ” માં પ્રમ
ટ થઈ ગયા છે. મીં આર. ડી. તાના
મને નોતરું કરવા આવવા ત્યારે મેં
તેવજીને કહ્યું હતું કે મારી સનધુખ
કરવામાં આવના સંજોગો જોતાં કાંઈને
પણ દીનમાં લઈ શકાય નહીં એ કામ
ળ લખવામાં આવ્યું ત્યારે મારો એ
વો અબીપ્રાય હતો કે કેમ પણ જાને
ઓ વડે જીવદીનેનો દીનમાં લેવનું દરજ
ત હતું નહીં. કેમ પણ સંજોગો તે સં
સારો સંજોગો એવું માટે કહેવું હતું.

ધરમ સંબંધી નબરે જીવદીનને દીનમાં લેવા સામે મને વાંધો હતો નહીં. મેં એ કામળ લખ્યું તે વેળા મારો એવો અભીપ્રાય હતો કે કામને જે કાંઈ નુકસાન થયું નહીં હોય તો પડતા આંકો શ્રી સાથે જીવદીનને દીનમાં લેવામાં કાંઈ વાંધો નથી. જીવદીનને દીનમાં લેવા ના ફરક હાખવાથી કામને નુકસાન થાય એવો મારો અભીપ્રાય હતો. ૧૧૦ રૂ. સતમજી ડોસાભાઈ શેઠનાને એ આગ્રહ સર મેં કામળ લખ્યું હતું. મને ખતાવવામાં આવ્યું કામળ તેજ છે તેની તારીખ ૨૨ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૩ ની છે.

મીં લાઉંડસે એ કામળ કોરટ સન મુખ રજુ કર્યું હતું.

એક કરતાં વધુ બાયડીઓ કરવાની મરહુમ મીં મનમુખની હીમાયત.

મીં મોડીએ મીં લાઉંડસની તપાસમાં વધુ જણાવ્યું કે મારી મુખ્ય જ બાની દરમયાન મીં એમ મેને “રાસત જોડતાર” તથા “સતય મીત્ર” ની નકલો રજુ કરીધી હતી. “રાસત જોડતાર” આગળ વધેલા નવા વીઆરો ધરાવનારાં પક્ષનું વાજીત્ર હતું. “સતય મીત્ર” પોતાના વીઆરો બદલ્યા કરવું હતું. મીં મનમુખ એક વેળા તે પત્રના અધીપતી હતા તે પત્રના અધીપતીએ એક વેળા એક કરતાં વધુ બાયડીઓ કરવાની હીમાયત કરીધી હતી. મીં મનમુખ ધણી “ઓ રથોડોક્ષ” પારસી હતા. તેવજી આઈશ વરસની વાતપર મરજી પામ્યા હતા. ૧૮૮૨ માં “સતય મીત્ર” માં જીવદીનને વટલાવવાના સરાજના સંબંધમાં આરટીકલ પ્રગટ થયેલી છે એમ મને ખતાવવામાં આવેલી હા હજી ઉપરથી હું જેઈ છું. એ આરટીકલ વાંચતાં મને એ વું લાગે છે કે લખનારની એવું કહેવાની મનમુખ છે કે હીંદુસતાનમાં જીવદીનને લેવાનો રીવાજ સેંકડો વરસો થયાં નાખ્યું થયેલો છે, પણ લખનાર પારસીઓને ધરાની પાસે હોના અસલી

જમાનાપર પાછો જવા મુકાવે છે. પારસીઓ હીંદુસતાનમાં આવ્યા પછી કે ૪ પછી જીવદીનને જરથોસ્તી દીનમાં વટલાવવામાં આવ્યા નથી. “સેંકડો બુકસ ઓફ ધી ઇસ્ટ” એક સત્રાદાર પુખત છે. તેના ૨૪ મા વોલ્યુમનાં ૧૭૧ પાનાપરના ૧૭ મા ફરમાં હીંદુઓને વટલાવવાનો પ્રકારો છે પણ તે તો પારસીઓ હીંદુસતાન નાસી આવ્યા તે આગમજની વાત છે પારસીઓ હીંદુસતાન નાસી આવ્યા તે આગમજ હીંદુઓને વટલાવવામાં આવતા હતા તે વીશે કાંઈ પણ શક નથી જીવી જીવી ચોપડીઓમાં હીંદુઓને વટલાવાના અનેક પ્રકારો આ છે, પણ તે પારસીઓ હીંદુસતાન નાસી આવ્યા તે આગમજના હાખ લાગે છે.

અકબરની દરબારમાં પારસીઓ.

“અકબરની દરબારમાં પારસીઓ” એ નામની ચોપડી મેં બજેસી છે.

મીં લાઉંડસે મજબૂર ચોપડીનાં ૮૩ મા પાનાપરના એક ફરમાં વાંચી સંભળાવ્યો હતો.

બપોરના ખાણ પછી મીં મોડીએ મીં લાઉંડસની ઉલટપાલટ તપાસમ જણાવ્યું કે. જાજ નામનો એક ધરાની જે આગળ મહામેદન હતો તેણે અનજીમનને જણાવ્યા વગર સદરો કસ્ટી પેદરથો હતો નના સંબંધમાં હું જણાવીશ કે જાજ નામ પારસી છે અને તે મહામેદન થયો હશે પણ પાછો તેને જરથોસ્તી ધરમ અખતયાર કરી કરીએ હશે મીં ઇનવેરાસીટીને ઇનજીન આપતી વખતે કાઠર ઇનજીનકાં ને ત્યાંની સુનાગાઈ છેકરીના હાખલા વીશે હું જણ્યો. નહોતો ઇનસ્ટરકશન આપતો વખતે તે હાખલો મારા ધ્યાનમાં હતો. જે તે હાખલો મારા ધ્યાનમાં હોતો તો પાચસો વરસ સુધીમાં મુખ્યમાં વટલાવવાના હાખલા બન્યા ન હોતા એવું હું ઇનસ્ટરકશન આપતો નહીં ઉપરો તેમજ બીજા હાખલા કામ પ્રકારના છે. તે કામમાં જણાવેલી વીગત જોડી હતી એમ મારા જવાબમાં મેં ઇનજીનકાંને જણાવ્યું ન હતું. કાઠર ઇનજીનકાંની ચાલવજણ વીશે

જાક શેષ જવાનું પડતું થઈ પડે નહીં. ખંભાતની પંચાયતના ફંડના મેસમરો સાથે મને પત્રવેવાર ચાલ્યો હતો. તે પત્રવેવાર ઉપરથી મને એવું માનવાનું કારણ મળ્યું છે કે તેમાં જણાવવામાં આવેલી વીગતો ખોટી હતી. જણાવવામાં આવેલી વીગતો ખોટી હતી એવું ખંભાતનારો તે પત્રવેવારની અંદર દાંડ પશુ નહોતું પશુ મારા કાગલમાં પુરેલા સવાસનના તેડાએ બનાવેર જગમ આપતા નથી. તેએ એ જવાબો ઉઘાડ્યા છે. એક સવાસન હજી જગમ આવ્યો નથી. આ ઉપરથી મને માનવાનું કારણ મળ્યું છે. કે તેમાં જણાવેલા વીગતો ખરા નહોતી. મને જણાવવામાં આવ્યું છે કે એક મેસમરે અહીં છે અને એક મેસમર ત્યાં છે. સુરતના સીધીઆના દાખલા વીથે મેં કહી સાંભળ્યું નથી અને તે સાંભળવા પછી તે સંબંધમાં મેં તલાવ કરી નથી. અઢાર માં સદામાં પારસીઓ એકજ બાવડી પરણ્યા હતા એ વાત દેખાતી ખોટી નથી. દાખલું બાંધનાર માણેકજી શેઠ એ વીધવા મ્હો ગયા હતા. અઢરમી સદીના પાછલા કાગળમાં પરકો મનાં સ્ત્રી સાથે સંબંધ રખનાર પારસીએને મોતની સજા કરવાના આચતી હતી એ વાત ખરી છે એમ હું કહી શકતો નથી. તે જમાનામાં લાશ હવા લખેરો દાખમા સુધી લેઈ જતા હતા તે વાત દેખાતી ખાત છે. દાખમે મહાં હું સુ હું માણસ જીવે હતા તેને મારી નાખવામાં આવે છે અને જો તે પાછો બહાર આવે તો ફુકાળી, મરદાથી વહેરે સઠો આવી પડે જ એવો લેઈ મા જવાલ દોમમાં બસી છે પણ એ વાત ખોટી છે. એવો એક પણ દાખલો મારી જણમાં આવ્યો નથી એ મોરસતી ચોપડીમાં એવું જણાવ્યું છે દાખમાં આગલ દાંડો છે જેમાં લાસને નવાવાડામાં આવે છે આગલ જમાનામાં કદાચ એમ બનતું હશે પણ હવે જા એવું બનતું નથી કાકર આચતી દાખમાં અંદરના એવા દેખાવનું સ્ત્રી આવે છે તે કલ્પીત છે, પારસી શબને કપરાસ સાધારણ રીતે ધરમ તેમજ વર

સના સંબંધ દેખાડે છે. જરથોસતી શબ દીંદુસતાનમાં કેમી અરથ ધરાવે છે તેનો દીંદુસતાનમાં એવો અરથ થાય છે કે તે માં પારસી અને ધરમે જરથોસતી. મીંડો આપને તેનો શું અરથ કરતા હતા તે હું જણાવું નથી એ રાઆત્રી યાત્રીમનો દીંદુસતાનમાં એવો અરથ થાય છે કે પારસીઓ જરથોસતી ધામ પાકે છે પારસીઓના ધરમપુસ્તક એટલે પારસીઓની જંદ અવસતા બીજા પારસીઓને હું મારા ધરમનું લેખું છું. પારસી માતા એટલે પારસી મામાપને પેટે જનમેલી સ્ત્રી એ બાળકની માતા થતી હેય. પારસી માતા અને જરથોસતી માતા એ શબ્દો વચ્ચે સાધારણ રીતે કાંઈ ફેર નથી. તેમજ પારસી માં હોંદાર અને જરથોસતી મોહરદાર વચ્ચે પણ ફેર નથી. અકબર સંબંધી મારી ચોપડીમાં મેં તે શબ્દ પારસીઓ સંબંધમાં વાપર્યો છે તેનો અરથ હું એવો કરું છું કે કેમે પારસી અને ધરમે જરથોસતી સીવાય બીજા પણ કાપરવરશીયરો છે, મોહરદાર જરથોસતી ધરમની બાવડમાં મોટી સગા લેખાય છે તે સુ બધના પારસીઓ અથવા હાતના જ માતાના જરથોસતીઓ એવા શબ્દો પોતાના અંધમ વપરે છે, એક શાખા જરથોસતી તરીકે વાપર છે તથા તે પોતાના લોકોની નજરમાં એક પારસી લેખાતો બંધ પડે છે એવું માંડો એમ મને કહ્યું છે તે સાથે હું મનતો થાઉં છું, તસદ દાંડમાં જે રેકરડો વારી લખ્યું છે તે રેકરડો શું હતા તે હું કહી શકતો નથી. બીજી અને બીસનીના દાખમા સંબંધમાં મેં તપાસ કરી હતી. અસતી ઓચરયાંઓમાંના જરથોસતી શબ્દને દાંડમાં પારસી તરીકે શા આધારે તરખુમે કરવામાં આવ્યો છે તે બતાવનાર મારી પાસ કાંઈ જોય રીયાં નથી. પારસી મેત્ર મોતીવલ આઠ્ટ હસતીમાં આવ્યા પછી પારસી પંચાયત બંધ પડા અને મરણ પામી આઠટોતર ૧૮૮૮ ની સવય માત્રમાં બાર મેત્રવરોની કમીટી જણાવવામાં આવી છે તે પારસી બેાવાબ

૮ ઇનસ્ટીટ્યુશનની કમીટી હતી. ૧૮૬૨ માં પંચાયત બંધ પડી એવું બતાવનારી મારી પાસ લેખીત શકાદતો છે. છેલ્લી સદીની શરૂઆતમાં પંચાયત શબ્દ આખી અનુમતિ મટે વપરાતો નહોતો. એમ મારા અભ્યાસ ઉપરથી હું કહું છું. પંચાયતના મેનેજરોનો અર્થ હું પચાયાના મેનજરો તરોફનો ૧૩૦ છું. બાદ વધુ તપાસ મતતરી રહી હતી

પારસી પંચાયત કેસ.

એરવદ જીવનજી મોદીની
વધુ જીભાની.

નીશાળાઓની ચોટે ભાગે અને
હી સભાએ જોવા માગેલું
ત્રસટ દીડ.

ત્રસટીઓએ તે બતાવવાને
કેમ ના પાડી?

ફ્રેન્ચ બાનુની નવજોતમાં હા
જર થવા માટે થયલું દબાણ.

જીહદીને ને વટલાવાથી કેમને
થન રાં તુકશાન વીશે ખુલાસો.
(અખબરે સોદાગર, તા. ૪ થી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેજી પીટીદ બારો
નંદ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સીરાજી પટેલ, મી. રત
નજી હાદાભાઈ તાતા અને મી. નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્હે સુબાઈની પારસી પં
ચાયતના ત્રસટીઓ સર જમશેદજી જી
માઈ બારોનેટ, મી. હોરમસજી એદમજી
આબમલેસ, મી. જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કામા

અને મી. અમનજી હીનશાહ પીટીદ સા
થે નોંધાવેલા હાવાની વધુ સુનાવણી મંદ
કાલ દીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ
મી. હીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને
બા. મી. જસટીસ બીમન સનમુખ
નીકલી હતી. વાઠીઓ તરફથી મેશરસ
અરદેશર, હોરમસજી, હીનશાહ અને કંપ
નીની ફરમાનથી મી. લાઉનડમ, મી.
ફરડુનજી સીરાજી તાલીયરખાન, મી.
પેસલનજી એફ. તાલેવારખાન અને મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સાલી
સીટરો મેશરસ કેમી, લીચ અને બોવ
નની ફરમાનથી મી. ઇનવેસ્ટીગેટર, મી.
રેકસ, મી. એંગલેન્ડ અને મી. જી. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

પંચાયતના સેક્રેટરી સમથલબોધમા
એરવદ જીવજી જમશેદજી માટે મી.
લાઉડસની વધુ ઉચ્ચપાલટ તપાસમાં જ
બુલેટ ક્રે ફ્રેન્ચ જેમસ હારમસ્ટેડર
જરથોસતી બાગદોના એક જણીત સ
વાદાર આસામી છે. ૧૮૮૭ માં તેણે
સુબાઈમાં “પારસી ઇઝમ” એ વીશ્વ ઉ
પર એક જાહેર બાજીશુ આપ્યું હતું
“પારસી ઇઝમ” એટલે પારસીઓના ધ
રમ. અકબરને લગતો અપાલ મંદ કાસે
મેં રજુ કાઢ્યા હતા. તેમાંથી એક લી
ટી એવી હતી કે “બાદશાહ અકબર સુ
દરેક પહેતા” હમણા મારા હાથમાં
“અકબર રોજ” નામની જે ચોપડી
તમે અ મુકી છે તેમાં એવી બાબત છે
કે “શાહ અકબરકુ સુદરેક પહેતાયા.”
એ ચોપડીમાં એ અવલોકને જુના અયા
લ તરીકે જણાવેલો છે. એક પારસીએ
અકબરની ઘોરની સુનાહાન લીધી તેવું
અવલ આપતાં તેણે નીચે સુબાઈ અ
અયાલ આપેલો છે એમ એ ચોપડીપર
થી જણાય છે:-

મેહરજીરાજી ગરાજી અયાજી,

પુરા બંદા સાહેબા.

શાહ અકબરકુ સુદરેક પહેતાયા,

દેખો મોજેજી મંજાબા.

એરવદ મોદીએ વધુ જણાવ્યું કે મ
ંદ કાસે મેં રજુ કાઢેલા અપાલમાં “ત
માશા” શબ્દ હતો, જ્યારે આજે તમે
એ રજુ કાઢેલા અપાલમાં તેને અલ્લે
બોલોજી” શબ્દ છે.

પંચાયત કોટલે શું ?

૧૮૧૮ માં પંચાયતના ૧૮ સભાસ દાને નેમવામાં આવ્યા હતા એ વાત કું જાણું છું. બ્રીકસની પારસીઓની તવારોજીયા એ ૧૮ જિમખરોની નેમણું કને કમતો ઠરાવ રાંકવામાં આવેલો કું જોઉં છું. પણ તે અસબ ઠરાવ છે કે કેમ તે કું કહી શકતો નથી. શેઠ ડાસાભાઈ ફરમજીની ચોપડીના પેઢલા વોલયુમનાં ૨૨૨ માં પાનાપર પંચાયત અથવા પારસીઓની સામાન્ય મંડળી એમ જણાવેલું છે પણ “સામાન્ય મંડળી” એ ટકે અનુમત એમ કું ધારતો નથી. કું ધારું છું કે મંચકતા ૧૨ અધીકારીઓ વીશે ઇશારો કરે છે.

એ પછી મી. બાર્ડેસે કોર્ટમાં સરકારી એગ્રવાઓની તથા સરકારી ઠરાવની સત્તાવાર સરટીફિકેટ નકલો ફોરટ સનમુખ રજુ કરી હતી. મી. બાર્ડેસે જણાવ્યું કે હો કમીશનના રીપોર્ટની સાથે એ એગ્રવાઓની નકલો જોઈ છે, પણ મેં તેની સત્તાવાર સરટીફિકેટ નકલો મેળવવાનું હસત ધાર્યું છે કે જેથી કોઈ રીતને વાંધા ઉટે નહીં એ દ સત્તાવેળે તા. ૧૫ મી મે ૧૭૮૬, તા. ૧૭ મી મે ૧૭૮૬, તા. ૨૦ મી મે ૧૭૮૬ ની તારીખના હતાં ત્રસ્ટદહીઠ બતાવવાની ત્રસ્ટીઓએ પાડેલી ના.

એરવદ મોહીએ આમળે આમતાં જણાવ્યું કે ૧૮૬૪ મ કું સેક્રેટરી હતો. તે વેળા ત્રસ્ટદહીઠ જોવાની માગણી કરનારો પત્ર ત્રસ્ટીઓપર લખવામાં આવ્યો હતો, અને તેના જવાબમાં ત્રસ્ટદહીઠ બતાવવા ના પાડવામાં આવી હતી.

મી. બાર્ડેસ-મી. મોહી, ત્રસ્ટદહીઠ નહીં બતાવવા ની અને તેની તપાસ નહીં લેવા રવાની સલાહ ત્રસ્ટીઓને તમે આપી હતી કે ?

સાક્ષી-મારા ત્રસ્ટીઓને મેં કહી પણ સલાહ આપી નથી મારા ત્રસ્ટીઓના ફરમસખી મેં સાક્ષીસીટરોની સલાહ લીધી હતી.

આ. મી. બસ્ટીસ બીમન-સાક્ષીસીટરોના કંઈ પહોડીની સલાહ લીધી હતી ?

એરવદ મોહી-મેજસ્ટ્રસ કેમી, લીમ અને એવનની પેહોડીની સલાહ લીધી હતી.

મી. બાર્ડેસ-ત્રસ્ટીઓ તરફના જવાબમાં એવું જણાવેલું છે કે ચોક્કસ કારણો જે જણાવવાની જરૂર નથી તે સાથે ત્રસ્ટદહીઠ બતાવવા ના પાડવામાં આવે છે. તે ચોક્કસ કારણો તે શું ?

સાક્ષી-સાક્ષીસીટરોની સલાહ વીશે એ ઇશારા કરવામાં આવેલો છે.

મી. બાર્ડેસ-જવાબમાં વધુ એવું જણાવેલું છે કે કોમના લાભને ખાતર ત્રસ્ટદહીઠ બતાવવાનું સલાહકારક નથી. કોમના તે લાભ કયા ?

સાક્ષી-સાક્ષીસીટરોએ સલાહ આપી હતી કે ત્રસ્ટદહીઠ જોવા માંગના હિમચાન સારી નીશઠાથી કરવામાં આવી હતી નહીં. જે સભામાં ત્રસ્ટદહીઠની માંગણી કરવામાં આવી હતી તે મોટે ભાગે ની શાળયાઓની બનેલી હતી.

મી. બાર્ડેસ-તમે તે સભામાં હાજર હતા કે ?

સાક્ષી-નહીં.

મી. બાર્ડેસ-તમારે તમે શા આધારે કહ્યો છે કે તે સભામાં મોટે ભાગે નીશાળીયાઓ હાજર હતા ? જે સભામાં તમે હાજર હતા નહીં તેના સખંધમાં તમેએ આવી રીતે વખર આધારની વાત કરવી જોઈતી નથી.

સાક્ષી-મે વરતમાનપત્રોમાં એવું વાંચ્યું હતું. વરતમાન પત્રોના રીપોર્ટપરથી કું એમ કહું છું.

ફરી તપાસ.

એરવદ મોહીએ મી. એમ. મેનની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે ત્રસ્ટદહીઠ બતાવવા ના પાડવામાં આવી હતી, પણ તે વડ વરસ આપવામાં આવ્યું હતું. વરસ આપવાની મતલબ એ કે તેઓ રેજીસ્ટ્રારની આશીસમાં જઈને ગમે તો ત્રસ્ટદહીઠ જોય. મારા કામળમાં મેં ત્રસ્ટીઓ તરફથી ત્રસ્ટદહીઠ બતાવવા ના પાડી હતી.

સ-ત્રસ્ટીઓએ ત્રસ્ટદહીઠની તપાસ લેવા દેવા શા માટે ના પાડી હતી ? ત્રસ્ટીઓએ ના પાડી તેવું કારણ શું હતું ?

મીં બાઉંસ એ સવાલ પુછવા સા
ચે વાંધા લીધા હતા. તેણે જણાવ્યું
કે એ બાપેનો પુત્રાપો મેળવના માટે
મીં એ મમેનને ભેષએ તો તે વેળાના
કાંઈ તસડીને શાક્ષીના પીજરામાં બો
લાવના.

નામદાર જાએ એ સવાલ પુછવા
લીધા હતા નહીં.

મીં એ મમેન જણાવ્યું કે એ પત્ર
લખવા પછી હાલના સમયના તસડીએ
એવા ઉપર આવવા હતા. તેથી હું તે
વેળાના મુવેલા તસડીએને એ બાએ
પ્રત્યાસો કરવા બોલાવી શકતો નથી.
તેથી મને એ સવાલ પુછવા દેવા જોઈ
ચે કારણકે હું કંઈકી સમીતીમાં આવી
પડ્યો છું.

આં મીં જસડીસ દાર-તે વેળા
ના તસડીએમાંથી કાંઈ પોતે આવીને
પ્રત્યાસો કરશે એવું મારી લખને મીં
એ મમેનને એ સવાલ પુછવા નહીં દેવા
નો મુકાદો અમેએ આપવા હતા.

મીં બાઉંનસ-હું એ સવાલ પુછવા
દેવા સામે ફક્ત વાંધા લઈ છું. હું ત
કારમાં ઉતરત માંગતો નથી. તમે ના
સદાર જે કાંઈ કહેવો છો તે હું કબજ
કરું છું. તમે નામદારો એ બાબતસર
તમારી મરજીમાં આવે તેવો હુકમ દર
માવવાને મુખતબાર છો.

મીં એ મમેન-હું એ સવાલ માટે
હવે કબજ કરવા માંગતો નથી. કારણ
કે મારી પાસે તસડીએની અસલ મા
નીટ સરકયુલર સાથે મોજુદ છે. હાલ
ના સર જનશેઝના મરફૂમ આપ તે
ત્રીજા સર જમશેઝ જીજામદ બારોને
ટે નોંધ મળેલી છે. તે સરકયુલર તથા
મીનીટ હું તમા નામદારોને જવા આ
પું છું.

ના દાર જાએ તે જોવા પછી
મીં એ મમેન મજકુર સરકયુલર તે ઉ
પર તસડીએની મીનીટ સાથે કોર્ટ
સમમુખ રજુ કર્યું હતું.

પડીતો વાંચે વધુ પ્રત્યાસો.

મીં એ મમેનની ફરી તપાસમાં એર
વડ મોઢાએ વધુ જણાવ્યું કે તકરારી
બંદીશાના સંબંધમાં વધુ તપાસ કરતાં
મને એવું બતાવનારી કેટલીક એવી બા

તીપુરવક સાહતો મળી છે કે તેઓને
વરલાવવા આપવા હતા નહીં. તેઓ
કાંઈ જરથોસ્તી ધરમમાં વરલાવવા નહી
હતા એવી મારી બત્રી થઈ છે. આંકે
ટીકા કુપેની જરથોસ્ત તથા કંઈ અવ
સતાન લખતા ચોપડીમાંથી મને હાલુસ
તાનના જે નામીયા નરોનાં નામ, કુપ
નીરગમાં વાદ કરવામાં આવતાં છે તે
ઓરી ટીપ મળી છે. એ પડીતો એ
વરથેલા હતા તો તેઓનાં નામ બાગળ
બેહેડીન શખડ મુકામાં આવ્યો હતો.
એ પડીતોનાં નામો એ ટીપમાં છે, પ
ણ તે નામો સાથે બેહેડીન, એરવડ અ
થવા મોમેડ એમાંના કાંઈપણ શખડ વા
પરવામાં આવ્યો નથી. એ જણદોમાંનો
એકાદ શખડ એક જરથોસ્તીનાં નામ
સાથે વાપરવામાં આવે છે. તેથી હું કે
હું છું કે એ પડીતો વરથેલા હતા ન
હીં. એ પડીતોનાં નામ લખવા કુપ
નીરગમાં વાદ કરવામાં આવતાં નથી. કુપ
નીરગમાં વાદ કરવામાં આવતા નામોની
ટીપને લગતી આં બાં બમનજી પટે
બની ૧૮૯૭ ની ચોપડી હું રજુ કરું
છું, જેમાં એ નામો નથી. એ એક
સત્તાત ચોપડી છે.

ફીરદોશી જરથોસ્તી હતા નહીં.

એરવડ મોઢાએ મીં એ મમેનની વ
ધુ તપાસમાં જણાવ્યું કે ફીરદોશી જર
થોસ્તી નહીં હતા, પણ મોઢામેદન હ
તા. તેનું કારણ એ છે કે તેની જીંદગી
નું વરજન લખનાસએ એવું કહે છે
કે તેને એક કબરમાં દાટવામાં આવ્યો
હતો. તે પોતે શાહનામાના પોતાના હી
બાયામાં હજરત મહમદના તથા તેવજુ
નો ધરમ પાળનારા બીજા નરોના વખા
ણ કર છે.

સાક્ષી ઉપર ચલાવવામાં આવેલું
કબજુ.

મીં અરશેઝ કાના છઠા વાહી તર
ફથી તેવજુનાં મોહારદાની વવજતમી
કીયામાં હાજર થવાને મને નોતરફ કર
વા આવવા હતા, પણ મેં ના પાડા હ
તા. બાજે હવસે મીં રતબ હી. તાતા
ની ફરમાલથી મીં ફરફનજી કાંમા મા
રી આગળ આવવા હતા, મેં પાછી
ના પાઠી હતી.

તે પછી નવજીતના દીવસે એ મીત્રો
મારે ઘેર આવ્યા હતા મીંડરુનજી
માણેજી કાંઠા નવજીતના દીવસે બ
પોરના મારે ઘેર આવ્યા હતા, અને
મારી ઉપર હાજર થવા માટે દયાણુ
કીધું હતું. મારાં કુટુંબ તથા વાદીનાં
કુટુંબ નવેની દુરની સગાઈના સમય
રજી કરી તેવણે મારી ઉપર હાજર થ
વા માટે દયાણુ કીધું હતું, પણ મેં
ના પાડી હતી. ખાં ખાં દારૂના ચી
અગરે મારાં મોરોરદારને અને નવજીત
માં હાજર થવાને સમજવવા કહ્યું. એ
વી રીતે ખાં ખાં ચીઅગરે મારાં ધ
ણીઆણી મારફતે પણ મારી ઉપર લા
અવગ. અભાવનાની કાશી કીધી.

જુદહીનોને વટલાવવાથી થનારું
નુકશાન.

પણ નવજીત ને દરવામાં આવે અ
ને વટલાવવાનું કામ થાય તો કામને
નુકશાન થાય. કારણ કે એવો બનવા
આગળ કહી પણ બન્યો હતો નહીં, તે
થી મેં હાજર થવા ના પાડી. ધરમ
સોસાપટીનાં બહા નાટે હસતી ધરાવે છે.
મેં સંસારી સખખસરના પાડી હતી.
તેઓએ તે બાદ મને કહ્યું કે સંસારી
સખખો બાણુએ મુકતાં ધરમતી નજ
રે માસાસ તાતાની નવજીત કરવા સાંમે
નાધો નહીં હાય તો માર તે મુજબ મા
રો અભીપ્રાય આપવા. આ ઉપરથી મીંડ
લાઉંડસે રજી કાઢેલું. મારું કાગળ મેં
દખ્યું હતું. વટલાવવાનો પહેલોજ દા
ખલા બતાવે છે કે તે સારી નાશદા
નો દાખલો હતો નહીં. પારસી મરદો
જુદહીન છોકરીઓને પરણી લાવે છે,
અને એવા દાખલા વધી પડે તો પાર
સી છોકરીઓને પરણ્યા વગર રહી
જવું પડે તેથી હું વટલાવવાની સામે
થાઉ છું.

ખાં મીંડરુનજી બીમન-તમે શું
એમ ધારો છો કે પરકાનના છોકરીઓ
પારસી કાનની છોકરીઓ સાથે કરીશ
કરશે ?

અરવદ મોતી-હું કરીશકની નાત કે
રતો નથી.

અરવદ જીવજી મોતીએ આમળ મા

લતાં જણાવ્યું કે વધી અમારા ધરમે પ
રણેલી જીંદગી ગુમરાવાની તાકીદ ફાં
વેલી છે. તે તકીદ સખત પ્રકારની છે,
પરણેલી જીંદગી કામનું નીતીના સખ
ધાં બહુ કરે છે. તેથી પારસી બાનુઓ
ને પરણ્યા વગર રહી જાય તો કામ
ની નીતી ઉપર માફી અસર થવાનો ભ
ય ઉભો થાય છે. અરસપરસના એવાં ભ
ગનથી લોહી સવચક રહે નહીં. એ
માંહોમાંહેના જુદહીન જરથોસ્તી બગને
નું પરણ્યામ એ આવશે કે કામને મો
ટા નુકશાનમાં ઉતરવું પડશે. એક બીજે
સખબ એ છે કે અમારા ધરમખાતાંઓ
તથા ધરમના ફડો તેઓના સથાકોએ
ચોકસ સવચક લોહીના પારસીઓને ભા
ભ આપવાની ધારણાથી સથાપ્યા હતા.
જુદહીનોને ને વટલાવવામાં આવે તો
એ ફડો અર ધરમ ખાતાંઓનો લાભ
લેવાને હલકી વરણના લોકો તુડી પડશે
અને તેથી અમારા ધરમખાતાંઓ તથા
સખખતના ફડોને નુકશાન પોરોચશે.
સામાન્ય રીતે બોલતાં પારસીઓમાં બી
ખારીઓ નથી. જણા મરીમ પારસીઓ
ને ત્રસડીઓના કાથમાના ફડોમાંથી મ
દદ આપવામાં આવે છે. હું જાણું છું
તાંમુધી પારસી બીખારીઓની સખબા
ધણી નજીવી છે.

ખાં મીંડરુનજી હાવર-બીખારી
એટલે કાણુ ફસતે કરોને બીખ મામ
તા માણસ કે પંચાયતના હલતનાં ફ
ડોમાંથી પોતાને પુરતા મદદ મળતી ન
થી એવી ધરેધર ફરયાદ કરતાં લોકો
(હસાહસ)

ખાં જોગમેન-એઓ રસતે કરીને
અવીમારીપણે બીખ મામે તે તેઓ વી
શે હું બોલું છું.

અરવદ જીવજી મોતી વધુ બોલવા કે
અમે હાંદગાંની બીજી બાધખ કામે
સાથે સુલેહસપથી રહેવા માગ્યો છીએ.
જુદહીનોને વટલાવવામાં આવે તો
બાધખ કામેની લાગણી દુખાપ, કામ
કામે નવે પડવાસ વરવા થાય, અને તે
માંથી કદાચ કુત્રક પણ થાય.

મીંડરુનજી-વટલાવવાના સવાલના
સખખમાં કામની સામાન્ય લાગણી
શું છે ?

મીં બાઉડસે એ સવાલ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

મીં બાઉડસે દાવર-તપાસે શા ક્ષીને પારસી અન્યુમનની સમાને અલમ રખીને સવાલ પુછો. તમે સમા નો સવાલ રજુ કર્યો નો તેમાંથી બીજી જાનાથ તકરાર જનમ પામશે અને બીજા નવા નવા સવ હો ઉઠવા પામશે.

મીં એમમેન-તપારે કું એવો સવાલ કુછુ કું કે પારસી કોમના મોટા ભાગના જુદોનોને વટલાવવા ના સવાલ ના સંબંધમાં શું બામથી છે?

મીં બાઉડસે એ સવાલ પુછવા સામે પણ વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, અને જણાવ્યું હતું કે મારી ઉમટપામટ તપાસ ઉપરથી એ સવાલ મુલક ઉભો થતો નથી.

નામદાર જાએએ એ વાંધાનો મુકાદો બપારના આપરા જણાવ્યું હતું. બાદ કોરટ દીક્ષીન લેવા ઉઠી હતી. તીક્ષીન બાદ કોરટ પાછી બેસતાં મીં એમમેનના સવાલ સામે મીં બાઉડસે ઉઠાવેલા વાંધાનો મુકાદો આપતાં આં મીં જસતીસ દાવરે જણાવ્યું કે સામ દી રીતે લેતાં બમો એ સવાલ પુછી શકાય તેમ લેખએ છીએ.

બાદ એરવદ મોદીએ મજબૂર સવાલ નો જવાબ આપતા જણાવ્યું કે કોઈ મોટો ભાગે જુદોનોને વટલાવવાની વીધ છે.

એરવદ મોદીએ એ પછી મીં એમમેનની વધુ ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે મીં મામદાર અલ્લી ધરાની અનેના સુધારાને લગતી પોતાની ક્તામમાં કુસલી ના સંબંધમાં બોલે છે તપાર તેવું જ સલી ધરાનીઓ વીધે જણારો કરે છે કે આ વક્રમાં બે દોખના બાના સંબંધમાં સવાલ ઉઠ્યો છે તે ઉપરાંત સંબંધના બીજા બે ખાતગી દોખમાં છે. તે દાદીયેક તથા રેડીમની કુટુંબોને લગતા છે. તે કુટુંબો પારસી જરથોસ્તી કુટુંબો છે. બીજા વાદી રેડીમની કુટુંબ ના વડા છે. આરં એસં. રસતમજીને જરથોસ્તી ધરમમાં પાછો લીધો તપારે તેને હજુર દારાએ સવળી કીયાઓમાંથી પકારે કીધો હતો. આરો એવો અબીપા

મ છે કે અકબર જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવો હતો નથી. અકબરને હજુરે કું સલી પેરેગવરામાં આવ્યો હતો એમ કું મારી શોધબોળ ઉપરથી માનતો નથી. બાકનીના બે ફરાર વીધે પ્રાદેશર વીજમન ધરાઓ કરે છે તે બે કહે બોલે છે. એ બાબદના સંબંધમાં બાકનીના બે તપાસમાં મેં બોલ્યા છે. જુદોનોને જરથોસ્તીના ધરમમાં વટલાવામાં આવ્યા હતા એવું બાકનીના તપાસમાં કાંઈ પશ્ય નથી. ખ્યાતગી અનુમનના તસીખા સાથે મને બે પત્રવહેવાર ચાલ્યો હતો તે કું રજુ કરું છું.

આં મીં જસતીસ દાવરે જણાવ્યું કે તે પત્રવહેવાર રજુ કરવાની કાંઈ જ રર નથી. મીં મોદીએ જણાવ્યું છે કે ખ્યાતગી અનુમનના તસીખાએ તે વણના મોકસ સવાલોના જવાબો આપ્યા નથી, અને જવાબો ઉઠાવ્યા છે તેથી તેમણે આપા પ્રકારનો અબીપાચ બાંધ્યો છે. એ જુબાની ઉપરથી પછર તોલ કરવાતું કામ અમારું છે.

મીં એમમેન-તપારે તમે નામદાર બે ફકત એવી નોંધ લેશો કે મીં એમમેન પત્રવહેવાર રજુ કીધો હતો, પણ કોરટે એવું જણાવ્યું હતું કે તે રજુ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી, તો કું સત્તાશ પકડીશ.

આ ઉપરથી નામદાર જાએ તે મુજબ ની નોંધી લીધી હતી.

એરવદ મોદીએ મીં એમમેનની વધુ તપાસમાં જણાવ્યું કે રમદની મોપ કીમાંનો વટલાવાને લગતો ફરારે રવાલ તપાસો ઉતારા છે. એક અખસ જરથોસ્તી લેખાતો બાક પડે છે તપારે તે પોતાના લોકોની નજરમાં પારસી લેખાતો બાક પડે છે એવું મીં એમમેને કહ્યું છે. તે સાથે કું મળતો બાક છું એવું મેં જવારે મહ કાલે કહ્યું તપારે મીં એમમેને વારેલા “એક અખસ” અખદોને મેં “એક પારસી” તરીકે લેખ્યા હતા.

મીં એમમેને એ પછી જણાવ્યું કે મેં મારી ફરી તપાસ હવે પુરી કીધી છે. કું હવે કવલી મોકલ્યું મુજબ જુદા જુદા રમં ફરારોના સંબંધમાં તસ

ડીએલે ૧૯૫૭ થી લખવામાં આવેલાં કાગળોમાંથી ૬ ચુટી કઢાડેલાં કાગળો "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે રજૂ કરે છે.

મી. બાઉડસ-એ કાગળોને "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે રજૂ કરવામાં આવે તો તેખર સરેમપ મારવો જોઈએ. સરેમપ ચુટીનો ખરચ રૂ. ૧ લાખનો થવા જઈ.

મી. જોગમેન-મારા મીત્ર કરમખા તાંત્ર લોએ સરકારની મેહેસુલ વધારવા માગતા હોય તો બધે.

મી. બાઉડસ-મારું કહેવું એવું છે કે જો કાગળો "પ્રનસતદ્વેષ" નથી.

મી. જોગમેન-અમે અમાની સહીતી ઉપર વીચાર કરીશું.

આ. મી. જસડીસ દાવર-મી. બાઉડસ જમો જો કાગળો ખાસ ચુટી કઢાડવામાં આવેલાં ૭ કાગળો તરીકે સ્વીકારે છે કે ?

મી. બાઉડસ-અમે જો કાગળો લખી તપાસમાં નથી. આવતી કાલે સવારે કોરટ પહોંચી જોઈ તે આમમજબ હું જો કાગળો તપાસી લઉં.

મી. જોગમેન-હું તે કમલાં રજૂ કરું છું. માફ મીત્રને તે તપાસવાની તક આપવામાં આવશે. જો કાગળોના સંખ્યામાં મી. મોહીને હું કમલાં કંટાળા સવાલો પુછી લેવા માંડું છું.

મી. બાઉડસ-એ કાગળો ઉપર સટા પ મારેલો નથી. તેના સંખ્યામાં સવાલો પુછવા દેવા સામે હું વાંધો લઉં છું. મારા મીત્ર જો જો કાગળો "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે વાપરવા નહીં માગતા હોય તો તેના સંખ્યામાં તેમજ સવાલો પુછી તે સામે મને વાંધો નથી. પણ તે પણ જો તે "પ્રનસતદ્વેષ" તરીકે વાપરવામાં હોય તો સરેમપનો સવાલ ન કરી કામ તેટલાં કાલ ઉપર જો બાબત સારા મીત્રને સવાલો પુછવા દેવા નહીં. માફ મીત્ર જો સરેમપના સંખ્યામાં પોતાની સહીથી ઉપર પ્રથમ વીચાર થવાવો જોઈએ. તેથી સરેમપના સવાલ નો નહીં. ફક્ત કામ તેટલાં જો બાબત સુધારવી રાખવી.

આ. મી. જસડીસ દાવર-પણ જો કાગળો કસ્ટી ધરાવે છે એટલું પુરવાર

કરનારા સવાલો કાલ ઉપર પુછવામાં વાંધો નથી.

મી. બાઉડસ-એ કાગળોમાં શું બાબતો સમાવેલી છે તેના સંખ્યામાં સવાલો પુછવા દેવા સામે મને વાંધો છે.

મી. જોગમેન-પણ મારા મીત્ર મારું કહેવું સમજતા નથી, અને અમવાજ વાંધો ઉઠાવે છે. હું જો કાગળોમાં સમજાવી બાબતો વીશે સવાલો પુછવા માંગતો નથી.

જો પછી મજબૂર કાગળોની કસ્ટી બતાવવા માટે મી. જોગમેન કંટાળા સવાલો પુછવા હતા, જેના કોરવડ મોહીને બવાલો વાળવા હતા.

જો પછી આ. મી. જસડીસ દાવરે કોરવડ મોહીને નીચલા સવાલો પુછવા હતા, જેના તેમજ નીચે મુજબ બવાલો વાળવા હતા:-

સં-જરથોસતે પોતાનો પ્રથમ ફેરા વચો તે આમમજબ કયા ધરમે કસ્ટી ધરાવતા હતા ?

જ-હું તે બહુતો નથી. અને ના મજબૂર નથી. પણ તે આમમજબના સંખ્યા ધરમે ફેરવણના મજબૂતો હતા.

સં-તે વેળા કોનું ધરમ કસ્ટી ધરાવતો હતો ?

જ-કસ્ટી ધરાવતો હોવો જોઈએ.

સં-સીરાનમાં ?

જ-નહીં પણ એક કરતાં વધુ ધરમે કસ્ટી ધરાવતા હતા. બીજા ધરમે બીજા ફેરામાં કસ્ટી ધરાવતા હતાં જે પુ. બતાવનારી કાઠાતો કસ્ટી ધરાવે છે. તે ધરમેના માનનારાઓ કદાચ ધરમમાં પણ હોય, હું તે કહી શકતો નથી. ફેરવણના ધરમે તે જરથોસતી ધરમ સીવાય બીજા સંખ્યા ધરમે.

સમજાવ્યોલમા હસુર હાસ્ય પરી તન સંખ્યામાં મી. જોગમેનની તપાસમાં બહુવધ કે, હું મુબ્બના વકાઈના જતા બાતકમેહેસમનો વડો હસુર છું. મુબ્બમાં ચાર વગ પારસી હસુર છે. તેઓમાંના જે કદમી ટોળાના અને જે મેહેસાલી ટોળાના છે.

આ. મી. જસડીસ દાવર-બીજા જો કાગળો હસુર હાસ્ય મારી સમજાવ્યું હોવાની બાબત કદી તપરે મેંવેલો તો

મંદ ઉપર કહ્યું હતું કે મુંબઈમાં જે વ
ગા ફક્ત છે, અને હવે તેવયુ કહે છે
કે આર જ્યાં દસપુર છે.

દસપુર દારાબ-મેં જે કહેનજાહી દસ
પુરો બીજે કહ્યું હતું.

મીં કોમમેનની તપાસમાં દસપુર દા
રામે વધુ જણાવ્યું હતું કે હું રોહેનજા
હી ટોળામે એક વડો દસપુર છું. મુંબ
ઈની સર જમશેદજી મહેસાનો હું પ્રીન
સીપાલ છું. એ મહેસા અવસતા, પેહે
લવી અને અસલી ફારસી ભાષા શીખ
વનાર આણ છે. હું અગ્રભરીઓની કે
મીટીંગ જેમબર હતો. મેં તે કમીટીની
કેટલીક સભાઓમાં કાબજી આપી હતી.
તેના રીપોર્ટ ઉપર મેં સહી કીધી હ
તી. મને બતાવવામાં આવતા ફકરા રી
પોર્ટમાં હતા એવું મને યાદ છે. તે ફ
કરા મારો અબીમાય દરજામે છે. મારો
ઉમર ૫૦ વરસની છે. મારા બાપ બપા
વા મુંબઈના રોહેનજાહી વડા દસપુરો હતા.
મુંબઈમાં કોઈને વટલાવવામાં આવ્યા
હોય એમ મેં સાંભળ્યું નથી. પારસી
ઓ જમારથી હીંદુસતાનમાં આવ્યા
તમારથી હીંદુસતાનમાં તાન જુદીનને
વટલાવવામાં આવ્યા હોય એવા દાખ
લા મેં સાંભળ્યા નથી. પ્રથમ તો હીંદુ
સતાનમાં અમે આવ્યા ત્યારે સભામત
આજારમાં મોટી મુશ્કેલી પડી હતી પણ
જુલમતના જાદવ રાજાએ એકસ આશ
રો આપ્યો હતો. એવી રીતે હીંદુસતાન
માં આવ્યા પછી અમને ધરમ લાવ
વામાં અટકાવ નહોતો હતો.

અમે જા કારણથી વટલાવવાનું કામ
પારસીઓ ચલાવી શક્યા નહોતા તેના
કારણો પુછતાં દસપુર દારામે જવાબો
એવા આપ્યા હતા કે નામદાર મીં જ
સહીસ દાખરને તેમને ચેતવવાની ફરજ
પડી હતી કે એવી રીતમાં જવાબો આ
પવા કે જેથી તેમની મોંઘ ઉપરના આ
ખા વાક્યને સાર નીકળી શકે.

દસપુર દારાબ તેમ કહી શક્યા ન
હોતા એકલે થોડાંવારે મીં લાઉંદસે
કનદરમેદાની મદદ લેવા જણાવ્યું હતું.
નામદાર જાહે ના પાડી જણાવ્યું કે
તેમ ફરતાની જરૂર નથી. બાદ દસપુર
દારામને જો નામદારે કહ્યું કે તમે તમા

રા કનદોમાં જો ખુલાસો કરાવો મુંબઈ
હોય તે કહે.

દસપુર દારાબે જણાવ્યું કે પ્ર
થમ તો પારસીઓ હીંદુસતાનમાં આ
વવા પછી તેમને આજારો લેવામાં વધુ
વીપવી પડી હતી. બપારે જાણ રાજા
એ આજારો આપ્યો ત્યારે તેમને જો
કસ સરતો કરી હતી. આથી પારસી
ઓને પોતાની ધરમ કોઈમાં પડી આ
જણ પડી હતી કારણકે જાદવ રાજાએ
ધરમ પુસ્તકોનો સંસક્રીતમાં તરજુમે
કરવા ફરમાવ્યું હતું. વળી પારસીઓને
પોતાને આજારાનું ઠેકાણું નહોતું તેથી
તેઓ પોતાની કામનાઓને પારકા ધર
મમાં જતાં અટકાવવાનું કામ મુશ્કેલ
હતું અને તેવે વખતે ઉપલાં કારણોથી
પારસીઓને જરૂરથી ધરમ ફેલાવવા
માં મુશ્કેલી હતી. જુના વીચારનો એ
પારસી પોતાના ધરમ ધરમની કીયા
ચ જોય તો કાંઈ જુદાઈને જોવાના
ધરમ આવવા દેય નહીં એવું જુદી
નને અડકવા પાણીને તે ઉપરોમ કરે
નહીં.

અમે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

હસતુર દારાખ સંજનાની
આમળ ચાલતી જુમાની.

ખીડી પીનાર અને ઉંઘાડે માથે
ફરનાર પારસીઓ માટે તેવણે
આપેલો અલીખામ.

જુહીનેને વટલાવવા ખાખે
યેગમખર જરથોસતે ફકત
કરેલી આડકત્રી સલામણ.

હાલના વખતમાં જુહીનેને
નહી વટલાવવાના તેવણે રજુ
કરેલાં કારણો.

મીં રતન તાતા ઉપર તેવણે
લખેલો પત્ર.

હસતુર દારાખે પોતા સંજંધી
કરેલો અંગત ખુલાસો.

મીં આર. એસ. રસતમજની
નવજાત ખાખે ખુલાસો.

(અખખારે સોદાગર, તાં ૬ ઠી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર હીનજાહ માણેકજી પીટીટ બારો
નેહ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મીં રસતમજ નાનાભાઈ જેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સૌરાખજી પરેજ, મીં રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભા
ઈ નવરોજી કાન્કે કુંજબની પારસી પં
ચાયતના તસલીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ ખેરનેટ, મીં હોરમસજી એલજી

આમળલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનજેરજી કા
મા અને મીં જમનજી હીનજાહ પીટીટ
સાથે ગંધાવેજા દાવાની વધુ સુનાવણી
મયા થીનારે હાથ કાઢમાં નામદાર જ
કમ મીં હીનજાહ ધનજીભાઈ દાવર બ
ને આ. મીં જમડીસ બીમન સનમુ
ખ નીકલી હતી. વાડીઓ તરફથી મેજ
સસ અન્દેશજી, હોરમસજી હીનજાહ અને
કંપનીની ફરમાસથી મીં લાકીનકસ, મીં
પેસતનજી ફરદુનજી તાતખારખાન, મીં
ફરદુનજી સૌરાખજી તાલીમારખાન, મીં
બાદજાહ અને પ્રતીપાદીઓ તરફથી સો
લીસીટરો મેજરસ કેગી, લી.અ અને
ઓવનની ફરમાસથી મીં ઇનવેસારીટી,
મીં રેકસ, મીં સેંગમેન અને મીં
જે. પી. ડાંગા હાજર થયા હતા.

હસતુર દારાખ સંજનાની
જુમાની.

કમશુલ્લઓત્રમા હસતુર દારાખ પે
શોતન સંજનાએ મીં સેંગમેનની તપા
સમાં જણાવ્યું કે જેઓ જરથોસતી ધ
રમ પાળતા નથી તેઓને અગ્નીમારી
અતશખહેરામમાં દાખલ થયા દેવામાં
આવતા નથી તેમજ તેઓને દોખમા
આમળ પણ જવા દેવામાં આવતા નથી.
એક તદ્દન જુહીનેને જે વટલાવવામાં
આવેલો દોખ દો તેને અગ્નીમારી આ
તશમેહરામમાં દાખલ કરવા સામે તેમ
જ તેને દોખમા આમળ જવા દેવા
સામે અમારાં લોકો ખચીતજ વધી હ
તાવે. મરદુમ ડાં વીલસને તથા બીજા
ઓએ કુંજબમાં પારસીઓને ખ્રીસતી
ધરમમાં વટલાવવાની કોશિશ કરવા હ
તા પારસીઓને ખ્રીસતી ધરમમાં વટલા
વવાના દાખલા ફૂં પોતે જાણું છું પા
રસીઓ તેથી ધડા નાખુસ થયા હતા.
અને તેવા વટલેલાને પોતાની કેમમાં
પાછા લેવાની કોશિશ કરીથી હતી.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં બાઉડસે ઉલટપાલટ તપાસ કર
તા હસતુર દારાખને એલો સવાલ પુછ
યો હતો કે હું પાર્સી છું કે તમે પા
રસીક માણસ છો ?

મીં સેંગમેન-એ સવાલ પુછવા

ની જરૂર થું છે ? સાક્ષી કોમના વડા દસપુર છે. તેથી તેવજુ ધારમીક માણસ હોવાજ નોંધવે.

આં મીં જસડીસ દાવર-સાક્ષી કોમના વડા દસપુર છે. એટલે તેવજુ ધારમીક માણસ હોવાજ નોંધવે.

મીં લાઉંડસ-મેં કાંઈ સાક્ષીને અપમાન કરવાની ધારજાપી એ સવાલ પુછવો નથી. સાક્ષીને કું ફેરવીને એ વો સવાલ પુછું છું કે મારે એવું માની લેવું કે તમે ધારમીક માણસ છો ?

દસપુર દારાખ-હા.

મીં લાઉંડસની વજુ તપાસમાં દસપુર દારામે જજાવયું કે ધરમની અને ફનીયાઈ બાબદો અરસપરસ અચામચ માં આવે તો કું ધરમની બાબદોને અમત આપુ. તે વીશે કાંઈ શક હોયજ નહી. ધરમની બાબદોને પહેલી અમત મલકીજ નોંધવે. જુદીનેને વટલાવવાની અમારા ધરમે બહામજુ કીધી છે જુદીનેને વટલાવવાનું કામ અમારા ધરમના મુળતતવોને બંધબેસતું છે. દરેક ધારમીક જરથોસતીને ચોક્કસ સંજોગો વચે એવો અભીપ્રાય હોવો નોંધવે. જુદીનેને વટલાવવાનું કામ અમારા ધરમના મુળ તતવોને બંધબેસતું છે એવો મારો અભીપ્રાય છે. કું મારા વીચાર વીશેજ બોલું છું. કાં માછરની કૈતા બના મેં કીધેલાં તરજુમાને જે ફરો મારી સનમુખ હમજા વાંચવામાં આવે છે તેમાં દરજાદેલા વીચારો સાથે કું તલન મળતો થતો નથી. એ પુસતક મેં મારા નામ સાથે બાહર પાડ્યું છે તસ કીઓએ એ ચોપડીની કેટલાએક નક મેં ખરીડી હતી. મને જાણે છે કે મારી સનમુખ વાંચવામાં આવેલા ફરો માં સંગ્રાત કરવામાં આવી છે. મેં મારા બાહર પાડેલા પુસતકોમાં એ બું કહી પજુ જજાવયું છે કે નહીં એ ફરોમાંના વીચારો સાથે કું મળતો થતો નથી તે મને યાદ નથી. મેં મારા તરજુમાંમાં જ્યાં સરેક કરવાની જરૂર હતી ત્યાં સરેક કીધી છે. જ્યાં હું કાંઈ ઉત્તરવાની જરૂર હતી નહીં ત્યાં મેં સરેક કીધી નથી. મેં એવી સરેક કીધી

નથી કે એ ફરો કરાકમાત બરેલો છે જે પહેલાં વોહુમના ટીખાચામાં બનેલું છે કે અંધકરતાના વીચારો મારે કું ને ખમદાર નથી. આ ફરોમાં સરાકમા ત કીધેલી છે તે બતાવવા મારે ઉંડાજુ ચોપખોળમાં ઉતરવું નોંધવે. કાંઈ પજુ સંજોગો વચે વટલેલ જુદીનેને અમારા ધરમમાં હવે કાખત કરી સકાય નહીં એવા એરવડ જીવનજી જમશેદજી ચોડીના વીચાર સાથે એ સવાલ તેવી સધળી જાણુએથી તપાસતાં કું મળતો હોતું જુ. મેં એવો અભીપ્રાય પેટેલ વચે આ મુકદ્દમામાં ચોક્કસ સાક્ષી ડી જુલાની વાંચવા પછી ખાંચ્યો તમાં સુધી થતા આકાશો સાથે જુદીનેને દીનમાં વટલાવી સકાય એવો માં અભીપ્રાય હતો. એ આગમજ કોમના ચોક્કસ ધારમીક માણસોએ મને કહ્યું કે તું કે કાંઈ પજુ સંજોગો વચે હમજા જુદીનેને દીનમાં કાખત કરી સકાય નહીં.

મીં લાઉંડસ-તે માણસો કાજુ હતાં ?

દસપુર દારાખ-અનેક.

મીં લાઉંડસ-પજુ તે કાજુ ?

આં મીં જસડીસ બીમન-નામ આપો.

દસપુર દારાખ-મીં હોરમસજી નવરો જજી લોરડ, કાં જહાંગીર ખરોડજી કાજી, અને કાં નાદરસાહ હોરમસજી એદરજી સુખીયા.

દસપુર દારામે આગળ મામતાં જજાવયું કે પહેલાં મહસય માથેરાનમાં હોટે લના માથેક છે. પજુ તેવજુ ધરમનો અભવાસ કીધેલો છે. કાં સુખીયા કાર પોરેશનમાં મોટી ચરચા ચલતે છે કે કેમ તે કું જાણતો નથી. એ મહસયો તલન અચાન નથી. તેઓ ધરમ પુસતકો ના ઇએજીમાં તરજુમા વાંચી શકે. અવસતા પેહેલવી તેઓ જાણે છે કે નહીં તે કું કહી શકતો નથી. કાં સુખીયાને અજવા એ તજુ માંહેલા કાંઈ પજુ મહસયો ને કું ધરમ સનવી બાબદોના અનુભવ વરીક લેખું નહીં. ખોરદેક અવસતામાંને ખોરદેકની નીબાંચમાને મને ખવાવવા

મી આવતો દરેક પાસે બાકામાં બધા
યજ્ઞ છે. એ દરેક સંકેતો પારસીઓ દર
રેખ બધે છે. “હું સધળાં જીવતાં માણ
સોને વટવાવું” એવા માયામાંના પેગમ
બરના જમદો વરસો થયાં દરેક સંકેતો
પારસીઓ બધે છે. કારણ કે એ જમદો
બીજા સાધરણ બધાંતરોમાં પણ આવે
છે. ૩૧૦ મીજસના તરજીએ હું જાણું
છું. તે મતાવાર તરજીએ નથી. પ્રે ક્રિસ્ત
જેકસનનો તરજીએ પણ હું સત્તાદર સ
અને નથી. જરથેસતી ધરમ નવનર
કાંઈ જરથેસતી ધરમમાં વટવેરો નહી
દહેતાય. ધણા યુરોપીયને જરથેસતી ધ
રમ મને છે તેથી કાંઈ તેઓ જરથો
સતી ધરમમાં વટવેલા નહી કહેતાય.

મી૦ લાઉડસ-તમારા આ સાત પાંચ
વીનાં જ્ઞાન કરતાં તમારે ઇંગ્લેન્ડ બા
જનું જ્ઞાન કમળી લાગે છે, કારણ કે
એકજ અર્થ ધરાવનાર અંગ્રેજી થયદો
ના તમે જુદા જુદા અર્થ કરો છો.
હસતુર દારાખ-પણ જણાવ્યું કે કાંઈ
પણ એવો તરજીએ નથી કે જેને હું
સત્તાદર તરીકે સતીકારી શકું જુદીનો
ને વટવાવવાને લગતાં પુસ્તકોમાંના
પેગમબરના શબ્દોને હું પેગમબરના શબ્દ
જો તમા દરમાનો તરીકે લેખતો નથી,
પણ તેને પેગમબરની આકતરી આએ
થ અને અકતરી બહામણ તરીકે
લેખું છું. આજના જમાનામાં આ
લાયલા સંજોગો વચ્ચે એ લામણોપર
અમલ થઈ શકે નહી. બીડી પીડી ને
હું અમારા ધરમ પ્રાણે અચીતજ
એક પાપ લેખું છું. જરથેસતી ધરમ
પાળતો પાસો ઉધાડે માથે મળે તે
પાપ છે. ધરમ સંબંધી નજરે જોતાં
એક પારસી જરથેસતી ઉધાડે
માથે દરે તે પાપ છે. છતાં દરેક
જ સંકેતો પારસીઓ એ અને પાપો
કરે છે. તેઓને હું સારા પારસીઓ લે
ખું નહી. અનુભવીઓની કમીટીના રી
પોર્ટપર મેં સહી કીધી છે. એ રીપોર્
ટમાં “દરમાન” જમદનો અર્થ હું બ
લામણ, આડેશ અથવા ક્રમ કાં.

મી૦ લાઉડસે સગલ પુછ્યો કે દર
માન એટલે આકતરી બહામણ એવા
અર્થ કઈ દિક્ષનમાંથી મળે છે? દર

માનને રીપોર્ટસનની આ દરસી ડીક્ષ
નરીમાં શું અર્થ કીધો છે તે તમે
કોર્ટ સનમુખ મોટેથી વાંચશો?

હસતુર દારાખ-પણ રીપોર્ટસન એક
ઈંગ્લેન્ડ છે.

મી૦ લાઉડસ-તેનું કાંઈ નહી, પણ
તમે મોટેથી વાંચો.

આ ઉપરથી હસતુર દારાખે મજકુર
જમદના અર્થો રીપોર્ટસન ડીક્ષનરી
માથી વાંચી સંમળાવવા કયા, અને જ
ણાવ્યું હતું કે અનુભવીઓની કમી
ટીના રીપોર્ટમાંના “અવદે દરમાન”
શરોખર માને નજર પડી હતી નહી.
તેથી પેગમબરની રીપોર્ટપર સહી
કીધી હતી.

જુદીનોને નહી વટવાવવાના

કારણો.

મી૦ લાઉડસ-પેગમબરની આકતરી
બહામણોપર હમણા શા માટે અમલ
થઈ નહી શકે તેનાં તમરાં કારણો
શું છે?

હસતુર દારાખ-હમણા સંજોગો બદ
લાઈ ગયા છે. આજે પારસી કાયદે મુક
કેલ સંજોગોમાં મુકાયથી છે તે સંજોગોનો
વાંધો. માં બીજો સળગ લોહીની લે
જસેળ થવાનો છે. વળી પરદેશી સી
ઓના કામમાં મોટો ધસારો થશે. જ
જરથેસતી છોકરીઓ જમન કરવાના
સંબંધમાં મુશ્કેલીમાં આવી પડશે. વંદી
દાદી ૪ થી પરમરદમાં એવું દર
માન છે કે એક જરથેસતીએ ઉમ
રે પુગતાં પરજીવું જોઈયે. વળી
દીવના કલમાંમાં વધુ એવું જણાવું
છે કે કામને કાંઈ પણ રીતે નુકસાન
થાય તેવું કાંઈ પણ જરથેસતીઓએ
પસાર થવા દેવું જોઈએ નહીં. પારસી
ઓ યુરોપીયન ઓઓ સાથે પરજીશે,
તેથી બીડીશ સરકાર ઉપર વહી અપ
કાર દરવા જેવું થશે કામ હમણા જે
મુશ્કેલ સંજોગોમાં મુકાયથી છે તે સં
જો ૧૦ કરતાં વધુ વંસથી વાપર
શર થયા હું માનું છું ઇંગ્લેન્ડ સી
ઓ સાથે લગતન લાઈ અમારી બા
નુઓ ૪૫ વરસે કુંવરો દાવતમાં મર
ણ પામી છે. યુરોપીયન અઓને પરજી

નારા શખશો જે બહાં પરજુવા હોતે
તો અમારી કોમની કંઈ અથવા વધતી
જોઈ વચતી આનજો. આવી દો મળ
યા હોતે અને તેઓએ પરજોતી જાંઘી
નું સુખ ભોગવયું હોતે. લોહની ભેલમ
ભેલથી અમારી "ઠેરેઠેર" ઉપર માડી અ
સર થાય. જુદીન માના અને પારસી
આપને પેટનાં બાળકોને ધરમમાં લેવાની
અજીમને હવે ઠરાવ કરીને મનાઈ ફર
માતી છે. જેમાં ૧૦૦-૨૫માં કોમનાં
લોહીની ભેળસેળ ચયથી હું જાણુ તો ન
થી. જુદીન માના અને પારસી આપ
ને પેટનાં બાળકોને પારસી કોમમાં દા
ખા કરવાનાં આચાર્ય છે અને પારસી
તરિકે લેખવામાં આવ્યાં છે એવું મે
સાંજળયું છે. એવી રીતે વટલાવવાના દ
રખાન જે ખુદ્દા મુકવામાં આવે તો
સંખ્યામંથ પરદેશી સ્ત્રીઓ કોમનાં ધ
સી આવવા તથયાર ઉઠેલી છે એમ હું
કહું છું. મેં એવું સાંજળયું છે કે જુ
દીનને વટલાવવાની જે છૂટ મુકવામાં
આવે તો મારી કોમનાં પાંચ સાત જવાને
ધમકાં જાં ધમકાં સ્ત્રીઓ પરણી બાર
વા તથયારકે. પત્રેજી સ્ત્રીઓ તેઓ સાથે
પરજુવા ધમકાં પારસી જવાનોરી ના
જાં સંબંધી સમીતી તથા સુખી સંજો
જો. એમ તેઓ સાથે પરજુવા અને તે
ઓને જરથોસતી ધરમ અખતયાર કર
વાને તથયાર થાય. દરખાન બધ હોય
છતાં ધમકાં પારસીઓ પરદેશી આપડી
ઓ પરણી બાવયા છે. તેવા ધણા દાખ
દાખમાં બધકે લગનમ સખળા દાખલા
ઓનાં તેમ જાણડીઓનાં બાળકોને જુદ
દીન તરીકે ઉધારવામાં આવયા છે. કાવા
જાં ઉધારીને એ આપડીએ ને જો દીનમાં
લેવામાં આવે તો તેઓનાં બાળકો કોમ
ની અંદરજ જનમ અને તેથી ધરમનું
મહું થાય એમ હું માનતો નથી કાર
ણ કે કોમમાં કોમનાં વરજુ ધુતી જાય.
કલકા વરજુની જુદીન બાવજાનાને લાં
ફસતાનમાં જરથોસતીઓ પરજોલા હો
વાના દાખલા જનલા છે. પારસીઓ
કલકા વરજુની જુદીન આરવોને પર
ણી બાવેલા હોવાના દાખલા મતી જી
એમાં બનેલા હું જાણું છું. પણ હું
નામો આપી શકતો નથી. કારણ કે

સાંજોલી વાતોને આધારે બબર આપું
છું. વંદીદાદમાં જરથોસતીઓને ઉમરે
પુગનાં પરજુવાનો જે કુતમ હમારેમાં
મેં જુલાવ્યો છે તેને હું આકાંબી બ
લામજુ લેખું છું. હું હરે કહું છું કે
તે કાંઈ આકાંબી ભલામજુ નથી, પણ
તે તો ફરમાન છે. ૨ માનમાં હોય
તયારે જનનના ગાંઠ બધાય છોકરીઓ
ને પણ બાવજા ઉમરે પરજુવાનું ફર
માન છે.

આં મીં બસડીસ ખીમન-પણ છે
કરીઓ રતાં છે. આ જો હોય તો ?
હસપુ દારામ-પણ જોક્તી મેડરના
નીધી જોક્તી છોકરીઓનું પ્રમાણ એક
સરખાન રહે એમ હું મનું છું.

મીં લાઉડમ-આગળ એક કરતા વ
ધુ બાળકોઓ તમારી કોમના શખસા પ
રજુતા હતા તે તમે જાણો છો ?

સાફી-હું તેમ દાખલા જાણું છું.
દીનના કલમમાં એવું જાણીએ છું કે
જરથોસતીઓએ કોમને નુકસાન થાય
તેવું કાંઈ પણ થવા દેવું જોઈએ નહીં.

મીં લાઉડસ-હું તમાને "સેકે" બુ
કત એક ધી ધસટ"નું લોખણ આપું
છું તેમાંથી એક ફરમાન બતાવી આપશો ?
હસપુ દારામે મજબૂર ચોપડીમાંથી
એ ફરો વાંચીને જુલાવયું કે એ તર
જુમા સાથે હું મજતો થતો નથી.

મીં લાઉડસ-તમે જે ફરમા બતા
વો છે તે સધળા શું એવું બતાવી આ
પે છે કે ૨૦ મી સદીમાં તમારાથી જુ
દીનેને વટલાવી શકાય નહીં ?

હસપુ દારામ-ખચીતજ.

મીં લાઉડસ-એક મહને પણ ત
મે તેની પરજોતી આરવ સાથે વટલા
વો તો સખળી મુશ્કેલી ફર ચક જાણ ?

હસપુ દારામ-લાવના સંજોએ વમે
હું તો નહીં વટલાઉં.

હસપુ દારામે વધ જુલાવયું કે જે
ડાન કરતાં વધુ ચોપડીઓ બખી છે.
તે ચોપડીઓમાં જુદીનેને વટલાવવાના
સંબંધમાં મારા લાજના વીચારો મં કે
થે પણ દરસાવ્યા છે કે નહીં તે મને
યાદ નથી.

આં મીં બસડીસ - કાવર-પણ ત
મારા વટલાવવાના સખામ સંબંધી તમે

એ આજે દરજાએના વીચારો તો તમે એ એક જાણ્યા બાંધવા છે એમ તમે એ જાણવું છે. તે જોતાં તમેને થઈ નથી એ તમારો જવાબ કાંઈ બરાબર જામ નથી.

આ. મી. જસ્ટીસ બીમન-તમે એ આજે કહ્યું કે આ મુદ્દામાં પડેલી જુદાની વાંચવા પછી તમેએ વટના વગાની સવાબના સંબંધમાં આજે દરજાએના વીચારો બાંધવા હતા. એટલે કે વટનાવવાના સવાબ સંબંધી તમારા કાલના વીચારો તો તમેએ મયા ફેરવારી પછી બાંધવા હતા. તે જોતાં તમારો ચોપડીઓમાં તમેએ તે વીશે કાંઈ જણવેલું હોવું નહીં જોઈએ. તેમ હોય તો તમેએ તેમ જુદા કહેવું જોઈએ.

દસપુર દારાએ મી. રતન તાતાપર લખેલું કામજ.

દસપુર દારાએ વધુ જણાવ્યું કે મી. રતન તાતાની બાપડીની નવજોત ના હોવસે મેં મી. તાતાને કામજ બાંધ્યું હતું. એવું હવે મને થાડું આવે છે. અમે તો કાંઈકેસે આપેલી મજૂર કામજની નહીં દસપુર દારાએ વાંચી સંભળાવી હતી જેમાં તેવણે પોતાને જણાવ્યા મારે ઉપકાર માની જણાવ્યું હતું કે હું હાજીર છું કે કેટલાક સંબંધોસર હું નાજોતમાં કાજર થઈ જીવે નહીં મેં મારી વાપજમાં મારો અભીપ્રાય આપેલો છે, અને એક મુદ્દા અથવા જોરત બરા એટલાકાથી દીનમાં આવે તો તેને અથવા તેણીને લેવામાં વાધો નથી એમ જણાવ્યું છે.

દસપુર દારાએ વધુ જણાવ્યું કે મારું કહેવું અવું હતું કે એક જાણ સચા એટલાકાથી અને બરા દીક્ષી દીનમાં આવવા ઇચ્છે તો તેને લેવા સાથે વાંધો નથી, પણ વટનાવવામાં નાણાં સંબંધી કાલજ અથવા અવી બીજા દારા દારા સમાવેલી હેવી જોઈએ નહીં.

આર. એસ. રૂસતમજીની નવજોત

આર. એસ. રૂસતમજીની નવજોત કીયા મેં કાંધી હતી. તે આમજ તે ખાસ તી હતી, પણ ખાસતી ધરમનો સાથે

સવક તે હતો નહીં એમ હું માનું છું. તે કીયા વટનાવવાની યા એક ધરમમાં થી બીજા ધરમમાં લેવાની હતી, પણ તત્ત જુદીનેને અથવા અરથ જુદીનેને વટનાવવાની કીયાથી તે કીયા જુદા પ્રકારની હતી. પારસી માતા અને અમે રીકન બાપને પેટનાં બળકને હું તલન જુદીને લેણું. મારા અભીપ્રાય મુજબ કાલના સંબંધોમાં એક તલન જુદીનેને જાણ અરથ જુદીનેને વટનારી કાલ નહીં. હું જો આ અભીપ્રાયમાં જોરો હોઈ તો પણ એકની માફક બીજાને દીનમાં લખાઈ કરી શકાય નહીં કારણકે અરથ જુદીને પારસી બાપના બુદ્ધિ દરજા હોય છે. આર. એસ. રૂસતમજીને મેં નવરાતનાં અરથ નુમમાંથી પસાર કીધો હતો નહીં, પણ મેં તેને રીમન બાંધુમ બાપવું હતું. તેને આર નાકાન આપ્યાં હતાં નાકાન જુદા જુદા અનેક પકારનાં છે, ૮ મી પરમરમાં, ૯ મી પરમરમાં, અને રેવા યતોનાં જુદાં જુદાં નાકાને વીશે જણાવેલું છે. મારા પીતાના ચોપાનમાં પણ જણાવેલું છે તયાં તેવણું કહે છે કે અરથનુમ જુદા જુદા પ્રકારનાં છે. કાંઈ પણ દસપુર નાકાનની કીયા કરતો નથી. નાકાન જુદા જુદા પ્રકારનાં છે એમ હું કહું છું. નવરાતનાં અરથનુમની કીયા જણાવેલી છે. તે નવ રાત આજુ રહે છે. આર. એસ. રૂસતમજીને નાકાન આપવાની કીયા એ મોખેદોની કાજરી મા કરવામાં આવી હતી. એક વખત નીરંગ પાક ૩૦ વખત નીરંગ થી તેવણું આંગ પાક કરવામાં આપ્યું હતું. સાધારણ નાકાનથી આ નાકાન જુદું છે.

દસપુર દારાએ કરેલો અંતર ખુલાસો.

હું એરવદ જીવનજી જમશેદજી મોદી તથા જસ્ટીઓના મોટા ઉપકારમાં નાણાં સંબંધી બાબતમાં પાંચ વરસની વાતપર હતો. તે વાત દુનીયાને જણ્યતી છે. તેઓએ મારે મારે ઉપકાર કરાવ્યું હતું. પહેલા વાદી સર દીનજીએ પણ મને મદદ કાંધી હતી. સંકેદો લોકો

એ મદદ કીધી હતી. પાંચમાંના ૪ પ્રતી વાહીઓએ અને મદદ કીધી હતી. તાતા કુટુંબના નરોએ અને મદદ કીધી હતી નહીં, તેઓ પાસે મદદ માંગવામાં આવી હતી, પણ તેઓએ ના પાડી હતી એવું મને યાદ નથી. કારણ કે ઉપરાજાની દીપ મારા કેટલાક મીત્રોપર મોકલવામાં આવી હતી, અને તેઓએ તે લોકોમાં ફેરવી હતી. તેઓએ તે તાતા કુટુંબના નરોપર મોકલી હતી કે નહીં તે હું જાણતો નથી.

ફરી તપાસ.

મીં જોંગમેનની ફરી તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હાલના સર દીનશા પીટીટ, મીં મેરવાનજી મનજેરજી કામા તે જોશા પ્રતીવાહી એરવડ જીવનજી જ મરોજી મોહા, અને મીં દીનશા ફરફુન જી મુલ્લાએ મારા ચાર મીત્રોએ મારે માટેની ઉપરાજાની દીપપર સહી કીધી હતી, અને તેઓએ તે દીપ બાહર ફેરવી હતી. તાતા કુટુંબના નરોએ પણ સા નહીં ભરયા તેથી અહીં આવીને હું જુડું બોલું છું એ વાતમાં કાંઈ પણ સમાધ નથી.

બપોર પછીની તપાસ.

એરવડ જીવનજી મોહીએ મીં જોંગમેનની ફરી તપાસમાં જણાવ્યું કે, દીન કરફુન દશમું વોલ્યુમ મેં આલુ વરસના જાનેવારી માસમાં પ્રગટ કર્યું છે તેની ૨૦ નકલ મરફુમ મીં તાતાએ આજ મળ્યી ખરાલી હતી.

નામદાર મીં જસદીસ દાવરના સવા લાન જવાબમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જરજોસતામે જાનમ ઓઝામાં ઓઝો ધસુ પ્રીપત પહેલાં ૧૦૦૦ અને વધતા મા વધતા ૬૦૦૦ વરસ ઉપર થયો હતો.

મીં જોંગમેન અને જુડાં જુડાં ફંડ ના ૧૮૫૧ પછીના સાત કાગળો રજૂ કરવા માંગ્યા હતાં.

મીં લાઉનડસે જણાવ્યું કે પડેલાં એ પત્રો માટે મને વાંધા નથી પણ બાહીનાઓ જે રજૂ કરવા દેવામાં આવે તો તે ઉપર સહીપ સંબંધી હું વાંધા નહિ છું. મીં જોંગમેન જે પત્રો

રજૂ કરવા માગે છે તે નમુના જેવાં નથી કારણ કે જે મીં જોંગમેન ચુકી કહેયા છે તેમાં “ત્ર સદીઓ અને તેના પછી આવનારાઓ” એવા સમૂહો છે જ્યારે અમારા વીચાર પ્રમાણે મોટા ભાગમાં તે સમૂહો નથી પણ બીજાજ સમૂહો છે જે મીં જોંગમેનના પત્રો નમુના જેવા કોરટ ગણવા માગે તો મને પણ મારી પક્ષ તરફથી મને ગમે તે ચાર પત્રો કોરટમાં રજૂ કરવા દેવા છુટ મનથી જોઈએ અને તે સરતે મીં જોંગમેન જે પત્રો રજૂ કરવા માગે છે તે સામે મને વાંધા નથી. ૧૮૫૧ પછીના જે પત્રો છે તે ૭૫૦ પાનાના છે અને મેં તે બધા કાંઈ વાંચી જોયા નથી.

મીં જસદીસ દાવર-એ તમે બંને સમજીતી ઉપર આવો તો તમને ગમે તે સાત પત્રો હું રજૂ કરવા દેઉં અને મીં લાઉનડસેને પસંદ પડે તેવાં સાત પત્રો તેમને રજૂ કરવા દઉં અને તે નમુના તરીકેના છે તેના કાંઈએ વાંધા ઉઠાવેલા નહીં. તે સમજીતી અહિં પત્રો હું બાતર વાંચીશ અને મારા બહેલા ભાઈજાને તેના સાર સમજાવીશ.

મીં લાઉનડસે-જો એમ નહીં તો હું એવી સુચના કરું કે સમજીતી કામગીરી કાગળમાં કાપી કરવાં અને તેમાંથી જો કસ પાનાઓના એકસ પત્રો રજૂ કરવાં.

મીં જસદીસ દાવર-એમ કરવા દેવામાં આવે તો તેમાં સતાના અંશ કોરટ કામલ કરે છે એમ કહેવાય.

મીં લાઉનડસે-હા અને હું જાણું છું કે તેમ કરવા કોરટ રજા આપશે નહીં.

આ બાતરમાં કાંઈ સમજીતી નહીં થતાં મીં લાઉનડસે તે કાગળો રજૂ થવાં સામે પોતા તરફના વાંધા રજૂ કરતાં જણાવ્યું કે ફક્ત ત્રસદીઓને કાગળ લખવાથી તસદ કરવામાં આવ્યું એમ ગણાય નહીં. પોતે ત્રસદીઓ છે અને તેમના પાછળ આવનારા ત્રસદીઓ ના નેમજૂ કરવાને તેમને હક છે એમ જાણવાવા ખાતર એટલે કે બીજા સમૂહમાં બોલીએ તો પોતાની આજર

જાળવવા પાતર પ્રતીવાદીઓ ઉપલાં કા
ગળા કારમાં રજા કરવા માટે અને
તેમ કાળમાં મી. સિંગમેન થઈ પો જ
જાણે છે કે ગમે તે સર્ગપત્રો આપવા
તે જાણના મુળ પ્રમાણ કંડમાંથી બરવા
તપ્પાર છે. મી. સિંગમેન મકમલો સર્ગ
પત્રી ડયરી બરવા તપ્પાર થયા છે જે
અમલ ડયરીથી દશ પછી વધારે છે એ
ટમે તે લાખો ડયરીની થયા જાય અને
તે જાણથી પ્રતીવાદીઓ આપના તપ્પાર
ર થયા છે. તપ્પારના નાજામાંથી પત્ર તે
મ કરતાં તેઓએ જાણવું જોઈએ કે તે
કારમાં મારા ફલને લાભ અમારો છે
અને તે આપવા સાથે અમે તપ્પાર લેવ
એ તેમાં અમે હક ધરાવીએ છીએ. સ
વટે મી. લાઈડે જાણવું કે તે ત્રસટો
નથી અને સ્ટેટમેન્ટો છે અને તે રજુ
કરવા જરૂર પડે તો અમે તે સામે તપ્પાર
લેવ ને હુકમે જાણીએ છીએ.

મી. સિંગમેને જાણવું કે એક વ
ખને મારા કુળ પોતાની આપડ માટે
હડતા નથી મારા કુળના હાથમાં જે ત્ર
સટો જુદે જુદે વખતે સમાવત કરના
રાજો મેલી ગયા છે તેના તેઓ ત્ર
સટીઓ છે અને તે પુનઃવર કરવા માટે
તેઓ હાડે તે અમે ત્રસટો કમુલ રા
ખ્યા છે અને અમે ત્રસટીઓ થયા છી
એ તથા સુધી અમે તે મતીથીમાં આવે
લા છીએ અને એવી રીતે અમે તે
સતીથીમાં ગેલાથા છીએ તે શું અમે
પુનઃવર કરવામાં પછાત રહીએ. મી.
લાઈડેસ કહેવા માગે છે કે અમે અમા
રી આપડને આપર જવા બહાર પડ્યા
છીએ પણ તે જોલવું ઘણું અજાયબી
ઉપજવનાર છે. ન માર કારટે તેવો
સુધનો અચાલ પોતાના મનમાંથી દુર ક
રવો એવી મારી અરજ છે. મી. લાઈડે
સે મારા કુળ સમે ફસત વેળે છુપા
ધવા અને બીજા ધણા ગંભીર આપડો
મેલ્યા છે પણ હું કહું છું કે એ સવ
ળા આરોપ શેખી બરેલા છે.

ધારાના હીમાયતીઓની તપ્પાર સામ
ળી લેષ મી. જસીમ બીમને જાણ
વું કે, હમણા અમે એવા અભીપ્રાય
ઉપર આવ્યા છીએ કે તે ત્રસટ કંપની
દનસદુરમેટો નથી.

મી. સિંગમેન-તમેએ તે કામગી
એ તથા જેવી સંતે સવીખરવા કે તે
ત્રસટ ઉમા કંપની દનપરમેટસ છે એ
વું તમે તમારા ચુકાદામાં કહેવો તો
છી અમારે એટલે ડયરી બરવી.

મી. લાઈડેસ જાણવું કે કારટે
ગમે તેવી રીતે હાલે પણ તે મારી સં
મતીથી તેમ કરવેલું ગણવું નહી.

નામદર જરૂરિએ તપ્પાર બાદ કેટલોક
વાર અસ ત કરી મી. જસીમ બીમ
ને જાણવું કે વડે વીચાર કરતા અમે
એવા કંપ વધર આવવા છીએ કે તક
રાઈ કાગળો દનપરમેટ નહી એવો
અમારો હમણા અભીપ્રાય છે પણ મી.
સિંગમેન એ તમે એ કાગળો દનપરમે
ટ તરીકે રજુ કરતા હો તો પછી તમા
રે સર્વે ડયરી બરવી જોઈએ.

મી. સિંગમેન તથા હું પાછ
ળથી સર્વે ડયરીના કંડ બર
એવી સંતોએ હાલ તુરત મને કામ
જો રજુ કરવા દેવાં. મારા કેસ માટે
તે કાગળો રજુ કરવાની હું મેરી જરૂ
ર જોડે છું. પ્રતીવાદીઓને તેમાના મા
રગમાં મુશ્કેલી નડે તે માટે આ સમાલ
મી. લાઈડેસ ઉભો કરેલો છે તે હું
બરાબર સમજુ છું. તમે નામદરો સ
વટે મજદૂર કાગળોને દનપરમેટ તરી
કે ચુકાદામ કંપવશે તો અમે ડયરી બ
રવા તપ્પાર છીએ.

મી. લાઈડેસ જાણવું કે મી. સિંગ
મેન મુશ્કેલીમાં મેલવાનું જણાવે છે
પણ તેમને અમે “સ્ટેટ્યુટ ઓફ કોર્પોરેશન્સ”
ની તકરારમાં દતારવા છે તે જોવણુ છું
હી જાય છે.

નામદર જરૂરિએ તપ્પાર બાદ સધ
ળાં કાગળોનું બંડલ મંગડું હવું અને
તે વાંચા જોઈ સમાચારને દીવસે સેવ
તો ચુકાદો આપવા જાણવું હવું.

બાદ મુકદ્દમે મુતતવી રહ્યા હતા.

પારસી પંચાયત કેસ.

લસદીઓને સટેમપ ડ્યુટીમાં
થી મુક્ત કરવામાં આવ્યા.

એરવદ જીવજી મોડીને જસ
ટીસ ખોમને પુછેલા સવાલો.

લેડી જેહાંગીરનાં લાશણ વીશે
ખુલાસો.

વધુ સાક્ષીઓની જુમાની.
(અખબારે સોદાગર, તા. ૭ મી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર ઇનચાર્જ માણેજી પીટીર બારો
મેટ, સર જજનાર કામલજી જહાંગીર,
મી. ફસલમજી નાનામાઝ એટનામજી જી
જીભાઈ, મી. રાનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોમનજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ડા. નાનામા
ઝ નારોજી કાન્કે મુખ્યની પારસી પં
ચાયતના પ્રસીદ્ધો સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેટ, મી. હોરનામજી એટલજી
આલખલેસ, મી. જમશેદજી ખરતદજી
જમશેદજી, મી. મેહંવાનજી મનચેરજી
કામા અને મી. બહમનજી દીનશાહ પી
ટીટ સામે નોંધાવેલા દવની વધુ સુના
વધુ મુદ્દાલ દીને હાઈ કોર્ટનાં નામ
દાર જજ મી. દીનશાહ ધનજીભાઈ દા
વર અને આ. મી. જસડીસ ખીમન
સનમુખ નીઝી હતી. વાદીઓ તરફથી
મેથરસ અરદેયર, હોરમસજી, દીનશાહ
અને કંપનીની દરખાશથી ની. લાઉડ
સ, મી. ફરુનજી સોામજી તાતીયાર
ખાન, મી. પસાનજી રૂઢ. તાતયારખાન
અને મી. પાશાહ અને પ્રતાવાદીના
તરફથી સાક્ષીસાદરા મેથરસ કેળી, લી.
અ અને આનની દરખાશથી મી. ધન
વેરાડીટી, મી. રેક્સ, મી. સિંગમેન
અને મી. જે. બી. કાંગા હાજર થયા
હતા.

પ્રતીવાદીઓ સટેમપ ડ્યુટી
માંથી મુક્ત થયા.

મી. સર્વેનને રજુ કરેલાં કાગળો
ના સંબંધમાં સટેમપ ડ્યુટી ભરવાની
જે સવાલ મી. લાઉડસે ઉઠાવેલો હતો તે સવાલનો સુદેવે આ તા. ૧૦
મી. જસડીસ ના રે જવાવધુ કે મારો
એવો અભીપ્રાય છે કે આ કાગળો
“જનસટમેન્ટ” અથવા “ત્રાપટ કિમાં
કરનાની જનસટમેન્ટ” નથી. ઉલ્લેખી
કીયાના દીવસે યાને ત્રીજા દીવસની કી
યાના પ્રમંત્રે પારસીઓમાં સમાવત ક
રવાના તીનજી જાએજી છે. એ કીયા
વેળા તંદોરની બજવામાં આવ્યા પછી
મરનારના એકાં થયા સગા આ તથ
મીતરો સનમુખ મરના ના પુત્ર માટે
કંપમાં આવેલી સમાવત જાહેર ક
રવામાં આવે છે. તેમજ તે સમાવત
કંપ કાપો મટે કરવામાં આવી છે તે
પણ કેટલીક વેળા દુરના જાહેર કરવામાં
આવે છે. જ્યારે પટલી વેળા તે પછી
ડેલા જાહેર કરવામાં આવે છે. તકરારી
કાગળોમાં મેટે ભાગે વરતમાનપત્રોનાં
આમળના જાહેર ચલણ વીગતો છે. એ
કાગળો કાપણપુરવકે ફસતાવેજી સરખા
નથી. અને કું તેઓને “સેટલમેન્ટ અ
વત્રા ત્રસટ જાહેર કરનારા જનસટમેન્ટ”
લેખતો નથી. તેથી તેઓ માટે સટેમપ
ડ્યુટી ભરવાની જરૂર નથી. સટેમપની
શી ભરવા જરૂર એ કાગળો કેસ સન
મુખ રજુ કરી શકાશે અવું કું ઠરાવું કું.
આ. મી. જસડીસ ખીમન આ.
મી. જસડીસ દારના ઉપજા સુકાલ
સાથે મળતા થયા હતા.

આ. મી. જસડીસ ખીમને પુછેલા
સવાલો.

શમશુભઓજના એરવદ જીવજી જ
મશેદજી મોડીને એ પછી આ. મી.
જસડીસ ખીમને સક્ષી તા પીજરામાં પા
છા આનાયા હતા તવજીને આ. મી.
ખીમને હેતુ સવાલો પુછ્યા હતા, જે
ના તેવજી સે અં ઉપર નાચે મુજબ જ
વાના વાળ્યા હતા:-

દારાવત જરથોસ્તી રાખ હતા કે કે
મ તે નથી થયું નથી. પણ કું આદરું

હકી શક્તિ કે તેઓ માનવીયસનાન-રા
ભર્યા હતા. તે ધરાની ઊકરીઓ પર
જીરો હતો. તેઓનાં બાળકોને અસલી
ધરનીઓના ધરમમાં ઉધારમાં હતાં.
ધરાની ઊકરીઓ પારકાઓને પર
ણી તે છતાં તેઓ ધરાની લેખાતી હ
તી. તેઓના બાળકોને જરથોસ્તી ત
રીકે ઉધારમાં નહીં હતી એમ કહેવા
કુ તથ્યાર નથી. હીરોડોટસ કહે છે કે
તેઓને જરથોસ્તી બાળકો તરીકે ઉધા
રવામાં આવ્યા હતા. સંઘેન હીંદને
રાજા હતો. તે હીંદુ હતો. તેની એક
પુત્રસુરત ઊકરી હતી. તે તેણીને ધ
રાન ભષ ગયો હતો. તેણીને પાક કર
વાની કીયામાંથી પસાર કરવામાં આવી
હતી. હું તે કીયાને નાહાન કહું છું.
કારણકે પાક કરવાની સખળી કીયાઓ
નાહાન તરીકે ઓળખાય છે. નાહાનનું
સંસ્કૃત સ્વરૂપ સનાન છે. આદ્ય
રાસપ નામનું ધરાનમાં નામીયું આતશ
બેદરામ હતું. એ આતશબેદરામમાં
તેણીને એ કીયામાંથી પસાર કીધી હ
તી કીયા કરનાર મોતેદ હતો. તેણી
રાજા બેદરામજોર સાથે પરણી હતી
નાશીરવાન આદિબ વીરો મેં સાંભળ્યું
છે. તે ધરાની રાજા હતો તે ધણી બા
મકીઓને પરણ્યો હતો તે એક પ્રા
સતી ઓરતને પરણ્યો હતો. તેણી રમ
ના રાજાની બેડી હતી. તેણીના બેટાને
પ્રાસતી તરીકે ઉધારવામાં આવ્યો હતો.
તેણીનાં બીજાં ફજદોને કયા ધરમમાં
ઉધારવામાં આવ્યા હતાં તે હું કહી
શકતો નથી. ખુશરૂ પરવીઝ એ રાજા
નો પત્ર હતો. તે એક રોમન શાહ
ભઠી સાથે પરણ્યો હતો. તે
એના બેટાનું નામ શીરૂષ હતું. તે
ઓના બેટાનું નામ. કાબાદ હતું
એવું મને યાદ નથી શીરૂષએ
ચોતાના બાપને મારી નાખ્યો હતો
એટલું હું જાણું છું. શીરૂષ ચોતે ધરા
નનો રાજા થયો હતો કે નહીં તે હું
કહી શકતો નથી. કેમશરૂ કાબરાજન
તથા તેજીનું કુટુંબને હું ઓળખું છું
તેવજના કાકા બાક પેસતનજી કાબરા
જને હું ઓળખતો નથી. પંજાબ મધ
હીસાર માટે રહેતા પેસતનજી કાબરાજ

યા તેવજનાં ધણીઆણીને હું પીછાજતો
નથી. કેમશરૂ કાબરાજના બાકનું નામ
બહમનજી કાબરાજ છે. શાહનામાની સુ
દરીઓ અને શાહનામાના દ્વપતાનો ના
મની ચોપડીઓ મેં પ્રગટ કીધી છે.
શાહનામાની સુદરીઓ નામની ચોપડી
ઓ મેં શાહાક મહીના ઉપર પ્રગટ કરી
હતી તે ચોપડીમાં તમેએ જણાવેલા
સખળા દાખલાઓ નથી. કહીમ ધરાની
નામની ચોપડી મેં પ્રગટ કરી છે. સેહી
જહાંગીર કાવસજીએ આપેલું ભાશજી મા
રા હાથમાં ચુકેલાં “મોમે જમશેદ”
માં પ્રગટ થયેલું છે. તે ભાશજી
માટેની વીગતો મેં પુરા પાડી હતી.
બળી તેવજે તે ભાશજી કર્યું તે આગ
મજ મેં તે રીવાજ કીધું હતું.

તકરારી કાગળો ઉપર વધુ ચુથણું.
મી. સેંગમેને એ પછી મજકુર ૭
કાગળો રજુ કીધાં હતાં. તેવજે જણા
વ્યું કે નાં લોકોસ કહે છે કે એ કાગ
ળો “ટીપીકલ” નથી.

આં મીં જસટીસ હાવર-એ ૭
કામળોને મેં તમેએ રજુ કીધેલાં
“ટીપીકલ” કાગળો તરીકે દાખલ કર્યે
છીએ.

મીં સતરંગમેને જણાવ્યું કે એરવ
દ મોહીને હું એરી મતલના સવાય
પુછવા માયું છું કે આ પતરા બીજા
પતરાના નમુના જેવાંજ છે કે નહીં? હું
તે ઉપરાંત તેવજને સવાયો પુછી
એવું બતલાવવા માયું છું કે ફંડ
માં નાણાં બરનારાઓએ તમકીઓને
નાણાં સોંપતી વેળા એવું જણાવ્યું
હતું કે અમા તમને તથા તમારી પછી
આવનારાઓને નાણાં સોંપ્યે છીએ.
તે વેળા તેઓના ધયાનમાં એવું હતું
કે આથી પહેલાં જગા પુરાની જસટી
ઓને સતા હતા એવું મારું કહેવું છે.

એરવદ જીવજી મોહીને એ પછી
સાક્ષીના પીજરામાં પાછા બિલાવાવામાં
આવ્યા હતા. મીં સતરંગમેનેની તપા
સમાં તેવજે જણાવ્યું કે ૧૮૫૧ પછી
સયાપરામાં આવેલાં ફડોના સંબંધમાં
તેઓની સયાખા વીરો જખવામાં આ
વેલાં પહેલાં કામળો મળે છે. પછી ફેટ
લાંક ફડો જાહેરમાં મોગણી કરી ઉ

રાવ્યાં હતાં. તેને લગતાં કામજો નથી. ક્યાં ફરિયાં પેઢાં કામજોમાં ગસ્ટ એ તથા તેમની પછી આવનારાઓના સંબંધમાં જ્યુવેનિલિટી એ તથા ક્યાં કામજોમાં નથી જ્યુવેનિલિટી એ તથા એ વધાર કરી છે.

મીં લાઉંડસનો વાંધો.

મીં લાઉંડસે જ્યુવેનિલિટી કે આ કામજો મુકદ્દમાને બંધનસતાં નથી. પોતાને કામજોપુરક સતા આપનાં હસતાવેળે જોખવાડીએ કરાવતા હોય તે તે "બનસ્ટમેન્ટસ" લેખાય અને તેવા હસતાવેળે મુકદ્દમાને બંધનસતા થઈ પડે પણ તે "બનસ્ટમેન્ટસ" હોય તો પછી સ્ટેમ્પ ક્યુરી કરતાં પડે તમેએ ફરિયાદ છે કે એ કામજો "બનસ્ટમેન્ટસ" નથી તેથી તે મુકદ્દમાને બંધનસતાં નથી.

સોરામજી પંથકીની ઉઘટપાલટ તપાસ.

આગળ સાક્ષી આપી ગયલા મોમેન્ટ સોરામજી બનજી પંથકીને એ પછી સાક્ષીનાં પીંજરામાં પાછો બોલાવવામાં આ ગયા હતા તેવજી મીં એમનેનાં વધુ ઉઘટપાલટ તપાસનાં જ્યુવેનિલિટી કે બીજા રોસના ઘાકરા ફરામજીને દેટઘાકરા એ બાવયા તરીકે પણ એળખાતા હતા. પણ મેટે બામે તે રોસ તરીકે એળખાતા હતા બીજાજીનાં આદરજી નામને એક બાને છાકરા હતા તેઓવું ધરના નપુરામાં હતું. બીજાજી તાં ૧૪ મીં એપ્રિલ ૧૮૬૮ ન દીસે મરી ગયા એ મ કુ જાણતા નથી તેવજીને ગુજરાને ૪૦ વરસ થયાં એમ કું જાણતા નથી તેવજી દેટઘાકરા વરસ થયા મરીયાં તે કું જાણતા નથી તેવજી થોડા વરસ થયાં મરી ગયાં એમ કું કહતા નથી તેવજીને ધણું વરસ મરી ગયાને થયલાં હોવાં જોઈએ બીજાજીના મરજી વખતે તેવજીના ઘાકરાઆજ ઉમજીમાં ૩૧૦ બરસ હતા તેને લગતા મને બતાવવામાં આવતી રસીટ કું કાંઈ વાંચી શકતાં નથી કું અજમા સાથે બાવરો નથી બતાવતા હસતા જો પરજી એમ પુરવાર કરવામાં આવે છે કે તેવજી તાં ૧૪ મીં એપ્રિલ ૧૮૬૮ ને

દીસે ગુજરી ગયા તેને બંધનસતા એ ૩ હોવાં જોઈએ. કું જાણું તો કું કહ્યું બ કહું કે બીજાજી એ દીસે મરી ગયા. મારી પાસે કાંઈ તેના હોખવાડી પુરાવા નથી તેવજી ગુજરી ગયા તવારે મારી ઉમર કરલાં વરસની હતી તે મે કું જાણી નાખી છે કે બીજાજી ગુજરી ગયા અને તેવજી સુરતમાં ગુજરી ગયા એક કું મને યાદ છે. મારી ઉમર હમજી ૬૮ વરસની છે, બીજાજી મરી ગયા તે વેળા મારી ઉમર ૩૦ વરસની અંદર હોય એ બંધનસતા છે. બીજાજી મરી ગયા તવારે કું ૩૦ વરસના ૨૫ વરસના અથવા ૪૦ વરસની ઉમરના હતા તેમને કાંઈ યાદ નથી ફરામજી ૧૮૦૧ના સામમાં ૭ વરસ થયાં ગુજર ગયા. તે ક્યા વરસમાં ગુજરી ગયા તે મને યાદ નથી તેને ગુજરી ગયાને ૭ વરસ થયાં કે હસ તે મને યાદ નથી તે ગુજરી ગયાને ૧૦ થી વધુ વરસ પણ થયાં હોય પણ ૨૦ થી વધુ વરસ થયલાં હોય નહીં. ફરામજીના છાકરા ધનજીશાહનાં લગન થયાં હતાં. પણ તે લગન ૧૮૫૩ નાં થયાં હતાં તે કું જાણુંતો નથી. જો ધનજીશાહને વરસાવો હતા તે નાં લગન ૧૫ વરસની વાતપર થયાં હોય એ બંધનસતા છે. તેની ઉમર તે વેળા ૧૮ અથવા ૨૦ વરસની હતી. તે ધનજીશાહ પેસવનજી સાથે પાંચસો એમ કું જાણુંતો નથી. તેના લગન નાનપુરામાં એક પારસીને તથા થયાં એકકું, કું જાણું કું. ફરામજીના તેની પરચીરન પેટની છાકરી હતી. તેની ધણીનાણી પારસજી હતી. પણ ફરામજીનાં તેની પરચીરન પેટનો છાકરો હતો નહીં, મને બતાવવામાં આવતી સરદીશીકેટ ધનજીશાહની લગનની સરદીશીકેટ છે.

આં માં પસદીસ દવર-દવર સક્ષી અજમા વગર કાંચી શકે છે (હસાહસ).

સાક્ષીએ મીં એમનેના પુજારી વધુ જ્યુવેનિલિટી કે એ એમ કહ્યું છે કે ધનજીશાહ એમનેના મુકદ્દમાને ધણીને પેટનો છાકરો હતો. પણ ધનજીશાહ પરચીર તવારે પછી તેને ફરામજીના છાકરા તરીકે એળખાવવામાં આવ્યો. ધ

નજીકથી પોતાનો ઘોડો એવું ફગમજ
ના નવાં તે ખૂં તેને પંચવગો.
કે છે પડ્યો એટલે વળી પોતાનો ડો
કરો કીરા બરાબર.

મીંડ મીંડ જપટીમ દારે સાક્ષીને
એતવણી આપી કે તોંએ ચુપ રહેવું
સ્વાસ્થ સમઠવો. અને તેના પાપરો બ
રાખર સાધો બધા આપો તમે સ
વલ પુરો પાપરો સાંભળ્યા વગ બ બ
વામ આપવા મંડી જાઓ છો.

સાક્ષીને જણાવ્યું કે ફગમજ સુગત
માં ધાંજણાકને પોતાના ડોકરા તીકે
ગણાતો હતો. ધનજીશ હતા બનપત્ની
૯-૮ વરસ અમાઉ બીખાજી મી ગયો
હતો હું જાની આપી ગયા તપારે મેં
જીમ રીધી હતી. અંદાજને બહેને મેં
બીખાજી નામ આપ્યું હતું હું સુગત
પામે ફર્યો તપારે મારી જીવ નને મા
લમ પડા. ધનજીશ અને તેની બેહે
કુવંબાઈ નાંજેત નીમચમાં નહીં થ
ઈ હતી એમ હું સાગંદપર કેમ કહી શ
કું ? કોઈએ મને કહ્યું હતું કે તેના
ના નવજેત ઉલાડે થઈ હતી. હું અહીં
સક્ષી આપી પાછા સુરત ગયા તપારે
મને એવી ખબર પડી હતી નહીં કે તે
જોની નાંજેત ઉલાડે નહીં પણ નીમ
ચ ખાતે થઈ હતી. એક મોમેદ મને
કહ્યું હતું કે એ ડોકાંબોની નાંજેત
ઉલાડે થઈ હતી. તે મોમેદનું નામ મ
ને મદ નથી એ વાત બધા વરસની છે.
તે મોમેદના ડોકાંબોના નામ હું જા
ણું છું. જ મોમેદ સાનારજીને રાખી
હતા ત મોમેદ પહેલે મરી ગયો, અને
તે પછી સાનારજી મરી ગઈ. મોમેદ મ
રી ગયો તપારે તેના સ્વાસ્થ આગળ સે
નારજીને જવા દેવામાં નહીં આવી તે હું
જાણતો નથી. તેથીએ દુદાંક પહેરવા
હતો આ તેથીને થા માટે જના દેવા
માં નહીં ખાલે ? સાનારજી નડીયાદમાં મ
રી ગઈ હતી. એટલા નડીયાદમાં થોડે
દુર છે, નડીયાદમાં સડધી નગરીકરું દા
ખુ વડાદા કમનું દેખાયું છે. તે
દોખમાના તસદીઓએ એ સાનારજી
સ્વાસ્થ દોખમામાં સડધીવા સામે વાંચો
લીધા હતા એ વાત હું જાણતો નથી

સાનારજીને નડીયાદમાં દાટવામાં આવી
હતી.

મીંડ એમ. તાજવારખાનની કે
ની તપાસમાં સક્ષીને જણાવ્યું કે નડી
યાદમાં દોખમ નથી. પારસીઓને નડી
યાદમાં દાટવામાં આવ્યા એ એમ મેં
સંભળ્યું છે. એવું કહેવામાં આવે
છે કે નડીયાદમાં પારસીઓને દાટવા
અગાઉ જમા રાખેલી છે. હું પોતે
નડીયાદ ગયો હતો નહીં.

મીંડ શાપુજી જીવાજીની સાક્ષી.

મીંડ શપુજી જીવાજીએ મીંડ એ
ગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પા
રસી છું. મારી ઉમર ૬૮ વરસના છે.
હું મનમો રહીશ છું. મેં આખા
જીવન મનમો રહી છે. હું સુખ
છત્તી પાસે ચીર મોતોનાં વન કેર
ના ડે મેં છું. હું જ્યાં જ્યાં પાસી
ધરમખત આના નડી છું. અનેક
અગીયારીએ તો હું નડી છું. હું મા
ની માલકા ઉપ ગુજારો કર છું. હું
સુખ શહે નો સુલેખના અમદાર છું.
મીતીલ તાતાના દાખમાં આમમમ છું
બધામાં કોઈ તરફ જુદીને બરથોસી
ધરમમાં વાજાવવામાં આવેલો હોવાનો
દાખલો હું જાણતો નથી બરથોસી અમ
દ પાસીમાં બરથોસીના ધરમ પાળ
નાર અને પારસી આખાપોને પેટે જન
મેલો એ અરથમાં વરસ છે. પારસી
એટલે પારસી માખપને પેટે જનમેલો
અને બરથોસીના ધરમ પાળનારો મા
ખાપ બને પારસી હોતાં જોઈએ.

મીંડ એગમેન-હું બરથોસી થાઉં
તો તમે મને પારસી કહો કે ?
સાક્ષી-હું તમેને પારસી નહીં કહું
હું તમેને ધરમીય પારસી કહું.
(હસાહસ).

મીંડ એગમેનની વધુ તપાસમાં સા
ક્ષી બોલ્યા કે મારાં મ આપ, બાપદાદા
જવા પારસી હતા. પારસી આખાને
પેટે કેમ જનમેલો હોય પણ તે બર
થોસીના ધરમ પાળે નહીં તો તે પાર
સી કહેવાય નહીં. તેમજ કોઈ બરથો
સીના ધરમ પાળતો હોય પણ પારસી
આખાપને પેટે જનમેલો નહીં હોય તો

તે પછી પારસી કહેવાય નથી" એ ૩.૧૬ થી ૨૦ હજાર ધરમ ખાતે આપ્યા છે. એક તસી મરણ પામે છે તે તેની જગા બાકીના હમયાત તસીઓ પુરે છે એમ હું જાણું છું ૩. ૧૮૬૦ થી હું જાણું છું કે એ ૩ઠી ચાપની આવી છે. એ ફક્ત જરથોસ્તીઓના ઉપયોગ મટે ફક્ત નાણાં ભર્યાં હતાં. પારસી બાપ અને જુદીન માતાને પેટનાં આળકાને આગળ પારસી જરથોસ્તી કામ તથા ધરમમાં લેવામાં આવ્યાં હતાં, પણ ૧૯૦૫ ના અંગ્રમનના ઠરાવ પછી તેઓને તેથી રીતે લેવાની ખાતરી કરવામાં આવેલી છે. ૧૯૦૫ આ મમજ બચારે તેઓને સાબત કરવામાં આવતાં હતાં તથા તેઓને સાધારણ પારસી તરફ લેખવામાં આવતાં હતાં.

મી. એ. એ. એસ. તાલપાખાને એ સવાલ પુછ્યા હતા સામે જાણી લીધી હતી.

મી. એ. એ. એસ. તાલપાખાને એ સવાલ પુછ્યા હતા સામે જાણી લીધી હતી.

નામદાર જાઓએ એ સવાલ નોંધી જઈ તે પુછ્યા હતા ના પાડી હતી, પણ તેટલાં સક્ષીઓએ સવાલનો "નહી" કરી જવાબ આપી દીધો હતો.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મી. એ. એ. એસ. તાલપાખાને ની ઉલટપાલટ તપાસમાં સક્ષીઓ જણાવ્યું કે હું ખાતરી કરું છું કે પારસી સત્તા આગમજ તદ્દન જુદીનને જરથોસ્તી ધરમમાં વટવાવાના દાખલા એ સાબળયા નથી. હીંદુ, ખ્રીસ્તા, અથવા મહામેનને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા હોય એવા દાખલા મને મળ્યા નથી. મઝમાના દાખલાઓ હું જાણું છું. તે વેળા હું યુવકનાં હતાં. તેના સધળા પારસી બાપને પેટ જન મેલા હતા તે વેળા એ સધળા મરજો રતેને વટવાવામાં આવ્યા હતા તેઓ સધળાં પારસી બાપને પેટ જન મેલાં હતાં એમ તે વેળા કહેવામાં આવતું હતું. તેમજ તેઓ પોતે પણ તેમ કહેતાં હતાં અને તે દાખલાઓની કાંઈ અંગત માહિતી નથી. હું જાણું છું કે થોડાક

પારસી શરીયાઓને તેઓને વટવાવામાં બાકી લીધી હતી. એ કાંઈ બાપ લીધી નહોતી. "પારસી" શબ્દના મમજ "જરથોસ્તી" શબ્દના "ધર્મીયલો" એ એ કાંઈ અન્યાસ થયે નથી. હું કાંઈ રોગ નથી. મટે મને એમ કહેતા જોઈતા નથી. પારસી તથા જરથોસ્તી જણોના એ જે ખુશ હોય આપણે છે તે કામમાં અમાનસ રીતે સમજવામાં આવતો ખુલાસો છે. "પારસી" અથવા "જરથોસ્તી" શબ્દનો અરથ હું જાણું છું તે વીશે કાંઈ સમામાં ભેળી મળી અભીરાય દર્શાવ્યો નથી. સમામાં ભેળા મળ્યા વગર પણ કાંઈ કાંઈ બીજી રીતે મરી જાય મુજબ ખબરીમાં દર્શાવી નથી. ધર્મીઓને હું અસમર્થ પારસી કહું છું. પારસી બાપ અને જુદીન માતાને પેટનાં આળકાં હું આગળ પારસી લેખતો હતા પણ હવે મને ૧૯૦૫ ના ઠરાવ પછી હું તેઓને પારસી લેખતો નથી. કારણ કે આગળ તેઓને સુદરેકુસતી પહેરાવવામાં આવતા હતા, અને તેઓની નામો થયા પછી હું તેઓને પારસી લેખતો હતો. પણ હવે અંગ્રમનના ઠરાવ નારદને તેઓને સુદરેકુસતી પહેરવેલા ખાંધી દરમવેશી હોવાથી હું તેઓને પારસી લેખતો નથી. હવે કાંઈ એવું કે તેઓને સુદરેકુસતી પહેરાવે નહીં. પણ કાંઈ એવું કે અંગ્રમનના ઠરાવની ઉપર વારો થઈ મારી વાજી ને તેમાં બાળકને સુદરેકુસતી પહેરાવે તો હું તેને પારસી લેખું નર જનશીલ જીજમા ધન પારસી બેતાબાઈ ધનગીટ, સના હું તસી નથી. પણ હવે જનશીલ જીજમાઈ પારસી એવી દેવો હું તસી છું. તે દેવો તસરીડો છે. એ એવી દેવો જુદી જુદી તરીકેનાં ખુદ જુદાં ડીડો છે. સર જ શીજી જીજમાઈ પારસી બેતીવાલ ધનગીટુથાનાં તસરીડો પારસી સના જ બાંધ આપવામાં આવેલાં તે તમાએ મને વાંધા સંજળા થો છે તે અરથ સાથે હું થોડેક દરજ્જે મળતો થાઉં છું. એ દેવો હું તસરી છું તે દેવો તસરી દેવો પારસી શબ્દનો અરથ

આપનામાં આવશે એ કે કમ તે મને
માફ નથી. મેં આરેલાં નાણાં ફક્ત જ
જરોયાસતીએ માટે આપ્યાં હતાં, યાને
વઢવાણ માટે મેં આપ્યાં હતાં નહીં.
મેં તે વેળા તેવી આદેશ બતાવી હતી
નહીં મારકે તેમ મરુ પડશે એવું
સરપને પણ અપાલમાં હતું નહીં, અને
હવે સાંમજવામાં પણ આવ્યું હતું ન
હીં. પણ થોડુંક પર જ્યારે
સરામ ઉઠ્યો ત્યારે મેં મારી
તેવી આદેશ બતાવી હતી, તે ફર
પાસી જરોયાસતીએ માટે જ છે. તે
વેળા હું જે કંઈ જાણતો હતો તે ફ
ક્ત એટલું જ હતું કે મારાં નાણાં જે
કે કામમાં હશે તેઓ માટે જ વપરા
શે, જુદાં કામ માટે અને પારસી બાપ
ના બાળકોને તે વેળા કામમાં હોવામાં
આવતાં હતાં. પણ એ તેઓને ભેગામાં
આવતાં નહીં હોવાથી તેઓને મેં આ
પેલા નાણાંને લાન હું આપતા મંજૂરો
નહીં અને એમ કહેવામાં હું મને પ્રતા
ને તકન ખરો પાર હું.

આં મીં જસડીસ દારના પુછા
થી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તમા તલટીની
નેમણુંક કંવાની હાલતી રહી સંતોષ
કાંક છે, તે વરસો યયાં વગર મુકકે
લીએ લીલસીલાખધ ચાલી આવી છે.
હું તે પસંદ કરું છું. ફરમાં નાણાં બ
રતી વખતે કમગ તથા નાણાં તસડી
ઓ પર આમનજની કથીપણ મમલ
વ વગર પાકલી આપનામાં આવે છે.
મીં એક એસં તારવારખાનના
પુછાથી સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું
સર જમચેઈના કુટુંબનો એક મ
મજર છું.

માફકોટ દીરીન લેવા ઉડી હતી.
બપોરે આજી પછી કેરટ પાછી બેસ
તાં મીં જમ-ઈ જલમનજ વાહકયા
એ મીં એમનેની તપાસમાં જણાવ
છું કે હું પારસી છું મારી ઉપર બાલક
વસન્ની છે હું પારસી સ્પીક મેચીએની
અલ કો-ટરો ટેલીગટ છું હું સર જમ
ચેઈ જાગમજ પ્રારસા બેનવોલક જન
કીરીદી જાનનો તસડી છું. હું મંના થી
કે હારમજજી જલમનજ વાહકયાના આ
વક મુકરામનો પછી તસડી છું હું મા

રી મીલકત ઉપર મારું યુજરાન કરું છું.
હું કંઈ નોકરી કરતો નથી, જરોયાસતી
જાંદ હું જાણું છું. જે જરોયાસતી
ધરમ પાળતો હોય તે જરોયાસતી કહે
વાય "પારસી" ધરાનથી નાસી આવે
લા લેવાના વચ્ચેના માટે વપરાય છે.
કુમ જરોયાસતી ફરમાં મેં ૧૮૭૭માં ના
ણાં બંધાં હતાં. નાણા તે વેળાના તસ
ડીએ ઉપર એક કાગજ બખી મેં બ
રમા હતા તસડીએમ. વખતો વખત
જમા ખાલી પડેલા હજાણું છે. તે જ
માએ હજવાત તસડીએ ન પુરી છે.
સુપારે ત્રીમ વરસ થયાં એ રહી આવ
તાં મારેલી હું જાણું છું. આ રહી
મેં નાણાં બંધાં હતાં ત્યારે ચાલુ હ
તી ત્રીમ હું જાણું છું. મીં એ
મમેન-તમે ૧૮૭૭ માં જરોયા નાણાં
સંબધમાં નવા તસડીએ નેમવાની ક
ચકા રાખે છે ?

મીં લાડનાસે આ સવાલ સામે
વાંધે લીધો હતો જે પછી ન મહાર
જાને તે સવાલ પુછવા દીધો હ
તો નહીં.

મીં એમનેની વધુ તપાસમાં સા
ક્ષીએ જણાવ્યું કે કુમ જરોયાસતી એક
લે બધા જરોયાસતી.

મ-જરોયાસતી એટલે શું જરોયા
સતી ધરન પાલનર કંઈ પણ આલ
મીં જ- નહીં.

મીં લાડનાસે વાંધે લીધો હતો તે
અમારે સાક્ષીએ જવાબ આપી દીધો
હતો.

મ-પારો કે મને જરોયાસતી ધરમમાં
લેવામાં આવે તો મને જરોયાસતી મ
જવામાં આવે કે ?

મીં લાડનાસે એ સવાલ સામે વાં
ધે લીધો હતો.

નામદાર જજ મીં દાર-આમલા
એ સાક્ષીને એ પુછવામાં આપતાં વાં
ધે લેવાવા હતો નહીં અને તેણે એ
ને જવાબ આપ્યો છે.

નામદાર જજે એ સવાલ પુછવા
દીધો હતો. સાક્ષીને મીં એમનેન
તો જરોયાસતી લખા ના પડી હતી
અને જણાવ્યું કે તમે ધરાનથી નાથી
આવેલા વંશજાના નથી.

સં-મીસીસ તાતા અગાઉ કોઈ પર જાવને વડાબવાનો હાથલો તમે જાણો છો? જ-નહી.

મી-લાઉનડસની ઉલટપાલટ તપાસ માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મી-મેદીની જખની લેવાઈ ત્યારે હું કોર્ટમાં હાજર હતો.

સં-તમારા અભીપ્રાય મુજબ “પારસી” નો અરથ “જરથોસ્તી” કરી કહી ન થયે?

જ-હા કોઈ કોઈવાર થાય.

સં-પારસી ખેત કોઈવાર જાત તરફ ધસારો કર્યા વગર વાપરી શકાય કે? જ-હા.

અહમર ધારમીક રીતે પારસી હતા એમ એરવડ જીવજીની ચોપડીમાં તે નો અરથ હું એમ કરું છું કે તે જરથોસ્તી ધરમ પાળતો હતો. તે વખતે “પારસી” એક જાત માટે વપરાયેલો નથી. સર જમશેદજી બેનીવાલેટ નનમ્દી ટ્રયુશનનું ડાહ જતાગ્વામાં આવતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમાં “પારસી” એક ધારમીક મતભાગ માટેજ વપરાયેલો છે.

સં-તમે કોઈ આ બાબતમાં અનુભવી નથી? જ-નહી. હું તો સારી રીતે કેળવાયેલો છું.

અતર મી-લાઉનડસે ઉલટપાલટ તપાસ પુરી કરી હતી એ સાથે સાક્ષીનો જખાની પુરી થઈ હતી.

ખા-સાં રતનજી સરવેયરની જખાની.

ખા-સાં રતનજી હાલમાઈ સરવેયર મી-એમ્બેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી છું. મારી ઉંમર ૭૪ વરસની છે. હું સરારી પેનશન મેળવું છું. હું પહેલાં જહર બાંધકામ ખાતામાં હતો અને પછીથી પોસ્ટ ત્રસ્ટના હતો. હું મુન્શી છું. મારે જનમ મુન્શીમાં થયો હતો. મારો આખી જીંદગી મે મુન્શીમાં મુજારો છે કે જે વખત હું સોનમાં હતો. હું દેલાલી સે નીટેરીયમનો એન્ટરી રહેતો છું.

મે ત્રસ્ટીએને (હાલના પ્રતિવાદીનો ને) એપ્રિલ ૧૯૦૪ માં પાંચસો રૂપયાની સહકારી લેન આપી છે. નાણાં જરથોસ્તી ખસો અવધનજીલ પહેલાંવાસના

કાંડમાં બરખાં છે. તે નાણાં સાથે મે એક કામગીર પશુ ત્રસ્ટીનો ઉપર ચોક દર્શો હતો. તે ત્રસ્ટીનો સર જમશેદજી, બમનજી પીટીટ, ચેરવાનજી કામા, હોર મસજી કામા, જમશેદજી ખરશેદજી, અને એક બીજા મહસબ.

નામદાર જહજ મી-હાવર-મી-મ એ હેથનું નામ?

જ-મી આસબેસ.

સં-તમા જાણો કે ત્યાં અવારનવાર જમા ખાતા પડે છે? જ-હા.

સં-તે ખાતો જમા કોણ પુરે છે?

જ-ખાતો માર ત્રસ્ટીનો.

સં-તમે તેઓને ૧૮૦ વરસ થયે જોળખો છો? જ-૧૮૫૬ થી હું તેને ને જોળખું છું.

સં-તમે ત્રસ્ટીઓને બહાવા ધન છા ધરાવો છો?

નામદાર જહજ મી-હાવર-વાર્વાર એ સવાલ મુકી કહ્યો નાખવાય મત ભગ શું?

મી-સનેનમ્બેન સાક્ષીને-“જરથોસ્તી” શબ્દના અરથ તમે શું કરા છો?

નામદાર જહજ મી-હાવર-એનો અનુભવી નથી અનુભવીઓની જખાની લેવાઈ મુકી છે.

પછી એ સવાલ તમે શા માટે છો છો?

મી-સનેનમ્બેન-હું એમ જતાવા માંતું છું કે એઓ એ વાપરે છે તે ખરીક નેનથી વાપાતા નથી.

સક્ષીએ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મેં કાંડમાં જ્યારે નાણાં બરખાં હતાં ત્યારે મારો એવી છ છા હતી કે એ નાણાંના લાભ ફક્ત પારસી જરથોસ્તી એક લે અને તેનો લાભ વડેલોઓ ને મલે નહી.

સં-પરસી એ એટલે શું?

જ-પારસી માયાપને પેટ જનમેમાંઓ

મી-લાઉનડસ-એ એમ કહેવ. માં આ દે કે આ મહસબ એક અનભવી નહીં તો હું ઉલટપાલટ તપાસ કરીશ નહીં.

મી-એમ્બેન-એવા અનુભવી નથી એ પછી કોર્ટ મી-સરવેયરને જખાની રતન આપી હતી.

હસપુર દારાબની ફરી તપાસ.

નામદાર જજ મીં બીમનની તપાસ માં હસપુર દારાબે જણાવ્યું કે વાહયાજી ના આત્મકથામને પડે. ધન્યુર છું. ૧૮૮૧ ના વનસથી હું તેની પાસે રહેતો હતો. મેં લાંબુ નાલા કહેવા વીગે સમજ્યું છે પણ હું તે કહેવાને જોળાવતો નથી.

સ-તમેએ તેઓના ધરમાં કાંઈ કો વા કી છે?

જ-ને શક છે ત્યાંસુધી નહી.

સ-તે કહેવાના કાંઈ સમાસને ત મારા આત્મકથામને સાથ સંબંધ હતો?

જ-નહી.

અતરે નામદાર જજેએ કટલીક વાર મસજીત કરી હતી. જે પછી નામદાર જજ મીં બીમને હસપુર દારાબને જવા કહ્યું હતું.

મીં બાપુજી વાહાડયાની જખાની.

મીં બાપુજી પેસતનજી વાહાડયાએ મીં સત્રેનમનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી છું. મારો ઉમર છપ્પ વરસની છે.

હું ઝોડીઠર અને ઝોકાઉટંટ છું. હું કુશક્ષી ઝોકાઉટંટ નથી. મેં ૧૮૭૯ માં પંચાયતમાં પાંચસો રૂપયા ભર્યાં છે. તે ભરથાસતી રવાનોન અવલમ જજ પેહલાડવાના ફંડમાં ભરયા છે. વખતોવખત ત્રસટીઓની જગયા ખા લી પડે છે. તે જમયા કેમ પુરવામાં આવે છે તે હું જાણું છું. તે બાકા ના ચાર ત્રસટીઓ પુરે છે. હું આ ૩ દી મારા બચપણથી જાણું છું. મારા સમાગમમાં જેવો આત્ર છે તેઓ પણ એ વાત જાણે છે. મેં નાણાં ભર્યાં તયારે ત્રસટીઓ ઉપર તે લેણાએ મેં કામજ લખયો હતો, મેં તે બધાઓના નામો કામજમાં લખયા હતા. મેં નાણાં ભરયા તયારે મારી ધરયા ફક્ત પારસી ભરથાસતીઓના બાલ માટે વાપડવા બાપડની નહતી.

નામદાર જજ મીં બીમન જોખખા પારસી ?

જ-હા.

સાક્ષીએ આગમ ચાત્રતો જણાવ્યું કે હું તેમાં ધરાનીઓને પણ જાણું છું. સ-મીસોસ તાતા અગઉ કોઇને ભર થાસતી ધરમમાં વટખાનેલું તમે જણો છો ?

જ-નહી.

મીં વાહનકચની ઉમટપાનટ તપાસ માં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું લેલી થા પચ્ચાવા કંપનીઓનો હીભામ તપાસું છું. મેં પારસી પંચાયતમાં હીભામ કદી પણ તપાસ્યો નથી. હું તે માટે ખાતરી આપું છું.

સ-પારસી જોલ કોઇવાર ધારમીક નમથો વપરાય છે ?

જ-હા.

સ-"અકબર ધારમીક કામે પારસી હતો" એનો અરથ શું તે ધરાની વં જનો હતો ?

જ-હા. અમારામાં જેવી માનયતા છે કે કોઈ હસપુરે તેને સદો પેહરા વયો હતો.

સ-કોઈ એમ તો નહીજ કહેશે કે અકબર ધરાનથી નાસી આવેલાઓના વં જનો હતો ?

જ-નહી.

સ-"ચેનોસીએસટીક પારસી હીન્ડ ધરેન" નો અરથ શું ?

જ-હું સમજતો નથી.

સ-"પારસી" ધારમીક નમથો ધણી વાર વપરાય છે ?

જ-હા, ધણીવાર.

અત્રે સાક્ષીની તપાસ અતમ થઈ હતી.

મીં ડોસાભાઈ દાહાભાઈ

આલમલેસની જખાની.

મીં ડોસાભાઈ દાહાભાઈ આલમલેસે એ એગમેનની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી છું. મારી ઉમર છપ્પ વરસ ના છે. હું હમશા મુઝબમાં રહું છું. હું બીજા પ્રવાહીને બનીએ થાઉં છું. હું ધરાન દેશના ગરીબ ભરથાસતીઓની હાલત સુધારવાના ફંડનો ત્રસટી છું. હું સર જમશેદજી હજીમજી બેનેવાનટ ધનસટીટીવિજનનો ઝોડીટર છું. હું આલમલેસ બાગનો ત્રસટી છું. બાગનું મકાન પારસીઓની જાહેર સભા ઓ, લમનો વગેરે માટે વપરાય છે.

૧૮૮૪ માં મેં મારા કુટુંબ બેગમાં પાંચ હજાર રૂપયા પચાપતના ત્રસડીઓને આપવા હતા. તે સાથે મેં કામજાર પણ બખયો હતો. મેં કામજાર તો એનાં નામ પણ બખયાં હતાં. તે વખતે મારા કાકા ત્રસડી હતા કે નહીં તે માટે હું ચોક્કસ નથી. મને તે ગતિયર યાદ નથી. ત્રસડીઓની જગા વારંવાર ખાલી પડે છે. તે જગ્યા બાકીના ચાર ત્રસડીઓ ભરે છે. હું જાણે વખત થયો એ વાત જાણ્યું છું. આ રીતે મારા સમાજમાં આવનારા બીજાઓ પણ જાણે છે. મેં તે રૂપયા ક્યા ક્યા ફંડમાં ભર્યા છે તે મને હાલ યાદ નથી.

શક્ષીએ મીં બાર્ડિસની ઉત્કપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે મારા કાકાની ઉંમર ૭૯ વરસની છે.

સં-તેઓ પછી તમે તે જમ્યા ઉપર આવશો?

જ-હું તે જાણતો નથી.

સં-તમારા કરતાં તમારા કુટુંબનો કોઈ સારો દાવાદાર છે કે?

મીં-સેગમેને તે સવાલ સામે વાંધો લીધો હતો.

મીં બાર્ડિસ-મે તમારા કુટુંબમાંથી ચુંટવો પડે તો તમારા કરતાં વધારે સારો દાવો કોમતો છે કે?

મીં-સેગમેને આ સવાલ સામે પણ વાંધો લીધો હતો.

નામદાર જજેએ આ સવાલ પુછવા હોયો હતો.

શક્ષીએ જવાબ આપ્યો કે હું તે શું જાણ્યું તે ત્રસડીઓ જાણે.

નામદાર જજ મીં હાવરે તેઓને યુજરાતીમાં પ્રશ્નો કરી પુછ્યું હતું.

શક્ષી-મારા કુટુંબમાં વડાનાં વડો તેઓ પછી હું જ છું.

સં-તમે ફરક પારસી મરણ વેળાએ ઓટલે જાઓ છો? તમે બધેજ હાજર રહો છો? જ-તેઓને હું જાણ્યું છું તેઓને ત્યાંજ હું જાઉં છું.

સં-તમે મથુ વેળા ઓટલે ગયા છો? જ-હા.

સં-મે એક દુરવંદને સદરો વડો સપ્તર પેઢરાવે ન તે મરી જાય તો

તમે શું સુખના કરો? જ-તેને દોષ મેં નહીં ચઢાવ્યું અનન્યુમન કરે તે થાય.

સં-તેટલા ખોટી તો થયાય નહ તમારે તેનું શું થાય? જ-હખમાના ત્રસડીઓએ જે ઠરાવ કર્યો હોય તે થાય.

સં-હખમાનાં નાખતાને ઠગવ નહીં હોય તો શું કરો? જ-તેનાં સગાંવાલે હા તે માટે જોઈતાં પગલાં લે.

સં-મે તેવું કોઈ સચુ નહીં હોય તો? જ-તેમ કેમ નહીં બને.

સં-એક અમેરીકન હતો તે પારસી થવા માગતો હતો તેને લેને નેતે મરી જ તે તો શું કરે તમે ત્રસડી હોતો તો શું કરતે જ-જે ઠરાવ થયા છે તે સુજન આ બધું જ જોઈએ.

સં-પછી તમે ધારમીક માણસ જ-હા.

સં-માસને બાળી દાઢવી તે યુના બરેલુ છે એમ ધરમમાં છેની? જ-હા. પણ હું કાંઈ ધરમ કોટતો બહુલો નથી.

સં-જે કામ પાપી છે તેમ તમે જાણો તે ત્રસડીઓ તે કર્યા કરોકે? જ-નહી.

નામદાર જજ મીં હાવરે- તમે બે કોમ તે સમજો? શક્ષી-ત્રસડીઓને કહુ કે આ કામ યુનાઈ બરેલુ છે ને કુ તો ઠરાવ સુજન આજવા કહુ.

સં-જે, ત્રસડીઓ કામ બાળે કે હા તે તો બધું યુનાઈ બરેલુ કામ કરેલુ કેલ વાય કે? જ-નહી.

સં-મે તેઓ જોખમદાર હોય તો તેઓ યુનેકાર કેલવાય કે? જ-હા.

સં-તમારે બાળ દોષમાં વતલેલ માટે છે કે? જ-નહી.

મીં, સેગમેને ફરી તપાસ કરવા ના પાડી હતી જે પછી કોરટ છઠી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

ત્રસદીઓના હાથમાંના ફડોના
કારો બાર સંબંધી ચોખના.

ફડોમાં નાણાં ભરતી વેળાએ
નાણાં ભરનારાઓના ખયાલો.

મતી હીઓ નો પુરો થયો
મુકદ્દમો.

મીં કોંગમેને શરૂ કરેલું
જા રાણુ

પારસી પંચાયતની પહેલપહેલી
સના.

પંચાયતના સભા સદોનો
કોમમાં મરતબો.

(અખબરે સોદાગર, તાં ૮ મી
ઓપ્રીલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
મેટ, સર જહાંગીર કાલગજી બહામીર,
મીં રસતમજી નાનાભાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સીરાખજી પટેલ, મીં રતન
જી હાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનાભા
ઈ નરરાજી કારકે મુખમતી પારસી પં
ચાયતના ત્રસદીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારેમેટ, મીં દારમસજી એલજી
આલખમેસ, મીં જમરાજી ખરોદજી જ
મશેદજી, મીં મેહરવાનજી મન્ગેરજી ક.મા
અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નોંધાવેલા ઘવાની વધુ સુનાવણી મંદ
કમે હાઈ કોર્ટમાં ત્રામદાર જડજા મીં
દીનશાહ બનજીભાઈ દારર અને આં મીં
જસદીસ ખીમન સનમુખ નીકવી હતી.
વાદીઓ તરફથી મેક્લરસ અરદેશર, હોરમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાજી

મીં લાઈન્સ, મીં ફરુનજી સીરાખજી
તાલીયારખાન, મીં બાદશાહ અને મીં
ફરુનજી પેસનજી તાલિયારખાન અને પ્ર
તીવંદીઓ તરફથી સોલીસીટર્સ મેક્લરસ
કેમી, લીંચ અને જોખનની દરમાજી
મીં મનગરારીડી, મીં રેક્સ, મીં કોંગમે
ને અને મીં જે. બી. કાંગા હાજર
થયા હતા.

કોર્ટ બરાબર ૧૧-૪૦ કલાકે બેસતાં
મીં સરેમમેને જલાવધુ કે ખીજ કાંઈ
ખી વધુ જવાની જી ક્રવા અમાઉ કું
એક બાબદ વીરો ખાતવા મંચુ કું અને
તે એ છે કે ત્રસદીઓનાં હાથમાંના ફડો
ના કારોબારને સમતી કાંઈમાં ચોખના
રચના હોય તો તે ૧૮૮૪ નાં ત્રસદીક
ની કલમને અનુસરતી રચવી.

અત્રે મીં કોંગમેને પોતાના બોલવા
ના ટેામાં હીદનાં માવતી રીતેને ભગતો
કારો ટકી બતાવેલો હતો.

ડાં મીં જલ્દીન દારર-પણ એવી
કાંઈખી ચોખના ત્રસદીકરી થા નહીં તે
બાં કોર્ટે કાંઈખી નકી અબીયાર ખાં
ધાં થી અને તેટલા ટે ન ચોખના
ફવી રાન નકી તે બાં કાંઈખી રીતે
ઉડાણુમ ઉતરવું એ કવનતવુજ અણીશે
જે વળા માંડ એવી કાંઈ ચોખના થક
વાના તમકકાએ આવે તયારે તમે એ
બારે બોલજો.

મી. કાવજીજી હાદાભાઈ દુબાશની
જવાબી.

મીં કાવજીજી હાદાભાઈ દુબાશે મીં
કોંગમેનની તપાસમાં એમ જણાવધું કે
કું એક પારસી કું.
સ-તમે પારસી બીર મેત્રીમોનીયજ
કોર્ટના ડેવીજેટ છો કે ?

જ-હા.

સ-તમારાં ધણીયાણી ક્યારે કુખરયાં?

જ-૧૮૯૭ માં.

સ-તે વેળા તમે કાંઈ બહેસ કરી હ
તી કે ?

જ-હા, મેં પારસી પંચાયતનાં બસ

દીઓને રૂ ૧૦૦૦ આપવા હતા.

સ-તમેને તેની રસીદ મળી હતી કે
જ-હા.

સ-કાલમાં તે તમારી પાસે છે કે ?

જ-અહીંયા નથી.

સ-તે ઉપર કેને સહી કરી હતી?

જ-તે મને માફ નથી.

સ-વસતીઓની ખાલી જગ્યા કેમ પુરવામાં આવે છે?

જ-હવે તાર વસતીઓ તરફથી પુરવા માં આવે છે.

સ-એ મીના તમે ક્યાંથી જાણો છો?

જ-છેલ્લાં રમ વરસ ક્યાં હું જાણું છું.

સ-બીજા બધા પારસીઓ એમ જાણે છે કે?

જ-હા, સામાન્ય રીતે બધા પારસીઓ એમ જાણે છે.

ઝોં મીં જસદીસ બીમન-તે તમે શું બધા જરથોસ્તીઓને પુકો છો કે તમે એ વાત જાણો છો કે?

જ-નહી, તેમ નહીં, પણ સામાન્ય રીતે ખબર પડે છે.

સ-પારસી બોલેના અસ્થ શું કરેડો?

જ-પારસી એટલે પારસી માખાવને પેટે જનમ લીધો ત્યારે તે અને જરથોસ્તી ધરમ પ્રજાન સામનો દાય.

સ-પારસી પાપ અને ગુહાન માગાને પેટના છોકરાને પણ ફેંડતા જાન મળે જોઈએ કે?

જ-મેં જ્યારે ધરમખાતામાં ફાળીઆ આપવા હતા ત્યારે મને કાંઈ એવો વીચાર થયો હતો નહીં.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં લાકેંકતની ઉલટપાટ તપાસમાં શાક્ષીએ જણાવ્યું કે મને આપવામાં આવેલા દસતારજ ઉપર મેં સહી કરી છે.

સ-એની અંદર જે વીગતો કમારનામાં આવી છે તેની સાથે તમે હજીર મક્કતા થાવો છો કે? જ-નહા.

સ-ત્યારે તમે શા સબખથી વીચાર ફેરવ્યો છે?

જ-મનગુનની મહાઓ ખોળાવા સાથે વધી જવાના આશ્વા હતો તેને જાણી આ મામલો છે અને તે ઉપર મેં સહી મેલી છે.

સ-પણ તમે તમારો વીચાર ક્યારથી ફેરવ્યો?

જ-મેં મારો વીચાર જ્યારે એ બાબતની અકચાર જાણતી હતી તે દરમિયાન ફેરવ્યો હતો.

સ-પણ તમે શું કામ ફેરવ્યો હતો?

જ-તેના કાંઈખી ખાસ ચોક્કસ સબખ નથી.

સ-તમે જ્યારે નાજાની રકમ અને જુમનને આપી ત્યારે તમે વટલાવવાનો સવાલ જવાનમાં લીધો હતો કે?

જ-નહી.

સ-ત્યારે વસતીઓ એમ પોતાની સમજ પ્રમાણે ફેંડતા ઉપયોગ કરે એમ જાણીને તમે નાણાંની રકમ આપી હતી કે?

જ-હા.

શાક્ષીએ મીં એમનેની તપાસમાં એક જણાવ્યું કે મીસીસ ટટા સીવાય મુ'બરમાં સદતર ગુહાનીને વટલાવવાનો ખનાવ અગાઉ બન્યો નથી.

ઝોં મીં જસદીસ દાવર-મીસીસ ટટા અને ત્યારે જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યાં ત્યારે તમારે પાંચ શું અસર થયું?

જ-હું તેની ધરમ અજાણ થયો.

સ-નામિતમાં તમે ગણેલા હતા કે?

જ-તેની, પણ મને ઇજન થયું હતું.

ડોં સુખીઆની જાણની.

એ છી ડોં નાતીઆહ તા મસજી એદસજી સુખી તમે મીં એમનેની તપાસમાં જણાવ્યું કે હું પારસી છું.

સ-તમારી ઉંમર કેટલા છે?

જ-આસરે ૪૮ ની.

સ-તમ મુ'બરમાં જનમવા હતા કે?

જ-હા.

સ-તમે તબીબી માસુસ છો કે?

જ-હા, અને હું જુડી જુડા ડીમો

ઓ ધરાવું છું.

સ-૧૮૬૭ માં તમારા એક બાઈ મરણ પામવા હતા કે?

જ-હા.

સ-અને તમેએ તેની નજવતે પાંચ રસી પંચાવતનાં વસતીઓને રૂ. ૫૦૦ ની રકમ ૧૮૬૭ માં આપી હતી કે?

જ-હા.

સ-તે રકમ ક્યાં ફેંડમાં આપી હતી?

જ-લુગાં લાંબાઓના ફેંડમાં.

સ-(સક્ષીને એક કાગળ આપીને) આ કાગળ તમે પંચાવતનાં વસતીઓ પર અખડું કરું કે?

જ-હા.

સ-ત્રસડીઓની ખાલી પડતી જગ્યા કેમ પૂરવામાં આવે છે ?

જ-હયાત ત્રસડીઓ પુરે છે, અને તે રેવાજ આજે ૨૦ વરસ થતાં મારી જાય છે.

સ-તમે કપડા આપ્યા તે વેળા તમે જીંદગીનો કાંઈ વીચાર કર્યો કે ?

જ-નહીં, પણ તે પાંચસીઓની જ વખાસમાં રહે એવા દરારો હતા.

સ-પારખી એટલે શું ?

જ-હયાતનાં વંશજોના ઉારી આવેલા અને જરથોસ્તી ધર્મ જે પાળતા હોય તે પારખી કહેવાય.

સ-મીલીસ ટાંગ સીવાય કાંઈકમાં કોઈ જીંદગીને જ થોડાંતી ધરખમાં જટલાવામાં આવ્યાં હોય એના દાખલા તમે જણાવો છો કે ?

જ-નહીં.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં લાઉંડસી ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું ઇંગ્લેંડ ગયો નથી.

સ-તમે જીંદગીન ચક્રવાતની આપડમાં બહુજ સખત ભાગ લધો છે કે નહીં ?

જ-સખત નહીં પણ તક્ષણ ભાગ લઉં છું.

સ-સાક્ષીને એક ચોપડી દેખાડીને આ ચોપડી તમે બતાવી છે કે ?

જ-હા.

સ-એમાં જીંદગીન બાએના તમારો વીચાર દરજાવ્યો છે કે ?

જ-હા.

સ-૧૮૬૭ માં જ્યાર તમે નાણાની રકમ પંચાયતના ત્રસડીઓને આપી તમારે તમે જીંદગીનો વીશે કાંઈ ખ્યાલ રાખ્યો હતો કે ?

જ-નહીં.

સ-જીવણી મોડીપર એ અમેરીકન ચાસ થોના કામળ આવ્યો હતો તે તમને ખબર છે કે ?

જ-હા.

સ-તે તમોએ આપરથી જાણ્યું ?

જ-વરતમાનપત્રો ઉપરથી.

સ-૧૮૬૭ માં તમોએ જ્યારે નાણાની રકમ આપી તમારે તમે એમ તો

નહીજ જાણ્યું હતું કેની કે એ જે અમેરીકન ચક્રવર્તી જરથોસ્તી ધર્મને તમારા નાણાના ઉપયોગમાં ભાગ લેશે નહીં ?

જ-અલબત્ત તેવો વીચાર મને હતો જ નહીં.

સ-પણ તમે ત્રસડીઓને તે તમારો વીચાર જણાવ્યો હતો કે ?

જ-નહીં.

સ-તે એ અમેરીકન ચક્રવર્તી જરથોસ્તી મહાજનમાં આવે તે સામે તમે વાંધો નાં ઉઠાવ્યો હતો ?

જ-કેમકે મારા જીંદગીને કામમાં દખલ કરવા સામે મને મજબુત વાંધો હતો.

સ-ત્રસડીઓની ખાલી જગ્યા હયાત ત્રસડીઓ તરફથી પૂરવામાં આવે તે સામે ધ્યાન નાં વાંધો હતો કે ?

મીં જોગમેન આ સવાલ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. મીં લાઉંડસી જણાવ્યું કે મારા સવાલની કુખ્ય મતલબ સાક્ષીને એટલુંજ પૂછવાની છે કે વરતમાનપત્રોમાં એવી કાંઈ વાતો આવી હતી કે ?

ટેટીક તકરાર પછી કાર્ટે એ સવાલ પૂછવા દધો હતો નહીં.

મીં લાઉંડસી-(કાર્ટને) ગઈ કાલે મીં આપરજી જીવાણની જગ્યાની વેળા એક ચોક્કસ સવાલ તમો નામદારે પૂછવા દધો હતો નહીં, પણ પાછલથી તેજ સવાલ તમે પૂછ્યો હતો. તેટલા માટે હા બતાવવામાંથી તમે તેમ કર્યો તો મને મદદ મળશે.

મીં હોરમસજી મંચેરજી કામાની જગ્યાની.

અત્રે બીજા સાક્ષી તરીકે મીં હોરમસજી મંચેરજી સામે જોનાવામાં આવ્યા એઓ સાક્ષીનાં પીજરામાં આવ્યા એટલામાં એાં મીં જસડીસ બીમને જાણવા માંગ્યું કે હજી કેટલા સાક્ષીઓ બાકી છે ?

મીં જોગમેન-હું થોડા વખતમાં હું પૂરું કરી નાંખીશ.

મીં જોગમેનની તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું પારસી છું.

સિસ-તમે આ મુકદ્દમાના ચોથા પ્રતીના
દીના બાંધ થાઓ છો કે?

જ-હા.

સ-તમારો વસવાટ ક્યાં છે ?

જ-મુંબઈમાં.

સ-તમારો કેટલી મીલકત છે ?

જ-પણી છે. મુંબઈમાં એક સીંગલ
સપળ મયુનીસીપલ વારડોમાં હું મીલકત
ત ધરાવું છું.

સ-તમેએ કાંઈ ચોક્કસ મીલકતો પં
ચાપતને ચાંપી છે ?

જ-હા. મેં અને મારા ભાઈએ મળી
ને ચોક્કસ મીલકતો આપી છે.

સ-કયારે ?

જ-૧૮૬૫ ખી.

સ-તસદીઓની ખાલી પડતી જમયા
કાણુ પૂરે છે ?

જ-દહયાત ત્રમટીઓ.

સ-તમે એ કેટલો વખત થયો જ
છો છો ?

જ-૩૦ થી ૩૫ વરસ થયાં.

સ-સામાન્ય રીતે પારસીઓ એ બી
ના જાણે છે કે ?

જ-હા, પારસી કામમાં એ બીના પુ
રતો રીતે જાણીતી થયલી છે.

અત્રે મીં સેંગમેને મુંબઈમાં એક
વરતમાનપત્રમાં તસદીઓની નેમલ્યુક બા
બદમાં પ્રગટ થયલા હેવાતોની તારીખો
કોરમાં રજુ કરી હતી. મીં લારંડસે
તે સાને વધી ઉઠવી એમ જણાવ્યું
કે ખાસ તારીખો આપનાથી કાંઈ જળ
યું નહીં. હું કાંઈ તે પત્રને જાણપતો
નથી ને તેમાં શું છે તે કોરટ જાણ
તો નથી.

ઓં મીં જસદીસ દાવા-દેમ કરવું
ધણું મુકદ્દલ થત પડે માટે તમારા સો
લીસીટરો માનવાંથી જોઈ લેશો તો હી
કે થત પડશે.

ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં લારંડસે ઉલટપાલટ તપાસમાં
સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મીં મેહેરવાનજી
કામા મારા ભાઈ થાય છે.

સ-તમારા બાંહે તયા કાંઈ કોરટ
છે કે ?

જ-નહીં.

સ-તમેને છે કે ?

જ-હા છોરો અને છોરોઓ.

સ-તમે બેજ ભાઈઓ છો કે ?

જ-હા.

મીં સેંગમેને તે પછી તસદ અને
ધારખ ખાતાંઓને ગતી ચોજના થાવા
ના સંબંધમાં હાન કોરટમાં ફેરી રૂઠી
આવે છે તે બતાવના માટે હાન કોરટમાં
આમવા મુકદ્દમામાં અખાયાર કરતામાં
આવેલી રકોના કેટલાક દાખલા આ ટાં
કી દેખાડ્યા હતા.

તા. ૧ લી જુન ૧૮૫૦ માં પંચા
યતની મળેલી સંજના કામકાજનો હેવા
લ આપમાં આવ્યો છે તે મધિ એમ
જણાવનામાં આવ્યું હતું કે કોરટ પૂરેલા ના
મના પારસીઓ રાખે પી બુદ્ધીન જોરતને
પેટના આગાંને સદરે કુસતી પેટે
રાવ્યો હતો, આ સદરે કુસતી પેટેરાખ
નાર મોપેદને પંચાપતે ધારખીક
કામકાજ કરેલા અટકાવ્યો હતો.

એ પછી મજમામ ખાતે વટનાવવા
માં આવેલા બુદ્ધીનોની બાબતો હવે
જમાસ જીવું ચોપાનયું બહાર પડ્યું હ
તું તે કોરટમાં રજુ કર્યું હતું.

મીં સેંગમેને તે પછી જોદાવરાની
અગીયાપર મારવામાં આવેલી તખતી
પરતો લેખ રજુ કર્યો હતા.

અત્રે મીં સેંગમેને પ્રતીતીઓ તરફ
નો મુકદ્દમા પૂરો કર્યો હતો.

મીં લારંડસે જણાવ્યું કે મીં સેંગ
મેને એમ જણાવ્યું કે રોમ કુદંબનાં
માનસો બુદ્ધીન જાન નહીં. પણ તઓ,
બુદ્ધીન હતાં એવું પુરતાર કરવા માટે
અમે શાક્ષી રજુ કર્યું કે જે તેમને
અંગત રાતે જાણપતા હતા.

આ અક્ષી કોરટમાં બાજર હતો નપી
તે ઉત્તરી તાં લારંડસે જણાવ્યું કે
કમનસીમે તે શાક્ષી હમણાં કોરટમાં હા
જર નથી, માટે તે બાબે હું હમગીર છું
કે કાંઈમાં કરી શકતો નથી.

મીં સેંગમેનેતું બાથણુ.

એ પછી તાં સેંગમેને પાતાનું બા
થણુ કરતાં એમ જણાવ્યું કે આ મુકદ્દ
મા બે વરસથી માંડવામાં આવ્યો છે. પે
હેલા બીના એ છે કે તાંઓ તરફથી એમ
હેલામાં આવે છે કે હામના તસદીઓની
નેમલ્યુક ખરી અને કાપદાપુરવક લીધે કરવા

માં આવી નથી તેઓ એમ જણાવે છે કે તે નેમણુંક કામ તરફથી થઇ નથી પણ કારક જે એવા મત ઉપર આવે કે એ નેમણુંક કાર્ય સરની થઇ નથી તેા તેણે એમ બંરેર કરવું જોઇયે કે એ નેમણુંક આ જ વ સૌથી થતી આવી છે અને તે સંબંધ કામની પુરેપુરી આકાંક્ષી મલી છે. મી. ડોનાલ્ડ ક્રાઉન જીએ પોતાની ચોપડીમાં પાને ૨૭૦ માં એમ જણાવ્યું છે કે પેહેલી પારસી પંચાયત કામનાં લક્ષ્યાંજ આગેવાન અને ભાગવગવાના માણસોની બનેલા હતી અને તેની સત્તાની સાથે કામની થવું હતું નહીં. તે પોતાની સંસ્થાની બીજાઓ બનામર આપતી હતી અને કામને સારે રસતેજ દારવતી હતી.

હવે મારા હોરડ, આનાં કરતાં વધારે સરસ લખાણ અને સામેતી કષ્ટ હોય. વળી મારા મિત્ર મી. બાર્ડેસે પોને રજુ કરેલા પુરાવાઓમાં પેહેલા પુરાવા એજ ચોપડીમાંથી લીધો હોતો.

મી. એગમેને તે પછી તેજ ચોપડીમાંથી પાને ૨૮૦ માંનું લખાણ જે પંચાયતને લગતું જ હતું તે વચી મંભ જાન્યું અને જણાવ્યું કે આ ઉપરથી તમે નામદારને માત્રમ પડશે કે પંચાયતના સભાસદો સપળા લક્ષ્યાંજ મરતબો લરાવનારા હતા. મી. બાર્ડેસે સ પોને રજુ કરેલા એક પુરાવા માં આ સરારો કાંવ આમેનેા દ્વારેા કરે છે પારસી જાત વી શે ખુલાસો કરનામાં આવશે છે. પણ તે ઉપરથી તે સામુ એમ દેખાત છે કે તે હોડો પોને પંચાયતને સભાસદોની નેમણુંકની બામદામાં લક્ષ્યાંજ સંભાળ રાખતા હતા, અને જેમ અને તેમ માનવું અને કામના વીજવાન પ્રવાસ રાનાં જ પસંદગી તેમ કરતા હતા.

બીજો એક સરદારો દેવા પાને ૨૦ મી મ ૧૭૬૩ ને દાવસ છે જે મ ક્ષે પણ પારસી પંચાયતના નેમણુંક બામે સાતોડ અને વખાણ દેખાવાનાં જાણમાં છે, અને કુબંધતી પારસી પંચાયતને લક્ષ્યાંજ ભાગવગવાથી મજબૂતામાં આવી છે. એ ઉપરથી તમે નામદાર એક કલેશ કે પંચાયતના ૨૪ આકા

બરોની નેમણુંક કામના વડાઓ અને આગેવાનો તરફથી થતી હતી અને તે બામે લક્ષ્યાંજ તારીફલાયક સંભાળ લેવા માં આતી હતી.

હવે આજે રેવાજ ૧૮૧૮ સુધી આ હુ હતો અને તયાર પછી અમજુમન તરફથી પંચાયત નેમાવા જાગી ૧૮૨૩ માં એવી રીતે પેહેલી પંચાયતની સ્થાપના થઇ હતી. જે ૧૮૪૩ માં સરજમ શેજીએ જણાવ્યું કે આ રૂઢી પડી બાં ગી છે તે માટે કાંઇ નવીની સથાપના કાવી જોઇયે. ૧૮૪૩ થી તેટલા માટે અનજુમન કાંબી પંચાયતની નેમણુંક કરતી હતી નહીં. હવે ૧૮૩૮ સુધી સંધ્યા ફાંડો એ પંચાયતના હાથ માં હતાં. હવે સમગ્રી મીલકતો અજુમનના હાથમાં હતી તે દેખાડવાને ફર્યાદ પક્ષ તરફથી સેરેજીથી જમાતી પડી ન શી. એ સંધ્યા મીલકતો ફક્ત પંચાયતને હસ્તક હતી અને અનજુમનને પાને કામને તેની સાથે કાંઇમાં લાગતું વળગતું હતું નહીં.

મી. એગમેને આમળ ચારતાં એમ જણાવ્યું કે “કામના બામદાના” એ શબ્દ કાંઇથી નહીં અરથ દેખાનારા નથી. તેટલા માટે સથાપર અને જંગમ માલગેનાં તેમ જુદાં જુદાં ફાંડોના ર ખેલાસો તરીકે માણુને નેમા અને તેઓ કેમ માણસો હોવા જોઇયે તે કારે વી ચારવાતું છે.

૧૮૨૩ માં પંચાયત તરફથી ચાર ત્ર સડીમાંની નેમણુંક થતી હતી. આ ત્રસડીમાં પોતાને હસ્તક નાણું રાખતા હતા અને ચાપા પાસતા હતા તેમજ બીજે સંધ્યા કારોનાર ચાપતા હતા. એ ત્રસડીના ન પાતાનાં સાં કાનાર થી માલકતો ચાપતા હતા. તત્કાલ પાતાના હીલાવ કામ છપાવી પ્રમટ કરતા હતા. વળી પંચાયત એક રીત ત્રસડીઓનાં કાનકાજની આડે આવતી હતી અથવા તે કાંઈથી ચોક્કસ બામદામાં વ ચે પડતી હતી એમ સંદેહ પણ દેખાડવામાં આવ્યું નથી. ફરેક રીતે ત્રસડીના પોતાનું કામ આદોશીથી ચ લાવતા હતા અને તેથીજ પંચાયત વચે પડતી હતી નહીં. તેટલા

માટે મારા કહેવાની મતભલ્ય એ છે કે આ ત્રસડીઓ સઘળી મીલકતોનાં ત્રસડીઓ હતા એવા અનુમાન ઉપરજ કારટ આવશે.

હવે પંચાપત પડી ભાંગી તે અગાઉ ત્રસડીઓ કાંઈ પંચાપતના સમાસદો હતા નહીં. ૧૮૫૧ થી ત્રસડીઓ પોતા વચ્ચે ખાલી પડતી જગ્યાઓ પુરતા આવ્યા છે. ૧૮૨૩ માં એવો દેવાજ હતા કે આપ જો મરી જાય તો તેનો છોકરો તેની જમ્યાએ આવતો હતો. પણ ૧૮૫૧ થી એ રૂઢીમાં ફેરફાર થયો અને ત્રસડીઓ પોતેજ ખાલી પડતી જગ્યાઓ પુરવા લાગ્યા. ૧૮૫૧ માં એ કે ત્રસડી ફરામજી કાવસજી મરણ પામ્યા તો પછી એવી રીતની નેમણુકને લગતું એક ઠીક ધડી કઢાડવામાં આવ્યું હતું. એ ઠીક થયા પછી હમણા સુધી ત્રસડીઓજ ખાલી પડતી જગ્યાએ પુરે છે. વરતમાનપત્રોમાંના હેરાસો જે મેં આજે રજુ કર્યા છે તે મધે પણ એમજ જણાવવામાં આવ્યું છે. વળી તમે ના મદાર કારટ અત્રે રજુ થયેલી જુજાની બી જુજો. જજાનીમાં ખુટલે ખુટલો રીતે એમ પુરવાર કરવામાં આવ્યું છે કે આ બીના યાને હજયાત ત્રસડીઓજ ખાલી જમ્યા પુરતા હતા, અને તેવી રીતે પુરવાનો હક ધરાવતા હતા તે બીના આખી કામને ખમર હતી. ૧૮૮૪ માં ચોકસ ઠીડો ચોકસ આસા મીઓને એવા દેવામાં આવ્યાં હતાં નહીં એ ખરી વાત પણ તેમાં વજુદ્દાર સખઓ ત્રસડીઓ પાસે હતા. ૧૮૫૧ થી ફડો કેટલાં બધાં વધી ગયાં છે તે પણ કારટે તપાસવાનું છે અને વળી સચાવર મીલકતોની પહેલાં હતી તે કરતાં હમણું એવડી થઈ છે ૧૮૫૧ માં ફડની શરૂઆત ધણીજ નાની રકમથી કરવામાં આવી હતી. જે રકમ આજે લાખોના બાંશાહી આંકડો રજુ કરે છે.

અત્રે વખત થઈ જવાથી કારટ ડીશન માટે ઉઠી હતી.

ખાણું પછીની તપાસ.

મી. સેંગમેને બપોરના ખાણ પછી બાકાણુ આગળ મલાવતાં જણાવ્યું કે ૧૮૫૨ પછી ત્રસડીઓ જે નેમણુક

રતા આવ્યા હતા તે તરફ કામે પોતાની પસંદગી બતાવી હતી અને ત્યાર પછી ફડમાં ધણી મોટી રકમો પારસીઓએ ખરી હતી અને તેજ બતાવી આપે છે કે પારસીઓ ત્રસડીઓના કામને પસંદગી આપતા હતા. હવે જ્યારે આ રીતે સમાધાનીથી કામ ચાલતું હોય અને ત્રસડીઓ પોતાની પછી આવનાર નેમતા આવ્યા હોય અને તેને કામની પસંદગી મળી સુડી હોય તો હું જણુવા માગું છું કે કારટે તેની વચ્ચે પડવાની શું જરૂર છે અને શા ઉપરથી કારટને વચ્ચે પડવાની અરજ કરવામાં આવે છે. પ્રતીવાદીઓ જેઓ મુંબઈમાં છે અને જેઓ સાક્ષીના પાંજરામાં જવાની હીમત કરતા નથી તેવાના કહેવાથી શું કારટ વચ્ચે પડશે. ત્રસડીને લખતી મીલકતોનો વહીવટ ધણી સરસ રીતે ચાલતો આવ્યો છે અને તેમાં કાંઈ રીતની ઝેરવચાસયા થઈ નથી અને તે છતાં કારટ શા માટે વચ્ચે પડે. ત્રસડીઓ જે નેમણુક કરતા આવતા છે તે કરવાને તેઓને કાવદમાં સતા આપવામાં આવી છે અને તે સતાના તેઓ શા માટે ઉપયોગ નહીં કરે. જે વાડીઓ કહે છે તે પ્રમાણે કરવામાં આવે તો કાંઈપણ ત્રસડ હસતા ધરાવી શકે નહીં ૧૮૫૧ પછી શોકો જણુતા આવ્યા છે કે ચોકસ ત્રસડીઓ છે અને તે ત્રસડીઓ પોતાની ખાલી જગ્યા પુરતા આવ્યા છે. હવે તે જણી તેમના હાથમા જેઓએ નાણાં મેક્યા હોય તેઓએ તેમને જણુ હું હોતુંજ જોઈએ કે ત્રસડીઓને તેમના પછી આવનારાઓની નેમણુક કરવાની સતા છે. હવે તે બાબદના ત્રસડ ઠીડો નામદાર કારટ જોશે તો તે ખુલ્લી રીતે દેખાશે કે સચાવત કરનારાઓએ ત્રસડીઓ પોતાની ખાલી પડતી જગ્યા પુરતા આવ્યા છે તેઓ જણુતા હતા અને તે જણી તેમને નાણાં ભર્યા હતા. કડી એકબારગી એમ પણ ધારીએ કે મુંબઈના લોકો અનજુમનને ત્રસડીઓ નેમવાનો હક હતો એમ સમજતા હતા પણ ફડમાં મદારમાઓ થી રકમો મોકલી આપવામાં આવેલી છે અને તેઓ કેવી રીતે એમ સમજ

કે કે ત્રસ્ટીઓ નેમવાનો હક અનન્યુમનને છે. કારણ જોવાનું એટલું જ છે કે જે સંખ્યાત કરનારાઓએ નાણાની રકમો કાઢી આપી છે તે શું સમજથી કાઢી આપી છે? એટલી જ સમજથી તેઓએ તે રકમો ત્રસ્ટીઓને સંવાધીત રૂગી જે કે ત્રસ્ટીઓ પોતાના પછી આવનારા ત્રસ્ટીઓ પોતાને નેમતા આવ્યા છે. આ શીવાય તે સંવાધનો બીજો કોઈ પણ જવાબ નીકળી શકે નહીં. ત્રસ્ટીઓએ તે સમજથી સંખ્યાત કરનારા પોતાના નાણા પોતાના હસનક લીધાં છે અને તેમાં પોતાના હકમાં બીજા કોઈનો ભાગ નહીં પડે તે જોવાને હકાર છે, જો પ્રતિવાદીઓ જો તેમ બીજા કોઈને તેમના કામમાં ભાગ લેવા દેય તો તેઓએ પોતાની ફરજનો ઘાટ કરેલા કહેવાય કારણ કે નાણા ભરનારાઓએ તેમના પાછળ આવનારી ત્રસ્ટીઓની નેમણુક કરવાની ત્રસ્ટીઓની સત્તા છે એમ જણીનેજ નાણા આપેલા છે. ૧૮૫૧ આગમજ ત્રસ્ટીઓને પોતા પાછળ આવનાર ત્રસ્ટીઓને નેમણુક કરવાની સત્તા હતી કે નહીં તે ખાત્રીપુરવક કહેવું મુશ્કેલ છે, પણ હું કહું છું કે હુંના થોડા ભાગ માટે ત્રસ્ટીઓને તેવી સત્તા હતી અને થોડા ભાગ માટે તેવી સત્તા નહોતી પણ ૧૮૫૧ પછી તે ત્યાર સુધીમાં ત્રસ્ટીઓ પોતાની ખાત્રી પડેલી જગ્યા ઉપર નેમણુક કરતા આવ્યા છે અને તેમની તેવી સત્તાને કાંઈ શક રહેતોજ નથી. આગળ ત્રસ્ટીઓના સંખ્યામાં જે ફરી આવતી આવતા હતો તેને ૧૮૫૧ પછી કોમ તરફની પસંદગી મળેલી જોવામાં આવે છે અને તેથી કાંઈ પણ કારણને માત્ર ગોઠવણ ખસેલા ની જરૂર નથી, અને મીં સ્ટ્રેંગમેનને કે કેવીક સહાઈને સહારતો ટાંકી બતાવી હતી જે પછી મુકદ્દમાની વધુ તપાસ આવતી માત્ર ઉપર મુલાવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મીં સ્ટ્રેંગમેનનું ભાશણ.

મીં લાઉંડસે ત્રસ્ટીઓ સામે કહેલાં બે હતાનો.

જુદહીનોને વટલાવવાનો સંવાલ.

ફરેનચ તથા રજપુત બાનુઓએ ફરીઆહ કરી નથી.

વાદીઓએ મીં લાઉંડસને મહોડે તરેહવાર વાતો કરાવી છે,

મીં લાઉંડસનું ભાશણ.

(અખબારે સોલાગર, તાં ૧૦ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર હીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો મેટ, સર બહાંગીર કાવસજી બહાંગીર, મીં રસમજી નાનાભાઈ મેહરમજી જીમાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને મીં નાનાભાઈ નવરોજી કાચકે મુંબઈ પીં પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓ સર જમશેદજી જીજી તાઈ બારોમેટ, મીં હોરમસજી એદમજી આલમલેસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કામા અને મીં અમનજી હીનશાહ પીટીટ સામે મોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મુકદ્દમા કોલ હીને હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં હીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને મીં મીં જસ્ટીસ બીમન સનમજી નીકલી હતી. વાદીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હોરમસજી, હીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી મીં લાઉંડસ, મીં

ફરફુનજી સોરાબજી તાલીયારખાન, મીં
પેસતાનજી એફ. તાલીયારખાન અને મીં
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સોલી
સીટરો મેશરસ કેમ્પી, લીચ અને ઓપ
નની ફરમાસથી મીં છનરેરાલીટી, મીં
રેકસ, મીં એંગમેન અને મીં જે. બી.
કાંગા હાજર થયા હતા.

મીં એંગમેને પોતાનું બાથબુ આ
ગળ ચલાવતાં મરહુમ શેઠ ખરશીજી
ફરફુનજી પારખા બાદગીરીનાં ફકતે
ભગવાં ઓચરયાં વાંચી સંભળાવી જ
ણાવ્યું કે આ ઓચરયાં બતાવી આ
પે છે કે લોકો ત્રસ્ટીઓ વીશે શું ધા
રતાં હતાં. લોકોએ ફકતે લેચું કરીને
ત્રસ્ટીઓ ઉપર મોકલી આપ્યું હતું.
તે લેખા તેઓ જાણતાં હતાં કે ત્રસ્ટી
ઓ ખાલી પડતી જગા પુરે છે.
એ પછી મીં એંગમેને જુદા જુદા
મીલકતોને લગતી વીજના રજુ કરી જ
ણાવ્યું કે ૨૪ મી મીલકતના સંબંધ
માં ખાલી પડેલી જગાપર નેમણુંક કર
વાની ત્રસ્ટીઓ સતા ધરાવે છે એમ
જીવું જણાવ આવે છે. કોર્ટ એ એ
વું ઠરાવે કે જનરલ ફકતના સંબંધમાં
અમા કાયદાપુરવક રીતે નેમણતા ત્ર
સ્ટીઓ છીય તો તકરારી મીલકતોના
સંબંધમાં પણ અમે ધટ્ટી રીતે નેમા
યતા કાયદાપુરવક ત્રસ્ટીઓ છીયે, એ
મ કોર્ટે ઠરાવ્યું જાહેર. એકસ ફકતના
સંબંધમાં અમે એકબારગી ધટ્ટી રીતે
નેમાયતા ત્રસ્ટીઓ નથી એમ માની
લઈએ તો પણ ૧૮૫૧ પછી જે લાં
બી મુદત પામ થઈ છે તે ધરાનમાં લેતા
ની છે, તેમજ આ પણ વાદ રાખવા
નું છે કે એટલી બધી લાખી મુદત
દરમયાન હસતી ધરાવતી ગાંઠવણુ કામ
ની જાણમાં હતી અને તેના પસંદગી
પાખીને તે ટકી રહેવા પાખી છે. કોર્ટ
કામ પણ રીતે યોજના ધડી આપવાને
બંધ થઈ નથી. કોર્ટને તો પેતાન મુ
નસરીના ઉપયોગ કરવાનો છે. આગળ
આ સવાલ ઉઠ્યા હો તો કોર્ટે ૧૮૮૪
નાં દીઠ મુજબનાજ યોજના ધડી કાઢા
ડી હોતે, અને તેમાં પ્રતીવાદીઓને જે
સતા આપવામાં આવેલી છે તેજ સતા
તેણે તેઓને આપી હોતે. હવે સમીતી

જુદી છે. ૧૮૮૪ નાં દીઠની હમતી સા
થે પક્ષકારો કોર્ટ સનમુખ આવેલા છે.
તયારે પછી યોજના ધડવાની જરૂર શું
રહી? એ પછી મીં એંગમેન કાયદાની
સાધાર્ણતા ટાંકાને બોલ્યા કે પ્રતીવાદી
ઓ ધટ્ટી રીતે નેમાયતા નથી એવું
જણાવવાને કોર્ટને યોજના ધડી કાઢા
વા મુજબનામાં આવ્યું છે પણ કોર્ટ યો
જના ધડી કાઢાવાને કાંમ બંધાયેલી ન
થી. કોર્ટને પોતાની મુનસરીનો ઉપયો
ગ કરવાનો છે. કોર્ટ વાજબી રીતે એ
વું ઠરાવી શકે કે ૬૦ વરસો થયાં એક
ફકત હમતી ધરાવતી આવી છે. તે કો
ઈ પણ રીતની ફરકત અથવા મુશ્કેલી
વખર સીલસીલામાં આગળ આવી છે
તેમાં ફરકાર કરવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો
નથી. તેથી અમે ૧૮૮૪ના દીઠમાંની જો
કાય જાહેલ રાખીએ છીએ. એકસ મી
લકતોના સંબંધમાં ત્રસ્ટીઓ કાયદાપુર
વક નેમાયતા નથી એવું જે કોર્ટે ઠરા
વે તોપણ કોર્ટે જોવાનું છે કે યોજના
ધડી કાઢાવાની જરૂર છે કે અને તેવું
પણ કામના લાભનું થઈ પાછું કે ?
કોર્ટે એ જીવું ઠરાવે કે એકકલ મીલ
કતના સંબંધમાં ત્રસ્ટીઓ ધડા રીતે
નેમાયતા કાયદાપુરવક ત્રસ્ટીઓ નથી
તો યોજના ધડવાના સવલ ઉપર વીચાર
ર ચલાવવાનું કોર્ટની મુનસરી ઉપર છે
પણ તેવા સંજોગ વચે કોર્ટે ૧૮૮૪ના
દીઠની ગાંઠવણુ જાહેલ રાખીને પ્રાંવા
દીઓની ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમણુંક કરી
શકે અને તેઓને ખાલી પડેલી જગા
પુરવાની સતા આપી શકે. એમ કહીને
હું કાંઈ કોર્ટને કાંઈ પણ અસહ્યારણ
પ્રકારનું કામ કરવા કહેતા નથી, ધારો
કે મીલકતોના એક ભાગના સંબંધમાં
અમે કાયદાપુરવક નેમાયતા ત્રસ્ટીઓ
નથી એમ કોર્ટે ઠરાવે તો પ
છી તેવા સંજોગ વચે એક યોજનાની
જરૂર છે કે નહીં તે સતા
ઉપર કોર્ટને વીચાર ચલાવવાનો છે, અ
ને તેમ કરતાં પોતાની મુનસરીનો ઉપયો
ગ કરવાનો છે. હું કહું છું કે તેવા સં
જોગ વચે પણ એક યોજના ધડવાની
મીલકલ કાંઈપણ જરૂર નથી જે ગાંઠવ
ણુ હસતી ધરાવતી જણાય છે તે ફતે

હમને નીવડેલી માલમ પડી છે. તેના સંબંધમાં કાંઈપણ ફરીઆદ હી નથી. મુકદ્દમાનો આ ભાગ ખરચ સીકકે હહાડી નાંખતો જોઈએ એમ હું કહું છું. મુકદ્દમાનો ભાગ ખરચ સીકકે હહાડી નાખવામાં આંચો તોપણ ત્રસટની માલ કતને મોટા ખરચમાં ઉતરવું પાશે જે ખરચમાં કાંઈપણ ઘટગા સગળ વગર ત્રસટની માલકતને ઉતારવામાં આવી છે. વાદીઓ માંહેલો કાંઈપણ સાક્ષીના પીંજરમાં આવ્યો નથી તેઓએ કોરટના મકાનથી સલામત છોટ રહીને સધળી વાતો કાઢી છે. મારા કુળોએ પોતાને માથે ચાકસ ત્રસટો સંચાકારીને તેઓને લમતી જોખમદારો ઉઠાવી છે. તે ત્રસટોના સંબંધમાં પોતાને જે સત્તા આપવામાં આવી છે તેના બચાવ કરવાની તેઓ પોતાની ફરજ સમજે છે તેમ કરવામાં તેઓ થું રીતની હદ ઝાળંગી મયા છે. વાદીઓએ મીં બાઉડસને મહોડે તરફવાર વાતો કરાવી છે. પણ તે માંની એક પણ વાતને તેઓએ સાક્ષીના પીંજરામાં આવીને ટેકો આપ્યો નથી. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદીઓ તકરારી સત્તા પોતાના હાથમાં જળવવાને ધણા આગર છે અને કોમની તેઓને કાંઈ ફરકાર નથી. પણ પોતાને સાંપવામાં આવેલા ત્રસટો સાથે પોતાને આપવામાં આવેલા સત્તાને બચાવ કરવાની ત્રસટીઓના થું ફરજ નથી? પ્રતિવાદીઓ પોતાના હાથમાં તકરારી સત્તા જળવી રાખવાને ધણા આગર છે અને તેઓને કોમની કાંઈ ફરકાર નથી એવી કરવામાં આવતી વાત તદ્દન બલત છે. શેક બહુ મનજી હીનજી પીટીટ પ્રતિવાદીઓ માં હેલા એક છે. તેવણે પોતાના કોમને ખાતર પારસી જનરલ આસપીટલ સાથે પોતાની માલિકાને જમીનના એક જંગી મોટા કામતી દુકાનો બહેસ આપી હાથે છે અને તે ઉપરાંત એ આસપીટલ માટે રૂ. ૫૦ હજારની રોકડ રકમ હહાડી આપી છે. છતાં આવા માણસોને કોમની કાંઈ ફરકાર નથી એવી વાત કરવામાં આવે છે. પ્રતિવાદીઓને સામાપક્ષ તરફથી મનભાવનું અપમાન કરવામાં આવ્યું છે અને મનભાવતી માળો માંડવા

માં આવી છે. પ્રતિવાદીઓ સામે મુકદ્દમામાં આવેલા બહોતતો વરતમાનપત્રોમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં છે. તે પાછળથી પાછા જેવી લેવામાં આવેલા તે વાછતાં વાદીઓ તરફથી તે માટે ફલગીરી બતાવનારો એક પણ દફતર અબહમીં બાઉડસે ઉચારવાની ફરકાર કાઢી નથી. ત્રસટીઓ સામેના બહોતતો પાછળથી વાદીઓના ધારાના હીમાયતી મીં બાઉડસે પાછા જેવી લાંબાં હતાં, પણ તે વીશે વરતમાનપત્રોમાં એક અબહમ પ્રગટ થયો નથી. પ્રતિવાદીઓએ વગર કાંસલે વરસો થયાં ત્રસટનો વહોવટ નમુનેદાર રીતે ચલાવીને એક જાતની જાહેર સવાળમવી છે. મીં બાઉડસના શરૂઆતના બાણથુ સુધીના હેવાત “ટાઇમસ એફ ઇંડયા”માં પ્રગટ થયો છે. પણ તે પછીનો હેવાત જાહેર પાડ્યો નથી. એ રીતે ત્રસટીઓ સામે મેળાયલાં બોલતાને બોલોળી જાહેરાત મળવા પામી છે. પણ તે બોલતાના મીં બાઉડસ તરફથી પાછાં જેવી લેવામાં આવ્યાં તે વાત જાહેરમાં આવી નથી. અમેએ સમજુતીની સુચવતામાં આવેલાં શરૂતોના સંપુરણ બુલાસોં જાહેર પાડ્યો હોતો અને તે શરૂતો સવીકારવી કે નહીં તેના સંબંધમાં કોમનેદ અભીપ્રાય જળવા અંજુમનની સમા બોલાવી હતી. અંજુમનની તે સમા સનમુખ તે શરૂતો તેઓને લગતા સંપુરણ બુલાસો સાથે રજુ કરવામાં આવી હતી અને સમાએ તે નહીં સવીકારવાનો ફરજ કાઢી હતો.

આં મીં જસટીસ દાવર-સભામાં તે કરતાં કાંઈક વધુ જનથું હતું એમ જણાય છે. ફરમાસત મુકનાર એક વચ સમજુતીની શરૂતો સંબંધી પ્રતિવાદીઓના ધારાના હીમાયતીઓના અભીપ્રાય સમા સનમુખ પ્રથમ વચાવવા માગ્યો હતો, અને તેવણની એ સુચના ઉપાડી લઈને સમાએ પણ તે વચાવવાની માંગણી કાઢી હતી. પણ તે પછી ચોક્કસ સમજવતથી સમાનાં બાગથું ફેરવવામાં આવી હતી અને તે અભીપ્રાય પાછળથી વચાવમાં આવ્યો હતો.

જુદ્દીન સવાલ.

હવે હું જુદ્દીને તે વટવાવવાના મુક
દમાના બીજા સગાઈ ઉપર આવું છું.
વટવાવવામાં આવેલી મજબૂર એ બાબત
એ કાંઈ મુકદ્દમાની પક્ષકાર નથી, તેમ
જ તેઓ માહેલી કાંઈ પણ અંગે
આવીને ફરીઆદ કીધી નથી, અથવા
દોષમાં એનો તથા ફરિયાદોના બામ મેળ
વવા માટે માંગણી કીધી નથી. એવું ક
હેવામાં આવ્યું છે કે તાતા કુટુંબની
વાંદરા ખાતેની અગીયારમાં મીસીસ
તાતા કદી ગયાં નથી. તેવશુ તયાં નહી
ગયાં તેનું એક કારણ એ હોય કે તયાં
જવાની તેવશુની ઇચ્છા હતી નહીં અ
થવા તેવશુ તયાં ગયા હોય પણ તેવશુ
ને તયાં દાખલ કરવા ના પાડવામાં આ
વી હોય. તેમ જો હોય તો મામની બાગ
ણી શુ છે તે જણાવ આવે છે. મીં
તાતા પોતાના મોકલવારને હંકા આપ
વાને આવુર જણાય છે. પણ મીસીસ
તાતાની ખાતે શું છે તે કોરટ કાંઈ
જણતી નથી. મીં તાતાએ પોતે કોરટ
સનમુખ સાક્ષાત્ પીજરામાં આવીને
કાંઈ પણ કહ્યું નથી. વાદીઓનો દાવો
એવો છે કે એક માણસ પછી
તે ઢેરા હોય મા મંગી હોય તેવશુ
સુદેહ કુસતી પહેર્યા એટલે તેને
સહન હંકા મળવા જોઈએ. પારસી ન
હોય તેવો કાંઈ પણ જરથોસ્તી પો
તે કોરટ સનમુખ આવશે નથી. વાદી
ઓના પોતાના હંકાને કાંઈ જરા પણ
ઇનકાર કરવામાં આવશે નથી. મીં લા
ઉંડે કીધેલી સાક્ષીઓની ઉલટપાલટ
તપાસ ઉપરથી તેવશુ એવી સુચના કર
તા જણાય છે કે પારસી એટલે જરથો
સ્તી અને જરથોસ્તી એટલે સુદેહ કુ
સતી પહેરી જરથોસ્તી ધરમ પાળનારો
માણસ. મજબૂર રજપુત બાબત અથવા
મજબૂર ફરિયાદો બાબત તકરારી સમાવતો
નો લાભ મેળવવાને ખાતેશ્વર છે કે
નહી તે કોરટ જણતી નથી. ચોક્કસ
માણસોનાં વીચારો જણવા વગર કોરટ
તેઓના તરફથી કવી રીતે કીધી ફ
રી આપી શકે? તેથી હું કહું છું કે
મુકદ્દમાનો એ બામ કહાડા નાખવા જો
ઈએ, મીં લાઉંસની ઉલટપાલટ તપા

સ ઉપરથી તેવશુ એવું સુચના જણા
ય છે કે તસદી માથા તો જેની તેજ
છે. ૧૮૮૪ નું તસદ કરી વેળા કાંઈ
રીતે વેળા જવા જેવું કાંઈ પણ કર
વામાં આવ્યું નથી. પણ હવે તસદીઓ
એ તસદી શખરચનાનો જુદો અરથ
ઉઠાવે છે. એવું બતાવનારો જવાની પ
ડી છે કે સુબમાં ફરિયાદો બાબત આ
ગમજ માંપણ જુદાન જરથોસ્તી ધ
રમમાં વટવાવવાનો દાખલો સાંભળવામાં
આવ્યો નથી. જાત નામનો ધરાવી સુ
સલમાન તો અંજુમને પુછ્યા વગર
સુદેહ કુસતી પહેરી એટલે હોય એમ
મામલ પડે છે. માકી શરદવાળી સપ
ડી ખાંધનારના દીકરાએ જુદ્દીન મા
તાને પેટનાં બાળકની નવજોત કરવામાં
આવે તે સામે અંજુમને પત્ર લખી
સખત વાંધો ઉઠાવ્યો હતો.

આં મીં જસદીસ ખીમન-જે દાખ
લાઓમાં પારસીને તયાં જુદ્દીન બીને
પેટ છોકરાં અવતરેલાં જણાય છે તે દા
ખલાઓમાં મોટે ભાગે તે પારસીઓ
જુદ્દીન બીને રાખેલી મામલ પડે છે.
તેથી રાખેલી બીને પેટના છોકરાંને જર
થોસ્તી ધરમમાં લેવા સામે પારસી કો
મ વાંધો છે તે કુદગતી છે.

મીં જોગમેન-નહી. કાંઈ પણ જુ
દ્દીન છોકરાંની નવજોત સામે પારસી
કોમ વાંધો ઉઠાવતો જણાય છે. દાખલા
તરીકે એક ઠેકાણું પંચાયતને એવી ફ
રીઆદ થયેલી જોવામાં આવે છે કે બે
હરામજી નામના એક પારસીએ પોતાના
બી નોકરને સુદેહ પહેરાવ્યો હતો.
પંચાયતે તે સામે વાંધો લખને કહાડી
નાખ્યો હતો.

આં મીં જસદીસ ખીમન-તેણી
રાખેલી બીને તો નહીં હતી ?

મીં જોગમેન-મારી પાસે અસલ
જુજરાતી શખદો છે. તે નામદાર જડ
જ મીં હાવર બરાબર સમજી શકશે.

આં મીં જસદીસ હાવરે તે વાંધો
ને જણાવ્યું કે એ બી રાખેલી જે
લાગે છે, અમાં અસલ શખદો નીચે
મુજબ છે:-

“એક લેનડીને સુદરેક પહેરાની પા રસી બેઠરામજીએ પોતાના મહાનમાં રા ખી હતી”

મીં એમને વધુ જણાવ્યું કે જુદા જુદા સાક્ષીએ આવીને કોરટને કહ્યું છે કે જરથોસ્તી એટલે પારસી માં સીસ તાતા ગોત્રવાસની અગીઆરીમાં જવાને આપુર હોય તો એવું કહે કે તાતા કુટુંબે તેણીને ખાત્રી કરાવી દેવાની જોઈએ. કારણ કે તાતા કુટુંબની વાંદરાની અગીઆરીમાં તેણી મૃત નથી એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તમે નામદારને જે સલામ ઉપર વીચાર ચલાવવાના છે તે એ છે. પારસીઓને ખાંધ નારો ગાંઠ થું છે અને નહીં કે તે થું હોવા જોઈએ ધરમ વટલાવવાની આજ્ઞા આપે છે એ ખરું છે. પણ પારસીઓ હીંદુસ્તાન આવ્યા તમારથી વટલાવવાનો રીવાજ ખંધ પાડ્યો છે એમ અનુભવીઓની કમીટીના રિપોર્ટપરથી તેમજ સાક્ષીઓએ આપેલી જબાની ઉપરથી જણાય છે. ૧૮૨૩ અને ૧૮૭૩ ની વચ્ચે લોકો જાણતાં હતાં કે ધરમ વટલાવવાની આજ્ઞા આપે છે કોરટને આજ્ઞા આપે છે તે જોવાનું નથી, પણ ૧૮૨૩ અને ૧૮૭૩ ની વચ્ચે લોકો ધરમ આજ્ઞા આપે છે એવું જાણતા હતાં કે કેમ તે જોવાનું છે. લોકો તેવું કંઈ પણ જાણતાં હતાં નહીં. આજ કોરટ દીક્ષીને લેવા દેતી હતી.

દીક્ષીને પછીની તપાસ.

મીં એમને બપોર પછી પોતાનું બાથરૂમ આગળ ચઢાવતાં જણાવ્યું કે વાલીઓ એવી દલીલે રજુ કરે છે કે જરથોસ્તી ધરમ વટલાવવાનું ફરમાન કરે છે તે સાચું મળતો થાકેલું પણ તે પુરવાર કરવા માટે જે સાક્ષીઓ રજુ કરવામાં આવ્યા છે તે કેમ છે તે જોવાનું છે. મારા સાક્ષીઓની જે ઉચ્ચતા બટ તપાસ લેવામાં આવી હતી તેમાં એવું જ દેખાડવાની તબીબ કરવામાં આવી હતી કે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવવાનું ફરમાન છે અને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવા માટે બરજીનુમની જરૂર નથી, જરથોસ્તીઓમાં વટલાવવાનું કામ જે આજુ હોય તો તે પારસીઓના

હીંદુસ્તાનમાં આવવાની સંકેતો વચસ ઉપર હતું. મીં મોદી પારસી પંચાયાના ધણા ઉત્તમ સેક્રેટરી નીમ્યા છે અને તેવા તેવજ નીવડ્યા નથી એમ સામી તરફથી સુચન કાંઈ થઈ નથી. ત્રમ્બીઓ મીં મોદીના હાથમાં જે એવું કાંઈ પુરવાર કરવામાં આવ્યું નથી. મીં મોદી સામે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે આ કજીઓ જે લાડવામાં આવે છે એ તેમને આમારી છે અને કોમ વચે મંમાજી કરનારા પણ તેવજીન છે પણ વાલીઓ તેમ કહેવા પોતે કાંઈ રીતે બહાર પડતા નથી.

મીં લાઉંડસનું બાથરૂમ.

મીં લાઉંડસે બાથરૂમ કરતાં જણાવ્યું કે કોણ ચોક્કસ તસદીના બામ લેવા હક ધરાવે છે અને પ્રતીવાદીઓ જે ચોક્કસ સત્તાઓ ભોગવવા માંગે છે તે ભોગવવાને તેમને હક છે કે નહીં એ બે સવાલો કોરટને ઠરાવવા માટે મુખ્ય છે. મેં કહ્યું છે કે પ્રતીવાદીઓએ પોતાને ફોડોના તસદી કરી લીધા છે પણ સવાલ એ છે કે તસદીઓ તરીકે થવા ન તેઓ હકદાર છે કે નહીં મુકદ્દમે આટલો લાંબો વખત સુધી ચાલવા પછી ફોડોના બામ લેવા કોણ હક ધરાવે છે તે આ કોરટે નક્કી નહીં કરવું એમ કહેવું ઘણું ખેડું છે. નામદાર કોરટે ધ્યાન આપવું જોઈએ છે કે સામી પક્ષે કયું કર્યું છે કે વટલાવવું એ જરથોસ્તી ધરમનું મુળ છે. હસપુર દારાજ પોતાના જરથોસ્તાનમાં કહે છે કે જરથોસ્તી ધરમમાં જુદીને વટલાવવાના કામને ઘણી અગત આપવામાં આવી છે. હસપુર દારાજ પોતાની ચોપડીમાં કહે છે કે જુદીને પારસી ધરમમાં વટલાવવામાં જે ફરજ સમાન છે અને હલકાવટ તપાસમાં તે ફરજને તે પોતે ઉઘટાવી નાખી સરાહગત બરેલી છે એમ દેખાડવા માંગે છે. અને મીં લાઉંડસે જુદીને જરથોસ્તી ધરમમાં વટલાવવાના ટેકામાં જુદી જુદી સાહકો તારી બતાવી હતા. ૧૮૮૨ માં હસપુર પેસાતને જે આપાનયું પ્રગટ કર્યું છે તેમાં ખુદલું જણાવ્યું છે કે જુદીને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનું ફરમાન

છે પણ તે પોતાના ચોપાનીયામાં મળ
 માનનાં વચ્ચેલોને ધરમમાં લેવા માટે જો
 કસ કીધા કરી નહોતી અને તે કીધા ક
 રવા વગર તેમને વટલાવવા હતા તે ઉ
 પરથી તેમને પોતાના હરીફ દસપુરના કા
 મ સાથે તે ચોપાનીયામાં વાંધા લીધા
 હતા. આજ તેને પચીસ વરસ થયાં છે
 અને તે વખતના બંને મોટા ધરમયુ
 ઝો જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લે
 બની તરફથીમાં જોડે છે. અંગ્રેજી ગ્રંથ
 દરતાઓ કહે છે કે જુહીને ને જરથોસ્ત
 તી ધરમમાં લેવાની ફરજ છે તેમજ હ
 ધ્યાત તેમજ પચીસ વરસ ઉપર થઇ ગ
 ચેલા દસપુર પણ તે સંઘમાં તેમજ
 કહી ગયા છે. અનુભવીઓની કમીટીએ
 પોતાના રીપોર્ટમાં જણાવ્યું છે કે જર
 થોસ્તી ધરમમાં જુહીને ને લેવાનું ફર
 માન કરવામાં આવ્યું છે અને તે સં
 ઘમાં પારસીઓ હીંદુસ્તાનમાં આવ
 વા તયાર પછી પણ કાંઈ આકાશ મુક
 વામાં આવ્યો નથી પણ હાલના સંસા
 રી સંજોગો એવા છે કે મીશનરીઓ થઇ
 આપણે આપણા ધરમનો ફત્તવા કરી
 શકતા નથી પણ જો કાંઈ પારસી ધરમમાં
 આવવા માંડે તો તેને ધરમમાં લેવાની
 આપણી ફરજ છે. જરથોસ્તી ધરમમાં
 જુહીને ને લેવાનું 'ફરમાન' છે એવા ધ
 રમના પુસ્તકોમાં શબ્દ છે અને ફરમાન
 નો શબ્દ શું છે તે આપણે સારી રીતે
 સમજીએ છીએ અને તે છતાં દસપુર
 દારાજ તેનો અર્થ એવો કહી ગયા છે
 કે તે તો માત્ર ભલામણ બચવા "ફરમા
 યશ" છે. દસપુર દારાજ "ફરમાયશ" છે
 એમ બોલી ફતેહમંદીના એહરાયો શબ્દ
 દેકાશ બંધ કરી ગયા પણ શબ્દદેકા
 શમાં તેનો અર્થ શું છે તે પોતે બરા
 બર જોયો નથી. ફરમાયશનો અર્થ પ
 લ્લુ ફરમાન થાય છે અને બીજું કાંઈ
 થતું નથી. સાક્ષીઓ કહી ગયા છે કે
 બારસો વરસો થયાં જુહીને ને ધરમમાં
 લેવામાં આવ્યાં નથી અને તેમ કરવાનો
 કામમાં રીવાજજ નથી પણ અનુભવીઓ
 ની કમીટીના રીપોર્ટમાં તો તેથી તાન
 જુહીને કહેવામાં આવ્યું છે. મીં મોદી
 તેના સેક્રેટરી હતા અને તોપણ તેવજ
 કાંઈ કહેવા બહાર પડ્યા છે કે આજ

બારસો વરસ થયાં જરથોસ્તી ધરમમાં
 જુહીને ને લેવાનો રીવાજ નથી. દસપુર
 દારાજ અને તેમના પીતા આ મુકદ્દમે
 મંડાવા આગમજ એવા વીચારના હવા કે
 જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવાનું
 હીનમાં ફરમાન છે. હવે જેજ સાક્ષીઓ
 છે મીં મોદી અને દસપુર દારાજ જે
 કહેવા નીકળ્યા છે કે સંસારી કારણોને
 લીધે જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં
 લેવાનું ઠીક નથી. સંસારી કારણો તે
 શું, પ્રતીવાદીઓનું કહેવું અને જુના વી
 ચારના પોતાના ભત માધ્યમેને એવું
 સમજવાનું છે કે આપણું ફત્ત કરાવું
 છે અને તેનો બામ બીજાઓને લેવા ના
 હો અને જો તમે બીજાઓને તેન કર
 વા દેશો તો તમારી હીંદીઓનો ઉકાશ
 થશે નહીં. હવે જુહીને ને જરથોસ્તી
 ધરમમાં લેવા એ તે ધરમનો અંશ છે
 અને તે અંશ કેમ તણ દેખ શકાય ધર
 મનો જે અંશ હોય તે કાંઈ બદલાય શ
 કે નહીં. પ્રતીવાદીઓ ફક્ત એ સાક્ષીઓ
 ની જુથાની ઉપરથી કહેવા માંડે છે કે
 ધરમના જે અંશ છે તેમાં ૧૮૬૦ થી
 અથવા તો હાલના ફત્તની સથાપનાની
 અગાઉ બદલાય ગયો હતો, જો ધરમ
 નો તે અંશ બદલાયો હોય તો તેમને
 તે સાબેત કરી આપવું જોઇએ. હવે
 કોરટને જોવાનું છે કે એવો કાંઈ પણ
 પુરાવો રજુ કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં.
 મસદીઓને મુકદ્દમે શું છે. તેમનું કહે
 વું એકદે મીં મોદીનું કહેવું એવું છે
 કે હીંદુસ્તાનમાં આવવા તયાર પછી જુહી
 ને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવામાં આવ્યા
 નથી પડીતાની આખત ઉપર આવતાં તેવજ
 કેવી રીતે ફરવા છે અને તે પડીતા પાર
 સીઓ હતા એમ કહેતા જતાં તેમને કેવા
 હવા ઉપજવવા જોગ દેખાવ કર્યો છે
 કે તે રીશે વજારે કહેવાની જરૂર નથી
 હવે અકબરને જરથોસ્તી ધરમમાં લેવા
 માં આવ્યો હતો એ પુરવાર કરવા
 મીં મોદીએ ચોપડી બખી છે અને હ
 વે તેવજ ફરી જખને એમ કહેવા માંડે
 છે કે આજ બારસો વરસ થયા પારસી
 ઝો બચારથી હીંદુસ્તાનમાં આવવા તયા
 રથી જુહીને ને જરથોસ્તી ધરમમાં લે
 વાનો કાંઈ બતાવ બન્યો નથી. હવે જુ

આદિ મુશ્કેલીની વધુ તપાસ આજ દીન ઉપર મુલતવી રહી હતી.

મીં લાઉનડસનું લાશાણુ.

મીઠાઈડાસે પોતાનું ભાણણુ આગ
અધાવતાં જણાવયું કે હરમાન સજા
દસપર ઉઠાવેલા અરથ વીથી હું કાં
વધુ બોલીશ. તે બતાવે છે કે પવ
અંધ બાળુએ પુકું છે. દસપર કહે છે
કે હરમાન એટલે આડકત્રી બલા
મણુ હરમાનનો ભંગ કરવો તે પાપ કર
વા બરાબર છે. છતાં દસપરને તે
મુશ્યુ નથી. તેપણુ તેવણુ કહે છે કે
મીડી પુકતી તે પાક છે. ધરમનાં મુળ
તતવેનો ભંગ કરવો તે તેવણુ પાપ
બેખતા નથી. સંસારી સખખોસર તે
વણુ ધરમના મુળ તતવ સમાનનું હર
માન ઉચ્છાદી નાંખવા તથા બાજુએ
મુકવા કહે છે. છતાં બીડી પુકવા જેવી
આખદને તેવણુ પાપ કહેવાને અમ
કાતા નથી. આ બતાવે છે કે હાલ
પુરત તેા દસપર લોક અવાજના રોહ
તરફ ખેંચાઈ ગયા છે. પણ પાછળથી
સંતુ સાંત થતા તેવણુ કહ્યું પોતાના
મનમાં એવા અભીપ્રાય ઉપર પાછા આ
વશે કે ધરમના મુળ તતવેનો ભંગ
કરવો તે પાપ છે. ૧૮૮૨ નું દસપર
પેશોતનનું ચોપાનીઈ તેમજ સતય મીત્ર
જેવાં આરથોદાહ પત્રી મેં રજુ
કીધેલી આરકીકલ બતાવી આપે છે કે
વટલાવવાના કામને એકે હરજ સમા
નનું આજના જમાનામાં પણ બેખવામાં
આવે છે. મીઠા મોદી બદાકીને પ્રોફે
સર વીચસનમે તરજુમે પુરગંબી
રાઈથી અજબરને લગતી પોતાની ચોપ
ડીમાં ટાંકે છે, જેમાં જણાવવામાં આ
વયું છે કે નવસારીના પારસીઓએ
૩૦૦ વરસની વાતપર મથાએને વટલા
વયા હતા. છતાં તેવણુ હવે કહેવા નીક
ળ્યા છે કે એ તરજુમે બોટો છે.

સર દીનશાહ માણેકજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાલસજી જહાંગીર,
મીં ફસલમજી નાનામા ઝેડરામજી જી
જીભાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા,
મીં બાપુજી સારાજી પટેલ, મીં રત
નજી દાદાભાઈ તાતા અને ડાં નાનામા
ઈ નવરોજી કાત્રકે કુલ્ચઈ પારસી પં
ચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જી
ભાઈ બારોનેટ, મીં હોમસજી જોદલજી
આલબજોસ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જ
મશેદજી, મીં મેદરવાનજી મનચેરજી કાપા
અને મીં બમનજી દીનશાહ પીટીટ સા
મે નાંધાવેલા હાવાની વંકુ સુનાવણી ગઈ
કાલે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જજ મીં
દીનશાહ ધનજીભાઈ દાવર અને આં મીં
જસડીસ બંમન સનમુખ નીકલી હતી.
વાદાઓ તરફથી જેશરત અરદેશર, હોમ
જી, દીનશાહ અને કંપનીની ફરમાસથી

પણ પોતાની ચોપડી બાહર પાડતી
 વેળા મીં. મોદીએ એ વાત વગર
 વાંધાએ અને વગર નુકતેથી તીએ પ
 સાર થવા દીધી છે. સાક્ષીના પીંજરા
 માં આવીને તેવણ રહે છે કે ૧૨૦૦
 વરસ થયાં હોઈસતાનમાં કોપને વટ
 લાવવાને દાખલો બનયો. નથી
 છતાં પોતાની ચોપડીમાં તેવણે તેથી
 ઉલટી વાત કથીપણ સરેહ કીધા વગ
 ર પમાર થવા દીધી છે. આ ખટપટ
 જગી તે આગમજ અકમજ વડેલો એ
 વું પુરવાર કરવા માટે તેવણે એ શાહા
 દાટ ઢાંકી હતી. પણ હવે સાક્ષીના પીં
 જરામાં આવી તેથી ઉલટી વાત પુરવા
 ર કરવા માટે તેવણ પોતે ઢાંકેલા તર
 જીમો ખોટો જણાવે છે. તેવણની આ
 વી વક્ષણના સંબંધમાં હું કાઝા અખત
 શબ્દો વાપરવા માંગતો નથી. હવે હું
 રેવાયત પર આવીશ. રેવાયતમાં ગુલા
 મોને વટલાવવાને સવાલ સમાયતો છે.
 તયારે તે વેળા વટલાવવાને રીવાજ
 ૮૦૦ વરસો થયાં નીકળી ગયો છે. તો
 એમ કેમ કહી શકાય? છેક અસહના
 વખતથી ધરમાં રાખેલાં દુબળા નેકરો
 ને સુદેરેહકુસતી પહેરાવી દીનમાં લેવા
 ના રીવાજ ચાલતો આવેલો જણાય છે.
 રેવાયતના સવાલોના જવાબો બતારી
 આપે છે કે વટલાવવાની બાધ નથી.
 એ પછી લાઉંસે રેવાયતોમાંથી વટલા
 વવાની બાધને લગતા સવાલ જવાબો
 વાંચી સંભળાવીને જણાવયું કે બેહદીન
 નો અર્થ સધળા પારસી એવો થાય
 છે. બેહદીનનો અર્થ એવો થાય છે કે
 ભણે ધરમ પાળનાર મીં. એમને સ
 રખાતમાં જણાવયું હતું કે બેહદીન એ
 રહે ધરમશુરઆના વરગની બાહેરના જ
 રથેસતીઓ પણ બેહદીનનો મીં. એમ
 મેને સુચવેલો એ અર્થ બરાબર નથી.
 અને એક રેવાયતના સંબંધમાં એવું
 જણાવવામાં આવ્યું છે કે તે ખરી
 નથી. મીં. મોદીએ જણાવયું છે કે
 મુંબઈમાં એ મહસુશો જીવતા છે જેઓ
 જણાવે છે કે એ રેવાયત ખરી નથી
 સત્તાદાર નથી. પણ તે છતાં તેઓ માં
 હેલા એકપણ મહસુશને સાક્ષીના પાં

જરામાં બિલાવવાની ફરકાર કરવામાં અ
 વી નથી ૧૭૭૩ ની રેવાયત બતાવે છે
 કે ધરમાંના નોકરો તથા ગુલામોને દીન
 માં લેવામાં આવના હતા, અને તેઓ
 ની લાશો બીજા જરથોસતીઓની લા
 શો સાથે દોખમે મહાવવાનું રત્તા છે
 કે નહીં એવો સવાલ ધરાન ખાતે પુછ
 વામાં આવ્યો હતો, જેનો તખાથી એ
 વો જવાબ મળ્યો હતો કે તેમ નહીં
 કરવું તે ગુનાહભરેલું છે. મુંબઈમાં ૧૮૩૭
 સુધી કોઈ પણ રીતે પારસીઓનું વડું
 મથક હતું નહીં. “એમે જેઝેતીઅર” ઉ
 પરથી તેમ જણાઈ આવે છે. રેવાયત
 માંના સવાલો પશ્ચીમ. હોઈસતાનમાંનાં
 સધળાં મુંબય પારસી મથકો તરફથી પુ
 છાવવામાં આવ્યા હતા. સુરતમાં દુબરા
 ઓને વટલાવવામાં આવ્યા તે દાખલા
 બતાવી આપે છે કે વટલાવવાનો રીવાજ
 જ ચાલુ રહેલો હતો. મુંબઈમાં પારસી
 ઓ મોટી સંખ્યામાં આવી વસ્યા તથા
 રે તેઓએ રીવાજો બદલ્યા હોય અને
 મુંબઈમાં તેઓએ દુબરાઓને નહીં વટ
 લાવ્યા હોય એ તદ્દન બનવાબંધ છે.
 પણ તે બીજામતવનું છે. જોહા
 વરાની અગીઆરી સધળા જરથોસતી
 ઓ માટે છે. વટલાવવાનો રીવાજ પશ્ચ
 ચીમ હોઈસતાનના સધળા પારસીઓમાં
 જામ્યો હતો, અને તે જરથોસતીઓના
 ધરમના એક ભાગ સમાનનો છે. એકું
 કહેવું કે સુરતના દુબરાઓને લગતી આ
 આ વાત તદ્દન ખોટી છે તે તદ્દન બેફકું
 છે. સુરતથી એક ખાનસાહેબ અને અ
 ત્રેતી સેક્રેટરીએટમાંથી એક અમલદાર દુ
 બરાઓના દાખલાઓના સંબંધમાં જ
 બાની આપી ગયા છે. તેઓ શું અત્રે
 જુદું બિલકલા આવ્યા હતા? હું માં
 સાં. અમરમાઈ અને મીં. બાવનગરી
 માટે બોલુ છું.

આ. મીં. જસડીસ દાવર-પણ તેઓ
 અંગા માહીતીથી કાંઈપણ જણાવી ગ
 યા નથી. એ દુબરાઓ તેઓના બાપદા
 દાઓના ગેરકાયદેસરનાં દરજ્જા હોય, અ
 ને તે વાત તેઓને તેઓના બાપદાદા
 ઓને દહાશ કહી નહીં હોય. તેઓ જે
 પોતાની અંગત માહિતીથી એ વાત જ

જાવી ગયા હતા તો તેથી આપણી વધુ ખાતરી થઈ શકતે.

મીંડાઉસે આગળ માલતાં બજાવ્યું કે જીવી ગેરકાયદેસરનાં કાનૂનની એમ કોષ્ટકને કહેવું નથી. તેથી દુરંદ હતી. તેથીની કાણ દોષને ચકાસી હતી તે વંશે કાંઈ પણ શક નથી. અમારા સંઘના સાક્ષીઓ કહી ગયા છે કે એ દોષલાભી સુરતમાં સઉને સંપરણ જણીતા છે. સઉ કોષ્ટ એ દોષલાભીથી પ્રેપુરા માહિતગાર છે. સુરતથી એક માણસને સામા પક્ષ તરફથી ખાસ પોતાને “દત્તચક્રચત્રન” આપવા આવે એવાવામાં આવ્યો હતો. તેને વીશે એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તે એ બાબતે સંપણું જાણે છે. છતાં તેને અત્રે સાક્ષીના પાંજરામાં લાવવામાં આવ્યો નથી. પેલી છોકરી સુનાચાકર દોષલો કોષ્ટપણુ રીતનો શક વગરનો છે. તેથીની નવજોત કરાવનાર ડાંગ નજીશાહ ખંખાતની અંજીમનના એક તસદી છે, અને તેવણુ કહી ગયા છે કે ખંખાતમાં સઉ કોષ્ટ જાણે છે કે તેથીને વટલાવામાં આવી હતી. ૧૨૦૦ વરસો થયાં હિંદુસાગમાં વટલાવ નો રોવાજ અંધ પડેલો છે એવું તમી પક્ષનું કહેવું જે અફ હાય તો તેણે અમાની ઉપલી જ્યાની તોડવા મુઠે ખચીતજ સક્ષીઓ રજુ કરવા જોઈતા હતા. મેહેમેન જાલનો દોષલો તો ખુદ પ્રતીવાદાઆના પોતાનાજ રેકોર્ડમાંથી આપણને મળે છે. એ વટલાવાને દોષલો હતો તે વીશે કાંઈ પણ શક છે નહીં. તે ધરાની મેહામેન હતો. તસદી આ તસા મીંડા મોદી એ દોષલાભી ખચીતજ માહિતગાર હોવા જોઈએ એ દોષલો ખુદ મુંબઈમાં જાનેલો છે. તેને વટલાવાને પારસી છોકરી સાથે પરણાવવામાં તટીક આવયા હતા. તવારીખનવેશીએ અને બીજા લેખકોએ લાગના મુકદમાના પ્રતીપાદીઓને કમગ માટે સેંકડો વરસનાં વાત ઉપર ખોટી બનાવટી જ્યાની ઉભી કરી રાખી હતી એમ સામા પક્ષ તરફથી જે કાંઈ કહીલો રજુ કરવાનાં આવી છે તે ઉપરથી તો ૨૦ દે, ૧૨૦૦ વરસ થયાં કોષ્ટ

હિંદુપતાનમાં વટલાવવામાં આવ્યો હતો નહીં એવી સામા પક્ષની વાત જે ખરી હોય તો પછી એવું દરેક જુદા જુદા અંશકરતાઓએ પોતાની ચોપડીઓમાં વટલાવનાના સંબંધમાં જે કાંઈ જણાવેલું છે તેઓએ ફક્ત પોતાના લેખમાંથી શોધી કઢાવેલું હોવું જોઈએ ડાંગ કરમંડ ૧૮૦૦ માં લખાણુ કીધેલું છે. મુંબઈની લીટરરી સોસાયટીના કામદારની પ્રગટ થયેલી વીગતોની ચોપડીનો કીનાચો મીંડા વીજ્ઞાનના નારાયણ મંડળીકે લખેલો છે, જેવણુ મુંબઈના એક જણીતા મહમમ હતા. તેમાં મુંબઈની એશીયાટીક સોસાયટીની સલામતીની વીગત આપવામાં આવી છે. તે ઉપરથી જણાવ આવે છે કે ડાંગ કરમંડ કોણુ હતો. તેણે વડોદરા તથા ગુજરાતમાં સંજન તરીકે કામ કીધું હતું, તેણે વડોદરા, ગુજરાત અને મુંબઈમાં કુટલાક વસેલા માળયાં હતાં. ડાંગ કરમંડે વડોદરા તથા ગુજરાતમાં બજાવેલી ને કરીનાં પરીણામમાં તેણે જે કાંઈ ખબર પુરી પાડી છે તે મેળવેલી હોવી જોઈએ. તેણે પોતે નજરે જે કાંઈ જોયલું તે પોતાની અંગત માહિતીથી જ લખે છે એમ સામેત થાય છે. “બોમબે ગેઝેટીયર” સરકાર તરફથી બાહર પાડામાં આવેલું એક સત્તાવાર પુસ્તક છે. તેના અધીપતી તરીકે સર જેમસ કેમપબેને કામ કીધું હતું સર જેમસ કેમપબેને માંધ કીધી છે કે ગુજરાતના પારસીઓનો હવામ ઇનકમટેક્ષ કલેક્ટર મીંડા અરશેદ જી નસાવાનજી સીરવાઈએ ખાંડા બાંડ બહમનજી બેહરામજી પટેલની મદદ સાથે લખ્યો હતો, જેવણુ વીગતો પુરી પાડી હતા. એ હવાલમાં હિંદુઓને વટલાવવા વીશે લખેલું છે. સામા પક્ષને એ હવાલ ખોટો જણાવતી હોય તો તેમ પુસ્તકાર કંવા માટે ખાંડ બાંડ બહમનજી બેહરામજી પટેલ જેણુ હજી હાલમાં છે તેવજીને સક્ષીનાં પાંજરામાં બેલાવવા જોઈતા હતા પણ તેમ તેની તરફથી કરવામાં આવ્યું નથી. મુંબઈમાં તકરારી દોષલાભી સીતલબીજા દોષલાભી નથી એમ સામેત થયું છે, જરૂરસાતી ધરમ પ્રદેણે લાજને પા

છી, અમી કે જમીનના સમાગમમાં હા
વવી તે મોડું પાપ છે, અને તેથી પા
છી, અમી તથા જમીન અપત્રીત અને
છે. પારસી પંચાવતના સિકેટી મરહુમ
મીં નસરવાનજી બેડેરામજીએ લખેલા
એક નીચંધમાં તેવજી લખ્યું છે કે જ
રથોસતી ધરમ ખાસ તકીર કરનાવે છે
કે લાશ દટી નહીં, અથવા ખાળી ન
હીં, અથવા તે દરીયામાં કે નદીમાં ના
ખતી નહી. પ્રતીવાદાઓના પોતાનાજ
માજી સિકેટરીએ એન જણાવેલું છે. ત
સદી પો કહે છે કે એ નહીં માર થઈ
શકે તેવો શુનક અનારા ધરમ પ્રમાણે
છે, છતાં અમા તમેને તે શુનક કરવા
ની ફરજ પાડીશું. મુજબમ. લાશ ખુ
લતી મુકવા માટેનું બંજી કાંઈ સાધન
કે મથક નથી. લાશ દોખમામાં ખુલતી
મુકવા સીરાય બંજી રીતે ઠેકાણે પાડવી
તે નહીં માર થઈ શકે તેવું મોડું પાપ
છે એમ જરથોસતી ધરમ પુસ્તકો તે
મજ દેવાયતો. ખુલ્લું જણાવે છે. તમે
નામદારોને જમાના ઉપરથી એવાં સેડ
ઉપર આરતાં કાંઈપણ હરકત નકરી નહી
કે વટમાલવાની જરથોસતી ધરમે ખાસ
તાકીદ કરમાવેલી છે અને જશન દોખ
મામાં ખુલતી મુકવા સીરાય બંજી કાંઈ
પણ રીતે ઠેકાણે પાડી તે જરથોસતી
ધરમ મુજબ માર નહીં થઈ શકે તેવું
મોડું પાપ છે. તમે નામદારો એવાં સે
વડ ઉપર આવનાથી તકરી નસરવાને
લામ મેળવવાનો કેણુને હક છે તે સ
વાલ મુકવામાં તમેને ધણી મદદ મળ
શે. ધરમના સામાન્ય ફરમાનો થું છે
તે પુરવાર કરવાનું માર કામ છે અને
તે ઉપરથી કોરટ મારી લઈ શકે કે તે
ફરમાનો મુજબ ચાલતા માટે સખાવત
કરનારાઓએ સખાવત કરી હતી, સીરા
ય કે તથા ઉભટી વાત સામાન્ય તર
ફથી પુરવાર કરી આપવામાં આવે. કુલે
જરથોસતીઓ માટે એ સખાવતો ક
રવામાં આવેલા છે. તેનો અરથ થું થ
ઈ શકે તે કોરટને જોવાનું છે. એ પ
છી મીં લાઉંડસે જુદી જુદી મીલકતો
અને તેઓને લગતા ઓચરયાંઓ સ
ખવી વાગતો પોતે તખવાર કાંઈલાં એ
શીશ્યુલમાંથી વાંચી સંભળાવી હતી.

તેવજી આગલ આરતાં જણાવ્યું કે
જરથોસતી ધરમ ફરમાવે છે કે દરે
ક જરથોસતીની લાશ દોખમામાં ખુ
લતી મુકવી જોઈએ. તે ઉપરથી તમે
એમ માની લાઈ શકો કે એ દોખમા
ઓ દરેક જરથોસતીની લાશ ખુલતી
મુકવા માટે બાંધવામાં આવ્યાં હતાં.
લાશ દોખમામાં ખુલતી મુકવી એ જર
થોસતી ધરમનું ખુલ્લું ફરમાન છે અ
ને તેથી ઉભટી રીતે ચાલી શકાય નહીં.
બધ બચુખાન દોખમા માટે જમીન
આપતી કહે છે કે હું માજીદયસનાન
ધરમનાં લોકો માટે દોખમું બાંધવા
સાર જતાન આપું છું, તે જમીન ઉપ
ર શેક ફરમજી કાવનજી બનાજીએ મા
જીદયસનાન ધરમનાં લોકો માટે દોખમું
બાંધ્યું હતું. એ દોખમાનાં ધરમનાં
કામ માટે એક ધારમાક માણસે દોખ
મું બાંધ્યું હતું. એ વહી મીં લાઉં
ડસે બીનનીના દોખમાને લગતાં એ
ચરયાંમાંથી એક ફકરો વાંચી સંભળા
વતો હતો તેમજ એ દોખમાને લગ
તા બીજાં ઓચરયાંઓ વાંચી સંભળાવી
તેવજી જણાવ્યું કે પવિત્ર અને સરથ
માજીદયસનાન ધરમના શીરકાના તનામ
લોકો માટે તેમજ સખળા જરથોસતી
ઓ માટે એ દોખમું બાંધવામાં આવ
્યું છે એવી મતલમના શબ્દોએ દસમા
પેજેમાં વાપરવામાં આવેલા જણાય છે.
તકરારી તસટોને લગતાં ઓચરયાંઓ
ઉપરથી જણાય છે કે તમામ જરથો
સતી આવન અથવા સધળા જરથોસતી
ઓ માટે તે સખાવવામાં આવ્યાં હતાં.
જરથોસતી શબ્દને, મોદીબ તથા પ્ર
તીવદીઓના સક્ષીઓએ ખોટો અરથ
ઉઠાવ્યા છે. દરેક ડીક્ષનરી એવું જ
ણાવે છે કે જરથોસતી એટલે જરથો
સતનો ધરમ પાળનાર એ સીવાય તેના
બાજી અરથ થઈ શકતું નહીં. મીં મો
દીએ તથા પ્રતીવાદાઓના સક્ષીઓએ
જરથોસતી શબ્દનો જે અરથ ઉઠાવ્યો
છે, તે અરથ કાંઈપણ ડીક્ષનરીમાંથી મ
ળતો નથી. પ્રતીવાદાઓના પોતાનાજ
આચરયાંઓ ઉપરથી તેઓ તરથી જ
ણાવવામાં આવેલો અરથ ખોટો દર છે.
તેઓ પોતાનાં જહરનામાંમાં પારસી

જરથોસ્તી" કહાડો વાપરે છે, જે બતાવે છે કે તેઓ જાણતા હતા કે એકલા જરથોસ્તી કહાડમાં ફક્ત ધાર્મિક અરથ સમાયેલો છે. પ્રતીવાદીઓ માહેલા દોષને પણ સાક્ષીના પીજરામાં આવીને જરથોસ્તી કહાડના અરથના સંબંધમાં પોતે ખુલાસો કરી શકતા નથી. પણ તેને બદલે બીજા ભગતા આસામીજાને બોલાવીને તેઓ મારફતે પ્રતીવાદીઓને જરથોસ્તી કહાડનો અરથ સમજાવવાનું ધાર્યું છે એક તસદીના ભાષને પણ સાક્ષીના પીજરામાં બોલવામાં આવ્યા હતા પણ કાંઈ પણ તસદીએ પોતે સાક્ષીના પીજરામાં આવવાનું દાસા ધાર્યું નથી. "જરથોસ્તી" એટલે કોને પારસી અને ધરમે જરથોસ્તી એવો અત્યાર અગાઉ કહી પણ નહીં સાંજળવામાં આવેલો જે વીચીત્ર અરથ જોરવડ મોઢીએ કહી સંજળાયેલો છે તેનું તમે નામદારને તો બ કરવાનું છે. "જરથોસ્તી" કહાડ કે કત ધરમ સંબંધી અરથ ધરાવે છે. "પારસી" કહાડ પણ વધુ સાધારણ રીતે ધરમ સંબંધમાં જ વપરાય છે. સીવીલ મેરેજ એક્ટ ૧૮૭૨ ના ૩ જા કાયદામાં "પારસી ધરમ" કહાડો વાપરેલો છે. "પારસી ધરમ" એટલે "ઝોરોએસ્ટ્રીએનીઝમ" એ સીવાય તેના બીજા કાંઈપણ અરથ થતો નથી. પ્રોફેસર બ્રોકમનના કહાડો મીં મોઢીએ ટાંકેલા છે કે અકબર રાહરસને પારસી હોતો એટલે કે જરથોસ્તી હોતો. તે સીવાય બીજા કાંઈ તેના અરથ હોતો નથી. હીંદી પારસી ઓ એટલે હીંદી જરથોસ્તીઓ અને ધરાની પારસીઓ એટલે ધરાની જરથોસ્તીઓ એવો અરથ થાય છે. પ્રોફેસર બ્રોકમન કહે છે કે પારસીઓ એટલે દાલના જમાનાના જરથોસ્તીઓ. વસતીના ગણતરીના રીપોર્ટ બતાવી આપે છે કે પારસી કહાડ ધરમ સંબંધી અરથમાં વાપરી શકાય આ સંજોગો ને હીંધે તકરારી દસતાવેળામાં "જરથોસ્તી" કહાડને અરથ શું થાય છે તે નહીં કરવામાં તમે નામદારને કાંઈ પણ ખુશદેહી નહીં નહીં એમ કું કહું છું. ૧૮૮૪ નું હીંડ યુરોપીયન સોલા આર્ટરે કહ્યું હતું અને ૧૮૮૪ માં ૫

જરથોસ્તીને બદલે યુરોપીયનો તરફથી વાપરવામાં આવતો લોકપ્રીય કહાડ પારસી હોતો. હવે માહગીયસનાન કોમ અથવા જરથોસ્તી કોમ એટલે શું તે આપણે જોઈશું. સામાન્ય રીતે કહે છે તેનો અરથ પારસી કોમ થાય છે, અને પારસી કોમને પોતાના લેખીત બચાવ નામાના ૧૪ માં ફકરામાં જણાવેલા ફક્ત ત્રણ વરગોમાં જ સામાન્ય રીતે સમાવી દે છે. સુદરેકુસતી કોમમાં દાખલ કરવા માટેનું બીનહોતું એમ મીં મોઢીએ કહ્યું છે. સુદરેકુસતી પહેરેલાની કોયા કોમમાં દાખલ કરવાની કોયા છે. તેથી જ કોઈ સુદરેકુસતી પેદા છે તે કોમનો મેમબર અને છે, અને તેને કોમના સંજળા હોવા સોંપવાનો હક રહે છે.

બાદ ફોર્ટ ટીરીન લેવા હોઈ હતી. બપોરના ખાણા પછી મીં ભાઉનડ સે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે પ્રતીવાદીઓએ પોતાના બચાવનામાના ૧૪ માં ફકરામાં પારસીઓ કોમને કહેવા તેનું વર્ણન આપ્યું છે તે ખરું નથી. મજામના વટલેસાઓના દાખલો જુઓ. તેઓ અરધા જુલ્હીન હતા કારણકે તેમનો બાપ પારસી હોતો પણ તેણે સદરેકુસતી પહેરેલો નહોતો. હવે પારસી વેશયાના છોકરાઓ માટે જુઓ. તેઓ ન માટે ચોક્કસ તસદીમાં તેમને ચોતરા ઉપર નાંખવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે. ૧૮૮૪ ના તસદીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે બધી પારસીઓ દાખલ વેશયાનો ધર્મ કરે છે અને તેઓના છોકરાઓ માટે ચોતરાની ૧૮૮૪ ના તસદીમાં જોડાયેલું કરવામાં આવી છે. જ્યારે વેશયાના બાળકોને જ્યારે આવી રીતે ચોતરામાં નાંખવામાં આવે ત્યારે જરથોસ્તી ધરમમાં વટલેશ અને સુદરેકુસતી પહેરેલાને તેવો લાભ નહીં આપવામાં આવે એમ કલપવું એકું છે. આ મુલા વખતમાં પવિત્ર વીચારનાઓએ આવી રીતના નીકાલ કર્યો હતો તેમાં તેમની મતભજ ધરમમાં લેતાં અટકાવવા ની નહોતી પણ ખરી રીતે તો કોમનાં બનીતાનો વધારો થતો હતો તે અટકાવવાનો હતો. હવે સંસારી

કારણેને લીધે હાલ પારસીઓ પોતાના ધરમમાં બીજાઓને માંગતા નથી અને તે રીતે ધરમને જે મુળ અંશ છે તે તેઓ ફેરવી નાંખવા માંગે છે, પણ સા વસ ઉપર તેવી રીતે ધરમમાં ફેરફાર થયો હતો કે અને ક્યાંમાં નાણાં બરનરાઓ તે બજાવતા હતા કે નહીં તે આ કારણેને જોવાનું છે હવે જો સંસારને સુધારો કરવો હોય તો ઇશ્વર કરતાં માતાને પ્રથમ ધરમમાં લેવી જોઈએ કારણકે તેમ થયાથી જ દીન માતાને પેટના બાળકો જરથોસ્તી ધરમના કુમારમાં વધારે સારી રીતે ઉધરી શકશે. પારસીઓ મરદોને જુદીન એવોતો હતો કોઈ રીતે અટકાવ કરવા માં આવતા નથી અને તેઓ પારકા ધરમની સ્ત્રીઓ સાથે પરણતા આવ્યા છે અને હાલ લગ્ન દાખાઓ બન્યા છે જેમાં પારસીઓએ યુરોપીયન બાયડીઓ કીધી છે. તેમ બન્યા તેમના બાળકો માતા માતાના ધરમમાં રહેશે કારણકે માતાના પગ બાગકો ઉપર રહે છે અને તેમ થયાથી વખત જતાં તે બાયડીનો ભરથાર પણ પોતાનો ધરમ છોડી બાયડીના ધરમમાં જશે. આથી મારા વાંચાર પ્રમાણે તો સંસારનો સુધારો કરેલો હોય તો જુદીન બાયડીને ધરમમાં લેવા એ વધારે સાર છે. સુરે અને કુસ્તી પહેરાવવામાં આવે એટલ તે જરથોસ્તી ધરમના કામલ થવાની નીજાની છે અને તેટલી નીજાના પુરતી છે.

મીં જસડીસ હાવર-પારસી માતાપના છોકરાંને દીનમાં લેવા માટે નવજોતની કીવા સાધારણ રીતે પુરતી છે, પણ અત્રે એવી મતલમનું બાબતું છે કે જુદીનેને દીનમાં લેવા માટે નવજોત ઉપરાંત બરજનુમની કીવાની જરૂર છે. મજકુર કેય બાતને બરજનુમ આપવામાં આવતું હતું એવી જુબાની કાંઈ પડી નથી.

મીં બાઉનડસ-તેણીને દીનમાં લેવાની કીવા કોમના વગ દસપુરે કીધી હતી અને તેવણે એ સંબંધમાં જે કાંઈ પુરવંધારતું હતું તે કાંઈ હતું તે કરતા કારણેને મન તો તેણીના નવજોત કરના રંદસપુર કેમજાને બોલાવી એ વાત

કારણે પરપુછ કરવી. હું તેમને મારા સાક્ષી તરીકે કાંઈ બોલાવવા માંગતો નથી.

અત્રે મીં બાઉનડસ બરજનુમની કીવા કરવારે અને કેમ કરવાની જરૂર છે તેને લમતી શકાદતો અંગ્રેજી અથવામાંથી ટાંચ બતાવી હતી અને બજાવતું કેમીં મોદી પુરવંધ મળ્યા હતા અને તેમને ત્રસડીઓ પાછા આવ્યા પછી બરજનુમ લેવા કહ્યું હતું પણ તેમને તે સામે મજબુત વાંધો લીધો હતો.

હવે હારો ખેંદી રીતે માંડવામાં આવ્યો છે અને કેમ પણ નટલેન દાવામાં વાદી તરીકે નથી પણ તે તકરારનાં હું કાંઈ મજબુતી જોતો નથી. ત્રસડીઓએ ત્રસડીમાં જરથોસ્તી ચાલ સંજાં કમા ફરફાર કરી વીશવ સંજાત કર્યો છે અને હવે તેઓ કહવા માંગે છે તે શમદને અરજ તેમના કહવા પ્રમાણેના થાય છે હવે અને કારણેને તેમાં ફેરફાર કરવા અરજ કરવાની અરજ કરીએ છીએ અને અસલ દસાવે નનાં જ શબ નાપરમાં આવ્યા છે તે ફરારી કામલ કરવા માંગી ન છીએ.

આવી કાલે ત્રસડીઓની નમણુક કચડા પ્રમાણે કરવામાં આવી છે અને ખાલી પાતી જમ્યા તેમને પોતાને કરવાનો હક છે કે નહીં તે સવાલ ઉપર બોલીએ, તે બાબદમાં કુધણુ બંબાણુ બોલતા માંગતો નથી અને આશા રાખું છું કે કાલે બધેર સુધીમાં હું મારે બોલવાનું પુરું કરીશ.

આદ વડું તપાસ સુખતવી રહી હતી.

પારસી પચાયત કેસ.

દસતુર કેખશરૂ જામાસપ
આશાનાની જુખાની.

પારસીઓમાં બાળલગનનો
રેનાજ.

જુદદીનને વટલાવવા માટે
ખરશનુમની બીનજરૂરિયતનો
આપેલો અણીપ્રાય.

મીસીસ તાતાને આતશબેહે
રામમાં દાખલ કરવાનો સવાલ.
(અખમારે સોદાગર તા. ૧૩ મી
એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ મણેકજી પીટીટ બારો
નેટ, સર જહાંગીર કાવસજી જહાંગીર,
મી. રસતમજી નાનામાઈ બેહરામજી જી
જીભાઈ, મી. રતનજી જમશેદજી તાતા,
મી. બાપુજી સોરાબજી પટેલ, મી. રત
નજી દાદાશાઈ તાતા અને મી. નાનામા
ઈ નવરોજી કાન્કે મુખ્યમંત્રી પારસી પં
ચાયતના પ્રેસીડેન્ટ સર જમશેદજી જી
જીભાઈ બેરોનેટ, મી. હોરમસજી એલેક્ઝ
આબબેસ, મી. જમશેદજી ખરેદેજી જ
મશેદજી, મી. મેહરવાનજી મનચેરજી કા
મા અને મી. બમનજી દીનશાહ પીટીટ
સાથે નાંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી
મયા શનીવારે હાઈ કોર્ટમાં નામદાર જ
જી મી. દીનશાહ મનજીભાઈ દાવર અ
ને આ. મી. જસ્ટીસ બીમન સનમ
અ નીકલ્લી હતી. વાઈસો તરફથી મેજ
સ્ટ્રસ અરેશર, હોરમસજી દીનશાહ અને
કંપનીની ફરમાસથી મી. લાર્ડકેસ, મી.
પેસતનજી ફરદુનજી વાલ્લયારખાન, મી.
ફરદુનજી સોરાબજી વાલીયારખાન, મી.
બાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સો
લીસીઅરો મેજસ્ટ્રસ કેમ્પી, લી. અ. અને

મી. વનવેરાસીટી,
મી. રેકસ, મી. સ્કેંગમેન અને મી.
જી. બી. હાંગા હાજર થયા હતા.

દસતુર કેખશરૂ જામાસપ
આશાનાની જુખાની લેવાની
કોર્ટના ઇચછા.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે જણાવ
યું કે મી. સ્કેંગમેન, મી. લાર્ડકેસ આ
મુદ્દા કરે તેટલાં દસતુર કેખશરૂને કોર્ટ
માં બે મંત્રી આવી જવા તમો કહેવ
કાવશો? તેવજીને એમ કહેવાડવશે કે
કોર્ટ તેવજીને બે ચાર સવાલો પુ
છવા બોલાવે છે તો તેવજી આપ
જશે.

મી. સ્કેંગમેને જણાવયું કે સામે
પક્ષ બે અમારા સાથે સામેલ થતો
હોય તો તેના સાથે મળીને દસતુર
કેખશરૂને કોર્ટમાં બોલાવી મંગાવવા
અમે તકવાર છીએ.

મી. લાર્ડકેસ-કોર્ટ બે પેતાના હ
બાથીયને મોડવાને દસતુર કેખશરૂને
બોલાવી મંગાવશે તો તે કંઈ થઈ
પડશે.

એ પછી આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે
દસતુર કેખશરૂને બોલાવી બાવવા કોર્ટ
ના ફરમાશીયને ફરમાવયું હતું.

પારસીઓમાં બાળલગન.

આ. મી. જસ્ટીસ દાવરે એ પછી
પેશોતન હોરમસજી દસતુર વાંદે મેહર
બાઈવાના પ્રકરના ઉપર મી. લાર્ડકેસ
નું કથાન બેચમાં જણાવયું કે એ મુક
દનામાં ફરીઆદીએ બાળાયમાં થયેલા
પેતાના લગન રદઆતમ કરાવવાની એ
વું જણાવીને અરજ કરી હતી કે જ
રથાસતો ધરમ યમજી બાળવયમાં લગ
ન થઈ શકે નહીં. પરંતુ આ. મી. જસ
ટીસ સર્કોટ એવું ફરમાવું હતું કે ફરી
આદીએ ૧૬ વરસની ઉંમરે પુગતાં લ
ગન સાથે વાંધો નહીં લીધેલો હોવાથી
તે હવે વાંધો જઈ શકે નહીં.

મી. લાર્ડકેસ જણાવયું કે જરથોસ
તી ધરમપુસ્તકમાં બાળલગન વશે
એક યા બીજી બંને બંને કાંઈ જણાવેલું
હોય એમ લાગતું નથી. પારસીઓએ
હીંદુઓમાં આવવા પછી બાળલગન

ની ફરી અખતવાર કરી હતી, અને આ જલમનનો ગીવાજ પારખીઓમાં લાંબો વખત થયો સરીકારાયો હતો. તો પણ હું પ્રથમ મારું ભાણુ પુર કરી બધજ અને તે પછી એ મુકદ્દમા ઉપર તકરાર ચલાવીશ.

મીં લાઉંડસે આગળ ચલાવેલું ભાણુ.

મીં લાઉંડસે પોતાનું ભાણુ આગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે હાલના ત્રસડીઓ કાવદાપુ વડે નેમાપલા ત્રસડીઓ છે કે ખાલી પડી જમા તેવણને કાવદાપુરવક પુરવાની સતા છે કે કેમ તે સવાજ ઉપર હું હવે આવીશ. પંચાયત તું ફંડ ૧૮૧૨ માં જરૂર થયું હતું ૧૮૨૩ આમમજ શેઠ હોરમસજ બહમનજના સવાધીનમાં ફંડ હતું જે ચાર જણાઓ ની નેમણુંક થઈ હતી તેઓ ફંડના ફકત રખેવાળ હતા. તેઓએ મેશરસ કાફક રીમીજટનની પહેડીમાં નાણાં રાખવાની જોડતણ કીધી હતી પણ ચાલુ હીસાબ નાં નાણાં તે મેઠ હોરમનજ બમનજ ની માફક એ ચાર ગ્રહસથો માહેલા એ કના સવાધીનમાં રહેતાં હતાં. તેઓ આવી રીતે ફંડના રખેવાળો હતા. તેઓને પંચાયતના મેમજરો તરીકે ફંડનો વહીવટ ચલાવવા માટે નેમતામાં આગળ હતા કારણકે આખી પંચાયત એ કા પર ધ્યાન આપી શકે તેમ હતું નહીં. શેઠ હોરમજ બમનજ મરજુ પામતાં તેમની જમવાએ બાકીનાં ત્રણ જણાએ બીજા ત્રસડની નેમણુંક કીધી હતી નહીં. પણ સમા જે લાવવામાં આવી હતી, જેણે તેવણના બેટાની હીસાબ રાખવા માટે નેમણુંક કીધી હતી. તે મેશરસ કાફક ત્રસડી તરીકે નેમવામાં આવ્યો હતો નહીં, ૧૮૩૬ માં શેઠ ફરાજ કાવસજએ રાજનામું આપ્યું હતું તેવણે ત્રસડીના બોધાતું નહીં પણ પંચાયતના મેમજરના બોધાતું રાજનામું આપ્યું હતું. તેવણના પંચાયતના મેમજર તરીકેના પોતાના એ ધા માટે બે લે છે ત્રસડી તરીકેના બોધા માટે તેવણ એક શજન પણ જણાવતા નથી. ૧૮૪૨ માં ત્રસડીકે કરવાની પેડેલી સુચના થયેલી જણાય છે. આ સુચના ત્રસડીઓનાં ના

મતું નહીં પણ પંચાયતના મેમજરોનાં નામતું દીક કરવા માટે થઈ હતી ૧૮૫૦ તથા ૧૮૫૧ માં દીક માટે થયેલી સુચના વેળા પણ એવું જ અનેકું જણાય છે.

હસપુર કેમશરની જુખાની.

હસપુર કેમશર જમાસપજ જમાસ પંચાયતનાએ અને કારટમાં આવી લાગતાં મીં લાઉંડસે પોતાનું ભાણુ અધુરું મુક્યું હતું. આ મીં જમડીય દાવરની તપાસમાં હસપુર કેમશરએ જણાવ્યું કે હું પાંસીઓના શેડનશાહી ટેળાને અને અનજુમનના આતશખેડે રાખના વડો હસપુર છું. હસપુર જમાસ પજના હું બેટો છું મીં રતનજ દાદા બાઈ તાતાના બાનુની નવજોત મેં કીધી હતી. તેણી એક દેવ બાનુ હતી. તેણીને જરથોસ્તી ધરમમાં આવવાની ખાજેશ બતાવી હતી. તેણીને જરથોસ્તી ધરમમાં હાખત કરવા માટે જે કાયાઓ ની જરૂર હતી તે બધી મેં કીધી હતી. એક તાન જુહીનને દીનમાં લેવા માટે તેને અંશનુમ આપવાની હું જરૂર ધરતો નથી. માસી ન તાતાને દીનમાં લેવા માટે સવળી કાયાઓ મેં કીધી હતી નહીં એવું મેં મીં જીવનજ મોદીને કહી કહ્યું હતું નહીં. મીં જીવનજ સાથે એ બાપસર મને કહીપણ કાંઈ પણ વાત થઈ હતી નહીં. જે આતશખેડેર મના હું વડો હસપુર છું તે આતશખેડેરમમાં માસી તાતાને હાખત કરવા સામે મને પોતાને કાંઈ વાંધો નથી. આતશખેડેર મના ત્રસડીઓ જે રાજ આપે તો હું તેણીને આતશખેડેરમમાં હાખત કરું.

આ મીં જસડીસ ખીમનના પુછવાથી હસપુર કેમશરએ જણાવ્યું કે મજૂર બાનુને દીનમાં લેવાની ખરેખરી મતજથથીજ મેં તેણીની નવજોતની કાયા વડો હસપુર તરીકે કરી હતી.

મીં સેંગમેને હસપુર કેમશરને કંઈ લાક સવાલો પુછવાની રજા માંગી હતી.

આ મીં જસડીસ ખીમન તેવી રજા આપવા ના પાડી હતો.

આ મીં જસડીસ દાવરે જણાવ્યું કે હસપુર કાંઈ પણ પક્ષના સાક્ષી તરીકે અને આવેલા નથી.

મી० સ્વૈગમેન-પણુ દસટર મી० મો દીના સંબંધમાં કાંઈક બોલવા છે.

આ० મી० જસટીસ દાવર-કાર્ટના દુભાશીઆને દસટર આગળ મોકલતી વેળા તેની મારફતે તેવજીને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કાર્ટ તેવજીને કામને હરાન કરવા દેશે નહીં તે કરતાં તમો શું સલાહો પુછવા કાર્ટને જણાવે.

મી० સ્વૈગમેન-મી० મોહી કાર્ટમાં હ મથા નથી. તેથી તેવજીની જેરહાજરીમાં હું કાંઈ સવલો પુછી શકતો નથી. દસટર ઉતારીને આવી પુમથા છે. મી० મોહી સાથે દસટરને શું વાતચીત થઈ હતી તે મારે પ્રથમ મી० મોહી સાથે વાત કરીને જણવું જોઈએ.

અત્રે એવંદ મોહી કાર્ટમાં આવી લાગ્યા હતા, અને મી० સ્વૈગમેને તેણુ સાથે મસખત ચલાવી તેવજીને ઘટતી પુછપૂછ કાઢી હતી.

આ० મી० જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે તમેને કાંઈ સલાહો પુછવા હોય તો કાર્ટને તે જણાવો અને કાર્ટ તે દસટરને પુછશે. પણ તમે દસટરની ઉલટ પાલટ તપાસ કરશો નહીં. કારણ કે તે વજો એવું જણાવીને બેલાવી મંગાવવામાં આવ્યા હતા કે કોઈને પણ તેવજીની ઉલટ પાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવશે નહીં.

મી० સ્વૈગમેનની સુચનાથી કાર્ટે પુછેલા સવાલનો જવાબ આપતાં દસટરે કેમજરેએ જણાવ્યું કે અનુમતીઓની કમીટીના રીપોર્ટ પર મેં સહી કાઢી છે.

એ પછી આ० મી० જસટીસ દાવરના પુછાથી દસટર બોલ્યા કે રીપોર્ટમાં જણાવેલું છે કે "આ કમીટી નીચલા ડીપાર્ટમેન્ટના જરૂર ધારે છે. તમાર પછી તેને અનુમતિ આપવું" પણ એ કોવા તો મસીત તત્વાની નજીવ થઈ જવા પછી નકા કરવામાં આવી હતી.

અત્રે મી० સ્વૈગમેને બીજા કેટલાક સવાલો દસટરને પુછવા માંગ્યા હતા, પણ આ० મી० જસટીસ દાવરે જણાવ્યું કે એવી રીતે હું તમેને ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેશ નહીં.

મી० સ્વૈગમેન-તમે મને ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેતા નથી તમારે હું કાંઈ પુછી શકતો નથી.

આ. મી० જસટીસ દાવર-અમોએ દસટરને એવી શરતે બોલાવ્યા છે કે તમારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવશે નહીં.

મી० સ્વૈગમેન-તે સુજ્ઞાની નોંધ લે એ એટલે હું સંતોષ પકડીશ.

અત્રે આ. મી० જસટીસ દાવરે દસટરની ખાએજી જણાવવા માંગી કે તમારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવે તે સામે તમોને વાંધો છે કે?

દસટર કેમજરે-કાર્ટે મને એવી શરતે બોલાવી મંગાવ્યો છે કે કામને મારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવામાં આવશે નહીં. તોપણ કાર્ટની જે ખાદેશ હોય તો હું મારો ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દઉં.

આ. મી० જસટીસ દાવર-દસટર પોતાને કાર્ટ તરફથી મળેલી કબજાતની યાદ આપે છે, અને તેથી હું તેણીની ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દઈ શકતો નથી. પણ હું એવી નોંધ લઉં છું કે મી० સ્વૈગમેન દસટરની ઉલટપાલટ તપાસ કરવા માંગી હતી, પણ કાર્ટે તેવજીને જે સંજોગ વચે બોલાવી મંગાવ્યા હતા તે સંજોગને લીધે કાર્ટે તેવજીની ઉલટપાલટ તપાસ કરવા દેવા ના ખાડી હતી.

મી० લાઉડસની ફરી વધુ તકરાર.

મી० લાઉડસે એ પછી પોતાનું બાકીય પાકું આગળ ચલાવતાં કેટલીક તથાવીન આપીને જણાવ્યું કે હીસાબ શેઠ ખરોદછ મારેકજી શરત તપાસતા હતા તથા તેની નીચે પોતાની સહી કરતા હતા જેવજી એક જસટી નહીં હતા પણ પંચાયતના મેમબર હતા. આ બતાવે છે કે પંચાયત હીસાબર દેખરેખ રાખતી હતી. ૧૮૬૦ માં થયેલા એક જાણીતો ઠરાવ પર પંચાયતના ૧૦ મેમબરોએ સહી સહી હતી. આટલા બધા મેમબરો ૧૮૬૦ માં હાજર હતા. તેઓએ રાજનામું આપવાને લગતી અથવા જોના મરણ પામવાને લગતી કાંઈ વીગતો મળતી

નથી. ત્યાર પછી ફક્ત એ વરસમાં એટલે ૧૮૬૨ માં એ સધળા મેમબરો પંચાયતમાંથી નીકળી ગયા હતા. એ ને પંચાયત મરણ પામી હતી એવું સા મી પક્ષનું કહ્યા પછી પુરાવા વગરનું કહેવું કેવી રીતે માન્ય રાખી શકાય ? એ પછી મી. લાઉડસે કેટલીક આગ લી તવારીખ પંચાયત તથા તેના ફંડો ને લમતી રજુ કરીને જણાવ્યું કે પ્ર તીવાદીઓ અને તેવી સધીતા અખતયા ર કરે તો પણ તેઓ આથી વધુ કહી શકે નહીં કે તેઓને પંચાયતે નમેશ છે. પંચાયતને એટલે કે કોમના આગે વાન મેમબરોને તઓની નેમણુક કરવાના હક હતા એ તાંન ખુલ્લું છે મેં ફરીઆનામાંમાં કહ્યું છે કે નેમણુક કરવાની સત્તા અંગ્રીજનને છે. હું ને પુરવાર કરું કે તસદીઓને પોતાના ખા લા જમ્યાએ નેમણુક કરવાની સત્તા નથી, એ કારે ચાલના પાવી જોઈએ. કારે તમાં કોમના કેળાપલા મહસુલો ને અથવા સુરેકના અમલદારને નેમણુક કરવાનો હક આપી શકે. તસદીઓ પંચાયતના હેલગેટો છે, અને પંચાયત ના મેમબરો જુના રીવાજ મુજબ અને જુમનના હેલગેટો છે અને હું કહેવા મહાયુક્ત શેઠ ડોલાભાઈ દરામજી પોતાની ચોપડામાં જણાવે છે કે પંચાયત પ્રથમ પોતાની મેમ ઉભી થઈ હતી. પણ તે માટે તેણે કાંઈ સત્તાદાર સાહકદા યાદી નથી. શેઠ ડોલાભાઈ દરામજી ચોકસ વાતો જાહેર કરવામાં માટા હોય એ બનવાનું છે. ૧૭૭૮ માં થયેલી ચુટ ચી પંચાયતને અટકે આખી કોમે કરી હતી એમ હું કહું. એ પછી મી. લાઉડસે પંચાયતને ભગવા કેટલાક આ મર્યાઓ વાંચી સંભળાવીને જણાવ્યું કે પંચાયત કબજ આખા કોમના સામા નય મડળ માટે વપરાયેલા જણાય છે. પાછળથી પંચાયતની કપાટી ઉઘી થય લી માલમ પડે છે અને તે કપાટી પાછળથી પંચાયત તરીકે જાળખવા લાગી હતી. કોમના સામાન્ય મંડળે ૨૪ મહસુલોનું ચુટી કહાડપ કરતા જેઓમાંથી સર

કારે ૧૨ મેમબરોના કમીટીની નેમણુક કીધી હતી, જે કમીટી પંચાયત તરીકે જાળખવા લાગી હતી. શેઠ ડોલાભાઈ દરામજી પક્ષ પોતાની ચોપડીનાં ૨૨૨ માં પાનાપર બરાબર એમજ જણાવે છે. મી. જીમની ચોપડીના આશર સામા પક્ષે લીધો છે. મી. જીએ પંચાયતનો હેવાત આપતાં એક આખું પ્રકરણ રોક યું છે તે વાંચવાની સામા પક્ષે તસદી લીધી નથી. તો જો કે તેણે પોતેજ એ ચોપડીની કતા આગલ કીધી છે. આમ લા જમતમાં પંચાયત કબજ આખી અ નજુન માટે વપરાતો હતો એમ કહ તાવેને ઉપરથી જણાઈ આવે છે. એ રીતે ચુટચી સંબંધી એક જુનો રીવા જ ૧૭૭૮ થી શરૂ થયેલો જણાય છે. પંચાયતના વડા અને વડા તસદી સર જમરોજી ચું રવચો હતો તે ૧૮૪૩ માં જણાવે છે. એ મહસુલ કાંઈ બીજા જાખમદાર આસામી નથી. તેણે ૧૮૪૩ મા ખુલાસે પંચાયત નામની એ પડી પ્રગટ કાઢી હતી. સર જમરોજી તેમાં જણાવે છે કે અનનુમત મેમ બરો નેમ છે. મેમબરો અનનુમતને ચોકસ નામો રજુ કરી જણાવ્યું કરે છે અને અનનુમત તે બકાલ રાખે છે એ મ તેણે જણાવે છે. ૧૮૫૯ માં પાને ૧૮૫૧ ના કાંઈ પછી લાંબે વખતે મી. બમવજી જીજીભાઈ જણાવે છે કે પારસી પંચાયતના નવા મેમબરો નેમણુક કરવાનો હક જરોચોસતી અંગ્રીજનને છે. મી. બમવજી જીજીભાઈ તા. ૨૭ મી અક્ટોબર ૧૮૫૮ ના દીવસે તસદી ને માયા હતા, અને તેણે વા. ૧ થી એપ્રિલ ૧૮૬૦ ના દીવસે રાજનામું આપ્યું હતું. તેણે લાંબો વખત મેમ બર રહ્યા હતા નહીં, કારણ કે તેમણ ની ઇજા મુજબ અમર કરવામાં આવ ચો હતો નહીં. મી. નવરોજીજી ફરદુન જી જાહેમાં જણાવે છે કે જુના રીવા જ મુજબ આસ આગની અનનુમત મે મબરોની નેમણુક કરતી હતી. મી. ન વરોજીજી ફરદુનજી જાહેરના એક મહસુલ થ છે. તેણે કોમના એક નામીયા નર

હતા. તેવજી પછી આવી રીતે કહે છે. નેમજીકો કવી રીતે થતી હતી તે મેં ખતાવ્યું છે. હવે હું ખાલી જમયાઓ કવી રીતે પુરવામાં આવતી હતી. તે સતાવેળો ઉપરથી ખતારીશ. આખી અં જીમન ખાલી પડતી જમયા પુરતી હતી એમ હસતાવેળો ઉપરથી ખુલ્લું જણાઈ આવે છે. એ પછી મીં બાઉનાસે કંટ લાકે હસતાવેળેમાંથી પોતાના એ દલીલ ના ટેકામાં સાદ્દતો રજુ કાઢી હતી. તેવજી વધુ બોલ્યા કે રાજનાસું પછી આખી અંજીમનને આપવામાં આવેલું હોવાનો દાખલો મળે છે.

બાદ કોન્ટ દીરીન લેવા દી હતી.

ત્રસડીઓના હુકનો સુધાલ.

દીરીન બાદ મીં બાઉનાસે બાશજી આમળ મલાવતાં જણાવ્યું કે, ૧૭૭૮ થી ૧૮૫૧ સુધી ત્રસડીઓની નેમજીક કરવાનું અંજીમનના કાયદામાં હવું એમાં કોઈ શક નથી. હવે જો એવો એક રી વાજ પુરવાર કરવામાં આવે, તે સામી પક્ષે કબુલ રાખે તો તે પ્રમાણે અમલ થવો જાઈએ. ત્રસડીઓના હસતાવેળો જે સઘળાં ફડો આવ્યાં છે તે ૧૮૫૧ ના ત્રસડીદાંત્રી રહે આવ્યા છે ૧૮૫૧ પછી ત્રસડીઓ પોતા પાછળ આવનારા ત્રસડીઓ નમતા આવ્યા છે અને ત વાત કેલકાકોની જણુમા કરી પછી પાર સી કામના ૬૦૦૦૦ ના વસતીમાં પાંચ સાત જણુ તેવા રીતે નેમજીક વીશે જણુતા હોય તે કોઈ બધા નયા. તે હા રયા કોઈ એમ સંખેત મળું નથી કે પા રસી કામ તે બાબત જણુતી હતી. પ્ર તોવાદાઓ કહ છે કે તેઓએ ત્રસડવું કામ વજી સારી રીતે બજાવ્યું છે. ત મજી સારી રીતે કામ બજાવ્યું નથી એ મ કોઈ કહેવું નયા પછી તે ઉપરથી ત્ર સડીઓ થવાના તેમના હક કોઈ સંખેત થ તો નથી. અજાણતાં ફંક વધી મોઢાં મ વાં છે પછી તેમા વધારો કરવા કરતાં અને તે અઠડું કરવા કરતાં બાજી રીતે વાપરવામાં આવ્યા હાત તો વધારે સા રું કહેવાતે કાલના ત્રસડીઓ પાછળથી નયા છે અને તેઓએ ફંડનો વહીવટ

સારો કર્યો છે. તેમને હસતાવેળો જે ફં ડો આવ્યાં છે તે ત્રસડીઓ તરીકે તેમ ને હસતાવેળો મેલવામાં આવ્યાં છે. પછી તે મને સવતંત્ર સતા કોઈ અપાઈ નથી અને તેમને પોતા પાછળ આવનારાઓને નેમવાની પછી સતા આપવામાં આવી નથી. હવે મજા ત્રસડોમાં ત્રસડીઓ અને તેમના પછી આવનારાઓ એવા જ બદ છે અને પ્રતીવાદીઓનું કહેવું એવું છે કે, “તેમની પાછળ આવનારા” એટ લે તેઓ ત્રસડીઓ નેમ તેઓ થાય છે પછી એમ કહેવું તદ્દન કાયદાથી પછી ઉ બડું છે. પેટેલી ચાર મીલકતોને ભગત ત્રસડીઓ પાસે કોઈ હસતાવેળો છે જ ન હી અને તે ઉપરથી કેમ કહેવાય કે ત્ર સડીઓને તે મીલકતો સંબંધમાં પોતા પાછળ આવનાર ત્રસડીઓ નેમવાના હક છે. તવાર પછી ખરોટલી મીલકતો છે અને હલકી મીલકતો બહેસ આપવામાં આવી છે. બહારકોટની અગીયારો ત્રસડી ઓને કનવે કરી આપવામાં આવી નથી પછી જે હસતાવેળો થયો છે તેથી તેની બહેસ કરવાનો તેના સંબંધમાં હી છુટ કારો કરવામાં આવેલો છે. જોદાપરા અ ગીયારા સર જમશેદજી પંચાયતની પરવાનગીથી નવેસરથી બંધારી હતી અને તેમાં તેમને પોતાની જમીનના હ કોડો ઉમેર્યો હતો. હવે જીન વણીના મીલકત ઉપર આ રીતે અમલો બાંધ વાનું પરીણામ શું થાય છે તે જુઓ. તે કોઈ તે બાંધનારની થતી નથી પ પછી અસલ તે પંચાયતની મીલકત હ તો અને તે પંચાયતની જ મીલકત થાય છે, હવે તે અગીયારો પછી ત્રસડીઓના કાયદામાં આમલો દીઠથી આવી છે જે માં ત્રસડીઓ પાછળ આવનારાના કોઈ બંદોબસત ખતાવેલો નથી, અને જે ડી કયા ત્રસડીઓને પોતા પાછળ આવનાર ની નેમજીક કરવાના કોઈ સતા આપ વામાં આવી નથી. સઘળા ડીડોમાં ત્ર સડીઓને જે ફંડો આપવામાં આવ્યાં છે તે ત્રસડીઓ તરીકે આપવામાં આ વ્યાં છે અને તે ત્રસડીઓ જે ખરી રીતે નેમવામાં નહીં આવવા હોવા એમ

કાશવામાં આવે તો તે ત્રસડીઓના હસતકની તે મીલકતો મધી શકાય નહીં, પણ જે વાજામી રીતે અને કાપણ પુરવઠે ત્રસડીઓ હોય તેમને હસતક થવી નહીં. આદરમાં નંબરની અલેશ વીચીત્ર છે અને તે નંબરના વાડયાનાં કુટુંબની કે હવે તે મીલકતને લખતો ટાઇટલ તદ્દન ખરાબ છે. નવાં જેવું છે કે ૧૮૭૪ માં ત્રસડીઓને ત્રણે સપળા મીલકતો કનવે કરી આપવામાં આવી છે, પણ તે થી કરીને ત્રસડીઓને તે લખતો કાંઈ ટાઇટલ મળતો નથી અને જે સપળાં મનેચનસો કરી આપવામાં આવી છે તેને લખતા અરથમાં નાણાની અરથાદી કરવામાં આવી છે આ એકજ વખતે ત્રસડીઓને કનવેચનસ એકદમ કરી આપવામાં આવ્યાં છે તેવું કરણ એવું લાગે છે કે કોઈએ તેમને એવું સમજાવેલું હોવાય છે કે તેમને નહીં કરવામાં આવશે તો “સેટ્ટલ્ડ એફ ફ્રેડ” લાગુ પડશે.

અત્રે વધુ તપાસ મુલાવી રહી હતી.

પારસી પંચાયત કેસ.

મઠ કાલે પુરી થયેલી તપાસ.

તમામ દુનીયા માટે જરથોસ્તી ધરમ હોવાનો એકરાર.

ત્રસડીઓની નેમણુંક બાબે વધુ તકરાર.

ત્રસડીઓમાં નવું લોહી આમેજ કરવાની મીં લાઉનડસની

જુસસાદાર અપીલ.

ચુકાદો કયારે આવશે ?

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૪ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮.)

સર દીનશાહ માણેકજી પીટી બારો નેટ, સર જહાંગીર કાચસજી જહાંગીર, મીં ફસતમજી નાનામાષ બેદેરામજી જી જબાઈ, મીં રતનજી જમશેદજી તાતા, મીં બાપુજી સોરામજી પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને કાં નાનામાષ નવરોજી કાચકે મુખ્યબની પારસી પંચાયતના ત્રસડીઓ સર જમશેદજી જી જબાઈ બારોનેટ, મીં હોરમસજી એદજી આલખલેસ, મીં જમશેદજી અરશેદજી જમશેદજી, મીં મેહરવાનજી મનચેરજી કાચા અને મીં બહમનજી દીનશાહ પીટી સામે નોંધાવેલા દાવાની વધુ સુનાવણી મઠ કાલે દીને હાઈ કોર્ટમાં નામ દાર જજ મીં દીનશાહ ધનજીભાઈ હવર અને આં મીં જસડીસ ખીમન સનમુખ નીકળી હતી. વાદીઓ તરફથી મેશરસ અરદેશર, હોરમસજી, દીનશાહ અને કંપનીની દરમાશયી મીં લાર્ડેસ, મીં ફરુનજી સોરામજી તાલીયાર ખાન, મીં પેસવનજી એફ. તાલ્યારખાન અને મીં પાદશાહ અને પ્રતીવાદીઓ તરફથી સાલીસીટરો મેશરસ કેમી, લીંચ અને ઝોવનની દરમાશયી મીં ધન

કેસરી, મી. રેસ, મી. જોગેન અને મી. જી. બી. કાંગા હાજર થયા હતા.

મી. લાઉડસે પોતાનું બાજુ આગળ ચલાવતાં જણાવ્યું કે વટનાવવાના સવાલના સંબંધમાં તમે નામદારો સનમુખ બાળે હું એક વધુ સાક્ષતર જા કવા ગયું છું. દીનકન્દની પાંચ મી ચોપડીમાંના ૧૪ માં જવાબમાંથી હું તે સાક્ષતર જા કવું છું તેના તરજુમો દ્વાર દારાએ કીધો છે, એ ચોપડી ત્રસડીઓની આગેવાની હેઠળ ગયે વાંસે પ્રમદ થઈ હતી. ઇંગ્લેન્ડ તરજુમાના ૧૨ માં પાનાંપર હું તમે નામદારનું ધ્યાન ખેંચુ છું. તેમાં જણાવ્યું છે કે અકુરમજા હમનમાંજ નહીં પણ આખી દુનીયામાં અને સુધળા વરજોના તમામ લોકોમાં ફેલાવા માટે જરૂરયાતી ધરમ મોકલ્યો. એ પુસ્તકટો. ઇસારો ૬૦ સં ૮૫૦ સુધારેનો છે. તે વેળાના એક દ્વારને એક ખીસીએ પુછેલા સવાલના એ જવાબો છે. મજૂર ખીસીએ પુછ્યું હતું કે તમારો ધરમ તમે ફક્ત તમારે માટે જ શા માટે રાખ્યો છે? ત્યારે તેના જવાબમાં દ્વાર કહે છે કે નહીં, જગતના ધરમ તો તમામ દુનીયા માટે છે.

ત્રસડીઓની નેમજુક માટે વધુ તકરાર.

એ પછી મી. લાઉડસે ત્રસડીઓની નેમજુકને જગતા સવાલ સંબંધી પોતાની તકરાર આગળ ચલાવતા જણાવ્યું કે સર જમરેદ્દજી ઇનસ્ટીટ્યુશનની પંચાયત પણ ૩૫૦૦ જરનારા બાઈક મેળા અથવા વારસીક નાણાં મરનાસઓ સુદી કાલકતા હતા એમ ઓમરવાંઓ ઉપરથી જણાઈ આવે છે. ૧૮૪૯ પછી સુદથી એ નવી રૂઢી હસતમ આવી હતી, “ત્રસડી એડ મેરેજીસ પાવર એક્ટ”ના સંબંધમાં મી. લાઉડસે એ પછી કેટલીક સાક્ષતો કાઢી પોલીઓમાંથી રજુ કીધી હતા. આગળ ચાલતાં લેવજી જુમા મસજીદને જગતા ચોજનાના સંબંધમાં ઇસારો કીધો

હતો. ત્યાર બાદ ૧૬, ઇંગલીશ વીકલી રીપોર્ટમાંથી ઇન્કસનનાં ત્રસડને જગતી બાબતમાં ચુકવવામાં આવેલો મુદ્દો મી. લાઉડસે ટાંકી બતાવ્યો હતો. તેવજી વધુ જોલયા કે મારા વીદવાન મી. જોવી દલીલ રજુ કરી છે કે ચોજના ધરમી કે નહીં તે કોરટની મુનમરી ઉપર છે હું અલખતાં એ વાતને બીલકુલ ઇનકાર કરતો નથી કોરટને પોતાની મુનમરીને ઉપયોગ કરવાનો હક છે તે હું અલખતાં કયુલ કરું છું. તોપણ કોરટને ત્રસડીઓ !! ખ એક જોવાની નથી, પણ જે સખાવત ધરમી છે તેને કાપી લામ થઈ શકે તેજ ફક્ત કોરટને ધ્યાનમાં લેવાનું છે. એક ચોજના ધરમી કહાડવાનું દેખીતી રીતે ઇમજવાજો છે એમ હું કહેવા માયુ છું. નાણાં જરનારાઓના તેમજ તે ન જાને; લામ મેળવનારાઓના બનેના ફાયદાને આતર ચોજના ધરમની જરૂર છે. કોમનો વાજબી અવાજ ત્રસડીઓની બોરમાં રહેવાં જોઈએ. તયુદર ન કાપકાપોથી સંખ્યાવંધ ચોજનાઓ ધરમી કહાડવામાં આવેલા મતાવી આવે છે, જે દરેક દાખલામાં ત્રસડીઓની સુદથી કરાવું ધોણ અખ ત્યાર કરવામાં આવેલું જણાય છે. કોરટને એવું ધારે કે હાલના ત્રસડીઓ કાપકાપુરવક રીતે નેમાપલા નથી તો જ વીજની રાહબરી માટે ચોજના ધરમી કહાડવાની જરૂર છે. માટે એવી ખાઓ સ મુદ્દમા દરમયાન બતાવી છે કે કોરટને જે એવું માનમ પડશે કે હાલના ત્રસડીઓ કાપકાપુરવક રીતે નેમાપલા નથી તો કોરટ પોતે તેઓને ફરીથી નેમશે. હું કયુલ કરું છું કે હાલના ત્રસડીઓ કાપકાપુરવક રીતે નેમાપલા નથી એવું જે કોરટને માનમ પડે તો તેઓની જગ્યાએ પોતાની મરજીમાં આવે તેઓને નેમવાને કોરટને અધીકાર છે. પણ હું એવું કહેવા માયુ છું કે તેઓને જે પાછા નેમવામાં આવે તો તેઓની સાથે બીજા નેમાવજ પણ રાખવા કાનજુકે તેઓએ ધરમી એકતરરી વલજું અખત્યાર કીધી છે. મુદ્દમા માંડવા

આગમજી અમેએ ત્રસડીએને સુચવયું કે
તું કે તમેએ ધારાના હીમાયતીનું મત લી
ધું છે, અને તેને ભગતી વીગતે બરાબર
બાહેંગાડી નથી હવે મુકદ્દમા માંડવામાં
અને કુલ્દમે ભડવામાં આવતે અટકાવવા
માટે તમે અમારી સાથે મળીને ધારાના
હીમાયતીએનો ફરીથી ભેગો અબીપ્રાય
મેળવો, પણ ત્રમડીએએ તેમ કરવા ના
પાડી હતી. ત્રસડીએ પોતાના નેમજીકને
વળગી રહેવાને અને પોતાની કહેવાની
સત્તા જાળવી રાખવાને હદમારેર આવર
બનેલા જણાયા છે, તે પણ કોર્ટને ધ્યા
નમાં થેવાનું છે. ત્રસડીએએ અમારી
વજબી માગણી સવીકારી નથી અને
અમેને આ મુકદ્દમા માંડવાની તેઓએ
ફરજ પાડી છે. ત્રસડીએ પોતાના સિકે
ટરી એરવડ મોટીની સલાહ મુજબ આજ
યા છે. મીં મોદીએ તેઓના રાદબર
અને પાસખાન ફરેસતા તરીકે કામ છોડ્યું
છે, અને તેવણે ત્રસડીએને પોતાની આ
એમ મુજબ તેઓનું નાક પકડીને ચલા
વવા છે. મુકદ્દમા માંડવા આગમજી અ
મેએ હાથેલા અમારાં પહેલાં કાગજમાં
અમેએ અમારાં મુદ્દમા મધ્યમ રીતે
રજી કરી હતા. તે કાગજમાં અમેએ
જે કાંઈ જણાવ્યું હતું તેને આ મુકદ્દમા
દરમયાન અમે વળગી રહ્યા છીએ, અને
તેજ અમેએ કોર્ટ સનમુખ પાછું જ
ણાવ્યું છે. અમેએ અમારા તે કાગજ
માં ફરીઆદ ઉઠાવી છે કે સખળી સત્તા
ત્રસડીએ ના બીન એખમદાર સિકેટરીએ
ના હાથમાં જઈ પડેલી છે. અમેએ મુ
કદ્દમા માંડવા આગમજી શરૂઆતમાં જે
ફરીઆદ છોડી હતી તેજ ફરીઆદને અ
મે વળગી રહ્યા છીએ. આપ સંભોગ
વચ્ચે કોર્ટને એવું ઠરાવે કે હાલના
ત્રસડીએ કાલદાપુરવક રીતે નેમાયજા
નથી, તો પછી કોર્ટ તેઓને એકલાને
જ પાછા નેમી શકે નહીં. કોર્ટ ભલેને હા
લના ત્રસડીએને પાછા નેમે. પણ તેવા
સંભોગમાં તેઓ સાથે કોર્ટે તે તેઓ
ની સદ્દમાં નવું લેહી પણ આમેજી કર
વું નોંધએ. માટે કોઈ જો તેઓને પા
છા નેમવાનું હસવ ધારે તો તેણે તે

જોને બીજાઓની સાથે પાછા નેમવા
એમ હું કહેવા માંડું છું.

રીસીવરની નેમજીક.

મીં એંગમેને એ પછી ખુલાશો કે
રતાં જણાવ્યું કે ધારા કે તો ન મદારો
એવું ઠરાવે કે અમારા કુમે કાલદાપુરવ
ક રીતે નેમાયજા નથી તો તેઓ કોઈ
રીતની મેહરજાની મેળવવાની કાંઈ પર
વા કરવા નથી કોર્ટની મદદગ્યા પીધી
પાછા નેમાવતી તેઓ કાંઈ ફરકાર કરતા
નથી. મીં લાઉડસે કહેવા માંડે છે કે
મારા કુમેને પાછા નેમવા નહીં પણ જો
કોર્ટ તેઓને પાછા નેમે તો તેઓની
સાથે બીજાઓને નેમવા. હું એવું કહે
વા માંડું છું કે કોમનો એક માગ જો
ત્રમડીએને એવું કહેવા નીકલે આ તો
તમેને માંમતા નથી તો પછી મારા
કુમે કાંઈ પાછા કાંઈ નેમાવાને તજવાર
થવાના નથી. અમે કોઈ રીતે તે ફારસ
કરવા મામતો વધી. કોર્ટ જો એવા કે
રાવ ઉપર આવે કે અમારી નેમજીક કા
લદાપુરવક રીતે થયેલી નથી અને
કામ ત્રસડીએને નેમવા તથા કો
મ જો ત્રસડીએની નેમજીક કરે તો
પછી અમે એણે લેવાને તજવાર થ
ઈયું. પણ મીં લાઉડસે કહેવા દીકા
પછી કોર્ટ પેતેજ જો અમારી પાછી
નેમજીક કરે તો ત્રસડીએ કામ કરવાને
ખુશી થશે નહીં.

આં મીં જસડીસ દાવર-તયારે ત્ર
સડીએની નવી નેમજીક થાય તથા સુબી
ફંડને વહીવટ ચલાવવા માટે રીસીવર
નેમવો પારો.

મીં એંગમેને-હા.

આં મીં જસડીસ દાવર-અને તેને
સંકેડે પાંચ ઠકાને હાથએ બદલો આ
પવો પારો.

મીં એંગમેને-હું ધાર છું કે મીં
આર. ડી. રીઠના રીસીવર તરીકે જ ભો
મેળવવા વખત મહત્ત કામ કરવાને તજ
વાર થશે.

આં મીં જસડીસ દાવર-હીક છે.
રીસીવર નેમવાની જો જરૂર જણાય અને

મીં જાહેનાને રીશીવર નેમવામાં આવે
તો પછી તેવણને શું બદલો આપવો
અને તેવણ બદલા વગર મદદ કામ
કરવાને તખ્યાર થશે કે કેમ તે નકી
કની શકશે.

એ પછી મીં સ્ત્રેંગમેને મીં બાઈ
એ પેતાનાં બાણજ દરમયાના તાંકી
બતાવેલી કાયદા સંબંધી કેટલીક સાહા
તોના સંબંધમાં ખુલાસો કરીશો હતો,
અને તે સાહાદતોને આધારે મીં બા
ઈ સે ઉઠાવેલી તકરારના જવાબ વા
ળ્યો હતો. મીં બાઈડસે પેતાનાં
બાણજ દરમયાન ટાંકી સંબળવેલા
લોગ્ડ ચેનસેલરના એક ચુકદામાંના ચોકસ
જાણદોના સંબંધમાં બેભતા મીં સ્ત્રેંગમેને
જાણવધું કે મીં બાઈડસે ટાંકેલા લોગ્ડ
ચેનસેલરના જાણદો કોરો તે જે ચુકદ
માના સંબંધમાં ઉચારવામાં આવ્યા છે
તે ચુકદમાના સંજોગોની સાથે ધ્યાન
માં લેવા જોઈએ છે. તે ચુકદમાંનાં એક
ત્રમી બીજા ત્રસડીએ સાથે ત્રમીએ
શકે તેમ હતું નહીં. બીજા ત્રમીએ
તેની સાથે કામ કરવાને નારજ હતા.
પણ તે છતાં મજકુર ત્રસડીએ જાણવધું
હતું કે તમે ખુશી હોશો કે નાખુશ હો
શો પણ હું તો મરા જોવાને વગળી
રહેવાનો અને ત્રસડી તરીકે કામ કરવા
નું ચાલુ રાખવાનો. અ ઉપરથી ત્રમી
ના બાબને ખાતર કોરો તેને ત્રસડીના
જોધા ઉપરથી દુર કરીશો હતો. કાણુ
કે કોરો વાજબી રીતે એવું લેખયું હતું
કે ત્રસડીએ જો મારોનાકે બહો મ
રે અને તેઓ વધે અંતસ હોય તો ત્ર
સડો વહીવટ બરાબર બાબકારક રીતે
ચલાવવાનું બની શકે નહીં. એ રીતે ચુ
કદમા ૧ સંજોગો હાલના ચુકદમાના સં
જોગોથી જુદા પ્રકારના હતા. હાલના ચુ
કદમાંનાં ત્રસડીએ વધે કાંઈ માહોમાંહે
ની ખબર જોલી અથવા ફાટપુક પડે
લી જણાતી નથી. હાલના ત્રસડીના વ
ધે કાંઈ રીતને મતકર અથવા બગાજ
પડેલું જણાવું નથી. મારે લોગ્ડ ચેનસે
લરના જાણદોનું તોલ કરતાં કોરો તે જે
ચુકદમાના સંબંધમાં ઉચારવામાં આવેલા

જે તે ચુકદમાના સંજોગો પણ સાથે સા
થે ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ છે

મીં બાઈડસે તથાત્યાદ કાયદાની
જુદી જુદી સાહદતોના સંબંધમાં કેટ
લોક વધુ ખુલાસો વળતા જવાય રહે
કીધા પછી મુકદ્દમા પુરો થયો હતો.

ચુકદાના સંબંધમાં આ મીં
જસડીસ બીમનની ખુજપરછ.

આ મીં જસડીસ બી ને એ પ
છી બંને પક્ષોના ધારાના હીમાયતીઓ
ને સલાહ કરીશો કે હું પોતે મુકદ્દમા
જતો રોવાથી ચુકદાના સંબંધમાં ત
મે શું જોઈવળુ ઉપર આવવા માંગો છો?

મીં બાઈડસે જણાવધું કે તમે ના
મદાર હીંદુસતાનનાં નહીં હોશો અને ત
મારો ચુકદો જો લખી કહાડો અથવા
મીં જસડીસ દાવરના ચુકદા સાથે મ
ળતા થાકા છો એવી મતબબતું જણા
વો, અને તમારો તે ચુકદો આ મીં
જસડીસ દાવર કોરટમાં વચશે, તો હું
તે સંતોશીશ.

આ મીં જસડીસ બીમન-મીં સ્ત્રે
ંગમેને, તમે શું કહેવા માંગો છો?

મીં સ્ત્રેંગમેને-તમા નામદારની એરી
ખાએશ છે કે તમે જે ચુકદો બખો
તે આ મીં જસડીસ દાવર કોરટમાં
વાંચે એમ હું સમજું છું. અને કાંઈ
તેવી જોઈવળુ સાથે વાંચી નથી.

આ મીં જસડીસ દાવર-ચુકદો
આપવા આગમજ ચોકસ બાબદોના
સંબંધમાં બંનેને જો અરસપરસ અં
ગત મસતત ચત્રાચવાની જરૂર માલમ
પડશે. તો પછી અલગતાં આ મીં
જસડીસ બીમન પાછા ફરે ત્યાં સુધી
ચુકદો આપવાનું સુલતવી રાખવું જો
કરી. પણ હું મારો ચુકદો આ મીં
જસડીસ બીમનપર મોકલી આપું, અને
તેવણ પોતાનો ચુકદો મારી ઉપર મોક
લી આપે અને તે પછી હું બંને ચુકદા
ઓ કોરટમાં વાચી સંબળાઈ તો તેવી
જોઈવળુ સાથે તમેને કાંઈ વાંધો છે કે?

મીં સ્ત્રેંગમેને-નહીં.

આ નામદાર જસડીસે ચુકદો આ
પવાનું સુલતવી રાખવું હતું.
સમાપ્ત.

સમસ્ત અનજુમનની જહેર સભા.

સમજુતીની શરતો કબુલ
રાખવામાં આવી નહીં.

ખરચની વાણુ કરવા વીના મુકદ્દમો આગલ
ચલાવવાનો ઠરાવ.

૧૫૦ ગ્રહસથોની કમીટી નમવાનો ભલામણ
ના કબુલ.

પંચાયતના કાઉનસિલોનું રજુ કરવામાં
આવેલું મત.

એલબલેસ ખાનદાનનો પારસીઓ ઉપર ઉપકાર.

સર જમશેદજીના પક્ષોતાં નામ વીશે ઇશારો.

સભાનો વીમતવાર હેવાલ.

(અખબારે સોદામર, તા. ૧૮ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

પારસી અનશ્વમનની જગની ખત્રીશી
એ ચઢી રહેતી સમા અંતે મહા કાલે
પાંચ કલાકે આલખસેસ બામના કમપાઉં
કમાં ઉભા કરવામાં આવેલા એક કુશાદે
મંડપમાં મઠી હતી.

અ સરે ૨૦૦૦ જરથોસતીઓએ આ
સભામાં હાજરી આપી હતી અને તે
ઓએ પોતાની બાળધૂતિઓ અચુક રીતે
જાહેર કરી હતી. વધી રાખવા સજ્જ
મીં વીમાલક્ષની દરખાસત સમસત
અનશ્વમનની આ સભાએ પસાર કરી
હતી કે જે દરખાસતની રૂએ સમજુતી
ની સરતો સભાએ નામજુર રાખી હ
તી અને મુકદ્દમે આગલ ચલાવવાને
કરાવયું હતું. માથાએ દરમયાન સભા
સહોએ તરફવાર ટીકાઓ અને ઠાકા
ઓ મુક્યા હતા, જેથી કટલીક વાર સ
ભામાં ધણી રમુજ ફેલાતી હતી. એ
કર રીતે સભાનું કામ કાંતપણે આ
મયું હતું.

સભા કયા સંજોગો વચ્ચે મળી હતી ?

આ સભા કેવા સંજોગો વચ્ચે મળી
હતી તેને જમતા તમામ હકીકત જો કે
અમેએ વખત દર વખત પ્રમટ કરી છે
તે છતાં આજે એ સધલી હકીકતોના
કુકે સાર આપેલા ફોકટ મજુરો નહી.
પાંચનારને સારી પેઠે શેક્ષન કે તેમ આ
પણા કોરના જણીતા વેપારી મીં ૨૦
નજ દોરામજી તાતાનાં કેનચ મોકરદાર
મીસીસ સુનાબાઇને ધટતી કીયાઓ કરી
ને જરથોસતી દીનમાં લેવામાં આવવાં
હતાં અને તેવજુને તેમજ પારસી દીન
ના બીજાઓ જેઓ જરથોસતી ધરમ
અખતયાર કરે તેમને પારસી જરથોસ
તીઓ તરીકેના સધળા હક પ્રલાકા મલે
કે નહી તે બામે કામમાં એક મોટા ચ
રચારપી સવાત હોવા થયો હતો. કામ
માં ખુદથી રીતે એ તક પડેલાં હતાં.
એક પક્ષવાળાઓ જ્યારે એવી રીતે હક
આપવાની હીમાયત કરતા હતા ત્યારે
બીજા પક્ષવાળાઓએ વીરધ મત
આપી જણાવયું કે જરથોસતીઓના
દોષમાં તથા આતમજેહરામ વજેરેમાં એ

વી રીતે લેવામાં આવેલા પારસી દીનવા
લાઓને દાખલ કરી શકાય નહી. અં
તે મામલો સમાધાનીથી પાર નહી ઉત
રે એવું માલમ પડવાથી કાંઈ કોરટ સ
નમુખ એ બાબત લઈ જવાનો કરાવ કે
રવામાં આવ્યો અને સર દીનશાહ મા
થેજી પીટીંગ બારોનેટ, સર જહાંગીર કા
વસજી જહાંગીર, મીં રસમજી નાનાભા
ઈ મેહરામજી જીજીભાઈ, મીં રતનજી જ
મથેજી તાતા, મીં બાપુજી સોરાબજી
પટેલ, મીં રતનજી દાદાભાઈ તાતા અને
ડાં નાનાભાઈ નવરોજી કાવકે પારસી
પંચાયતના તસદી સાહેબો સર જમથેજી
જીજીભાઈ મેરોનેટ, શેઠ બમનજી દીનશા
હ પીટીંગ, શેઠ હામસજી એલજી આ
જાલેસ, શેઠ જમથેજી ખરથેજી જમ
થેજી અને શેઠ મેહરવાનજી મનજેરજી
કામા સામે એવી મતલબની દરખાદી માં
હી કે જરથોસતી ધરમ જે કાંઈ તેમાં
આવવા માંજે તેને વટલાવા કેવાની રજા
આપે છે, એટલુંજ નહી પણ તેમ કર
વાને દરમાલે છે. કાંઈપણ મોખેદને વત
લાવવાનો હક છે અને વતલાવવા મુકે
ફકત નમજેત કીયાની જરૂર છે. તેઓ
એ વધુ એવા કાલો કરચે હોય કે જર
થોસતી ધરમમાં વટલાવવા કાંઈપણ જ
અસને નાંજે જણાવેલી માલકોતોનાં લા
બ લેવાનો હક છે:-

- (૧) પાંચ દોષમાંઓ
- (૨) ત્રણ સમઠીઓ
- (૩) જોદાવગની અગીઆરી
- (૪) કાંઈ અને બહારકાંઈના નસાખાના
- (૫) નશેકાલાશો માટેનું ધર
- (૬) અવલમજી પહોંચાતવાનું ફંડ.

આ ઉપર જણાવેલો કેસનો બીજો
વીભાગ છે, જ્યારે પહેલા વીભાગમાં એ
સલાહ સમાવેલા હતા.-(૧) હાલના ત
સદીઓ કાયદાપરવક નેમાવેલા છે કે ?
(૨) જ્યારે એક તસતીની જગા ખાલી
પડે ત્યારે તે જગા પુરવાનો તેમને હ
ક છે કે ? કટલીક સુનાવણી પછી એક
પક્ષેએ સમજુતીની સરતો નીચે મુજબ
નક્કા કરી:-

સમજુતીની સરતો.

- (૧) સર જેહાંગીર કાવસજી જેહાંગી
ર તે બીજા વાદીનું નામ એકે વાદી

રીકે કહાડી નાખવું.

(૨) મુકદ્દમામાં નીચલી મતબખનું સ મજ્જુતીનું હોકમનામું કરવું.

(ક) જાહેર કરવું કે તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના દિવસમાં જાહેર કરેલાં ત્રસ્ટો જ્યાં સુધી તેઓ હ ખખાઓ અને સગડીઓ અને તેઓની આગલ જવાના રસતાઓના ઉપયોગની હક પારસી ટાળાના આસામીઓ, જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય, તેઓ તે માટે જ રાખે છે ત્યાં સુધી અને જ્યાં સુધી દાટ અને બહારકોટના નસાખાનાઓ અને જોદાવરાની અમીયારોના ઉપયોગના હક પારસીઓના જ ઉપયોગને માટે રાખે છે ત્યાં સુધી રહે છે અને સધળા જરથોસ્તીઓ (જેઓનું નીચે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તેઓ) ઉપર જણાવેલા ખાતાઓના કામ અને ઉપયોગના હક ધરાવે છે.

(b) ફરમાવું કે તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૪ ના ઉપલા દિવસે ઉપર જાહેર કરેલી હકીકત પ્રમાણે સુધારવું.

(c) જાહેર કરવું કે તા. ૧૬ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૭૧ ના દિવસના ત્રીજા શીડ્યુલમાં બીજા ભાગમાં જણાવેલું ફક (૧) સધળા જરથોસ્તીઓ (જેઓનું નીચે વર્ણન કર્યું છે તેઓ)ના હાથમાં મારે છે.

(d) જાહેર કરવું કે આ દીકરીમાં જરથોસ્તી કમન્ડ જેની રીતે વપરાય છે તેની રીતે તેમાં ફકત નીચલા વર્ગના ધણીઓ સમાયે.-

(૧) ધરાનાજીનારા મહેમેદનાના જીભમ વખતે જે જરથોસ્તી ધરમ પાળનારાઓ ધરાનમાંથી હીંદુસતાન ખાતે પરદેશવાસી થયા હતા તેઓથી ઉતરી આવેલી વંશાવલીઓ જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતા હોય તે.

(૨) ધરાન માહેલા જરથોસ્તીઓના વંશથી ઉતરી આવેલાઓ કે જેઓ અસલા અતરે આવેલાઓમાં ના નહીં હતા પણ જેઓ એક

જ મુલક ધરાવતા છે અને જેઓ તે વખત પછી વખતો વખત હીંદુસતાનમાં આવ્યા છે અને અને અહીં જાયું થા થોડા વખત માટે રહેતા છે અને જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળે છે તેઓ ધરાની પારસીને નામે જણાવેલા છે.

(૩) પારસી બાપ અને જીહીન મા અને પેટના બચાંઓ જેઓ જરથોસ્તી ધરમ પાળતાં હોય તે.

(૪) આ દીકરીની તારીખની આગમ્ય જે ધણીઓને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ કરવામાં આવેલ હોય તે.

(૫) આ દીકરીની તારીખ પછી જે ધણીઓને જરથોસ્તી ધરમમાં નીચે જણાવેલી ચોખનાની શરતો મુજબ યોગ્ય રીતે દાખલ થયા હોય તે.

(૬) ખાસ કમીશનરો કે જેઓ પારસી ટાળાના આસામીઓ હોય અને જેઓને કોર્ટ હથેલી રીલ પ્રમાણે ખેલ બાજુનું સમજાવે ને તેને તેઓને જરથોસ્તી ધરમમાં દાખલ થવા માટેના કાનુની એક ચોખના ધરાવતું સાંપવું.

ક વાદીઓએ ઉઠાવેલા બીજા દાવ, ઓમાંના કાંઈ પણ બીજા દાવાના સંખ્યામાં તેઓને દાદ આપવી નહીં.

૪ આ મુકદ્દમાના ખરમને મવાલ કોર્ટે ખેલ બાજુવાલાઓનું સાબળી મુકવો.

એ પ્રમાણે બંને પક્ષો વચ્ચે આવેલ સમજુતીની સરતો કરવામાં આવી પણ પંચાયતના ત્રસ્ટી સાહેબોએ માંગી લીધું કે એ બાબત અમે અનજીમન સન મુખ લઈ જવા માગ્યે છીએ અને અંજીમન થું કહે છે તે જાણ્યા વગર અમે હાથ કાંઈ જોડવણું કરવા માગતા નથી. નામદાર જડને કે જેઓ મુકદ્દમે સમજુતીથી માંડવાળ થાય એવું જોવા ને ધણાજ ખાહેસ ધરાવતા હતા અને રીટાપર થયલા નામદાર વહા જડજ સર હોરેનસ જેનાનીસ જેનણુ પણ સમા

ધાનીથી માંડવાજ બમથી જોવાને ઇચ્છતા હતા તેઓએ પક્ષકારોને રજા આપી કે જોઈએ તો જે બાબત અનન્યુમન સનજીવ લઈ જરી. જે ઉપરથી ત્રસડી સાહેબોએ અનન્યુમનની એક સમાબોધાવવાનું ફોબસત વીચાર્યું અને મહાકાળની સમા મેળવવાની ત્રાડવણુ કરવામાં આવી હતી.

આ સમાના કામકાજ બાબે આજ દીવસે ક્યાં પારસી કેમળા પ્રકલ્પ અર આ ભમી હતી અને પરેશ અને ઠેકાણે ઠેકાણે એની એજ વાત ચાલતી હતી. પારસી પત્રોમાં દીવસે ક્યાં સમાના કામકાજ વીશે તરેહવાર યુનોઆર કરવામાં આવતી હતી અને ગમે એવી સુચનાઓ તેઓ કરતાં હતાં. વધી કેટલાક જરથોસ્તી સાહેબોએ ઉલટમાં આવી જઈ પોતે શું કર્યાસા સમામાં મેળનાર છે તેની પત્રવારાએ અગાઉથી ખબરો આપી હતી અને કેટલાક સાહેબોએ પોતાની ખાનગી સભા આમેલવી સભામાં ફવી રીતે ઠરાવો રજુ કરવા અને કામ મેલું તે પણ નકકી કરી નાખ્યું હતું. સમાનું કામ કેવી રીતે સરતજામ ઉતરશે તે બાબે કામમાં તરેહવાર અટકો થતી હતી અને કાંઈ બ્યારે કહેતા કે અમામાં ચંતા છે કામ ચાલશે તમરે વધી બીજા કેટલાક કહેતા કે કોંઈસના જેવો મામલો અજબ કદાચ સમા અરથા કલાકમાં બરખાસત થી શરૂ થય. કાંઈ પણ રીતે અનન્યુમનની આ સમા તરફ આગલ નહી જણાવવી એવી ઉલટ અને ઇતે જરી રાખવામાં આવતી હતી અને મહાકાલે જરથોસ્તી ભાષણે જે મોટી સંખ્યામાં કાજર થયા હતા તે ઉપરથી તેની પુરવારી મલકી હતી.

ગઈ કાલની સમાનો વીગતે હેવાલ.

મહાકાળની અનન્યુમનની સમા મહાવાનો વખત જોકે પાંચ વાગાનો ઠરાવમાં આવ્યો હતો, તોપણ બપોરના બે વાગેથી પારસીઓએ સમામાં કાજર થવા માડ્યું હતું. આલબસેજ બાગમાં કુશાદે કંપાઉંગના એક મોટા કાનાઆ

ના ઉમેા કરવામાં અમલોા હતા અને ત્યાં હવા ઉભલ વીમેરોનાં પ્રગલ્ભ સંધને રાખવામાં આવ્યાં હતાં. ઘેકોની આ વખતને બામવાળી ચાલુ હતી, અને પાંચ વાગતા સુધીમાં તો મહત્તમ ભમના યોદ્ધા ઉપર સોકો ચીકાર ભરાઈ મયું હતું. આજરે પાંચમાં પાંચ આછીએ પંચાવતના માનવંત ત્રસડી એ સર જમશેદજી જીજામણની આજે વાની હેલ આપ્યા હતા, જેમને કાજર રહેલાઓએ તાલીઓથી વધાવયા હતા. ત્રસડી સાહેબોની સાથે તેમના સાથીસીટર મીં કેમી પણ આવ્યા હતા અને ત્રસડી સાહેબોએ પોતા માટે ખાસ રાખવામાં આવેલી બેઠક ઉપર જમ્યા ચીધી હતી.

જરથોસ્તી અનન્યુમનની ભેગી મણી આ મોટી સભામાં ખાસા બે હજાર સાહેબો કાજર હતા, જેઓમાં નીચલાઓ પણ નજરે પડતા હતા.

સમામાં કાજર રહેલાઓમાં સર જમશેદજી જીજામણ મેરોનેટ, મીં જમશેદજી ખરશેદજી જમશેદજી, મીં મેરવાનજી મનચેરજી કામ, મીં બમનજી દીનજી પીટીટ, સમસુત્રએલમા એરવંજીવનજી જમશેદજી મોરી, કાકટર નાડીરજી સુખીયા, મીં કાપુરજી કારક, મીં જહાંગીર જમશેદજી વીમાદલાલ, મીં મરકાન મનચેરજી મરકાન, મીં જહાંગીર બમનજી પીટીટ, મીં બનજીશાહ બમનજી પીટીટ, મીં શીરોજીશાહ બમનજી પીટીટ, મીં કાંમ સાલીસીટર, કાકટર રતનજી કેં દાદા આનજી, મીં રસતમજી વહાડયા, મીં બનજીભાઈ પટેલ, મીં દોરાનજી મેહરજીભાઈ વજીદાર, કાકટર સોરાનજી પુંજના, મીં નજરવાનજી નવસારીવાલા, કાકટર રતનજી આર. મેકેના, મીં કાપુરજી હોડીવાલા, મીં ફરદુનજી પાબનજી પાવરી, મીં જહાંગીર મેસતનજી ખંખાતા, મેસરસ જોલવાલા અધરસ, મીં રસતમજી મેહરનોસજી મસાની, મીં રસતમ વાચજાગાધી, મીં રતનજી પેનાસતર, મીં હેરમસજી લોરડ, મીં નજરવાનજી માણેકજી નજાર, મીં જમશેદજી બમનજી વહાડયા, મીં સોરાન

પાલમકેર, ડાકટર જહાંગીર ખરશેલ
દાઢ, સમસુલજોલમા દસપર દારાબ પેસુ
તન સંજના, નાપય દસપર રૂપતમજ
જોલજ સંજના, મીં દારાબ ફરદુનજ
મસતર, મીં મણેકજ દલાલ, મીં
ખરશેલ તેમજ અંકેલરીમા, મીં
મુજતાબજ હીલેતી, મીં નસરતાનજ ફાર
બસ, મીં સારામજ અરેકર જોના,
મીં પેશોતન કોટરાલ, મીં મેરવાનજ
મનજેરજ મીંતી, મીં જહાંગીર આદ
રજ માસતર, મીં જહાંગીર પેસતનજ
કાપકયા, મીં જહાંગીર પેસતનજ ફાર
વાલા, મીં જમશેદજ માદા, મીં કેખ
કરે એ. આદામાજ, મીં જમશેદજ મેહ
તા, મીં બરજેરજ ગતનજ બીવીમો
રીયા, ડાં બરજેર વકોલ, મીં લવજ
રૂપતમજ મુખેદાર, મીં દાદામાજ સુખ
કવાલા, મીં દારાબજ અંકેલરી બીવી
મોરયા, મીં નવરોજજ પનજમાજ બા
ટલીવાલા, મીં કાવકશા સારાબજ
વકોલ, મીં ફરદુનજ પારેખ, મીં
એન. એન. સંતોક વજેર.

તસડીજોના સાલીસીટરે મેસરસ કેમી,
લીંચ અને જોવનવાલા મીં કેમી પજી
સલાહ આપવાને હાજર થયા હતા.

સમાજું શરૂ થયજું કામ.

ખરાખર નેમેલે વખતે પાને પાંચને
અમલે સમાના પ્રમુખ સર જમશેદજને
હીને જણાવજું કે મહસયો, આજે સ
મસત અનજીમનમાં આપણે બેમા મલયા
જીએ અને આજની સમા મળવાની જ
હેર ખખર પંચાપાના સેકેટરી જોરવદ
જવજી મોહી તમારી સનમુખ પાંચી
સમજાવશે.

જોરવદ જવજી મોહીએ તે ઉપરથી
અનજીમનની જાહેર સમા જોલાવવાની
જાહેર ખખર જે વરતમાનપત્રોમાં આ
વી ગઈ છે તે પાંચી સંજગાવી હતી.

સર જમશેદજ જીજીભાઈજું

ભાણજી.

એ પછી સમાના પ્રમુખ સર જમશે
દજ જીજીભાઈએ નીચે મુજબ ભાણજી
કીધું હતું:-

સર જમશેદજ જોડયા કે મીજલસ
ના સાહેબો, આજે જે કામ મટે તમે

સાહેબો બેમા મલેલા છેઓ તે બાબે મા
રે લંબાજીથી જોમવાની જરૂર નથી. ડા
રજ કે તે બાબેનો જોલાસો લંબાજીથી
તમે સાહેબો હજીર વરતમાનપત્રો માર
ફતે રજી થયો છે. અમે પારસી પંચા
ચતના ફંકે તથા મીજલતોના તસડીએ
સામે જે મુકદમે ચાલે છે તેથી તમે
સાહેબો માહીતમાર હો. આ મુકદમે કે
મ હોયો થયો તેની આમતી હકીકત
તમે સાહેબોને વાજે છે. આ મુ
કદમાં ઉકાવવામાં આવેલો એક મુ
ખ્ય મુદ્દો નીચે મુજબ ઉમે થયો છે:-

અમારા ધારાના લીમાયતીઓની સ
લાહ ઉપરથી તાં ૬ મી ફેબ્રુઆરી
૧૯૦૫ ને દીને અમે તસડીઓએ એ
ક જાહેરાતમાર આદર પાડી જણાવજું કે
તું કે અમારે હસતકના કામમાં, સ
ગડીઓ, દરેમહેર વીજેર ધરમના મકાનો
અને ફડો પારસી જરથોસતીઓમાર માટે
છે (હીખર, હાખર) તે ઉપરથી અને
પારસી જરથોસતી અંજીમને પોતાની
તાં ૧૬ મી એપ્રિલ ૧૯૦૫ ની સમા
માં પોતાનો વીચાર જણાવયો છે કે
બીજી દીન મા કામવાલ.ઓને પારસી
જરથોસતી કામમાં કામલ કરવા નાહ
સત છે તે ઉપરથી આ મુકદમે ખ
રવા થયો છે. (ઉમે કરનાતઓએ
કરમાજું જોઈસેના અવાજ.)

આ મુકદમાં વાડીઓ તરફનો મુકદ
મો રજી થયો છે. અમે તરફનો મુકદ
મો રજી થવાજું કર થયું છે. કાલ ના
મદાર કારટે સુચના કરી છે કે જેલ બા
જીઓએ સમજુતી કરવી. તે સમજુતી
માટે એમ સુચવવામાં આવજું છે કે વા
ડી પક્ષે તસડીઓ સામેની જીકર અને
તેઓ હસતકનાં બીજા ફડો અને મી
જલતો ઉપરના કાવા ચેલી દેવા અને ત
સડીઓએ કામમાં, સમડીઓ અને
તેઓ ઉપર જવાના રસતાઓ અને ફાટ
અને બહારકોટના નજાખાનાઓ અને
જોલાવરાની દરેમહેર અને રવાનોને અવ
લમજલ પોંડાઆવવાજું ફંકે એ સરવના
વિચેમ જોમનો વાડીઓનો કાવો મા
નપ રાખવો. (તબી, કહી તબીના
અવાજો.)

અમે તસડીઓની જીકર આ છે કે

અમારા ત્રસટીક પ્રમાણે એ પાંચ મી લકતો અને એ ફંડ ફક્ત પારસી જર થોસતીઓજ માટે છે. પણ નામદાર કે રટ તરફથી સમજૂતી કરવાને ખાતર સુ અવવામાં આવયું છે કે, એ જીર મુદી દેખ એ મીલકતો અને ફંડ સરતે જરથો સતીઓ-પછી અસલ જરથોસતીઓ કે ના. હિનમાં દાખલ થયેલા જાખમ યા હવે પછી થોજના મુજબ દાખલ થનારા તે સરત માટે ખુદશા રાખવા, (નહીં બીજાકુમ નહીં.)

હવે સુધી દાખલ થયે ચુકેલાઓ માટે નામદાર કોરટ એ મીલકતો અને ફંડના ઉપયોગનેા હા નગર અટકાવે આપવાને સુચવે છે અને હવે પછી દાખલ થનારાઓ માટે એક થોજના ધડવા ની સુચના કરે (એ થોજનાનું કાંઈ કામ નથી) છે કે જે થોજના બેઉ બાજુનું સાંભળી કોરટ પારસી કમીશનરો નેમ તે કમીશનરો પડી કહારે તે થોજના પ્રમાણે હવે પછી કોણને ખરાબર દાખલ થયેલાં મણુવાં તે નકી કરવામાં આવે. (હ મુને નકંચુમ છે.)

ફેલીક તરફથી એવું જોલાય છે કે અમે ત્રસટીઓએ સમજૂતીની એ સરતો સવીકારી છે, પણ તે વીચ આ તકે અમે, ખુદસું જાહેર કરવાની રજા લઈ એ છીએ કે એમાં કાંઈ પણ સચાઈ નથી (હીઅર હીઅર અને જોસમર તાલીઓ) અમેએ નામદાર કોરટને જીજુવડું છે કે, ઉપર જીજુવેલા દખમાઓ અને બીજાં ધરમને લખતાં મકાનો અને ફંડને લગતી સમજૂતી અમે કયુમ કરી શકતા નથી, કારણ કે એ બાબત અમારા હાથમાં નથી, પણ કોમના હાથમાં છે. કોમ અખતવાર આવે તોજ તે અમે કયુમ કરી શકીએ (જાયાશ) તે ઉપરથી જન સમજૂતી કવી હાય તો એ બાબત અમેએ કોમ હજુર રજુ કરવી જોઈએ કે કોમ તે જહાલ રાખે છે કે નહીં તે ઉપરથી નામદાર કોરટે, તમે હજુર એ બાબત રજુ કરવા મુકદ્દમા મુલતવી રાખ્યો છે અને અમે ત્રસટીઓ આ બાબત તમે હજુર રજુ કરી છ.(હીક કીકું)

આ બાબત ઉપર તમે સાહેબો વી માર જીવો તેના સંબંધમાં અરજ કે

કું છું કે મેદરમાની કરી જોલાવનારા સાહેબોએ ટુંકમાં બોલવું અને ઘટતા અંદાજમાં બોલવું. અતરે ફક્ત આજ સવાલ છે કે સમજૂતીની આ સરતો તમે સાહેબોને પસંદ છે કે નહીં. તેથી આ બાબતનેજ વલગો રહી જે સાહેબોને બોલવું હોય તે સાહેબોએ બોલવું અને જે સમા હજુર કાંઈ ઠેરાવ મુકવા ની ખાહેશ હોય તો તેઓએ ફક્ત એ વા ઠેરાવો મેલવા કે જે આ સવાલને અનુસરતા હોય કે આ સમજૂતી કયુમ રાખવી કે નહીં.

એક બાબત ઉપર સમાનું ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઈ છું કે આ સમાનું કામ આજે ખલાસ થવું જોઈએ.

અમે એ કાલ રોજ સમા જોલાવવાની ખહેશ રાખી હતી, કારણ કે અમે એ તે કહારો આપણા મેકાને વધારે સમજાવરથો ધારયો. પણ વાહીઓમાંના એક ભરેશપાવ રી સહીનરમાં કુંદસ તાન છોડી બહાર જનાર છે તેથી વાહીઓ તરફથી કહેવામાં આવયું કે તેઓ સમાનું પરીજામ ખુધતાર સુધીમાં જીજુવતી ધયજા રાખે છે કે જેથી કરીને તેઓ પોતાના ધારાના હીમાયતને તે હીવસે ઘટતો સલાહ આપે. જેવટે નામદાર કોરટે ભરેસપતવાર તા. ૧૬ મી મારચને હીને મુકદ્દમા મુલતવી રાખ્યો એ વી સરતે કે જેથી સમા ભરવામાં આવે તે આજથી વધારે મોડી નહીં બોલાવવી.

સમજૂતીની સરતો અને તે સરતોની એક જોલાસાતી યાદી કે જે પારસી વરતમાનપત્રોમાં પ્રગટ થઈ ચુકી છે તે હવે તમની આમળ વાંચી સંજોગવામાં આવશે, કારણ કે કોઈક ગ્રંથપણએ તે વરતમાનપત્રોમાં વાંચી નહીં કરી.

પ્રમુખ સર જમશેદજી પોતાનું બાજુ પુરું કીધા બાદ અંરવડ જીવજી મોહીય સમજૂતીની સરતો વાંચી સમજાવી હતી જે હમે આગલ આપી મયા છીએ.

રજુ કરેવામાં આવેલી પહેલી

દરખાસત.

એરવડ જીવનજીએ સમજૂતીની સર

તો વાંચી સંભાવવા બાદ સર જમશેદજીએ પહેલી દરખાસત રજુ કરવા મીં. બહાંગીર વીમાદલાલ સાથે સીલીસીટરને જણાવ્યું હતું. એટલાં મીં. શાપુરજી ગઝદરે ઉઠીને જણાવ્યું કે સરનશીન મારેબ, મારી દરખાસત પહેલાં રજુ કરવાનો મને હક છે. (તમારી દરખાસત નહીં જોઈએ ના ચાલુ અવાજે અને મારે ગળાડ.)

સર જમશેદજી-મેં મીં. વીમાદલાલને પોતાની દરખાસત રજુ કરવા જણાવ્યું છે માટે હવે તો તેવજીબ જોણી શકે, મીં. શાપુરજી ગઝદર-પણુ સાહેબ, દરખાસત મેં પહેલાં મોકલી આપી છે માટે મને તે પહેલાં મુકવાનો હક છે. (બેસી જાઓ, બેસી જાઓ). હમે તમને સાંભલવા માંગતા નથી.)

સર જમશેદજી-તમે તમારી દરખાસત અમેંડમેન્ટ રૂપે મુકજો. આ ઉપરથી મીં. ગઝદરે અત્રે પોતાની બેઠક લીધી હતી. એ પછી મીં. વીમાદલાલે પોતાની દરખાસત નીચે મુજબ રજુ કરી હતી.

મીં. વીમાદલાલે રજુ કરેલી દરખાસત.

મીં. વીમાદલાલે એ બાદ તાલીઓના ગમગાટ વચે ઉઠીને જણાવ્યું કે સરનશીન સાહેબ અને અનજીમનના સભા સદો, આ સભા સનમુખ હું મારી પેઢી દરખાસત નીચે મુજબ રજુ કરું છું:-

“પરસી જરથોસ્તીઓ પી સમસત અનજીમનની આ સભા ઠરાવ કરી જાહેર કરે છે કે પરસી પંચાયતના ત્રસદો સંબંધમાં નામદાર હાઇ કોર્ટમાં ચલાવેલા હાલના મુકદમાની માંગણા માટે જે ચાર્ટો નામદાર કોર્ટ તરફથી સુચવવામાં આવી છે તથા જે ચાર્ટો નહીં સવીકારવામાં આવશે તો પક્ષારાને સારી સજા હ મળેલી નહીં હેખાશે, એમ નામદાર કોર્ટ તરફથી કહેવામાં આવ્યું છે, તે ચાર્ટો આ સભા બહાંગીરી સાથે સવીકારી શકતી નથી, અને જોષતા ખરબતી વાત કરવા વીના મુકદમાની સુનાવણી આગળ ચલાવવાની તથા જરૂર પડે સેવટ ની અદાલત સુધી હાજરી પંચાયતના માનવંત ત્રસદી સાહેબોને અરજ કરે છે. મજકુર મુકદમામાં પ્રતીવાદીઓએ જે કંઈ એકરારો (Admission) કર્યા

હોય આ હવે પછી કરે તે એકરારો કો મની ઉપર આ તેના કામ પશુ સભાસદ ઉપર બંધનદારક છે આ થશે, એવા કંઈ પ્રકારના એકરાર આ ઠરાવ કરવામાં આ સભા કરતો નથી.”

મીં. વીમાદલાલનું બાથણ.

પોતાની દરખાસના ટેકામાં ૫૦ જ બાંગીર જમશેદજી વીમાદલાલે જણાવ્યું કે આ મોટા સવાલ ઉપરનું આપણું મત પ્રખપત વીચાર અને ધારાશાસ્ત્રીઓના વીચારો ઉપરથી બંધાયેલું છે. છેલ્લા ચાર પાંચ વરસ થયા આ સવાલ આપણી સનમુખ વીચાર માટે રજુ થયો છે. આપણે આ બાબતના સંબંધમાં આગળ એક કમીટી નેમી હતી અને તે કમીટીના રીપોર્ટ પછી સમસત જરથોસ્તી અનજીમનની સભા બાલાત્રામાં આવી અને તે અનજીમને એવા ઠરાવ કરીએ હતો કે જુદાંદોને જરથોસ્તી ઠાનમાં નહીં લેવા, અઠરાવ પછી ૧૯૦૬ ના સાલમાં આપણા પંચાયતના માનવંત ત્રસદીઓ સામે એક મુકદમાના સંબંધમાં જે મુખ્ય મુદ્દાઓ ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. પહેલો મુદ્દો ત્રસદીઓને ભગતો છે અને તેમાં તેઓના સત્તાનું તેમ જ નવા ત્રસદીઓની નેમણુક કરવાની તેઓના સત્તાના સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. બીજો મુદ્દો જુદાંદોને સવાલનું ભગતો છે અને તેનાં સંબંધમાં વાદીઓ તરફથી જણાવવામાં આવેલું કે જરથોસ્તી ધરમ પાલનના પરસીઓને જ નહીં. પણ જરથોસ્તી ધરમના વતલેલા જુદાંદોને પણ હોખના સો, સગડીઓ વગેરેનો લાભ આપવાનો ઠરાવો રાખવામાં આવ્યો છે. પ્રતીવાદીઓ માન છે કે પંચાયતના માનવંત ત્રસદી સાહેબોએ જણાવ્યું છે કે અમે કાયદેસર નેમાયતા ત્રસદીઓ છીએ અને તેમાં અન તથા કરીને અમે ત્રસદીઓ તરફ કામ ચાલુ રાખીશું જુદાંદોને સવાલના સંબંધમાં અ સાહેબા તરફથી જણાવવામાં આવ્યું છે કે હોખનામાં વગેરેનો લાભ વીશે પરસી તથા ધરમે જથોસ્તીઓને જ આપી શકાય આ મુકદમા કેટલેક દરબજે આમલ વધ્યો છે અને તેટલાં સમજુતો કરાવવાની મોઠવણ થઈ છે અને

તે માટેની સરતો. પણ તપ્યાર થઈ છે. એ સરતો ત્રસ્ટીઓએ અનનુમતની પરવાનગી વગર કયુલ ન હી રાખી આપણાં અભીપ્રાય માટે રજુ કરી છે તે માટે આપણે એ સાહેબોના મોઢા હેશાનમંદ થયા છીએ.

સમજુતીની સરતો કેવી છે ?

હેવે આ સમજુતીની સરતો લાભકારક છે કે જેરલાનકારક તે આપણે જોઈ શકીએ. ત્રસ્ટીઓની નેમજીએ લગતી સમજુતીની સરતમાંની કલમથી શું લાભ થશે તે કું ખીલકુલજ સમજી શકતો નથી. જો સમજુતીની સરત આપણે કયુલ કર્યે તો અનનુમતનો ત્રસ્ટીઓને લખતો હક ખુલ્લવાઈ જશે. આપણા ત્રસ્ટોને લગતો સચાલ હાજનો હોવા ઉપરાંત ખાસ કરીને ભવીશ્યનો પણ હોવાથી આ માટે હક જો આપણે છોડી દઈએ અને તે માટે લડત નહી ચલાવ્યે તો આપણે એક ધણુ જેરહદાપણુભર્યું પગલું ભરેલું ગણાય. સમજુતીની સરતોમાંને ખીજો અગત્યનો ભાગ જુદાઈનોને લગતો છે. એ ભાગથી પણ શું લાભ આપણે સંપાદન કરી શકીએ તે આપણી સાદી સમજમાં ઉતરી શકતું નથી. આપણને હંદેવામાં આવે છે કે અત્યાર સુધી માં જરથોસતી ધરમમાં બટલેલાઓમાં જે મહસય બાવુઓ છે અને ભવીશ્યમાં જરથોસતી ધરમમાં દાખલ થનારા જુદાઈ નો સંબંધમાં ધરતી મોઢાનજી કરવામાં આવશે. વળી આપણને વધુ એવી ધમ્મી આપનામાં આવે છે કે જો આપણે એ સમજુતીની સરતો કયુલ નહી રાખીએ અને મુકદ્દમે આગળ ચાલશે તો તેમાં જો આપણે હારી જઈશું તો બધા જુદાઈને એધક જરથોસતી દીનમાં દાખલ થશે અને તેથી કામને મોટાં મુકદ્દમાં ઉતરવું પડશે. વધી ખીજો અગત્યનો સચાલ કે જેની ઉપર આપણે પુર ગંભીરાધથી ધ્યાન આપવાનું છે તે એ છે કે “પારસી” સત્ત્વ જો સમજી લેતો કાઢીજ નાખવામાં આવે તો ભવીશ્યમાં કોઈ જુદાઈન તરફથી આપણી સામે કળીએ આવવામાં આવે તો તેમાં આપણાથી વધારા શકાય તેમ નથી, આથી કરીને હાજનો આપણો સંગીન બ

ચાર જો એક વખત પણ ધીમે સુકીશું તો ભવીશ્યમાં આપણને ધણી મોટી મુશ્કેલીઓમાં ખચીતજ ઉતરવું પડવાનું. પણ આપણને સધીયારો આપનામાં આવે છે કે ભવીશ્યને માટે એક ચોજના ધરવામાં આવશે અને તે ચોજના ચોક્કસ મહસયો તપ્યાર કરશે, પણ એ મહસયો કોણ છે, તેઓની બાપકાત શું છે તથા તેઓની કેવા પ્રકારે ચુટણી કરવામાં આવશે તેથી આપણે તદ્દન ખીનવાકે છીએ. માટે જો એ ચોજના આપણે કયુલ કર્યે તો અંધકારમાં કુદકો મારશે ગણાય. વળી મુખ્ય વાધો ભવીશ્યને લખતો છે અને તે એ છે કે હાલની સમજુતીની સરતો આપણે કયુલ રાખ્યે તો ભવીશ્યમાં જરથોસતી દીનમાં દાખલ થનારા જુદાઈ નો ઉપર તે બંધન કરનારી થઈ પડશે કે નહી. એ બાબતનું સંબંધમાં જે ધારા સ્ત્રીઓનાં માં મેલવયા છે તથા ખીજી કાપદાને લગતી સાહદતો તપાસી છે અને તે ઉપરથી મને માત્રમ પડ્યું છે કે એવું કાંઈ પણ બંધન ભવીશ્યમાં દાખલ થનારા જુદાઈનો ઉપર પડશે નહી. માટે આ માટે આપણે એ ચોજના કયુલ કરવી જોઈએ. જો આપણે હમજીજ કયુલ રાખ્યે અને ભવીશ્યમાં જો કોઈ જુદાઈન આપણી સામે કળીએ માટે તો તે લેલાએ આપણો બચાવ ખુદરતી રીતે તદ્દન નખલો પડી જાય. હાલમાં આપણે પથર જેવી સંગીન દેખીલો સાધક લેલા છીએ અને હેવટ સુધી લડવા તપ્યાર છીએ તપ્યારે આ માટે એ ચોજના આપણે કયુલ કરવી જોઈએ.

ધારાશાસ્ત્રીઓના મત.

આ મોઢાનજી સરતોમાં ધણા કાપદા સંબંધી સવાલો સમાયલા છે. અમારી પેઠીએ તે ઉપરથી ત્રસ્ટીઓને પૂછાવ્યું કે તેઓના ધારાશાસ્ત્રીઓ મેક્કરસ ધનવેરાસોદી અને એગમેન આ બાબતના સંબંધમાં શું મત ધરાવે છે તે તેઓથી જાણવું કે જેથી કરીને આ મોટા સવાલના સંબંધમાં દુધો કરતી બેળાએ જરથોસતી અનનુમતને સવલત આપ. ત્રસ્ટીઓએ અમારાં એ માગણી સપીકારી છે અને તે માટે અમે તેઓ

ના આભારી છીએ. હવે હું સરનથીન સાહેબને ધારાશાસ્ત્રીઓનું મત વાંચી સંભળવાની અગ્ત કહું છું.

સરનથીન સર જમશેદજીએ જણાવ્યું કે આમારા ધારાશાસ્ત્રીઓએ જે અભીપ્રાય આપ્યો છે તે અનુમત સનમુખ રજુ કરવા હું તૃપ્ત થઈ છું, પણ તે આ મમજ હું તમે પ્રદક્ષિણા એવી સલાહ આપું છું કે ધારાશાસ્ત્રીનું મત વંચાવવાને બદલે જે તમે તમારું અપક્ષગત મત આ સલાહના સંબંધમાં આપશો તે કાર્ટના ઉપર વધારે અસર થશે, મત રજુ કરવાને અમેને કશો પણ વાંધો નથી.

મીં વીમાદલાલ-મત એટલાજ માટે રજુ કરવાનું હું હાથ કહું છું કે તે થી કરીને આ અમતપત્રા અને બારીકાતી ભરપુર સલાહના સંબંધમાં નાવેડો લાવવાનું આ સમાને સવજતા થાય. સવાલ એટલો મુશ્કેલ છે કે ધરશાસ્ત્રીના મત વગર સમા કરી રીત પોતાનો અભીપ્રાય આપી શકશે તે હું સમજી શકતો નથી. આથી કરીને હું સમાને અરજ કહું છું કે તેણે બારીસટના મત સાંભળીને પોતાના અભીપ્રાય આપવો.

મીં મજદર-મત વાંચો.

સર જમશેદજી-ધારાશાસ્ત્રીનું મત તમે સનમુખ રજુ કરવા હું તૃપ્ત થઈ છું. પણ તમને તે અરેખર જોઈએ છે કે નહીં તે માટે જાણવું જોઈએ.

આ વેળાએ નહીં નહીંના મોઢા પો કારો થયા હતા.

ડાં સુખ્યા-ધારાશાસ્ત્રીનું મત મા ગવામાં અને નહીં માંગવામાં તમે એ કેસ કંટો હુલો કરશો તેના પદલાંથી વીચાર કરજો. કોમના જામને હું મારો જામ સમજતો આવ્યો છું અને તેથી મારા સમુદાયને ઉચ્ચ જુલને તમે મત માટે હાથ ના કરો. તમે જે શરૂ તથાજ મત મગશો અને પછી અભીપ્રાય આપશો તે કાર્ટના મમજ ઉપર એવું ઈસરો કે ધારાશાસ્ત્રીઓના મતથી તમે દોરવાઈ ગયા હતા માટે તમે સવજતા એ કહો કે અત્રે વંચાવું નથી જોઈ.

અત્રે નહીં નહીંના મજબૂર પોકારો થયા હતા, તેમજ સમામાં મારે ગળક

મચી રહી હતી.

સર જમશેદજી-આ સમા મન મામવા ઇચ્છે છે કે નહીં તે હું જાણવા માગું છું જે પ્રદક્ષિણા મત મામવા ઇચ્છે તો નહીં હોય તેઓએ પોતાના હાથે ઉચ્ચ કરવા. આ ઉપરથી સવજતાએ પોતાના હાથે ઉચ્ચ કરવા હતા અને મત મામવાનું પડતું દેવાનું હતું.

મીં વીમાદલાલે આગળ ચાલતાં જ જણાવ્યું કે જ્યારે આજની અનુમતની પ્રમાણે આવી રીતે પોતાનું મત જાહેર કરવું છે ત્યારે ધારાશાસ્ત્રીનું મત રજુ કરવાને આપણે ધણું જાણુ કરી શક્યું નહીં. ઈંગવના બીજા ભાગના સંબંધમાં વીવેચન કરતાં હું જણાવીશ કે તસરીઓને આપણે માનપુરવક અરજ કર્યે છીએ કે આ મુદ્દામાં કોઈ પણ પ્રકારની સમજુતીની શરૂતો કમુચ રાખવા વગર છેક છેવટની ધરી સુધી મુક્ક મો ચલાવવો. જે જરૂર પડે તો બેલા શક પ્રીટી કાર્ટનસીબ સુધી પણ આ મુદ્દો લઈ જવો. તસરીઓએ પોતાના જાના સવજતા પુરાવાઓ એકા કરી તે નાંદાર માર્ટ સનમુખ રજુ કરવા. આ આખે ઈવ જેમ છે તેમ હું તમે સનમુખ રજુ કરીશ, માટે તમે એ જે મત આપવું હોય તે પુર વીચાર કરી આ આચતતા ગભીરાઈ થવાનમા લઈ દુરંદેશી સાથે આપવું તમે તમારું મત આપતી વેળાએ કોઈપણ પ્રકારની લામણી આથી દોરવઈ જતા ના તથા તમે જે પણ અભીપ્રાય આપો તે પુખત બાંને વીચાર કરીને ધણી બહુમતીથી આપજો, કે જેથી જ્યારે આ આચદ નામદાર કાર્ટ સનમુખ રજુ કરવામાં આવે ત્યારે તમારા અભીપ્રાયને વાજબી વજન મળે (તાલીઓ).

મીં હાદાચાનજી-વીવેચન.

ડાં હાદાચાનજી-જણાવ્યું કે મીં વીમાદલાલની દરખાસતને ટકા આપતાં અને ધણી મુશ્કેલી ઉપજે છે. મીં વીમાદલાલે ધણીજ સુખાખીત રીતે પોતાની દરખાસત રજુ કરી છે અને તેથી હરે મારે તેના સંબંધમાં વધુ કોઈ બોલવું નથી. આજના જેવી જગી અનુમતની સમા મારી આખી જાંબી દરખાસ

આને કું પહેલવહેલી જ લેવાને જોવું
હું. સમા આગળ આને રજુ કરવામાં
આવેલો આ સવાલ કોમ માટે ધણીજ
ગંભીર અગત્યતા ધરાવનારો છે. આ
સવાલ કોઈ હાથની જ પારસી કોમ ઉપર
અસર કરશે એટલું જ નહીં, પણ ભરી
અપની ઝોળાખનો સધળો આધાર આ
જ સવાલ ઉપર રહેલો છે. આ સવાલ
બળી હકને હોવા ઉપરાંત ચીવટ લાગ
છીની પણ છે. એક જુરીના મકાનમાં
ચીરવામાં આવેલી બાજને આપણા ઠો
ખમાં ખીજી બાજો સાથે મુકતા નથી,
તો પછી આપણે જુદીતોની બાજો એ
જ ઠોખમાં કંઈ રીતે મુકી શકીએ ?
(કહી નહીં, કહી નહીંના અવળે). આ
પણમાં એક પછી ભણીતી સાધારણ
કહેવત છે કે કોરડ અને સોરડ સપટું
એક જ છે, પણ મારે જણાવવું જોઈએ
કે આ શરતો કયુલ રાખવાના કરતાં
કોરડમાં આપણને એટલું પણ ઓછું
મળશે તે સપટું આપણને કયુલ છે,
પણ આવી શરતો તો આપણે કહી પ
છું કયુલ કરનાર નથી (જેસમેર તાલી
ઓ). આપણે સેવટ સુધી બડાને પુર
વીચાર રાખવો જોઈએ. આ મુકદ્દમાના
સંબંધમાં જે જે પણ ખરો ઉભા થ
વા પામશે, તથા તે મને તેવા મોટા
પણ કશે, છતાં પારસી કોમ આ સથ
ળા ખરેખર કરાને તબ્બ એક પક્ષે તથ
મારે ઉભી રહી છે (તાલીઓ). તસદી સા
હેબોને કું માનપુરવક જણાવવાની રજા
લઈ હું કે તેઓ સાહેબોએ ખરચની
કરી પણ વાચ કરવી નહીં (તાલીઓ).
તસદી સાહેબોએ પોતા તરફથી સથળા
પુરાવાઓ નામદાર કોરડ હજુર રજુ ક
રવા મારે જણાવવું જોઈએ કે આ બા
બત એવી છે કે તે બવીસપના તસદીઓ
ના સંબંધમાં કોઈપણ ચાકસ મોઠવણો
કરવાની આપણને તક આપે છે. હાલ
ના તસદીઓ માટે મને ધણું માન છે.
તસદી સાહેબોએ આખી કોમનો સંપુર
ણ ચાક જીતી લીધો છે. તોપણ મારે
જણાવવું જોઈએ કે પારસી અનજુમન
વધા જાવ છે અને હવે વખત જારી
લાગ્યો છે કે તસદીઓની નેમજીકના સં
બંધમાં કેમતો અવાજ પણ હોવા જો

ઈએ. મારો નમર સુચના છે કે આ મું
કદમે છેક છેલ્લામાં છેલી કોરડમાં પણ
લઈ જવો (તાલીઓ). સેવટે મારે જ
જણાવવું જોઈએ કે મને મીં વીમાદલા
લની દરખાસતને ટેકો આપતાં મારે ખુ
શાલી ઉપજે છે (તાલીઓ).

મીં ગઝદરતું એમેંડમેંટ.

મીં મઝારે અન્ને પોતાનું એમેંડમેં
ટ કરી રજુ કરવાને બહાર આવવા હ
તા પણ સમાને તેવજતું ફરી કશું પણ
સાંભલવાને ના પાડનારા તથા મીં ગઝ
દરની વીરૂધ્ધ કરનારા પોકારો કરનારા
ચાલુ રાખવા હતા.

સર જમશેદજીએ અન્ને મીં ગઝદરને
પુછ્યું હતું કે તેવજતું શું એક એમેંડ
મેન્ટ રજુ કરવા માટે છે તથા મીં વી
માદલાની દરખાસત ઉપર વિચેચન કર
વા માટે છે.

મીં ગઝદર-કું એમેનડમેન્ટ મુકવા
માંજી હું (નથી માંગતા, નથી જોઈતું,
જેસી જાવ વજેરના ચાલુ પોકારો).

મીં મરજવાન મનચેરજી મરજવાને
અન્ને જણાવવું કે આ સમાજે મીં ગ
ઝદરતું એમેનડમેન્ટ સાંભળવું તો જો
ઈએ. તે પસાર કરવું તથા નહીં કરવું
તે સમાનાજ હાથમાં છે છતાં એક સ
ભાસને આવી રીતે પોતાનું એમેંડમેંટ
રજુ કરતાં અઠકાવવાનું પગલું વાજવી
નથા. મીં ગઝદર પોતાનું એમેનડમેન્ટ
રજુ કરવા પછી જો સમાને તે પસંદ
નહીં પડતું હોય તો તે એમેનડમેન્ટને
ઉઠારી નાંખવાને સમાને દરેક અખત
યાર છે, પણ એમેનડમેન્ટ રજુ તો કરવા
દેવું જ જોઈએ (નહીં જોઈએના પોકારો).

ડાં સુખયાએ પણ એનેજ મતતા
વીચારો જણાવવા હતા તથા ઉભા થઈ
જે હાથો ઉંચા કરીને મીંબલસીઓને
આમહ કાઢી કે એવજીને બોલવા દેવા.
પછી એમેંડમેંટ ઉઠારી મુકળે.

સમામાં ગઝજક તથા પોકારો ચાલુજ
રહ્યા હતા.

મુખ્ય સર જમશેદજીએ જણાવવું કે
તમે આ એમેંડમેંટ સાંભલશે એવી
કું આજી રાણું હું, આજની આપણી
સમા અનજુમનની સમા છે, અને તે
માં બોલવાનો દરેક સમાસદને હક છે.

આવી રીતે લાગણીઓથી દોરવાઇ જઇ ને એક સભાસભને બોલતાં અટકાવવાનું બીજકુલ વાજબી નથી. તમારે મને તો મીં ગજદરનું એમેંડમેંટ પસાર કરવો, મને તો ઉરાડી નાખવો. પણ તમે મીં ગજદરને તેવણનું એમેંડમેંટ રજુ કરવા દેશો એવી મારી અરજ છે.

મીં વીમાદલાસે જણાવ્યું કે આજ ની સભાએ કોઇપણ સભાસભને બોલવા દીધા નહીં એવો કલંક સભા ઉપર લાગુ પડવા દેવો જોઇતો નથી. સભા એ બંને બાજુની તકરારો સાંભળી લઇ ને તે ઉપર મત આપવું વધુ વજનદર ગણાયે, માટે હું તમેને અરજ કરું છું કે, તમે મીં ગજદરને તેવણનું એમેંડમેંટ રજુ કરવા દેશો.

કમીટી નેમવાની સુચના.

અત્રે કૅટલીક ગડબડ વચે મીં ગજદરે પોતાનું એમેંડમેંટ રજુ કરતાં જણાવ્યું કે આ અગત્યની બાબતો સમાધાનીથી ફરિયાદ કરવા માટે જે વખત હાઇકોર્ટ તરફથી મળ્યો છે તે થયો હોય છે. આવી અગત્યની બાબત ઉપર ધૂરતાધૂરત મત બાંધી નીવેડો લાવવો એ વાજબી નથી. આ બાબત જે આવી મોટી સભામાં નીવેડો લાગે છે તેવાં ૧૫૦ અહસથોના એક કમીટી—

અત્રે સભામાં ધણી ગડબડ તથા પોકારો પાછા ચાલુ થયા હતા, અને મીં ગજદરને સાંભળવાને ફરી સભાએ આજોની ગરજના વચે ના પાડી હતી.

ગડબડ થોડી કાંત થતાં મીં ગજદરે ફરી બોલતાં જણાવ્યું કે અહસથો, આ એમેંડમેંટ પસાર કરવું કે નહીં તે તમારી મુનરુદ્ધી ઉપર છે અને મહેરબાની કરીને બોલવા દેવું.

અત્રે પ્રોટેક્ટરમ ઉપરથી ધણી અહસથોની ખાસ ફરમાસથી મીં ગજદરને ફરી બોલવા દેવામાં આવ્યા હતા.

મીં ગજદરે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે હું એમેંડમેંટ ચેલું છું કે આ બાબતો આવી મોટી સભામાં નીવેડો લાવવા કરતાં આ સભા નીચલા ૧૫૦ અહસથોની કમીટી નેમે છે અને તેઓ ને સત્તા આપે છે કે તેઓએ પહેલાં

હાઇ કોર્ટ પાસે આ કેસ તથા માસ સુધી મુલતવી રખાવેલો અને તે અરસામાં આ કમીટીએ પોતાની સલાહો બંને બંબાણુ વાદવીવાદ ચલાવી આ બાબતો નીવેડો લાવવો, (નહી, નહી, ના પોકારો) મીં ગજદર અત્રે ઉપસા ૧૫૦ અહસથોના નામે વાંચવા જતા હતા પણ તેવણને સભાએ તેમ કરતાં અટકાવવા હતા. (આ ૧૫૦ અહસથોના નામે અત્રે અગાઉ પ્રગટ કરી ગયા હોય.)

પરકોમમાં થતી હસી.

મીં ગજદરે બાદ આમળ ચાલતાં જણાવ્યું કે મારી કમીટીમાં મેં કોમના સખલા વરગોના સભાસભને આમેજ કર્યા છે, અને તેઓ આગળ આ સલાહના સંબંધમાં નેમવામાં આવેલી કમીટીના સભાસભો હતા. મારી કમીટી નેમવાની દલીલના સંબંધમાં હું જે બોલ બોલવા માંડું છું. (મેસી જાવો, બસ કરોના પોકારો.) આ કનસેનટ ડીક્રીની સરતો ધણીજ એખસર છે. આજની સભા તે માંની જે સરતો નાકચુલ કરે છે તે મેં જોયું છે અને સભાના આ અભિપ્રાય સાથે હું તદ્દન એકમત થાઉં છું. કોમમાં ત્રસડીઓની નેમણું કરવાના સલાહના સંબંધમાં ધણી મતદાર પડેલો જણાયો કે (નહી, નહીના પોકારો), અને મારે જણાવવું જોઇએ કે આવી તક આપણને કાંઈ ધડી ધડી મલવાની નથી. વાદીઓ જેવા મોતેઅર અહસથોએ કોમને આ ધણી સરખ તક આપી છે અને તેનો પુર લાભ લેવાવો જોઇએ. આ મુકદ્દમા આગસ ચલાવી હજારો રૂપયાની બરબાદી કરવા ઉપરાંત કોમને પરકોમની હસીમાં લાગવાના કરતાં (શરમ શરમ તથા “તમે મેસી જાવો,” “તમે વધુ ના બોલો” ના પોકારો) આ બાબત આ કમીટીને સોંપવાનું ધણું મહેતર થઇ પડશે. આપણે અત્યાર સુધીમાં હજારો રૂપયા ખર્ચવા છે અને હવે વધુ ખર્ચવાની કાંઈપણ જરૂર નથી. કમીટી નેમવાથી તે એક ચોજના ધડી કાઢશે અને તેથી આ સખળી બાબતોનો નાવેડો આવી જશે. (નહી, નહી, ના પોકારો).

મીં ગઝદના એમેંડમેંટ ઉપર
મત.

મીં શાપુરજી ગઝદના એમેંડમેંટ વીજે અત્રે પ્રમુખ સર જમશેદજીએ ઉઠીને જણાવયું કે કેંઈ સાહેબ એને ટેકો આપો છે ?

હાજર રહેલાંએ કબાજકાર કરી મુક્યો કે કોઈ ટેકો નથી આપ્યું સાહેબ.

એલાં મીં બરજીજી અરફર ગઝદર નામના જાને મોરેથી યુમ પાડી જણાવયું કે સાહેબ, હું આ સુધારાને ટેકો આપું છું.

એ પ્રમાણે મીં ગઝદના સુધારાને ટેકો મળેલો હોવાથી તે સભા સનમુખ મેલ્યો હતો.

ડા. નાદીરશાહ સખીઆએ તાલીઓ ના અવાજ વચે એમેંડમેંટ ઉપર બોલતાં જણાવયું કે મીંજલમના સહેબો, તમારી સનમુખ મીં વીમાદલાની દરખાસત અને તે ઉપરનું એમેંડમેંટ મેંત્રવામાં આવ્યું છે, (એમેંડમેંટ અમને જોઈપડું નથીના ચાલુ અવાજ).

મીં વીમાદલાએ સુનાળીતપણે તમારી સનમુખ જે મુઝાઓ રચી કાઢ્યા છે તે ઉપરથી તમે સાહેબોએ સધવું જણવ્યું તો હશે. હાલ તો હું અંટલુંજ કહીશ કે જે એમેંડમેંટ રચી મ્યું છે તેને તમે ધીકારતી નજરથી રદ કરશો. (અલખત રદ કરશુંના ચાલુ અવજો.)

પ્રમુખ સર જમશેદજી-હવે કોણ સાહેબો મીં ગઝદના સુધારાની તરફેણમાં છે, તે કહેશો (અત્રે કોઈ નથી. વતી મત સાવું લેઓ છે? ના અવાજ.)

આ સુધારાની તરફેણમાં હું અને વીરૂપમાં સધલાં મત પડ્યાં હતાં જેથી પ્રમુખ સર જમશેદજીએ સુધારો રદ થયેલો જાહેર કર્યો હતો.

અત્રે પ્રમુખે જણાવયું કે સાહેબો, હવે હું મીં વીમાદલાની દરખાસત તમારી સનમુખ મેલું છું. જેમાં તરફેણમાં હોય તેઓએ હાથ ઉંચા કરવા (જણા, બધાના અવાજ વીરૂપ કોઈ નહીં.)

એ ઉપરથી પ્રમુખે મીં વીમાદલાની દરખાસત એકમતે પસાર થયેલી જાહેર કરી હતી.

કાઉનસલરું વાંચવામાં આવેલું મત.

અત્રે સર જમશેદજી જીજીબાઈએ એ રમદ જીજીજી મીં કેળી સાલીસીટર વીજેર સાથે કેટલીક મસલત કરી જણાવયું કે મીંજલમના સાહેબો, મીં વીમાદલાની દરખાસત જ્યારે તમેએ પસાર કરી છે ત્યારે હવે હમારા બેરીસ્ટરના શું વીચાર છે તે જાહેર કરવામાં અડચણ નેતા નથી અને એ મત નીચે મુજબ અપવામાં આવ્યું છે:-

In our opinion it is not desirable to accept the terms of the proposed compromise. We think it undesirable having regard to the fact that the litigation may continue; to state our reasons for this opinion or to answer any of the other questions put to us.

(Sd.) J. D. Inverarity,

(Sd.) T. J. Strangman.

(Sd.) J. B. Kanga.

ગુજરાતી અરથ.

હમારાં મત મુજબ હાલ જે સમજીતીની ચરતો સુધારવામાં આવી છે તે કબુલ કરવું ઇચ્છતાંજ નથી. આ મુકદ્દમા ચાલુ રહે તે બીના પધાનમાં લેતાં આ મત આપવાનાં કારણો આપવાનું હમે નાદરસત ધારીએ છીએ ચાતો હમેને પુછવામાં આવેલા જીજી સવાલોના જવાબો આપવાનું વાજબી વીચારતા નથી.

(સહી) જે. ડી. ઇનવેરારીટી.

(„) ટી. જે. સ્ટ્રાંગમેન.

(„) જે. બી. કાંગા.

સર જમશેદજીએ સભાનું જાણવા માગેલું મત.

કાઉનસલરું ઉપરું મત વંચાઈ રહેવા પછી સર જમશેદજી બોલ્યા કે સાહેબો કારટે જે જાળસર તમારું મત મુખ્ય કરી જણાવવા માગ્યું હતું તેની ઉપર તમારો અબીપાય બી મુક્યો છે. હવે

ને દસતુર દારાખને તમે સાંભળવા મા
ગતા હોવ તો હું તેવજુને બીજી દરખા
સત રજુ કરવા કહીશ (હમે દસતુર દા
રાખને જર સાંભળવા માંગીએ છીએ).

એ ઉપરથી પ્રમુખે દસતુર દારાખને
બીજી દરખાસત રજુ કરવા જણાવયું
હતું.

રજુ થયલી બીજી દરખાસત—

દસતુર દારાખ સંબંધાતું બાથબુ.

એ પછી દસતુર દારાખ પેશોતન સંબંધ
નાએ પોતાને દસતક એવાયમે ઠરાવ રજુ
કરતાં જણાવયું કે નામદાર સર જમશેદ
જી જીભાઈ અને પારસી જરથોસતી
બાઈઓ (જેશ્વર તાલીઓ) ને બીજે
ઠરાવ રજુ કરવાની તમેએ મને પરવા
નગી આપી છે તે ઠરાવ હું તમે સન
મુખ મેલું છું તેમાં જ સમાઈ હોય
તો તે તમે કયુજ રાખજો અને જો
તમને સત્યાન નહીં લાગે તો બેલાશકર
કરજો (અત્રે સમાઈ હોવીજ જોઈએ ના
અવાજ). હું શરઆતમાં સનશીન સાહે
બુનું નામ બોલ્યો છું, પણ આખી મ
જલીનમાં મેંમા મળતા મારા પારસી
જરથોસતી બાઈઓ સનમુખ મારા વી
મારો રજુ કરું છું અને તે ઉપર તમા
રું મત થું છે તે જણવાની આજુ
રાખું છું. તમે સદા સમાધનેજ ટેકા
આપજો (જેશ્વર તાલીઓ) મારો ઠરા
વ નાએ મુખ્ય છે.—

“પારસી જરથોસતીઓની આ સમા
તું એવું મત છે કે પારસીઓની મજ
દીયસની જરથોસતી દીનમાં જુદીનોને
લેવાનું રવા છે કે નહીં અને જો કોમને
ગુજ્જાનકારક સંજોગો વગેરે રવા નહીં હો
ય તો હાલની પારસી જરથોસતી કોમ
ની ધરમ સંબંધી હાલત, હાજીશી, રવા
જ, સંસાર, કોષા, વીગેરે ધવાનમાં લેતાં
તે નારવા છે. આ રવા છે એ સત્યો
ના ફેસલો કરવામાં અભયાસીઓનું મ
ત પ્રતીવાદીઓએ યુગ્મજની હાઈ કોરટ
માં આજતા ૧૮૦૬ ના ૯૮૯ વાળા મુક
દમામાં કયુજ કીધું છે તે એકમાં મત
ઉપરજ આધાર નહીં બાંધતાં તે સવા
લોના સંબંધમાં પુરતા સાક્ષી પુરાવા લે
વા જોઈએ છે.”

પોતાની દરખાસતના ટેકામાં દસતુર
દારાખ બોલ્યા કે, પારસી જરથોસતીઓ
ને મુકદ્દમે નામદાર હાઈ કોરટમાં આજ
યો છે તેમાં પણ મંબીર સત્યો રજુ
થયા છે. તમે સાહેબોએ વાદીઓ તર
ફનો દેખાવ જોયો છે પણ આપણા તર
ફનો મુકદ્દમે થું છે. તે તમે જણતા
નથી. જે જ્યાની હમુર સુધી રજુ કર
વામાં આવી છે તે કરતાં વધુ જ્યાની
રજુ કરવાની હમી જર છે. પારસી
જરથોસતીઓ કોરટમાં કહેવામાં આવ્યું
છે કે પારસી તે જરથોસતી અને જરં
થોસતી તે પારસીઓ. પણ તે મત જુદા
જરથું છે. પારસી-ખ્રીસ્તીઓ પણ છે
(શરમ છે તેમનેના અવાજ) પારસી-મહો
મદનો છે અને પારસી જરથોસતીઓ
પણ છે. પારસી બસતે કુસતીઆનો છે
તેમ જરથોસતી બસતે કુસતીઆનો છે
અને અરબ બસતે કુસતીઆનો પણ
છે. જે પારસી બસતે કુસતીબન હોય
તેમનેજ પારસી જરથોસતી કહેવા. જુદા
દીનમાં જો સુદેહ કસતી પહેરવાં હાય
તો તેમને ખાલી બસતે કુસતીઆન કહેા.
બીજી એક બાળા ઉપર તમારું ધવા
ન જેવવા માયું છું તે એ કે હાંસતા
નમાં આવવા પછી કોઈપણ પારસી
જોરતને સુદેહ કસતી પહેરાવવામાં
આવશે નથી. જે જે હાખજા બનવા છે
તેજ હાખજા માત્ર છે. તેઓ કહે છે
કે અમને પારસી જરથોસતીઓનો કો
આપો (મોહકું ધોઈને આવજો).

બીજો અગત્યનો સવાલ.

બીજો એક અગત્યનો સવાલ એ છે
કે આપણા આગળા દીનદાર નયાત્રાનો
જે ધરમનાં પરીત્ર મહાનો આપણને
આપી ગયા છે તેઓ સદા જાપી થયા
છે કે જરથોસતી અન્યુમનના પારસી
ઓને માટે ફત્ત તે મહાનો છે. તે
લોકના જીવનમાં એવા વીચાર હતોજ
નહી કે જે જુદીનો સુદેહ પહેડાને
દીનમાં આવે તેમને પણ એ મહાનોને
સામ આપવો. (અરે કબ્રસતાનમાં માં
નહી નાખતાં તેમને) તેઓને સવપને
પણ અવાજ નહીં હતો કે જુદીનોને
સરો પહેરાવીને દીનમાં લેવામાં આ
વશે (નહીજ તો ના અવાજો), અરે જે,

કાષ્ટ લેલા પારસી બાપ અને જુદીન માયને પેટનું ફરજ હોય તો તેને પશુ એ પવિત્ર મકાનનો લાભ આપવા ને સાફ ના પાડતા હતા. હવે એ સાહેબો એ ચોતાના ત્રસટ હીરામાં લખી ગયા હોય કે પારસી જરથોસ્તીઓનેજ માટે તેમના એ મકાનો છે તો હું કે હું છું કે વઢલેલા જુદીનોને તે ઉપર ખીલકુલ હક નથી. (જેશભર તાલીઓ જરાબર છે ના અવાજે) હું ફરીથી કહું છું કે આપણા એ પાક નયાગાનોના સવવનામાં પશુ નહીં હવું કે જુદીનોને આપણા ધરમ ના મકાનોના લાભ આપવો.

દસવર દારાએ આગલ ચાલતાં જણાવ્યું કે તમારા દીન અને ધરમને માટે કાષ્ટ કારટમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે બંનીને પશુ ધરમમાં લેવામાં આવે તે રવા છે. (ખેડું છે ખેડું છે અને શરમ શરમના ચાલુ મોટા પાંદારો). આપણા ધરમ પુસ્તકોમાં ચાર જગતના લોકોને લેવાતું લખ્યું છે અને તે વરજો અથોરનાન યાને ધરમશુરઓનો વરગ, રથેસતાર યાને દીનને માટે લક્ષનાર તેમજ ખેડુત અને ધંધાદારીઓનો વરમ છે. આપણી ધરમમાં નેહા, નીતી બુદ્ધિ જાળવવા માટે એવા લલકા લોકની સહજબી જરૂર નથી (સાંભળો, સાંભળોના ચાલુ અવાજ.)

મારા જરથોસ્તી બાપજી, આ બાબદ બધી ગંભીર છે. મને આજ્ઞા છે કે મારો દરેક પારસી જરથોસ્તી બાપ એ બાબત ઉપર ખરા અંતકરણથી વીચાર કરશે. આપણે આપણી દીનને આતર, રાજપાત, ધનદોહત, દેશ વગેરેને તજ દહને અત્રે હીંદમાં આવ્યા છીએ. મહસથો, એક બાબદ ઉપર હું ખાસ જોખવા માંડું છું. હું મારા દીનદાર જરથોસ્તીઓને સુબારકબાદી આપું છું, કે આપણાં સાસં નસીએ પાંચ બક્ષા ત્રસટીઓ (મેહદ પ્રજાલીના અવાજે) આપણને મળ્યા છે. તમારી દીનને તેઓ તરફથી જે ટેકા મળ્યો છે, તે ચાલુ રહે અને એ ત્રસટીઓ આપણે માથે લાંબો વખત સુધી કામમ રહ એટલું કહીને હું મારી મેઠક બદલ. (પ્રજાલીના

મોટા ચોકારો.)

હાલ સુખીયાએ આપેલો ટેકો.

હાલ ના દીરશાદ એકલજી સખયાએ તમારબાદ તાલીઓના મકાનમાં વચ્ચે ઉઠીને જણાવ્યું કે આપણી સનસુખ જે ઠરાવ રજુ કરવામાં આવ્યો છે તે એટલો તો અમતયનો છે કે તે ઉપર વધુ જોખવું એ સોના ઉપર ધોળા અંધારા જરાબર છે. એક દસવરની જુલને લીધે આ ઝમડો રજુ થયો છે (હીમ હીસના અવાજે) અને કોમને નાહકની તુમશાનીમાં હંતરતું પડ્યું છે મહસથો, પણ એક બાબત એ દસવરને મુકો, પણ તમને સતોજ લેવાનો છે કે આજે તમે વચ્ચે એવા પશુ મકાનની દસવર છે (જેશભર તાલીઓ) કે જેવણ આપણને મદદ કરવા બહાર પડ્યા છે અને કોમની દાઝ હાડે ધરીને કોમની ચઢતી જોવા પચ્છે છે (જેશભર તાલીઓ) આટલું કહી એક બજો હકીકતની બીના હું તમે સનસુખ રજુ કરો છું. જે આપણે આ ઠરાવ નહીં કર્યો તો મહસથો, આપણે એક મુત્રો એકરાર કરેલો કહેવાય. આપણી ફરજ છે કે આપણું અંતકરણ શું કહે છે તે બાપોકાર જાહેર કરવું. આપણી કીયાઓ કે જે આપણે છુપી રીતે કર્યો છીએ કે જેથી કરીને તે કીયાઓની ઉપર જુદીનોની નજર પડે નહીં તેવા જુદીનોને શું આપણા નયાગાનો આપણી પવિત્ર દીનમાં લેવા છંછતા હતા? વાહીઓ દખમાએ તેમજ બીજાં ધરમ સખજો ઉરનો જરથોસ્તી ધરમમાં હાબલ થયલા જુદીનોના હક રજુ કરતાં દોખમાઓ, વગેરે ઉપરની તખતીઓ ઉપરનાં લખાણને આપણી સનસુખ મેલે છે, કે જે લખાણમાં એ દોખમાઓ વગેરેને કહે જરથોસ્તી અનંદ મનના લાભ અરથે આપવામાં આવ્યાં છે. એવું લખવામાં આવ્યું છે. જરથોસ્તી અનંદુમન એ શબ્દનો અરથ વાતીઓ તરફથી હવે મરડી મચડીને એવો કરવામાં આવ્યો છે કે એ અનંદુમનમાં જરથોસ્તી ધરમમાં હાબલ થયલા અને જરથોસ્તી ધરમ પાળનારા જરથોસ્તીઓ પણ સમાઈ જાય

છે. જરૂરયાતની અનન્યમન એ જ બદ સુરત અને બંધમાં બધારે જ રથાનનીઓનાં એ તડો પડ્યાં તે વેળા એ એ એ તડોને એકત્ર રીતે ઓળખાવવા માટે વાપરવામાં આવેલો હતો, એ મુદ્દો આપણુ ત્રસ્ટીઓ જાણે છે અને તેઓ તે ધટતે વખતે રજુ કરશે. એક દસતુર (હીસ હીસ)ની જીલને લીધે કોમ નુકસાનકારક હાલતમાં આવી લાગી છે. ત્રસ્ટીઓના સત્તાતના સંબંધમાં તેઓની સત્તાનો સર્વાંગ ઉઠાવવામાં આવે છે, પણ હું પુછીશ કે ગીરત પીનારાઓ તેમજ ત્રસ્ટના કંઠમાં નાણાં નહીં ભરનારાઓ એના અખસીને શું ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમવાની હીમાયત કરવામાં આવે છે (નહીં નહીંના પોકારો)

દસતુર હારાજની પસાર થયલી
દરખાસત.

મી० હેરમસજી લોરડે દરતુર હારાજની દરખાસતમાંના એકાદ અંગ્રેજી સામે વાંધો ઉઠાવનારું એમેંડમેન્ટ રજુ કરવા માંગ્યું હતું. પણ તેણે એક સભાની છોડેથી જોડાતા હાવાથી આસપાસની ભારે મજબૂતી તેવજીતું એમેંડમેન્ટ પસે ટ્રેઝરમ આજળ સાંભળી શકાયું હતું નહીં. પ્રશ્નને તેવજીતે આગળ આવીને જોલવા જણાવતાં મી० લોરડે પસેટ્રેઝરમ આજળ આવીને દસતુર હારાજે “પીદવા નાનાં મત ઉપરજ છે” એવા વપરાયલા અંગ્રેજીમાંના “જ” અર્થક કહાડી નાખવાને લગતું પોતાનું એમેંડમેન્ટ રજુ કરવા માંગ્યું હતું, પણ દસતુર હારાજે પોતેજ આ “જ” અર્થક કહાડી નાખ્યો હતો.

બાદ દસતુર હારાજની દરખાસત ઉપર મત લેતાં તે એકમતે પસાર થઈ હતી.

મી० શાપુરજી કાતરકની દરખાસત.

મી० શાપુરજી કાતરકે અ બદ નીચલી દરખાસત રજુ કરી હતી—

“આજની સભામાં પસાર કરવામાં આવેલા કારવો ૧ અને ૨ (પહેલો અને બીજો) પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટીઓ મારફતે નામદાર કોર્ટ સનસેખ રજુ કરવાની આ સભા સરનશીનને સત્તા

આપે છે.”

મી० શાપુરજી કાતરકે પોતાની દરખાસતના ટેકાનાં જોડતા જણાવ્યું કે આપણા પવીત્ર દોખમાઓમાં આપણા વડીલોના હાકાં પડેલાં છે અને જ્યાં આપણા સત્તાનાં હાકાંએ આમેજ કરવામાં આવશે, ત્યાં શું જીલ્લીનાના હાકાંએને પણ આમેજ કરવાં જોઈએ કે ? (કહી નહીં, કહી નહીં ના મંજૂ વર પોકારો) વળી તમો પોકારો કે કહી પણ જીલ્લીનાના હાકાં આપણા પવીત્ર દોખમામાં આમેજ કરવામાં આવશે નહીં (કહી પણ નહીં, કહી પણ નહીં ના મોઢા પોકારો.) ઉપલી દરખાસતને કોઈ હાકાં આનજીએ ટેકો આપ્યો હતો.

દરખાસતને વધુ ટેકો.

એ દરખાસતને ટેકો આપતાં એક જોડનારે જણાવ્યું કે સરનશીન સાહેબ, અને પારસી અનન્યમનના મેલસથો, આ દરખાસત ધણીજ અમતપત્રી છે. પહેલી એ દરખાસતો હાઇ કોર્ટ સમમુખ રજુ કરવાને લગતી છે જે સવાલે પારસી કોમનું ક્યાની લોહી (સાંભળો, સાંભળો ના મંજૂવર પોકારો) ઉશકેરા મેલા, ધરેધર ચરચા કરાવી છે, અને જેને લીધે આપણને પાંચ વરસ દરેકન થયું પડ્યું છે, તે કેસનું કાંઈપણ પીણામ આવે, પણ આ અનન્યમનના મતને હાઇ કોર્ટે માન આપવું પડશે. જે તેમ અને તો આપણે હોમ ગવર્નમેન્ટને અરજ કરીશું. (સાંભળો, સાંભળોના અવાજો) અત્રે હું એક દાખલો રજુ કરીશ, કે કપોળ નવાતના સંબંધમાં પણ તેમ જનનું હતું. ગમે એવો શ્રીમંત હોય, તોપણ અનન્યમનના મતને અપમાન થઈ શકે નહીં (ખરી વાત, ખરી વાતના અવાજો). ઉપલી દરખાસત ઉપર મત લેતાં તે એકમતે પસાર થઈ હતી.

મી० મરઝખાન બેરીસ્ટરે માનેલો

આભાર.

અત્રે મી० મરઝખાન મનચેરજી મરઝખાન બેરીસ્ટરને હાજર રહેલાઓએ જોલવાને માણુ તાળીઓના અવાજો વચ્ચે અરજ કરી હતી, જેથી હાજર રહેલાઓની ઉશકેરાયલી લાગણીને માન આ

પીને તેવણે બોલતાં જણાવ્યું કે આજે મારા હાથમાં જે દરખાસત મુકવામાં આવી છે, તે આપણા માનવંત પ્રમુખ સાહેબ સર જમશેદજી જીજીભાઈને (તાલીઓના ચાલુ અવાળે) તેવણે લીધેલી તકલીફ માટે ઉપકાર માનવાને બગતી છે. નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈએ સવારથી સાંજ સુધી ઉભે પગે ખરા રહીને કામ માટે લીધેલી ચાલુ તકલીફ માટે હું તેવણને તમે કહે જરૂરોસતી અનજી મનના સાહેબો તરફથી ખરાં અંતઃકરણથી ઉપકાર માનું છું, (પુજાલીના અવાળે). વળી જે ચાર મહાદૂર ત્રસદી ખીરાદરા અત્રે હાજર થયા છે, અને તમારી બાગણીને જે માન આપ્યું છે તેથી તેઓની હાજરીથી આપણને ધણો સંતોષ ઉપજે છે. (ચાલુ પુજાલીના પોકારો) વળી આ મકાનના આંખનારને માટે પણ આપણે ઉપકાર માનું છું, અને જ્યારે આપણે આ મહામામાં ફતેહ પામીશું ત્યારે ત્રસદીમાને તે માટે આપણે મુદતકાલી આપીશું.

હાં હાદ્યાનજીએ આપેલો ટેકો.

ઉપલી દરખાસતને ટેકા આપવાને હાં કાવરજી એજીજી હાદ્યાનજી ઉઠ્યા હતા, જે વેળાએ તેઓને હાજર રહેલાઓ તરફથી પુશ્કળ તાલીઓના અવાળેથી વધારી લેવામાં આવ્યા હતા. તેવણે દરખાસતના ટેકામાં જણાવ્યું કે, મને અત્રે આ દરખાસત ઉપર બોલતાં ધણુંજ પુજાલી ઉપજે છે. આ મકાનના પાંચે માલિકોએ સવખતે નખાવ્યો હશે, એમ હું ધારું છું. સરખવસરે આ મકાન જટલું કામને ઉપયોગી થઈ પડે છે તેવું ખીજી કાંઈજ હશે નહીં. (તાલીઓ) સર જમશેદજીનું કુટુંબ આખી દુનીયામાં જણીવું છે. (પુજાલીની મરજના) તેઓનું નામ આખી દુનીયામાં પાસ પોરટ જેવું છે. (પુજાલીના ચાલુ અ

વાળે) યુગોપ અને અમેરીકામાં આપણે જ્યાં પણ જઈએ છીએ, ત્યાં આપણને પુજવામાં આવે છે, કે તમે સર જમશેદજીની કામના બેઓ કે? હવે હું આજ્ઞા રાખું છું કે આ દરખાસત તમે સવળાઓ તાલીઓના અવાળે વચે પસાર કરશો.

આ વેળાએ સમામાં એટલી બધી તો પુજાલીની લામણી ઉત્પન્ન થઈ હતા કે, સર જમશેદજી જીજીભાઈને વધ તો જવાબ આપવા માટે કેટલીક મીનીટો સુધી ખોટી રહેવું પડ્યું હતું.

સર જમશેદજી જીજીભાઈને વળતો જવાબ.

સર જમશેદજી જીજીભાઈને વળતો જવાબ આપતાં જણાવ્યું હતું કે આ ગંગવર સમામાં જે સુલેષથી કામ ચલ્યું છે, તે માટે હું તમે સરવેને મુખાંક બાદી આપું છું, અને સમાનું કામ પાર ઉતારવામાં તમારે મને જે ટેકો આપ્યો છે, તે માટે હું તમે સરવેને દીલોઝનીબરથો આભાર માનું છું. સમા જરખાસત થતાં નામદાર આં મીં જસદીસ કાવરની ગાદી ગીરગામ ત્રામ તરમીનસ ઉપરથી નીઠણીને કીનસ રોક ઉપર જતા માટે આજખલેસ બાગ આગળથી પસાર થતી હતા, જે વેળાએ તુરતનાજ વીખેરામ મથેલા પારસીઓનાં ટાળાઓએ તેવણ માટે પુજાલીના પોકારો કર્યા હતા, જેને તેવણે વળતો જવાબ આપ્યો હતો.

વાંઘાય થતી વેળાએ નામદાર સર જમશેદજી જીજીભાઈ, ત્રસદી સાહેબો, તથા ખીજા આજેવાન મહસથાને હાજર રહેલાઓએ રમાલો ઉરાડીને પોતાના દીલની બેહદ પુજાલીને ઉમરો જાહેર કર્યો હતો. જેના તેઓએ વળતો જવાબ હસી હસીને આપ્યો હતો. છેવટે સવળાઓ આસતે આસતે વીખેરામ ગયા હતા.

જરથોસતી અનનુમનના
છેલ્લી સભા.

એક મોટી નીચકૃતતા.

સભામાં જે હજાર માણસોની
હાજરી.

હાજરા દલીલો સાથ તેની
પુરવારી.

જુના વીચારના પારસીઓની
એક મીજલસ.

(અખબારે સોદાગર તા. ૧૯ મી
માર્ચ ૧૯૦૮.)

અધો ખારતા હતા અને વધી
આગમનથી રાખતા હતા તે સુજ
મ સયા સંમળવારની સભા એક
નીચકૃતતા સમ્રાન પુરવાર થઈ છે
અને જે પારણાથી આ સભા બોલા
વવામાં આવી હતી તે બીલકુલ
પાર પડી ચકી હતી નહીં. અધો
એ તો પહેલેથીજ કહ્યું હતું કે
જ્યાં આવી અમતચના સવાલો હો
ય ત્યાં આખી અનનુમનની સભા
બોલાવવી એમાં કાંઈ કાયદો નથી,
નથી એમાંથી કેમને આમાનય લાભ
થવાનો કે નથી પંચાયતના સુકદમા
ને કાંઈ ખાસ લાભ થવાનો; અને
અમારા કહેવા પ્રમાણે મયા મંચલ
વારની સભાનું પરીણામ નીચકૃત
તામાં આવ્યું હતું કે જે માટે અ
ધો જણા દલગીર છીયે. જલે ત્રસતી
સહેબોડું એક વાણ ત કે જેની ઉ
પર એ સાહેબોની ખાસ મહેરબાની
હોય તે એ સભાને કુતેહમંદ દેખી
ત્યાં આઠ હજાર માણસો લેમાં મ

ધમાં હતાં એવું જણાવે. જલે એક
તરફથી ૮ હજારનો આંકડો સુક
નામાં આવ્યો છે ત્યારે ૧૧ કલાક
કે પછી બીજી તરફથી ૮ ના ૧૦
હજાર થઈ જાય અને એ હવે એ
૧૦ હજારની આગલ એક મીડું
ઉપરથી ૧ લાખ પચ્ચ થઈ જાય તે
હયો અજાયબ થઈશું નહીં. જલે બી
જા પત્રો લેમાં મળેલાં લોકોની સં
ખ્યા હજારોની જણાવે કે જેમાં
લેખયે તો કયા હજાર માણસ પચ્ચ
આવે યા પચ્ચાસ હજાર માણસ પ
ચ્ચ આવી શકે. પચ્ચ અધો તો સુક
તકીમ દલીલોથી અને આંકડાઓથી
સાબેત કરવાને ચકતીવાન છીયે કે
એ સભામાં જે હજાર માણસો હ
તાં યા જે ઘણીજ છુટ સુકીને મ
ણીયે તો અઠો હજાર માણસો
હાજર રહેલાં જણાય. અધો લો પે
હેલેથીજ જણાવતા હતા કે આ સભા
ના કામકાજ વીશે મળને આદે ન
અતે દોરવવા ચકી તેના સહરાધાથી
ભરયા હેવાલો પ્રગટ કરવામાં આ
વશે અને અનનુમનની મસ ચોટી
સંખ્યા મચી હતી એવું દેખાડવાની
તજવીજ કરવામાં આવશે. તે
ઉપરથીજ અધોએ ચક્રઆતથીજ
વીચાર કરી રાખ્યો હતો કે ખરી
હકીકત શું છે તે પ્રજામાં જાહેર રી
તે સુકવી અને તે ચકી અધોએ આ
મમચથીજ ફરેક જાતના ઘટતા ઉપા
યો લઈ ચુક્યા હતા. સભામાં તેમજ
સભાની બહાર અમારા સતાફના બ
રોસેદાર પ્રહસયોને અધોએ રાખ્યા
હતા અને તેમને ખાસ તાકીદ આ
પવામાં આવી હતી કે કાંઈ પચ્ચ
બાજુ તરફ પક્ષપાતી. કરયા બીના
મીટીંગમાં જે પચ્ચ અને તેનો અ
પક્ષપાત રીપોર્ટ રજુ કરવો. આજ
લ એકવાર જ્યારે આજબલેસ આ

ગમાં ૭૦૦ થી બધામાં ઘણા તો ૧૦૦૦ માણસો હાજર હતાં તે વેળા કેટલોક તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ૭૦૦૦ માણસોની કલપીત અને મોટી સંખ્યા હાજર થઈ હતી. તે અમારા કામલા અનુભવ ઉપરથી અમોએ ઘટતી આવેતી રાખીને ગયા મંગલવરની સભામાં કેટલાં માણસો હાજર થાય છે તે જણવા માટે ઘટતી ગોઠવણો કરી મુકી હતી અને તેટલાજ માટે અમોએ અગાઉથી આલબેલિય ભાગની ભેટ લઈને તયાંના મંડપની માપણી કરી હતી અને ત્યાં કેટલી પુરશીઓ, બાજટો વગેરે મુકવામાં આવે છે તેમજ મંડપ, ઓટલા અને આગલા કમપાઉંડમાં કેટલાં માણસો બેસી શકે છે તેની ગણતરી કરી હતી. અમોએ જેમ આગલ જણાવ્યું છે તેમ મંડપ ૬૫ ફીટ લાંબા અને ૪૫ ફીટ પોહળો હતો. વળી અમોએ પહેલેજ દીવસે કહ્યું હતું કે એક હજાર પુરશીઓ જોડવામાં આવનાર છે. સભાના લાગતાવલગતાઓને અલખતાં લાગ્યું કે સભાના દીવસે મોટી સંખ્યા હાજર થશે માટે તેઓએ અમારી ખબર પ્રમાણે મીંઠ ફરમણ પાવરી જેવજી બહેર મીજલસોમાં પુરશીઓ, ટેબલો, વગેરે પકૂ પાડે છે તેવજીને તેમજ મીંઠ મીઠાઈવાલાને પુરશીઓ વગેરે પુરાં પાડવાના ઓરડા આપવામાં આવ્યા હતા. મીંઠ પાવરીએ ૬૬ હજન અને મીંઠ મીઠાઈવાલાએ ૪૦ હજન પુરશીઓ પુરાં પાડી હતી. એ પ્રમાણ કુલે ૧૨૭૨ સાદી પુરશીઓ મળી હતી. હવે ત્રસટી સાહેબ તેમજ તેમના લાગતાવલગતાઓ તેમજ સભાના કામકાજમાં આગેવાન લાગ લેના

રાઓ માટે પલેટફોર્મ ઉપર ત્રણ હજન બેંટુક પુરશીઓ મુકવામાં આવી હતી એટલે સઘથી મલીને ૧૩૦૮ પુરશીઓ થઈ. એ ઉપરાંત ૬૦ બાજટો હતા, જે મંડપની પુરવ બાજુએ તેમજ થોડાક ઢક્કી જે અને મીલ તરફના ઓટલા તેમજ કમપાઉંડમાં મુકવામાં આવ્યા હતા. મીલ તરફનો ઓટલો તદન ખાલી હતો. સભામાં જેમ જેમ લોકો આવતાં ગયાં તેમ મંડપની અંદરની પુરશીઓ ભરાઈ મળી અને એટલા માટે મીલ તરફના કમપાઉંડમાં જે બાંકો મુકવામાં આવ્યા હતા તે એકની ઉપર એક ગોઠવીને તેની ઉપર લોકો ઉભાં રહ્યાં હતાં. એ પ્રમાણે તથા રે એક એકની ઉપર બાંક ગોઠવાતાં ૪૫ બાજટ થઈ ગયા અને તેની ઉપર અમારી મણત્રી મુજબ કઠાચને ૧૫૦ થી ૨૦૦ માણસોએ ઉભાં રહીને સભાનું કામકાજ બોલ્યું હશે. હવે ફરીયા બાજુ ઉપરના ઓટલા ઉપર પણ કેટલીક પુરશીઓ, બાજટો વગેરે કટેશ પ્રામળ થી મુકવામાં આવ્યા હતા તેમની ઉપર તથા ત્યાં જે ખાણની ટેબલો છે તેની ઉપર પણ લોકો ઉભાં રહ્યાં હતાં અને ઘણા ઘણા તો અકેકની પછવાડે ત્રણ હાર મુકી લોકો ઉભાં રહી શકે. એ બધી ગણતરીઓ ધયાનમાં લેતાં અમોએ અમારા ગઈ પરમ દીનના રીપોર્ટ મુજબ ૨૦૦૦ માણસોએ સભામાં અને બે બેથી પણ વધુ છુટછાટ મુકીએ અને કેટલાકો ફરતા હતા તેમજ કેટલાકો અગાસી ઉપર ઉભા હતા એ પણ બધું જણાયે તો બીજાં ૫૦૦ માણસો ઉભરતાં ઘણા ઘણા તો ૨૫૦૦ માણસો થાય. ત્યારે જેમ કેટલોક

કણેથી જણાવવામાં આવે છે તેમ ૮૦૦૦ માણસો. સલામાં કેમ આ વયાં તે અમે જાણતાં નથી. વળી અંગ્રેજી પત્રેમાં તો હજારોની સંખ્યા જણાવવામાં આવી છે જેમાં કદાચ ૬૫, વીસ કે પચીસ હજાર થી માણસો હોય. અલબત્ત અમે એમ નથી કહેવા માંગતા કે એ બાબતમાં એ પત્રેના રીપોર્ટરોએ જાણી બુલ્લને ખોટી ગણતરી કરી છે, પણ શરે સદીએ મીટીંગોમાં હાજર રહેતા યજમાની સંખ્યા મુકવામાં રીપોર્ટરો પણ પોતાના આચાર વીચારો મુજબ દોરવાઈ જઈને આકરો મુકે છે. એક અંગ્રેજી પત્રના રીપોર્ટમાં તયાંના “શામી ય. નોઆ” કરીને લખામાં આવ્યું છે, જાણે કે એક કરતાં વધુ મંડપ નાખવામાં આવ્યા હોય. વત્રી ત્રણે સદી સાહેબોને હજારોના કંઠ વીશે કરેલું કંઠ છે એમ જણાવવામાં આવ્યું છે, જાણે કે એ કંઠો ૬૫ થી વીસ કરી હજારો હોય આપણે જાણીએ છીએ તેમ જખતામાં વધતી રકમ મુકતાં એ કંઠ રૂપયા પેણા કરોડથી ૮૦ લાખ જેટલું છે. એ બધા સહરાગાતી હેવાલો ઉપરથી જણાય છે કે જે રીપોર્ટરો પ્રમટ કરવામાં આવ્યા છે તેમાં “પ્રેટી સપીરીટ” થયો એવામાં આવે છે. અત્રે જણાવવું પ્રસંગોપાત થઈ પડશે કે ભાઈબંધ એકલોકે જે મીટીંગનો હેવાલ આપ્યો છે તે તકનજ વાજગી હોઈ લેખીએ છીએ. પોતાના મથાળામાંજ તણે જણાવ્યું છે કે જુના વીચારના પારસીઓની સલા અને ખરખર તેમજ હતું નવા પાચારવાલાઓ કેટલા મણત્રીના હતા તે તો હમી હવે પછી જણાવીશું. વહી એકલોકેટમાં વાજગી રીતે જ

જણાવવામાં આવ્યું છે કે મંડપ ખી ચોખીય ભગઈ ગયો હતો. અલબત્ત મંડપમાં ચીકાર લોક હતું એમાં કંઈક નથી.

શું ૬૫ હજાર માણસ એકઠાં થાય એ બની શકે એવું છે ?

અમારા વાંચનશાળાએ જોઈું હશે તેવ સમજી છુટખાટ મુકતાં સલામાં બેથી અઢી હજાર માણસો હાજર હતાં. અમર જે જે પ્રમાણે કલકત્તાના બસેક હોલમાં કરવામાં આવ્યું હતું, તે પ્રમાણે બેચે નેટની ધાર વડે બોલ બસેસ બાગના મંડપ, એટલાઓ અને માળ ઉપર લોકે. ને રીસી ઠી સીને ભરવામાં આવે તોપણ ૬૫ હજાર માણસ તયાં એકઠું થાય નહી. બીજું એ કે મુખત્રી વસતીની મણત્રીના બેટલા આંકડાઓ મુજબ પારસી વસતી ૪૬૨૩૧ માણસોની છે. એ સંખ્યામાંથી બાનુઓ, બાળકો અને ૨૦ વરસની અઢરનાંઓને માફ કર્યે, તો અમે નહીં ખારવા કે ૬૫ હજાર પારસીઓ આવી જાતની એક સલામાં એકઠા થઈ શકે. વળી હમને મુચના થઈ તેમ “ટાઈમસ એન્ડ ઇન્ડયા”ની ડીરેક્ટરી લખને બેસીએ, તો માલમ પડશે કે આગેવાન બહુથો તો સલામાં હતાંજ નહી, તયારે એમ કહેવું કે આ સલામાં ૬૫ હજાર માણસો હાજર હતાં તે તકન હોવા સરખું છે.

શું બંને પક્ષના વીચારવાલાઓ હાજર હતા ?

હવે અનજીમનની આ સલા રમો એનટેટીવ યાને સમજી પક્ષના પ્રતીની

પીએની બનેલી હતી કે નહીં તે આ
 પછે તપાસીશું. અમે શરૂઆતથીજ
 કહીએ છીએ કે સલા મુતલબ રેખી
 ઝેનટેટીવ હતીજ નહીં અને માત્ર
 એકજ વરગ તેમાં નજરે ભેવામાં
 આવતો હતો. એ સલામાં જ્યારે
 રૂં જેટલો ભાગ જુના વીચારવા
 ણાઓનો હતો ત્યારે રૂં ભાગ
 બીજા વીચારવાળાઓનો હતો, કે
 જેઓએ જ્યારે મીટીંગનું એકત
 રેહીપણ બેસ્યું, ત્યાંના કલામકેર
 અને પોષ્ટર બેસા તેથીજ તેઓ
 પોતાના વીચારે રજુ કરી શક્યા
 નહીં અને તેઓ સલાના કામકાજ
 માં ભાગ લેવાની હોંશ ત કરી શ
 ક્યા નહીં. હવે જેમ પારતા હતા
 તેમ સલા પેસતનજીઓ, નાચેકજી
 ણા અને હોરમસજીઓનીજ અને
 હી હતી તેમાં કશો અંદેહ રહ્યો
 નથી. અમે જાણ્યે છીએ ત્યાં
 મુખી ચેરમન સાહેબોએ જુદીન જ
 બાજમે ઝાલી અમતચતા નહીં આ
 થતાં ત્રસ્ટીઓના અધારના સવા
 હમે વચારે અગત આપી તે સલા
 માં રજુ કરવાને હાજર થયા હતા.
 પણ જ્યારે તેઓએ સલાનું એક
 તરફીપણ બેસ્યું અને ત્યાંના કલા
 મકેર સાંજળયા અને આમા ખી
 ધારને કાળી કવાની કેરોસ ચતી
 તેઓએ બેઠ ત્યારે તેઓએ આવા
 ન જાનતા કેઆવો તરફ મનમાંજ
 બલાયો કરી યુપ બેસવામ જ રહ્યા
 પણ બેસ્યું હતું. આપણા એક જ
 સ્પીકર અને આખીતા પારાચાની જે
 પણનું કાયદાઓને હમતું જાન
 ણાં સર હીરોસકાંદ મહેતાના જા
 નની સપાટીએ આવી પુગે છે અને
 જેવણ અમા ઇલાકામાં દુરેશીયાર,
 વીચારવંત અને દુરઅંદેશ પારાચા
 ની તરીકે બહીતા થયલા છે તેવણ
 પોતાની કેહનીક અંગત અભ્યક્તિ અ

મીને પણ સલામાં હાજર થયાં હતા
 બીવી મતલબથી કે ત્રસ્ટીઓના અં
 ધારણના સવાલનો તોડ પણ કાં
 ઇ તેવણ કાઢી શકે. પણ
 મીં શાપુરજી મહતર તરફ જે વ
 રણજીકે ચલાવવામાં આવી તે ઉપ
 રથી અને તેવણે જ્યારે બેસ્યું કે
 સલા ખાત્રી માટે ખુલ્લી મથી ત્યા
 રે તેવણે કાંઈ પણ બોલવાનું રજુ
 કરત પારણું નહીં અને સલામાંથી
 ચાલી ગયા. અમે જણાવવાને આ
 મરથવાન છીએ કે ચેરીયા વરગના
 ચેરમન અહસચો જેઓને અમારી
 કટારોમાં કરવામાં આવેલી સુચના
 પસંદ હતી તેઓ ત્રસ્ટીઓના અં
 ધારણ વીચેના પોતાના વીચારે જ
 જણાવવા સલામાં હાજર થયા હતા
 તેઓએ પણ જ્યારે મીં શાપુરજી
 નો હાલ બેસો ત્યારે પોતાના અવ
 માનને ખાતર કાંઈ પણ બોલવાનું
 વાજબી પારણું નહીં. અમે જ્યા
 રે એ જાનત ઉપર બોલ્યે છીએ
 ત્યારે અમારે જણાવ્યું બેઠ્યે, કે
 ફેઇનલી આમે પણ અમત ટીકા કર
 વાનો અમારો હેતુ નથી; તોપણ
 બેટકું તો બહાર મળ બેઠ શકે
 કે અમજીમનનો અરક સલામાં બી
 જાકુલ ગેરહાજર હતો. અમેએ
 સલાને નજર કરીને બેસ્યું અને જે
 માથે આપવાને અમે સામરથવા
 ન થયા છીએ તેમજ ત્રસ્ટી સાહે
 બોના વાળંત્રમાં જે નાથો આપ
 વામાં આવયાં છે તે બેતાં જણાવ
 છે કે અટલીવાલા, પારણ, આલ
 બસેસ અને પીતીટવાલા સાહેબો
 જેઓ ત્રસ્ટીઓના બેચીઓ છે તે
 ણા સલાના મુપલા વરગના
 સલાસદોમાં હીસતા હતા. ત
 વંમર વરગમાંના બીજા કેઈ
 પણ જણાતા હતા નહીં આ કેઈ આ
 મેવાન અંધારાવીઓ, પહીંઓ, બેચી

સતરે, એનજીનીયરે, વેચારીઓ વ
મેરે કવચીતજ એવામાં આવતા હતા.
અમીને થયલી એક ભલામણ.

અમીને ભલામણ કરવામાં આ
વી છે કે સભા રેપ્રીઝન્ટેટીવ હ
તી કે નહીં તે બતાવવા માટે “રા
કમલ કોફ ઇંડીયા”ની કમરેક્ટરી
માં જે ફાલાવાલા, શીખેલા અને
આગેવાન પારસીઓના નામે છે
તેની એક ટીપ ઉપજાવી કઢીને
આપવી કે જેથી કરીને જે નામે
પ્રગટ થયાં છે તેમની સાથે તેમનો સુ
કાળસૂઝ કરવાનું બની શકે. તોપણ
એ ભલામણ સવીકારવી અમી કાંઈ
ઉપયોગી સમજતા નથી; કારણ કે
કેમ એટલી નાની છે કે આવી સભા
ઓમાં જે તેમનો અરક ગેરહાજર
રહેશે તો દુરતજ તેની ગેરહાજ
રી સરવને માલમ પડી જાય છે.
માટેજ અમી કહીએ છીએ કે ના
મહાર જડએ સનમુખ જયારે સમ
ળી વીચતો આજે સહવારે એ
સભામાં આવે તયારે તેઓની
આમલ આ પછુ પુલાઓ સુ
મુકાય કે સભા મુદત રેપ્રીઝન્ટેટી
વ હતી નહીં. આગળા વખતમાં
અવજુમનેની જે સભાઓ ભરવા
માં આવી હતી તથા તેમના જે રી
પોરટો પ્રગટ કરવામાં આવયા હતા
તે ઉપર નજર કરવાની અમે કાલ
સોંકોને ભલામણ કર્યે છીએ. તે
ઉપરથી વાંચનાર સહેલમાં નોંધ
શકશે કે કોઈની અવજુમનની સભા
ઓવી નહીં હતી કે જ્યાં કેમને
અરક સમુલ્લેખો ગેરહાજર રહેયો
હોય. એ આગળી પ્રકાશિત હજર
જબાલરી થતી હતી, કેળવણી પા
મેલા કેમના આગેવાનો તેમાં હા
જર થતા હતા અને જામ સેતા
હતા અને સહુ જામ ગંધીશાહ

થી અને ઉત્તમ પ્રકારે ચાલતું હતું.
પછુ વાંચનાર પ્રગટ થયતા રીપોર
ટો ઉપરથી જોયું હતું તેમ જમા
મંજળવાદની સભામાં એ રીતે જામ
સેવાયું હતું નહીં. મીં. ચાપુરજી
મજર ઓલવા ઉઠયા તયારે તેમ
ના ઉપર કામલના ડુઆ પછુ ફેંક
વામાં આવયા હતા. મીં. ચાપુર
જી પછી એ તેવજુના વીચારવાલા
ઓના અહસસો ઓલવા ઉઠતે તો
પછી એ કામલના ડુઆને બદલે
ખીજા વધારે સખત ડુઆઓ પછુ
આવી પડતે એમાં નવાઈ નથી
અને ખાસ બંધાતે એટલુંજ નહીં
પછુ વાત આમલ વધતે તો વખ
તે હાહાકાં પછુ સંજાઈ જતે.

અર શીરોઝશાહ અને મીં
હીનશાહ વાચછાની કહેવાતી
બેઠરકારી.

ફેટલાકે હાંફે કરે છે કે ઓ.
અર શીરોઝશાહ મહેતા અને મીં
હીનશાહ વાચછા જેવા અહસસો
આવી કેમને લગતી સભાઓ
માં કાં નહીં જામ સેતા પછુ
તેઓ આવી એકતરફી સભા કે
જ્યાં ફર પળે સમજાવુની કાંઈ
મીંતા રહે તયાં કાજર થઈને શું
કરે તે હમી સમજી શકતા નથી.
જાં પરમની સભામાં જે દેખાવો
થયા તેજ એ માનવંત નરોની
ગેરહાજરીને વાજબી ઠેરવવાને પુ
રતા છે.

જુહાહીનેમે હીનમાં સેવનો
સખાલ.

જાં સભામાં જુહાહીનેમે સવા
લ મજબુતાઈથી ઉપાડી સેવામાં
આવયો હતો. આ સવાલના સંજ
ખમા કેમમાં જે વીચારો છે એમાં
તો હવે શક રહેયો નથી. જુના

વીચારવાલાઓનો વરગ જ્યારે જુ
હાનોને હીનમાં દેવાની સખત
વીરુધ છે ત્યારે કેળવાયેલા વરગ
જે કેળવણીના બલને લીધે ધર્મીજ
લાંબી દરશટીનરખાણ ધરાવે છે
અને જે આગલી તવરીખને આ
ભયાસ કરી હવે પછી ભ
વંશ્યમાં શું બનશે તેની અ
ભયોત્તી કરી શકે છે, જેઓ કે
ળવણીના મીઠાં ફળ આપવાથી આ
કેલ હુશીયારીમાં આગળ વધ્યા છે
અને જેઓ છુટા વીચારો ધરાવે છે
તેઓ એ સવાલની તરફેણમાં છે.
એ પણ જો સજામાં હાજર થયો
હતો તે તેઓ આ બાબત ઉપર
ભાર મુકીને વાદવીવાદ ચલાવતે, પ
ણ તે લોકો મીઠીંગ કેવા પ્રકારની
થયે તે બાણતા હતા તેથી તેઓ
સજામાં આવયાજ હતા નહી.

ત્રસ્ટીઓની નેમણુકનો સવાલ.

ત્રસ્ટીઓની નેમણુકનો સવાલ
જેને અમે સરવોપરી અગત્યનો
લેખ્યે છીએ તે સવાલ વીશે અમે
ધરના હતા કે મીઠીંગમાં પુર છ
ટથી વાદવીવાદ ચાલશે. પણ અમે
હલગીરી સાથે જોડ્યે છીએ કે પ્રમુ
ખ સર જમશેદજીના ભાણુમાં એ
નેમણુક વીશે કાંઈ ઇસારો વટીક કે
રવામાં આવ્યો નથી અને આખી
પ્રજા જે હક માંગે છે તેનો પરો
વટીક રજુ થયો નથી. ચાખાસ છે
હાં હાહાચાનજીને કે જેઓએ પો
તાની હીંમત બતાવીને આ સવાલ
વીશે જુલહાં દીલથી વીચારો જણા
વયા હતા અને જણાવ્યું કે “ત્ર
સ્ટી સહેજોએ આખી કામનો સં
પુરણ ચાક જીતી લીધો છે, તોપ
ણ મારે જણાવવું જોઈએ કે પાર
સી અનજીમન વધતી જાય છે આ

ને વખત હવે આવી જાગો છે કે
જ્યારે ત્રસ્ટીઓની નેમણુકના સં
બંધમાં કામનો પણ અવજ હોવો
જોઈએ.” તેમજ શબ્દાશ છે મીઠ
વીમ હલાલને કે જેવણ ઉપર ખાર
મીક સવાલના સંબંધમાં લોકોએ
જાનફેશની કરી હતી તે છતાં પો
તાની હીંમત બતાવીને તેવણે બા
પોકાર જાહેર કર્યું કે “સમજીતી
ની શરતો કબુલ રાખતાં અનજીમ
નો ત્રસ્ટીઓને લગતો હક શું
અવાઈ જશે. આપણા ત્રસ્ટીનો સ
વાલ હાલનો હોવા ઉપાંત ખાસ કે
રીને ભવીશ્યનો હોવાથી આ
મોટો હક જો આપણે છોડી
દઈએ અને તે માટે લડત નહી ચ
લાવે તો આપણે એક થણુ જેર
હડાપણુમરણુ” પગલું ભરેલું મણા
ય.” જો કે હાજર રહેલાઓએ આ
સવાલને બાપોકાર રીતે ટેકો આપ્યો
હતો, તોપણ અમે જોઈને હલગીર
છીએ કે બીજા કાંઈ બાલનારાઓએ
પણ આ સવાલ ઉપાડી લીધો હતો
નહી. હવે એ ઉપર વધુ નહી બોલતાં
અમે તે વીશે શું કહેવું તે કામ
ની મુનમહી ઉપરજ રહેવા દઈએ
છીએ. જો કે એ બાબત ઉપર ત્રસ્ટ
ટીઓ મુંઝા બેઠા છે અને તેમના
લાગતાવળગતાઓ કાંકપીકોટો કરે છે
તોપણ અમે ખાત્રીથી માનીએ છીએ
કે વખત હવે આવી જાગો છે કે
જ્યારે કામ એ સત્તા ઉપાડી લે
વામાં પછાત પડ્યો નહી. હવે સ
જામાં બીજી જે દલીલો રજુ કર
વામાં આવી તે વીશે બોલતાં એક
હુંજ જણાવીશું કે એક પ્રહસ્ય
જેવણે સલાના કામકાજમાં થણુ
ઉલટભરેલો ભાગ લીધો હતો તે
વણુ ત્રસ્ટીઓના કાનસતીદમ્પન
જેવા અમત્યના સવાલ ઉપર એક

મોઢ પણ નહીં જાણતાં સભામાં
 જેરહાજર રહેલા એક માનવંત હથ
 તુરંત ઉપર ન જાવતો હુમલો ક
 ર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે
 જે બધી ખરાબી થઈ છે તે તેવ
 છુને લીધે થઈ છે. અમે કહીએ
 છીએ કે જેરહાજર રહેલાં એક આ
 સામી આમે આવેા હુમલો કરવો
 એ અશીતજ હીમતનું કામ નથી.
 અમુક કરીને જે ગ્રહસ્થે હુમલો
 કર્યો તેઓએ તો ચોક્કસ કારણોસર
 તે કરવો હતોજ નહીં.

સભાનું પરીણામ—એક
 મોટી નીશફળતા.

એ પ્રમાણે જોતાં આ સભા ત
 મામ એક નીશફળતા નીવડી હતી.
 અમાએ જણાવ્યું તેમ નહીં તેની
 અંદર કોમનો અરક હતો, કે નહીં
 સુધારક પક્ષનાં ગ્રહસ્થો હાજર
 હતા. એ પ્રમાણે સભા મુદ્દલ ગેપી
 ઝેનટેટીવ હતી નહીં. નાહકનો વ
 ખત ફોગટ ગયો, અને સભાનું પ
 રીણામ નીશફળતામાં આવ્યું. હવે
 તો જે થયું, તે કીકજ થયું છે.
 વાળેલાઓ નહીં વળ્યા, તો હવે
 કોર્ટની દરબાર જે ચુકવે, તે
 ખરું.

મંગળવાર, તા. ૨૪ મી મારચ.

અ ન જુ મ ન ની છે દલી સભા.

સચાઇની કુતેલ.

સભામાં કેટલાં માણસો હાજર હતાં ?

બે હજાર કે આડે હજાર ?

“દાઇમસ ઓફ ઇન્ડિયા”ના રીપોર્ટરનો હમને મળેલો ટેકો.

પોલીસ સુપ્રેન્ટેન્ડેન્ટ હમારી વીગતો ખરી પાડે છે.

મી. હોરમસજી વહાડીબાનો વધુ ટેકો.

સઘળાં આગેવાન પારસી પત્રો હમારી મળ્યતી વાજખી ઠેરવે છે.

Truth has always a fast bottom

Truth and oil are ever above.

Truth, like the sun, submits to
be obscured ; but like the
sun, only for a time.

સાચને કદી ન લાગે આંધ. સા

ચું તે સદા સાચું. સચાઇને ગમે
એટલી મરડો, માચડો, પણ સચા
ઇ તે સચાઇ. સચાઇ એક જુથ
મીઠાણ છે જેને ગમે એટલો પા
ણીમાં દાખો તે ઉપર ગમે એટલો
ખહારનો બોલો મુકો તો પણ જેવું
ઉપરનું દબાણ નીકળી ગયું કે તુ

સ્વ તે પાણીની સપાટી ઉપર આ
વે છે. તે મીસાલ સચાઈ જેવું તે
ના ઉપરના ખેટારાનું દબાણ નીક
ળી જવા પામે કે તુરંતજ તે સ
પાટી ઉપર નીકળી આવે છે. હ
મારી અનનુમનની સમાના હેવાલો
ને લગતી સચાઈઓ જળરાં અને
બલમ ભેરથી દાખવાની ચુકતીઓ
કરવામાં આવી છે, પણ તે હકતા
લાઠું કશું એવું થયું છે કે જે
મ સુરજની ઉપર ધુળ નાખી તે
ને ઢાંકવાની તજવીજ નીચકૂળ બ
યછે તેમ હમારી સચાઈના સુર
જને ગાંધ લગાડવાની સઘળી કે
શોશો પોતાની મેળે રદ જઈ હમા
રી સચાઈ અને સતયતા તેના પુ
ર બહાર અને ચળકાટમાં પ્રગટી
નીકળી છે. અનનુમનની સમાને
લગતા આપેલા આંકડાઓ તથા
તે કેવા પ્રકારની અનનુમન હતી
તે વીશે હમારા વીચારો ઉપર થાં
કાઓ નાખવા તથા તેને ભુરી પા
ડવાની જે શોખાઈબરેલી તજવી
જે થઈ છે તેનો આજે હમો પુર
તો અને અતી સંતોશકારક રહી
ઓ આપવાને સામરથવાન થયા
છીએ. હમો હમારા વાંચનારાઓ
ન ખાતરી આપીએ છીએ કે એ
સઘળા રહીઆઓની શોધે હમો
રૂઢિ ગયા નથી પણ ખુદ એ ર
હીઆઓ આવી ચલાવીને હમારી
આમલ રજુ થયા છે. હમે એ સ
માના સંબંધમાં જે લખાણો કી
ધાં છે તે બેઠે બોલ ખરાં છે,
એટલુંજ નહીં પણ તે સાચી અને
પ્રમાણીક લાગણીથી કીધાં છે, તે
ના જયારે એક પછી એક પુરા
વા આપીશું ત્યારે આખો પાર
સી પ્રજાની ખાતરી થશે કે હમા
રાં એ લખાણો ઉપર જે જે સખ
તલુકતેથીની કરવામાં આવી છે ત

થા મહાદતો ઢાંકવામાં આવી છે
તેમાં કાંઈજ ભુલિજ નેમ તથા મ
તલબો સચવાઈ છે. હમો હીમત
થા અને ઘણો ભાર મેલીને કહી
શકીશું કે મુંબઈમાં પ્રસીધ થતાં
એકે એક સહવારનાં આગેવાન પ
ત્રો, શું ઈંગ્લેન્ડ કે શું ગુજરાતી,
જેમના પ્રતીનીધીઓ અનનુમનની
સમામાં હાજર હતા તેઓ હમારા
આપેલા આંકડા તથા તે સમા
કેવા પ્રકારની તથા આચારવોચાર
ની હતી તે સાંમટી રીતે લેતાં બો
લેબોલ સર્વીકારે છે. વળી સ્વીવાર
ની સહવારે છપાતાં અઠવાડીક પ
ત્રોએ પણ હમારા સમાને લગતા
આંકડાઓ તથા નુકતેચીની બોલે
બોલ સર્વીકારી છે. ત્યારે માત્ર અ
ત્રે છપાતું એકજ પત્ર જે પોતે
ખાપોકાર કબુલ કરે છે અને વળી
તેમાં મગરૂરી લે છે કે તે તો આ
પણ પારસીઓના ત્રસ્ટ ફંડના ખાં
ચ ત્રસ્ટીઓનું વાળંત્ર છે તેણે હ
મારા આંકડાઓ ઉપર તથા સભા
ના બંધરણ તથા તેમના કામકાજ
ઉપર કીધેલા હમારા ટીકાઓ ઉપ
ર શંકા નાંખી છે એટલુંજ નહીં
પણ તે ખોટા ઠરાવવાની મીઠયા
તજવીજે કરી છે. હમો એ હમારા
ભાઈબંધનો હબરો હબર ઉપકાર
માનીએ છીએ કે જેણે હમારી ઉ
પર અનનુમનની બદગોઈ કરવાના,
તેમની બદનક્ષી તથા નીંકા કર
વાના આરોપો મેલ્યા છે અને હ
મને તથા પારસી અનનુમનને અ
ઠામલુમાં મેલવાની તજવીજ કરી
માત્ર બાલગલોચ કરવાનુંજ બાકી
સાખયું છે, અને તેમ કરી હમને
હમારા અંગત બચાવ કરતાં જે
આમલ આંકડાઓ તથા ખરી બી
નાઓ હમો આપી ગયા હતા તે
ને એક નહીં પણ અનેક ઠેકાણે

થો ટેકો આપતી સાહસી રજુ કે
રવાની તેમજ એ પત્ર તરફથી આ
પાસલી વીગતો ખોટી પાડવાની તક
આપી છે.

જામેનો એકરાર-ત્રસરી

સાહેબોનું વાજીંત્ર.

હમારા વાંચનારાઓને યાદ આપી
શું કે અનનુમનની બદગોષ્ઠના મથા
ળાં હેઠળ હમારા હંમેશના હીતેયજી
ભાઈબંધ જામે જમશેદ કહેરે મો
હડાં શું ભાવે એવી રીતે હમારી
ઉપર પોતાના ગયા શુકરવારના અં
કમાં તરેહવાર જાતના હુમલા કી
યા છે તેનો જો કાંઈ પણ ઉત્તર વા
હયા વીના હમો બેસી રહીએ તો
કદાચ પારસી કોમ તેનો કાંઈ જી
દોજ અરથ ઉઠાવે એમાં નવાઈ ન
થી. માટેજ હમો આ ઘણી ખારી
ક અને નાજીક બાબત કે જેની ઉ
પર હમો સદ્દનો શીદા પરદો ના
ખવાને ઇચ્છા ધરાવતા હતા તે
બાબત પાછી હાય ધરવાની ઘણી
ફલગીરીભરી ફરજ હમારી ઉપર
આવી પડેલી હમો જોઈએ છીએ.
જો મુંબઈ શેહેરમાં યા મુંબઈ ઇ
લાકામાં અથવા વધુ આગલ વધી
ને બોલીએ તો આખા હિંદુસ્તા
નમાં કોઈ પણ પત્રે આ બાબત હા
થ નહી ધરવી હતી અને હમારી
ઉપર અંમત હુમલો નહી કરવો હ
તો, તો તે ભાઈબંધ જામે જમશેદ
છે. એ પત્ર વરસો થયાં જો કે હ
મારું નામ નીશાન લીધા વગર તો
પણ હર બહાને હમને સતાવી હ
મારાં કામની વચ્ચે આવતું રહ્યું
છે એ જગપ્રસીધ બીના છે. હા
લ અરવાતી બાબતની અંદર નાહ
કની અનનુમનની સાથે અઠડામણ
કરાવવાની વાત આ પત્રે હાય ધ
રી છે, અને જો તે ઉપરથી એ લ

ખનાર એમ ધારતા હોય કે તેઓ
પોતાની એ નેમમાં કાપશે, તો તે
માં તેમની મોટી ભુલ છે. હમો
પારસી તરીકે પારસી અનનુમન
તરફ હંમેશા માન સહીત તથા સ
ભયતાભરી રીતે અને સારી લાગ
ણીથી જોતા આવયા છીએ, અને
જો માન તથા સભયતા અથ હમો
તેઓ તરફ વરતીએ છીએ તેજ સ
ભયતા હમારી તરફ દેખડાવવાને
તેઓએ કોઈ પણ જાતની કચ્ચાકરી
નથી. હમો પારસી અનનુમનનો પુર
તો વીચવાસ ધરાવીએ છીએ, એમાં
હમને તલ્લભાર પણ શક નથી, પણ
અનનુમન અને અનનુમનમાં ફેરફાર
છે. હમારે મનથી પારસી અનનુ
મન તે આખી કોમ કે જેમાં સ
ઘળા વરગો સમાયલા છે, શું ત
વંગર કે મધ્યમ સ્થિતીના અને
ગરીબો, શું વીચારવાલા દુરઅંદેશ
ડહાપણ ધરાવનાર કે અજ્ઞાન, તમા
વીચાર નહી કરી શકે એવા,
ધરડાઓ કે જવાને, ઉંચી કેળવ
ણી પામેલાઓ, મધ્યમ કેળવણી
વાલાઓ તેમજ કેળવણી વચ્ચના.
એ બધાને જો ઘટલા પ્રમાણમાં
લેલવામાં આવે ત્યારે તેજ હમા
રા મનની અનનુમન છે. ત્યારે હ
મો પુછીશું કે મંજબાદે જે અન
નુમન ભેગી થઈ હતી તે આ જા
તની અનનુમન હતી કે? હમારો
ભાઈબંધ પોતાની છાતી ઉપર હા
થ મુકીને કહી શકશે કે આજલા
હીવસોની અનનુમન કે જ્યાં હ
મોએ ઉપર જણાવેલો ભ્રમો મેલ્યા
વડો મલતો હતો તે જાતની આ
અનનુમન હતી? શું તેમાં પાંચ
ત્રસરીઓ અને તેમના ખેશીઓ ઉ
પરાંત પારસી કોમનો અરક, કે જે
માં હોલત, અકલહુશીઆરી, બી
હવત્થ, ઉંચી કેળવણી, ઉંચા ધંધા

એ તોમજ વેળાર વણુજ, બહેર
 છાંડગી એ સધલું સમાઈ જાય છે
 તે તયાં હાજર હતું ? અને જો
 એ સભામાં ઉપર કહેલામાંના છુ
 ટા છવાયા તયાં જોવામાં આ
 વતા હતા તો તે સભા કે જ
 યાં જોઈએ તો જો હજાર હોય કે
 વીંશ હજાર પણ હોય, તોપણ તે
 અનજ્ઞમનની સભા કેમ કહેવાય ?
 હમારી કહેવાની મતલબ માત્ર એ
 જ હતી કે આ અનજ્ઞમન તે ખ
 રી અને જોઈતી અનજ્ઞમન હતી
 નહી. આપણી નાની કામનું ટોણું
 જે હાજર હતું તેમાં કા
 મનું ખમીર કે જે આખાં ટોણાં
 ને ખીલવે તે મુદ્દલ હતું
 નહી; વાસતે હમો જે માન અને
 મરતબો ખરી અને જીવતાં જ
 ગતી અનજ્ઞમનને આપી શકાય તે
 જ માન અને મરતબો કોઈ પણ
 આવી જાતની અનજ્ઞમનને કેમ
 આપી શકીએ; અને તેટલજ માટે
 હમો આ જાતની અનજ્ઞમન સા
 થે તેમની કાંઈ પણ “બદગોઈ”
 વગર તેમને કાંઈ પણ અપમાન ક
 ર્યા વગર માત્ર હમારો અદના અ
 વાજ એટલા માટે ઉકાવયો કે જ
 યારે આવા કેમને લગતા નાજુક
 સવાલ ઉપર મુજાહેમત કરવાની હ
 તી તયારે તે અમુક વરગની અન
 જ્ઞમન આગળ કરવી નહી. એ પ્ર
 માણે એજરખવાહીથી હમોએ અ
 રજ કરી હતી. એમાં હમોએ શું
 ગુનાહ કીધો કે જેથી કરી હમા
 રા હાતેયછુ બાઈબંધે અનજ્ઞમન
 નું અપમાન અને બદગોઈના આ
 શાખો અમારી ઉપર મુક્યા ? આ
 ભાંજગઠ જામે જમશેદે પાછી તા
 છ કરવી નહી હતી તેનું ખીજું
 મુસતફીમ કારણ એ છે કે પારસી
 પંચાયતના ત્રસડીઓ જેમની સા

થે મુજમો માંડવામાં આવયો છે
 અને જેમની ઉપર વાહીઓએ ત
 રહવાર માગણી કરી છે તેમનો અ
 ને એ છાપાખાનાનો સંબંધ જો
 તાં એ પત્રે એ સવાલમાં માથું
 મારેલું વાજબી ગણાય નહી. જ
 મે જમશેદ પોતે કબુલ કરે છે કે
 “હમારા કેટલાક બાઈબંધે” હમને
 વારંધડીએ પંચાયતના ત્રસડી સા
 હેઓના વાજંતના એલકાબથી એ
 જખાવે છે જે માન કબુલ રાખવા
 ને અમો જરા પણ એસકાતા ન
 થી. બલકે એ માન ધરાવવા માટે
 હમો મગડૂર છીએ. હા-બેશક !
 અમો પારસી પંચાયતના વાજંત
 છીએ એટલુંજ નહી પણ નરસી
 કામના વાજંત ધરાવવાનું માન
 ભોગવીએ છીએ.” એ ઉપરથી પહે
 લો સવાલ જે ઉપજે છે તે એ કે
 એ ત્રસડી સાહેબોનું વાજંત થ
 વાનું કામ હમારા બાઈબંધે શા
 કારણસર માથે ઉકાવયું છે ? એ
 બાઈબંધ ભુલી જાય છે કે ત્રસડી
 સાહેબો સાથનો એમનો સંબંધ
 મેહેરમાન મુરખબીઓ અને એક
 આભારી તથા ઉપકારી જેવો છે
 અને જ્યાં મુધી એ જાતનો સં
 બંધ ચાલુ રહે તયાં મુધી જે પ
 ણ પત્ર તેમના વાજંત થવાનો હા
 વો કરે તે પત્ર વાંચે અને તેમાં
 થતાં તેમના મુરખબીઓના લખાણ
 વીંચે કાંઈ પણ હમારી તરફની ગુ
 કતેથીની તથા અમીત્રાય વગર અ
 મારા વાંચનારાઓએ પોતેજ વીચા
 ર કરી લેવો, અને એવાં વાજંત
 માં જ્યારે તેવા મુરખબીઓ વીંચે
 કાંઈ પણ લખાણ બહેર સવાલ
 ના સંબંધમાં તેમની તરફદારી ક
 રનારાં આવે તેમને કેટલું વજન
 આપવું તે પણ હમો હમારાં વાં
 ચનારાઓની સારી સમજણ ઉપર

છોડીએ છીએ. માટે જે કો
ઈ પણ એવો એકર કરે કે હમો
હમારા મુરખખીનું વાળું ત્રીએ
તમારે તે વાળું ત્રીમાં જો મુરખીઓ
નાં ગીતો ગવાય ચાને જેમની ઘં
ટીએ ફળાય તેમને સાફ પીરસાય
એવો જે જાહેરમાં એકર કરવા
માં આવે તો તે વીશે પચુ શું
વીચારવું તે કામ પણ હમો હમા
રા વાંચનારાઓની મુનસફી ઉપર
છોડીએ છીએ. જામે જમશેદના પો
તાના કહેવા પ્રમાણે તે પોતાના મુ
રખીઓનું વાળું ત્રી છે અને હમો
ને પણ તે નાકબુલ નથી.

ત્રસ્ટી સાહેબોને એક ચેતવણી.

પણ હમો ત્રસ્ટી સાહેબોને અને
એક માનપુરવક ચેતવણી આપીએ
છીએ કે જામે જમશેદ જે આપો
કાર જાહેર કર્યું છે કે ત્રસ્ટી
સાહેબોનું તે વાળું ત્રી છે તે બીનને
જો તેઓ પહેલીજ તકે તેનો જા
હેરમાં ખુલ્લી રીતે મજબુત ઇન
કાર કર્યા વગર પસાર થવા દેશે
તો તેઓએ સતત રીતે માફ રાખ
વું કે તેઓ કોઈ દીવસે બારે સંક
ડાં છુમાં આવી જવાનો સંભવ ર
હેશે, એટલું જ નહીં પણ તેઓ કા
ચલા રૂપી તેમજ અનજીમનના સં
બંધમાં પોતાને મોટા ગુંચવાડામાં
આવી પડેલા જશે. માટે હમો ન
મનતાઈથી અરજ કર્યે છીએ કે
પહેલી તકે તેમને આપવામાં આ
વેલી ઉપમા ઉપકાર સહીત ના
પાડી ઉતાવળથી તેનો ઇનકાર કરવો.

અનજીમનનો વીશવાસ કોણ
ધરાવે છે ?

જામે કે કોઈ બીજો ?

હવે જ્યારે એ પત્ર જણા
વે છે કે “પારસી અનજીમનનો હ

મો ઉપર જે વીશવાસ છે અને
આ કટારોમાં રજુ થતી કમીની મુ
ચનાઓ જે વીશવાસથી અનજીમ
ન ઉપાડી લે છે તે પારસીઓ ત
રફના સર્વિકરાયલા વાળું ત્રી ખુ
લ્લી ‘પાસપોર્ટ’ છે. એવું અનુ
પમ માન ધરાવવા માટે હમો ભા
ગ્યશાસ્ત્રી છીએ. તેથી બીજા કોઈ
એ અદેખાઈ કરવી એકતી નથી”
એ કહેવું જેટલું અબીમાનભર્યું
છે તેટલું ખોટું છે. હમો ભાર મુકી
ને કહીએ છીએ કે હમોએ વરણ
વેત્રી અનજીમનનો વીશવાસ એ
પત્ર ધરાવતું જ નથી. બલે પા
રસી કોમનો ભોલો અને બલે ભુ
લાવો ખાતો વરમ જે ખરી ધાર
મીક લાગણી કરતાં જાત જાતના
વેહેમોનો ભોગ હોય છે તેમનો તે
કદાચ વીશવાસ ધરાવતું હોય તો
હમો તે ના પાડ્યું નહીં. પણ હ
મો હીમતથી અને સંપુરણ ખાત
રીથી માનીએ છીએ કે જે પારસી
ઓનો ચલીઅ તો, શીખેલો, સધરેલો
અને કેતવાયલો વરગ જેઓ પોતાને
માટે વીચાર અને ઉપયોગી કામ કરી
શકે, જેઓ પોતાની કામનેજ નહીં
પણ આખી દુનયાને ઉપયોગી થઈ
પડે, જેમની દરશીમરયાદા ધણી
લાંબી તે વરમ ચાને ગોચા પાર
સી અરકનો વીશવાસ એ પત્ર ધ
રાવતું હોય એ અતીશય શક
ભરતું છે. એ વીશવાસ તો
કોઈ બીજાંજ પત્રો ધરાવતાં
હશે. માટે જો હમારો એ ભાઈબં
ધ એમ સમજતો હોય કે આખી
અનજીમનનો તે વીશવાસ ધરાવે
છે તો તેમાં તે મોટી ભુલ કરે
છે. એ ભાઈ જે જાતની અનજીમ
નનો વીશવાસ ધરાવે છે તેની કો
ઈ હડાડે કોઈ પણ અદેખાઈ કર
શે નહીં. કાંઈકે એવી જાતની અદે

ખાઈ કરીને ઠાઈ પણ બીજો બાહેર જાયો પોતાને કામદો કરનાર નથી. એ પત્ર જો એથી પોતાને લાગ્યશાલી સમજતો હોય તો એ ધારણા તેને સુખારક છે. જ્યારે અમારી નેમ એક ઉતરતી પંકતી ની અનબુમનને ચઢીયાતી સચીતી માં લાવવાની છે ત્યારે બીજાઓ જો તેમને તેની તે સચીતીમાં રાખવાની કાલજી તથા ઇચ્છા ધરાવતા હોય તો તે તેમને સુખારક છે.

જામે જમશેદનો હુમલો.

હવે અમારા એ લાઇબ્રેરીની આરટીકલમાં જણાવેલા વીચારના સંબંધમાં કાંઈક નુકતેચીની કરીશું. અમે આગળ કહી ગયા છીએ તે મુજબ ફરી અમે ખાત્રીથી કહીએ છીએ કે અનબુમનની એ સલા રેડીએન્ટેટીવ નહીં હતી. તેમાં માંડ માંડ બે હજાર આસામી હતા અને ઘણી છુટથી બોલીએ તો અઢી હજાર માણસ હતા. સુધરેલા વીચારનાઓ ગેરહાજર હતા અને સલા મુદલ ફોર્ટહમ'ં નીવડી હતી નહીં. ઉપલી બીનાઓ હમોએ મ નમાનતી રીતે પુરવાર કરી છે, પણ જ્યારે હમારો લાઇબ્રેરી એ સલા બીના બાહેરો બોટી પાડવા નીકલ્યો છે અને હમારો નુકતેચીની સામે પ્રોટેસ્ટ કરે છે ત્યારે હમો હમારી ટેટલીક તકરાર પાછી રજુ કરતાં બીજી નવી તકરારો અને દલીલો અને રજુ કરવાની રજા લઈશું. જેથી હમારા વાંચનારાઓની ખાત્રી થશે કે હમોએ જે દલીલો અને તકરારો રજુ કરી છે તે ખરી છે, એટલુંજ નહીં પણ હમારા એ લાઇબ્રેરી નુકતેચીની અને ટીકાઓ તદ્દન નાપાયાદાર અને ઘણું દરજ્જે બાકે રસતે દોરવાના છે. હ

મારો લાઇબ્રેરી જણાવે છે કે “એથી અઢી હજારનો અંદાજ તદ્દન હસવા સરીખો છે”. હવે આંકડાઓથી પુરવાર કરવાને સામર્થ્યવાન છીએ કે બેથી અઢી હજારનો અંદાજ તદ્દન ખરો છે અને આઠ અને દશ હજારનો અડસટો તદ્દન હસવા સરીખો છે, એટલુંજ નહીં પણ કેવળ કલપિત છે. એ લાઇબ્રેરી વધુ લખે છે કે “ટાઇમસ ઓફ ઇન્ડિયાનો રીપોર્ટર અનબુમનમાં કેટલાક હજાર આઠમીઓની હાજરી બતાવે છે.” હમારા વાંચનારાઓ જોશે કે જે રીપોર્ટરના રીપોર્ટ ઉપર હમારો લાઇબ્રેરી બોટી મહાર બાંધે છે તે રીપોર્ટરજી પોતે એ બાબતનો રહીઓ આપતાં એ લાઇબ્રેરી તકરારને જમીનદોસત કરે છે. હમારા પ્રતીનીધીએ એ રીપોર્ટરની સુલાકાત લેતાં એ બાબત વાતચીત કરી તેઓ પાસથી જે હકીકતો મેલવી છે તે હમો નીચે રજુ કર્યે છીએ:-

“ટાઇમસ ઓફ ઇન્ડિયા”ના રીપોર્ટર હમારી બીગતો ખરી પાડે છે.

“ટાઇમસ”ના રીપોર્ટરે અમને જણાવ્યું કે, તમે જાણો છો તેમ જોવી સલાઓમાં હમો બીજા ઇંગ્લેન્ડ લાઇબ્રેરીના રીપોર્ટરો જેડે મલીને મમ કરીએ છીએ. હવે આ સલાના રીપોર્ટર પી એમબલ એક લાઇબ્રેરી તરફથી અગાઉથી લખી રાખવામાં આવ્યું હતું અને પહેલી ૧૦ “કોપી” તો તેવજી લખીનેજ સલામાં આવ્યા હતા, એ કોપીમાં હજારો શબ્દ (several thousand) અગાઉથીજ સુકતામાં આવ્યા હતા. પણ જ્યારે સલામાં હાજર રહેલાઓની સંખ્યા એ નજરે નજર જોઈ, ત્યારે મારી તો આગલા અનુબંધને લીધે ખાત્રી હતી કે માણસોની સંખ્યા ૨ થી

૩ હબ્બર કરતાં વધારે નહીં હોવી જોઈએ. જે પુરતબ મારા બાઈબ'ધ રીપોર્ટરોને પણ એ વીશે કહ્યું અને એટલું પણ ઉમેર્યું કે સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી જ નહીં. આ મારા વીચારો મારા બાઈબ'ધ રીપોર્ટરોને પુરતબ જણાવવા હતા. હવે જ્યારે મી. કેમી સાલીસીટર આવી ગયા, ત્યારે પછી હું અને બીજા રીપોર્ટરો બહાર નીકળી ગયા અને બહાર નીકળતાં નીકળતાં મને લાગ્યું કે સભા કોઈ પણ રીતે અદ્ભુત પ્રકારની હતી નહીં. "થાઉસનડ્ઝ" ખોલ અમેએ નાપર્યો, તેના અરથ ૨-૩ હબ્બર પણ થાય. હું હમણાં પણ કહ્યું કે તમેએ જે બે થી વધી હબ્બરને આંકડો આપ્યો છે, તેજ સાધારણ રીતે જોતાં વાજબી લાગે છે અને તમેએ જણાવ્યું હતું કે સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી નહીં. એટલે ફરીઆદક્ષના ધીમાયતીએ અથવા લેખના આધાર વીચારોને ટેકો આપનારા જેરહાબર હતા. એ વાત કોઈપણ પણ ના પાડી શકાય તેવી નથી.

ઉપલી કડીકત ઉપરથી હમારા વાંચનારા એ જોઈ લીધું હશે કે હમારી સંખ્યા જે હમારે પુરતી જુસતોજુ કરીને અને પ્રમાણિકપણે રજુ કરી હતી. તેને ઉપલા રીપોર્ટર જેવણ વરસો થયાં એ ધંધામાં માહિતખાર અને અનુભવી સભા છે તેવણે જોડિયોલ ખરી પાડી બાઈબ'ધ જામે અને બીજાએ જેઓએ જોડી અને કલપીત સંખ્યા આપી પારસી પ્રબંધને આડે મારએ દોરવવાની તજવીજ કરી હતી તેઓને આજુબ ફટકો લગાવ્યો છે. આથી સ્વસ્ સંખ્યાની બાબમાં બીજાને શું પુરવો આપીએ તે હમે જોઈ શકતા નથી. ત્યારે એ પ્રમાણે ખુદ ટાઈમસ એક ધંડીઆ જેનો ટેકો બધે જમથેક પોતાને મહેલો સમજતો હતો તે પત્રનો ટેકો તો હમનેજ ચડ્યો છે. જહીં જોઈએ એટલે તે ટાઈમસની

સાથે મહીને લખેલું એટલે જોઈએ એટલેનો ટેકો પણ હમારો કહેવાય. બાઈબ'ધ એડવોકેટે તો બીજેજ હાટે મીટીંગનો હેવાલ આપતાં જ જણાવ્યું હતું કે સભા અસલ બીચારના પારસીઓની હતી અને જોલ બલેસ બાગમાં નાખવામાં આવેલો મંડપ ચીકાર ભરાયો હતો. ત્યારે હવે જે ઇંગ્લેન્ડ પત્રોના ટેકા ઉપર જામેએ મહારત રાખી હતી તેનો ટેકો હમને છે ત્યારે હમરો એ બાઈબ'ધ એકલોજ છે કે જે મીટીંગના સભાસદોની સંખ્યા ૮૦૦૦ ની જણાવે છે.

શું બધું સમાચારનો અડસટો.

આગલ ચાલતાં એ બાઈબ'ધ પોતાની જુદા ચાલુ રાખી પેતાના ટેકામાં શું બધું સમાચારના રીપોર્ટ ઉપર મહારત બાંધે છે, પણ એ મહારત પણ હમારી ટુંકી અને ટય દલીલથી જવી રીતે હમે એ પહેલી વકાર તોડી તેવીજ રીતે એકે કણુમાં તોડી શકીશું. એ સભામાં હમેએ હમારા ચાર રીપોર્ટરો મીટીંગમાં શું જોલાય છે તેનો રીપોર્ટ લેવા મોકલ્યા હતા. હમારો બીજા એક પ્રતીનીધીને હમેએ જોલબલેસ જાગની સામેના એક ઘરમાં બેઠક કરાવી આપી હતી, જે ત્યાંથી આખી સભાને "બરડસ-બાઈ-વધુ" બરાબર લઈ શક્યો હતો. ગીરમામ ત્રામ ટર મીનસ ઉપર અમેએ એક પ્રતીનીધી રાખ્યો હતો. જે ત્રામમાંથી ઉતરતા સજબી લોકોનું અવલોકન કરતો હતો, જય રે બીજો એક પ્રતીનીધી ગાડીમાં આવતા લોકો તે મજ ત્રેનોમાંથી ઉતરતા લોકો ઉપર ચરનીરોડન નાકો આગલ નજર રાખતો હતો. હમે જમારે સભા

યરૂ થઈ તયારે હમારા મજકુર આ
ર રીપોર્ટરો અને બીજા પત્રોના
રીપોર્ટરો સાથે હમેશાં થાય છે
તેમ હાજર રહેલાઓની ગણતરીના
સંબંધમાં વાતચીત થઈ અને હ
મારા એ ચાર રીપોર્ટરો પણ આ
ર હજારની સંખ્યાનો અડસટો લ
ઈ આવયા હતા, પણ જ્યારે હમે
એ ઉપર જણાવેલા હમારા સઘળા
પ્રતીનીધીઓ એકઠા મઠીઆ અને
જ્યારે સરવે જણે પોતે લીધેલી નોં
ધો સરખાવી તેમજ હમેશો આગલ
રજી કરેલો ખુરશીઓ અને બાજ
રોનો હીસાબ સઘળાઓએ લીધો
તયારે હમે માંડમાંડ બે હજાર
ની સંખ્યા ઉપર આવયા, જેમાં
બીજા છુટછાટના ૫૦૦ ઉમેરતાં કુ
લે સંખ્યા ૨૫૦૦ ની થઈ. બાઈ
બંધ સમાચારના રીપોર્ટરોએ ઉપ
ર જણાવેલી વાતચીતમાં સુચવવા
માં આવેલા આંકડા મુજબ ચાર હ
જારની સંખ્યા જણાવી તેમાં નવા
ઈ નથી. બાઈબંધ જામે જમશેદ
ટાઈમસની “કેટલાક હજાર”ની અ
ને પોતાની આઠ હજારની સંખ્યા
અનન્યમનના બળના ખરા આંકડા
તરીકે રજી કરેછે, પણ હમેશો ઉપર
હેખાડી આપ્યું તેમ બાઈબંધ ટાઈ
મસનો રીપોર્ટર તો અમારો આઠ
સટો ખરેખરો ગણી અમારા એ બા
ઈબંધની ગણતરીને હસવા સરખો
કેરવે છે.

હવે ખરૂં કોણુ ?

તયારે હવે ખરૂં કોણુ અને જોડું
કોણુ તેના નીરણુય કરવાનું કામ તે
મજ સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ હતી કે ન
હી તેનો નીરણુય કરવાનું કામ પા
રસી પ્રબળ છે કે જે કરવામાં ક
શી મુશ્કેલી નથી. એ બા
ઈબંધ જણાવે છે કે “હમારા મત

પ્રમાણે ગયા મંગળવારની અનન્ય
મનને રેપ્રીઝેન્ટેટીવ મંડળ ગણવા
ના પાડવી તેના જેવું હડકડતું અ
જ્ઞાનપણું અત્યાર અગાઉ કદી બ
તાવવામાં આવ્યું ન હતું.” હવે
એ હડકડતું અજ્ઞાનપણું કોણુ બતા
વ્યું હતું તે શોધી કાઢવાનું પણ
હમારા વાંચકોને મુશ્કેલ લાગશે
નહી.

એ લખનાર આપણા કોમના જ
ણેલા આગેવાનો કે જેમની સંખ
યા કાંઈ નાની નથી તેમનું લાઈ
બલ કરી જ્યારે તેઓ ઉપર એ
વો આરોપ મુકે છે કે કોમના સુ
ખ દુખમાં ભાગ લેવાની તેઓ ફ
રકાર નહીં રાખતાં કોમનો મધ્ય
મ અને મરીબ વચ્ચે જીવે છે કે
મરે છે તે બહુવાની બેઠરકારી બ
તાવે છે અને જેઓને કોમી કામો
માટે સહેજ પણ કાળજી નથી. એ
માનવંત આગેવાનો જેમને વારં
વાર એ પત્ર સતાવતું અને જેઓ
ની તેનાજ બોલમાં બોલીએ
તો “બહોઈ” કરતું રહ્યું છે તે
ઓ જો આવી સભાઓમાંથી અલ
ગ રહે અને તેના કામકાનેમાં બા
ગ નહીં લે તો તેમનો શો વાંક
છે ? એ આગેવાનો કોમને આમલ
વધવા અને દુનયાની બીજી ચઢ
ચાતી કોમોની સંક્રમાં લાવવાની
ઉમેદ અને ઈચ્છા રાખે અને બી
જી તરફથી જ્યારે કોમને
જો કે પછાત નહીં તો સમીર રા
ખવાની કોશિશ કરવામાં આવે તો
પછી એ આગેવાનો કચવાઈને પે
તે એ પ્રછાત રાખવાના કામમાં
ઉત્તેજન નહીં આપે અને જુના વી
ચારના પારસીઓની સંક્રમાં નહીં
જોડાય તો તેમાં કોઈ પણ તેમનો
કસુર જોઈ શકે નહીં.

અલબત્ત તેમને માટે સભાના

દરવાજા તો ખુલ્લા હતા, પણ તે મને બોલવાની અને પોતાના વીચારો બહાર કરવાની છુટ થું હતી? મીઠા શાપુરજી ગઝદર એક તદ્દન સાદી અને અકલપસંદ દરખાસત લાવ્યા હતા, તેવજીને જ્યાં રે પોતાના વીચારો વટીક દ. શાવવા દેવામાં નહીં આવ્યા અને તે વજી ઉપર ડુઆનો માર પડીઓ, ત્યારે બીજાઓને થું બોલવા દેવામાં આવતે? હા. કહ્યું છે છાંએ કે અર્થતજ નહીં. માથાં ભાગવા વ'શે હમોએ ઇશારો કીધો, તેને અનજીમનની “બદગોઈ” કરનારો અને અપરાધ કરનારો જણાવવામાં આવ્યો છે, પણ એ તો જાણીતી બીના છે કે, હમોએ જણાવેલો ભય વાજબી હતો અને એવાજ વીચારથી કોમના કેળવાયેલા આગેવાનો સભાથી દૂર રહ્યા હતા.

કોમની કોમ.

એ ભાઈબંધ આગળ ચાલતાં જણાવે છે કે, કોમની “કોમ” સભામાં હાજર થઈ હતી. એ “કોમ”ની અંદર કોણ કોણ હતા, તેઓનાં નામ જો પોતાની શહાદતના ટેકામાં આપ્યાં હતાં તો હમો પાંચસોથી એક હજાર નામ આપીને બતાવતે કે, જે ખરી “કોમ” જે મોટા પારસી મેળાવડાઓમાં જોવામાં આવે છે, તેઓએ આ સભાથી દૂર રહી સભા તરફ પોતાની હીલસોજી નહીં બતાવતાં પોતાની લાગણીઓ પોતપોતાના મંદગોમાં છુટથી બહાર કરી હતી. એ “કોમ” વીશે બોલતાં શેઠ દોરમસજી દાદાભાઈ જડજે વરસો ઉપર કરેલાં એક ભાષણનો ફકરો ટાંકવામાં આવ્યો છે, તો કાં નહીં શેઠ દોરમસજી પોતે જેવજી કોમના એ

ક ખરા આગેવાન ગણાઈ શકાય અને જેવજી અગાઉ અનજીમનોની સભામાં ઉલટમંદ ભાગ લેતા હતા, તો તે વજી સાહેબે કાં નહીં સભામાં આવવાની તસદી લીધી અને જેવજીના દરખાસના બીજા સેંકડો પારસીઓ થું કામ એ સભાથી દૂર રહ્યા? મીઠા ગઝદર વીશે બોલતાં એ લખનાર જણાવે છે કે, “તેવજી તરફ અનજીમને જે અભાવ બતાવ્યો, તે માટે તેને બદનામ કરવામાં આવે છે, તે અણધરતું છે. અનજીમને તેવજી સામે પોતાની દીનચુસત પ્રમાણીક લાગણી રજુ કરી હતી અને તેની તરફ આપણે સંપૂર્ણ પસંદગીથી જોઈ નહીં થક્યે, તોપણ એટલું તો કમુલ કરવું જોઈએ કે અનજીમને પોતાનો ખુલ્લા દીવનો અરગમો પ્રદરશીત કરીનેજ ચુપકીદી અખત્યાર કરવામાં જખરી સહનશીલતા બતાવી હતી” પારસી પ્રવાને સારી રીતે રાશન છે કે, મીઠા ગઝદરની દરખાસત જે એક માત્ર કમીટીને મવાની કરી હતી, તેમાં દીનચુસત અને પ્રમાણીક લાગણીઓ કેમ દુખાય તે અમને સમજ પડતું નથી. જ્યારે એક કમીટી નેમવાની દરખાસત સામે ધુળરો કરવામાં આવ્યો, ત્યારે બીજા કોઈ સભાસદે જે ધારમીક બાબદ ઉપર પોતાનું પ્રમાણીક મત બહાર કીધું હતું, તો તેના હાલ થું થતે? તેવા બોલનારાઓનાં માથાં ભાંગતે એટલુંજ નહીં, હાડકાં તુટતે એટલુંજ નહીં, પણ તેથી પણ વધારે ખરાબી કદાચ થતે એમાં નવાઈ નથી. વલ્લી મીઠા ગઝદરની દરખાસતના સંબંધમાં એવું કહેવાય છે કે સભાએ સહનશીલતા બતાવી હતી, ત્યારે થું હમારો ભાઈબંધ એમ કહેવામાં

એ છે કે, આટલી કમીટી નેમવાની આગદમાં પણ સલા ને સહનશીલતા નહીં બતાવતે તો શું મીં ગઝદરનાં હાકાં પાંચલાં ભાંગવામાં આવતે ચા તેમને બીજી ગંભીર ધજા કરવામાં આવતે? “ધંગલડ અને જામેરીકાની આવી એક સલામાં આવજ સલા સહ પોતાની દરખાસ્ત રજુ કરવા કે થોડું ઘણું બી લાશણ કરી શકે તે નહીં, પણ કોઈ જુદાજ અવતારમાં બહાર પડતે.” એ લખનાર જુદી જાત છે કે, ધંગલડ અને જામેરીકામાં જે સલાઓમાં તાક્ષણ જાતે છે, તે સંસારી ચા ધારમીક સલાઓ નથી, પરંતુ તે સલાઓ તો રાજદવારી હોય છે કે જ્યાં જુદી જુદી પક્ષોના સલાઓ હાજર હોય છે. આ કાંઈ મોટા રાજદવારી સલા હોતો નહીં. આ તો એક સંસારી સલા હોતો, જેની ઉપર કોઈ મનુષ્ય મત મારવામાં આવતું હતું અને તેના સંબંધમાં મીં ગઝદર માત્ર કમીટીની માંગણી કરી હતી. એ કામ સાથે એક રાજદવારી સલાની સરખામણી કરવી એ હસવા જોગ છે. એક ગમથા એ લાઈબ્રેરી અને જામેરીકાની વખાણ કરે છે અને બીજી તરફથી પોતેજ એ “અનજુમન” તરફથી જે તે “સહનશીલતા” નહીં રાખતે તો મીં ગઝદરને માર પડવાની વકી રાખતો જણાય છે. ત્યારે હવે એ કહેવાતો અનજુમન કેવી હશે, તેનો વાંચનાર સહેજ ખચાલ કરી શકશે મીં ગઝદર જ્યારે માત્ર કમીટી નેમવાની દરખાસ્ત ઉપર જોલવા ઉઠ્યા, ત્યારે તેમના તરફ જે ચાલ સમાજે ચલાવી, તેને માટે એવું જણાવવામાં આવે છે કે, સલાઓ સહનશીલતા બતાવી હતી.

ત્યારે જે જોનન સર કીરોઝશાહ મેહેતા ચા મીં દીનશાહ વાચણ સલામાં હાજર થઈ, પોતાના વીર ધી પ્રમાણીક વીચારો બહાર કરવાની હીમા કરતે, તો એ સમા તેમના તરફ કેઈ જાતની “સહનશીલતા” બતાવતે અને એ માનવંત ગ્રહસથો સલામાંથી “કાંઈ જુદાજ આધાર”માં બહાર પડતે કે નહીં તે તેમનું વરણન આપવા કરતાં તે વીચારી લેવું સહેલ છે.

જામેરીકાની રાજીવારના પીકચરો

નહ નાદર નમુના.

હવે પોતાની સાહાદતોના ટેકામાં એ માઈગ્રેંથે ગયા રાજીવારના અંકમાં સલાને લગતાં કેટલાંક પીકચરો જે ખાલ ફોટોગ્રાફો ઉપરથી લેવામાં આવ્યા હતા તે રજુ કરે છે. હવે કહીએ છીએ કે એ પીકચરો જામેરીકાની સાહાદતોને ટેકા આપવાને બદલે માત્ર તેને તકન તોડી નાખે છે. કેટલાંક એકસપર ટોને એ પીકચરો દેખાડવામાં આવતાં તેઓ એ જણાવ્યું કે જે બાજને એકજ ભાગ કે જ્યાં માત્ર સલાઓનો ખીચોખીચ જોઈ શકાય હતા તે આખા ભાગનો જે ફોટો લેવામાં આવ્યો હતો તો “મે ગનીફ ધંગ ગલાસ” ની મદદથી મંડપની અંદર કેટલા થયેલા હતા તેનો લગભગ અડસટો કાઠી શકતે. પણ એ પીકચરો માત્ર મંડપના ચોક્કસ ભાગે નાજ હોવાથી દરેક ભાગ અડેક લઈએ અને મે ગનીફ ધંગ ગલાસ વડે તે માંડેલા માણસોની ગણતરી કરીએ તો એક ચારસ ઇંચે કેટલાં માણસ આવે તેનો સહેલ બરાબર નીકળી શકે અને આખા મંડપની અંદર આઠ હજાર માણસો છે એમ કહેવું એ

પીકચરો પોતેજ ખોટાં પાડી આ પે. જે વીભાગોના પીકચરો લેવા માં આવયાં છે તે એ એકસપરટો ના કહેવા પ્રમાણે ૮૦૦૦ ની તરફ તદ્દન ખોટી ઠરાવી આપે છે. તેમ નું કહેવું એવું છે કે મોટીંગની સંખ્યાના સંબંધના આ પુરાવા બાંધે એ રજુ નહીં કીધા હતાં તે બેડે તર થઈ પડતે. અત્રે જણાવવું પ્રસંગોપત્ત થઈ પડશે કે ભાઈબંધ બાંધે જે પીકચરો રજુ કરે છે તે વીશમી સદીના હુનરને શોભા લગાડવા કરતાં તેને ખાખ આકાર માં રજુ કરે છે. ઘણા સારા રૂપ રંગના માણસો વારે ઘડીએ ઘણા કદરૂપા રજુ થાય છે.

પારસી-પ્રેસીડેનસી મેચમાં કેટલાં લોક હાજર થાય છે ?

ઇલાકાના ઇંગ્લેન્ડે વીરધ પારસી એવાલી મોટી મેચ જ્યાં તમાશા ગીરોની ભારે મોટી સંખ્યા હાજર થાય છે, જ્યાં મેદાનની ચારે બાજુએ સરવે કેમના પચરંગી લોકો ડીસોડીસ અને ખીચોખીચ, સાત સાત અને આઠ આઠની હાર માં ઉભા રહે છે, જ્યાં સેંકડો આસામીઓ ઝાડ ઉપર અને ગાડીઓના ટાપ ઉપર બેસી બાંધે છે, જ્યાં વીશ વીશ તંત્રીઓની અલગ ગારમાં ખીચોખીચ લોકો બેસે છે તે તેવી મેચમાં પણ હાજર રહેલાંની ગણતરી કેઈ હીવસે પણ આઠથી દશ હજારની વધુ થઈ નથી, તે આલબલેસ બગ જે એ મેદાનનું એક નાનું ખુણું કહેવાય અને જે બાગનો લગભગ અરધો ભાગ તે તદ્દનજ ખાલી હોય તે ત્યાં આઠ હજાર લોકો કે વીસે પેવસ થયું તે કોઈપણ સાધારણ સમજવાળો માણસ સમ

જી શકે એમ નથી. આ ૬૫ ફીટ ઉંડા અને ૪૫ ફીટ પહોળા મંડપમાં તો હજારો માણસ મવાડવા એ નહીં અને એવું છે પણ મીયાં ભાઈના “બારા કેસ” ના મંડપમાં પણ હમારા ભાઈબંધના કહેલા આઠ હજાર માણસ માઈ શકે નહીં.

ગાડીમાં આવેલા ગ્રહસંથો.

હવે એ સભામાં કેમનો સવળો તત્તવ હતો એમ કહેવામાં આવે છે તે હમો કહીશું કે તે પણ ખરું નથી. જેમ કેમનો વીદવાન વરગ જેરહાજર હતો તેમ કેમના બહેનાં અને શ્રીમંતો પણ સભાથી દૂર હતા. સાધારણ ધામધુમના લગન જ્યારે આલબલેસ બાગમાં હોય છે ત્યારે ગાડીઓની અલગા ર એક ગમથી સર આદમજી પીર ભાઈ વાહેરા સેનીટરીઅમથી તે છે કે શેક ફરામજી કાવસજીના આતશબેહરામ સુધી લાગે છે, જ્યારે ખીજી ગમથી મીં પંથકીના બંગલાથી તે મેથયુ રોડ ઉપર મરહુમ માં બસટીસ તેલંગના બંગલા સુધી લાગી રહે છે તે આ કહેવાતી અતજીમનની સભામાં માત્ર ૫૦ ગાડીનીજ હાર ગણવામાં આવી હતાં જે દેખાડે છે કે વીદવાન વરગની પેઠે શ્રીમંતોનો વરગ પણ હાજર હતા નહીં. વહી એ ૫૦ ગાડીમાં તે પાંચ ત્રસી સાહેબો અને તેમના ખેશીઓ તથા લાગતાવલમતા સાહેબોની કેટલીક ગાડીઓ હશે તે પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે.

સુપ્રાનટેનડંટ વીલીઅમસન
શું કહે છે?

હાજર થયલી સંખ્યા બે હજાર
રની અંદર પણ ઉપર તો
નહીજ.

હમારા એક પ્રતીનીધીએ ગયા
રવીવારે સુપ્રાનટેનડંટ વીલીઅમસ
ન જેવણ પોતાના બે સુરેપીયન
મદદનીશો સાથે સભાના હોવસે સ
માધાની જાલવવા આલખતેસ બાગ
આગલ હાજર હતા અને જેવણ
ત્યાં આવલથી આખર મુધા હાજ
ર રહ્યા હતા તેવણની મુલાકાત
લીધી હતી. સભામાં હાજર રહેલાં
ઓની સંખ્યા વીશે પુછવામાં આ
વતાં તેવણે કાંઈ પણ આનાકાની
વીના કહ્યું કે દોઢથી બે હજાર
માણસ ભેળું થયું હોવું જોઈએ.
તેવણે જણાવ્યું કે સભામાં લોકો
હાજલ થયા તે વેલા તેવણે જે અડસ
ટો બાંધ્યો હતો તે કરતાં
સભામાંથી લોક બહાર નીકળ્યું
તે વખતે વધારે ભરોસેદાર અડસટો
તેવણ કરી શક્યા હતા. તેવણ વલી
બોલ્યા કે તેવણ નજદીક સતર વ
રસ થયાં મુંબઈની પોલીસમાં નો
કરી બળવે છે અને લોકોની ગં
ભવર ઠક જોવાની તેમને સેંકડો
તક મલી છે, અને પોતાના લાંબા
અનુભવ ઉપરથી તેવણે ભાર મેલી
ને જણાવ્યું કે સભામાં દોઢથી બે
હજારજ માણસ ભેગાં થયાં હતાં.
બે હજારની અંદર હોય પ
ણ તેથી વધુ તો હોઈ શકેજ ન
હાં એમ ખાતરીપુરવક તેવણ મા
નતા હતા.

મીં હોરમસણ અરદેશર
વહાડીઆનો અલીખાય.

આશરે બે હજાર લોકોની
હાજરી-સભા રેપ્રીઝેન્ટેટીવ
હતીજ નહીં-સામી પક્ષ જો
બોલવા ઉઠતે તો માથાં ભાગયા
વગર રહેતે નહીં.

મીં હોરમસણ અરદેશર વહા
ડીઆ બેરીસ્ટર-એટ-લોની પણ હ
મારા એક પ્રતીનીધી સાથે સભાના
એક હોવસ અગાઉ મીટીંગના સં
બંધમાં વાતચીત થતાં તેવણે જ
ણાવ્યું હતું કે તેવણ સભાની અં
દર જવનો ધરાદો રાખતા હતા
અને સભામાં પોતાના કેટલાક વી
ચાર બહેર કરતાર હતા. અગર જો
સભામાં ઘણી ગરમાગરમી ચાલે તો
તે ધારમીક જુસસાની ગરમી પુરી
થયા પછી સભામાં બોલવાનો તેવણ
નો વીચાર હતો અને તેવણ ધરતા
હતા કે સભા તેવણનું સાંભલશે અને
જો તેવણના કહેવા મુજબ અમલ
નહી કરવામાં આવે તોપણ તેવણ
નું સાંભલવા ના પાડવામાં આવશે
નહી. મીં વહાડીઆની કેટલાક
ધર સંસારી અહચણો છતાં તેઓ
સભામાં ગયા હતા અને બીજાઓ
ની માફક પલેટફોર્મ ઉપર નહી
બીરાજતાં સભાજનો સાથે લેલાધને
બેઠા હતા. તેઓએ પોતાની ધાર
ણા પ્રમાણે પોતાના વીચાર દરશા
વવાનો ખયાલ કામમે રાખ્યો હતો
પણ જ્યારે તેઓએ મીં શાપુરણ
ગઝદર જેવણે માવ એક કાંટી
નેમવાની દરખાસત લઈ આવયા
હતા તેવણ ઉપરનો ધડકધુજારો
ભેયો અને જ્યારે કાગળના ફૂંચા

મેં માર તેવણ ઉપર પડયો તેમજ
 “દુખરાઓનો હીમાયતી” એવા સ
 ખુનો તેવણના કાન ઉપર પડયા તયા
 રે મીં વહાડીયા સેતાન રાગો
 કરી સલા છોડી ચાલતા થયા હ
 તા. તે વેલા તેવણને લાગયું હતું
 કે વીરૂધ પક્ષનો જે કોઈ પોતાના
 ખરા ધારમીક વીર્યરો જણાવવા
 બહાર પડે તો જરૂર મીં ગઝર
 કરતાં વધારે માઠા હાલ થયા વીના
 રહે નહી. મીં વહાડીઆ મીલ ત
 રફના હરવાળમાંથી બહાર નીકલ
 તા હતા તે રેળા હમારા એક પ્ર
 તીનીધી સાથ મુલાકાત તયાંજ દ
 રવાળ આગળ થઈ અને હમારા
 પ્રતીનીધીના સવાલમાં તયાંજ બીજા
 કેટલાક માટેઓની હાજરીમાં તેવણે
 જણાવ્યું કે સભામાં આશરે જે
 હજાર માણસોની હાજરી હશે. સ
 ભા રેપ્રીઝન્ટેટીવ હતી કે નહીં તે
 બાબે સવાલ પુછવામાં આવતાં તે
 વણુ બોલ્યા કે સભામાં કોમના ખ
 રેખરા રાહબરો ગેરહાજર હતા અ
 ને તેમની ગેરહાજરી ધવાન ખેંચ
 તી હતી. ગઈ કાલે જ્યારે મીં
 વહાડીઆ સાથ હમારા પ્રતીનીધીને
 વાતચીત થઈ તયારે તેવણે હમને
 કહેવાની ચતા આપી કે સભામાં
 બે હજારથી વધુ માણસ હતાં નહી
 અને સભા મુદલ રેપ્રીઝન્ટેટીવ પ
 ણ હતી નહીં.

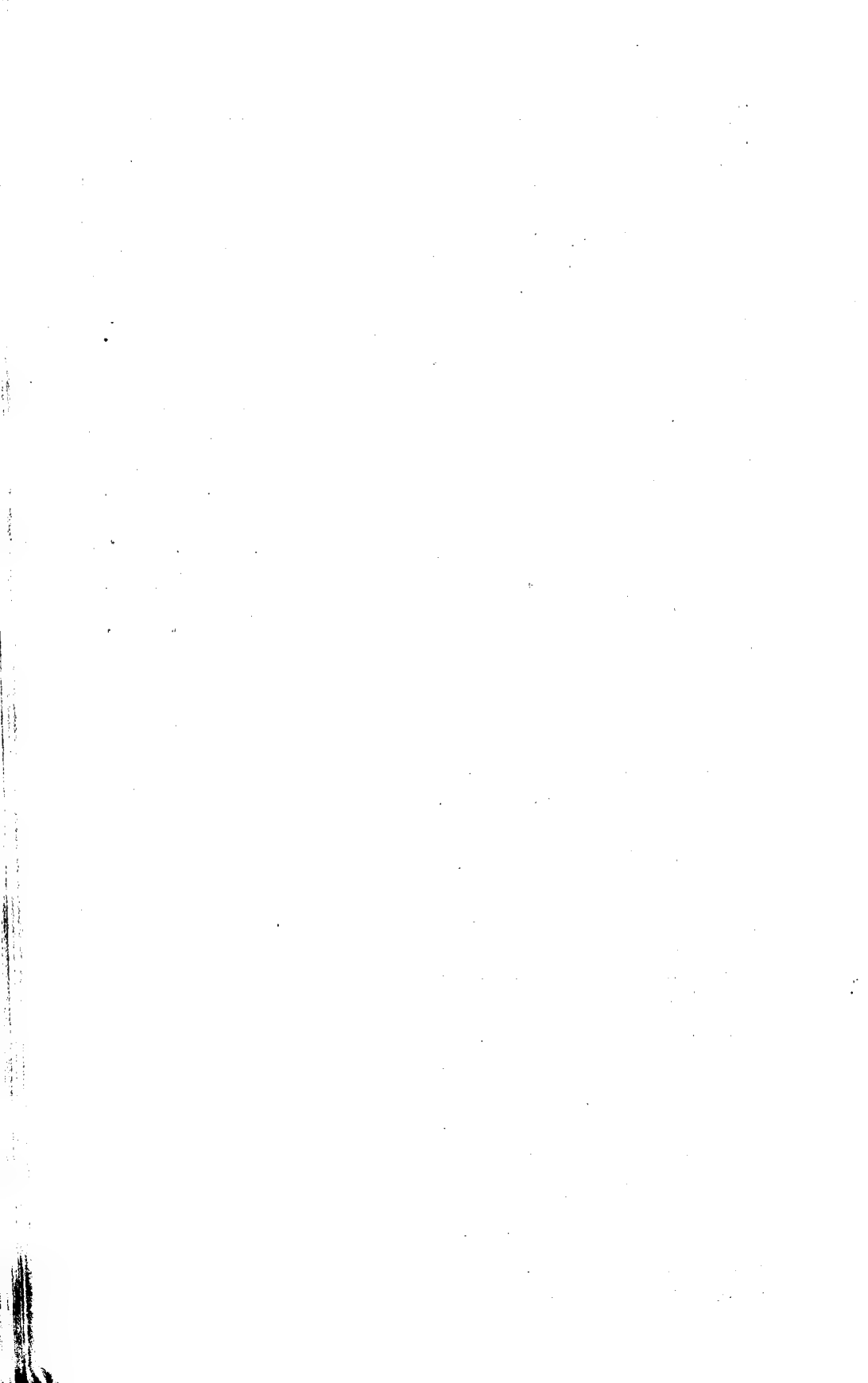
હવે જામે જમશેદ શું કહેશે ?

આ બધા પુરાવા આપયા પછી
 જામે જમશેદ શું કહેશે ? હવે તે
 પોતાની છુકર મુઠ્ઠી હમારા ઉપર
 તરફવાર જાતના આરોપો જે તેણે
 મુકયા છે તે એક અહમચ તરીકે પા
 છા ખેંચી લેવાનું હકસત ધા
 રશે કે નહી અને એક આ
 ગેવાન પત્રના ચલાવનાર તરીકે
 હમારા સંપુરણ અને વગર થ

રતની માફી ચઢાવા જે એ પત્રવાલા
 શરમાતા હોય તો આખી પા
 રસી પ્રજા જેમની આગલ કેટ
 લોક ખોટી ફલીલો રણ થવાથી
 જે આટે મારગે દોષધ હોએ તો
 તેમની પાસે એ પત્ર સંપુરણ અને
 વગર શરતે અને ખુલ્લી માફી મા
 ગશે એવી હમો ઉમેદ રાખીશું.

સઘલાં પારસી પત્રનો ટેકો.

હમો જણાવવાને ખુશી છીએ
 કે રાજાંદા સહવારના તેમજ અક
 વાડીક એકેએક આગેવાન પત્રનો હ
 મને ટેકો છે, જેઓ સપશટ રીતે
 જણાવે છે કે, સભામાં ૮ અથવા
 ૧૦ હજાર માણસ હાજર નહીં ર
 હતાં માત્ર બેથી ત્રણ હજાર માણ
 સ હતાં અને એ સભા બીલકુલ રે
 પ્રીઝન્ટેટીવ હતીજ નહીં. “હીંદી
 પંચ” જેણે એક ઉમદા સકેચ એ
 બાબદમાં લખ્યો છે, તેણે હમો
 એ આપેલા આંકડાને તેમજ તે
 વીશેના હમારાં મતને સંપુરણ ટે
 કો આપ્યો છે. એ પત્રોમાંના કેટ
 લાકોનું મત હમો બીજા ભાગ ઉ
 પર આપીએ છીએ.

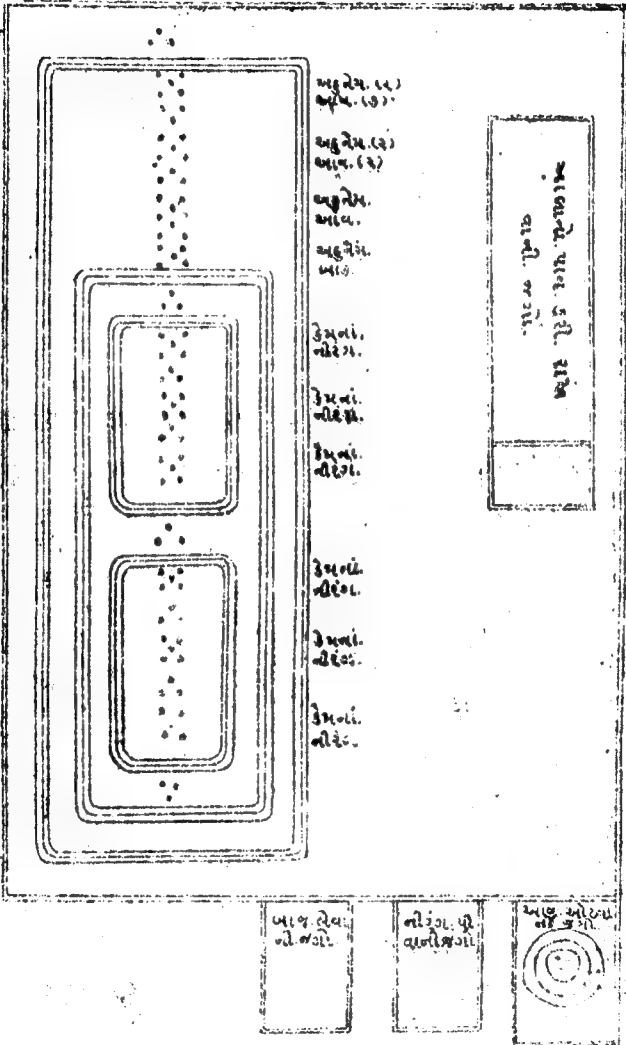

બર મ જ મગાકુ નો નમુનો

ઉગ મણ.દશા

ઓતર.દશી.

સગાને ઉભી રાખવાની જગો

કેમની.દશી.

મહાદેવ.દશી.

અરશનુમ હેવાની કીયા.

તે કેવી રીતે થાય છે.

ખારદેહ અવસ્તાની પુરાણી કેતાબ ઉપરથી
લીધેલા હેવાલ.

અરશનુમ લીધેલાને નવસો નહાવાની વીખત.

અખખારે એહાબર તા. ૧૧ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮.

હાલ કોરં સનમુખ ચાલતા પાઠમી
પંચાપતને લખતા મુદ્દામાં સાક્ષી લે
વાની વેળા "અરશનુમ"ની કીયા વીશે કે
ટકું બિનાવું છું. એ અરસનુમની કી
યા શું છે અને એક મોએદને કેવી રી
તે અરશનુમ આપવામાં આવે છે તેથી
જરૂરસતી મોડે મોડે ભાગ નાવકે
હશે. એટલાજ માટે હમે એ કીયાને
લખતી સંપુરણ હકીકત તમારા પારસી
વાંચનારાઓ માટે લખીને આજે પ્રગ
ટ કરી છે. એ કીયાને હેવાલ અખ
ખારે સોદાગરના આમલા માટેક મહેદી
ન હાલમાઇ કાવસજીએ પ્રગટ કરેલી ત
મામ ખોરદેહ અવસ્તાના બીજા હસ્તર
માંથી સદામરી લીધી છે અને માત્ર જ
બદોતી જોડણીના સહેજ ફેરફાર કરી
આખી કીયા એમની એમ હમોએ ઉતારી
લીધી છે જે હમારા જરૂરસતી વાં
ચનારાઓને એક ઉપયોગી થઇ પડશે.
એ અરશનુમ કીયા કેવી રીતે થાય છે
તેના બરાબર સમજણ આપવા કીચ
એક આકરતી પણ હમોએ આપી છે
જે ઉપરથી વાંચનારને એ કીયા સમજ
વામાં થઇ સરલતા મળશે.

અરશનુમ હેવાની હકીકત.

અરશનુમમાદાની જગો નવ વામ મા ન
વ હાય હાંડી પેહલી બરાબર બનાવી
જોઇએ અને ત્યાં ધાસ કચરો નાખવો
નહી જોઇએ અને સખલી જગાએ રેડી
પાથવી જોઇએ અને એ મોમેદ અરશ
નુમના ધણીઓ મોડી ખુશ કરીને આ
લાત હમને બાને પાવની નીરમડીન અ
ને ચોપરવાને નીરમ અને ચોખી બ
જામ અને આખ (પાણી) અને એ જવ
જેરે તેમાં એક નવજેરેને (નવ માંડી
ભાકડી) ચમચો ખાંધેલો અને બીજાને
લોડેકાને કાપલો મા છુરી એક મુદે બાં
ધેલા તથા કાકારણા (ધાતુના વાસણ)
તથા પુત્રમાં તથા હાલમના કાકડી પાત
રી લઇને અરશનુમનાની જગાએ જાય
અને અરસનુમ લેનારથી ત્યાં જઇ કુ
સતી પાડીખા કરીને બીજા બાહોરની પા
વીમાં બેસે પછી પેલા અરસનુમવાલા એ
ને મોમેદનાંથી એક જલ્લુ અરસનુમમા
દની જગાએ હમણની તરફ ચોતરફથી
થોડીએક પારી કાઢીને તેમાં સખલાં આ
લાત મુકે પછી પાણીના કાકારણા ભરી
લાવીને બાને જલ્લા કુસતી પાડીખા કરે

પહેલે અને ચમચો. બાંધેલી નાની જલ
જેરે ઝાળા હાથમાં પકડીને જ્યાં પથરના
પાઠાડીયાં જોહેવાં છે ત્યાં અગ્નિપાર
પાઠાડીયાં ત્રણ ત્રણ પથરાના અને ફર
પાઠાડીયાં પાંચ પાંચ પથરાના ઇમમજુને
મોઢે જોહેવાં છે ત્યાં આપા ઉગમજુને
મોઢે ઉભા રહીને પેતાં ત્રણ પાડી
આ ઉપર મોટી નજરેના ખીલો યુગ
ને પછી પહે અજનોપર અફરે મજા
જો અશેમવેઈ (૧) યથા અહુવરેયો
(૫) પહે પછી બાજમાં ફસડી પહે “મ
ફસડાંએ હાદાર હોરમજાં, બદમડીએ
અને પછાપદાન બદમડુ એ સરોજ અસો
બદમડુએ જાથોસત સપેનગમાન, બ
ફસડીએ આદબાદ મારેસપદ, બદમડ
ડીએ ફસડુર (ફાજા) બાજા [જે ફસડુર
તે બાજતમ હાપ તેનું નામ છે] પ્રાગ
પહે અશેમવડ (૩) ફરઆને મહીજા
સનો જરુથાતરેજ વીરઉઓ અફુહે ફર
શેહ (જેડ પહે) ફરસપાઅમ. સ. ફરફ
અશીઅડ તખાહે તનુ માથરહે ફરેડી
ફરશ આફુરીબહ અજનોપર ઇયજનાય
ય વજમાપય અજનોપરુયય ફરસડીય
અ યથા અહુવેરીઆ જોતા ફરજે અ
ફરે યથા રુજા અજાદપીદ હય ફર
અશુઅ વીડુઆઓ મરાડુ અશેમ (મા
જમાં બાજતાર જોલે અશેમ) બેઠાનો
પછી બરજાનુમગાહની ઉાર દીશા તરફ
ની ગાહી યાને પાવીના નામાંથી
ખીજાવાથી મેટી નજરેથી ફસ જેએ
અને ઉતર દીશા તરફનો ફસ જેઆતાં
જેઆતાં યથાઅહુવેરીઓ (૪) પહીએ
પછી ઉગમથી દીશા તરફની ગાહીમાં ફ
સ જેઆતાં જેઆતાં યથાઅહુવેરીઓ
(૩) પહીએ પછી ફમજુ દીશા તરફની
ગાહીમાં ફસ જેઆતાં જેઆતાં યથાઅ
હુવેરીઓ (૩) પહીએ પછી આઠમથી
દીશા તરફની ગાહીમાં ફસ જેઆતાં
જેઆતાં યથાઅહુવેરીઓ (૩) પહીએ. જે પ્ર
માણે ૧૩ યથાઅહુવેરીઓ પહાં બસનુ
મગાહની આસપાસની જો તરફની વ પા
વીઓ જરેના બાજાએ ફરી ફસ જેઆએ
યાને પાવી ઠાઠીએ પછી તેજ નજરે
ને લઇને પાઠાડીયાંની આસપાસ ફસ
જેઆએ. પછલા ત્રણ પથર યુગને પાંચ
પાંચના ત્રણ પાડીયાંની એએ ત્રણ ફસ

જેને, પછી તેની સાથે જ લગતાં બીજા
 પાંચના ત્રણ પાડીઓની વચ્ચે સાથે
 જોડેને ત્રણ કસ બીજા જેને તેની જ
 સાથે લગતાં બીજા પાંચ પાંચના ત્રણ
 પાડીઓ અને ચોથા ઉપર પાંચ પાંચના
 સાથે જોડેને ત્રણ કસ બીજા જેને. જે
 પ્રમાણે નવ કસ બીજા જેને પછી બંને
 બાજુ તરફથી પાંચ પાંચના ત્રણ ત્રણ
 પાડીઓ સુકાને વચ્ચેના પાંચ પાંચના
 ત્રણ પાડીઓની વચ્ચે જોડેને ત્રણ કસ
 બાજુ જેને જોડેને સપાટા કસ જે પાંચ
 પાંચના અને બરસનુમગાડ તરફ ત્રણ ત્રણ
 કસ જેને જોડેને ત્રણ કસ જેને પાંચ પાંચના
 ત્રણ પાંચના પાડીઓ આગળ આવીને
 બાજુ સુકા (બાજુમાં પડે સરોસ અસી
 તળીતન કરતાં રોકતા છત છતના આ
 વચ્ચે સારા સારા કરતાં અકુરમજા જે
 સુકા જોડેને બાજુ (જોડેને પડે) થયા અકુ
 રીઓ (૨) પંચનેમજા વડેનેમજા જોડે
 સમ જોડેનેમજા અકુરીનામે સરોસકે અ
 સીવડે તળમહેતુ મધ્યરહે દરેસી દરેસ
 અકુરીનામે અસીમવેકુ (૧) જોડેને
 પછી નવજેર કાચમાંથી સુકાને આ
 પાંચ પાંચ કરવાની પાંચમાં જોડેને ઉ
 જોડે. પછી બાજુ જોડેને છે તે સમ
 નિશ્ચયને બરસનુમગાડની આસપાસની
 ચોતરફથી પાંચની પકાર ઉતર દીસા ત
 રફની બીજા પાંચમાં આવીને ઉજો રહે.
 પછી બરસનુમગાડ બેનાર પાંચ બરસનુમ
 ગાડની બકાર બીજા પાંચમાં ઉજો
 રહેને બાજુ બે. અસીનાયર અકુરમજા
 હાજો અસીમવેકુ (૧) બાજુમાં પડે
 કુમત કુમત કુમરસન કુ મનજને કુ
 મનજને કુ મનજને [દાખલું] તન પાક
 જો પ્રમાણે જોને નામતું બરસનુમ લે
 તેક નામ જોડેને આગળ બીજા પાંચમાં
 જોડે સુકા જોડેને કાડીને પકાડીયાં
 આગળ જોડેને પકાડી ત્રણ પાંચ સુકાને
 પ પાંચના પકાડીમાં ઉતર જેસે. પછી
 જેસે કસ કાડતાર મોજેક પાંચમાંથી બા
 કાર બાજુ ચમચો બાંધેલી નવજેર જ
 મજા કાચમાં પકાડે બને કાચા કાચમાં
 કાચી નવજેર પકાડે બરસનુમ લે
 નાર ચોતરફ જમીના કાચ ચોતરફ મા
 જા ઉપર સુકા. પછી જેસે મોજેક ચમચો
 ચમચી નવજેરના ચમચો તેના જોડે

ઉપરના કાચ ઉપરથી પછી બરસનુમ લેના
 રા ચોતરફ ગાચો કાચ પાંચો તે ચમચો
 ઉપર સુકા તે ચમચી તરફથી કાચ તે
 બરસનુમ લેનારના કાચ જેલી નવજેરની
 લાકડીને નહીં જોડેને પાંચ કાચ ચમચાને
 જ જોડેને પછી તે બરસનુમ લેનાર જો
 બેડે જોડેને પડે અસીમવેકુ (૩) કાચ
 બરસને મજાકાચને જોડેને સરોસકે કીડે
 ઉજો અકુર રહે ઉજો [જોડે પડે] કાચસ
 તાચા સરોસકે અસીમવેકુ તાચમેલતુ
 માધ્યરહે દરેસી દરેસાકાચીએ અસીમ
 થર પ્રમાણનાચુ વડેમાચા અસી
 નોચરાચા કાચસતીઅચ થયા
 અકુરેરીઓ જોડા કરામે મજા અથા
 રતુઅ અકાચીકે કાચરો અથુઅ
 કીડુ બાકીનાચુ અસીમ. જોડેને પડેને
 ચમચા બકા નવજેર ઉજોડેને ચો
 તામી પાંચમાં જોડેને પુલીઓમાં ચોપ
 કાચો નીચે જોડેને ચમચે કરીને ત્રણ
 વચ્ચે બરસનુમ લેનારના કાચ ઉપર
 નામીને પાંચો ચોતરફ પાંચમાં જોડેને
 ઉજો રહે અને બરસનુમ લેનાર તે ની
 રંગ નીચે જોડેને રીત પ્રમાણે ચોતરફ
 કરીરને ચોપડે:-પકાડે ચોતરફ કાચને
 બાજુ સુધી જોડેને પછી માથા ઉપર
 ચોપડે પછી જોડા ઉપર ચોપડે
 પછી જમણા માન ઉપર ચોપડે
 પછી કાચા માન ઉપર ચોપડે પછી જ
 મણી બાંધ ઉપર ચોપડે પછી કાચી
 બાંધ ઉપર ચોપડે પછી જમણી બાંધ
 માં ચોપડે પછી કાચી બાંધમાં ચોપડે
 પછી જાની ઉપર ચોપડે પછી પાંચ ઉ
 પર ચોપડે પછી જમણા માન ઉપર ચો
 પડે પછી કાચા માન ઉપર ચોપડે પ
 છી જમણી પાંચીએ ચોપડે પછી કા
 બી પાંચીને ચોપડે પછી જમણા કાચાં
 ઉપર ચોપડે પછી કાચા કાચાં ઉપર ચોપડે
 પછી અસીમગાડની જમીન પકાડે પ
 કાચાથી ચોપડે આવે. પછી જમણી
 જમીન ઉપર ચોપડે પછી કાચી જમીન ઉ
 પર ચોપડે પછી જમણા કાચાં ઉપર
 ચોપડે. પછી કાચા કાચાં ઉપર ચોપડે
 પછી જમણા જમીને જોડેને પછી કાચા
 જમીને જોડેને પછી જમણા કાચાં
 પછી કાચા કાચાં જોડેને પછી પાંચની જ
 મણી પકાડે ચોપડે પછી કાચી પાંચ

હીને ચોપડે પછી જમણા પગના તળી
યાને ચોપડે પછી ડાબા પગના તળયાને ચો
પ પછી જમણા પગના આંગળાને ચોપડે
કે પછી ડાબા પગના આંગળાને ચોપડે એ
રીતે સપળી જમણે ચોપડે. પછી બી
જો મોમેદ સમ લઇને બરસનુમ લેનાર
ની આગળ જાએ તયારે તે બરસનુમ લે
નાર તેના ડાબા કનને પોતાના ડાબા
હાથ લગાડીને અતરંગ રાખે. પછી સ
ગને પછી તેની જગા ઉપર બીજી પા
લીમાં લઇ જાય અને પછી પેલા મોમેદ
પોતાની પાવોંધી બહાર બાવીને હા
થમાં ચોટી નવગેરે પકડીને (કમના મ
જદાથી તે નેમસયા ધારમતેસજળયા
આ) સુધી પહોંચે બરસનુમ લેનારને બી
જા પાંચના પાડીમાં ઉપર બેસવાને ન
વગેરે મુકીને દેખાડે છે તયારે તે બરસ
નુમ લેનાર (નેમસયા ધા આરમતેસજ
જળયા) ચોટીથી પરીને બીજા પાંચના
પાડીમાં ઉપર બેસે. પછી પેલા
મોમેદ ફીઆમાં નીરંગ લાવીને ચમચા
એ કરી ત્રણ વખત આપે અને પાછો
પોતાની પાવોંધીમાં જાએ અને પછી બર
સનુમ લેનાર ઉપર જણાવવા પ્રમાણે ની
રંગ ચોપડે પછી વળી બીજો મોમેદ
સમ લાવે તેનાં ડાબા કાનને ડાબો હા
થ લગાડી એલાપદો રાખે પછી જાગને
પાછો તેની જગા ઉપર લઇ જાય અને
પેલા મોમેદ બહાર આવી નવગેરે લઇને
(કમના મજદાથી તે નેમસયા ધવા આ
રમેતેસજળયા) સુધી પહોંચે બરસનુમ
લેનારને ત્રીજા પાંચના પાડીમાં ઉપર
બેસવાને નવગેરે મુકી દેખાડે. પછી તે
(નેમસયા ધવાઆરમેતેસજળયા) મો
હાડ પહોંચે ત્રીજા પાંચના પાડીમાં ઉપર
બેસે. પછી તે મોમેદ નીરંગ લાવી ચમચા
એ ત્રણ વખત આપીપાછો પોતાની પાવોં
ધીમાં જાય અને બરસનુમ લેનાર નીરંગ
ચોપડે પછી બીજા મોમેદ સમ લાવે તે
ના ડાબા કાનને ડાબો હાથ લગાડી અ
તરંગ રાખે અને જાગને તેની જગા ઉ
પર લઇ જાય પછી પેલા મોમેદ પાંચ
માંથી બહાર આતાને નવગેરે હાથના પ
કડીને (કમના મજદાથી તે નેમસયા
ધવાઆરમેતેસજળયા) સુધી પહોંચે
બરસનુમ લેનારને ચોથા પાંચના પાંચ

ડીમાં ઉપર બેસવાને નવગેરે મુકી દેખા
ડે પછી તે (નેમસયા ધવાઆરમેતેસ
જળયા) મોહાડે પહોંચે ચોથા પાંચનાં
પાડીમાં ઉપર બેસે. પછી તે મોમેદ
નીરંગ લાવી ચમચાએ ત્રણ વખત આ
પેને પાછો પોતાની પાવોંધીમાં જાએ, અ
ને "ર"નમ લેનાર નીરંગ ચોપડે પછી
બીજો મોમેદ સમ લાવે તેના ડાબા કાન
ને ડાબો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અ
ને જાગને તેની જગા ઉપર લઇ જાય પ
છી પેલા મોમેદ પાવોંધીમાં બહાર આ
વીને નવગેરે હાથનાં પકડીને (કમના મ
જદાથી તે નેમસયા ધવાઆરમેતેસ
જળયા) સુધી પહોંચે બરસનુમ
લેનારને પાંચમાં પાંચના પાડીમાં ઉપર
બેસવાને નવગેરે મુકીને દેખાડે પછી
તે (નેમસયા ધવા આરમેતેસજળયા)
મોહાડે પહોંચે પાંચના પાંચના પાડીમાં
આ ઉપર બેસે પછી તે મોમેદ નીરંગ
લાવી ચમચાએ ત્રણ વખત આપીને
પાંચ પોતાની પાવોંધીમાં જાએ અને બર
સનુમ લેનાર નીરંગ ચોપડે પછી બીજો
મોમેદ સમ લાવે તેનાં ડાબા કાનને ડા
બો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે
અને જાગને તેની જગા ઉપર લ
ઇ જાય. પછી પેલા મોમેદ પા
વોંધીમાં બહાર આવીને નવગેરે
હાથનાં પકડીને (કમના મજદાથી તે ને
મસયા ધવાઆરમેતેસજળયા) સુધી
પહોંચે બરસનુમ લેનારને છઠા પાંચનાં
પાડીમાં ઉપર બેસવાને નવગેરે મુકી
દેખાડે. પછી તે (નેમસયા ધવા આર
મેતેસજળયા) મોહાડે પહોંચે છઠા પાંચના
પાડીમાં ઉપર બેસે પછી તે મોમેદ
નીરંગ લાવી ચમચાએ ત્રણ વખત આ
પીને પાંચ પાંચના પાવોંધીમાં જાએ અ
ને બરસનુમ લેનાર નીરંગ ચોપડે પછી
બીજો મોમેદ સમ લાવે તેના ડાબા કા
નને ડાબો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે
અને જાગને તેની જગા ઉપર લઇ જાય પ
છી પેલા મોમેદ પાવોંધીમાં બહાર આ
વીને નવગેરે હાથનાં પકડીને (કમના મ
જદાથી તે નેમસયા ધવાઆરમેતેસ
જળયા) સુધી પહોંચે બરસનુમ લેનારને
સાતમાં પાંચના પાડીમાં ઉપર બેસવા
ને નવગેરે મુકી દેખાડે પછી તે (નેમસ

(અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાષતે, યથાહુરે
વેરીઓ ઝેક, કેમનામજદાથી તે નેમ
સચા ઇઆઆરમેતેસજન્યા) સુધી પ
દીને ઉમો રહે પછી બરસનુમ લેનાર
તેજ નવમાં પાડીયાં ઉપર બેશીને
(નેમસચા ઇઆઆરમેતેસજન્યા) મો
હાડે પટે અને નામાંજ પાહાડીયાં
ઉપર બેશી રહે પછી તે મોબેદ ફુલીઆ
માં આર લાવીને ચમચાએ કરી ત્રણ વ
ખત આપે અને પાછો પોતાની પાવીમાં
જાએ અને બરસનુમ લેનાર આવો
પોતાનાં બાન ઉપર ચાપડે પછી બીજો
મોબેદ શગ લાવે તેનાં હાથા કાનને દા
મો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે અને શ
ગને તેની જગો ઉપર લેઈ જાએ પછી
પેલો મોબેદ પાણીમાંથી બાહર આવી
નવગેરે હાથમાં પકડીને (અહુનેમ વેરીમ
તનુમ પાષતે, યથાહુરેરીમાં ઝેક, કે
મનામજદાથી તે નેમસચા ઇઆઆર
મેતેસજન્યા) સુધી પહોંચે બરસનુમ
લેનારને દશમ છેડા પાહાડ ઉપર બેસા
કાને નવગેરે મુકી દેખડે પછી તે
(નેમસચા ઇઆ આરમેતેસજન્યા)
બાલીને દશમાં પાહાડ ઉપર બેશી પછી
તે મોબેદ ફુલીઆમાં આપ લાવીને ચ
મચાએ કાને ત્રણ વખત આપે અને
પાછો પોતાની પાવીમાં જાએ અને બર
સનુમ લેનાર આર બદન ઉપર ચાપડે પ
છી બીજો મોબેદ શગ લાવે તેનાં હાથા
કાનને દામો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે
અને શગને તેની જગો ઉપર લેઈ જા
એ પછી પેલો મોબેદ પાવીમાંથી બાહર
આવી નવગેરે હાથમાં પકડીને (અહુ
નેમ વેરીમ તનુમ પાષતે, યથાહુરેરી
માં ૧, કેમનામજદાથી તે નેમસચા ઇ
આઆરમેતેસજન્યા) સુધી પહોંચે
ઉમો રહે પછી બરસનુમ લેનાર તજ
દશમાં પાહાડ ઉપર બેશી રહીને (નેમ
સચા ઇઆઆરમેતેસજન્યા) મોહાડે
પટે અને તવાજ બેસી રહે પછી તે મો
બેદ ફુલીઆમાં આર લાવીને ચમચાએ કરી
ત્રણ વખત આપે અને પાછો પોતાની પા
વીમાં જાએ અને બરસનુમ લેનાર આ
વ પોતાના બદન ઉપર ચાપડે પછી બી
જો મોબેદ શગ લાવે તેના હાથા કાન
ને દામો હાથ લગાડી અતરંગ રાખે

અને જમને તેની જગા ઉપર બધા જ
 ય પછી પેલા મોખે પાલીમાંથી બહાર
 ર આવી નવજેરે હાથમાં પકડીને (અહુ
 નેમ વેરીમ તનુમ પાછતે યથાઅહુ
 વેરીજો (૧) કેમના ચઠ્ઠાથી નેમસયા
 ધ્યાઆરમેતેશ્વજનયા) સુધી પહોંને
 ઉભો રહે પછી અરસનુમ લેનાર તેજ
 હજમાં પહોં ઉપર ખેસી રહીને (નેમ
 જયા યાઆરમેતેશ્વજનયા) મહોડે પ
 ઠે અને તયાંજ ખેસી રહે પછી તે મો
 ઘેદ પુલીઆમાં આજ કાવીને ચમચાએ
 કરી તથા વખત આપીને તે બાદ પુ
 લીઆને દૂરથી તે જગા ઉપર મુકીને
 તેની આસપાસ પારી કઢાડીને મુને
 મોંડે પોતાની પાલીમાં જઈને આવ ના
 મેલું પાપીતું કઢારણું કાવીને તેમાંથી
 પેલા તયાં મુકેલાં પાવ પુલીયામાં થોડો
 આજ નામે પછી તે કઢારણું અરસનુમ
 લેનારનાં તન ઉપર તથા મરતમે રેડીને
 તેને નહાડે પછી પાછો પોતાની પારી
 માં જાય પછી બીજો મોખે સમ કાવે તે
 ના કપા કાવને કામો હાથ જગાડી અ
 તરંગ નામે પછી સમને અરસનુમગાહા
 ની બહાર બધા જાય પછી પેલા મોખે
 પારીમથી આવીને નવજેરે હાથમાં પક
 ડી (અહુનેમ વેરીમ તનુમ પાછતે યથા
 અહુવેરીજો (૧) કેમના ચઠ્ઠાથી તે નેમ
 સયા યાઆરમેતેશ્વજનયા) સુધી પ
 હોને ઉભો રહે પછી અરસનુમ લેનાર
 તેજ જમયા ઉપર ખેસીને (નેમસયા યા
 આરમેતેશ્વજનયા) મોંડે પહોંને ત
 યાંજ ખેસી રહે પછી પેલા મોખે તેના
 કપમાં કાવીને પેલા તયાંજ મુકેલાં પુલી
 યામાં આવ છે તેમાંથી એક કતરો તે
 ના કપમાં ઉપર નામે પછી બાકીના પુ
 લીઆમાંના આવ છે તે લઈને અરસનુ
 મ લેનારના કામો હાથ જે સમ
 ના કાવને જમરેલો છે તે હા
 થ ઉપર નામે અને તેના હાથ
 પાક કરે પછી તે પાછો પોતાની
 પારીમાં જઈને ઉભો રહે પછી અરસ
 નુમ લેનાર પોતાના કપમાં પહેડે અને
 કુલતી ખાંધ ઉપર નામે અને જમો
 પહેડે તેની બોંદે લાંબીજ રાખે, પછી
 પેલા મોખે પાલીમાંથી તેની આગળ
 આવે અને જને નવજેરે પોતાના હાથ

માં પકડે. પછી અરસનુમ લેનાર જમાની
 જમણી તરફની આર પેતાની કાળી ખાં
 ધ ઉપર નામે અને તેની નીચે પોતા
 નો કામો હાથ રાખે. તે હાથના જ
 માના પેતંડ ઉપર પેલા અરસનુમ લેનાર
 મોખે નવજેરેનો ચમચો મુકી નવજેરેને
 પકડી ઉભો રહે. પછી અરસનુમ લેનાર
 પોતાના જમાની બહારના પેતંડ સાથે
 નો હાથ પામે પેના ચમચા ઉપર મુકે
 તે એવી તરખીબથી કે તેના હાથ પે
 વંદ ચમચાનેજ લગે નવજેરેને નહીં જાય
 પછી પેલા અરસનુમ લેનાર મોખે પેતે
 એખલો બાજ મુકે નીમસયા યા આર
 મેતેશ્વજનયા, નેમસયા યા આરમેતેશ્વ
 જનયા, નેમસયા યા આરમેતેશ્વજનયા,
 યથાઅહુવે (૨) ધ્યાસનેમચ વહમે
 મચ ઓજસય જઉંબરસય આકરીનામે
 સરોશહે અરીઅહે તબમેતનુમ રહે. ફરે
 શીંકાશ જુહી બંદે અગમ (૧) અ
 હમાયરેલમ, હજારેમ, જલમે, કરેઆ
 બુઝહ, અશેમવેકુ (૧) એટલું પરી રહ
 યા પછી કરીયા અરસનુમ લેનાર અને
 અરસનુમ લેનાર બંને જથ્થુ સાથે ઉપર
 લખયા પ્રમાણે બાજ મુકે તેનાં કરીયા
 તફાત નહા. પછી અરસનુમ લેનાર મો
 ખે અરસનુમ લેનારને નીચે જમેલા
 સુખુનો મોંડે બોલાવે જહેકનપ્રસ
 સરો તન પાક અથગરવાન. જહેક ન
 નપ્રસ સરો તન પાક અથગી રવાન. જ
 હેક નસસ સરો તન પાક અથગી રવા
 ન. સમ અથો હીરનહ પક. સમ અથો
 હીઅહ પાક-મેટલા સખુનો બોલાવીને
 નવજેરે ઉપર લે પછી અરસનુમ લેનાર
 હોરમજહ બોલાય પહો કુસરી કરે એટ
 લે અરસનુમની કોયા સંપુરણ થક.

અરસનુમ લોધેલાને નવસો

નહાવાની વીગત.

તથા રાત પુરો થયા પછી જે જહમાં
 અરસનુમ લાવું હેય તે જહમાં નવસો
 નાહે અરસનુમગાહની જગોમાં યા જ્યાં
 રતી પાથરેલા હોય તે જગોમાં (ક) પ
 થર મુકી તેની આસપાસ તથા કસ કા
 હી આરતરથી પારી કાઢીને જગો તથા
 યાર કરે. પછી અરસનુમગાહો મોખે
 ખુખનો બગીએક કાઢાવું ચોખું કરી

બુદ્ધી પામ કરીને તેમાં આવ નામે
 અને એક કુલીયું પાવ કરીને સુકવીને
 તેમાં ચોપડવાનો નીરંમ નામી તપવાર
 કરે. પછી નવસો નાહનાર ધણી જ્યાં
 નવસો નાહવની જગા કાઢી છે. ત્યાં
 જઈ બાજુ પાવીમાં હસો રહીને ખજને
 થર રાંદુરહેમજાઓ અશેમવાડું (૧)
 પછીને કપડાં ઘોડી બીજી પાવીમાં સૂઈ
 પેના ત્રણ પથર ઉપર ઉગમજને ચોઢે
 એસે પછી રોસો મોએ પાવ કરેલું કુ
 લીયું લખને તેની અગત પાવી કાઢીને
 તેની અંદર મુકે. પછી પેસો ૫૦૦ નહા
 નાર ધણી જમણે કાચ પોતાના
 માથા ઉપર મેલીને ચોઢે પડે યાને બા
 જ ભે અર મવાડું (૩) ફરજનાને મજડી
 અજને નરચોમતરેશ વીરુઉઓ અકુરહે
 ફેશો [ગિહે] ફરસસતીયય સરોચક અ
 થીઅહે તખમેહતતુમાથરહે દરેશી દરો
 ય આકુરીઅહે અજનેપર ઇસનાયય
 વહમાયય અજનેપરાયય ફરસસતીયય
 યથા અકુ લેરીઓ જોતા ફરમે મરેતે
 અથારવજ અથાદચીહ હચહરા અચુઅ
 વીડુઆઓ મરોવ. અકુનેમ લેરીમ તતુ
 મ પાષતે, અકુનેમ લેરીમ તતુમ પાષતે
 અકુનેમ લેરીમ તતુમ પાષતે યથા અકુ
 લેરીઓ (૧) કેમનામજદા (જાત) આ
 સવ હતેશ અથહે અલીયાં સુધી પછીને
 પેલું નીરંમતું કુલીયું પોતાના કાચમાં
 લખને તેમાંથી ત્રણ વખત નીરંમ લખને
 પોતાના બદન ઉપર સઘચી જમાએ ચો
 પડે અને કુલીયું બીજી પાવીમાં નામે.
 પછી મોએ આવ નામેલું પાણીનું કાઢર
 જી લાવીને તેના ઘોએના બીજા પહે
 વાના કપડાં ઉપર જરા કતરો નામીને
 તે કાઢાણું તેડી આમળ મુકે. પછી તે
 પોતાના કાચે કાઢાણુ લખને પોતાનું ત
 ન ઘોમ અને નાહે. પછી કપડાં પહેડી
 ને કુસતી આંધ ઉપર મુકીને ખોરશેતી
 સનમુખ મોહું કરી હસો રહીને બાજ
 મુકે. નેમલ્યા યા આરમતેસમજ્યા
 [ગર] (૩) [પટે] યથા અકુલેરીયો (૨)
 યસનેમય [જવત] આકરીતામે સરોચ
 હે અથીઅહે તખમેહતતુ માથરહે
 દરેશીદરેસ આકુરીઅહે અશેમવાડું (૧)
 અહમાપરેસઅ, હનધરેમ, જસમે કર્યા
 મુજદ અશેમવાડું (૧) પછીને. હોરમજદ

ખોડાય પછી તે કુસતી કરે પછી પવેત
 કરે. એજ રીતે બીજો અને ત્રીજો નવ
 સો નાહે પણ બીજો નવસોએ આવતાં
 પાણીના (૨) વાસણ લીધે અને ત્રીજો
 નવસોએ આવતાં પાણીના (૩) વાસણ
 લીધે. એ પ્રમાણે નવસો નાહવાની કી
 યા કરે. જે બરજતુમના ધણી મોએ
 પંચ તાએતી ખુખ યા મીનાનાવરતી મો
 ટી ખુખ કગ્વા આહે અથવા હરેક યજ્ઞ
 અમેસાસપંદોતી યા અશો રવાનતી નધ
 યતે યજ્ઞજને યા વંદીદાદ મરવા આહે
 તો તે ધણી પાડી પવીત્રાજના તન તથા
 પાડીએક કપડાં તનમાં રાખવા સાથે ત
 થા પાક મનસતી સાથે ફેમેદેરમાં આ
 વી પાડીઆવ કુસતી કરે અને જો તે
 મોએદને વડી ખુખ તપવાર હોય તો તે
 તપવાર ખુખે ઇજ્જને તથા વંદીદાદ કરે
 અને જો તે દીને ખુખ તપવાર નહી હો
 ય તો પ્રથમ ખુખ કરીને પછી યજ્ઞજને
 કરે.

